INSCRIPTIONS OF KAMBUJA

By R. C. Majumdar, M.A., Ph.D, F.A.S.

THE ASIATIC SOCIETY
1 PARK STREET, CALCUTTA.
1953

THE ASIATIC SOCIETY

MONOGRAPH SERIES

- 1. ASVAGHOSA By B. C. Law
- 2. THE KOL TRIBE OF CENTRAL INDIA
  By W. G. Griffiths
- 3. THE CHRONICLES OF CEYLON

  By B. C. Law
- 4. THE BHALEST DIALECT
  By S. Varma and Mational
- 5. THE UPPER ATMOSPHERE
  By S. K. Mitra
- 6. HUMĀYŪN IN PERSIA By S. Ray
- 7. THE BLUE ANNALS pt. I

  By George N. Roerich

THE ASIATIC SOCIETY

MONOGRAPH SERIES

VOL. VIII

INSCRIPTIONS OF KAMBUJA

A17:709596 MAJ

First Edition
June, 1953.

Published by The Asiatic Society, 1 Park Street, Calcutta and Printed by Sures C. Das, M.A. on behalf of the General Printers & Publishers Ltd. at their Works—Abinas Press—119, Dharamtala Street, Calcutta—13.

To

My Brother

Sri Prakash Chandra Majumdar, M.A., B.L.

Advocate, Calcutta High Court

TABLE OF CONTENTS.

Preface		47.0	• ••	••	v
Introduction					ix
Abbreviations					xix
List of Inscriptions					xx
Inscriptions		×			1-558
Supplement I-New	inscrip	ptions and a	additions	to texts	559
Supplement II - Note	es			A sur	626
Alphabetical list of fir	nd-spot	s of inscripti	ons		633
Index of Proper Nam	es in the		ext		635
Map of Kambujadeś	a		1 No. 1	·	At the end

PREFACE

The inscriptions of Cambodia (ancient Kambuja), like epigraphic records in India, constitute the most valuable source of information regarding the history of this ancient colony of the Indians. But, apart from this, they possess the unique interest of being the only positive evidence left of the flourishing state of Sanskrit language and literature in that far-off country during more than eight hundred years. Unlike Java, Cambodia does not possess any manuscript collection of texts, written either in Sanskrit or the local language, which owed their origin to a close and intimate acquaintance with the vast Sanskrit literature of India. So far as our knowledge goes, nothing like the Indo-Javanese literature ever flourished in Cambodia. Yet, it cannot be doubted for a moment, that a high crudition in Sanskrit, comparable to that of Java, marked the culture of Cambodia for many centuries. This is amply proved by the Sanskrit inscriptions which have been found in large numbers all over Cambodia, extending from the 5th to 14th century A.D.

Although many of these inscriptions were published in a collected form as far back as 1885, and many more have been brought to the notice of the learned world, particularly since the foundation of the "Ecole Française d'Extreme Orient" in 1900, they have hardly evoked any interest among the avotaries of Sanskrit, even in India. It is not difficult to account for this strange apathy or indifference to the rich store of Sanskrit learning which Kambuja inscriptions offer to us. The study of ancient Indian culture in South-east Asia is still in its infancy in India, mainly because the relevant literature is written mostly in foreign languages like French and Dutch, which are little cultivated in this country. In order to remove this difficulty, and to arouse interest in these studies among educated Indians, I planned, more than twenty-five years ago, a series of books on this subject under the general title "Ancient Indian Colonies in the Far East". Two of these, in three volumes, which have already been published, deal respectively with Annam and Indonesia (including Malay Peninsula). The next volume, dealing with Kambuja, has been long delayed on account of my various preoccupations. As a preliminary or substitute for this, I have already published a small volume on Kambuja, which is really a collection of the lectures I delivered in the University of Madras under Sir William Meyer Foundation. But this gives only a brief sketch of the history and culture of Kambuja. The projected work on Kambuja, like that on Champa, the first volume of the series, was intended to consist

of two parts; the first giving the texts of the inscriptions, and the second dealing with the political and cultural history, primarily based on them. But as the number of inscriptions in Kambuja is much larger, and many of them are far more voluminous, it was felt necessary to publish the two parts in two separate volumes. Although the second part is not yet ready, several considerations induced me to publish the inscriptions as an independent work without waiting for its companion volume. In the first place, as noted before, these inscriptions have an independent interest from a literary point of view, apart from their value as source-materials for history. Even those who are not anxious to learn the history of Indian colony in Kambuja, may find a great deal of interest in this extensive collection of inscriptions, as a part of the study of Sanskrit literature. Secondly, I desire to bring this rich store of Sanskrit literature to the notice of the Sanskrit scholars trained in orthodox method, i.e. the Indian Pandits, to whom otherwise it will remain a sealed book. I feel quite sure that they would be able to do far greater justice to the interpretation of these inscriptions than has yet been done, and this elucidation would help me considerably in writing the companion volume on the history and culture of Kambuja. Thirdly, in view of my advanced age and preoccupations with other works, it is difficult to say whether I would ever be in a position to undertake the companion volume. Further, considering the very high cost of printing, oit may not be easy to find out any body willing to undertake its publication even when it is ready. To wait, therefore, for the companion volume might mean an indefinite postponement of this work also.

I do not claim any scholarship in Sanskrit, and I have always felt that these inscriptions should be dealt with by more competent persons. But nobody has come forward so far, and remembering the French adage that "the best is the enemy of the good," I have ventured to bring out this collection in the belief, that in spite of its many shortcomings this is the only means by which the attention of the learned Sanskritists could be drawn to this little known field of study. Nobody is more conscious than the author of this work of the many imperfections and grave errors of omission and commission with which it may justly be charged. But he is prepared to face obloquy and odium in the hope that it will at least serve to promote the study of the subject which is after all his main concern.

The texts of the Sanskrit inscriptions have been printed in Nāgarī character as it will facilitate their study by Indian Pandits. The texts of the inscriptions in Khmer i.e. the indigenous language of the people, have been omitted, as this language is not known in this country and will therefore be hardly of any interest to my readers. I have, however, added a short summary of all of them

drawing particular attention to those points which are important for the knowledge of the history and culture of the country.

It was originally my intention to add the English translation of the Sanskrit texts. As a matter of fact I prepared the translation of quite a large number of them. But it was soon apparent that that would increase the bulk of this volume beyond all proportions. Besides, as a publication of the Asiatic Society, it was thought proper to bring out only the original text, and thus keep down the high cost of printing. For the same reason I have not added voluminous notes by way of elucidating the data furnished by these inscriptions for studying the ancient history and culture of the country. There will be ample opportunity of discussing these points in detail in the companion volume of these texts, mentioned above, which I propose to bring out as an independent publication." I have added brief notes on the history and geography of Kambuja in the 'Introduction' in order to make the inscriptions intelligible to the readers. For the rest I would refer the readers to the other proposed volume.

As my object was mainly to collect the inscriptions as materials for historical study, and to emphasise their literary importance, I have not strictly followed the method used in editing inscriptions. The departure made will be explained in detail in the Introduction.

The manuscript of the work was somet to the Press in January, 1948. My absence from Calcutta for a period of two years is partly responsible for the delay in the publication of this work. It was a very difficult task to revise the manuscript and correct proofs at a place where the necessary books on the subject were not available, and this accounts for some of the shortcomings of this work. I can only crave the indulgence of the readers for these and other defects of the work. Proper diacritical marks for writing Khmer and French words and names not being available, they have been omitted in many cases. I must apologise to M. Coedes for not properly writing his name, which occurs throughout this work.

In conclusion I must express deep obligations to the Council of the Asiatic Society, Calcutta, for having undertaken to publish this volume. I would also express my hearty thanks to Pandit Nanigopal Banerji for having corrected the proofs and making various useful suggestions, and to Sri Suresh Chandra Das, M.A., the Managing Director of General Printers and Publishers Ltd., for having undertaken to print this book and given me all possible facilities in correcting the proofs.

March, 1953

^{4,} Bepin Pal Road CALCUTTA-26

INTRODUCTION

I. THE COUNTRY

Kambuja was the old name of the country which comprised Cambodia, Cochin-China and parts of Laos and Thailand (Siam) of modern times. Right across this region, from north to south, flows the mighty river Mekong. Issuing from the hills of China, it runs along the eastern border of Burma and Thailand, and then cuts its way through Luang Prabang range into the table-land of Laos proper. Running along the western border of Laos, and separating it from Thailand, the mighty river passes over the Dangrek Mountains and enters Cambodia proper near Khong. From this point the bed of the Mekong is enlarged to nearly double its breadth, and covers almost the whole of Cambodia by its ramifications. Just below the modern capital city of Pnom-Penh, the Mekong branches off into two wide streams, connected by numerous cross canals, till they both fall into the China Sea forming the rich delta of Cochin-China.

The Mekong is to Cambodia what the Nile is to Egypt and the Ganga to Northern India. It has been suggested that the name Mekong is derived from Ma-Ganga Mother Ganga). To the west of it is the Great Lake-Tonle Sap-with which it is connected by a wide sheet of water. To the north of the Lake lay the Angkor region which formed the centre of Kambuja civilization from 9th to 14th century A.D., and still contains numerous monuments of its past greatness, the most famous being the walled city of Angkor Thom and, just outside it, the massive temple called Angkor Vat. It is included in the Province of Siem Reap (or Siem Rap) which extends from the Lake to the Dangrek mountains. It is unnecessary to describe at length the other physical features of the country or its present administrative divisions. These have been shown in the map, at the end of this book, so far as it is necessary to study the inscriptions. An alphabetical list of the findspots of these inscriptions, together with reference, by means of squares, to their position in the map is given at the end to enable the readers to find out their approximate position. Slight differences will be occasionally noticed in the spelling of geographical names, as different forms of the same name have been adopted in different texts where the inscriptions were published or noticed. It may be added here that words like Phnom, Vat, or Prasat, added to geographical names, denote respectively hill, temple, and pagoda (big temple).

II. THE PEOPLE

The people who inhabited Kambuja belonged to the Mon-Khmer group. This designation is derived from the names of its two principal tribes, viz. the Mons and the Khmers. Their languages belong to the same family as those of the Muṇḍā and Khāsi tribes in India, and the name Austro-Asiatic is now applied to it. It is generally held that both the Mons and the Khmers originally lived in India, and migrated to Indo-China when they were pressed by the invading Aryans. The Mons settled in lower Burma and Thailand, while the Khmer's peopled Cambodia.

III. HISTORY 1

The earliest historical account of the Khmers is bound up with a kingdom which is called Fu-nan in the Chinese accounts. Most probably this name was derived from Ba Phnom, a region round the hill of that name in South Cambodia (vide Map, F. 6). This kingdom corresponded roughly to Cambodia proper and a part of Cochin-China, and its capital Vyādhapura was most probably situated at the foot of the Ba Phnom Hill. According to early local traditions, a Brāhmaṇa named Huen-tien (Kaundinya) came from beyond the sea in a trading vessel, defeated its female ruler Lieu-ye (Somā), married her, and ruled over the land Kaundinya was evidently an Indian immigrant, and he must have flourished in the first century A.D. After he and his descendants ruled for about a century, the general, called Fan-che-man by the Chinese, was elected king by the people. He extended the boundaries of Fu-nan by conquests and laid the foundations of its greatness.

Towards the end of the fourth or the beginning of the fifth century A.D., the throne of Fu-nan was occupied by Kaundinya II. The Chinese chronicles tell us a great deal of one of his successors. Jaya-varman, who ruled towards the close of the Sung period (420-479 A.D.). Ins. No. 1 was issued by his queen, and No. 2, probably by their son Guna-varman. No. 3 was issued by Rudra-varman, Jaya-varman's son by a concubine, who succeeded him, probably after killing Guna-varman, the legitimate heir. Rudra-varman sent six embassies to China between A.D. 517 and 539.

Nothing is known of the kingdom of Fu-nan after Rudra-varman, and it was conquered by the king of Kambuja, early in the 7th century A.D.

¹ For the history of Kambuja the following books may be recommended:
(i) Kambuja-deśa by Dr. R. C. Majumdar (University of Madras, 1944); (ii)
Indian Cultural Influence in Cambodia by Dr. B. R. Chatterji (University of Calcutta, 1928), (iii) Hindu Colonies in the Far East by Dr. R. C. Majumdar (Calcutta, 1944).

According to local tradition, Kambuja was named after Kambu Svāyambhuva, king of Āryadeśa, who settled in the country and married the daughter of its Nāga ruler. It was originally a small vassal state of Fu-nan and was situated in the north-east of Cambodia. Inscriptions Nos. 92 and 177 mention its first two historical kings, Sruta-varman and his son Śreṣṭha-varman, from whom the subsequent kings of Kambuja traced their descent. Śreṣṭhapura, the capital of the kingdom, probably named after the second king, was in the immediate neighbourhood of Vat Phu Hill near Bassac.

The dynasty of Sruta-varman was followed by that of Bhava-varman who was probably connected with the royal families of both Fu-nan and Kambuja. Bhvava-varman flourished about the middle of the sixth century A.D. and founded a new capital Bhavapura. This king, his brother Citrasena whose coronation name was Mahendra-varman, and the latter's son Iśāna-varman considerably increased the extent of the kingdom of Kambuja, and the power of Fu-nan was finally extinguished. Henceforth Kambuja was the leading state and comprised the whole of Cambodia proper. Jayavarman I, the last known king of this family, ruled from at least A.D. 657 to 681. Inss. Nos. 9 to 41A belong to this royal dynasty.

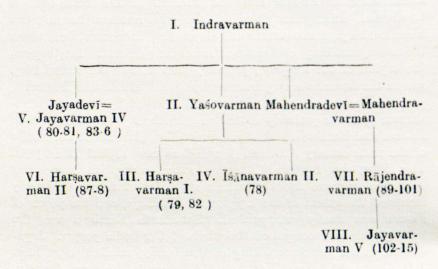
The century following the death of Jaya-varman I is a dark period in the history of Kambuja. The obscurity lifts with the accession of Jaya-varman II who ascended the throne in 802 A.D. after freeing Kambuja from the tyoke of Java. An interesting account of his reign is given in No. 152. No. 52 refers to a king Jaya-varman ruling in 781 A.D. The relation between the two is not known, and their identity cannot be presumed on account of the explicit statement in various records that Jaya-varman II ascended the throne in 802 A.D. It would, therefore, perhaps be better to refer to the latter as Jaya-varman III, but to avoid confusion we have retained his usual designation as Jaya-varman II throughout the text.

Jaya-varman II, after having tried several places, finally fixed his capital at Hariharālaya, in the Angkor region. His reign is noted for the consolidation of Kambuja as a powerful kingdom, and the rise into importance of Angkor which henceforth became the

political and cultural centre of Kambuja.

After Jaya-varman II (802-854 A.D.) and his son Jaya-varman III (854-877 A.D.), one of their remote relations, Indra-varman (Nos. 54-59), ascended the throne in 877 A.D. He was succeeded by his son Yaśo-varman (A.D. 889-c. 900), one of the most famous kings of Kambuja, who issued numerous inscriptions (Nos. 60-77A). He established a new capital, Yaśodharapura, which included a part of Angkor Thom and the top of the hill, known as Phnom Bakhen, just outside the gate of that city.

The succession after Yaśo-varman is shown by the following table, the figures within brackets referring to the number of inscriptions.

Jaya-varman IV, who set up as an independent king some time before A.D. 921, even during the rule of Iśāna-varman, removed the capital to Koh Ker (Chok Gargyar), situated in a wild barren country, about fifty miles north-east-of Angkor, but Rājendra-varman (A.D. 944-969) fixed it again at Angkor. During the rule of this dynasty (A.D. 877-1001) the kingdom of Kambuja was extended to the border of China and Burma in the north. It comprised the whole of Thailand and northern part of Malay Peninsula, and its kings claimed victories not only over Champā (Annam) but also over China.

The death of Jaya-varman V (A.D. 1001) was followed by a civil war between three rival claimants to the throne viz. Udayāditya-varman I (Nos. 117-18), Jayavīra-varman (Nos. 121-22, 126-128A, 131) and Sūrya-varman I (Nos. 120, 129, 130, 132-149A), the last of whom ultimately succeeded in occupying the whole of the kingdom. He seems to have conquered the whole of Thailand and even carried his victorious campaign to Lower Burma. Evidently as a safeguard against civil war in future, Sūrya-varman instituted the system of oath of fealty to be taken personally by all royal officials. Ten copies of this text are known (No. 136). It is interesting to note that an almost identical oath is taken by the officials of Cambodia even now on the occasion of the royal coronation.

On the death of Sūrya-varman I in A.D. 1049, Udayāditya-varman II (Nos. 151-152) was crowned emperor by his ministers. His reign was full of rebellions and he was succeeded by his younger

brother Harşa-varman III (Nos. 158–60). During his rule an independent kingdom was set up in A.D. 1082 by Jaya-varman VI (Nos. 161-162A). The latter was succeeded by his elder brother Dharanindra-varman I (Nos. 163-64) who was ousted in A.D. 1113 by his sister's daughter's son Sūrya-varman II (Nos. 166-174). He united the kingdom under his sceptre and constructed the famous Angkor Vat. According to Chinese annals Sūrya-varman's kingdom extended from Champā (Annam) to Lower Burma, and included the northern part of Maiay Peninsula up to the Bay of Bandon. He is said to have maintained 200,000 war elephants.

Sūrya-varman, who died some time after A.D. 1145, was followed by three kings, Dharaṇīndra-varman II, Yaśo-varman II, and Tribhuvanāditya-varman, none of whom has left any record. The period (c. A.D. 1150-1181) was full of rebellions, and the king of Champā took advantage of this to invade Kambuja. He killed the last named Kambuja king and conquered the whole kingdom in A.D. 1177.

Jaya-varman VII (Nos. 177-84), the next king of Kambuja, who ascended the throne in A.D. 1181, not only freed Kambuja but also conquered Champā which remained a vassal state for more than twenty years. He also conquered Pagan or Lower and Central Burma. Jaya-varman VII was the last great king of Kambuja. He built the famous capital city of Angkor Thom, and his religious foundations and works of publice utility were on a colossal scale. Particular mention may be made of 102 hospitals and 121 Vahnigrha (dharamsākā) which were set up by him for the comfort and convenience of the people. The account of royal donations in No. 177 reveals the magnitude of resources and the depth of religious sentiments of the king.

Jaya-varman VII (A.D. 1181-c. 1200) was succeeded by Indra-varman III, who died in A.D. 1243. The next king known to us, Jaya-varman VIII, abdicated the throne in A.D. 1295-6 in favour of his son-in-law Srīndra-varman (Nos. 187-89). The latter also abdicated the throne in A.D. 1308 and was succeeded by Śrīndra-Jaya-varman who was related to him. Only one other king is known from inscriptions, viz., Jaya-varma Parameśvara (No. 192), who was probably the successor of Śrīndra-Jaya-varman, and ascended the throne in A.D. 1327.

The subsequent history of Kambuja, known only from Khmer chronicles, does not concern us here. It will suffice to state that the Thais who had conquered Siam towards the close of the thirteenth century, and the Annamites who overran the whole of Champa (modern Annam) by the fifteenth century, began to press Kambuja hard from the west and the east, and steadily encroached on its territory. For long Kambuja continued to be the victim of these

two aggressive neighbours, and being gradually shorn of power and prestige, was reduced to a petty state. At last, Ang Duong, the king of Kambuja, sought the protection of the French in A.D. 1854, and thus the once mighty kingdom of Kambuja became, as it still is, a petty French Protectorate.

IV. THE INSCRIPTIONS

To H. Kern belongs the credit of having first deciphered in 1879 the inscriptions of Kambuja from the estampages prepared by M. Jules Harmand. The first systematic collection of inscriptions in French Cambodia was, however, made by M. Aymonier. On the basis of the estampages prepared under his direction, the Sanskrit inscriptions were edited by M. A. Barth and M. A. Bergaigne, in two parts, with a separate volume of Plates, in Inscriptions Sanscrites du Cambodge, which formed Vol. 27 of the series entitled "Notices et Extraits Des Manuscrits De La Bibliothèque Nationale et Autres Bibliothèques Publiés Par L'Institut National De France." The first part, edited by Barth, was published in 1885, but Bergaigne, who edited the second part, could not finish the work before his death. It was Barth who completed and published it in the year 1893 with additional notes of his. The Inscriptions, written in the native language, called Khmer, were translated or summarised by Aymonier himself in his monumental work the Cambodge," in three volumes, published respectively in the years 1900, 1901 and 1904. Since the beginning of the present century, the epigraphic work was taken up by the Ecole Francaise at Hanoi, and M. Finot and G. Coedes, among others, published a large number of new inscriptions in the Bulletin of this school. The last named scholar undertook the edition of more new inscriptions, both in Sanskrit and Khmer, in the series entitled "Collection De Textes et Documents Sur L'Indochine" published by the Ecole Francaise. The first volume of this work was published in 1937, the second volume in 1942, and the third volume in 1951.1 A complete set of estampages of these new inscriptions was published in six volumes between 1926 and 1937 A.D.

When I undertook, about 20 years ago, to publish a collection of all the inscriptions of Kambuja, it was my intention to give the original texts of the Sanskrit inscriptions and only a summary of the Khmer records published up to that time. When I finally arranged these inscriptions for publication, only the first volume of Coedes's work was available to me, and I brought together all the inscriptions, known till then, both in Sanskrit and Khmer, excluding only those

Volume IV was published in 1952 and reached me after the printing of this book. I could not therefore utilise it.

which were either too fragmentary or of no historical importance. In order to help the study of the history of Kambuja, I arranged them in chronological order, as far as possible. When the date of an inscription was not definitely known, I put it along with other inscriptions of known dates which appeared to be more or less contemporary according to paleographic evidence. After more than 400 pages of my book were printed, Volumes II and III of Cœdes's collection were available to me, and this has necessitated the addition of a 'Supplement' in order that the present text may offer a complete collection of the inscriptions known uptil now. The number of separate inscriptions included in this volume is approximately three hundred, several inscriptions being sometimes included under one number.

As I have already indicated in the Preface, my main object in bringing out this collection of inscriptions is to enable the Sanskritists in India, particularly those trained in the orthodox school, to form an idea of Sanskrit learning in Cambodia. I have not included in this volume facsimiles of these inscriptions. This would have been a very costly affair and was not deemed to be particularly necessary, for, as stated above, good facsimiles of the inscriptions are already available. In other respects, too, I have not followed the method which is usually adopted in editing inscriptions. For example, I have not always indicated obvious corrections or additions, nor have dealt elaborately with paleographic and orthographic peculiarities in respect of every inscription. As regards palæography, I have a mind to deal with this topic elaborately in a separate article or text, together with specimen facsimiles showing the development of the scripts from their Indian originals. It will suffice here to state that Indian scripts were adopted in Cambodia, but they were developed on the soil and underwent modifications very much in the same way as in different parts of India. As regards orthography, it is necessary to state a few peculiarities which occur almost constantly in the inscriptions. In the first place, there is a curious tendency to substitute cerebral for dental and vice versa. Thus n and d is very frequently substituted for n and d, and sometimes we find nd or even nd for nd. Another peculiarity which is fairly constant is the substitution of n for m We also frequently find that visarga before a sibilant is replaced by the sibilant itself. Again, while consonants are frequently doubled after r and y, they are sometimes written simply with a single letter. Again t before v is very often not doubled, even when grammatical rules require it, and the most prominent example is satva. The letter v is seldom distinguished from b. and the jihvāmūliya and upadhmānīya, which are regularly

² But see the preceding footnote.

substituted for visarga before guttural and labial surds, go out of use in later inscriptions. Sometimes a candravindu is used for anusvāra. In all these cases, particularly where the cerebral is substituted for dental, I have made the necessary corrections without always indicating it, as otherwise too many footnotes would have been necessary. In these and some other respects, I have not thought it necessary to follow scrupulously the method usually adopted in editing inscriptions, because that would have unnecessarily made the footnotes too cumbersome without any corresponding advantage. It may be added that the language of the inscriptions is mostly correct Sanskrit, and it is only very rarely that any irregularities or mistakes have crept in; and in these cases the fault is perhaps more often due to the engraver than the composer.

I have not indicated in the brief introduction to each inscription all the data contained in it for reconstructing the social and religious condition of Kambuja, and various other points of interest that might throw light on the history of the country. For, I propose to deal with these topics in the companion volume dealing with the

history of Kambuja as explained in the Preface.

The two most prominent topics in these inscriptions are the eulogy of the king and the details of religious endowments. The first gives many historical details and, what is more important, the date of the accession, not only of reigning kings, but sometimes even of those who died long ago tre to historical been of very great help in fixing the chronology with almost absolute precision. How one wishes that the composers of prasastis in India would have followed the same practice! The royal eulogy, of course, contains a great deal that is conventional, and very often strikingly resembles the Indian model in this respect.

The details of religious endowment, with which the inscriptions abound, naturally contain abundant material for the reconstruction of the religious system in ancient Kambuja. They not only supply the names of deities, fairly large in number, but also long lists of the articles of daily or seasonal worship; the utensils and other necessaries, including the personnel, of the temples; the detailed accounts of the properties, both movable and immovable, belonging to the temples, and the method of managing them; and various other matters connected with them which incidentally throw valuable light on the social and economic condition of the people. The extant remains of numerous temples all over Cambodia furnish a suitable background to the data supplied by these inscriptions.

Most of the inscriptions are Saivite in character, but some belong to the Vaiṣṇava and a few to the Buddhist sects. This is all the more surprising as Buddhism is now the only religion prevalent in the country. But these inscriptions prove the absurdity of the view, held even by the royal families in Cambodia today, that Buddhism has been the state religion in that country for more than thousand years.

These inscriptions prove how thoroughly Indian culture and civilization, in all its aspects, was imbibed in Kambuja, even from early times. When the Indian colonists first settled in Kambuja about the first century A.D., the local people were almost semisavages. Both men and women went about naked, and decorated themselves with tattoo marks. But even the early inscriptions show how all these were changed, and Indian social and religious ideas were deeply implanted in the soil. We see how Siva, Visnu and Buddha were worshipped, side by side, sometimes by members of the same family; the existence of different sects like the Bhagavatas, Pāñcarātras and Pāsupatas; the worship of footprints not only of Visnu but also of Siva, and the system of Devadasī; the prevalence of the caste system with the dominance of Brahmanas, versed in Vedas, Vedangas and Upavedas; the adoption of purely Indian names, not only by kings and nobles, but even by common men, the most interesting examples being those of the dancing girls in No. 6. The Ins. No. 152 furnishes a striking example of deep-rooted belief even in such later forms of religious evolution as Tantrism and the use of actual Tantric texts well-known in India. The same inscription gives the history of a Brahmana family which supplied, in unbroken succession, royal priests from A.D. 802 to 1052 A.D. Similarly the Ins. No. 145 refers to new admission to the caste of goldsmith, and the Ins. No. 110A gives details of the creation of two new castes by the king. No Indian record has preserved such interesting accounts.

Many of the Sanskrit inscriptions are written in beautiful and almost flawless Kāvya style, exhibiting a thorough acquaintance with the different metres and the most developed rules and conventions of rhetoric and prosody. One of them (No. 78) offers such a good specimen of Gaudā style (Gaudā rīti) that Cœdes regarded the author to be an inhabitant of Gauda or long resident in that country. Some of the inscriptions are quite big compositions. While many contain about 50 verses each, we find others with 107 (No. 96), 108 (No. 62). 218 (No. 93) and even 298 verses (No. 97). The authors of these inscriptions possessed an intimate knowledge of the Indian Epics. Kāvyas and Purānas and philosophical and mythological conceptions.

Two verses (No. 97, v. 48; No. 73, B. 13) show that Pāṇini was thoroughly studied, and king Yaśo-varman, who is compared with Pāṇini, is said to have composed a commentary on Mahābhāṣya (No. 62). The minister of the king was an expert in Horāśāstra (No. 74, v. 8). The inscriptions of Yaśo-varman (Nos. 60-65) contain reference to Manu-smṛti, and such famous authors as Vātsyāyana,

Viśālākṣa, Pravarasena, Mayūra, Guṇāḍhya, and Suśruta, together with their works.

Special interest attaches in this connection to the āśramas, detailed regulations of which are furnished by several inscriptions (Nos. 60, 61, 66, 67, 68). Each of the three principal religious sects, viz. Saivas, Vaiṣṇavas, and Buddhists had their own āśramas. King Yaśo-varman is said to have founded one hundred of these āśramas (No. 61, v. 46). These āśramas may be regarded as the centres of Indian culture from which it radiated all over the country.

Four inscriptions of Yaśo-varman (Nos. 62-65) are written in a North Indian script, while twelve others (No. 60), containing regulations of āśramas, are written both in the current script of Kambuja as well as in the North Indian script. Evidently there were persons in these āśramas who were fresh arrivals, probably from India, and were not yet acquainted with the Kambuja script. Such migrations of learned persons from one country to the other are referred to in several inscriptions (Nos. 60, 111, 162, 191).

The most famous case is that of Sivasoma, the guru of king Indra-varman, who is said to have studied the sastras at the feet of Bhagavan Sankara, presumably the great Indian philosopher of that name (No. 54). If this presumption prove correct, we have a positive evidence that Sankara flourished in the 9th century A.D. It is important to remember of this connection that the Indian epigraphy and literature do not contain any definite data for determining the date of Sankaracarya. It is now generally held that he flourished in the 9th century A.D., but some scholars place him as early as the 6th or 7th century A.D. The inscriptions of Kambuja are thus sometimes of great help in solving some problems of Indian history. Attention may be drawn in this connection to No. 41B in which the system of decimal notation has been used in the seventh century A.D. Its great importance in supporting the theory of the origin of this system in India has been discussed by Coedes 1

******

¹ Bull. School. Or. Studies, VI, 328.

ABBREVIATIONS.

Aymonier=Le Cambodge by E. Aymonier, Paris.

BEFEO=Bulletin de l'École Française d'Extréme-Orient, Hanoi

IC=Inscriptions du Cambodge by G. Coedes, Vol. I

IC. II=Do. Vol. II

IC. III=Do., Vol. III.

ISC=Inscriptions Sanscrites du Cambodge, by Barth and Bergaigne

JGIS=Journal of the Greater Indian Society, Calcutta

LIST OF INSCRIPTIONS

T	Not To Dala Diri		Page
1.	Neak Ta Dambang Dek Inscription of Que	een	
•	Kulaprabhāvatī.		1 '
2.	Proasat Pram Loven Inscription of Gunā-varman		2
3.	Ta Prohm Inscription of Rudra-varman		4
4,5	Two Prasat Ak Yom Inscriptions, dated 531 a	ind	
	626		7
6.	Ankor Borei Stone Inscription, Dated 533		7, 559
7.	Vat Vihar Tran Inscription, Dated 535		8
8.	Bayang Temple Inscription, Dated 546		8
9.	Phonm Bantay Nan Inscription of Bhava-varman		10
10.	*Phnom Prah Vihar Inscription of Bhava-varman		11
11.	Ponhea Hor Inscription		13
12.	Han Chei Temple Inscription		13
13.	Veal Kantel Inscription of Bhava-varman I.		18
14.	*Thma Kre Inscription of Citrasena		19
15.	Phu Lokhon Inscription of Citrasena		20
16.	Sambor Prei Kuk Inscription of Isana-varm	an	~~
	Dated 549 Centre for the Arts	,	21
17.	Five Sambor Prei Kuk Inscriptions of Isan	na-	~1
	varman	nat-	23
18.	*Ang Pu (Vat Pu) Stone Inscription of Isan		2.,
	varman	ua-	23
19.	Svay Chno Stone Inscription	* *	
20.	Thap Muoi Inscription of Sambhu-varman		24
21.	Thap Muoi Inscription	• •	25
22.	Nui Ba-The Inscription of Nrpāditya		26
23.	Vat Sabab Inscription of Isana-varman		26
24.	Trau Tasar Inscription of Isana-varman	• •	28
25.	Vat Chalget Towns In 18 18 18 18 18 18 18 18 18 18 18 18 18		29
20).	Vat Chakret Temple Inscription of Iśana-varma Dated 549	an,	
26.			29
102011	*Kedei Ang Temple Inscription, Dated 550		31
20A	Bayang Temple Inscription of Bhava-varman		34
	That a valual 19160 bei		35
27A	. Baset Stele Inscription of Jaya-varman I, Dated	57x	560
28.	"Tuol Kok Prah Inscription of Java-varman	I,	
	Dated 587		37

^{*} The inscriptions marked with an asterisk should be read along with the note in Supplement II, on pp. 626 ff.

		Page
29. Vat Prei Var Stone Inscription of Jaya-varman	I.	
Dated 587	-,	38
30. Kedei Ang Temple Inscription of Jaya-varman	I.	
Dated 589		38
31. Vat Prei Var Stone Inscription, Dated 589		41
32. Vat Kirivon Inscription, Dated 592		42
33. *Tuol Prah That Inscription of Jaya-varman	I,	
Dated 595		42
34. *Tan Kran Inscription of Jaya-varman I.		44
35. Prah Kuha Luon Inscription of Jaya-varman		
Dated 596		47, 561
36. Barai Inscription, Dated 598		47
37. Vat Phu Inscription of Jaya-varman I.		47
37A. Phum Crei Stele Inscription of Jaya-varman I.		562
38. Tham Lekh Inscription		49
39. Tan Kran Inscription		49
40. *Snay Pol Inscription		50
41. Prasat Prah That Inscription, Dated 50x		50
41A. Tuol An Tnot Stele Inscription of Jaya-varman		
Dated 603		563
41B. Sambaur Pillar Inscription, Dated 605		564
41C. Phum Komrien Steleconscription, Dated 606		565
41D. Tuol Tramun Inscription, Dated 615		565
41E. Tuol Komnap Inscription, Dated 626		566
42. Vat Thlen Inscription		51
43. Camnom Inscription		52, 567
44. *Prasat Neang Khmau Inscription		53
45. *Vat Tenot Inscription		53
46. Vat Prei Sva Inscription		53
47. Phnom Ngouk Inscription		53
48. Ban Deume Inscription		54
48A. Lonvek Pillar Inscription		567
48B. Vat Con Ek Stele Inscription		568
48C. Trapan Thom Marble Slab Inscription		568
48D. That Ba Con Inscription		569
48E. Tuol An Khvav Stele Inscription		569
49. Vihar Thom Inscription		54
49A. Sambaur Pillar Inscription, Dated 629		570
Prah That Kyan Pir Inscription		55
51. *Prei Mien Inscription, Dated 648		56
52. Lobok Srot Inscription of Jaya-varman, Dat	ted	
703		56,570
52A. Prasat Ta Kam Inscription, Dated 713	i.	571
iii		

		-	Tage
53.	Vat Tasar Moroy Inscription, Dated 725		57, 571
54.	Prasat Kandol Dom (North) Inscription of Ind	ra-	
	varman,		57
55.	Prah Ko Inscription of Indra-varman, Dated 801		61
56.	Bakong Stele Inscription of Indra-varman, Da		
	803.		66
57.	Bayang Temple Inscription		68
58.	Prasat Kok Po Inscription, Dated 805		70
59.	Ban Bung Ke Inscription of Indra-varm	an.	
	Dated 808		73
60.	Prah Bat Stele Inscription of Yaso-varman, Da	ted	
	811.		74
61.	Loley Inscription of Yaso-varman		81
	Eastern Baray Inscription of Yaso-varman		89
	Eastern Baray Stele Inscription of Yaso-varman		97
	Eastern Baray Stele Inscription of Yaso-varman	-	105
	Eastern Baray Stele Inscription of Yaso-varman		112
	Prasat Komnap Stele Inscription of Yaso-varman		119
67.			127
68.			133
	. Bako Door Pillar Inscription. Dated 813		137
	3. Thap Luc-hien Stele Inscription, Dated 814		579
	Prah Ko Stele Inscription of Yaso-varman, Da	ted	0
	815.	ica	138
70.	Loley Door Pillar Inscription of Yaso-varm	an	100
	Dated 815	ап,	138
71.	*Prasat Ta Keo Inscription, Dated 815	•	141
714	Dham Dal Vil Cil I		145
72.	Phnom Dei Temple Inscription of Yaso-varm		
	Dated 815	ian,	150
73.	Phnom Sandak Stele Inscription of Yaso-varm	on.	_ 100
	Dated 817		150
73	A. Damnak Sdac Inscription	::	573
	*Phimanaka Inscription of Yaso-varman, Da	+od	313
	832	tea	155
75.	The Bayang Stele Inscription of Yaso-varman		157
75/	A. Prasat O Damban Inscription of Yaso-varman		574
76.			159
77.			160
	A. Vat Tralen Ken Inscription of Yaso-varman		576
78	* Vat Thipedi Inscription of Isana-varman II, Da		010
	832		161
79.		••	164
	the charter rempte ruscription		103

101A. Basak Stele Inscription.

		Page
102.	Bantay Srei Inscription of Jaya-varman V, Dated	
	coo.	271
103.	Sek Ta Tuy Inscription of Jaya-varman V.	276
104.	ruoi Kui Inscription, Dated 890	277
105.	Angkor Vat Inscription of Jaya-varman V, Dated 890.	211
106.		277
	Phnom Bakhen Inscription of Jaya-varman V, Dated 890	
106A	. Basak Stele Inscription of Jaya-varman V,	279
	Dated 890 Jaya-varman V,	
107.	Bantay Srei Inscription, Dated 891	587
107A	The Cikren Stone Inscription, Dated 892	280
108.	Four Dedicatory Inscription, Dated 892	590
109.	Four Dedicatory Inscriptions of Bantay Srei. Kok Svay Prahm Inscription, Dated 891.	281
110.	Kok Rosei Inscription Dated 891.	283
	Kompon Thom Stell Inscription	283
	Kompon Thom Stele Inscription of Jaya-varman V, Dated 896	
111.	Prah Einkossi Insoriati	588
	Prah Einkosei Inscription of Jaya-varman V, Dated	
112.	Preset Komphus I	284
	Trong Inscriber of lave transactive	
112A		292
119F	Ta Tru Inscription, Dated 900	297
113	Physics Paris No. 1189	591
1194	Phnom Bantay Nan Inscription, Dated 902, 903.	298, 592
. A LULY	Inma I dok Inscription Dated 011	593
III.	Prasat Car Inscriptions of Jaya-varman V, Dated 901, 916.	
115.		299
116.	The inclination of Java-varman	300
	Thom Inscription	301
1108	Prasat Kralan Inscriptions.	595
117.	Prasat Khna Inscriptions of Udayaditya-varman.	303
118.	Prasat Thom Inscription of Udayaditya-varman, Dated 923.	
119.		308
120.	- Carroaut Inscription Dated 498	309
	occ romas inscription of Surya-varman, Dated	
121.		310, 597
	Stun Crap Inscription of Jayavira-varman, Dated	
122.		310
	Tuol Prasat Inscription of Jayavira-varman, Dated 925.	
123.	020.	311,598
124.	Present Kok Po Inscription, Dated 900	311
125.	Preset Kel P. Inscription, Dated 906.	312
1.0.	Prasat Kok Po Inscriptions, Dated 926.	919

	Page
126. Prah Ko Inscription of Jayavīra-varman, Dated	
927	319
127. Prasat Dambauk Khpos Inscription of Jayavīra-	
varman, Dated 927.	322
128. Prah Net Prah Inscription of Jayavira-varman,	
Dated 927.	322, 604
128A. Two Prasat Khlan Inscriptions of Jayavīra-varman	605
129. Vat Thipedi Inscription of Sūrya-varman I,	000
Dated 927	322
129A. Bantay Kdei Inscription of Śivācārya	326
130. *Three Inscriptions of Sūrya-varman, Dated 927,	
928	330
131. Prasat Trapan Run Inscription of Jayvīra-varman,	
Dated 928	331
131A. Phnom Prah Net Prah Temple Inscription, Dated	
928.	606
132. Phnom Sanke Kon Inscription of Surya-varman I,	
Dated 928, 929.	340
133-35. Three Nak Buos Inscriptions of Surya-varman I,	
Dated 930, 937.	340
136. *Phimanaka Inscription of Surva-varman I, Dated	
933. Centre for the Arts	341
137. Two Bantay Srei Inscriptions of Sūrya-varman I,	
Dated 933	342
137 A-C. Three Bantay Pray Inscriptions	608
137 D-E. Prasat Khlan Inscriptions of Sürya-varman I,	
Dated 937 and 928	609
138. *Phnom Cisor Inscriptions of Sūrya-varman I,	
Dated 937, 939 and 941	342, 610
139. Lopburi Inscription of Surya-varman I, Dated	
944, 947.	343
Tribut Dell Insemption of any	344
948. 141. *Vat Ek Inscription of Súrva-varman, I, Dated	OI.
and the transfer of the transf	344
949. 142. *Ta Nen Stele Inscription of Sūrva-varman I, Dated	
The state of the s	345
949.	
143. Two Prasat Sek Ta Tuy Inscriptions of Sūrya-	345
varman I, Dated 961.	010
144. Prasat Khna Inscription of Sürya-varman I, Dated	346
963,	347,612
145. Four Basset Temple Inscriptions, Dated 958, 964	341,012

		Page
146.	Seven Phnom Prah Vihar Inscriptions of Surya-	
147.	varman I, Dated 948, 949, 960, 963, and 969 Five Phnom Sandak Inscriptions of Sürya-varman	348
148.	I, Dated 963 and 970 Five Prasat Ta Keo Inscriptions of Sūrya-varman	350
	I	351
148A	Prasat Khtom Inscription of Sūrya-varman I	614
149.	Prah Khan Inscription of Sürya-varman I.	359
149A	. Prasat Sankhah Inscription of Surya-varman I	615
150.	Prasat Cak Inscription.	361
151.	Prasat Roluh Inscription of Udayaditya-varman II,	
	Dated 971, 972	362
152.	Sdok Kak Thom Stele Inscription of Udayaditya-	
1.00	varman II.	362
153.	Phum Da Stele Inscription, Dated 976.	382
-153 A	A-C. Three Prasat Ta Kam Thom Inscriptions, Dated	
	982 and 986	620
154.	Pon Prah Thyar Cave Inscription	384
155.	Prah Nok Stele Inscription, Dated 988	385
156.	Prasat Prah Khset Inscription of Udayarka-	
	varman, Dated 989 indira Gandhi National	598
157.	Prasat Khna Inscription of Udayaditya-varman, Dated 982.	
158.		400
130.	Palhal Stele Inscription of Harşa-varman III, Dated	
159.	Prasat Sralau Inscription of Harsa-varman III.	411
100.	Dated 993.	415
160.		417
	Lonvek Inscription of Harsa-varman III Kuk Trapan Srok Stele Inscription, Dated 995	419
161.	Nom Van Inscription of Jaya-varman VI, Dated	621
101.	1004	
162.		425
102.	Dated 1018.	
169 A	A. Prah Phnom Inscription of Jaya-varman VI, Dated	426
104.	1000	
163.		623
105.	Phnom Bayang Inscription of Dharanindra-varman I. Dated 1029	
101		426
164.	pron of Dimitaginala validati 1.	
105	Dated 1031	427
165.		427
166.	The state of the s	
	Dated 1038	428

LIST OF INSCRIPTIONS

		Page
167.	Phnom Sandak Inscription of Surya-varman II,	
	Dated 1038	429
167A	. Phnom Aksar Inscription, Dated 1039	624
167B	. Phnom Aksar Stele Inscription, Dated 1040	62,5
168.	Phnom Prah Vihar Inscription of Surya-varman	
	II, Dated 1043	431
169.		431
170,		433
171.		437
172.	Vat Phu Stele Inscription of Surya-varman II,	400
	Dated 1061	437
173.	Ban That Inscription of Surya-varman II,	438
174.	Phnom Run Inscription of Surya-varman II	456
175.	Chikreng Inscription.	458
176.		458
177.		459
	Dated 1108	
178.	- IN ALMERI CALL AND	475
179.	Say-Fong Inscription of Jaya-varman VII.	492
180.	Prasat Tor Stele Inscription of Jaya-varman VII,	502
	Dated 1111 (or 1117) Centre for the Arts	304
181.	Prasat Crun Stelae Inscriptions of Jaya-varman	513
	VII.	515
182.	The American American	528
183.	. Bantay Chmar Inscription.	J.C
184.		530
	1126	531
185.		531
186.	Phimanaka Bilingual Inscription.	
187.		532
	Dated 1998	
188.		533
	Dated 1930	535
189	Bantay Srei Inscription of Śrī Śrīndra-varman,	
190	. The Angkor Temple Stele Inscription of Simula	540
	Investment	
191	Angkor Vat Inscription of Jaya-varma-Parame-	548
	óven-a	557
192	Bayon Inscription of Jaya-varma-Parameśvara.	
193	Angkor Thom Buddhist Terrace Stele Indian	558
	tion.	

No. 1. NEAK TA DAMBANG DEK INSCRIPTION OF QUEEN KULAPRABHĀVATĪ.

The inscription was edited by Coedes in the Journal of the Greater India Society, Vol. IV, p. 117. It is engraved on a plaque of schist found at Neak Ta Dambang Dek in the province of Treang.

The inscription contains five Sanskrit verses of which the second is in Sloka and the others are in Sār-dūlavikrūdita metre. It begins with an invocation to Viṣṇu and records the pious donations of Kulaprabhāvatī, the chief queen of Jayavarman. She installed an image of a god in Kurumbanagara, inhabited by the Brāhmaṇas, and also built an ārāma (hermitage?) with a tank and a dwelling house.

As Coedes has suggested, the king Jayavarman of this inscription is to be identified with the king of Fu-nan who ruled from c. 475 to 514 to 514 to 514.

TEXT

युक्तन् योगमतर्कितङ्कमिष य(ः) क्षीरोदशङ्य्यागृहे शेते शेषभुजङ्गभोगरचनापर्यङ्कपृष्ठाश्चितः । कुक्षिप्रान्तसमाश्चितित्रभुवनो नाभ्युत्थिताम्भोरुहो (राज्ञी) श्चीजयवर्मणोग्नमहिषी स स्वामिनी रक्षतु ॥१ कुलप्रभावती नाम्ना प्रभावात् कुलबद्धिनी । दृष्टिरेकेव या दृष्टा जयेन जयवर्मणा ॥२ विप्राणां भवनं कुरुम्बनगरे प्रा.....

कृत्वा यां प्रतिमां सुवर्णरिचतां.....।

¹ Read श्राच्या°

² दिश्विक would give a better meaning but दिश्विक is clear on the estam page. It may mean that she was the only sight worth seeing. Coedes's translation of दिश्विक doctrine is hardly suitable here.

कार्याणां व्यसने निमन्तमनस्.....।३
भोगे सत्यपि नैव भागरहिते.....।३
शक्रस्येव शची नृपस्य दियता स्वाहे(व) सप्ता(चिर्चपः)
क्राणीव हरस्य छोकविदिता सा श्रीरिव श्रीपतेः।
भूयस् सङ्गतिमच्छती नृपतिना श्री......
छोल्यं वीक्ष्य भुवि श्रियाश्च बहुधा चा.....।।४
राज्ञश् श्रीजयवर्मणः प्रियतरा ए....
क्रत्वा वन्धुजनश्च सौस्यसहितं वि....।
बात्वा भोगमनित्य बृहुद्समं स.....

No. 2. PROASAT PRAM LOVEN INSCRIPTION OF GUNAVARMAN.

The inscription was edited by Coedes (BEFEO, XXXI. 1). The stone in bearing at this inscription was found among the ruins of the temple called Prasat Pram Loven in the vast area known as 'Plaine des Joncs' in Cochin-China. The locality is also known as Thup Muoi. The inscription is written in Sanskrit and contained 12 verses of which the first is almost completely gone and a considerable number of letters in the next five are missing. The metres ere Vasantatilaka (2,3,5,9), Sloka (4), Sārdūlavikrīdita (10-11) and Aupacchandasika (12).

The inscription records the consecration of a footprint of Viṣṇu, called Cakratīrthasvāmin, by Guṇavarman, young son of a king (v. 7), whose name is missing. This king (probably along with his predecessors) was eulogised in vv 2-7, but the only thing of importance that we can gather is that he was born in the family of Kauṇḍinya.

The characters of this inscription and the preceding one belong to the earliest type so far found in Kambuja,

³ There is a sign of Upadhmaniya,

and on a comparison with the early inscriptions of Mūlavarman (in Borneo) and Pūrņavarman (in Java), they appear to belong to the fifth century A. D. Prince Guṇavarman, mentioned in this inscription, has been regarded as a son of Jayavarman and Kulaprabhāvatī mentioned in No. 1

TEXT

(Only two or three letters of v. I. are legible.) तस्य प्रसादजा 🔾 🔠 🗸 🔾 - - - नपतिय्य - **- -** - - - - 1 यस्याग्रहस्तपरिमृष्ट्रजलस सभद क्षीरोदकोप्यमृतबद दहमभ्य — — ॥२ जाराङ्ग 🔾 🔾 🔾 — यधिबीर — — नाम्ना नराधिपतिना सह य ---। थ्री — ৺ — ৺ ৺ ৺ ৺ ৺ ৺ य्योनौ - परि चतुभूज -क् — — — — तब् — । स्वहृदि — — हन्ति निर्हेग्धाराम^{or the Actor} मा ॥४ पद्म 🔾 — 🔾 🔾 यो भवि — 🔾 सर्वे इ - - रिप्राणाः स्व - जा - येन। स - - - - वत्रज्ञ जगत्यनेका —— — — चनै × परितोषिताश्च ॥ १ तस्यावनी 🔾 🗸 ८ तेर्गुणवर्मानामा, भ — - - - जबद्धिरभून्महात्मा। से — 🔾 — 🔾 🔾 संक्रमचारकाश्वी येने - - दियता जनिता मनोज्ञा ॥६ यः श्रीमनाविजयाविक्रमिविक्रमण कौण्डिन्यवंशशशिना वसधाधिपेन। जम्बात्तःभोजकपदे नृपसन् -

¹ The reading is doubtful.

² This is Coedes's reading, but the second letter is broken. Coedes translates it as 'recovered from mire' and finds here an allusion to the reclamation of the marshes in the 'Plaine des Jones'. Can it be 'Janmartta,' meaning that the prince was put in charge of those who were sick or invalid from their very birth?

बालोवि (स)न्नधिकृतो गुणशौर्ययोगात ॥७ तेनेदमात्मजननीकरसंत्र — - स्थापितं भगवतो भवि पादमृत्म् । यस्यैव रूपमत्लयति येन ऋ — - - स नेच्छति परिव्रतिमा पृथिव्याम् ॥८ अस्याष्ट्रमेह्नि विचितै³रुपवेदवेद-वेढाङ्कविद्यभिरमरप्रतिमहिंजेन्दैः। संस्कारितस्य कथितं भवि चक्रतीर्थ-स्वामीति नाम विद्धः श्रुतिषु प्रवीणाः ॥६ स्थानं यो गुणवर्मणा गुणवता श्रद्धावता त्यागिना पन्यित्र - - - कृतिमदं श्रीचक्रतीर्थस्य ह तद्रक्तोघिवसेद विशेदपि च वा तुष्टान्तरात्मा जनो मुक्तो दुष्कृतकर्मणः स परमं गुत्रछेत पदं वैष्णवं ॥१० दत्तं यदुगुणवर्म्भणा भगवते धरमार्थिना शक्तितो विप्रीभागवतरनाथकुपणैस्तत्कम्मकारेस्तथा। तत् सर्व्येरप्युज्यतां समयतो यरम्यथा भुज्यते युज्यन्तां नरके यमस्य पतितास्ते पश्चिम × पातकैः ॥११ अभिवर्द्ध यतीह³ यो महात्मा भगवहव्यमिदं गुणाह्व — स तु यत कुशलं लभेत विष्णोः। परमं प्राप्य पदं महद्यशश्च ॥१२

No. 3 TA PROHM INSCRIPTION OF RUDRAVARMAN.

The inscription was edited by Coedes (BEFEO. XXXI.8). It is engraved on a slab of stone which belonged to the temple of Ta Prohm in the province of

³ Coedes reads विचित्र but there is no subscript 'r' and विचित्र offers better meaning. Besides विचित्र does not suit the metre.

Bati. The first six lines of the inscription are almost complete; the next six lines are full of lacunae, but the general sense can be understood. The lines that follow hardly yield any sense at all. The first twelve lines contain six Sanskrit verses of which one is in $Prthv\bar{\imath}$ and the rest in $Sard\bar{\imath} lavikr\bar{\imath} dita$ metres.

After an invocation to Buddha (vv. 1-2) the inscription refers to king Rudravarman (vv. 3-4). His father Jayavarman appointed a Brāhmaṇa as Treasurer (v. 5). The rest of the inscription seems to have contained an eulogy of this Brāhmaṇa and his family.

The two kings Jayavarman and Rudravarman were rulers of Fu-nan in the last quarter of the fifth and the first half of the sixth century A. D. (See No 1)

TEXT

जितं विजितवासनासहितसच्चेद्दांषारिणा
निरावरणवुद्धिनाधिगतसर्व्वद्धाःसम्पदा)
जिनेन करुणात्मना परहितप्रवृत्तात्मना
दिगन्तरविसर्ष्पिनिम्मं छवृहदृत्र्यश — — ॥१
उद्धृत्य त्रिभवाम्व — — जितं छोकं निराछम्बनं
निर्व्वाणस्थ छमुत्तमित्ररूपमं संप्राप्य — — — ।
यस्याद्यापि च कुर्व्वते परिहतं श्रीधातवर्ग्शेषिताः
शास्तुस्तस्य हितोद्याय जगतां स इ — — — ॥२
यस्योत्कृष्टतया कृशोपि न गुण कित्त्वत् ससंप्रेक्षितो ।
यश्च्र्डामणिविच्छरः सुजगतां स्थातुं नय — — ।
एकस्थानिख हान् नराधिपगुणान् उद्यच्छतेवेक्षितुं
धात्रा निम्मत एक एव स भवि श्रीरुद्रवम्मं — — ॥३
सन्वं सन्वरितं कृतं नृपितना तेनातिधममार्थिना

¹ This is the reading of Coedes who adds that सम्पदा is the restoration proposed by M. de La Vallee Poussin. But the letter read as था is also quite indistinct on the estampage, and I would suggest हा instead making the whole as सञ्चलसम्पदा।

$$ श् चरि $-$ निसर्ग $\sim$ वले चि $-\sim\sim-$ ।
लोकानुमहसाधनं प्रति न च क्ष्त्रव्रतं खण्डितं
मेधाधाय ^{2} हि मा $\sim$ $-\sim$ $\sim$ $-\sim$ $-\sim$ $-\sim$ $-\sim$ $-\sim$
तत्पित्रा जयवम्मणा नृपतिनाध्यक्षो धनानां कृतः
श्रीहराह्व वि ।
विप्रस्य द्विजनायकस्य तनयः श्रीदेहमात्रोदितेः
सद्दर्गाननि — 🔾 — 🗸 🔾 — — — - ।।४
बुद्ध ³ धम्म्मभथार्घ्यसंघमस्रिछैः स्वैः स्वैगु णैः सङ्गतं
यः श्रेष्ठं श ८ – ८ ८ ८ – – ८ – ।
यश्चोपासककर्म सर्व्वमकरोत् पापान्निवृत्त — —
आधार 🗙 पयसामिवाखिलजलै 🗙 पुण्यैर — — 🧼 —
सर्वं काम 🔾 — 🗸 ८ ८ — — — ८ — ।
यश्चाभूत्कुशल¹कियासु सकला <u>स्वादानदा</u> य — ৺ —
III
— — — — — — — — — — — — — — — — — — —
भार्याय्या सहशी — — Centre for the Arts — — — — — ।
अक्टेशात् सुषु — 🧼 सा दुहितरं सिद्धिं क्रियेबोत्तमा
आचारानतिर्वार्त्तनो स्वतनयां तन्तुप्र — — — —
——— — — — मित्ररूपमं वण्णीत्तमं प्र —
311-0-0-0-0-0-1
कोविद्वान द्विजस 💛 मे 🗢 💛 छव आस्यष 🗢 — — 🗢
इत्येवं द्विजमण्डले सुव — — — — — — — ;

² Very doubtful reading.

³ Metre faulty; may be 3311

⁴ Read **कुगलः**।

षट्कर्साध्य
ते — ै — $\smile$ — दिविजस्य ^{1} इ $\smile$ — — स्यधर्म्भात्म

Nos. 4, 5, TWO PRASAT AK YOM INSCRIPTIONS Dated 531 and 626.

These inscriptions were noticed in BEFEO, XXXIII. 530-31

Ruins of the brick temples known as Prasat Ak Yom have been found at the bottom and on the slope of the southern embankment of the tank called Western Baray.

We learn from several Khmer inscriptions on the door of one of these temples that it was dedicated to Gambhīresvara and founded in the 7th century A. D. The oldest of these records (A) containing 15 lines, refers to the endowment by Mratan Kirtigaņa. The date, very nearly effaced, may be read as Saka 531. Another record (B) in the same temple is clearly dated Saka 626. Both the dates are written in figures. No. 4 thus offers the earliest example of the use of decimal figures in Kambuja.

A later record (C), dated 923, is found in an annexed shrine on a stone lintel containing the figures of navagrahas (nine planets). It records the dedication of this sculpture to Gambhiresvara. It proves that the Western Baray was not excavated till after 923 Saka, and that the site contained temples from the seventh to the eleventh century A. D.

No. 6, ANKOR BOREI STONE INSCRIPTION. Dated 533

The inscription was noticed in BEFEO, XXXV. 491.

The village of Ankor Borei, in Prei Krabas District,

probably represents the ruins of the ancient city of

^{1.} This is Coede's reading. But it looks like द्विजस्य ।

Vyādhapura, surrounded by a rampart. A large block of stone was discovered in the centre of the locality containing a record dated 533 (K. 600). No detail of the inscription has yet been published.

No. 7. VAT VIHAR TRAN INSCRIPTION, Dated 535.

The inscription was noticed in BEFEO, XXXV. 36, and the date was read by Coedes (List of Ins. No. 748). The temple called Vat Vihar Tran is situated in the Province of Kandal-Stung and contained a fine sculpture of Siva and Pārvatī, the latter being seated on the left thigh of the god (illustrated in BEFEO, XXXV. Pl. XVIIA). No detail of the inscription has yet been published.

No. 8. THE BAYANG TEMPLE INSCRIPTION Dated 546.

The inscription was edited by Barth in ISC. 31. The temple of Bayang of Situated on a hillock about 220 yds high, in the District of Trang. It is about 15 miles to the south-west of Chaudoe.

The inscription is engraved on a single face of a sandstone stele belonging to the temple. It contains twelve Sanskrit verses, the metres being Vamsastha (1-6), Upajāti (7-6), Vaitālīya (10-11) and Anustubh metre (12).

The inscription records the pious works of a Brāhmaṇa named (or with the surname of) Vidyāvindu grandson of Dhruva. Barth calls him Vidyādivindvanta, son of Dhruva, and grandson of Dhruva-puṇya-kirtti (vv. 7-8). This last, however, appears to be not a personal name but an epithet. The pious works consisted of a representation of a foot of Siva, and a cistern, for the ablution of the god, on the top of the mountain. In the year 526 the representation of the divine foot was surrounded by a border of bricks (probably a brick wall is meant), and in 546 holy water was again brought by him.

TXST

विशुद्धतकांगम युक्तिनिश्चया — निरूप्य---(प्र)तिष्ठितम । यमान्तरञ्ज्योतिरुपासते बधा निरुत्तरं ब्रह्म परिजगीपवः ॥१ तपशश्चतेज्याविधयो यदर्पणा भवन्य(ि)न(हैं)(श)ऽफलानुबन्धिनः। न केवलन्तन् ²फलयोगसङ्गिना-मसङ्गिनां कम्मंफलयजामिष ॥२ निसर्गिसिद्धैरणिमादिभिग् णै-रुपेतमङ्गीकतशक्तिविस्तरैः। धियामतीतम्बचस³ ~ (अना)स्पदं यस्य पदं बिदुर्ब्धाः ॥ ३ विभृत्वयोगादिहरूब्धसन्निधे-(श श्रि)या पदन्तस्य विभारिदं पदम् । विकीण्णं(ह)श्याङ्ग(लि)—~ —
—
ण्डाब्जिमवोपलाप्पितम् ॥ ४ अयञ्च मुद्धना स्फुटरब्रमालिना पदन्दधानो गिरिशस्य भूधरः। उपैति लोके वह — — मान्यतमे हि सन्नतिः ॥ १ दिवोकसां मौलिविलुप्ररेणुना पदारविन्दे(न) यथा जगत्पतेः। बिभत्ति मानोन्नति-- - शिशखरे(रय)न्तगः ॥६

l Barth reads it as ज्ञान, but on comparison with other ज्ञा and ज्ञा letters the first letter looks more like ज्ञा than ज्ञा, and ज्ञान gives better sense than ज्ञान

² Barth reads নর ফল but the estampage shows নন্দল which is the correct form.

³ Read ग्रतीतं वचसः।

द्विजातिसून् द्विजसत्तमस्य ध्र वस्य नप्ता ध्रुवपुण्यकीर्तः। य×प्रागभिज्ञातकु— ~-विद्यादिविन्द्वन्तगृहीतनाम्ना तेनैकतानेन ग्रमिकयास। शम्भो×पदस्येदमक--तेनापि तीर्थोदकपाविनाया-मधित्यकायामिह भूधरस्य। स्नानार्थमीशस्य कृतम्मही-— 🗸 इवात्मकीर्त्तः ॥ ह पशुपतिपद्भागनृत्तरं 🗆 पदमधिगच्छतु सान्वयो जनः। चिरमवत हिताय देहिना Pational मयमपि भूमिधरो भुवस्स्थितिम् ॥१० रसदस्रशरेश शकेन्द्रवर्षे पदमैशं विनिबद्धमिष्टकाभिः। ऋतुवारिनिधीन्द्रियेश्च तीर्थे (स) लिलस्थापनमकारि तेन भयः ॥११ आरामदासि¹दासाश्चपशव +क्षेत्रमुत्तमम् । यथास्ति स्वधनन्दत्तं शिवपादाय यज्वना ॥१२

No. 9. PHNOM BANTAY NAN INSCRIPTION OF BHAVA-VARMAN.

The inscription was edited by Barth in ISC (p 26). Phnom Bantay Nan is a rock about 55 yds. high, and situated nearly $2\frac{1}{2}$ miles to the south of Angkor Baurey, "the royal town", two days' journey to the west of

¹ for दासि read दासी।

Battambang. The inscription is engraved on what was evidently the base of a *linga* which has disappeared. The inscription is written in a single Sanskrit verse in *Trṣṭubh* metre and records the erection of a *linga* by king Bhava-varman. (either I or II).

TEXT

शरासनीद्योगिजतार्थदानै× करस्थलोकद्वितयेन तेन। त्रैयम्बकं लिङ्गिमिदं नृपेण निवेशितं श्रीभववमर्मनाम्ना॥

Translation

Together with the gift of riches conquered through the efforts of the bow, this linga of Tryambaka (Siva) was installed by the king mamed Srī Bhava-varman who holds the two worlds in his hand.

No. 10. PHNOM PRAH VIHAR INSCRIPTION OF BHAVA-VARMAN

This inscription was edited by Coedes (IC. 3). Phnom Prah Vihar is the name of a hillock in the Province of Kompong Chnang.

The inscription is written in Sanskrit and contains 9 verses, 8 in Sloka and one (v. 9) in $\overline{A}ry\bar{a}$ metre. After an invocation to god Sambhu (v. 1) and eulogy of king Bhava-varman (vv. 2-3), it records religious donations of Vidyāpuṣpa, an official of king Bhava-varman (vv. 5-9). The donor was the head ($\bar{a}c\bar{a}rya$) of the Pāśupatas, a well-known Saiva sect, and well-versed in grammar and philosophy (v. 4)

TEXT

जयतीन्दुरविञ्योमवाय्वात्मक्ष्मा¹जलानलैः । तनोति तनुभिश् शम्भुर्योष्टाभिरखिलखगत्॥१

विजित्य यः क्षितिपतीन नीतिशौर्य्यवलान्वितान । दिवस्पृशं समारभ्य यशःस्तम्भमकीलयत् ॥२

राजा श्रीभववम्मंति भवत्यधिकशासनः। सोमवंश्योप्यरिध्वान्तप्रध्वंसनदिवाकरः॥३

तस्य पाशुपताचार्यः विद्यापुष्पाह्नयः कविः। राप्द[ृ]वैशेषिकन्यायतत्वार्थकृतनिश्चयः॥४

श्रेयसी गतिमुहिश्य श्रीसिद्धेशप्रणालिकां। राजती राजतो लध्या कारचित्याच्यतिष्ठिपत्।।१

ततस् स निष्कमन्नानातीर्थायतनपर्व्वतान्। कथिबदानीतः इह^{णस्वप्रान्ति प्रीतिश्}रितिश्

यथा प्रदर्शितं स्वप्ने दृष्टवानिह शंकरं । लिङ्गं पदं गोष्पदञ्च भस्म तुङ्गीशपर्व्वते ॥७

प्रदानानि प्रदायास्मै दासादीनि शिवाय सः। पुनश् शैवेन विधिना तप्त्वा शैवं प - - ॥८

यावत् प्रदानमस्मै शिवाय गोभृहिरण्यदासादि । भोग्यं पाशुपतानाम् अहार्य्यम... ॥६

I The reading is clear but মানেন্ is not regarded as a manifestation of Siva. The reading বাজ্যেকিক would give a better sense as মানিকক is one of the forms of Siva

² Read mog 1

³ लब्ध्वा।

No. 11. PONHEA HOR INSCRIPTION

The inscription was edited by Barth in ISC (No. II, p. 21)

Ponhea Hor (=Bañā Hor) is situated in the Province of Trang about 30 miles to the north-west of Chaudoc-(Aymonier, I. p. 169). It contains ruins of two brick temples. On the right hand stone door-frame of one of these there is a Sanskrit inscription of 17 lines, and on the left hand door-frame a Khmer inscription of six lines.

The inscriptions are too fragmentary to be reproduced or translated.

The Sanskrit portion refers to king Bhava-varman, and an official called Pasengapati, probably governor of a city or district called Pasenga. The pious works of the last named person, which form the subject matter of the record, are a Siva-linga, an image of Durgā, one of Sambhu-Viṣṇu, and one of Viṣṇu Trailokyaṣāra. An imprecatory verse closes the first part of the record.

The next part refers to an image of Lakṣmī, another of Viṣṇu, a donation of king Bhava-varman to god Śiva of Dhanvipura (*Dhanvipureśāya*), and lastly a donation to Viṣṇu Trailokyasāra.

The Khmer inscription contains the details of the endowments. It also contained a date which is lost.

The official, governor of of Pasenga, is said to have served two kings, probably Bhava-varman and his successor (or predecessor), and received from the former an umbrella with golden top.

The district over which he ruled contained dense forest infested by tigers and other ferocious animals.

No. 12. HAN CHEI TEMPLE INSCRIPTION

This inscription was edited by Kern (Ann. Extr Orient I. 329) and Barth (J. A. 1882, Part II, pp. 148 and 195; 1883, Part I, p, 160; ISC. No. I, pp. 8 ff). Prasat Han Chei or Phnom Han Chei is the name given to the ruins situated in a large plain on the right side of the Mekong near the junction of the districts of Kampong Siem and Stung Trang. The two parts of the inscription, which are independent of each other, are engraved on the two door-pillars of the temple of Han Chei.

The inscription is written in Sanskrit verses, the metre being Anustubh. The first part contains 35 and the second 12 verses, each verse occupying a single line. The characters are archaic.

The first part contains the eulogy of Bhavavarman and his successor, and records the installation of a Sivalinga, worshipped under the name of Bhadreśvara, by the governor of Ugrapura. The second part contains the eulogy of king Bhava-varman.

> Indira Gandhi Nation Centre**FEX T**ts

> > A

जितं इन्दुवतंसेन
मूर्द्ध्ना गङ्गां वभार यः।
उमाश्रूभङ्गिजिह्योग्मिंमालामालुमिवामलाम्¹॥१
राजा श्रि॰भववर्मोति
पतिरासीन् महीभृताम्।
अप्रशृष्यमहासत्वः
उङ्गो मेरुरिवापरः॥२

सोमान्वये प्रसृतस्य सोमस्येव पयोनिधौ। केनापि यस्य तेजस्तु जाज्वलीति सदाहवे॥३ अन्तस्समुत्था दुर्पाद्या मूर्त्यभावादतीन्द्रियाः। यदा पदस्यो येन जिता बाह्येषु का कथा ॥४

मालुमित्र requires emendation for the word मालु has no apt significance here.

^{2.} Read श्री।

^{3.} Better सत्त्व: 1

^{4.} पद् should be पड़ !

नित्यदानपयस्सिक-करानेव मतङ्गजागान्¹ आत्मानुकारादिव यः समराय समग्रहीत्॥५

शरतुकालाभियातस्य परानावृततेजसः । द्विषामसद्यो यस्यैव² प्रतापो न रवेरपि ॥६

यस्य सैन्यरजो धूत-मुज्भितालङ्कृतिष्वपि रिपुस्नीगण्डदेशेषु चूण्णेभावमुपागतम् ॥७

रिपोरिव मनश्युष्कं नगरीपरिखाजलम् । यस्य योधै × करापित⁸-मासन्नैरविना⁴सह ॥८

परीतायामिष पुरि ज्वलता यस्य तेजसा । पुनुरुक्त इवारोपः प्राकारे जातवेदसः ॥१

जित्वा पर्व्वतभूपालान् तनोति सकला भुवः। वन्दिभिस्सगुणानीगै⁵ र्व्यशोभिरिव यो दिशः॥१०

येनेयदैद् वंश्यानां
मर्घ्यादालक्ष्मनं कृतम् ।
यदेषामवधिभू मेरितकानत × पराक्रमैः ॥११
शक्त्यापि पूर्व्वं विजिता
भूमिरम्बुधिमेखला ।
प्रभुत्वे क्षमया येन
सेव पश्चाद्जीयत ॥१२
यस्याकृष्टा × प्रभावेन
परे युध्यजिता अपि ।
राजश्चियमुपादाय
नमन्ते चरणाम्बुजे ॥१३

परेणाक्रान्ता⁷ पूर्व्वय-मिखलेति विचिन्तया। अजित्वाम्भोधिपर्य्यन्ता-मविन यो न शाम्यति॥१४

अवाप्य षोड्शकला-श्राशाङ्को याति पूर्णताम्। असंख्या अपि यो लब्ध्वा न पर्याप्त+कदाचन॥११

नास्ति सर्व्यगुण+कश्चि-दिति वाक्यं महाधियाम्। येनासिद्धीकृतमिदं स्वेनापि वचसा विना ॥१६

^{1.} Read मतङ्गजान् 1

^{2.} यस्येव should be यस्येव।

^{3.} Read करापीत।

^{4.} Read Taur I

^{5.} Read गुगानीके।

^{6.} Read ऐड़ (इड़ा+जा) ।

^{7.} Read आकान्तपूर्वयम्।

तस्य राजाधिराजस्य नवेन्दरिब यसस्तः। गाण कान्त्यादिभिय्योगा-इन्नेत्रयति य×प्रजाः ॥१७ रागन्दधति भूपाना-ब्च्दा³रत्नमरीचयः। यस्य पार नखेष्वेव-मनागमि न चेतिस ॥१८ शिवं पदझते राज्ञि हृष्ट्रा यमुदितं प्रजाः। मुञ्चन्ति युगपद्वाष्पे शोकानन्दसमुद्भवे ॥१६ नमोविघातविश्लोभ-मवापद्दयं) रविः। यस्तु शान्तमनावाध-मलब्ध क्षितिमण्डलम् ॥२० नवे वयसि वृत्तस्य यस्य राज्यभरोद्यतः। चित्रीयते कुमारस्य सैनान्यं मस्तामिव ॥२१ उपधाराद्विमान् भृत्य-स्तयोरवनिपालयोः। विश्रम्भदानसन्मानैः

मृद्ध्वका धानवहदम्। यानं सवण्णरचितं हस्त्यश्वपरिवर्हणम् ॥२३ हेमी कर इकलशा-वित्यादि श्रियम्त्रमाम्। यो लब्धवान प्रसादेन म्बाधानोरुभयोरपि ॥२४ न किञ्चित स्वाम्यसंभूक-माप्तं येन कदाचन। भोजनं वसनं वापि यानान्याभरणानि वा ॥२५ प्राणैरसारलघुमि-भंत्तं पिण्डविवर्द्धितैः। स्वामिनोर्थे गुरुस्थेय + केत्रमेहत यो यशः॥२६ लक्षम्या गाहोपगृहोपि पृर्व्वाभ्यासभलेनं यः। मुनीनां चरितं धत्ते क्षमासमप्रायनः ।।२७ सुप्रकाशितशोध्यंस्य संव्रामत्यागयोरिष । भीरुत्वं यस्य विरूयत-1 मकीर्त्तव जिनादपि ॥२८

अन्तश्चित्रामलच्छत्र-

1. Read 1111 1

योग्यो य× पर्यतुष्यत ॥२२

- Parallel passage in Raghuvamsa Canto IV. V, 3
- 3. Read चुड़ा।
- 4. सन्मान: is a misreading for सम्माने: ।
- 5. Read वलेन ।
- 6. सम is probably a misreading for शम । In place of प्रायन: read प्रायमाः।
- 7- Read विख्यात ।

प्रि'णयत्रप्युदासिना-²
नुपकुर्वन् द्विपामपि ।
पक्षद्वयं योऽमित्रत्वमनयद् गुणसम्पदा ॥२६
किल्ना बिल्ना धम्मों
भग्नैकचरणोऽपि यम् ।
महास्तम्भिमवालम्ब्य
चतुष्पादिव सुस्थितः ॥३०
अशाश्वतीत्यनाहत्य
तनुश्चियमिवात्मनः ।
यश×पुण्यमयीमेव³
यस्स्थिरां बह्वमन्यत ॥३१
इद्मुप्रपुराधीशससुभक्त्या लिङ्कामेश्वरम् ।

प्रतिष्टापितवानत्र
श्रीभद्रेश्वरसंज्ञकम् ॥३२
दासगोक्षेत्रहेमादिदेवद्रव्यमशेषतः ।
प्रमाणिमह ते सन्तु
यतयो देवयाजकाः ॥३३
बान्धवा यजमानस्य
पुत्रास् सम्बन्धिनोऽपि च ।
देवस्वन्नोपभुक्षोरन्न प्रमाणीभवन्ति च ॥३४
यदत्तमस्मै देवाय
यजमानेन भक्तितः ।
ये नरा हर्त्तु मिच्छन्ति
ते यान्तु निरयं चिरम् ॥३४

B

स्वभावनिष्कलेनावि जितमिन्दुकलाभृता । एकेनावि जगत्कृस्नं विभुत्वेनाधितिष्ठता ॥१ स्थानातिशयलोभेन मुखे लसति भारती । असत्कृत्योषिता⁴यस्य महतीमुरसि श्रियम् ॥२ सोमान्वयनभस्सोमो

य×कलाकान्तिसम्पदा।

रिपुनारीमुखाञ्जेषु

कृतवाष्पपरिष्ठवः ॥३

अतिषेणयतो व्यस्य

प्रतापश् शरदागमे।

रवेरप्यधिकस् सह्यो

न हि सावरणैरपि ॥४

- 1. Read प्रीगायन्।
- 2. Read दासीना ।
- 3. यश: is incorrectly taken as feminine.
- 4. Read उविताम्
- 5. Red श्राभिषेगायतो ।
- 6. An adjective without a noun. It is to be taken as a substantive.

जेतु पर्व्वतभूपालानामहीधरमस्तकात्।
सेतु प्रावृषि यस्यासीद्यास्तिनेष्विष् वारिषु॥
प्रमेरावेष्टित() यस्य
रिपूणां परिखाज्जलम् ।
अग्रुष्यत् सह चेतोभिव्वन्धुस्नेहाप्लुतैरिप॥
यं समीक्ष्यातिसौन्दर्यथचेतोनयनहारिणम्।
समशेरत कामिन्य
पुष्पकेतोरनङ्गताम्॥
रणे क्वचिद्रातीनां
पश्यतां यश्चतुर्भु जम्।

अकाण्डेप्यगमद्रङ्ग(')

सहचको मनोरथः ॥८

भ्रान्ता विदरतो 'यस्य कीर्त्तराशामखेष्विष । इतस्ततस्त्यैः सुजने-रवदातेति वर्ण्यते ॥६ न केवलं इमां भूमिं-मशेषाञ्जेत्मिच्छति । सर्व्यसाधनस()पत्त्या यो द्यामपि दबीयसीम् ॥१० न गुणानामशेषाणां कश्चिदेकस्समाश्चयः। इति रुद्ध प्रवादोयं गुणिना येन छप्यते ॥११ महाराजाधिराजस्य तस्य श्रीभववस्मणः। भत्यससब्बो पधाशद्धे -रन्तरङ्गत्वमास्थितः ॥१२

No. 13. VEAL KANTEL INSCRIPTION OF BHAVA-VARMAN I.

This inscription was edited by Barth (ISC. 28). Veal Kantel is situated to the west of the Mekong river near Stung Treng. The inscription is engraved on a slab of stone found at Prasat Ba An, about half a mile to the west of Veal Kantel.

- 1. The reading should be either जेतुम् or जेतु:।
- 2. हास्तिकेष seems to the proper reading.
- 3. Read परिखाजलम्।
- 4. Read विद्रतो।
- 5. Read भूमि।
- 6. Read 表表 !

The inscription is written in Sanskrit and contains 7 verses in Anustubh metre.

It records the installation of an image of Tribhuvaneśvara with that of the sun by Somaśarman whose wife was the daughter of Vīra-varman and sister of Bhava-varman (vv. 1-3). Reference is made to the gift of the texts of Rāmāyaņa, Mahābhārata and the Purāņas, and their daily recitation (v. 4).

- श्रीवीरवर्म्मदृहिता स्वसा श्रीभववर्म्मणः । पतित्रता धरमेरता द्वितीयारुन्थतीव या।।
- हिरण्यवस्मीजननी यस्तां पत्नीमुपावहत्। द्विजेन्दुराकृतिस्वामी¹ सामवेदविद्रप्रणीः ॥
- श्रीसोमशम्मार्कयुतं स श्रीत्रिभुवनेश्वरम्। अतिष्ठिपन महापूजामतिपुष्कलदक्षिणाम् ॥
- रामायन²पुराणाभ्यामशेषं भारतन् ददत्। अकृतान्वहमच्छेद्यां स च तद्वाचनास्थितिम् ॥
- यावत् त्रिभुवनेशस्यः विभूतिरवतिष्ठते । यो य ए...
- धर्मा शस्तस्य तस्य स्यान् महासुकृतकारिणः। 6.
- 7. इतस्तु³ हत्तां दुर्बु द्वियं एकमपि पुस्त(कम्)॥

No. 14. THMA KRE INSCRIPTION OF CITRASENA

The inscription was edited by Finot (BEFEO, III. 21.). Thma Kre is the name of a village on the Mekong river between Sambor and Kraceh. The inscription is engraved on a rock on the bank of the river. It contains, in 4 lines, a single verse of Anustubh metre and records the erection of a Siva-linga by Citrasena.

^{1.} The reading is clear but the sense is obscure.

^{3.} Barth reads इतन्तु but the first letter looks more like ह than ह, and इतन्तु gives better sense.

There are two replicas of this inscription, one at Cruoy Amphil, to the south of Veal Kantel (No. 13), and another at Tham Pet Thong in the Rajaxima District of Siam (cf. BEFEO, IV. 739; XXII. 92).

TEXT

भत्तया भगवतश् शम्भोम्मातापित्रोरनुज्ञया । स्थापितश्चित्रसेनेन लिङ्गञ्जयति शाम्भवम् ॥

No. 15. PHU LOKHON INSCRIPTION OF CITRASENA.

The inscription was edited by Barth (BEFEO, III. 442). A complete text was published by Coedes from two replicas at Khan Thevada (BEFEO, XXII, 58). Another replica, with a slight modification of the last verse, was found at Tham Prasat (BEFEO, XXII. 59). All these three localities are in the neighbourhood of distribution of the Mun with the Mekong river. Another replica was found at Keng Tana on the Mun river (BEFEO, XXII. 385). An inscription at Vat Xumphon in Muang Surin (Siam) also contains a single concluding verse identical with that found at Tham Prasat (BEFEO, XXII, 59).

The inscription consisting of 3 Sanskrit verses in Anustubh metre, records the installation of a Siva-linga (Bull in two of the replicas) by Mahendra-varman, formerly known as Citrasena, younger brother of Bhava-varman, son of Vīra-varman and grandson of Sārvabhauma. Whether Sārvabhauma is a personal name or denotes a suzerain is difficult to determine.

The find-spots of the inscriptions show the extent of the kingdom of Mahendra-varman.

TEXT

नप्ता श्रीसार्व्वभौमस्य सुनुश् श्रीवीरवर्मणः। शक्त्यानून × कनिष्ठोषि श्राता श्रीभववर्मणः॥१ श्रीचित्रसेननामा य × पूर्व्वमाहतलक्षणः। स श्रीमहेन्द्रवर्मोति नाम भेजेऽभिषेकजम्॥२ जित्वेमन्देशमखिलङ्किरीशस्येह भूभृति। लिङ्किन्निवेशयामास जयचिह्नमिवात्मनः॥३

In Tham Prasat the text of the verses 1-2 is the same as above, but the third verse is as follows.:—

विजित्य निखिलान्देशानस्मिन्देशे शिलामयम्। वृषभं स्थापयामास जय · · · ॥

No. 16. SAMBOR PREI KUK INSCRIPTION OF ISĀNA-VARMAN, Dated 549.

The inscription was edited by Finot in BEFEO, XXVIII. 44.

Prei Kuk is the name of the forest which now occupies the site of the ancient city of ArSambor in the province of Kompon Svay.

The inscription is written in Sanskrit and contains 15 verses in Anuştubh metre. After an invocation to Kadambeśvara (v. 1) and eulogy of king Īśāna-varman (vv. 2-6), it records the installation of a Śiva-linga in 549 Śaka (=627 A. D.) (vv. 10.15) by an official of king Īśāna-varman, named Vidyāviśeṣa, who is eulogised in vv. 7-9. Attention may be drawn to the various branches of knowledge in which he excelled (v. 8).

श्रीकद्म्वेश्वरः पायाद्यमश्लीणसम्पदः।
युष्मानशक्यनिर्देशप्रभावातिशयोदयः॥१
विक्रमाविजताम्भोधिपरिखाविनमण्डलः।
श्रीशानवर्मत्यभवद् राजा विष्णुरिवापरः॥२
प्रयुक्तनयमात्रेण कदाचिद्वनीभुजां।
पश्लच्छिदापकर्त्तूणा(')वस्त्री येन विशेषितः॥३

यो निराकृतनिःशेषकित्रहरूहितोदयः। वर्णम् ष्टिरभ्देको युगादिपृथिवीभूजाम् ॥४ संख्यातौततया यस्य कत्नाममगाधिषः। शतकतुकृतन्नाम मन्ये न बहुमन्यते ॥४ निराधारमिदं माभुद् दग्धे कुसुमधन्वनि । इति विश्वसृजा नृनं चपुर्यत्र निवेशितम् ॥६ तेन भूमिभुजा व्याप्तदिशा मण्डलकीर्त्तना । भृत्यो योऽधिकृतः सर्व्वेध्वितकर्त्तव्यवस्तुष् ॥७ शब्दवैशेषिकन्यायसमीक्षसुगताध्वनाम्। धुरि यो लिखितोऽनेकशास्त्रप्रहतबुद्धिभः॥८ कविर्वादी सहद्वर्गमात्मप्राणानमन्यतः। विद्याविशेषनामा य आचार्यो छोकवेदिता ॥६ इच्छता भक्तिमीशाने स्थिराञ्जनमनि जन्मनि । तेनेह स्थापितमिदं छिङ्गे राद्वाभिसन्धिना।।१० शाकतीर्थमिति प्रामो दत्तिरीशाय यज्वनः। भृत्यगोमहिषारामक्षेत्रप्रभृतिपृरितः ॥११ द्विजः पाश्रपतो राज्ञाधिकृतो देवताच्चंने । इदं देवकुछं भोक्तं अईत्याभृतसंप्छवम् ॥१२ तेन ⁸मावश्यकत्तव्यमस्य यत्नेन पालनम् । स्वपुण्यस्येव सद्वर्गाकृतामाशिपमिच्छता ॥१३ द्वाराण्णवेषुशाकाव्दे द्वाविंशे पुष्ययोगिनि। इषस्य दिवसे सिंहळाने चायं स्थितो हरः !१४ कृते पुण्यविकारेऽस्मित्रथ यज्वा स भूभुजा। ततन्दरपुरस्वामी भोजकप्रवरः कृतः ॥१४

Finot reads 'सहद्वाग आत्मप्रामाद'. But the estempage favours the reading adopted in the text.

^{2.} HI seems to offer no meaning; it may be # 1

No. 17. FIVE SAMBOR PREI KUK INSCRIPTIONS OF ĪŚĀNA-VARMAN.

These five inscriptions, found in the same locality as No. 16, were noticed in *BEFEO*, XIII(1), 27-8 and *BCAI*, 1912, p. 188. Three of them are in Sanskrit and two in Khmer.

No. 1 records a pious foundation by Sākāramanjari, queen of Īsāna-varman.

No. 2 records the installation of an image of Prahantesvara by king Isāna-varman.

No. 3 records the installation of the silver images of Sarasvati, Nrtyesvara and Nandin.

No. 4 mentions Iśāna-varman and his relation with India.

No. 5 mentions Mahendra-varman and Iśāna-varman.

婚

No. 18. ANG PU (VAT PU) STONE INSCRIPTION OF ISANA-VARMAN

The Sanskrit portion of the inscription was edited by Barth in ISC. 47. A summary of the Khmer portion was given by Aymonier (Vol I, pp. 167ff).

Vat Pu is situated in the Trang District, about 15 miles to the north-west of Chaudoc, The inscription is engraved on a sandstone stelae. It contains 42 lines of writing, 14 lines in Sanskrit and the rest in Khmer.

The Sanskrit portion contains five Anustubh verses followed by one in Sārdūlavikrīdita. It refers to king Isāna-varman and records the erection of an image and a linga of Siva-Viṣṇu, and the gift of an āśrama together with slaves, cows and lands dedicated to Bhagavat, by the ascetic Isānadatta.

The Khmer text continues the Sanskrit one and gives details of the slaves and the lands referred to above. Names of 11 male and 20 female slaves are recorded and the number of their children is indicated by figures. Then follow the names of persons who contributed to the purchase of lands, the boundaries of different plots of lands, etc, etc

TEXT

जयतो जगतां भृत्यै कृतसन्धी हराच्युतौ ।
पार्व्वतीश्रीपितत्वेन भिन्नमूर्त्ति घराविष ॥१
ख्यातवीर्यविशेषेण शेषेणेव महीभृता ।
रत्नोज्ञ्वलितभोगेन जितं श्रीशानवर्मणा ॥२
यः प्रतीततपःशिल् वृत्तस्त्रुतपरो सुनिः ।
ईशानद्त्त इत्याख्याख्यातः ख्यातकुलोद्गतः ॥३
शङ्कराच्युतयोरर्द्धशरीरप्रतिमामिमाम् ।
एकसंस्थासुकृतये यो गुरूणामितिस्थिपत्थ ॥४
विष्णुचण्डेश्वरेशानिलङ्कां वेन प्रतिष्ठितम् ।
एकभोगिनवद्वास्तु तत्तपुज्ञत्यस्य निश्चयः ॥५
दासक्षेत्रगवादिक्षान्मगव्यते कृत्वं धनं यञ्चना
तृष्णाकिपतमानसः खलजनो यः संहरत्युद्धतः ।
नानादु + ख समन्वितेषु नरकेष्वक्षीणपापात्मको ।
तिष्ठत्वेव सकोपिजिद्धातमुखैरभ्याहतः किङ्करैः ॥६

No. 19. SVAY CHNO STONE INSCRIPTION

The inscription was partially edited by M. Barth (ISC. 44) and noticed by Aymonier (Vol I, p. 219).

Svay Chno is the name of a village about ten miles to the south-west of Phnom Penh, the capital of Cambodia. The inscription, engraved on a single face of a stelae, contains 10 lines of writing, the first seven in Sanskrit and the rest in Khmer. The Sanskrit portion is written throughout in verse and contains four atanzas, the metre being, v. 1 Upajāti; v. 2 Indravajrā; v. 3 Vasantatilaka; and v. 4 Anustubh.

¹ Read शील।

² Read mafassan I

The inscription belongs to the time of Īsāna-varman who is referred to as 'suzerain of three kings and lord of three towns.' It records the establishment of an āśrama by one Ārya Vidyādeva who may be the same person as Vidyāviśeṣa mentioned in No 16.

No. 20. THAP MUOI INSCRIPTION OF SAMBHU-VARMAN.

The inscription was edited by Coedes (BEFEO, XXXVI. 3). Thap Muoi is situated in the marshy plain known as Plaine des Jones in Cochin-China. The inscription is written in Khmer and refers to the installation of the god Śrī Puṣkarākṣadeva (or establishment of a temple for this god) by king Śrī Śambhu-varma-deva. It also records donations by the king to the temple, viz rice, flower, fruits clothes, etc.

4

The inscription is not dated, but on palaeographic grounds it has been referred to the eighth century A. D.

Aymonier, who noticed the inscription (I, 140), read the name of the king as Isāna-varman. Coedes, however, says that the name, which is repeated twice, reads clearly as Sambhavarmmadeva, and he restores it as Sambhu-varmadeva. As regards the use of Sambha for Sambhu, Coedes points out that there is an analogous instance in the use of 'parohita' for 'purohita' in line 5 of the inscription.

No. 21. THAP MUOI INSCRIPTION

The inscription was edited by Coedes (BEFEO, XXXVI. 5) and noticed by Aymonier (l. 139). For localities cf. No. 20,

The inscription is written in Khmer and records the installation of god Puşpavatasvāmī within the enclosure of the (temple of) god Malasthāna by an official named Sucidatta. His donations to this god, consisting of 3 slaves, lands, 800 areca-nut trees, 40 cocoa-nut trees etc. were to be enjoyed together by the gods Puṣpavaṭasvāmī and god Puṣkarākṣa.

Aymonier takes Puşkarākşa as the name of a person who paid the expenses of a religious ceremony performed by a priest named Puṣpavaṭasvāmī in memory of Sucidatta. There is, however, no doubt that both Puṣkarākṣa and Puṣpavaṭasvāmī are the names of two divinities, and the former is identical with the god mentioned in the preceding inscription (No. 20).

No. 22. NUI BA-THE INSCRIPTION OF NRPĀDITYA

The inscription was edited by Coedes (BEFEO, XXXVI, 7). Nui Ba-the or Phnom Ba-the is the name of a small hillock in the province of Long-xuyen in Cochin-China.

The inscription is written in Sanskrit and contains 11 verses, the metre being $Ary\bar{a}$ (1-6) and Anustubh (7-11) It begins with an invocation to Vardhamānadeva (vv. 1-5) which is a name of Viṣṇu, and the discovery of an image of Viṣṇu in the locality seems to confirm the Vaiṣṇava character of the inscription, But according to verse 1, the divinity was a linga in stone and v. 4 definitely calls it Siva. It would appear, therefore, that the god, in question, was Siva in the form of Vardhamāna-linga whose special characteristics are defined in the sacred literature (cf. Gopinath Rao-Elements of Hindu Iconography, Vol II, p 88).

The inscription records the construction of a brick temple for this god by a person called Kumārambha for the sake of the religious merit of (king) Śrī Nṛpādityadeva (vv. 6-7). Kumārambha's mother, who is described as an ascetic, gave twenty servants to god Vardhamāna for the religious merit of the queen, and constructed two houses for the garland-bearers for her own salvation (vv. 8-9). The ideal life of this old lady is described in v. 10, and the concluding verse contains the usual imprecation

TEXT

श्रीवर्द्धमानदेवो वद्धितभावो नृणां कुशलभाजाम्। जयित स सकलभुवनपितरितृपुथलितिशिलालिङ्गः ॥१ भैरवनर्त्तनिश्चमचित्रमुजसहस्रवर्द्धमानो यः। श्रीवर्द्धमानदेवो माहितचरणः सुरैनोऽच्यात्॥२ हिमवन्मलयसुमेरुप्रभृतिगिरीन्द्रेषु सस्तुतः सततम्। सिद्धसुरासुरमुनिभिः श्रीमान श्रीवर्द्धमानो यः॥३ ओङ्कारो यः पुरुषो ह्यात्मेश्वरशून्यकातिनिगुंणकः। श्रीवर्द्धमानकशिवः शिवमस्माकं स तिह्शतु॥४ भुवनत्रयपरमाथं विश्वं लोकेषु कारणमचिन्त्यम्। विविधात्मकमेकमतः, श्री...मे वर्द्धमान्।)र्थ्यम्॥४ तस्येष्टका सुमहती धवलितिगिरिशिखरकूट्यसौमाग्या। पन्मासकृतापि सती नान्यैर्भवता कुमारम्भात्।॥६

^{1.} Read वसमास and भियता for वन्मास and भवता।

श्रीनृपादित्यदेवस्य पुण्यार्था सेष्टका कृता ।
कुमारम्मेण भवता स्यिरचित्तेन साधुना ॥७
राज्ञै श्रीवर्द्धमानाय भृत्यानां विशतिं मुदा ।
माता तपस्विनी प्रादात् सद्धम्मंपथचारिणी ॥८
मालाधरार्थमत्रै व वासद्वयमिदं ग्रुभम् ।
प्रायच्छत् परलोकाय दानाभ्युद्यकाङ्क्षिणी ॥६
तपःस्वाध्यायनिरता ब्राह्मणानां हिताय च ।
प्रसन्ना श्रीसमायुक्ता कुरुते कर्म संयता ॥१०
नाशयन्तस्तु ये पापाः भृत्यान्तत्र सुकल्पितान् ।
आहत्तुं कामनिभृतास्ते यान्ति निरयन्तराः ॥११

No. 23, VAT SABAB INSCRIPTION OF ISANA-VARMAN

The inscription was edited by Coedes in BEFEO, XXIV. 353.

Vat Sabab, also called Vat Jayajambubala, is situated about 3 miles south-east of Chantabun in Siam.

The inscription contains 16 lines and is written partly in Khmer and partly in Sanskrit. The first portion in Khmer refers to servants given by the dignitary Mratāñ Ananga to god.....and the order of His Majesty the King, the details of which are lost. Then follows a Sanskrit śloka of which the extant portion may be translated thus: "If thou steal the stone given by Sri Isāna-varman with the seal" (श्रीशानवम्मणा दत्तम् शिलं इरिस मुद्रया). Then follows in Sanskrit an enumeration of the gifts:—त्रिश द्वादश चैव किङ्करगणान् भार्यास्तदीया नव द्वाविशच्च गवां शतद्वयमिद पञ्चोत्तरं माहिषं अद्धांशीतियुतं शत(द्वयं)।

^{1.} The reading is clearly राज्ञे. It may be a mistake for राज्ञे qualifying श्रीकर्द्ध मानाय. Otherwise we have to assume that the gifts were made for (increasing the religious merit of) the Queen.

(42 male servants with their 9 wives, 222 cows, 245 buffaloes).

The next lines in Khmer contain details of these donations, giving a list of the servants and indicating the number of cows and buffaloes by figures, and enumerating the rice-fields which were also evidently mentioned in that portion of the passage, written in Sanskrit, which is now lost.

The chief importance of this inscription lies in the fact that it proves for the first time that the authority of king Isāna-varman extended to this part of Siam. No other evidence is available to show that the kings of Kambuja ruled over this before the 9th, century A. D.

No. 24. TRAU TASAR INSCRIPTION OF ISĀNA-VARMAN.

This inscription was noticed in *BEFEO*, XXXIII, 530. Trau Tasar is in the Province of Ta Kev.

It contains three lines in Khmer, and mentions Isana varman.

No. 25. THE VAT CHAKRET TEMPLE INSCRIPTION OF ĪŚANA-VARMAN DATED 549.

It was edited by Barth (ISC. 38) and noticed by Aymonier (Vol I, p. 237).

Vat Chakret is an ancient temple situated at the foot of the mountain Ba Fhnom which has given its name to the province.

The inscription is engraved on the two faces of a stelae. On one face there are 11 lines and on the other only four. The twelfth line in the first is irretrievably lost,

The language is Sanskrit. The inscription is written throughout in verse, the metre being Anustubh in vv. 1-6 and Sragdharā in v. 7.

The inscription, which is dated in 549 Saka (=627 AD), refers to king *Isāna-varman* and records the installation of

an image of Siva-Viṣṇu by the vassal chief of Tāmrapura who possessed in addition the towns of Cakrāṅkapura, Amoghapura, and Bhīmapura

The worship of the united god Siva-Viṣṇu seems to have

been very popular at this time.

A

जयतीन्दुकलामौलि(र)नेकगुणविस्तरः।
स आदिरिप भूतानामनादिनिधनश् शिवः॥१
देवश्श्रीशानवर्मोति वभूव पृथिवीश्वरः।
शक्रतुल्यस् स्ववीर्येण् श्रिया च हरि...मः॥२
राजेन्द्रस्य प्रसादेन दिङ्भण्डलविसारिणः।
परेषां कीर्तिमाक्रम्य तस्य कीर्त्तिङ्जव स्थता॥३
(यो)द्ध्यासितोऽभवदीव सोयं ताम्नपुरेश्वरः।
चक्राङ्कामोयभीमाख्यपुरत्रयं पदं श्रियः ॥४
।
त्योशोभिकाङ्क्षता तेन स्था(पि)तावामुवस्थितेः।
श्रद्धापूर्व्वन विधना सूरीष्टौ हरिशङ्करौ॥४
भृत्यगोमहिपक्षे(त्र) वस र.....

B

पिण्डीभूते शकाप्दे वसुजलिनिधि शरैर्वासरे माधवादौ कीटे प्राग्लग्नभूते कुसुदवनपतौ ताबुरे कितकायाम् ।

^{1.} The reading is not certain. It may be जनस्थिता

^{2.} The reading is uncertain. Barth reads g त्रवपद्धियम् which does not offer any good sense.

^{3.} Read श्रद्धापुरुवंशा।

^{4.} Read शकाब्दे ।

^{5.} There is one redundant syllable ; read जलचि.

^{6.} The proper word is ताद्वरि and hence we should expect तादुरी, but evidently the form तादुर was used in Kambuja. ef. तादुराङ्ग्रे in No. 31

राज्ञो छप्धाप्रसादो रिपुमद्पिधनात् श्ताम्रपुर्ध्या + कुराज्ञः (सो) त्रौव स्वराभूत्यैः हरित नुसहितं स्थापयामास शम्सुम् ॥ ७

No. 26. KEDEI ANG TEMPLE INSCRIPTION Dated 550

The Sanskrit part of the inscription was edited by Barth (ISC. 51). It was noticed by Aymonier (Vol 1, p. 241) who explained the Khmer text.

Vat Kedei or Kedei Ang (also referred to as Ang Chumnik), where the inscription was found is in the Ba Phnon province.

The inscription is engraved on two separate pieces of stone which probably once formed the part of the same doorway. The first stone contains 19 lines of writing, the first six and the last being in Sanskrit and the rest in Khmer. The second stone contains 20 lines, all written in Sanskrit. The Sanskrit portion is allowritten in verse, the metre being in part I, v. 1 Upajāti, vv. 2-4 Anustubh and in part II, vv. 1-4, and 7-12, Anustubh, v. 5, Sragdharā, v 6, Mālinī.

The inscription records the establishment of a Siva-linga by one Ācārya-vidyā-vinaya and the dedication to the god, by him and his wife, of all their goods which they had inherited from Sivadatta. The donation was made in the year 551 Saka current (=629 A.D.). Then follows the Khmer text giving the details of the donation, consisting of lands, gardens and slaves etc made by various persons named Sanaiśvara, Somakīrtti, Candrodaya, and Bhavakumāra. The sacred enclosure is referred to as Rudrāśrama in the last line of the first inscription.

According to Barth the first six verses of the second inscription are written by the same hand as the first, and record various donations made to the temple. In particular

^{1.} Read लाज्य

^{3.} Omit Visarga,

they refer to the restoration of a tank, consecrated to Hari, and well-known in the locality, by the same individual. (This tank is probably represented by the existing tank to the east of the temple). The remaining part of the second inscription is written in a different hand and was evidently added at a later period. It records that king Jaya-varman made donations to the god Siva, and one of his officers, the governor of Āḍhyapura, instituted a religious festival in honour of Siva on the 3rd day of the month Mādhava (Caitra).

A

आचार्य्यविद्याविनयाह्वयेन मया पुनस् (सं)स्कृतमत्र भक्त्या । समस्तद्वायस्थिरमस्तु सर्व्वलोककनाथस्य शिवस्य लिङ्गम् ॥१ स्वपञ्चेन्द्रियगे शाके रोहिण्यां शशिनि स्थिते । शिवलिङ्गं तदा तेन देवस्(सं)स्क्रियते पुनः ॥२ सर्व्वस्वं भार्य्यया सार्व्व यज्ञदत्तस्य भोजकः । शिवदत्ताद्वाण्येतत् शिवलिङ्गायाय्यत्त्वान् ॥३ नानातकगणाकीणं देवायतनभीदशम् । कृतं नामाभवत् तेन कदाश्रम इति स्मृतम् ॥४

B

पुनः संस्कृत्य तेनेव श्री...म्रातकेश्वरे । योजिताशेषिवभवं शिविङ्गिद्धयं क... ॥१ सोमशम्मी जटालिङ्गं हिवश्चे...¹। तेषान्तेन च दत्तं यो देवस्वं हर्त्तृमिच्छ(ति) ॥२ समृद्दो नरकं यातु कालसूत्रमवाङ्शिरा(ः)²। सपुत्रपौत्रसन्तान आसप्तमकुलाद्षि ॥३ स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुन्धराम्। श्विष्ठायां क्रिमिर्मृत्वा पितृभिः सह पच्यते ॥४

^{1.} The letters are indistinct. Barth conjecturally restores it as "ছবিহনীৰ মহাকঃ"

^{2.} Read अवाक्शिराः

लाक्षारागोपमेयन्निखिलपुरजनैस्लैक्षितं पङ्कजानां रक्तत्वं यत्तदलाग्रेष्व¹नुदिनमुदिनं श्रीहरे×पुष्करिण्याम्। तन्निःशेषं विनष्टं भवति खलु पुनस् संस्कृतायां त्वयास्यां धर्मो तेऽयन्तशुक्ला निहितमिह मनम् सूचयन्तीव पद्माः॥४

चिरमपि सहजान्तांरक्तामाशु हित्वा स्ववपुरतिमनोज्ञं शङ्खकुन्देनदुशुभ्रम्। बहति पुनरिदानीं यहनं पङ्कजानां कुरालकरणदक्षं त्वन्मनस्तत्र हेतुः ॥६ राजा श्रीजयवर्माति योत्यशेतान्यभूभुजः। सोमवंशामलव्योमसोमस सर्विकलान्वितः ॥७ तेनास्मिन् गिरिशे दायि कोशो हुतवहद्यतिः। दत्तकोशसहस्रेण सर्व्वदिगुख्यात²कोर्त्तिना ॥८ तेनैव राज्ञा धम्मंज्ञस सद्भत्यः कुलसन्ततेः। सत्कृत्याट्यपुरस्याट्योतः कामनियोजितः ॥६ तेनोतुसवश शिवस्यास्य सम्मतः पुरवासिनां। वरद्यामपतिना.....भ-बुद्धिना ॥१० माधवस्य तृतीयाह्नि दानकालप्रशंसिते। कत्तंव्यश श्रद्धया पंभि रि...सक्ष्यम ॥११ पुण्यं बीजन कुर्याद् यः पुण्यक्षेत्रे महेश्वरे । डर सम्पत्वलावाप्ति³ निराश हच..... ॥१२

^{1.} Read यहलामें प्र

^{2.} No sandhi is allowable between रिक्+ख्यात ; so the correct expression would be दिक्ख्यात ।

^{3.} Read उरुसम्पद्बलाबाप्ति

No. 26A. BAYANG TEMPLE INSCRIPTION OF BHAVA-VARMAN.

The inscription was edited by Coedes (IC. 251). For locality cf. No. 4.

The inscription is very much damaged. It contained about 30 verses of which ten are completely lost, and not a single verse is complete.

It records donation to God Utpannesvara by king Bhava-varman (probably the second king of that name).

The first verse evidently refers to his descent from Kaundinya (and Somā). V. 23 refers to Konga-varman and the Soma family. The name is familiar in Indian history (cf. JGIS. v. 156), specially in South Indian Peninsula, but has not been met with elsewhere in Kambuja history. V. 26 refers to the establishment of satra (alms house) in a village, called (probably for that reason) Satra-grāma.

The text is so fragmentary that no useful purpose will be served by reproducing it. Only the four verses referred to above, as restored, are given below

TEXT

श्रीकौण्डिण्यस्य महिषी या दक्षा...॥१
सोमवंश्यप्रसृ(ता)नां...लोपमकुर्व्वता ।
श्रीकोङ्गवम्मं...द्ध...॥२३
स्थितये चास्य सत्रस्य सत्रप्रामो निवेशितः ।
ससीमो... ॥२६
श्रीउत्पन्नेश्वरायेदं राज्ञा श्रीभववम्मणा ।
दत्तञ्च ... ॥२६

No. 27. INSCRIPTION OF BHAVA-VARMAN Dated 561.

It was edited by Coedes (BEFEO, IV. 691).

The original findspot of this inscription is unknown, It was kept in Phnom-penh whence in 1901 it was removed to 'Musée de l' Ecole'.

The inscription contains three Sanskrit verses in Sloka (vv. 1, 3) and $Upaj\bar{a}ti$ (v. 2). It records the installation, in the year 561 (= 639 A. D.) of an image of the goddess called Caturbhujā, presumably by king Bhavavarman who is named in verse 1, out of devotion to Siva, and for the salvation of his parents.

This inscription is historically important as it proves the existence of a second king named Bhava-varman ruling in Saka 561.

ndira Gandhi National CTriEXrThe Arts

अस्ति मन्वादिभूपाळवण्णंमुष्टिर्यशोनिधिः। राजा श्रीभववर्मेति तपसा धारणाद्वितिः॥१

मुखर्जु वाने गिणिते शकाब्दे भाषोदये कण्य गतार्द्ध चन्द्रे। पुष्यस्य कृष्णे दिवसो दक्षार्द्ध भाषित्रक्षेत्रे प्रतिष्ठितं देवी चतुर्भुजाख्यं।।२

भक्तया भगवतश् शम्भुर्षितामात्रो^ऽर्व्विमुक्तये । देवी यथार्घचरितैस् स्थापितं यमिना भुवि ॥३

- 1. Read ain
- 2. Read शकान्दे
- 3. Road क्रन्या
- 4. Read दिवसे दशाद
- 5. Read शम्भोर्मातापित्रो

No. 28. TUOL KOK PRAH INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN I, Dated 579.

This inscription was edited by Finot in BEFEO, XVIII(10). p. 15.

The stone containing this inscription was found in a paddy field to the east of Tuol Kok Prah in the District of Kompong Rusei in the Province of Prei Veng.

The inscription was written partly in Sanskrit and partly in Khmer. The Sanskrit portion contains 7 Stokas and five lines in prose. It records the installation of (an image of) god Amrātakeśvara in 579 Saka by Jñānacandra, minister of king Jaya-varman I, and donation of lands, slaves etc. The Khmer portion is too much damaged, and contained list of donations.

TEXT

स्वस्ति जयत्युमाद्धिकायोक्षियोगिनां प्रभवो + + ।
परावभृव यं प्राप्य मन्मथो छोकमन्मथः ॥१
यः पाकशासन इव क्षितीन्द्रैषृ तशासनः ।
राजा श्रीजयवर्मोति विजितारातिमण्डलः ॥२
तस्यामात्योऽनवद्यात्मा कुछीनो विदुषां मतः ।
विख्यातो ज्ञानचन्द्राख्यो गुणज्ञो गुणिनां गुणी ॥३
तेनेह स्थापितो भक्त्या श्रीमानाम्नातकेश्वरः ।
यथा मम शिवे भक्तिः प्रतिजन्म भवेदिति ॥४
इहापि भगवान् पृर्वेः श्रीमान् रुद्रमहालयः ।
उभयोर्देवकुलयोरेकत्वमुपभोगतः ॥६
सिहोदये वृषार्द्धन्दौ कृष्णद्वादशके शुचेः ।
श्रीमानाम्नातकेशोऽयं स्थितो नवमुनीपुभिः ॥६
+ + स्मन् श्रद्धया दत्तं क्षेत्रदासादिकन्धनम् ।
(योह)रेत् स नरो यायाद् नरकानेकविंशतिम् ॥

- (१६) ...न्निध्यस्य श्रीव्योमेश्वरस्य क्षेत्रद्वयमस्मिन्
- (१६) ...(आम्रातके)श्वरे दत्तमस्य क्षेत्रद्वयस्य निष्क्रयः अर्च्चन
- (१७) ...स्मिन् श्रीव्योमेश्वरे दत्तव्ब तद्पि श्रीमता श्रीजयवर्म्न
- (१८) ...द्रम यद्पि ज्ञानचन्द्रेणोपार्किजतं तत्सर्व्वं श्रीमदाम्रातके-
- (१६) ...श्वर...यम।

No. 29. VAT PREI VÄR STONE INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN I, Dated 587.

The inscription was edited by M. Barth (ISC. 60) and noticed by Aymonier (I. 248-249).

Vat Prei Va or Vat Prei Var is situated in the Province of Ba Phnom.

The inscription is engraved on a single face of a stele. It is well preserved save at the two ends, and every line has lost several letters at the beginning and at the end,

The inscription consists of 17 lines of writing, the first ten in Sanskrit and the remaining seven in Khmer. The Sanskrit portion consists of 8 verses, the metre being vv. 1-6, Anustubh, v. 7, Upajāti, v. 8, Mālinī.

The Sanskrit portion of the text relates to the hereditary enjoyment of a religious property authorised and guaranteed by king Jaya-varman in 587 \$=665 A. D. This is for the benefit of a certain Subhakīrtti, son of the daughter of a sister of Bhiksus Ratnabhānu and Ratnasimha. The use of the term Bhiksu and the absence of any invocation to a Brāhmanical god indicate that the record is a Buddhist one.

The Khmer text records the donations made to Vrah (a rather vague term denoting Buddha and Brāhmanical gods as well as the king) by the two *Bhikṣus* mentioned above. These, consisting of slaves, cows, buffaloes, lands and gardens, were transmitted to their grand-nephew by the order of the king. Anyone disobeying the order was threatened with punishment.

TEXT

(जितं) उर्जितशौर्य्यण राज्ञा श्रीजयवर्माणा। चाचलापि सती यत्र स्थिरा लक्ष्मी + + + + 118 + + भ्यष्टहष्टियों जगद्रक्षणदक्षिणः। साक्षात सहस्राक्ष इति प्राज्यधीभि + + + + 11२ (र)क्षतस् तस्य पृथिवीं प्रथिवक्रमनिर्ज्जिताम् । राज्ये भिक्षवरिष्ठौ स्तस् सोदरौ स्थिर + + + 113 शीलश्रतशमक्षान्तिद्यासंयमधीनिधी । रत्नादिभानुसिंहान्तं विभक्तन्नाम वि(भ्रतौ) ॥४ (त)योश् ग्रुभ्रयशोदीप्तयोः भागिनेयीसुतश् ग्रुभः। शुभकोत्तिरिति ज्ञातो नियुक्तराश्यभ + + ॥४ (स्व)कुलकमसन्त्या भूपतेश शासनेन च। तस्मिन्त संन्यस्यते सन्व शुरुभिः पुण्य + + + ।।६ (द्वि)पाच्चतुष्पाद्वनभूमिदावक्षेत्रादिपुण्य()प्रतिपाद + + । (त)न्तेव हर्त्तव्यमिति श्रितीन्द्र आज्ञापयत्युर्जितशास + + ।।७ रसःसविषयाणां सन्निपातेन छवधे शकपतिसमयाब्दे माघशुक्लद्वितीये। नरवरनगरस्थैस साध्भिस साधितोयम् विधिरिति नपधीक्ष्ये वीक्ष्य तत्त्वं + + + ॥ ८

No. 30. KEDEI ANG TEMPLE INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN 1, Dated 589.

The inscription was edited by Barth in JA. 1882(1), pp. 195 ff, and again in ISC. p. 64. It was noticed by Aymonier (Vol. 1, p. 243). For the locality see No. 26.

The inscription is engraved on a beautifully polished stele belonging to a local temple. It consists of 27 lines of

^{1.} This offers no sense ; नृपाचित्राये would give a better meaning.

writing. The language is Sanskrit and it is written throughout in verse. There are altogether 26 stanzas, the metre being vv. 1-25, Anustubh and v. 26 Sārdūlavikrīdita.

The inscription records the erection of a Linga and the foundation of a temple consecrated to Siva under the name of Srī Vijayesvara by Simhadatta, physician of king Jaya-varman and the Governor of Āḍhyapura, in the year 589 Saka (=667 A. D.). It further narrates the history of the family of the donor for four generations and records the names of the following kings in connection therewith: Rudra-varman, Bhava-varman, Mahendra-varman, Īśāna-varman and Jaya-varman.

It may be noted that close to Kedei Ang there still exists a town called Āḍhyapura (rich town).

TEXT

जयत्यनन्यसामान्यमहिमा परमेश्वरः। ब्रह्मोपेन्द्राञ्जलिन्यासद्विगुणाङ् व्रियुगाम्बुजः ॥१ राजा श्रीरुद्रवर्मासीत त्रिविक्रमपराक्रमः। यस्य सौराज्यमद्यापि दिलीपस्येव विश्रतम् ॥२ तस्यामृतां भिषङ् मुख्यौ भ्रातरावश्विनाविव। ब्रह्मदत्तस स यो ज्येष्टो ब्रह्मसिंहः स योऽनुजः ॥३ तयोरपि महाभाग्यौ भागिनेयौ बभवतः। धम्मदेवः प्रथमजः सिंहदेवस्त्वनन्तरः ॥४ स्वशक्तयाकान्तराज्यस्य राज्ञश श्रीभववम्मणः। श्रीगम्भीरेश्वरो यस्य राज्यकल्पतरोः फलम ॥५ तस्य तो मन्त्रिणावास्तां सम्मतौ कृतवेदिनौ। धर्माशास्त्राधेशास्त्रज्ञौ धर्मार्थाविव रुपिनौ ।।६ महेन्द्रवर्माणो भयश श्रीमतः पृथिवीपतेः। तो चाप्यमात्यतां प्राप्तो प्रत्ययो कृत्यवस्तुष् ॥७ सिंहदेवोऽनुजो राज्ञा द्तत्वे समुक्रतः कृती। प्रीतये प्रेषितः प्रेमणा चम्पाधिपनराधिपम् ॥८

धर्मदेवस्य तु पुनः तनयोऽभूदनल्पधीः। कलकाननसिंहो यस-सिंहवीर इतीरितः ॥६ विद्वान योऽद्यापि विद्वद्भिरापीतकवितारसः। श्रीशानवर्मान्यतेरभवन् मन्त्रिसत्तमः ॥१० निकामवरदन्देवं श्रीनिकामेश्वरं हरं। हरि च सिद्धिसंकल्पस्वामिनं सिद्धिदायिनम् ॥११ योऽतिष्ठिपदिमौ देवौ श्रद्धया भूरिदक्षिणौ। कोर्त्तिस्तम्माविवोदमौ यौ स्थितावामुवस्थितेः ॥१२ तस्य सुनुरसुयादिदोषैरस्यृष्टमानसः। योऽभवद् भवस(ं)न्यस्तचित्तवृत्तिहदारधीः ॥१३ बाल्येपि विनयोपेतो यौवनेऽपि जितेन्द्रयः। त्रिवर्गारमभकालेऽपि धर्मा यस्त्वधिकादरः ॥१४ यस्मिन्नेदंयुगीनेपि सद्याचारावलम्बिन । कलिप्रचालितो धम्मो न स्लल्ट्येकपादपि ॥१४ श्रीमतो राजसिंहस्य जयिनो जयवस्मेणः। यो वैद्यो वेदितव्यानां वेत्तापि निरहंकृतिः ॥१६ पुनः सत्कृत्य यं राजा प्रादात् स्वे राजमातुले। अलप्धाराजशपदेऽपि लपधराजाई संपदि ॥१७ पश्चादाढ्यपुरस्यास्य योऽद्वाक्षत्वे कुलकमात । योग्योऽयमिति सतकृत्य स्वयं राज्ञा नियोजितः ॥१८ यस्मिन्नवति धर्मेण पराभ्यदयकारिणि। अन्वर्थसंज्ञां संप्राप्तमिदमाढ्यपुरं पुरम् ॥१९ उचितं यः करादानमारामेभ्यः कुटुम्बिनाम् । अनाद्दत् प्रभुरपि पूण्णं वृत्ति अदादितः ॥२० रोगिनां अर्थिनां वापि विश्वमभाद रुषितं वचः। शृण्वतो यस्य करुणा द्विगुणा समजायत ॥२१

^{1.} Read अल्डधराजशब्देऽवि लड्ड

यन्मदीयं शुभं नाम जन्मप्रभृति संभृतम् ।
तदस्तु पितुरेवेति संकल्पो यस्य कीर्त्तितः ॥२२
शिवयज्ञे न यो देवान मुनीनद्ध्ययनेन च ।
पितृ श्चातपयत् तोयससत्पुत्रकरिनस्हतः ॥२३
तेनेह सिंहदत्तेन दत्तदातव्यवस्तुना ।
स्थापितो विजयस्य।यं दाता श्चीविजयेश्वरः ॥२४
अस्मिन् तेन च यहत्तं दासारामादि किञ्चन ।
तदेव देवस्वमिति न हरेन्नापि नाशयेत् ॥२५
वैशाखप्रथमद्विपञ्चकदिने द्वाराष्ट्रवाणय्यु ते
जीवश्चापयुतो वृषं किवसुतः सिंहार्द्धगश्चनद्भमाः ।
कौळीरैवणि नो ध्यटे रिवसुतश् शेपास्तु मेपस्थितास्
सोयं श्चीविजयेश्वरो विजयते यः कीटलग्ने स्थितः ॥२६

No. 31. VAT PREI VAR STONE INSCRIPTION Dated 589.

The inscription was direction by Barth (ISC. 73) and noticed by Aymonier (I. 249). For the locality see No. 29.

The inscription is engraved on a slab of stone, probably the pedestal of an image. It consists of a single Sanskrit verse (metre $Sragdhar\bar{a}$).

It records the erection of an image of Siva-Viṣṇu (i.e. Hari-Hara) by one Kavalitayamin in the year Saka 589 expired i.e. 590 Saka (=668 A. D.). No king is mentioned, but it evidently belongs to the reign of Jaya-varman I.

TEXT

याते काले शकानां नवतनुविषयेर्माधवे षोड्शाहे जीवश्चापेजसूर्य्यो भृगुशशितनयो तावुराख्ये विलाने। सौरो मीनेन्द्रयायी श्चितितनययुते कर्कटे मैत्रमिन्दु-विष्णवीशावेकमूर्त्ती कगलितयमिना³ स्थापितावत्र युक्त्या।।१

^{1.} Read प्राध्ययनेन।

^{2.} Read वनिजो।

No. 32. VAT KIRIVON INSCRIPTION Dated 592.

The inscription was noticed in *BEFEO*, XXX. 526, 583. The date is supplied in Coedes' list (No. K. 666). Vat Kirivon is in Ta Kev Province.

The inscription is written in Sanskrit and contains three lines. It records the installation of a Siva-linga.

No. 33. TUOL PRAH THAT INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN I, Dated 595.

The inscription was edited by Coedes (IC. 12). Tuol Prah That is in the Province of Prei Veng.

The inscription is written in Sanskrit and contains 11 verses in $\bar{A}ry\bar{a}$ metre.

It records the installation of a Siva-linga in the year 595 by an official of king Jaya-varman I, who was the President of the Royal Assembly and received various honours from the king. Centre for the Arts

TEXT

शरनवशराङ्किताब्दे वृषेन्द्रस्मने पुनर्व्यसुयुतेन्दौ । चैत्रसितपक्षनवमे स्थापितमत्र श्वरं लिङ्गम् ॥१ जयति जगदेकहेतुन्नेत जनिनश्थ्रेयसाभ्युद्यकारी । काम जगत्सुचरितच्छेदनमिति यस् संनिर्द्रहित ॥२ यस्य जितचक्रभृतो जितशत्र गणस्य विक्रमेण जिता । अपि सागरपर्यन्ता करावबद्धा हरेरिव भूँ॥३ राजा श्रीजयवम्मा श्रीपतिरिव सर्व्वदा श्रिया जुष्टः । रणशतजयिनां राज्ञां स माननीयः पुरोयातः ॥४ सबस्रेरपि नृपसिहेर्दुश्लिङ्कतशासनस्य तस्यैव । भृत्यस् स्वाम्यनुरक्तस् त्यागी शूरो विजितशत्रः ॥४ स्वस्वामिन × प्रसादात स च राजसभाधिपत्यकृतनामा ।
सौवण्णंकलशकरङ्कसितातपत्रादिसन्मानः ।।
तैनैकान्तिकभक्तया शम्भोस् स्वायंभुवं महालिङ्गम् ।
श्रीकेदारेश्वर इति नाम्ना स(')स्थापितं विधिना ।।
हैमं कोशं मकुटं कलशकरङ्कं तथा च रूप्यमयम् ।
क्षेत्रारामा बहवो गोमहिषा दासवर्गाश्च ।।
विविधो द्रव्यविशेषः श्रद्धादत्तो धिया कुराजेन ।
श्रीकेदारेश्वरस्य पूजार्थन्तेन भक्तिमता ।।
दत्तमिदमुत्तरोदयनामाभ्यां तत्स्वभागिनेयाभ्याम् ।
स पुरं पूजास्थितये तेन च तस्यैव देवस्य ।।१०
श्रीकेदारेशयनं यत् किश्चित् कश्चिदाहृत्य सर्[ति] ।
एकविशतिनरकान्त + खानळताषितो अजतु ।।११

SUMMARY

- 1. A Siva-linga has been erected here in the year 595 (astronomical details follow).
  - 2-4, Eulogy of king Jaya-varman.
    - 5. That king had a servant,
- 6. who by the favour of his master became the President of the Royal Assembly and was honoured by pitcher, a small vessel, white umbrella etc.
- 7. By him, out of unique devotion to Sambhu, has been established the Sväyambhuva Mahā-linga of Siva, called Śrī Kedāreśvara.
- S-9. A golden covering (?) and diadem, a pitcher and vessel of silver, fields, gardens, a large number of cows, buffaloes and slaves, and other things were given with respect by the king, out of devotion, for the worship of Srī Kedāresvara.

^{1.} Karanka, which means a skull as well as a small vessel or a small box. In v. 8, it may mean a vessel of the shape of a skull, but in 6, probably an ordinary vessel or box is meant.

10. He, along with his two nephews named Uttara and Udaya, has given all this for maintaining the worship

of that god.

11. Whoever flies after having taken even a little of the property of the god Śrī Kedāreśa will go to twenty-one hells, scorched by the fire of the sky.

No. 34. TAN KRAN INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN I.

This inscription was edited by Coedes (IC. 7). Tan Kran is in the District of Con Prei

The inscription is written in Sanskrit and contains 23 verses, the first in *Indravajrā* and the remaining 22 in *Sloka* metre.

It begins with an invocation to god Pingalesa (vv. 1-2). Then follows an eulogydiofan Jayanvarman (vv. 3-4) who was born as a portion of god Siva. Mention is made of Kāncīpura, in v.3, but as the portion is damaged no complete sense can be made out. The rest of the inscription refers to a family of royal officers. VV. 5-10 refer to Dharmasvāmi, a learned Brāhmaṇa, well-versed in the Vedas and Vedānga, who was chief of Dharmapura where, in addition to the temple of Āmrātakesa, there were a Viprašātā (House of Brāhmaṇas), Sarasvatī (library?), Satra (hospital or almshouse), Khāta (canal), and a pond (v. 8).

The elder son of Dharmasvāmi held many royal offices such as Commander of the Cavalry (v. 11), lord of Sresthapura (v. 12), lord of Dhruvapura, full of dense forests and ferocious men (v. 14), and installed the linga of Sri Naimise-svara (v. 13). His younger brother Pracandasinha was also a high official (v. 15) and held successively the posts of Commander of the Palace-guards who had arms in their hands and wore helmets on their heads (v. 16), another office whose meaning is not clear (v. 17), Commander of the

Navy (v. 18), and Chief of the thousand soldiers (?) of Dhanvipura. The last three verses refer to gifts to god Āmrātakeśa.

TEXT

... ...न्...क... — ... श्रीपि इंहे शस स पुनात लोकं स्थानु¹र्ज्जय ि] त लोकानान्दुरितापहर×पतिः। यस्यलिङ्गसहस्राणां 🗸 🗸 🗸 🗸 🗸 🗸 तदंशेनावतीण्णेन जितं श्रीजयवर्माणा। विहत कामेन महीं छोक - - - - 113 अधार्मिमकजनध्वान्तं नवोदितविवस्वता। आकाञ्चीपुरनृ(१)पा 💛 祥 🗢 🗸 🗸 🗸 🗀 🗀 🗀 🛭 🛭 🖰 अत्रासीद्वाह्मणो विद्वान् वेद्वेदा ङ्कोपारगः। अग्रासनो नरेन्द्राणां श्रीयाप्या अगतो³बहिः। अन्तःकरणसौधे तु विन्यस्ता येन भारती ॥६ कत 💛 ् रसंपन्तं 💛 ् न्नानेन चासकृत । व्रतन्न दाम्भिकोपेतं यस्मिन् कलि अद्यमः॥७ श्रीमदाम्रातकेशाख्यो विप्रशाला सरस्वती। आसन् धर्मपुरे यस्य सत्रखाता जलाशयाः ॥८ हे त्रि यादव्यवच्छिन्ना सन्ततियँस्य नान्यतः। यस्याञ्जातास् सुबहवः पुरुषा राजसत्कृताः ॥१ अग्नि सा तकृतमात्मानं ह्वादिन्यां यश्चकार ह। निरपेक्षस् स्वकायेषि यियासुत्रह्मण×पदम् ॥१०

^{1.} Read Fung 1

^{2.} Read asg 1

^{3.} The reading is doubtful. It may be श्रियाच्यालिङ्गितो ।

^{4.} Read होन्री ।

[ध]म्मस्वामिस्तो ज्येष्ठो भृत्यः क्षितिभुजामभूत् । प्राप्तस् सुसन्मत'शैव['] यो महाश्वपतिः कृतः ॥११

भूयश् श्रेष्ठिपुरस्वामिभोजकत्वे प्रकल्पितः। सितातपनिवारादिभोगैरपि च सत्कृतः॥१२

विधिना स्थापितं येन लिङ्गं श्रीनैमिपेश्वरम् । नश्यन्ति सञ्जेपापानि यस्य नामश्रवाद्रपि ॥१३

पुनर्भूवपुरं प्राप्य भीषणारण्यसङ्कटम् । उद्द्रप्तपुरुषावासं य×पाति निरुपद्रव[म्] ॥१४

ईश्वरोऽ^३वरजस्तस्य नरेन्द्रशरिचारकः। भूय×प्रचण्डसिंहास्त्रो मृदुसत्त्वो दमान्वितः ॥१४

 न्त — मशिरस्त्राणधारिकां शस्त्रपाणिनां । नृपान्तरङ्गयौधानां पारित्राहो तिसन्म[तः] ॥१६

[य]स् समन्तसराळाळ्य[१]ज्ञा^{का} घत्ते पुन×पतिः । सर्व्वोपभोगकनृणां राज्ञ**र**् श्रीजयवर्म्मणः ॥१७

पुनस् समन्तनौवाहनामधेयमवाप्य च । यस्तरित्रभृतां पङ्क्तिविभागज्ञः पतिः कृतः ।:१८

त्र दीपन्मानैरसकृत्तेन सत्कृतः ।
 दधार यस् स्ववंशस्य धुरमन्यैस् सुदुर्द्धराम् ॥२०

्श्रीमद्] आम्रातकेशस्य स्थानं नृपतिचोदितः । विभूतिभिरनेकाभि × प्रज्वलद्विरिवाधिकम् ॥२१

^{1.} Read # 1

^{2.} Reading \$147 is doubtful.

^{3.} Read परिप्रश्ची।

^{4.} Reading 'स्तर' is doubtful.

^{5.} Read युधानानां ।

वरस्त्रीभिश्च यश्चक्रे कुवेरभवनोपमम् ॥२२

- - - - म् लिङ् [ग]न् आत् [म]श्रे योभिकां[क्षया] ॥२३

No. 35, PRAH KUHA LUON INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN I, Dated 596.

Prah Kuha Luon is in the Province of Bantay Mas. This inscription is noticed by Coedes (IC. 13, List No. 44), It contains 5 lines in Sanskrit and 22 lines in Khmer. The Sanskrit portion contains the name of the king and the date is given in Sanskrit, at the beginning of the Khmer text.

No. 36, BARAI INSCRIPTION, Dated 598.

This inscription was edited by noticed by Aymonier (I. 34%) or the Arts

It is engraved on a stele in a modern temple in Barai in the province of that name. It consists of 18 lines, two in Sanskrit and 16 in Khmer. The Sanskrit portion contains a single verse in Sārdūlavikrūdita metre and records the installation of an image of Siva in the year 598 Saka. The Khmer portion records the names of slaves given to god Srī-Sankara-Nārāyana (i.e. Hari-Hara).

TEXT

मृत्तिद्वारशरेश् शके सितदिने प्राप्ते दशैकोत्तरे ज्येष्ठस्यार्ककुजेन्दुजा मिथुनगा ... । शुकस्यार्कसुतो वृषे सुरगुरु + कन्यां सृगाद्वीदये श्रीशम्भो×प्रतिमामिहैव निहितां ... ॥१

No. 37, VAT PHU INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN I

The inscription was edited by Barth (BEFEO, II. 235.) Vat Phu is a well-known temple near Bassac on the

Mekong river. The inscription is written in Sanskrit and contains five verses, the second in *Sragdharā* and the remaining in *Śārdūlavikrīdita* metre.

The first verse is a hymn to Siva and the next two contain an eulogy of king Jaya-varman. The last two verses contain an ordinance of the king regarding Lingaparvata ie, the mountain on which the temple is situated. It exempts from arrest (or imprisonment) any one living on the hill even though he be guilty of a crime, and guarantees the gold and other property of the god (v. 4). It further directs (v. 5) that no one should roam at pleasure within the sacred enclosure, and forbids riding a chariot, using a parasol or flywhisk, and keeping dogs and fowls within the compound of the temple.

The inscription proves Jaya-varman's authority so far north as the Bassac district.

dira TaEXT tiona

शकादिर्विजितो मया मम शरा मोघंगता न क्वचित् सोऽबद्धाश्च मधुस् सखा मम सदा वश्यश्व नृणां मनः। इत्येवं विगणय्य मानसभुवो व्यद्धं गतस्तत्क्षणं यद्रोपेश्चणजातभस्मनिचयो रुद्रेण जेजीयता ॥१ येनाकृष्टं द्विभरं सशरवरधनुर्यो ग्ययापास्तमस्त्रं मातङ्काश्वीयमत्यप्रज्ञववद्धमनोयुद्धशिक्षाविद्मयः। सद्गीतातोद्यनृत्ताद्यनुपमधिषणा(शा)स्त॰सृक्षार्थचिन्ता-रत्नप्रज्ञातितिक्षाविनयनयमित्यागरत्नाम्बुधिर्ध्यः॥२ नानाशस्त्रकृताभियोगजनित्वद्याद्यामकाठिन्यवत् कम्बुप्रीवमहोरुसंहत्वृहत्पीनांसवक्षस्तनुः। आजानुप्रविद्धम्बहेमपरिष्यप्रस्पर्धिवाहृद्वयो यस् सम्पूर्णनंनरेन्द्रसिंहबद्धव्वद्रपाभिक्षपो भुवि॥३

^{1.} Metre faulty.

^{2.} Read WIFN

तस्य श्रीजयवर्म्भभूपित(पते)राज्ञानुभावोदया-दत्र श्रीमति लिङ्गपर्व्यतवरे ये स्थायिन×प्राणिनः । बद्धयन्तान्न जनेन केनचिद्पि प्राप्तापराधा + कद्या देवाय प्रतिपादितं यदिह तद्धेमादिकं सिद्धचतु ॥४

देवस्यास्य यथाभिलाषगमना गच्छन्तु नैवाश्रमे यानारोहभृतातपत्ररचनाभ्यृत्²क्षिप्तसच्चामरैः। पोष्याः कुक्कुरकुक्कुटा न च जनैहेंबस्य भूमण्डले-ष्वित्याज्ञावनिषस्य तस्य भवतु क्ष्मायामलङ्कया नृणाम्।।।६

No. 38, THAM LEKH INSCRIPTION,

This inscription was noticed in BEFEO, XXXIII. 531, 533.

It is engraved in a cave at Tham Lekh, about a mile to the north of Vat Phu, The Laos. It contains one verse in Sanskrit and records that the cave was hewn out of the Bhadreśvaraśaila (hill of Vat Phu), for the meditation of the ascetics, by Vaktraśiva who has given it the name Vaktraguhā.

Two short Khmer inscriptions contain imprecation against those who would destroy the cave.

No. 39, TAN KRAN INSCRIPTION

This inscription was noticed in *BEFEO*. XXIII. 530. For locality see No. 34.

The inscription probably belongs to the seventh century A. D.

¹ Or स्तवा ।

² Or त्युत्रज्ञिस ।

It begins with the enumeration of nine planets (nava-graha) and then follows the verse:

TEXT

स्वद्तां परदत्तां वा यो हरेत वसुन्धरां। अवीचिनरके...पितृभिस् सह बन्धुभिः॥

This is a well-known imprecatory verse which occurs frequently in Indian inscriptions, but is met with only once in the Kambuja inscription (cf. No. 26. B. 4) in a slightly modified form.

No. 40, SNAY POL INSCRIPTION

The inscription was noticed by Aymonier (III. 447) and Finot (BEFEO, XV. 2., p. 21).

The stele containing the inscription was originally in a village in the Province of Prei Veng and found by Aymonier at Snay Pol in the Province of Sithor Sdam,

The inscription is written in Khmer on two sides of the stele, on which are engraved respectively figures of a Sālagrāma and the Sun. These figures evidently refer to the two donors mentioned in the record named Śri-Sālagrāma-svāmī and Āditya-svāmī. Both were high dignitaries. Among other donors is named Mitravali.

The two parts of the inscription record gifts of eighty male and female slaves to the goddess Bhagavati. Their names are partly indigenous and partly Indian, one of the latter being Urvasi.

The alphabet of the inscription probably belongs to the sixth or seventh century A. D.

No. 41. PRÁSÁT PRAH THÁT INSCRIPTION Dated 50X.

The inscription was edited by Coedes (BEFEO, XI. 393). Prāsāt Prah That is a ruined structure in the Province of Thbon Khmum.

The inscription is written in Sanskrit and contains three verses in Śloka metre. It refers to the deposit of a manuscript of Sambhava-adhyāya, a portion of Ādi-parva of the Mahābhārata, and contains imprecations against those who destroy it. It begins with a date in words of which only 'five hundred' remains, the unit and decimal portions being lost.

TEXT

TRANSLATION

- In the Saka year 5xx, 14th day, a manuscript of Sambhava has been given.
- 2. The evil-minded one, who destroys this book of Vyāsa¹ deposited by one through the knowledge of existence, will live long in hell.
- 3. He who destroys this book of Vyāsa will live in the hells² as long as the Sun and the Moon.

No. 42. VAT THLEN INSCRIPTION

The inscription was noticed by Aymonier (I. 146-147), The temple of Vat Thlen is situated quite close to an important village, named Tenot Chum, in the District of Chaudoc in Cochin China.

^{1.} इयाससत्र is an unusual expression. सत्र here, like the modern Khmer word सत्र, evidently means a book or a work. This peculiar sense of the word must have been developed in Kambuja.

^{2.} सन्तानमेव वञ्चन् has not been translated as the meaning is uncertain.

The inscription is incised on one face of a stele belonging to the temple. It consists of twenty-seven lines, but the stone is partly broken and a few letters have been lost.

The characters belong to the seventh century. The language is Khmer.

The inscription records that the governors of the towns of Jesthapura and Bhavapura with other personages viz Poñ Kumāraśānti, Poñ Śivadeva and Ācārya Īśānadatta granted lands together with male and female slaves to the god Śrī Śańkara-Nārāyaṇa at a place called Cmon.

No. 43. CAMNOM INSCRIPTION

The inscription was noticed by Aymonier (I. 195-96).

The inscription is engraved on a single face of a stele found at Camnom, a village in the Province of Prei Krabas. The inscription contains 29 the lines, 8 in Sanskrit and 21 in Khmer. The characters belong to the seventh century A. D.

The Sanskrit portion records that Kṛṣṇa-mitra established the god Hari-Hara (or Viṣṇu-Śiva), called in Khmer part Yajñapatīśvara. His brother-in-law, called Ci Dok, granted a piece of land to the god. Īśvarakumāra, grandson of these two (of course grand-nephew of one of them), built, at their command, a temple to the god and completed the endowments. The details of endowments are contained in the Khmer text. Kṛṣṇamitra gave six male and three female slaves. Ci Dok granted a piece of land of which the boundaries are indicated. Several other personages viz Rudrabhava Puṣpanandana and Vikarānanta also contributed lands, the rents of which payable to the temple are clearly specified.

It may be noted that although the endowments were made jointly by various persons, the merit accruing from them is assigned to Iśvarakumāra alone.

No. 44, PRASAT NEANG KHMAU INSCRIPTION

The inscription was noticed by Aymonier (1. 183).

Prasat Neang Khmau is situated to the West of Mont Chisaur in the Bati Province.

The inscription is written in Khmer and contains a list of slaves, with an indication, in figures, of the number of children of each female slave, and fields and gardens given to the god Vrah Yama. The characters belong to the seventh century A. D.

No. 45. VAT TENOT INSCRIPTION

The inscription was noticed by Aymonier (I, 182).

The temple 'Vat Tenot' is in the Bati Province. The inscription is written in Khmer and records donations of lands and slaves to gods. Sri Gaṇapati and Svayambhū (Brahmā). It refers to king Jaya-varman I (?) and an officer governing Vikramapura. Indirection the Arts everal other names e. g. Īsvaracita, Rājagraha, Sudaršana.

The characters belong to the seventh century A, D.

No. 46. VAT PREI SVA INSCRIPTION

The inscription was noticed by Aymonier (I. 181). Vat Prei is in the Bati Province. The inscription is written in Khmer and the characters belong to the seventh century A.D. It gives the details of lands given to god Śrī-Pingaleśvara (a name of Śiva) by some dignitaries, who bear Sanskrit names like Śivabhūṣaṇa, Śivarakṣa, Bhaṭaśakti, Vinaya etc. and indigenous names like Kris, Anek, Muka Krahan etc.

No. 47. PHNOM NGOUK INSCRIPTION

This inscription was noticed by Aymonier (I. 153-4). Phnom Ngouk is the name of a hill, five miles to the east of Kompot, which contains ruins of a temple. The inscription

is engraved on a stele and is written partly in Sanskrit and partly in Khmer. The characters belong to the seventh century A. D. The Khmer portion records donations to god Utpannesvara, of slaves, cows, buffaloes and lands.

The name Siva can be read in the Sanskrit portion which is very damaged.

No. 48 BAN DEUME INSCRIPTION

The inscription was noticed in BEFEO, III. 368.

Ban Deume is in the Province of Stung Treng in Laos.

The inscription is written in Sanskrit in characters of the seventh century A. D. It contained four slokas; but only a portion is legible. The last verse is as follows:

TEXT चण्डेश्वरस्य भवनं कुशाणोरिष्टकामयं। भक्तशालं कृतं तेन शिलाबन्धनमायतं।।

It thus records the construction of a temple of Siva and also a bhakta-śālā and a stone-work, the exact nature of which is unintelligible. According to Wilson's Sanskrit Dictionary bhakta-śālā may mean either a food-hall (or store-room or kitchen) or an audience chamber.

Kṛśāṇu means fire and may here refer to Fire-god, and the last two constructions may be meant for him.

No. 49. VIHAR THOM INSCRIPTION

The inscription was edited in BEFEO, XX(4), 6-7.

Vihar Thom is in the Province of Kompong Siem. The inscription is engraved on a figure of a trident carved in bold relief on a piece of stone. There are two cavities beneath the figure of a vase which holds the trident.

The inscription contains a Sanskrit sloka written in early characters.

TEXT

इह लिङ्गप्रतिष्ठातुर्भोजस्याशीतिवर्षिणः । त्रिशूलमूले निहिताः दंष्ट्रास्ता या मुखन्युताः ॥

TRANSLATION

The teeth fallen from the mouth of the octogenarian Bhoja, the founder of the linga, have been deposited here at the base of the trident.

Evidently the teeth were placed in the two cavities referred to above, which are, however, empty. The inscription testifies to a peculiar custom of preserving the teeth of an old man.

No. 50. PRAH THAT KVAN PIR INSCRIPTION Dated 638.

This inscription was edited by Finot (BEFEO, IV. 675). The temple of Kvan Pir is in the Province of Kraceh. The inscription is written in Sanskrit and contains a single verse in Sragdharā metre. It records the installation, in Saka 638, of an image of Puṣkareśa by Puṣkara who may be identical with king Puṣkarākṣa mentioned in the inscriptions of Yaśovarman and Rājendravarman (cf also No. 20).

The verse gives only the details of the date which is equivalent to 716 A. D.

TEXT

आबिर्भूते शकेन्द्रे वसुद्हनरसैर्कामिनिः ध्यचन्द्रे सिंहे लग्ने तुलायां दिनकरतनये घाटिके जीवशुके। मिनेन्द्रे न्द्रात्मजाते क्षितिसुत्तसिहते भूरितीक्ष्णांशुजाले देवश् श्रीपुष्करेशो द्विजवरसुनिभिस् स्थापितः पुष्करेण॥

^{1.} Read रसं: कामिनी।

^{2.} Read मीनेन्द्र ।

No. 51, PREI MIEN INSCRIPTION. Dated 648.

The inscription was noticed by Aymonier (I. 170). It is engraved on a stele found at Prei Mien in the District of Treang. It is written in Khmer and contains 32 lines. It records the donations, in 648 Saka (=716 A,D-), of lands and 30 slaves to the god Sańkara-Nārāyaṇa by a high official named Bhāskarapāla. The number of children of the slaves is also indicated. Another dignitary, Siddhigaṇa, gave about fifty slaves and their infants, and perhaps also lands. A third dignitary, Candrasena, made a donation of lands and fifteen slaves.

No. 52. LOBOK SROT INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN Dated 703.

This inscription was edited by Coedes (BEFEO, V. 419). Lobok Srot is in the Province of Kraceh. The inscription is written partly in Sanskrit and partly in Khmer. Both the parts are very damaged. The Sanskrit portion contained 4 verses in $\bar{A}ry\bar{a}$ metre recording the installation of an image (?) by king Jaya-varman of Brahma-Kṣatra family in the year 703 Saka (=781 A. D.). The Khmer portion contains some proper names such as Kṛṣṇadeva, Ādityaśarman etc. Another Khmer inscription in the same monument gives a list of slaves belonging to god Śrī Vṛṣabhadhvaje-śvara.

Another inscription of a king Jaya-varman, dated 692 Saka, has been found at Prah That Prah Srei in the district of Theon Khmum (BEFEO, XXXVI. 10).

TEXT

ओं नमो भगवते वासुदेवाय श्रीजयवर्मण नृपतौ शासित पृथ्वी ससुद्रपर्य्यन्ता । त्रहाक्ष्त्रांशभवे नतनृपवृतशासि(तरि) नित्यां ॥१

१ववं परमेश्वरवल्लभ।	
भूरिविभूतिश् श्रुताह्यतरः ॥२	
तेनैव स्थापिततिग्मा…।	
चेश्वरदेव॥३	
दहनाम्बरमुनिलक्ष्ये श(के)।	W. 29 42). How s
उडुनाथे॥४	

No. 53. VAT TASAR MOROY INSCRIPTION Dated 725.

This inscription was noticed by Aymonier (I. 305). The temple called Vat Tasar Moroy is situated in the village of Sambaur in the District of Kraceh.

The inscription is written partly in Sanskrit and partly in Khmer. It records the donation made to Siva by a queen named Jyesthāryā. Three persons are named, viz Jayendra, the queen Nṛpendradevī, and the king who has gone to Srīndraloka. These were probably the ancestors of the lady donor. She gave to the god Srīmad-Āmrataka slaves and Tmon (the name of a tribe that even now lives to the southeast of Sambaur), altogether numbering forty, and also some vases, plates, pots, and large metal spoons. She also gave a quantity of cotton, honey, wax, sesamum, rice, and ginger. The donations also included the things left by two persons, probably dead, named Utkṛṣṭa and Guru Suvīra. These were cotton, pigs, areca, oil, wax and ginger.

No. 54. PRASAT KANDOL DOM (NORTH) INSCRIPTION OF INDRA-VARMAN.

The inscription was edited by Coedes (IC, 37). Prasat Kandol Dom is situated about 330 yds to the west of the outer walls of Prah Ko in the province of Sutnikom.

The inscription contains 48 verses in Sanskrit (metre-Sloka) and 49 lines in Khmer. Very little remains of the

first nine verses which contained the invocation. Then follows the eulogy of king Indra-varman (vv. 10-28) whose orders were obeyed by the kings of Cīna, Campā and Yavadvīpa (v. 20). Next we have the eulogy of Sivasoma, the guru of king Indra-varman and the author of the inscription (vv. 29-42). He was the grandson of king Jaya-varman (vv. 29-42). He was the maternal uncle of king Jaya-varman II (v. 30). Sivasoma is said to have studied the sāstras at the feet of Bhagavān Sankara, presumably the great scholar of India of that name. Sivasoma is also mentioned as the preceptor of king Indra-varman in the Sdok Kak Thom inscription. The epithet दिन्यादार in 1. 32 shows that he was a Tantrik, and this seems to support the views of some scholars, like Woodroffe, who ascribe the authorship of some Tantras to Sankara.

The object of the inscription was mentioned in the concluding verses which are mostly illegible. One of these, v. 44, contains the name of the god Bhadreśvara. Now as the Khmer text begins with a marin vocation to Bhadreśvara, it seems likely that the inscription's recorded the installation of this god by Sivasoma. The Khmer text gives the date of this foundation, viz. 80X (unit figure being lost) i.e. some time between 878 and 887 A. D., and contains a long list of slaves.

TEXT

vv. 1-7 lost

vv. 8-12 only a few letters are legible, including the name of the king Indra-varman.

सारापहतये भूयो बाहमन्दरमन्थनात । न्नं भीतोम्बुधिर्घ्यस्मै गाम्भीर्घ्यमदिशत् करम् ॥१६ यस्य याने बलोद्धतरजसा दिग्विसपिंणा। अल्पाहमिति मेदिन्या स्वाङ्गीकृत इवाण्णवः ॥१७ रणेभक्रम्भनिर्भेदलप्रमुक्तालसत्करम्। शुल्काभिशङ्कयेवारिलक्ष्मीवेश्या समन्वगात् ॥१८ अतल्यविक्रमाकान्तिनशशेषपृथिवीधरः। प्रयान्तं पाश्वतो मेरोर्घ्यो जहासेव भास्करम् ॥१६ चीनचम्पायवद्वीपभूभृदुत्तङ्गमस्तके। यस्याज्ञा मालतीमालानिम्मला चुम्बलायते ॥२० यस्य यज्ञाग्निहोत्राणां खे वसुर्धमपङक्तयः। कीर्त्तस्त्रिदिवयात्रार्थन् ध्वजा इव पुरोगताः ॥२१ यस्य हेमादिदानाम्भोभूरिधाराष्ठ्रता भही। शङ्के कल्पाग्निदम्धापि नाम्नधाराद्रं व्यधात्।।२२ नित्यं विद्धती यस्य कीर्त्तिभू वनभासनम्। पर्यायतो विद्धतौ हसतीवेन्द्रभास्करौ ॥२३ प्रकामलब्धकामस्य वभुवैव दरिद्रता। यस्यापि बाहुदण्डस्य सहशे प्रतियोद्धरि ॥२४ ध्वान्तवदनलीनोपि यस्त्रोदीपदीपितः। पुनर्प हणभीत्येव चरणौ रिपुरागमत ॥२४ पारगामी गुणाम्भोधेर्धरणीधारणोद्धरः। लक्ष्मीमुवाह यो नित्यञ्चतुर्व्वाहरिवापरः ॥२६ श्रत्वा यस्य गुणोत्कर्षाञ्जगद्गीतान् समन्ततः। नुनं स्वं सृष्टिवैदग्ध्यं स्वयम्भूब्बेहमन्यते ॥२७ दत्तशेषोपभोगे यस सत्यसन्धोपि सद्रसम्। सर्वोबीविजयाबाप्तेम् कवान न तु दक्तवान ॥२८ तस्याचारयोखिलाचारयवन्दनीयाङ्घिपङ्कजः। आसीदिद्यास निष्णातश शिवसोम इतीरितः ॥२६

^{1.} The word चुम्बल is used in Ta Prohm Ins. (No. 177), v. 95, and Cordier takes it to mean a kind of sweet-scented plant. Coedes takes it in this verse to mean 'a diadem' and derives it from Pali Cumbata.

महंन्द्राद्रिस्थभूपालमातुलस्य महीभूजः। यश श्रीजयेन्द्राधिपतिवर्मणस्तनयातमजः ॥३० यस्य।ङ्चिरानतानेकजरज्ञटिजटारुणः। अभ्यस्तध्यानदहनज्वालालीह इवाबभौ ॥३१ शास्त्राण्णवं विवन कृत्सनं स्तम्भयन रागभुतम्। यस् सदा दक्षिणाचारः कुम्भयोनिरिवापरः ॥३२ फलनिसस्पृहचित्तोपि फलसिचतवृत्तिमान्। विद्यया यस सुपीनोपि तपसा क्रशताङ्कतः ॥३३ योगं विद्धतो यस्य मुर्द्धतो ज्योतिरुद्धाम्। दग्धान्तर्ध्वान्तिनधीत ज्ञानाग्न्यचिरिवावभी ॥३४ पवित्रतीर्थसन्दोहिनगंमद्वारि यनमुखे। सरस्वती सदोवास वाञ्छन्तीवातिपुण्यताम् ॥३४ यस्याङ्घियुगलाम्भोजरजस्यपृष्टु व मानुपाः। सर्व्वतीर्थाभिषेकाणामवात्र मेनिरे फलम् ॥३६ विषमेपि समा सस्य लोके लोकोपकारिणः। शुद्धधीगगणारूदा रुचिश् शुभ्रुरुचेरिव ॥३७ द्यात्यागधृतिक्षान्तिशोचसत्याद्यो गुणाः । यस्तेषामेक आधारो विधात्रेव विनिर्ममतः ॥३८ येनाधीतानि शास्त्राणि भगवच्छङ्कराह्वयात् । निश्शेषसुरिम्द्धां लिमालालीढ़ाङ् विषङ्कजात् ॥३१ सर्व्वविद्यैकनिलयो वेद्विद्विप्रसम्भवः। शासको यस्य भगवान रहो रुद्र इवापरः ॥४० विद्यया वयसा बृद्धानुपास्यान्यान विपश्चितः। तक्कंकाव्यादिसंभूतामिद्धबुद्धिमवाप यः ॥४१ पुराणभारताशेषशैवञ्याकरणादिषु । शास्त्रेषु कुशलो योभूत तत्कारक इव स्वयम् ॥४२ 🔾 इ 🔾 🔾 🖰 – यस्य राजेन श्रीन्द्रवर्म्मणा । छत्रप्रदानादिसन्माननमकारयत् ॥४३ vv. 44-48—only a few letters legible.

No .55; PRAH KO INSCRIPTION OF INDRA-VARMAN Dated 801.

The inscription was edited by Coedes (IC. 18). It is engraved on a stele in the Temple of Prah Ko in the Roluoh group in Siem Reap District. It is written in Sanskrit and contains 40 verses, the metres being Sloka (1-3,7-27, 29-40), Upajāti (6) and Sārdūlavikrūdita (4,5,28). After an invocation to Siva (vv. 1-2) the inscription refers to king Indra-varman, who became king in 799 (=877 A. D) (v. 3), and gives his genealogy (v. 4). Then follows the eulogy of the king (vv. 5-27) who installed three statues of Siva and three of Devi in 801 śaka (=879 A. D.) (v. 28). Then follow the donations (vv. 29-38) and the usual imprecations (vv. 39-40).

Other important points have been noted in the summary at the end.

Many verses of this inscription occur in other places in this and the neighbouring temples, as indicated below.

- 1. Prah Ko Lintel Inscription, edited in ISC. 297, contains vv. 1-7 and 27-29, in a different order and, in two cases, with slight modifications.
- 2. Bakong Door-pillar inscription, edited in ISC. 310, contains vv. 1-7, and 27-29 in a different order and, in one case, with slight modifications.
- 3. Bayang Stele Inscription, edited in *ISC*. 312, contains vv. 1, 3-6, 10, 22, and 27 with slight modifications in 3 verses. It has seven additional verses as will be noted later.
- 4 Bakong Stele Inscription (No. 56) contains many common verses as will be noted below.

TEXT

श्री सिद्धि स्वस्ति जय नमः परमेश्वराय। निष्कलाय स्वभावेन स्वेच्छया धृतमूर्त्तये। शिवाय परमेशाय नमोस्तु परमात्मने॥१ येनैकेनाप्यनेकेषु तिष्ठता युगपत् पृथक् ।
आत्मापि क्रियते नित्यं तस्मै शूलभृते नमः ॥२
नवरन्थ्राद्रिराज्यस्थस् सोभवत् कम्बुजेश्वरः ।
श्रीन्द्रवर्मा त्रिवर्गण वर्द्ध यन् हर्पयन् प्रजाः ॥३
राज्ञी राजपरम्परोदितवती श्रीरुद्रवर्मात्मजा
राजश्रीनृपतीन्द्रवर्मतनया जाता सती याभवत् ।
पत्नी अप्रिथ्वीन्द्रवर्मनृपतेः क्षत्रान्वयाप्तोद्रतेस् ।
तस्या भूमिपतिस् सुतो नृपनतो यश् श्रीन्द्रवर्माह्ययः ॥४
प्रेह्मत्यव् गनिपीवन्त्रविभयो दीर्घस् सुवृत्तो रणे
सर्व्वाशाविननाथवाधनकरोऽ जय्यश्च वामेतरः ।
वाहुर्यस्य तथापि सुप्रशमनन नेतुं सदाशक्यत
द्वाभ्यामेव पराङ्मुखेन शरणं प्राप्ते न जीवार्थिना ॥४

येनाभिषिक्तो विधिना महेन्द्रस् स्वयम्भुवारोषितदेवराज्यः। तेनाभिषेक् गुणवाननेकं यश् श्रीस्द्रवामीपदेवार्य्यवीर्यः॥६

प्रथमं लब्धराज्यो यः प्रतिज्ञां कृतवानिति।
इतः पश्चिदनादृध्वं प्रारप्स्ये स्वननादिकम् ॥७
श्रीमत्सिंहासनं श्रीन्द्रयानं श्रीन्द्रविमानकम् ।
श्रीन्द्रप्रासादकं हैमं भेजे यस् स्विध्या कृतम् ॥८
तथाप्रथयदुच्छ्रायशोभां यस्यापि विक्रमः ।
यथा त्रिविक्रमस्यापि विक्रमेण न लिह्नतः ॥६
यशो यस्यातिविस्तीण्णमात्तरन्ध्रं भवेद्यदि ।
त्रिलोकभवनत्वेन नृनं भवितुमहंति ॥१०
द्वयं कथन न संलक्ष्यमिति धात्रा यदाननम् ।
विधाय भेदवृद्ध्यर्थं मृगाङ्को नृनमङ्कितः ॥११
अध्यास्ते यस्य हृद्यं नैव कामो निरन्तरम् ।
तत्सिन्निहितचन्द्रार्द्धं चूड्रामणिभयादिव ॥१२
श्रीरोदसारमथनादाहरन्तं श्रियं हरिम् ।
जहासेव प्रभूतश्रीर्ध्यो भृभृन्मथनेन तु ॥१३

विशालत्वान निवासन्1-क्षमे वक्षसि सत्यिष ! लौल्यादिव ध्र वं यस्य लक्ष्मीस् सर्व्याङ्गचारिणी ॥१४ गम्भीरत्वेन यस्यापि सदृशस्य महोद्धेः। ऊद्धां गुणरब्रन्तु दोषफेणो न दृश्यते ॥१५ ब्रह्माण्डादिव निर्गान्तुं शङ्के वरमाभिकाक्षिणी। तदनाप्तवतो यस्य कीर्त्तिश्चेमति सर्वतः ॥१६ यत्कृतेव्विद्रतो विद्विड् वनेपि महिषीवृतः। श्रीफलेन सदाजीवत परार्था हि सतां कृतिः ॥१७ विनोदनवशाद्वरक्तं रुक्ष्म्या बृहदुरस्थया। विक्रमे यस्य गोविन्दोऽरविन्दन नयने वसत ॥१८ धाता व्यधाद्धरान् न्वव्धौ सविधुं विबुधालयम्। यद्वामधमधामालिध्लिकृतिभयादिव ॥१६ येन सोन्दर्यविजितो जातलज्ञ इव ध्रवम्। लीनो मनसि लोकानामद्यापि मकरध्वजः ॥२० यस्य याने गजेन्द्रादिभरभेदभयादिव । धात्रा भोगोन्द्रपाशेन बबन्धे वसुधा ध वम् ॥२१ दुस्तरे येन युद्धाब्धी छिन्नद्यारिमस्तकैः। स्वपक्षतुरणायेव विद्धे सेतुबन्धनम् ॥२२ न्यस्तं ज्ञानधनं यस्य मनःकोशे सरस्वती । नित्यं रक्षितुकामेव मुखद्वारे स्थिताभवत् ॥२३ यशोवतंसेन सदा रिजता येन दिग्वधः। वशीकृता मन्त्रवलेस् स्वयन्दत्तकराभवत् ॥२४ संरक्षति क्षितिं यत्र शौरेश शौक्लयं भवेदादि। इदं युगं कृतयुगं यथैवाभाति सब्वेथा ॥२४ दानं यस्यापि सर्वत्र विशेषेण गुणाधिके। प्रायशस्तुङ्गशिखरे गिरौ वर्षति वासवः ॥२६ व्यधाद्धातेव निव्विण्णस् सृष्टौ बहुमहीभुजाम् । श्रीन्द्रवर्मिति यं भूपमेकन्त्रै लोक्यतृप्तये ॥२७

^{1.} निवासस्य would suit the metre and give a better sense.

चन्द्रव्योमवसूपलक्षितशके माघस्य याम्ये दिने शुक्ले कुम्भवृषान्ततौलमकराल्यब्जाजगेहागते। सूर्व्यादी प्रतिमास स्वशिल्परचिता ईशस्य देव्याश्च ताः तिस्रस् स्थापितवान् भवे वृपगते स श्रीन्द्रवम्मी समम् ॥२८ तेन राजेन्द्रसिंहेन सम्राजा श्रीन्द्रवम्मेणा। तानि सर्व्वानि दत्तानि देवतास्वासु भक्तितः ॥२६ शिविका आतपत्राणि सीवण्णी राजता घटाः। विचित्ररूपा बहुने हुद्या विरचितास्तथा ॥३० राजताः पृष्ठकुम्भाश्चे राजतव्यजनानि च । करङ्का हाटका रोप्यास स्वर्णहृष्यसमुद्गकाः ॥३१ भाजनानि च रौष्याणि यज्ञकोशाश्च राजताः। सौवण्णंकोशखड गाश्च रत्नान्याभरणानि च ॥३२ हेमरूप्यपदादशी वालव्यजनकानि च । गन्धद्रव्याणि सर्वाणि कर्प्रप्रभृतोनि च ॥३३ फरा'स् सुवण्णरिचता रूप्यालङ्क ततोमराः। वस्त्राणि च विचित्राणि सर्वापकरणानि च ॥३४ नत्तंक्यश् शोभना बह्वयो गायन्यो वादिकास्तथा । वीणादिवाद्यवादिन्यी वेणुतालविशारदाः ॥३४ पुरुषा रूपिणश् रळाच्या नत्तेनादिविशारदाः । वहवश्चारुवेषाश्च सभूषणपरिच्छदाः ॥३६ नरनारीसहस्राणि बहूनि बहुबूत्तयः। वहुमामाश्च विस्तीण्णेकेदाराराममण्डलाः ॥३७ गवां बहुसहस्राणि महिषारछागछा अपि। द्विरदेन्द्रास सगणिका बहबस्तुरगास्तथा ॥३८ ये लोभादाहरिष्यन्ति दत्तानि श्रीन्द्रवर्म्मणा। ते यान्तु नरकं घोरं यावचन्द्रदिवाकरी ॥३६ ये तु संबद्धंियप्यन्ति श्रद्धया परया युताः। वसन्तु ते शिवपदे यावचन्द्रदिवाकरी ॥४०

^{1. 57} meaning shield is given in the dictionaries as a neuter.

SUMMARY

1-2. Invocation to Siva

- 3. He Indra-varmmā, the lord of Kambuja who became king in the year 799, increased the prosperity of his people by following the three rules of conduct (dharma, artha, kāma).
- 4. The queen, born in a family with a succession of kings, the daughter of Rudra-varman and daughter's daughter of king Śrī-Nṛpatīndra-varmā, became the wife of king Pṛthivīndra varman, born of a Kṣatriya family, and had a son, named king Indra-varman, respected by other kings.
  - 5. Eulogy of the king
- 6. [Refers to the coronation of Indra-varman and Mahendra mountain, and probably also to the Devarāja cult, but the exact sense is not clear].
- 7. Having obtained the kingdom he made a promise: "In five days, beginning from to-day, I shall begin excavations etc."
- 8. He possessed the tiglorious lion-throne, the (vehicle) Indrayāna, and (the palace) Indravimānaka, made in gold according to his own design (and of several storeys).

9-27. Eulogy of the king

- 28. In the year 801 (astronomical details follow) Indra-varmā installed here three images of Isa and three of Devi—which are works of his own art.
- 29. By that Indra-varman, emperor, lion among kings of kings, have been given, out of devotion, all these things to the god.
- 30. Palanquin, umbrellas, and many vessels of gold and silver of diverse forms and good design.
- 31, Large silver jars, silver fans, cups of gold and silver, caskets of gold and silver.
- 32. Silver vessels, silver sacrificial cups, swords with golden scabbard, jewels and ornaments.
- 33. Mirrors with gold and silver frame, fly-whisks, camphor and other perfumes.

34. Golden shield, lances decorated with silver. variegated clothes, and all accessories.

35. Many beautiful dancing girls, girls versed in vocal and instrumental music, skilful in playing on lyres and other (instruments), and well versed in pipes and $t\bar{a}la$ (beating time).

36. Large number of beautiful and well-dressed men, skilful in dancing and other (arts), with requisite clothes

and ornaments.

- 37. Thousands of men and women, abundant means of subsistence, many villages, with extensive meadows and parks.
- 38. Many thousands of cows, buffaloes, goats, male and female elephants, and many horses.
- 39. Those who out of greed, take the things given by Srī-Indra-varmā, will live in the terrible hell as long as the sun and the moon (endure).
- 40. But those who, out of unequalled devotion, will maintain (or increase) the donations), will live in the abode of Siva as long as the sun and the moon (endure).

No. 56. BAKONG STELE INSCRIPTION OF INDRA-VARMAN, Dated 803.

This inscription was edited by Coedes (IC. 31). Its locality is close to No. 55. It contains 49 Sanskrit verses of which 32 are in common with those of the preceding inscription (No. 55). The metres are Stoka (1-3, 6-22, 24-49). Āryā (23), and Sārdūlavikrūdita (4, 5). It records the installation, in 803 Saka (=881 A. D.), of the linga Srī-Indreśvara (v. 23). The two following verses refer to the installation of the images of the eight forms of Siva 'here in the court of Srī-Indreśvara.' This evidently refers to the eight brick temples of which the ruins are found even now. A stone temple is mentioned in v. 28 in which were placed images which were mentioned in the two preceding verses now lost. Verses 29-35 refer to the installation of Siva, accompanied

by Gangā and Umā; Viṣṇu, named Viṣṇusvāmī, for the welfare of Jaya-varman (III), gone to Viṣṇuloka; Harihara consecrated by the sons of the king; Indrāṇī, for the welfare of the queen of Indraļoka; Mahiṣāsuramardinī (Umā), built by the king and consecrated by the women of the palace; foundation of a temple called Nandika; and consecration of a Sivalinga, probably in a temple of Āmrātakeśvara. V. 36 mentions the excavation of Indrataṭāka (the tank of Lolei). V. 37 refers more or less to the things mentioned in v. 8 of No. 55.

This inscription definitely identifies the Bakong Temple with Indresvara.

TEXT

श्रीसिद्धि स्वस्ति जय नमश् श्रीन्द्रेश्यराय।

vv. 1-2=Prah Ko, 1-2

नवर[न्धा]द्रिराज्यस्थश् श्रीन्द्रवस्मांवनीश्वरः।

आसीदिन्द्रो नरेन्द्राणां महेन्द्रोपेन्द्रविक्रमः॥३

vv. 4-18=Prah Ko, 4, 5, 9, 19, 22, 13, 21, 17, 10, 24, 16, 20, 11, 14, 18.

न स्थातुमशकद्यस्य हृदये कुसुमायुधः। तत्सिन्निहितचन्द्रार्द्वचूड्रामणिभयादिव ॥१६ vv. 20-22=Prah Ko. 23, 26, 27.

> तेनाग्निगगणवसुभि-र्वसूपमेनेदमत्र वसुदात्रा । श्रीन्द्रेश्वर इति लिङ्ग त्रिभुवनचूड़ामणौ निहितम् ॥२३

श्रीन्द्रेश्वराङ्गनेप्यत्र दशामुत्सवकारिणि।
त्वष्टुरप्यविसंवादिमनोविस्मयदायिनि।।२४
इलानि[लाग्निचन्द्राक्के]स्लिलेलाकाशयज्वन[:|।
राजवृत्तीरितेशस्य सोष्ट मूर्तीरितिष्ठिपत्।।२१
vv. 26-27. Only a few letters legible.

^{6 1.} The reading is doubtful. . I - 6 1 2 - 2 - 0 10 1 . Of al

तेषां विचित्रशिखरान् प्रासादान् स शिलामयान् । चकार लिलताकारान् धर्म्मबीजाङ्क रानिव ॥२८ उमागङ्गाभुजलतासंशिलष्टजघनस्थलम् । स ईश्वरं स्थापितवानुमागङ्गापतीश्वरम् ॥२१ स विष्णुस्वामिनामानं मुरारातिमतिष्ठिपत्। विष्णुलोकप्रयातस्य भूत्यै श्रीजयवर्मणः ॥३० अभिन्नतन्वोरीशानशाङ्गिनोः प्रतिरूपकम् । कृत्वा तत्स्थापनविधौ तनयान् सोप्ययोजयत् ॥३१ सलीलालोकनाकल्यवलारिनयनावलिम् । इन्द्राणीमिन्द्रलोकस्थमहिषीभृतयेकरोत् ॥ ३२ तेन दत्तां विनिम्माय महिषासरमईनीम। संभूय स्थापयामासुरवरोधवराङ्गनाः ॥३३ यास्यामि सुगति पश्चादस्त्वयं लोकनन्दनः। इतीव स दयाविष्टः कल्पयामास नन्दिकम् ॥३४ श्राम्रातकेश्वरस्वामिनिदेशात् सलिलोद्ध तम्। शैवन्देवाश्रमे तत्र स लिङ्के प्रत्यतिष्ठिपत ॥३४ स निम्मलञ्जकारेन्द्रतटाकङ्गीर्त्तदप्पणम । और्व्वाप्रिभयपर्यस्तनिजस्थानिमवास्वधिम् ॥३६ श्रीमत्सिंहासनं श्रीन्द्रयानं श्रीन्द्रविमानकं। श्रीन्द्रासनं स स्वकृतं श्रीन्द्रप्रासादमन्वभृत् ॥३७ vv. 38-49 = Prah Ko 29-40

No. 57 THE BAYANG TEMPLE INSCRIPTION.

The inscription was edited by M. Bergaigne (ISC. 312)

For the locality of the temple see no. 8. The inscription was engraved on a single face of a stele. It consists of 20 lines of writing. The language is Sanskrit and it is written entirely in verse. The total number of verses is 15. Metre:—vv. 1-3 and 9-11, Anustubh, vv. 4 and 6,

Sārdūlavikrīdita, v. 5, Upajāti, vv. 7-8 and 12-15 Vasantatilakā. As noted above, vv. 2-6 and 9-11 are also found in no, 55. The inscription records the foundation of a new temple at Sivapura and other religious endowments by king Indra-varman,

TEXT

नमश् शिवाय यो मूर्त्तिरप्यष्टतनुभिस् स्थितः। ततान भुवनं सर्व्वं काळाग्न्यन्तं शिवादिकम्॥१

Vv. 2-6 correspond respectively to verses 1, 3, 4, 6, and 5 of no. 55.

माश्चद्द्विषद्द्विरद्कुम्भविलप्रवेश-रक्तस्मुरत्कलफणस् स्फुटमौक्तिकौषः । धाराप्रचण्डदशनो युधि यस्य चण्डो दोईण्डचन्दनलतासिलतोरगेन्द्रः ॥७ त्यागक्षमाश्चतपराकमशीलशील्यो

Vv. 9-11 correspond respectively with verses 10, 22 and 27 of No. 55.

तेन क्षितीश्वरशिरोधृतशासनेन
रक्नोज्ज्वलं लिलतपत्रलताकलापम्।
हैमं हिमादिवृतये तदिदं विमानं
भक्तयार्षितं शिवपुरे परमेश्वराय ॥१२
अन्यानि चोपकरणानि रणानिवृत्तो
हैमानि राजतयुतानि विराजितानि।
चित्रानि स व्यदिशदस्य नवेन्दुमौलेः
पूजाविधौ परमधार्मिकराजसिङ्हः ॥१३

^{1.} Bergaigne restores it as फल्यनस् but फलकतस् would give better meaning.

दासादिपृरितपुराहतवृत्तिसम्पत्-सन्तर्ष्पितातिथिजनादि स चैकवीरः । इन्द्राश्रमद्वयमिदं सतटाकवर्यः भोगोपभोगपरिभोगयुतश्चकार ॥१४ ये श्रीन्द्रवर्मपरिकरिप[तमेत]दीशे छम्पन्ति ते चिरतरन्नरके वसन्तु । ये तु प्रशस्तमतयः परिपालयन्ति ते वान्धवैस सह शुभाङ्गति मा]प् नु]वन्तु ॥१४

No. 58 PRASAT KOK PO INSCRIPTION Dated 805.

The inscription was edited by Coedes (BEFEO, XXXVII, 387).

Prasat Kok Po is the name of a group of four temples (A, B, C, D) about a mile to the north of the Western Baray, near Angkor Thom (for description of BEFEO, XXXVII, 361). The inscription, engraved in temple B, consists of 32 lines of Sanskrit and chile lines of Khmer. The characters belong to the middle of the 9th century. The Sanskrit portion contains 16 verses, 8 Slokas and 8 in Arya metre. It begins with an invocation to Visnu (vv. 1-3) and gives the genealogy of a priestly family. Verse 4 refers to king Jaya-varman (II) who ascended the throne in 724 Saka and was like Manu. This king had a favourite named Bhāgavata-kavi (v. 5) who was the preceptor of Jayavarman (III), gone to Visnuloka, and son of Jaya-varman (II) (v. 6). His father, Śrī Svāmī, was versed in Veda, grammar and philosophy, and his maternal family flourished in Śresthapura (vv. 7-8). He was himself called Śrīnivāsakavi, and having surpassed all the poets in eminence, he obtained from the king the title Prthivindra-pandita, and much wealth such as golden palanquin. He installed an image of Hari in the year 779 Saka (=857 A.D.) (vv. 9-10). The daughter of the daughter of his sister married Jayendra-varman and had a son, Amrtagarbha by

name. He established a brick temple (or two temples) of Hari in the year 805 (=883 AD) (vv. 11-14). The two sons of the daughter of his sister, named Keśava and Amrta, are eulogised in vv. 15-16.

The Khmer portion contanis details of donations to Srī Puṇḍarīkākṣa at Śvetadvīpa and other places. Karambhapura, Sarvasukha, Vanigrāma, Amoghapura, and Rā(or Dvi)jendrapura are mentioned as names of localities.

TEXT

मिद्धिः । नमोस्त चिक्रणे चक्रं पाणौ यस्यातिलोहितम्। दैसकोपाग्निसंघातो हमो युद्ध इवाहतः ॥१ भाति श्रीपण्डरीकाक्षो योङ्कि सौन्दरयंसम्पदा। विनापि योगञ्जगतां साक्षादिमा परः स्थितः ॥२ जितं श्रीकपिलाख्येण² यस्येदं रूपम्त्तमम । नृणां दृष्टिवतान्नित्यं हृदयान्तरसंस्थितम् ॥३ आसीत् भूपो महावंशो वेद्युग्माद्रिराज्यभाक्। नाम्ना श्रीजयवर्मा यः ख्यातो भूमौ मतुरुयेथा ॥४ तस्यामीत परमेशस्य योषि भागवतः कविः। अतिबल्लभतापननो विद्ययातिविश्रद्धया ॥४ माननीयो गुरुः शास्ता विष्णलोकः अस्थितस्य यः। परमेश्वरपुत्रस्य राज्ञः श्रीजयवर्म्मणः ॥६ योपि श्रेष्टपुरे धर्मपूर्णे धर्मेण निर्मिते। पारम्पर्येण संप्राप्तमातृवंशोद्योभवत् ॥७ श्रीम्बामी यम्य च पिता वेदव्याकरणोत्तमः। नक्तिभारगो वित्रो ब्रह्मे देकं मुखनद्धत्।।८ प्रथिवीन्टपण्डितारुयां दत्तान्तेन श्रियोज्ज्वलां विभवैः। निङ्जितसक्छक्वित्रषो यो यातः स्वर्णदोलाद्यैः ॥६

^{1.} Read इव 2. Read न 3. Omit visarga. 4. ब्रह्म वैक would give better meaning.

इष्टस्थापकदत्तेर्घ हमुनितुरगैरति ष्टिपत् प्रतिमाम् । श्चिशशिदिने हरेश्चन्द्रप्रहणे यः श्रीनिवासकविः ॥१० तस्यैव भागिनेयीद्हितरि यः श्रीजयेन्द्रवर्माख्यात । आचाररुचिरचरितो भागवतोभूत अमृतगर्भः ॥११ यः स्वर्गते गुरौ स्वे वंश्ये गुणवित्तवृद्धिचारित्रैः। - - मतिनिधिर्भवत् कर्त्तुं मनेकित्रयां धम्म्याम् ॥१२ -- -- -- न्ये तत्र युवापीष्टमिष्टकामाम्। ——— — म इवोत्थितमिदं स्थिरं भक्तेः ॥१३ यज्ञा (।) — — — — — इष्टकायां शराम्बराष्ट्रशाके। यः कृत्वा — — — यं हरेरतिष्ठिपद् भूयः ॥१४ तस्यैव भागि — — केशवो मृतो भूताम् । इज्याशिलो गुणिनो प्रहारसही मतौ राज्ञाम ॥१४ सौदय्यौ स्थिरभाग्यौ स्थिरकरुणौ भूभृतां स्थिरप्रज्ञौ। वंश्यस्य पुण्यवृद्धौ कृतरक्षौ सर्व्वहिस्रे भ्यः ॥१६

No. 59. BAN BUNG KE INSCRIPTION OF INDRA-VARMAN, Dated 808.

This inscription was edited in *BEFEO*, XXII. 63. It is engraved on a stele found in the village of Ban Bung Ke in the Province of Ubon in Siam,

It is written in Sanskrit and contains 7 verses, one in Sragdharā and 6 in Sloka metre. It records the installation of a stone image of Trailokyanātha, evidently a Buddhist god, by Somāditya, in the year 808 (=886 A. D.), during the reign of Indra-varman; and the endowment of fields, gardens, servants, and buffaloes for the salvation of the donor's father The inscription is of great historical importance as it proves the extension of Indra-varman's kingdom beyond the Dangrek mountains.

TEXT.

मृत्तिञ्योमाष्ट्रभूते शकपतिसमये करिपते भूमिभागे सोमादियस् स — 💛 🗢 फल मिततश् श्रीन्द्रवर्मावनीशे। मोक्षायास्थापयद् यो जनने महातेस् संप्रदृद्धाय नृणां मुर्त्तीन् त्र लोक्यनाथां सकलमुनिपतेस संज्ञया शैलहपीम् ॥१ क्षेत्रारामं - - भृत्यमहिषानि च यद् धनम्। दत्तन्तस्म मुनीन्द्राय तत्तेन पितृमुक्तये ॥२ सवर्णरजतादीनि रत्नानि विविधानि च। कंसताम्रा — — नि दत्तान्येतानि सर्व्वशः ॥३ विना पुण्याश्रय — —तत् मूर्खाश्च हरन्ति ते। कमिका — श ऋद्धानां योनिं यान्तु सवान्थवाः ॥४ ये ये कुर्व्वन्ति वृद्धाय² देवद्रव्याणि यन्नतः। ते ते दिव्यसुखापननाः स्मृद्भचन्तु^३ विविधोद्यैः ॥५ अमणब्राह्मणादयः। ... ... यथा विभववांस सुखम् ॥ई भवगत्यनवस्थिताः। अनेन पुण्यविधिना सुखेकान्तं लभन्तु ते।।७

2. Read वृद्धये

3. Read Mairs

No. 60. PRAH BAT STELE INSCRIPTION OF YASO-VARMAN, Dated 811.

The inscription was edited in ISC, p. 355. Prah Bat is in the District of Con Prei (or Chung Prei). The inscription is engraved on one face of the stele in the current alphabet and then repeated on the other face in a North-Indian script. The text is identical and contains 49 Sanskrit verses, save that there is an additional verse in the latter which is replaced by a short prose text in Khmer in the former. It may be noted that this last verse in the latter is written in the current Kambuja alphabet, though the remaining 49 verses are written in the North-Indian script! The metres are Anustubh (1, 17-50), Vasantatilaka (2, 4, 7, 8), Upajāti (3, 5, 9-12, 14, 15), Upendravajrā (6), Indravajrā (13) and Mandākrāntā (16).

The inscription begins with an invocation to the trinity of gods Brahmā, Viṣṇu and Śiva (v. 1), and then gives a genealogy of king Yaso-varman (vv. 2-16). This is followed by an eulogy of and theoreting (vv. 17-35) in course of which it is stated that he installed in an island of the Indra-tatāka (i. e. the tank excavated by his father Indra-varman—see No. 56) four images of Śiva and Durgā (v. 32), and excavated a tank called Yośodhara-tatāka (v. 35).

The verse 36 says that in the year 811 (=889 A, D.) he established Yasodharāsrama (convent of Yasodhara), presumably in honour of god Ganesa, on the mountain Candana, and laid down an ordinance for regulating the affairs of this convent. The rest of the inscription (vv. 37-49) contains the text of this ordinance.

The text of this inscription, in both the scripts, is repeated on eleven other stelae found in different localities², the only difference being in verse 36, where in nine of them, the name of a different god or goddess is substituted. These localities and the gods named are shown below. The district within which the localities are situated is shown within brackets!

- 1. Prasat Ta Siev (Battambang)-goddess Nidrā.
- 2. Bako (Siem Reap) Paramesa.
- 3. Prah Neak Buos (Mlu Prei)-Ganeśa
- 4. Prah Theat Prah Srey (Thbon Khmum)—Pañcalingeśvara,
- 5. Prah That Khtom (Thbon Khmum)—Lord of Raudra-parvata
- 6. Vat Ha (Ba Phnom) Kārttikeya
- 7. Vat Kandal (Ba Phnom)-Nārāyaṇa
- 8. Prah Onkar (Bantay Mas)—Brahmarākṣasa
- 9. Kuha Prah (Bantay Mas) (v, 36 lost)
- 10 Houe Tamoh (Bassac) Rudrāņī
- 11. Paniet (Chanthaburi, Siam)—(v. 36 lost), Number 10 has an additional verse.

It would thus follow that the king established a Yaso-dharāsrama in each of these places in connection with the local deity named, and set up a uniform regulation for them

all.

These digraphic inscriptions do not contain much that is of historical importance except the royal genealogy. But the ordinances regulating the āśramas are highly interesting. Each of the eleven places where a copy of this inscription has been found, no doubt contained an āśrama. The verse 36 does not make it clear whether this āśrama was associated with the particular god or goddess mentioned in it, or was quite independent. The former view seems more reasonable. It is also doubtful whether the Yaśodhara-tatāka mentioned in v. 35 refers to the excavation of a tank of that name in each of the places where a copy of this inscription has been found.

TEXT.

उत्पत्तिस्थितिसङ्हारकरणव्जगतां पतीन्। नमन्तु मन्मथारातिमुरारिचतुराननान्॥१ आसीदनिन्दितपुरेश्वरवङ्शजातश् श्रीपुष्कराक्ष इति शम्भुपुराप्तराज्यः। राज्ञो महेन्द्रगिरिमृद्धकृतास्पदस्य मातुः स्थिरस् समिति मातुलमातुलो यः ॥२ तद्रङशजो व्याधपुराधिराज-सन्तानसंपादितमात्वङशः। राजेन्द्रवर्मोत गुणैकराशि-रवाप यश शम्भूपरेपि राज्यम् ॥३ तस्याकलङ्कत्तिनाङ्श्वविशुद्धकीर्त्तः पुत्रो बभुव नृपतिन् पतीन्द्रदेव्याम् । यो द्रप्रशत्र भूजगेन्द्रभूजङ्गशत्र -र्योधाप्रणीर्यंधि महीपतिवर्मनामा ॥४ अथ दिजोऽगस्य इति प्रतीतो यो वेदवेदाङ्गविदार्थ्यदेशे। लब्धोदयो या महिषीद्धवङ शा यशोमतीति प्रशिता यशोभिः ॥५ सुतस्तयोध्यो युधि दुम्मदश् श्री-नरेन्द्रवर्मीत नरेन्द्रवर्यः। महीपतेस्तस्य सुतेव लक्ष्मी-न्निरेन्द्रलक्ष्मीरिति या वभव ॥६ तस्यामरिद्विरदराजमृगाधिपेन जन्येषु राजपतिवरमंनराधिपेन। राजेन्द्रदेव्यमरगर्भ निभोदपादि या दिङ मुखावलिविकोण्णंविशुद्धकोत्तिः ॥७ तस्यामजीजनदनेकनरेन्द्रसिङ्ह-वङशोदयाय स महीपतिवस्मंदेवः। देवीमनुत्तमवपुश्श्रियमिन्द्रदेवीं द्राधाब्धिधौतयशसन्तपतीमिवार्कः ॥८ अथाभवत तस्य महेन्द्रशैल-कृतस्थितेश् श्रीजयवस्मेनाम्नः। नरेन्द्रवृन्दारकवन्दिताङ्ये-स सूर्यद्यतिस् सुनुरन्नवीर्यः ॥६

महीपतिश श्रीजयवद्भनो यो गर्भश्वरश् श्रीजयवद्धनाख्यः। राज्यस्थितश् श्रीजयवम्मनामा महामहीपालशिरोधृताङ्घिः ॥१० तस्याधिराजो जननोजनन्या जघन्यजो जययपराक्रमो यः। रुद्रैकचित्तो रणरौद्रकर्मा श्रीरुद्रवर्मिति विशुद्धधरमा ॥११ तद्भागिनेयो गुणरत्नसिन्ध-व्वसुन्धरादोहविदाधवुद्धः। पृथपमो यः पृथिवीन्द्रवन्दाः पृथ्वीपतिश श्रीपृथिवीन्द्रवर्मा ॥१२ राजन्यवङशाम्बरचन्द्रहेखाः श्रीरुटवम्मीवनिपालकस्या । राज्ञी सती श्रीनपतीन्द्रवसमें पुत्रयास सुता या सुरक्ष्मन्द्रनेतिक भिर् रे तयोः क्रमारोऽरिकरोन्द्रसिङ्हो नुसिङ हवन्द्यो नरसिङ हद्दप्तः। गां दिङ मुखप्रेङ्कद्खण्डकीत्ति-र्यश श्रोन्द्रवम्मी सकलां बभार ॥१४ शिलामये वेश्मित लिङ्गमैशं श्रोन्द्रेश्वराभिख्यमति हिपद् यः। ईशस्य देव्याश्च समं षद्'र्चा-श्चवान च श्रीन्द्रतटाकमप्रहम् ॥१६ तेनैतस्यामवनिपतिना श्रीन्द्रदेव्यां महिष्यां निश्रोषाशाविततयशसा तेजसामेकराशिः। भूभृत्पुत्र्यामिव पुरभिद्गोत्पादितः कार्त्तिकेय-श् शक्ति बिभ्रद्रिपुकुलिमदं श्रीयशोवम्मदेवः ॥१६

उत्तङ्गान्यत्तमाङ्गानि वृद्धान्यन्यत्र भुभृतः। अत्युत्तङ्गत्वमिच्छन्तोऽकुर्वन्यचरणाम्युजैः ॥१७ गुरुस् सुरिवरैस सञ्बेञ्बरस्त्रीभिम्मेनोभवः। महेन्द्रो धरणीनाथैर्य्य एकोप्येवमीरितः ॥१८ दैत्येन्द्रवक्षोनिर्भेदविद्यामिव गदाभृता। शिक्षितश् शीबहस्तो यो युद्धोहप्रद्विपद्धतौ ॥१६ दग्धाङ्गस्याप्यनङ्गस्य स्थितं सौन्दरयंजं यशः। तद्दग्धुमिन°रुद्रेण यो नु कान्ततमः कृतः ॥२० यस्य भ्रमति सर्वेत्र यश्चन्दाङ शनिमालम्। प्रतापशोषणभयाद दुग्धाव्धिरिव दिङ मुखे।।२१ यस्याध्वरानलोद्धतं धमध्वितमम्बरम्। नीलोत्पलदलस्यामन् नृतमगापि दृश्यते ॥२२ यस्य तेजोनयवपुरस्याद्यायीवनश्चियः। क्षमोत्साहगुणारलाचा यशोधमर्भध्यलङ्क ताः ॥२३ येन वर्द्धितध्रमण्यान्धनाः बसुघोद्धतिम्। माधवेनेव विध्वस्तः काप्यधममः प्रधावति ॥२४ खडगास्विलितपातेन पुनिर्मिश्राङ्ग खण्डनात्। सुस्थिताद् येन नान्यो द्विड् द्विरुच्छिन्नोऽपतद्युधि ॥२४ यं वीक्ष्य विस्मयो धात्रितीवायं प्रजापतिः। आत्मनः प्रतिसृष्टो मे किमभूत् परमेश्वरः ॥२६ द्राभ्यामवाय्येवीर्याभ्याननाथवदिष्टपद्रयम् । लोकोऽयञ्जयिना येन महेन्द्रेण त्रिविष्टपः ॥२७ भूरिरत्रसुवर्णादिदक्षिणानां सुदक्षिणः। कोटिहोमादियज्ञानामाहर्त्ता यो महीपतिः ॥२८ वसुधैकपुरे यस्य बाह्याकारपालिते। नोद्योगो योगिनां शान्तौ केवलं धन्विनामपि॥ २६

^{1. ्}रवजे would give better sense.

^{2.} Bergaigne has emended it as द्रावीमव, but the text, as it is, gives better sense.

^{3.} Bergaigne has emended it as ানার্ব but the text, as it is, gives better sense and metre.

येन तुल्यं भवेद्वक्तमेकस्यापि पुरा यदि। मखोपमानताञ्चन्द्रो नानीयेत विपश्चिता ॥३० समरे यं समुद्रीक्ष्य दुर्मदारातिमण्डलम्। दुस्सहं मस्तकाम्भोजै रविरित्यभ्यपूजयत् ॥३१ चतस्रश शिवयोरच्ची यश श्रुतीरिव पावनीः। द्वीपे श्रीन्द्रतटाकस्य पितृभूत्यै समं व्यधात् ॥३२ दीर्घवृत्तोरुकथिनं स्वभूजस्पर्द्धयेव यः। लोहमेकासिपातेन त्रिखण्डं समखण्डयत ॥३३ यस् सन्यद्क्षिणक्षिप्तशरो हरिसुहृद् युधि। एको गोग्रहणे वीरो जहार विजयश्रियम्।।३४ यशश्चन्द्रदमक्षोभं कम्बुजेशान्वयास्वरे। यशोधरतटाकारूयं यश्चकार पयोनिधिम् ॥३५ यशोधराश्रमे दत्ते श्रीमतीन्द्रे कमुर्तिभिः। चन्द्नाद्रिगणेशाय शासनं स व्यथादिदम् ॥ ३६ रत्नकाञ्चनरूप्यादिगवीश्वमंहिषद्विषाः। नरनार्थ्यो धरारामा यानि चान्यानि कानिचित्।।३७ तानि सर्व्वाणि दत्तानि श्रीयशोवसम्भूमुजा। स्वाश्रमेऽस्मिन्नहार्याणि राज्ञापि किमुतेतरैः ॥३८ राजकुट्यन्तरे राजद्विजातितृषसूनवः। विशेयुरत्र निदीषत् त एवाभरणानिवताः ॥३६ तदन्यस्त स सामान्य जनो नोद्धतवेषणः। नन्यावर्तः विना पुष्पन्न मालादिविभूषितः ॥४० कर्णभूषां विना तन्वीं न हैमं भूषणं भजेत्। भोज्यानि नैव भुजीत न खादेतू क्रमुकन्तथा।।४१ कलहुन च कुर्व्वात सामान्यो न विशेद्पि। दुशशीला यतयस् सर्वे न शयीरन् कदाचन ॥ ४२

ब्राह्मणा वैष्णवाश शेवा जनाश शिष्टाश्च शीलिनः। शयीरन सर्व्व एवते जपध्यानसमन्विताः ॥४३ अन्तरेणैव राजानं पुरस्तादागती वहिः। परा नाच्छादितरछत्र व्यानादवतरेदपि ॥४४ आश्रमे यः कुळपतिन्नियुक्तस्तापसोत्तमः । तेनान्नपानक्रमकराचारैः प्रश्रयादिभिः ॥४४ अतिथीनान द्विजादीनां भूपालस्तमन्त्रिणाम्। बलाधिपानां शैवानां बैष्णवानान्तपस्विनाम् ॥४६ श्रेष्ठानां मनुजानाञ्च सामान्यानां प्रयव्नतः। यथाक्रमं विधातव्यं सव्वेदा परिपृजनम् ॥४७ करिपतं ये विलुम्पेयुरुलङ्कयेयुध्य शासनं। ते यान्तु नरकं यावत स्थितौ चन्द्रदिवाकरौ ॥४८ अनुकुर्य रिदं ये त शासनं परिकल्पितम । वद्वेयेयुश्च पुण्यस्य कलार्द्वे प्राप्तवन्तु ते ॥४९ अम्बजेन्द्रवतिपेन कम्बजेन्द्रेण निर्मितम्। अम्बुजाक्षेण तेनेदं कम्बजाक्षरमाख्यया ॥४०

Text of the verse 36 replicas.

- Prasat Ta Siev
   यशोधराश्रमे दत्ते श्रीमतीन्द्वे कमृर्त्तिभः।
   इदमस्ये स निद्राये शासनं कृतवानिति॥
- Bako
   यशोधराश्रमे दत्ते श्रीमतीन्द्वे कमृर्तिभिः।
   इदं स परमेशाय शासनं कृतवानिति।।
- Prah Neak Buos.
   यशो(धराश्रमे दत्ते श्रीमतीन्द्रेकम्)र्त्तिभिः ।
   चन्द्रनाद्रिगणेशाय शासनं स व्यथादिदम् ।।

^{1.} onal gives a better meaning.

- Prah Theat Prah Srey
   यशोधराश्रमे दत्ते श्रीमतीन्द्रेकमूर्त्तिभिः।
   पञ्चलिङ्गोश्वरायेदं शासनं स व्यधादिति।।
- Prah That Khtom
   यशोधराश्रमे दत्ते श्रीमतीन्द्वेकमूर्त्तिभः।
   श्रीरौद्रपर्व्वतेशाय शासनं स व्यधादिदम्॥
- 6. Vat Ha
  यशोधराश्रमे द(त्ते) श्रीमतीन्द्वे कमूर्तिभिः।
  इदम श्रीकार्त्तिकेयाय शासनं स व्यधादिति॥
- 7. Vat Kandal
   यशोधराश्रमे (दत्ते) श्रीमतीन्द्रे कम्र्तिभिः ।
   अस्मै नारायणायेदं शासनं स व्यधादिति ॥
- 8. Prah Onkar यशोधराश्रमे दत्ते श्रीमतीन्द्वे कसूर्त्तिभः। श्रीब्रह्मरक्षमे सीऽस्मे शासनं कृतवानित ॥
- 10. Hone Tamoh
  यशोधराश्रमे दत्ते श्रीमतीन्द्वे कमूर्त्तिभः।
  इदमस्मै स रुद्राण्ये शासनं कृतवानित।।

(additional verse) देशाध्यक्षाद्यनायत्तास्ते स्युराश्रमिकङ्कराः । परतन्त्राः कुळपतौ तापसे चेतिशासनम् ॥

No. 61 LOLEY INSCRIPTION OF YASO-VARMAN

The inscription was edited in ISC, 391. It is engraved on the two faces of a stele in front of the temple of Loley which is situated about 10 miles to the south-east of Angkor Vat.

Like No. 60 the two faces of the stele contain the identical text, once written in the current script and again repeated in a North Indian alphabet. The latter concludes with

the verse 50 of No 60, but the former has no clause in Khmer corresponding to that of No. 60. The inscription contains 92 verses, excluding the last verse of the text written in North Indian script. The metres are Anustubh (18-66, 68-92), Vasantatilaka (1-3, 5, 8, 9, 67), Upajāti (4, 6, 10, 11-13, 15, 16), Upendravajrā (7), Indravajrā (14) and Mandākrāntā (17).

The inscription begins with an invocation to Siva (vv. 1-2) and then gives the genealogy of Yaso-varman in 15 verses (vv. 3-17), which are indentical with vv. 2-16 of No. 60. This is followed by an eulogy of the king (vv. 18-64) in course of which it is stated that he had ascended the throne in 811 (=889 A. D.) (v. 58) and that his dominions extended up to the borders of China (v. 56). It is further said that the king has establised a hundred āśramas (convents). The inscriptions record that the king installed four images of Siva and Durada anti-fashioned by himself, for increasing the religious merit of his parents (v. 59) and presented various articles of furniture, vessels made of gold and silver (vv. 60-61), men skilled in dance and music, villages, fields, parks and cows (v. 63). He also excavated a tank (v. 62)

Vv. 65-89 contain the ordinances of the āśrama which are similar but not identical with those in No. 60. The last three verses (90-92) contain the usual admonition to the future kings to protect the religious endowments.

This inscription, like the preceding one, is important from a literary point of view. They show the high state of Sanskrit learning in Kambuja The present inscription shows familiarity with the works of poet Kālidāsa (v. 39) and the great medical writer Suśruta (v. 49).

TEXT.

नमश् श्रीन्द्रवर्मश्वराय।

प्राक् केवलोपि भगवान रतये त्रिधा यो भिन्नश्चतुम्मु खचतुर्भु जशम्भुमूर्तिः । प्रारम्भ एव भुवनस्य पुनर्ध्युगान्ते केवल्यमेति च शिवाय नमोस्तु तस्में ॥१ वन्देऽरविन्द्रिपुमण्डितकेशतृन्दं भक्त्यारविन्द्रशमप्यरविन्दयोनिम् । नम्रामरेन्द्रदितिजेन्द्रशिखण्डवन्ध-मन्द्रारपण्डमकरन्द्रसुगन्धिताङ्कि म् ॥२

Vv. 3-17 are identical with vv. 2-16 of No. 60.

गम्भीराह्नादिवपुषोयतो जगति दुस्सहः। प्रससार प्रतापाग्निर ग्निरेकाण्णीबादिव ॥१८ येन बद्धोद्धता कीर्त्तिरच्छिन्नगुणविस्तरैः। जीवर्णब्रह्माण्डखण्डस्य पुनः खण्डभयादिव ॥१६ द्वितीयो यस्य गाम्भीव्यं सिन्धुरस्ति बलेऽनिलः। घैट्यं मेरुहरिव्वींट्यं रूपे दाघो न तु स्मरः ॥२० यत्र वीर्याहृता लग्ना श्रीस्टात्तवा नृपमण्डलम्। दिङनागमदगन्धान्धा नालिमालाब्जमीक्षते ॥२१ राज्यलक्ष्मीमवाप्यैव लक्ष्मीपतिपराक्रमः। यो धराममराकीण्णाञ्चकारेवामरावतीम् ॥२२ प्रतापतम् भुवने यस्य स्फुरदिवोष्मणा। भूदिगद्रिद्रमद्रङ्ग'समुद्रान द्राग् द्रतं यशः ॥२३ नारायणः किल पुरा स्त्रीकृतोऽमृततृष्णया। स यदूपामृतं वीक्ष्य न जातु नु पुमान् भवेत् ॥२४ पूर्णोप्यध्यसस्वोपि गम्भीरोपि महानपि। यस्य याने जुघुण्णीरिम्मीहतस्येव सागरः ॥२४

शिमना येन गुप्तापि कृत्ये शक्तिः प्रकाशिता।
तापसामेन हरिणा नखाळीव गुहौकसा ॥२६
वमश्व रत्नरचितं भूभृत्पितिशिरो रणे।
रत्तये यो जयश्रीभिः क्रीड़ाद्रिङ्कल्पयन्निव ॥२७
घृष्टौ द्विषा शिखारत्नैरापिळ मधुधारया।
श्वाळितौ रणरक्ताद्रौ यस्य पादौ ससंश्रमम् ॥२८
न चचाळ चळापि श्रीस्तिष्टन्ती यस्य वक्षसि।
वक्ते सरस्वती वक्ताद्विनयश्रवणादिव ॥३६
अदिश्रणोपि वक्रोपि विधिय्यंस्यान्वमन्यत।
सर्व्वातमनापदानानि तेजोनयमयादिव ॥३०
शङ्के समिष्ठकं यस्य गाम्भीय्ये सागरादिष।
तथा हि तद्वियारातिरभ्यगाहत सागरम् ॥३१
राष्ट्रे क्षेत्रे प्रतापामिकस्यद्वारिदोहदे।
उम् श्रद्धाम्बुभिरस्येन समित्रीजं व्यवद्वत ॥३२

स हि चेत् सार्व्यसर्वाङ्गो² न पतङ्गायितोनले ॥३३ होमयोगादिनिरतो वेदसक्तः प्रजापितः । विधात्रा सहशो योपि परैरचलितोऽभवत् ॥३४ युधि खड्गसहायो यस् समन्द्रयमदर्शयत् । उद्दृप्तविद्विषां खण्डमखण्डश्च निजं यशः ॥३५ प्रजानुशासनो धर्माय्योगीश्वरपरायणम् । राजन्यवन्द्यचरणो योऽभून्भनुरिवापरः ॥३६

शक्तिर्ध्यस्याकरोज्ञ् यो मृगाङ्क वाष्पदुर्हनम् ॥३७

अभ्रङ्कषं सुधाधीतमरिवेश्मेन्द्रमण्डलम्।

येनोपमेयतां मन्ये कामः कान्तोषि नाहंति।

⁽¹⁾ Read रापोड़

⁽²⁾ सहस्रवांड़ो would give better sense.

⁽³⁾ This phrase evidently also means, that Manu (Samhita) was the chief source or authority of Yajnavalkya (Yogisvara).

अनेन चोदिता भूपा व्यजहन मामितीव यम। वीरमालम्ब्य बृद्धोपि राजधम्मोऽवधीत कलिम ॥३८ यो विपत्स्विप सदवृत्ति नन्दिनी सञ्बंकामदाम्। प्रजासंपत्करीन्धेनुं दिलीप इव नाजहात ॥३६ यस्यासङ्ख्यमखोद्धतधमजालैस्तरङ्किभिः। शतकत्पदाक्रान्तिमानससौपानवानिव ॥४० यः प्रजानान्न निर्गान्महत्तंमपि मानसात । कलौ कापथसक्तानि मनांसि विनयन्निव ॥४१ करत्यागेन यस्यार्थी वद्धितो दिगगजस्य हि। उत्सारणाम्ब जामोदो मदे लग्नालिबर्द्धनः ॥४२ जगन्मण्डलचेतांसि यो जम्राह वपुर्गणैः। निज्जितस्य मनोजस्य संश्रयामर्षणादिव ॥४३ विहाय प्रत्युपकृति जगत्युपचकार यः। एकदापि कदा सुर्यः प्रतिबोधेप्सुरम्बुजात् ॥४४ अर्थिवार्थितसर्व्वार्थव्यतिरिक्तार्थदानतः । दिव्यः कल्पद्रमी येन भूमिभूतोषि दर्शितः ॥४४ चत्राश्रममर्घादां शासिता कल्पयननिष । आश्रमाणां प्रशस्तानां शतन्दिक्ष चकार यः ॥४६ दत्तवानेकदा रामः कश्यपाय महीमिति। जिगीपयेव यो नित्यं हेमाद्रिमदिशद् द्विजे ४७

मेधाधीधीरताश्राघाभद्रताकरुणार्द्रता । अन्यदौर्भाग्यभीत्येव कान्तास्ता यमुपासत ॥४८ सुश्रुतोदितया वाचा समुदाचारसारया । एको वैद्यः परत्रापि प्रजाव्याधिश्वहार यः ॥४६ सुवर्णण स्वच्छमर्च्चिष्मत्स्निग्धं गुरुसमं नहत् । वसुधामपि गां भूयो राजरत्न वभार यः ॥६०

^{2.} Read 457

यस् सर्व्वशास्त्रशस्त्रेषु शिल्पभाषालिपिष्वपि । नृत्तगीतादिविज्ञानेष्वादिकर्त्तेव पण्डितः ॥ ५१

सन्यापसन्यदोर्म्मु कै य्यो जहार जयश्रियः। वाणेस् सर्व्वाङ्गमुक्तस्तु कामवाणेर्व्वराङ्गनाः॥५२

खरः खड्गैकपातेन यस्याच्छेदि त्रिधा महान । लोहदण्डोरिमानस्तु दूरतश् शतधा स्वयम् ॥५३

अत्रातिपूण्णं स्वयशो नयन्निव रसातलम् । यश्चखानोरुगम्भीरं तटाकं श्रीयशोधरम् ॥५४

यश्चक्रयन्त्ररन्ध्रेण छक्षं[।]विद्वयन्त्रियत्स्थतम् । नाज्जु नः केवछं कीर्त्स्या भीमोऽभृद्दिष रङ हसा ॥४४

चीनसन्धिपयोधिभ्यां मितोर्व्वी येन पालिता । गुणावलीव कीर्त्तिस्तु वियेव श्रीरिवामिता ॥५६

तत्त्वोक्तिरभवत् सञ्चस्तवो यस्य गुणाहतः। विवाद स्वादिक्ष्यान्यस्य स्वादिक्षितम् ॥५७ यद्यत् स्वराति मेरी हि सीवण्णन्तत्तदीक्षितम् ॥५७

श्रीयशोवर्म्मणा तेन श्रीयशोधर्म्मशोभिना ! राजिन्दुनेन्दुबक्त्रेण चन्द्रेन्दुबसुभूभुजा ॥४८

इमास् स्वशिल्परचिता गुरूणां पुण्यवृद्धये । चतस्त्रश् शिवशर्व्वाणीप्रतिम®स्थापितास् समम् ॥५९

विचित्ररत्नरचितं भूषणङ्कनकाम्बरम् । करङ्ककालधौताम्भोभाजनानि प्रतिप्रहाः ॥६०

शिविकाव्यजनच्छत्रमायूरामत्रराशयः । बहूनि हेमरौप्याणि पूजोपकरणानि च ॥६१

इद्भ्य स्वकृतन्तार तटाकं ह्लादिकान्तिभः। चतुष्कोणीकृतन्त्वष्टा विधुविम्बमिवामृगम्।।६२

I. Read सन्धं

न्त्रगीतादिचतुराश् श्लाघ्या नरवराङ्गनाः। समप्रकरद्यामगोधरा राममण्डलम् ॥६३ इदन्तेन च तत सब्वें सार्व्व सङ्स्थापनादिने । दत्तं राजाधिराजेन जगङ्बिलतेजसा ॥६४ श्रीन्द्रवम्मेश्वरादीनां देवानां सर्व्विकङ्कराः। विश्वम्भराधिराजेन न नियोज्यास स्वकम्भणि ॥६४ आगमः परचक्रस्य राष्ट्रे यदि भवेत तदा। नियोज्यास्तद्विनाशाय बान्यदा तु कदाचन ॥६६ अत्राङ्गने नपतिरेव नपात्मजोपि भूषाविभूषिततनुः खलु वीतदोषम्। द्वारेण तेन महतोपि विशेदभूषाश् शिष्टास्त विप्रयतिमन्त्रिबलाधिपाश्च ॥६७ त्राह्मणादिस ससामान्यजनो नोद्धतवेषकः। कर्ण्णभूषां विना तन्बी न हैं में भूषणं भजेत् ॥६८ नन्द्यावत्तं विना पुष्पन्न मालादिविभूषितः। न खादेत क्रमुकं मुक्तवा नृत्तागारादिवाह्यतः ॥६६ न नीलचित्रवसनो न कुर्यात् कलहन्तथा। न भोगाभ्यन्तरगतो न च शस्त्रधरो भवेतु ॥७० न किचदवमन्येत न गृह्वीयाच्च मानुषान्। एवमादीन्यकार्याणि कर्यात्रात्र शिवाङ्गने ॥७१ उदक चतुम्मु खद्वारादाश्रमान्ताद् ब्रजन्नरः। परानाच्छादितरछत्रं ध्यानादवतरेदपि ॥७२ यस् साघुः पूजनप्रार्थी पुरुषः स्त्रीजनोऽपि वा । यथाविभवपूजाभिः प्रविज्ञेत् सोपि भक्तितः॥७३ शिष्टा द्रविणहीनास्तु श्रद्धाभक्तिमहाधनः। पुष्पेणापि विशेयस्ते भक्तिर्हि परमा शिवे ॥ ७४

^{1.} matt gives better sense.

छिन्नाङ्गास्त्वङ्कितङ्गाये कृतन्नाः कुब्जवामनाः । महापातकिनो ये च हीनदेशास्तथा परे ॥७४

ये कुष्ठादिमहाव्याधिपीड़िताङ्गा विगर्हिताः। कदाचिदपि ते सर्वे न विशेशुश् शिवाङ्गनम्।।७६

माहेश्वरा जितात्मानः कुलशीलादिशोधिताः । ते देवपरिचर्व्यार्हा भवेयुश् शान्तमानसाः ॥७७

ये शासनमिदन्दर्पाल्लङ्कयेयुर्य्यदि द्विजाः । वधदण्डाद्यनहेत्वान्निर्व्वास्यास्त इतोङ्गनात् ॥७८

राजपुत्रास्तु दाण्यास्ते हेमविङ्शत्पर्छैर्मितम् । तद्रद्रविनयः कार्यो नृपतिज्ञातिमन्त्रिणाम् ॥७६

तदार्द्धकन्तु दाप्यास्ते हेमदण्डातपत्रिणः । तस्याप्यर्द्धन्तु मुख्यानां श्रेष्टिनां विनयो मतः ॥८०

दाप्यास्तदःईविनयं शेववैष्णवकादयः । तस्याप्यर्द्वन्तु विनयस्ग सामान्येषु समीरितः ॥८१

धनन्दातुमशक्तास् स्युस् सामान्या यदि मानुषाः । पृष्ठे वेत्रेण तान् इन्याच्छतमित्यनुशासनम् ॥८२

पूजा पूजोपकरणं काउश् शोचं प्रकल्पितम् । एतच्चान्यच सर्व्वेषु क्षीयेतैकतमद्यदि ॥८३

कुछपत्यादयोऽध्यक्षा दाप्या दोषान्वितस् सह । हमविङ्शत्पलाद्येकपलान्तकमनुक्रमात् ।।८४

कुलपत्याद्यसंप्रक्ते दोषे दोषकृदेव तु । यथाईन्द्रविणन्दाप्यो दण्डघो वा देशकालतः ।।८५

पूजाकाळव्यतिकान्तो भवेद् यदि पुरोहितः। रूप्यं विङ्शत्पळन्दाप्यः पळानि दश याजकः ॥८६

स्वकार्य्यं यद्यपेक्षेत द्वाराध्यक्षोऽथ लेखकः। रूप्यं पञ्चपलन्दाप्यस्त्रिपलन्तृपकल्पकः॥८७ कारी महानसाध्यक्ष आगमाध्यक्षकस्तथा।

स्रत्यन्ते त्रि स्टन्द्राच्या अङ्गनाधिपतिस्तथा॥ ८८

सुवर्ण्यरज्ञतालामे द्रव्याण्यन्यानि दापयेत्।

इत्येषा तापसाधीना मर्घ्यादा स्थापिता भवेत्॥८६

याचते श्रीयशोवस्मा भाविकस्वुपतीश्वरान्।

इमं रक्षत भद्रं वो धर्मा धर्मधना इति ॥६०

एप भारो हि भूषानां कल्पितः परमेष्ठिना।

पालनं पालनीयानानदण्ड्यानानदण्डनश्च यत्॥६१

एपां वसुद्दरा राज्ञा दण्ड्यास्ते यान्तु दुर्गितिम्।

पानित ये पातु तानभूपस्तेषि यान्तु परं पद्म् ॥६२

अस्युजेनद्रप्रतापेन कस्युजेनद्रेण निम्मितम्।

अस्युजाक्षेण तेनेदं कस्युज्ञास्त्र मारूयया।।६३

No. 62 EASTERN BARRAY INSCRIPTION OF YASO-VARMAN

This inscription was edited in ISC. 474.

Eastern Baray is the name given to the dry bed of a large tank with raised banks forming a rectangle about 3 miles east to west, and 2 miles north to south, situated to the east of Angkor. A stele has been found at each corner of this rectangle, bearing this inscription and the next three (Nos. 63-65,—62-North-west; 63-South-east; 64-North-east; 65-South-west). All these four inscriptions are written in a North Indian script and contain 108 verses, 27 on each face. They begin with an invocation (vv. 1-2) and genealogy of the king (vv. 4-18) which are identical with what we find in Loley Ins. (No. 61). V. 3, which also forms a part of the invocation, and the last five verses, containing the imprecation, are also common to all the four inscriptions. In addition to this common portion each of the inscriptions only contains an eulogy of the king and an eulogy

of the tank, excavated by him, called Yasodhara-taṭāka. There is no doubt that the dry bed of this tank is today represented by the Eastern Baray.

The metres of the verses of this inscription are as follows: — Vasantatilaka (3, 19, 90, 91-102); Upajāti (20-24, 26, 28-37, 39-50, 52, 53, 55, 57, 58, 60, 63, 64, 66, 68, 71-82, 84, 87, 88, 92, 104-108); Indravajrā (25, 38, 51, 54, 56, 59, 61, 62, 55, 67, 83, 85, 89, 91, 93); Upendravajrā (27, 69); Vansasthā (70, 86); Mālinī (103).

The royal eulogy in this inscription refers to an expedition by sea (v. 46). According to v. 94 the king himself composed a commentary on Mahābhāṣya. Reference is also made to Vātsyāyana as the author of Kāmasūtra (v. 82) and to the legend of Guṇāḍhya (v. 53).

TEXT

Vv. 1-2 same as vv. 1-2 in No. 61 सङ्सर्ष्विपाटलतलाङ् शुतरङ्किताशङ्कङ्काङ्कि पङ्कनयुगं भुवनं पुनातु । रुद्रार्द्धचन्द्रपट्कोटिनिपातवास्यस्यस्यस्यते पुरासियाधूनापि ॥३

Vv. 4-18 same as vv. 3-17 in No. 61
ईदृश्यहं स्मरकृतङ्किल साधनन्ते यत् सत्यमाहमनिधनाय तु साधिताहम्।
सामर्षमित्रगजयामिहितो नु भूयाः कामं व्यधादधिककान्त(त)मं यमीशः॥१६
यस्योरकान्तेन्न्वयोवनस्य कृष्टा चिरञ्चारुपराक्रमेण।
सम्द्रकामार्वानमण्डलश्रीरुत्का नवा स्त्रीव सुसंमुखीना॥२०
प्रतापपुष्पायुध्वतप्रमुख्णं यस्योरिस स्वं स्तनमाजिलक्ष्मीः।
अमङ्जयद् गादृमुदस्त्रपातात् किणाङ्कभीत्येव रणाङ्कनेषु॥२१
नीलापि यस्यासिलता करस्था रणेऽरिरक्तारुणिताशु भूयः।
विलीनपूर्वोत्थितधूमजाला ज्वालेव तेजोज्वलनस्य रेजे॥२२
यथा यथा यश् शितशस्त्रविद्धस्तथा तथा दीप्ततरोऽरिचके।
शस्त्राप्रमात्रालिलिखतोपि मानुस्तराज दीप्तिं श्रशुरस्य चके॥२३
हत्वाजितमो नृपमस्त्रपाणि योऽयोजयबामरचारणाय।
इरेस्तु सज्जे पि सदानगन्धे प्रयोगजाडयङ्कनकृष्ण्वायो ॥२४

अन्योन्यसंघट्टनहेतुकष्टे प्रादाद् विरामख्य एव यस्य। शास्त्रस्य शश्वत परिशोधितार्थौ भ्रान्तिङ्गते मन्त्र इवाजिमूर्द्धि ॥२४ जिते करोदक्षतपक्ष एव शौर्ध्यादशङ्कस् सदयो दयां यः। पक्षापहाराद्चले चले पि पुनः पुनम्मु श्वति वस्त्रमिन्द्रः ॥२६ सहस्रदृष्टिः परिपूर्णावत्सस सहस्रभोगस् सुनिरस्तरन्त्रः। सह(स्रघा)म(ा) जनितद्विजश्रीजितेन्द्रनागेन्द्रदिवाकरो यः ॥२७ कोडेन्द्रवक्ते दशनक्षताङ्गी नागेन्द्रभोगे गदबह्निद्ग्धा। अद्रीन्द्रपादे परिपीडिता भूघ तापि तप्ते व पति विना यम् ॥२८ सरस्वतीं वक्तगताम्पेक्ष्य यस्यालिलिङ्गे नितरामुरश् श्रीः। प्रायः प्रियं प्राप्य मनोनुकूलमुच्चैः पदं स्त्री सहते सप्तन्याः ॥५९ सम्यग् भुवो येन च पालितायाः कश्चिन्न कस्मैचिदुवाच शस्यम् । पुरा स्वयं सा तु पितामहाय पीडां भिया भन् कृताञ्जगाद ॥३० अपास्य पुष्यं भूवि पापबन्धुमपालयद् यो वृपमक्षताङ्गम्। अस्यैकशेषस्त यदङ्घि भङ्गो युगत्रयक्षत्रसुरक्षणन्तत् ॥३१ श्रतिङ्गतां सिद्धिमपास्य तन्वीमुदासि येनैव करो महत्याम्। अपि स्वयङ्घातमदार्द्रगण्डां भृङ्गीं करिण्यां करिणेव कामात् ॥३२ शैत्यं हुताशात् कुलिशान्मृदुत्वन्तैलानि पाङ्सोरमृतं विषाङ्गात् । उपायतो लब्धुमलं य इच्छन् न तु स्वमुक्ति हृद्यात् प्रजानाम् ॥३३ प्रजा नयोत्साहबळप्रतापस्तम्भोद्धतं यस्युच भाग्यभित्तौ । त्रिवर्गिमित्रेण जगत्यशङ्कः पितुर्गृहे पुत्रइवाभिरेमे ॥३४ यः पूर्णिकामज्बिलिप्रतापस् सुदानवृष्टिः स्फुटकोर्त्तिकुन्दः । द्विड् वाष्पऋद्शितवायुवेगस् सञ्वर्तु तुल्योप्यऋतप्रकोपः ॥३४ युद्धान्धिमग्नाः किल यस्य मुक्ता द्वप्ताद् द्विपश् श्रावित एव नाम्नि । रथाङ्गपाणेरिव शङ्क्षशब्दे प्रेताधिराजान्नरकाधिवासाः ॥३६ साधारणान् न प्रमदादिनान्ये तृप्तिङ्गता यस्तु वृषेण राज्ये । चिरादभाग्येन हि रब्रवुद्ध्या.लब्धा शिलाब्धो हरिणामृतन्तु ॥३७

^{1.} Bergaigne emends it as कुस्ड:, but कुन्द: gives better sense.

बद्धारमलोभङ्गुणपञ्जरे यश् शेषप्रधानं हरतिस्म भागम्। क्षोदिष्ठतस् सर्व्वरसापहारे भ्रान्तिश् श्रिया() सा तपनस्य हेतुः ॥३८ धम्माय यः कञ्चन न व्यपेक्ष्य जगद्वधवस्थामकरोदभीतः। अश्विद्वयेनापिबदेव सोममृपेभियेन्द्रोपि मदाब मुग्यः ॥३६ जयामृतङ्कीर्तिसुगन्धिशान्तिः पीत्वा सा यस्याजिसुखे हरेश्च । रक्तङ्गजास्ये मदगन्धवासन् द्रुतद्विपानतो तु मृगैर्व्वनाम्भः॥४० द्वौ गन्धवत्यो[ः]जर्जनितावुभाभ्यां व्यासः कुमार्थ्यां मुवि कीर्त्तिभारः । महर्षिणा येन च तत्र ऋष्णो द्वीपे कृतोन्यस्तु सितस्त्रिलोक्याम् ॥४१ सङ्स्थापयन् यस् स्वयमेव छोकं मार्गोण सर्व्वं व्यचरत् प्रतापैः। चरत्यजस्रं परितस् सुमेरः न हेमहेतोरहिमाङ् शुमाली ॥४२ व्यक्तं मही सङ्हतिवहिदाहादजस्त्रमेकाण्णवपीड्नाच । यस्य प्रतापाग्नियशोम्बुवेगं सो हुं समर्थाभ्यसनं वरं हि ॥४३ यस् सञ्बेभूभृनमनसापि नित्यं युबादनास्वृष्ट्रगभीरभावः । अनाद्रं मन्द्रपादसाध्यं गाम्भीय्यमब्धेर्र्ळवयाश्वकार ॥४४ गुणेषु दोषावृतिरेव रागो वृष्णे गुणारिः कृत एव पापे। गुणीकृतौ दोपवराविप हो गुणप्रयोगेषु तु यस्य का वाक् ।।४५ नौकार्प्व दं येन जयाय याने प्रसारितं सीतसितं[ः] समन्तात् । भिन्नं महाब्धौ मधुखेटभाभ्यां । ब्रह्माम्युजस्येव दलार्व्युदं प्राक् ॥४६ रतौ द्रुतानां वियभिन्नहारमळककार्द्रं पदमङ्गनानाम् । यस्याज्ञयापास्य सरक्तमुक्तास्तनोति सिङ्हो रिपुहर्म्यशृङ्गे ॥४७ पीयृषतृष्ठो जयतर्ष्पितेन द्वतित्रयो दिग्द्वतकीत्तिनापि । लब्धाप्सरा लब्धवरश्चिया च स्पर्द्वीव येनाजिहतोषि शत्रु : ॥४८ त्वं मेरुवद् भासि रविप्रतापात्तुषारसेकात्तुहिनाद्रितुल्यः। गुहाशयस् सिङ्ह इवेति मित्रीय्यंस्यानुनीतो गहने द्वृतोऽरिः ॥४६

^{1.} A gives a better sense.

^{2.} गन्धवती means मतस्यगन्धा and the earth.

^{3.} Bergaigne suggests श्रोतसितं। Perhaps पीतसितं would be better.

^{4.} Read मधुकैटभान्यां

चक्री धराक्रान्तिभरेण सद्यो गम्भीरनिश्वासरवानुबन्धम्। अनामयत् प्रापितभोगभङ्गः यो भूमिभृन्नागशिरसुसहस्रम् ॥४० आश्रित्य तेजः प्रविकासि यस्य मित्राण्यमित्रानलमेव हन्तम्। आश्चित्य तेजश् शिशिरंतराङ्शोश्चन्द्रानली ध्वङ्सयतस्तमांसि ॥५१ यतश्चतुम्मार्गगतिश्रवाङ्गादशेषरत्नाकरहारिणी च। छिद्रे विदार्थ्याखिलभूभृदिन्द्रङ्गङ्गेव नीतिर्हरति स्म लोकम् ॥५२ गुणान्त्रितस्त्रितु दृषितोपि स्थानार्ष्पितो येन पुनर्गुणाह्यः। गदोप्यलञ्चारुविभूषणाय हरत्रयुक्तः किमुतामृताङ् शुः ॥५३ योऽजस्त्रमत्रार्थितमृष्यवाषु भाग्यादसाधार्णमर्थजातम् । पङ्क' हरिस्त्रीहरिचन्दनस्य स्नानाद् युनेद्या इव हेमपद्मः ॥५४ वपुर्वायोवारबलवीर्यवद्भिवङ् शश्चतश्चीसहर्वेव दृष्पः । गुप्तेऽपि सम्यक् सुहृदि श्रितानां वैरीव दूरीकृत एव येन ॥१४ छायाघने नीतिमति प्रतापे मुक्तान्यरक्षां वृमुजे श्रियं यः। सत्पुष्पधूळीशयने स्वतृक्षे किं शृथ्ययेन्द्रस्य शन्वीरतौ हि ॥४६ धर्मा पुरस्कृत्य जगन्निधि यः स्थितां प्रतिज्ञामकरोट् द्विषापि । प्रतिज्ञया पार्श्वगतन्तु धर्मी बिधाय बृत्रं बलिभिद्विभेद् ॥ ५७ वीरोरसोपि श्रियमिद्वधम्मा हरत्र हीनादहरत्त योऽर्थम्। श्रितात्प्रति स्वं ददतो विहङ्ग नौशीनरस्य प्रहणे ह्यशक्तिः ॥१८ पैशुन्यविद्वोप्यचलस्थितिय्यो मित्रश्रियान्तः प्रकृतिं वितन्वन् । दृष्ट्रिप्रशस्तामश्चित्रतप्तो हेमद्रवं मेरुरिवावभासे ॥५६ युगे। तृपा ध्रम्मंनिधौ वृषाढ्या अप्यद्भृतं कि पुनरीदृशे यः। न दुर्ल्सभ्य शुक्तिपुटे विभिन्ते यथा मणिः ऋद्धफणीन्द्रभोगे ॥६० यस्याकराद्रत्रमुपायलञ्चन्द्रष्ट्रापि तप्नात्तद्वाप नान्यः। विष्णुं विना पीतजलेपि सिन्धौ दृष्ट्यापि ऋश् श्रीपद्माप पङ्के ॥६१ पृष्ठेन भूभुन्मथनं महीन्द्रे विश्रत्यकोवार[ः] इवादित श्रीः । पृष्ठं मुराराविव यत्र सा तु प्रीत्योरसोरश्चतुरा वताहो ॥६२

भिन्नः प्रबुद्धस्य न कण्टकेन यस्याश्रितोपि प्रसभं हरेस्तु । निद्राविज्ममाम्भजतः क्ष्ता श्रीश्चचाल नाभ्यम्बजकण्टकेन ॥६३ यश् शत्र मप्याश्रितमेकवीरो दृरोदपादत्तमदुर्मादारे:। आिङ्कमानं व्यजहात्त् रक्तं कृशानुतापादुरगेन्द्रमिन्द्रः ॥६४ अन्योपि तावत् करुणात्मकेन संवर्द्धितो येन किसु स्वबन्धः। लोकोदयायोदित एव भानो पद्मप्रवोधं प्रतिसङ्शयः कः ॥६४ उद्द्योतयन्यो जगद्ध्वरेषु शतहृदावृष्टिमिबाम्बबाहः। मेरोर्ब्बिलीनस्य निजवतापाद्ववर्ष धारामिव हेमवृष्टिम् ॥६६ यः स्त्रीसरूपा इव विष्णुमाया वाहीकसङ्घानिव गोसरूपान । मत्तेभभूतानिव चाड्यमृस्त्रांन पर्याप्तये दाद् द्विरदान् स्त्रियो गाः ॥६७ शुरेण येनोज्ज्वछहेमस्त्रं स्वं मार्गाणैन्तुं न्नमपि स्वकोशात् । पुनः पुनर्व्यु त्थितमुत्तमाङ्गनदृशोत्तमाङ्गादिव राघवेण ॥ ६८ गुणाश्च भृताश्च विरोधहीनाः प्रजाश्च पुत्राश्च सुखेन बद्धाः । श्रियश्च भार्याश्च गुणानुँगक्तीलद्विषश्च दोषाश्च न यस्य जाताः ॥६६ स्थितं मनो यस्य गुणेन सन्धितङ्कुणस् समृद्रो निजधान दुर्न्नयम्। क्ष्यङ्गतस् सोप्यरिराष्ट्रसंश्रयस्त्रयन्त्रिवर्गाद्यमपि प्रशासतः ॥७० चिन्ता विचिन्त्याभरणा विचिन्त्यङ्कालक्रियालङ्करणिङ्कृ यापि । फ्ळप्रसूत्याभरणा फळानि पात्रप्रदानाभरणानि यस्य ॥७१ यश्चातियाच्यां परकोपहेतुं सहेऽर्थिनान्दानविकासिवक्ः। चिरं विभर्त्तीन्द्रगजोपि गीतिं कुतो द्वघहे पि प्रसत्रः फलार्थे ॥७२ यः प्रत्यहं सत्स्विष षण्डितेषु स्वयन्दृद्शं व्यवहारमार्ग्गम्। लोकस्य गोभिश् शमयंस्तमांसि गभिस्तिमालीव सभानभस्स्थः॥७३ खेयन्त्ररन्त्रे ण⁸विभेद् पक्ष्खगत्त्रियार्थं शिविकास्थितो यः । जितस्मरः कामजितोऽङर्जुं नस्तु निजवियार्थं खगतीतलस्थः ॥७४

^{1.} According to Barth the correct reading is कलायी

^{2.} The original has ac but Bergaigne read it as ac

^{3.} The correct reading seems to be लन्मः instead of पनाः

व्यायामकाले तृणराजपुः विभेद् भिन्नाविनभट्टणोपि। यो मार्ग्गणेनापरपार्श्व गेन राजत्वलाभेष्यनतिकृषेव ॥ ७४ दिव्याङ्गनानाङ्कृतकामतृप्तिश् श्रीनन्द्नः कीर्त्यमृताभिवर्षी । यस्यैकचापव्यनिरंत्र दूरे समं विपञ्चीत्रयवाद्नेनन्तु ॥ ७६ साम् यतीनामयुतनिद्वजेन्द्रानहस्यहस्यन्नवरेण देवान् । हब्येः पितृ स्तर्पयतिसम कब्यैः स्वयन्तु यः कीर्त्तिगणैरतृप्तः ॥७७ नियुद्धकारे, बलिनोपि मल्लान् पुःजीकृतान्याहुसहस्रवेगात् । य आहरहारदश पातयित्वा दशास्यमाजाविव कार्त्तवीर्व्यः॥७८ त्रिधा कृपाणं कनिपाततेन[ः] यो छोहदण्डं सहसा विभेद् । ... योग्यमिन्द्रो वज्र कपातादिव तार्क्ष्यपक्षम् ॥७६ तमोधनन्निष्ठतमायसं[ः] यः सं<u>कृ</u>द्भनोहोरगभोगभीमम् । भरेण रम्भा(न)स्रवद् विभेद् दुरात्मचित्तानुकृति क्रुधेव।।८० तालादिलामे समवाप्य शिक्षां यस्य सम नृद्यन्त्यवनीन्द्रकन्याः। ः पि द्विपत्क्षत्रकलत्रगोत्यां कोत्तिन्तरोत्तति विनेव शिक्षाम् ॥८१ निरीक्षणादेव वपुर्व्विलासप्रस्प्रद्वेयवाङ्कतः समुयोगः । वात्स्यायनादौ कुसुमास्नतनत्रे कृतार्थतां यस्य वराङ्गनानाम् ॥८२ यः पारिजातामृतगन्धबन्धनिद्ङ्नागदानप्रतिपक्षभूतम्। गन्यप्रयोगिः जनपुष्पपुञ्जनिद्वयाङ्गरागं पवनस्य चक्रे ॥८३ पिष्टापि देवोरसि दिव्यमाला रत्या प्रयक्षाद्वियतास्तनेन। कषायितान्तममददाहदोषात् सुपुष्पनिष्पेषज्ञितेव यस्य ॥८४ सर्पोहतौ यस्य विषापहारं विद्यावलं वीक्ष्य भियाधुनापि। गृह्वाति नागैस सह कालकृटश शङ्क शशाङ्काभरणस्य कण्ठम् ॥८४ हदीन्दुमौलिंबदने सरस्वर्ती भूजे भूबं वक्षसि यश श्रियं स्थिरम्। द्विषि स्वतीप्तिं दिशि कीर्त्तिमर्प्यम् पुरी शुभे वास्तुधियं व्यद्शीयत्।।८६ शान्तस्य यस्यापि समित्समाप्ती समुद्धतं तेजसि नोत्थितीन्यः। सुप्तस्य विष्णोरुरगेन्द्रभोगे भीमे कृतः क्षोभकृतो भवेन्द्राः ॥८७

l. The original has probably गुजारत्स: 2. The original has क्रोपायां

^{3.} Perhaps we should read for instead of fag

^{4.} संप्रयोग gives a better sense, referring to a chapter heading in Vatsyayana's Kāmaeātra.

य एकवीरोप्यकरोत्स्योधं शास्त्रानुसारण विकासि दुर्गम्। भ्रमाद भ्रमहंसितितगमदीप्ती ब्रह्मादयः किन्निवसन्ति मेरी ॥८८ बन्धवजां रक्षति वायसोपि तेजस्वितंजस सहते पि पदाः। भङ्गोपि मध्यिच्छति नाप्रपुलतादित्यादि भूपान्नमतोऽन्वशादाः ॥८६ द्वावेव यस्य परलोकजये सहायौ सङ्शोधितौ व्यक्तपाणवरौ तयोधा । धर्मश अतेन परिशोधित एव शुद्धो नासिस सदाप्यरिशिरोभिरमुकस्रवाई: ॥६० क्ररासिमित्रः स्थविरान प्रताप्य बालोप्ययम्।मयति क्षितीन्द्रान । आच्छिग् दत्ते नमतेऽन्यराज्यमित्युक्तदोषो रिपुयोपिता यः ॥६१ पुर्जीकृतानां मधुरापि वाणी योग्या न यत्काव्यकृतौ कवीनाम् । गुडादि हेर्नुनिनहितं सुधायाः माधुर्य्यवृद्धाविति कस्य दृष्टिः ॥६२ युत्तया जितारेन्तं च तत्कुळीनो यस्याश्रितान प्रयवधीदिराजा । वेगाहताहिच्युतद्नतभिन्ना गृद्धा मृता माङ सलवार्थिनो हि ॥६३ नागेद्रवक्तविषद्षष्टतयेव भाष्यं मोहप्रदं वीतपदङ्किल शाब्दिकानाम् । व्याख्यामृतेत वर्नेन्दुविनिर्गतेत्त्व.यस्य प्रबोधकरमेव पुनः प्रयुत्तम् **॥६**४ नीस्रोत्पसाम्ब्रज्ञवनाकृतिनापि सम्यगन्बीक्षितङ्क्षणकटाक्षनिरीक्षणेन । यस्य द्विपाश्वललनापुरुषादिगत्नं बन्नप्रभृत्युपलगाशिषु का कथैव ॥१४ अन्ये खिलङ्कनकवड् वि मन्यमाना लोभग्रहप्रसनमृद्धियो विनिन्दाः। यो दृष्टिपाटववशान् नुतोनुपश्यन हेमापि छोष्टमयवत् किमिदं विचित्रम् ॥६६ कामं मृगाधिपतयो इरिणानिवान्ये रक्षां विहाय पतिशब्दमुदप्रमाष्ट्या । व्रन्ति स्वकान्नृपतयो बहवस् स्ववृत्तेस् सद्वृत्तिदः प्रथुरिवास तु यः प्रजानाम् ॥६७ हेमप्रतानसमळङ्कृतचारुशृङ्गरस्रङ्कपैर्व्विविधसौधसुराधिवासैः। अत्यन्तद्नतुरितभागतया भुवो यश्चक्रं पुरा पृथुसमीकृतिमुक्तिशङ्काम् ॥६८ कामोऽभवत् कल्पिकोमलकारम् कत्वात् कामं प्रकाममपकारिनिकारधारी । मैवन्तु तत्प्रतिनिधिर्व्वपुषा कृतोऽयमिसब्जयोनिरसृजदृढ्काम्मु कं यम् ॥६६ आक्रम्य येन करकोमलयानुलिप्ता सौरभ्यवासितदिगन्तरया स्वकीर्त्या । विस्नापि सान्द्रमधुखेटभमेदसार्द्रा¹भूयो नु भूर्भवित गन्धवतोति सार्था ॥१००

l. In these inscriptions स्ट्रेंस always occurs for केंद्रभ ।

अन्ये नृपाः कलिजिताः कलिजित्त योऽन्यो न्यायाभिरक्षितजगङ्जगदेकवीरः। आदित्यशत्र रपि कि स्मृतनाममात्रो विष्णो श्रते सचरणो यदि सेहिकेयः ॥१०१ हङ्कारद्वप्रहरिताडितनागवाद्ये हृद्ये स्वरेण रिप्वेश्मनि महिकानाम् । अद्यापि यस्य पद्वीर्ध्यकवीरितानि वृत्तानि नाटयति नृत्तपद्रम्मयूरः ॥१०२ तदिद्मुद्कसारन्तेन् स्वातन्तटाकि जितमिव विध्विम्वं पातितं वक्तकान्त्या । भुवि निपतनवेगाद्वौतधौतं विलीनं विगलितमृगमुर्व्वीविभ्रमादर्शविम्बम् ॥१०३ स चाप्रयायी ददतां समस्तांस्तान भाविनः कम्बुजभूभदिन्द्रान्। पुनः पुनर्घ्याचत्र[इत्ययं वस स्वधममसेतुः परिपालनीयः ॥१०४ अवेक्ष्य मां स्वल्पतटाकपाळान्नैतान हरेयस्तद्पप्रवस् स्यात्। सरोपि-गुप्तन्धनदस्य यत्रात कुतोपि भीमस् सहसोन्ममाथ ॥१०५ भवस्तराकस्तनजेः पयोभिस संबर्द्धिता ये (तरुबालबत्साः। वयस्स्वराव्यक्तकछप्रछापास्तानश्चतं रक्षतः पापुसप्पति ॥१०६ श्लाध्यानि रत्नान्यपि याचकेभ्यो ददसमङ्गनदद्तां वरा ये। एते भवन्तो जलमात्रमत्र कथन्न मह्यं वितरेयुरेव ॥१०७ ज्ञातञ्च सत्यं मृतिरेव याच् वा राज्ञो विशिषण तथापि सास्तु। धर्मस्य हेतोरमंरणं हि शस्तं सतामतस्त्यागिन एव याचे ॥१०८

No. 63 EASTERN BARAY STELE INSCRIPTION OF YAŚO-VARMAN

This inscription was edited in ISC. 432 (See Introductory remarks, No. 62).

Metres: Śloka (19-102), Vasanlatilaka (103). V. 27 probably alludes to Raghuvamśa. IV. 5. V. 34 refers to Pravarasena as author of Setubandha. There is reference to Simhāvalokitanyāya in v. 73 and Gautama's Nyāya-Sūtra in v. 89.

TEXT

Vv. 1-18 are identical with those of No. 62. आशामकृत निश्शङ्क यो द्विषोध्यर्थिनोऽनिशम्। दक्षिणा(श)ान त्रि(शङ्कोर्ण)यमोपि सहते श्रिताम् ॥१६

प्रजाप(ते) र ...... प्राक प्रजाध्वंसिनो मुखात । निर्ध्ययुरय(')स्य · · · द् बृद्धघर्थं शासनामृततम् ॥२० विहाय विषय(क)ष्(टा)न्वेरिवरगोहिं तो विशत । विमु(को).....(य)स्य मण्डलन्त्रिमतेजसः ॥२१ शि(रः) .... रिपुरहाधयन्निजम्। (यस्या) ह्वि नखज्योत्स्नामलयज्ञाम्बभिः ॥२२ मदार्थाब्धेद्धरोद्धता । इति..... दोषाब्धेर्यो बभारोरसा श्रियम् ॥२३ (क्षत्रं) विलङ्क्य (धूम्रा)मि दिनार्थं प्राविशद्धरिः। (क्ष्त्र)।युत्तग(ण):र्थन्तु यस् स्वतेजोनलं रजः ॥२४ (यो)गान्महावराहेण सुषाव²नरकङ्किल। (धरणी ये)न³ तु स्वर्गी <u>गारीयाश्व</u>नकोड्नृतः⁴॥२५ कोधादिवह्नयो यस्य न मनश् शेक्षरीक्षितुम्। तित्रवासेश्वरशिरोगङ्गार्यभयादिव ॥५ ह वातायत्ते(हतो १)भ्र इव या श्रीरन्यत्राचिरप्रभा । रघावित्र प्रतापाट्ये चाया यत्र तु सा (स्थिरा) ॥२७ महाभाग्योप्यतयजं योऽजहात् सिद्धिकण्टकम् । पुरा क्रान्ताप्यविकला यङ्कीर्त्तिः पङ्गुताङ्गता ॥२८ कल्याणविष्रहपरं रोज्जुन्ध्र्वगतिश्चितम्। यमुद्युक्तोषि भूभृत्रो रविं विन्ध्य इवाशकत् ॥२६ येनार्द्धच्छिन्नमध्याजौ रिपुवृन्द्ननिश्चितम् । विज्ञितं सैंहिकेबाङ्गञ्चिकिणेव सुधाश्रितम् ॥३०

This is Bergaigne's reading. Barth reads "मुद्राध्यांक्य

^{2.} Read Hya

^{3.} Bergaigne reads केनापीशन

The original has जनकाद्भवः

^{5.} Read द्वाया ; चाया may be derived from चय, a form sat ctioned by Pāṇini.

परिरम्भे सकम्पोष्णौ स्मृत्वा यमरिदंपती। परस्परमशङ्केतां किं कामात किं भयादिति ॥३१ नैव कामादिविजयाज्जितेन्द्रिय इतीरितः। योगप्रणिधिदुर्वारपरार्थकतयापि यः ॥३२ येनाश्रमशतं शस्तं पितृदेवातिथिप्रियम । भागोपभोगभाग भृतिभाजनं भावितं भवि ॥३३ येन प्रवरसेनेन धर्मसेत् विवृण्वता। परः प्रवरसेनोपि जितः प्राकृतसेत्कृत ॥३४ अपराजितजेतापि जितं परिहरन्तपि। केनाप्यज(वि १) जितङ्कान्या योऽजयज्जलजध्वजम् ॥३४ तृषा समं भुजङ्गारिविज्ञत्वा गुरुवसून्यदात्। अर्थिभ्यस स्वतीकोपि विभावसरपीरितः ॥३६ नालङ्गगान्तम् तर्ना मिवि विद्वनमनोऽतिशम्। यस्य तत्सारविस्तारभाराकान्तिकलमादिव ॥३७ सर्वेकामसमृदस्य यस्य विज्ञानिनो मही। समाक्रान्तिवहरणात कृतकामेव कामिनी ॥३८ पूर्णैः कान्तेपि कामे यो धर्ममर्थैरपुजयत्। प्रायः प्रियकरात् प्रेयान् हितकारी बहुश्रुते ॥ ३६ यस्यावार्ध्यप्रतापत्वाद् द्विषं पादाश्चितोऽदहत्। भानोस्त्विन्दुइतः पद्मो भूभृद्वारिततेजसः ॥४० बन्धातुरबलिद्वेषी ज्येष्ठो निद्राधिकोऽनुजः। इन्द्रोपेन्द्राविप व्यस्तौ श्रिया जुष्टौ विनेव यम् ॥४१ सहस्रगुणपत्राह्यं कल्याणस्थितिकर्णिणकम्। सुतेजः केसरं यस्य घातृपद्मायितं यशः ॥४२ यत्र त्रिनेत्रभीत्येव दस्वा गुणनिधौ समरः। नूनं स्वकान्तिरब्रानि जगचित्तगुहाङ्गतः ॥४३

^{1.} Bergaigne reads sait

लक्ष्मी अहार नरकाद सिपत्रवनाकुलात । सहक्षिणः करो यस्य प्रजामिव निजाध्वरः ॥४४ सूर्यतप्रास् सदाप्युचै स्तिष्ठन्यगापि भूभृतः। यत्तेजसाशु तु स्पृष्टाः प्रणेमुः कुलभूभृतः ॥४४ भ्रान्तो मन्दरविभ्रान्त्या कीत्या पश्चात कृतामृतः। रक्तश्रोः श्रीपतेर्व्यस्य प्रतापः कोस्तुभायितः ॥४६ यस्य तस्थौ सुखं पादो भूभृनमकुटकोटिषु। तीक्ष्णकण्टकभीमाजितरणाभ्यसनादिव ॥४७ यस्य लब्ध्वा भुजारलेषं सुखं बभ्राम भूतये। लोकोऽयं माधवस्येव मन्दरोऽमृतलब्धये ॥४८ यस् सर्व्वदानवयशोवद्धनोपि द्विषो बळात्। अहर हु वि रत्नानि वर्षने हरिरिवापरः ॥४६ वरास्त्रपाटवेनापि त रूपेणैव यः स्मरः। तथा हि प्राहिणोदस्त्रं संमोहनमरिं प्रति ॥५० संयत्सभाष्रगहभोषि योऽन्यस्त्रीदृष्ट्यधोमुखः। चन्द्रचन्द्रिकया सुप्तः किन्त पद्मोपि शारदः ॥५१ यस्योदयज्ञ्ञलिमत्रे रिपुस्त्रीबाष्पदुर्दिने। भाति लोके यशश्चन्द्रो द्वतारिमृगमण्डलः ॥ ४२ तेजस्विनोप्यूर्ध्वचरश् शुक्लपक्षाश्रयोपि यः। भूच्छायामलिनो नेन्दुरिवाप्यापूर्णमण्डलः ॥५३ यस्याट्यलक्ष्मीप्रसवे सर्वभूभूरुई हरत्। दूरन्तिरस्य कुरवं करो मधुकरो मधु ॥५४ तमःपृतियुतौ यस्य यशस् सुरभिनिम्मछम्। सदागतित्वे पि समे जयत्येव मनोनिछौ ॥५६

हृदयाम्ब जवस्त्राञ्जपादपद्मानबोधयन्। यस्य प्रज्ञाब्धक्षत्रशिरोरत्रमरीचयः ॥५६ मुक्ताधारविशेषं यः सर्व्वतो गुणमुक्तमम्। अहरन्त हरत्यम्भो मध्यादेव गुभस्तिमान ॥५७ येनारिश्रीरिप हता भक्तेम् क्वेव तत्कुछैः। सिङ्होरसि पिवत्येव भृङ्गो गजमदच्छटाम् ॥४८ सत्येनानुगतं यस्य चित्तमाज्ञा समाहता। सेवकेनेव पटना कृतङ्काय्येमतिन्द्रणा ॥५६ जगतां स्रष्टरायत्यां तदात्वे वृत्रहारिणः। सदा विष्णोः स्त्रियं हन्तुर्निन्यङ्कम्मं न यस्य तु ॥६० यं महेन्छम्महाबीर्घ्यमबलाशयतोषिणम्। लक्ष्मोः प्रबद्धमक्लीवं सुरतौ कथमयजत् ॥६१ तेजस्विमण्डलविभां हरद् यस्याश्रितं करम्। तेजोहतारिकान्तारं रथा इमित्र शाहि णः ॥६२ गुणप्रतापप्रसर्प्रतप्ता येन निम्मदाः। प्रजान्त्यक्वारिभिस् सार्द्धन्दोषाः कापि वने द्वताः ॥६३ पूर्णिस् सदा सदानोपि देवादीस्तर्पयन्निष । यश्चन्द्रस्त्वद्धमासेन कृशो देवाहत.मृतः ॥६४ उतङ्के बन्नहायच्छद् गोमयच्छद्मनामृतम् । लोके वाक्छदाना यस्तु दुर्गमा महताङ्गतिः ॥६४ इत्थं हत्तं मळं लक्ष्मी यस्याप्रे ऽरिकरो रणे। सपद्मकुद्मलिभो यदा शिरसि दर्शितः ॥६६ गुणाधिकतया येन सर्व्व तेजस्विनो हताः।

वोर्घ्यत्यागहृतो यस्य परोपि स्वात्मताङ्गतः । हेमतामिव हेमाद्रिश् शम्भोर्भ्यश् शिलोचयः ॥६८

वक्र णेवान्यमणयो भानुनेवानलाद्यः ॥६७

देशकालप्रयुक्तोऽरिरपि यस्येप्सितार्थदः। गोर्य्या शम्भोः करोत्येव रति हृदि कृतस् स्मरः॥६९

विद्वद्महणतुष्ट्यर्थसिद्धिसुपीत्मवश्वनाः। प्रापुर्यस्याङ्घिमाश्रित्यं न्यायारम्भभिवार्थिनः॥७०

सुदूरमुपरिस्थोऽपि गुणैरासन्नवत् स्थितः। सुद्भे यश् श्रीपतिपदे शरदिन्दुरिवाङ्गुभिः॥७१

मण्डले कुर्व्वनस् सिङ्हं यस्य निम्मलविष्रहम् । शुद्धिश्चन्द्रादहो दूरे स्त्रीदृष्टि बहुतो मृगम् ॥७२

शूरवृत्तमपि त्यक्तं येनान्याय्यं तथापि तत् । सिङ्हाबळोकितं शास्त्रे हृतङ्कान्तौ न भूभृताम्॥७३

यस् स्वचक्रान्तरे कृत्वा तप्त्वा तेजोग्निना गुरुः । करे कोत्तिसुधापूण्णेां पृथिबीकुण्टिकामधात् ॥७४

मृदितादरितो रत्नं सूदिशूरादि सोऽप्नहीत्। कुर्व्यन्त्युरगरत्नानि न[्]त्रान् tor the Arts कुर्व्यन्त्युरगरत्नानि न[्]त्रस्मुरगारिणा॥७४

यस्यावर्द्धन्त सुहृदो धम्मार्थावाप्तिदानवत् । क्षयङ्गतास्तु रिषवस्त्यागाः कामकृता इव ॥७६

असित प्रतिकत्तंब्ये स्वदोषे यो गुणाकरः । स्तुतिन्तस्त्वोक्तिमशृणोच्चारणाच्चारकादिव ॥७७

शैवं योऽभीजनत्ते जो रोषजिनमृद्धंतोऽमछम्। ब्रह्मा तु रोपवशगो छछ(ङ्ग)ब्रीछछो (ह)(तम्) ॥७८ यस्यैकसार्व्वभौमाङ्को ह्वादि ....। कलाशतशलाकाट्यं सितच्छत्रायित(ं) यशः॥७६

यज्ञाप्तिथूमसुरभिव्यक्तमद्यापि दिङ्गुखम्। यस्य चुम्बत्यविरतन्तद् यशः प्रसरो यदा ॥८०

धात्रा तपनमुल्लिख्य निर्मितो नु तदङ्गुभिः। प्रतपन् भुवनं यो हि तन्मुखाञ्जमवोधयत्॥८१

1. Read कुग्डिकामधात्

दुरगश्चियमपि प्राप्य ... या ... या ... य। सङ्बरमाधवीं लक्ष्मी कुर्वन्नोशः पदे रतिम्।।८२ वामनो दानहानेः प्राग् विव्न(')वलिमुखेऽकरोत । नरसिङ होपि यस्योरुदाने विलिजितो न तु ॥ ८३ कुर्वत्रपाध्रमशतं शिवधम्मं भजनन्षि । चत्राश्रमकत्तंति क्षत्रधमभृदीरितः ॥८४ कृपया कृपणान।थदीनादीनातमपुत्रवत । पालयननिप योऽनस्रं विशेषज्ञ इतीरितः ॥८४ सम्यक्पालनपूर्णार्थनिते जगित येन च। दूरेपि नाचरचौरो दण्डपातो नवो वत ॥८६ श्रुतिसाच्या फलकरी देशकलानुसारिणी। आज्ञा यस्याप्रतिहता जगतीव जगतपतेः ॥८७ यस्यापि वपुराह्वादि ह्वादिनीपु स्मरानलम्। प्राज्यं प्राज्वलयन्नीरनीरदालीधिववानलम् ॥८८ यः पञ्चधममें सङ्साध्य दृशन्तागमहेतुभिः। अप्रमेयतमःपक्षमजयन्न्यायवित् कलिम् ॥ ८६ नित्येपि काष्ट्रापगमे गलत्यपि हगम्भसि । जज्वालेवारिकान्तानां यत्प्रतापानलो हृदि।।१० नयप्रतापनिगलमधिता येन नाचलत्। श्रीम्मीहितास स्वपतयोऽनया पापरता इति ॥६१ रिपुकान्ताशये यस्य तेजो हुतवहं व्यधात्। तेजस् सूर्यस्य लघयत् सूर्यकान्ताशयेऽग्निचित् ॥६२ व्यापिना पटना तत्त्वहेतुना तपनायितः !. यश्चाराङ्ग्रसहस्रोण जगन्मतपयोऽप्रहीत् ॥६३ स्वयङ्ग्रहीतरत्नोपि बान्धवाद्यैस्तुतोष यः।

स्वयङ्गृहीते धनदो रुष्टो भ्रात्रापि पुष्पके ॥६४

अनङ्गाङ्गवपुर्लिङ्गमीधरव्याहृतिश्रतिः। विष्णुवीर्ध्यक्षणं लोके सति यत्र व्यजायत ॥६४ हप्रोऽपि सति युद्धे यो जगादैव सुभाषितम । पीतोद्वान्तमिवानेकजयपद्माधरामृतम् ॥६ ६ यदद्विडगेहे मदाद्वन्यः क्रान्तच्छायङ्गजाशया । बभक्त स्फटिकस्तम्भं यशोङ्करमिव द्विपः ॥६ ७ यः कामस्यापि पूर्णात्वं व्यधाद्धस्मीर्थयोरिव। द्विष्टेऽपि संश्रिते प्रायो द्यात्मा हि कृतोद्यः ॥हः= यश्चाबहमतां छक्षमीमकृतोरिस बल्लभाम । कीर्त्तिन्त्वाशामगमयत पटर्भार्य्या मनोह्नती ॥६६ यो धर्माणापि दुर्द्धर्षः प्रतापे सति कि पुनः। आस्तां सिडहो वृषस्थस्य को हरस्य पुरस् स्थितः॥१०० जह रिन्द्रायुधं भूपिकरीटमणिरश्मयः। प्रत्यहं यस्य चरणस्प्रशास्त्रकथबस्याञ्च ॥१०१ किमेवमपदानं स्यादिति यं प्रत्यसङ्शयः।

किमवमपदान स्यादित य प्रत्यसङ्शयः। सत्यगस्त्ये निपीताब्धौ विष्णौ वाक्रान्तविष्ठपे॥१०२

तेनावनीशपितना तदिदन्तटाकं स्वातं प्रफुल्ततस्तीरमुदीण्णंमाल्या । चृत्तभ्रमप्रसरपातितशान्तवेगा मृद्धौ वियत्सरिदिव त्रिपुरान्तकस्य ॥१०३

Vv. 104-108 are identical with those of No. 62.

No. 64. EASTERN BARAY STELE INSCRIPTION OF YASO-VARMAN

This inscription was edited in ISC. 452 (See Introductory remarks, No. 62).

Metres: Śloka (19-102), Vasantatilaka (103). Attention may be drawn to v. 31 which alludes to Bhāravi, and

probably also to Vasu(bandu). V. 44 refers to Sāmkhya philosophy. V. 69 mentions Guṇāḍhya as a Prākṛt writer, Viṣālākṣa as the author of a work on Nīti, Śūra as having triumphed over a rival named Bhīmaka, and perhaps Jina as the author of one of the Pūrvas named Kalyāṇa. V. 70 alludes to poet Mayūra.

TEXT

Vv. 1-18 are identical with those of No. 62. वपर्वियक्तिनलयो यः प्राण इव चिक्रणः। कृत्वा स्वाङ्कं हरिणाङ्गमनङ्गाङ्के निवेशितः ॥१६ (अक्ष) द्यग्निना न्वोशस सल्लभ्यो क्षीन्द्ना स्मर(म्) । कृष्ट्राक्षिभानुनाकृष्यन्दिच्याङ्गमकृतेव यम् ॥२० येनामलास्यविभया जितं पूर्णान्दुमण्डलम् । पृथिवीमण्डल(च्छा)यास(ङ्)क्रान्त्यस्(पृ)ह(ण)ादिव ॥२१ यस(त्)ङ्गमप्यनालम्बय (नि)जभूजजितःजगत् ...दाप्तराज्यस्तु शको वामनविकमात् ॥२२ कामार्थं धरमीविद्वेष्टभयार्थोद्धतिहेतुतः।। (अ)जहाङजा(तु)यो धर्मा(')मर्त्यधर्मानिद्वषत्रपि ॥२३ ... ... नमलभागिनदुरुत्थितः। (जया)त् यस्य कीर्त्तीन्दुरमलस खच्छतेजसः॥ २४ प्राप्याङ जैनो जिताङ्क ज्णा(') प्रिया(')भ्रातृपदोद्धतौ। व्यध्() किजव्णस्त यो लक्ष्मीं दोप्ताञ्जनपदोद्धतौ ॥२४ (अ) प्रिय(म) हैन अभू निश्छिद्रा निस्सृती भुजात्। (न)रसिङ्इ इव स्तम्भात् प्रतापो यस्य भीषणः ॥२६ योऽसिवैद्यप्रहितया यशश्चन्द्रनचर्च्या । ... ज् जयश्रिया शिष्टो²मुक्तरोष³ ... युधि ॥२७

^{1.} The reading is very doubtful.

^{2.} Or figgi

^{3.} Probably मुक्ताशेषज्वरो

शितं शितं पट खरे वृत्तं यस्यानुकुर्वितः। मान्यमक मणेव्वैज्ञन्तु हार: वश्चपातिता ॥२८ भवः क्षत्रकलत्राणि पाययन्पतिशोणितम्। भजन्नप्यनृशङ्सो यो नुतोऽन्यस्त्रीपराङ्गुसः।।२६ चित्रं यत् त्रिदशान् कामान् द्विजान्धाता विधून्व्यधात्। न नरानमरान् यत्र वपुःकान्त्यामृताण्णवे ॥३० जमन्मानसकोशेषु न्यस्तङ्गणवसु स्थिरम्। दोषदस्यहतेर्ध्यस्य तज्ञारविवृतेष्विष ॥३१ यस्याजस्येव दग्धारेः प्रबुद्धस्याङ्कि पङ्कम । नम्रशेषसहस्रोच्चैशिशरोरब्राङ्युवोधितम् ॥ ३२ नागाद् गद्ननुद्नतीव शीतयन्तीव भानुभाम् । दहन्बीवेन्द्रहक्षदान् द्वता यत्कीत्तिचन्द्रिका ॥३३ नरवाहनरत्राढ्यो भूभृतपतिशिरोधृतः। परमेशस्थितिऋष्यो यः बेलास इवापरः ॥३४ गुणरत्रविमानेन राज्ञामूई चरोपि यः। न शासनेन पतितो वस्वद् धम्मंवित्तमः ॥३५ एकदोई।नवृष्ट्या यः स्वस्यातिथिमवद्भयत्। युधि सन्यापसन्योत्थैन्त्राणवर्षसतु विज्ञणः ॥३६ योऽजहात प्रत्युकृतिन् त्रातैव प्रवगादिष । प्रतीक्षमाणं लघयन् राघवं प्रत्युपिकयाम् ॥३७ करिष्यन्नेकपत्नी यस सर्व्वभोग्यामपि श्रियम्। तत्याज तित्रयसस्तीन दूरं विकृतिशम्भळीम् ॥३८ नखाङ्गुदण्डैः पादो पि यस्य नम्नमहीभुजाम्। मौलिरत्नाङ्गुमवधीद् वर्णसङ्करकारिणम् ॥३६ सिषेच दग्ध्वारिधरां यस्तत्कान्तादृगम्बुभिः। स्वान्तद्धीमाप्रिधूमौघमहामेघस्न तैरिव ॥४०

^{1.} This gives no meaning. The word is probably 37: 1

यो विराजापि न जहाँ सत्यं युधि युधिष्ठिरः। द्विजाट्ये वि वने जातस सत्यन्द्रोणभियात्यजतु ॥४१ सर्वभूपरिपि कृतङ्करमी कामार्थकारणम्। अधम्मर्यन्नान्बकृत यो धम्म स्य सहदो बशात ॥४२ नोच्चेशशिरस्त्वमि यो हतस्योच्छेदजन् द्विषः। सेहे चुळक्ष्मीञ्च पदं भूभृन्मृद्धिःद्रुतस्य च ॥४३ लोकोदयेष्वविकृतेः प्रधानात् प्रकृतेरपि। यतो वदनत्यसाङ्ख्यन्त तत्त्वज्ञा गुणविस्तरम् ॥४४ द्रपणादिइतेय्यस्य कीर्त्तिव्वेहुमुखाहुता । कान्ताब्धरपि दुद्ध र्वा राघवस्येव मैथिली ॥४४ बार्छकशक्तिविधतौ न शक्ता वह्वयस्त्रयः। एकश शक्तित्रयं बृद्धं परार्थनत् बभार यः ॥४६ वनान्महावराहेण मुक्तेकेनोद्धता मही। न तु यस्यारिवेश्मोर्व्वी महाकोडशतैरपि ॥४७ भूभुं जे भारती वक्ते लक्ष्मीव्वेक्षसि रक्षिता। कीर्त्तिस्तु गत्वरी दिक्ष येन रोषादिवाप्पिता ॥४८ मत्यंधममीवरको पि योऽर्थयागी जितस्मरः। भूमण्डलेन बुभुजे धर्मकामार्थमण्डलम् ॥४६ कामाद् बाणजयाहतो योऽनिरुद्धो पि तेजसा। न वृष्णिरिव चित्राद्यश्चित्रदेखाङ्किकाकृतिः ॥६० असाश्रमिक्तां विधवां भागीवो गामदादिति। स्पर्द्धयेव गवेन्द्राढं रहेमाढ्यङ्गोयतन्ददौ ॥ ५१ यो वामवाहुनाप्याशु जहार मदकुअरम्। हरिं हरन्तन् द्विरदं भुजाभ्यां विहसन्निव ॥५२ अधो भूभ च्छिरः कुर्व्वन पुष्करावर्त्तको युधि। यः कीर्त्यकाण्णवङ्कृत्वा सन्तहार भुवश् श्रियम् ॥ १३

श्रुतिमात्रे नृपा यस्य न्यस्तास्त्रास्तेजसा जिताः। अमर्षादिव तत्कन्याः कामायुधमधारयन् ॥ ५४

वयसा तरुणो योपि सत्यं वृद्धो गुणेन तु । धर्ममैसुहृदमालम्ब्य राजमार्गोङ्गतो यतः ॥ ४४

यो वङ्शश्रीश्रुतकलावयोवीय्यैवपुर्व्वेतः । विमदोप्पुप्रसङ्ग्राममहालाभमदोज्ज्वलः ॥५६ यो धाम्ना पूर्व्वमप्याप शृण्वन्नवनवं यशः । श्रुतालिगीतिस् सिङ्हेन स्वाङ्गलग्नेभदानतः ॥५७ सदुतेजसि यं शान्तमुद्धतन्तिगमतेजसि । पद्मोप्यनुकरोतीह श्रीस्थिरस्थितये ध्रुवम् ॥५८ बलादुद्धृत्य यशसे भूषं पुनरतिष्ठिपत् ।

दर्पोध्णतप्रा राज्यश्रीमदिरामदमोहिताः । _{याdira Gandhi National} शान्तिमापुन् पाः¹पीत्वा थस्याह्वादि यशोमृतम् ॥६०

खस्थानेऽमृतछाभाय योऽनन्त इव मनद्रम् ॥४६

यो रत्ने स्थापिते पात्रे शोधिते भुवनाङ्गने । सुलग्नाञ्जयशब्देन कीर्त्तिं स्वप्रतिमां व्यधान् ॥६१

(न)यन् सुहत्सहस्राणि रुक्ष्म्यात्मसमतां व्यधात्। यो लाघवन्धनपतेः पश्यतो नग्नमीश्वरम् ॥६२ यस्य कोर्त्तिग्रु⁸णाढ्या या ग्रूहङ्कनस्यादिव।

पतिता भूसमुद्राद्रीन् क्षमागाम्भीरुवधैरुवदिक् ॥६३

बद्धुन्तोपि जगहिश्च गमयन्तोपि वल्लभाम्। कोर्त्तिङ्कोनापि यस्योक्ता विनयाभरणा गुणाः ॥६४

नेत्रास्याङ्कि कराम्भोजैर्ध्यस्य व्याप्तं यशोविसम्। श्रीपद्मविस्तरस्येव जङ्गमस्य जगन्नदे ॥६५ येन कीर्त्तिप्रभारत्न(') पूर्ण्णभुवनकोशकम्। करे रात्रिचरस्येन्दोश् शङ्कयेव वृषाङ्कितम्॥६६

यस्यारुणमणिप्रायैः स्वर्णेः क्रोड्मुखोद्धतैः। अद्यापि छप्नरोपाप्तिस्फुलिङ्गे वारिवासभूः॥६७ छोभो जितेन्द्रियस्यापि यस्याजिज्ञानकीर्त्तिष् । स यदि स्यात् परस्वेपि जगत् स्यादुच्छवृत्तिवत् ॥६८ पारदः स्थिरकल्याणो गुणाढ्यः प्राक्रताप्रियः। अनीतिर्यो विशालाक्षश् शूरो न्यकृतभीमकः ॥६९ मयुररचिते पादस्तवे तृष्टोऽङ्ग्रमानिति। स्पद्धं येवान्वहं प्राज्यराजहरूसकृते तु यः ॥७० नालन्तपति यत्र।रिर्निनम्मान्यमपि योषिताम्। हर्तुं भानोस्तु तपतो मातुभू वा हतारिणा ॥७१ राज्यश्रियो ददशांङ्गं सुनिगृहं रतावि । सर्वितो दृष्टिबाहुस्याद् यश् शच्या इव वृत्रहा ॥७२ एतावानक्रमी राज्ये कृतो येन यदा विभूम । किं हत्वा गुरुकृतङ्कृतङ्कृतसुगानुनः ॥७३ उन्नतानान्द्इच्छायन्नतानां परिवर्द्धयत । व्यस्तानि भानुतेजांसि यस्य तेजः पराभवत ॥७४ मधुखेटभासङ्ग्रामे सञ्जहार हरो हरे:। लीलां यस्याप्यरिध्वङ्से प्रनृत्यन् कीर्त्तवस्तरः ॥७४ यस्य कोधामिना दग्धा हढ़ायुधधरा युधि। वीराकन्दाः स्मरारेस्तु स्त्रीसहत्कुसुमायुधः ॥७६ जत्युत्तङ्गातिधवला विवृद्धा द्विड् गृह्पिया। श्रीभूभ्यां यस्य यूनोपि कीर्त्तिः केनापि वल्छभा²।।७७ चकीवाकान्तछोको पि यः पादन्द्रविक्रमः। पादाद् द्विणमूर्द्धिमुक्ताब्जङ्कृताङ्कि मधुपैरिति ॥७८

^{1.} Read 奪zभ

^{2.} This verse is identical with v. 67 of No 65 with the exception of mix for fac

मित्रस्य की चक्शतं स्वं भीमो द्वीपदीरितः। रिपोर्व्यङ्शसइस्रन्तु योऽदृहत् कीर्त्तिचोदितः ॥७६ हरेन्दुरपट्रम् शुद्धः श्रीप्रियः कोस्तुभो हुः। सदा लोकेकभूषा यो न तहोषस्तु तदगुणः ॥८० भूभृनमुखोदितं यस्य यशो गायन्ति ततिस्रयः। वरमीकजमुखोद्गीण्णं स्वपुत्रो राघवस्य तु ॥८१ हन्तुन्तेजोनस्त्रालं भुजे दानाम्बुबृष्ट्यः । यस्य भूत्यै न तास् सो पि सन्धिनेव स्थितावुभौ ॥८२ एकः स्थितो वि तेजस्वी योऽधृष्यो दुर्म्मदारिभिः। और्ज्ञानस्तत्कवर्तः बल्छोरोहर्सु न्दितः वदा ॥८३ उभयोरुभयेनैव श्लाब्या रतिरभूड्वः। श्रीकोड्दन्तैरधरे नितम्बे यत्करेण च ॥ ८४ नैव चामीकराकारं यस्याङ्गं स्वान्तमप्यहो। यत् ऋष्णगतिविष्ठेषे हरु भरसमध्कृतम् ॥ ८४ चिन्ताभारो न विद्(धी) सुद्रुचोन्नतमण्डलः। दुरगाङ्गार्द्धस्तन इव स्थाणोर्घ्यस्यारति हृदि ॥८६ बलक्षपक्षकालान्ते कीर्त्तिज्योस्नाञ्जहार यः। कछङ्कसैंहिकेयास्यानमाधवी विधुमण्डलम् ॥८७ वरास्त्रेणाप्यसंभाव्यो वाल्ये यस्य वधोऽरिभिः। परः कुवळयापील³संभावितवधो हरिः ॥ ८८ यस्येभकुम्भसिन्दूर(र)क्तेन सरिद्म्भसा। किलद्रह्रष्ट्राहतिवलाद्भः सृतास्र व यायिनः ॥८९ सुमङ्गलस् सुसिद्धिरयों हरेस्त्वादी नगोद्धृतिः। मध्ये विषाप्पेणं ह्यन्ते युद्धङ्किन्नामृतं हतम् ॥ ६०

^{1.} Read कौस्तुभो

^{2.} Read सुविडतः

करं प्राप्याप्रतिबलं विराट सुबलवानि । यस्य संवातिरवतद घणिङ्गमभघणोरिव ॥ ६१ येन सुस्थानया दीप्या द्ययालङ्क, तजात्। मुखमन्तज्जीले मूलं भानौ पद्मस्य शोषणम् ॥६२ यो युद्धछन्धमिद्धैद्धं पात्र चन्द्रादिकं वस् । जयश्रीशेषमदिशद विष्णुईव इवामृतम् ॥६३ लक्ष्मीर्ल्लक्ष्मीपतेर्घस्य सद्भिस सद्भिस स्वयं हता। सुधा सुधामुजा लभ्या सुरेन्द्रस्य हि नासुरैः ॥ ६४ पालिता सदृशास्यारादहरन यस्य चेष्टितम्। नालं मलङक्षालियत् स्वजलाढ्योपि चन्द्रमाः ॥ ६४ योऽदाद भ्यश् श्रियं बाल्ये पुष्पमेकन्ददत्यि । कृष्णोऽखिलं पयः पीत्वा ज्ञ्चान किल प्तनाम ॥ १ ६ बाह्योप्येकोपि विप्रेन्द्रङ्गजेन्द्रमिव माधवः। जमाह माहकादिन्छन् यः स्व प्रतिनिधिङ्किछ ॥ १७ यस्योत्तराचळस्थानास्थिताधःकृतकण्टका । लोके कीर्त्ति रवाधैव पृष्ठतः स्थापितामृता ॥ ६८ भृह्णादनेऽरिद्दने येन दीप्तिस् स्योजिता। नखाळीव नृसिङ्हेन श्रीरतौ दैल्पमईने ॥ १६ नान्यो हत्तुं मलं स्थानं पृष्ठतो यस्य यायिनः। को निमम्रस् सुगम्भीरे मन्दरस्य पदे द्रुमः ॥ १०० भिन्नाद्येनानुशारदं स्वमध् स्वेच्छयार्थिनः। श्चीकोशपङ्कजवनात् पटदारश्रियाहरन् ॥ १०१ यस्य तेजोऽन्यजा शक्तिन्नानुकर्तुं मल्खये। सृणिस्तैक्ष्न्यादिसाम्ये पि न सिङ्हनखभारभाक् ।। १०२

^{1.} पालिताः सदश would give better meaning.

युद्धोद्धतद्विषदुरस्थळतो पि खाता-दुद्ध ळितोष्ठसितकीर्त्तिपयःपयोधिः । प्रह्लादनाय जगतां पुनरिन्दुकान्तं स श्रीयशोयरतटाकमिदञ्चखान ॥ १०३

Vv. 104-108 are identical with those of No. 62

No. 65. EASTERN BARAY STELE INSCRIPTION OF YASO-VARMAN.

This inscription was edited in ISC, 504. (See Introductory remarks, No. 62).

Metres: Śloka (19-102); Mālinī (103).

Attention may be drawn to v. 95 which refers to the Vedic story of the seduction of Ahalyā by Indra.

TEXT

Vv. 1-18 are identical with those of No. 62 धात्रा तपनसन्तप्रचन्द्रद्व इत्रादरात्। सिक्तोऽनङ्गाङ्गविम्ये यो हरतप्तेऽतिसन्दरः ॥१६ श्रीपद्मपाङ्सगौराङ्गे धात्रा भवनभूषणे। यत्र हेम्रीव रत्नोघः कृतो लक्षणविस्तरः॥ २० समन्त्रसहृदं सीताभूषणां सुविभीषणाम् । जुगोप यः कम्बुपुरीमयोध्यामिव राघवः ॥ २१ धात्रेव निजपद्मेन सौभाग्योत्रिद्रमाननम्। तत्पाङ्मुना तु यस्याङ्गं हेमाभमधुरङ्कतम् ॥ २२ प्रविशन् राहुबद्नन्दीपिं त्यजति चन्द्रमाः। देदीप्यतेऽरिवक्तन्तु कीर्त्तीन्दुर्ध्यस्य निम्मे छः ॥ २३ येन भिन्नेभकुम्भेषु रणरङ्घेष दर्शितः। कीर्त्तिपुष्पाञ्जलिन्दिश्च क्षिपन्विजयनर्त्त कः ॥ २४ यस्य लगः प्रतापाग्निः स्तम्भयन् भृमृतं भुजे । ... ... द् दम्भोलिरिव विच्युतः ॥२४

... हत्वा यो बहुनसिना रिपृन्। ... • नखैस्त्वेकं नृसिङ्ग्हस सिङ्ग्ह्वद वने ॥२६ ... मृतिभद्दि ज्वरितारिरिप ज्वरः। ... यस्य न स्थागोरिव ... ... ॥२७ कालकृटं शिवन्नीत्वा यो हत्वा दानवान् द्विषः। जयेन बसुधां हत्वा बुभुजे श्रियमच्युतः ॥२८ पुण्णामलशशाङ्कश्रीयंस्य कन्न हरत्यलम्। कीर्त्तः कान्तत्रिजगतो गति हङसस्य विभ्रती ।२६ शुरश शुराधिपश्छत्रमसाधारणमाप यः। पुच्छच्छत्रेण कियती छाया मृगपतेहरे: ॥३० विना मित्रकरं भ्रष्टलक्ष्मीर्मित्रं कृतश्रिया। नास्येन्दुनैव वृत्त्यापि येन पद्मी निमीलितः ॥३१ यतश् शक्तिश् शरवने ववृधे भूभदुद्गते। कुर्व्वतीशादिव गुहो जगत् सितिमततारकम् ॥ ३२ जितशङ्खे ग्रची यस्य प्रजा यशसि शासनात्। रामराज्येपि शम्बूकात् त्रस्तो द्विज्इति स्मयः ॥३३ प्रसारितोपि भुवने येन द्रविणविस्तरः। चिरेण द्रविणाव्यक्षरक्षोदकादिवास्तः ॥३४ हरिस्पद्धं घपि शोर्ध्यण यस्य दोईण्डपीडितः। मदं विराड् उपेन्द्रस्य पित्तन्ताक्ष्यं इवाजहात् ॥३५ द्राह्योदयान्भक्तानन्त्रीक्षित्रमिवादरात्। यस्याहरोहाङ्कि रजो भूभनमृद्धी परंपराम् ॥३६

वरन्छत्रञ्जगङजेतुर्हितीयमियतेरितम् । यङजगत्तापनुद्यस्य यशरछ्त्रं शशिप्रभम् ॥ ३७ किमिन्द्रद्विरदेन्द्रस्य माद्यन्मधुपतर्ण्णम् । दानं यस्य तु विप्रादिजगत्तृप्तिकरं सदा ॥३८

role lack of

गौर्या हरं हरन्ती नु धातुर्व्वा योगवित्रकृत्। निद्राध्रुखा हरेटर्थस्य पाण्डुः कीत्तिः ककुद्रुता ॥ ३६ श्रीः पद्मोति यशः कीर्त्तिरिति वर्मा तनुच्छदः। इत्याख्यावयवं यस्य भ्रान्यारिस् स्वान् समन्वशात्।४० योऽतिदीप्तोपि द्यितावल्लभो द्विष्टतेजसम्। भानुस्तु वाजिभूतोभूद् द्रतां भार्यामनुद्रतः ॥ ४१ पादेन गां स्पृशद्भां यो लङ्कयद्भ्यां हरेः पदम् । समोपि कान्तितेजस्स चन्द्राकाभ्यां वरो गतौ।४२ बाला जितां भुवं वृत्त्या कान्तान्धीभूषया श्रियम्। बृद्धामाचारतो विद्याम् यः कामीवान्वलालयत् ॥ ४३ विगलन्मौक्तिकस्वेदं ममई कठिनोन्नतम्। लक्ष्मीस्तनमिवारीभक्षमभङ्कर्गनखंन यः ।४४ ब्रीड्रानतमुखी दध्यी श्रद्धा स्वगुणवण्णेनम् । लोकेऽनन्तगुणं चिष्णु[ः] द्वितीयं यस् स्मरन्निव ॥ ४५ यस्याध्वराग्निधू मौधरप्रसत् तिग्मतेजसम्। दोषाभावे परिभवप्रतिकारस्यश्रिव॥४६ हरिके लिनखोल्लेखस्फ्र रिहालोल्लोचना । यस्यारिहम्म्यंकान्तेव कलकण्ठस्वरा मृगी ॥४० पिवत्तेजस्वितेजांसि जगनमुखगुहास्थितम्। तपस्वीव यशो यस्य पृथन्य जगदि च्छया ॥ ४८ बलेन लोष्टु विषमा या भूः प्रथुसमीकृता। तां पुनः कालविषमां यस् समां मनसाकरोत्॥४६ रक्षणायेदमुद्रे मुरारिरकरोदिति। स्पर्द्धयेब जगत्सव्वें हृद्ये यो न्यवेशयत् ॥६०

^{1.} Read लोट

यस स्वभोगसहस्रे पि विनयस्तपुरुषोत्तमः । न त्वरातिहतज्ञातिश शेषवद्विधतक्षमः ॥५१ यो लोकं वश्यमकरोन्नवेषि वयसि स्थितः। अभङ्गशासनोऽनङ्गोऽनङ्गोपि किमुताङ्गवान् ॥५२ यज्ञशीलो मरुत्तोऽयं मान्धाता युद्धदुम्भंदः। क्षमी जनक इत्यर्थ्यन्तीनार्थी यो निषंवितः॥ ४३ गुणान सतोऽनयद् वृद्धिं वृत्तिं कीत्तिशुभामधात्। पापञ्जीरं समदहच्छ तं महद्बाप्य यः ॥५४ साम्यं सर्व्वत्र भृतेषु हद्गौदार्घ्यशालिनः। आत्मानमपि यस्यादौ जेतः का पक्षपातिता ॥५५ सदगुणौनमुख्यविकला यस्यास्ये पि सरस्वती। सङ्ख्याभारेषि खिन्नेव मुका-निज्ञगुणं प्रति ॥१६ द्वाभ्यां द्वी कुम्भयोनी दे हती भासयतो द्वयात्। कालेनाम्बदिशोऽगस्यो येनारीभानमणिय्यशः ॥५७ अच्यतश्रीप्रदानाह्यो द्विजसपृष्टेशमस्तकः। पीतवागमनो यस्य दिवसो मथनोत्सवः ॥६८ छोकसंबद्धं नन्तेजस्तेजस्विशमनोद्यतम् । यस समरास्त्रायितञ्जैत्रं बभार कुसुमाकरम् ॥४६ वासिताशा यशोमाला यस्यादापि जयश्रिया। दत्ता जितामरागस्रग विष्णुलक्ष्मीस्वयंवरे ॥६० प्रतापप्रसरो यस्य यशसो ह्लादनाद्पि। द्राधाबधेः कालकृरो हि सलिलादुत्थितोऽनलः ॥६१ भ्रामितो मन्दरो लक्ष्मी ... ... शयात्। यो चाल्यस त्वाशु सहदां ... ... म् ॥६२

भूभृतां मानतुङ्गो यः काञ्च नाभा(') शुभान्दधत्। कान्तितेजोनिधिर्मोरुधृतार्क्वन्दुरिवावभौ ॥६३

येन स्वातमेन्द्रियजिता जितभूभपतिश्रिया। कीर्त्तरेका प्रियतमाऽवार्थ्या केनापि गत्वरी ॥६४ सर्व्वतस सरमार्गस्थः पाटवेनापिबद् गुणान्। ज्येष्ठाद विशेषतोऽजश्रं यो रसानिव मास्वरः ॥६४ शत्त्यैकयावधीत स्कन्दो मातुलं सत्यवादिनम्। शक्तित्रयेण यो ज्ञातीन पालियत्वादहद् द्विषम् ॥६६ अत्यत्तङ्गातिधवछा विवृद्धारिगृहप्रिया। श्रीभूभ्यां यस्य यूनोपि कीत्तिः केनापि बल्डभा ॥६७ व्यधान् कल्याणपद्मीघादुपायरदनोद्धृतात्। श्रीमृणालीं मदोष्णो यो बलभिद्वारणो हदि ॥६८ द्विट्तप्तोपि द्धन्मुद्धी भूभृद् यस्याङ्कि पीडनम् । सुप्रसादाम्बुभिश् शान्तो गोमनत इव चिक्रणः ॥६९ भूपालैर्य्यः स्तुतो यज्ञे निन्द्यमानस्तु पाण्डवः । शिशुपालेन नुःस्याजाद्वः साज्यन्त्यक्त्वा वनङ्गतः ॥७० वीरासीन्दीवरवनाद् धृत्वा भिन्नाद्षि व्यधात्। जयालिङ्कीर्त्तिप²ङ्कारमिनो यः करपुष्करे ॥७१ युधि नम्मिणि सर्वत्र कुच्छे नावससाद यः। संरक्ष्यमाणस् सत्येन त्रिर्विशुद्धे न बन्धुना ॥७२ सुयोधनजिता ऋष्णा पाण्डवानां पुरः प्रिया । यस्य कोर्त्तिस् सिता दूराद् दुर्घ्योधनमनामयत् ॥७३ परलोकार्थनिपुनो³ रणयज्ञ' समाप्य यः। पुरोहितस्यागमयन् पृथ्वीं कीत्तिं सुदक्षिणाम् ॥७४ यस्य दृष्ट्या मुचरितन् निष्टुरो पि मृदृकृतः। किन्न मुञ्चिति वारीन्दुमणिरिन्दुकराहतः ॥७५

^{1.} Cf. v. 77 of No. 64

^{2.} Reading doubtful, Barth suggests 本家で

पद्मादर्श्लितं यस्य नेत्रं पद्मिमवानने। पद्मारिपीडनामषां जिजतपद्मद्विषि स्थितम् ॥ ७६ नातिहस्वातिदीर्घो यो नापि ऋष्णोऽन्वशाज्जगत्। विक्रमाप्तं हरिस्त्वन्दे तद्रयस्ताङ्को व्यदादिदम् ॥७७ यस्यारिप्राङ्कनोत्सङ्के सिङहमातङ्गभङ्गतः। मुक्ता मुक्ता इवोन्मुक्ताः स्त्रियाद्याप्यश्रविन्दवः ॥७८ श्रीहृदि स्तनसंवाधे सक्ते ह्वे भूषणे द्वयोः। भुजाश्लेषवलाद्यस्य प्रतापः कोस्तुभो²हरेः ॥७६ राजवन्दश्जितञ्जन्ये दीप्तया रत्नमालया। कीत्तर्या तु योऽभ्यलङ्क स दिङ्मण्डलमलालयत्।।८० करे भवनकम्भोऽयं पूर्णी यस्य यशोम्भसा । वलानिलाह्यतेजोग्निशङ्कयेव जगन् प्रति ॥८१ शास्त्रकाव्यादिरसिको योऽभ्यासान्मतिपाटबात । सुधारसं प्रशङ्सन्ति सुरा हि चे सुरापकाः ।।⊏२ दग्धस्वकी त्तिक्रमदे वेजसा यस्य राजभिः। रुषेव पादपद्मोपि शिखारब्राङशुशारितः ॥८३ क्ष्माक्षतं रक्षिता येन या पूरा पतिपीडिता। गत्वा लोकं परं भूयो दैवात स्वां प्रकृतिङ्गता ॥८४ चिक्रचक्रिल स्थाणी हरी परश्ररेश्वरः। विज्ञवज्ञं मदे भग्नन त्रिष्वप्यस्नन्न यस्य तु ॥८४ पयोधरोऽरियुवतेह कुसन्ततपयोधरः। गमितो यस्य वीर्यंण द्ययेव कृतार्थताम् ॥८६ वैरिणोऽभिमुखानेव विद्धश् शरशतैरिप । शशास मृत्यूना सम्यग् यो भीष्म इव पाण्डवान् ॥८७

^{1.} तद्व्यासाङ्गो giver better sease. 2. For कौस्तुभो।

^{3.} Read either दाचे स्वकीत्तिकुमुदे or दग्धस्वकीत्तिकुमुदैः

^{4.} HI would be more appropriate.

धमायधेन चिच्छेद यमाश्रित्याध्वरानलः। सहस्रकरमुण्णाङशोरज्जुं नस्येव भाग्गवः ॥८८ भुवः करबहं मुक्ता पदापि तलमस्पृशन्। यः प्राप प्रियतां वीरो बहुभो महतीं प्रति ॥८६ अदुष्टाद् व्यवहारं यो दोषाभासमपाकरोत्। कण्टकोल्लियते स्नातास्तने नावजस्य कामिता ॥६० न मन्त्रगुप्तिमम्थने ध्रवं ह्याश्रित्य दर्ल्डभः। यस्य वाग्वक्त्वक्षांसि सुधेन्दुश्रीपयोनिधिः ॥६१ यस्य दोन्निं प्रति रबौ बलं प्रति समीरणे। प्रतिलोमे पि नित्योऽभृदुदिते च बधे जयः ॥ ६२ यो धामनखभिन्नारिनीतिदङ्षश् श्रतेक्षणः। दिक्षीण्णंकीर्त्तिहुङ्कारो नृसिक्दो गुणकेसरः ॥ १३ को वा मृगयितं शक्तश शक्ते विस्तारिते गुणे। यस्यान्तर्व्वर्त्तिनी छहमी नृसिङ्गहस्येव केसरे ॥ ६४ दोषाभावात्रत भयाद यस्योक्तो गुण एव हि। पातयत्यशनिन्नेन्द्रो वेदे जारत्वशंसिनि ॥ ६४ लोके कालानलप्लप्टे यः कीस्येंकाण्णवे निजे। प्रजां वीर्योदरे रक्षत्रिवेश्याशेत विष्णुवत् ॥६६ यस् संरक्ष्याश्रितान् यत्रादुनममाथोद्भताम्बुधिम् । मन्दरो निष्पिपेपाञ्यो श्रितान स्वभ्रान्तिपातितान ।। ६ ७

क नु विस्तारितो येन गुणौघः कामतो जगत्। वामनैकपदाक्रान्तिमात्रमेकैकशो यदा ॥६८

युधिष्ठिरनिरस्तेन सत्येन रणमृद्धं नि । भीष्मो दृद्वतत्वेन योऽमर्षादिव सेवितः । ६६

^{1.} श्रदुधे seems to be better

हतमित्रीकृतनुषं राज्यरस्त्रपरङ्कलिम्। यो जघान जघन्याशङकृतन्नानान् दुरन्तता ॥ १०० करेणेन्द्रधनुभानुर्वाताम्याभद्शयत्। पदा यस्तु नमङ्रपशिरोऽनेकमणित्विषा ॥ १०१ अन्तर्ब्वहररी खित्वा कृत्वा यस् सद्गुणोदयम्। दस्वा लोकं यशःपूरे जगिचसगुहाङ्गतः ॥ १०२

> ललितदलमहस्रन्तीरकास्फालने**न** स्फटिकफलकपुल्लैरुहसदिस्तरङ्गः। तटक्समरजोभिः केसरालं पतिहस स कजमिव विधातस्तत्तराकश्चखान ॥१०३

Vv. 104-108 are identical with those of No. 62

No. 66. PRASAT KOMNAP STELE INSCRIPTION OF YASO-VARMAN

This inscription was edited by Coedes (BEFEO, XXXII. 88)

It is engraved on a stele, which is similar in form and dimensions to two other stelae found at Prei Prasat and Tep Pranam, and the four found in the four corners of Eastern Baray (Nos. 62-65). All the seven inscriptions contain 108 Sanskrit verses, 27 in each face which include vv, 1-17 of the Loley Ins. (No. 61). containing the invocation and genealogy of the king. In addition to this they also contain eulogy of the king and the tank Yasodhara-tatāka excavated by him. They are all written in North Indian script. Both Prasat Komnap and Prei Prasat are situated close to Eastern Baray. Tep Pranam is in Angkor Thom, but it is not unlikely that the stele found there was originally situated in Prasat On Mon which stands in a line, running parallel to the south side of Eastern Baray, along with Prasat Komnap and Prei Prasat. (BEFEO, XXXII, p. 85 and p. 111 f.n. 1.)

All these seven inscriptions thus belong to the same locality, in the neighbourhood of Yasodhara-taṭāka.

In addition to the genealogy of Yaśo-varman, royal eulogy and the eulogy of Yaśodhara-taṭāka, the three inscriptions at Prasat Komnap, Prei Prasat and Tep Pranam contain royal ordinances respectively for the Vaiṣṇava, Śaiva and Buddhist āśramas, which are similar and even identical in parts. These include a verse quoted from Manu-Saṃhitā. (vv. 63-64)

TEXT

Vv. 1-17 (same as in No. 61)

पद्मोन्नतिस्तमः स्रष्टमन्यतेजोलयङ्गगतम् । लग्नः ककुभि रागश्च यस्य ... ∙ र इवोदये ।।१८ । भग्नराजद्रमकी द्विजिह्नद्मनं यस्य ... ... 11 83 कि चिदुन्मुक्तवाल्ये यो बभौ गभस्तिमालीक भूरिकनातिचिरोद संक्रान्तं यनमुखं ज्ञानमेकवाचा गुरोम्म् खात । स्पुन्नयांशुमद्विम्बाद् इन्द्विम्ब इवामृतम् ॥ २१ यः स्मिधसाधताकृष्टशिक्षिताभिरिवादरात । सक्छाभिः कछाछीभिरनुकूछाभिराश्चितः ॥ २२ समलसंहितासिन्ध्सम्तारश्रमादिव। विशश्राममतिर्घ्यस्य परे स्ट्रांबिरोचिस ॥ २३ खण्डयामास कन्दर्पदर्पं स्फ्ररति यौवने । यः स्मिग्धस्वाङ्गसौभाग्यदस्युतारुषितादिव ॥ २४ मुखधामि सुधादिग्धमिति स्निग्धमना इव। हत्वा सुनृतसर्व्वस्वं तस्थौ यस्य सरस्वती ॥ २४ येन सौजनयबद्धेन कृशोपि न विलाङ्कतः। बद्धागुणास्तु केनापि वृद्धभूपातिलङ्किनः॥ २६

पूज्यं पुण्यभुजां राज्यं दृप्तवत् ··· र् नः । प्रीतेन गुरुणा दत्तं ··· ··· दे ॥ २७

यस्य वक्षः क्षमं रुक्ष्मीः क्षमं क्षेप्नं न चक्षमे । वामनप्रमुखाकारविरागादिव शार्ङ्किणः॥ २८

कामोऽनङ्गः पुनः साङ्ग इस्र इत्र मुदेव यः।

वाहिनीपत्यलङ्कारमकरेश्चु म्बितः पदे ॥ २६
मूद्भी दधार यस्याज्ञां दुम्भैदोपि नराधिपः।
वेलां लोलोम्मिमालोपि नोम्मिमाली हि लङ्क्यैत ॥ ३०

यश् शोर्थ्यसम्पद्मधारभासुरः सुरराडिव । धात्रा केनापि कामेन साक्षाद्गामवतारितः ॥ ३१

शक्तिविद्यागुणोपायैर्घश्चतुर्भिग्लंकृतः । वक्तैरिव चतुर्व्वक्तो भुजैग्वि चतुर्भृजः ॥ ३२

द्विषि कूरोव्यमपीपि कूरोपि बलवानपि । यः प्रज्ञात्रं हितां न जहो मृगराहित् ॥ ३३

दानार्द्रिता पुनर्धूलिध्सरा यस्य यायिनः। वसुधा सह्यवीर्य्यव स्वित्रशुष्का मुहुर्मूहुः॥ ३४

विषद्गुरुं द्रुतक्रुपां पतहुर्योधनां युधं । योऽदर्शयदिवातन्वन् पुनर्भारतविष्रहम् ॥ ३४

प्रताषो यस्य दुर्द्धर्षे द्विट्प्रतापमशीशमत्। अहो नविमदं लोके दग्धो वह्निर्ध्यदिग्निना ॥ ३६

न दध्युरद्भूरे यस्य वासं स्वं खर्गवासिनः। सर्व्वे सततमाहृताः सुप्ताः सोममदादिव॥ ३७

आकोर्ण्णार्णवगम्भीरदानं यत्र च यच्छति । निमग्नशङ्कयेवास यातमुच्चैः पद्खगत् ॥ ३८

यस्यापि हारहासांग्रहारिणा यशसा वभौ। मग्नसक्तस्कुरत्केन मण्डळीव वसुन्धरा॥ ३६ यो दधाने रसोत्कषं विसर्पद्भिरितस्ततः। चारैरिब सहस्रांशुरंशुभिः शुद्धमण्डलः ॥ ४० सत्तधात्री यथार्था सं पत्यौ यत्र यदाद्धे। स्रवता पयसा काले प्रजाः पीनपयोधरात् ॥ ४१ सुव्यक्तं वदनं यस्य नोपमाहं सरोरहा। जितमब्जं हि चन्द्रेण चन्द्रस्तेन तु निष्क्जितः ॥ ४२ प्रसारितकरः कर्तं प्रजानां वाष्पमार्जनं। यः प्रसाद्यिताजस्रं सवितेव पितेव च ॥ ४३ चिच्छेदातिमहान्तं यस्त्रिगुणं दण्डमायसं। **रृढबन्धं** प्रधानाभं² बन्धध्वंसिवचक्षणः ॥ ४४ अङ्ज नस्याङ्जु नां कीर्त्तिं सञ्यसाचितया चितां। रमणीयः परस्त्रीषु निष्कामः कथमप्यगात् ॥ ४४ यशोधरतटाकाख्यं यस्तटाकममानुषं । चकार सर्वभूपालमानानिव निमञ्जयन ॥ ४६ विशुद्धदृष्टिकस्याणमोक्षधम्मानुसारिणा। सदापि विषमा येन सुगमा राजपद्धतिः॥ ४७ येन रम्यजुषा सापि सादिता सारसस्वनैः। काश्वीमनमनात्कारधारिणी नगरी द्विषां ॥ ४८ चन्द्रप्रभा वयस्या मे कियद्रे चरेदिति। यस्य तीर्णाणेवा कीर्त्तिस्तत्त्वालोकमना इव ॥४६ यमेकं सूरिरस्तीषीत् सहस्रेषु महीभूजां। श्रक्षे क्षिपति कश्रक्षव्वीक्ष्य चन्द्रं नवोदितं ॥५० श्रीयशोबर्मणा तेन द्वारा धाम वैष्णवं। वैष्णवान्नातिसग्गीय कृतोऽयं वैष्णवाश्रमः ॥५१ शासनं श्रीयशोवम्म राजस्येदं इहाश्रमे । कुछाध्यक्षेण कर्त्तव्यं कृत्स्नैः कर्म्मकरैरिति ॥ ५२

^{1.} Read भूतवात्री यथार्था सा

^{2.} प्रधानाभं would give better sense.

विद्धयादाश्रमस्यास्य परिवर्द्धनसम्पदं। उत्तरोत्तरसंबद्धांस्तज्जनानपि पालयेत ॥ १३ अतिथीन मानयेद यन्नादातिथ्यानि च वर्द्धयेत। अतिथेम्म ननात ऋत्यमधिकं स्थानिनान्नहि ॥५४ अथावनीन्द्र एवात्र सावरोधोषि वा गतः। तं यथाश्रमसम्पत्त्या यत्नैः सुरवदच्चेयेत् ॥४४ स हि विश्वमभराधीशः सब्बेलोकगुरुः स्मृतः। यदिष्टन्तस्य तत्क्रर्याद व्यासगीतिमदं यथा ॥६६ सर्व्वलोकग्रुभ्य व राजानं योतिमन्यते। न तस्य दत्तन्न कृतं न श्राद्धं फलति कचित् ॥६७ अथ दि जोधिकं पज्यः परेभ्यो बहवो यदि । व्राप्तास्ते क्रमशः शीलगणविद्या विशेषतः ॥ ४८ राजपत्रश्च मन्त्रीच बलाध्यक्षश्च सज्जनः। ते सर्व्वे पुजनीयाः स्यूरानुपूब्ब्याः प्रयन्नतः ॥५६ मान्यो विशेषतः शुरो रणे दृष्टपराक्रमः। रणार्थी त्वरणार्थिभ्यो धरमरक्षा हि तत्सिथता ॥६० त्रैविद्योनन्तरं पूज्यः आचार्यस् स च शाब्दिकः। एकविज्यो विशेषेण ब्रह्मचय्येचरस्तथा ॥ ६१ पश्चरात्रविधानज्ञात् शब्दशास्त्रविदस्तथा। अध्यापकं विशेषेण ताभ्यामाचार्ध्यमच्चयेत् ॥६२ आचार्यवद् गृहस्थोपि माननीयो बहुश्रुतः। अभ्यागतग्णानाञ्च परा विद्येति मानवम् ॥६३ वित्तं बन्धुब्वयः कम्म विद्या भवति पञ्चमी। एतानि मान्यस्थानानि गरीयो यद् यदुत्तरम् ॥ ६४ सामान्यमानवान् सञ्बीन् बालवृद्धरुजान्वितान् । दीनानाथांश्च यत्नेन भवेद् भक्तौषधादिभिः ॥ ६६

नित्यं होमार्च्नविधि विद्यीत यथाविधि। त्रणदानोपचाराभ्यां कपिलामपि पूज्येत् ॥६६ श्राद्वोपरागकालेषु विण्डविषुवयोरिष । तण्डुलस्यैकया खार्या कुर्यादाश्रमयज्वनः ॥६७ ये भक्त्या पतिता यद्धे ये च भक्ताः परासवः। अपिण्डाः कृपेणानाथवालबद्धाश्च ये मृताः ॥ ६८ एतेषामेव स्ववंषां चतुराहकतण्ड्लैः। मासावसाने सञ्बंत्र पिण्डैः कुर्वित तप्पणम् ॥६६ एतस्मित्राश्रमे पिण्डं कृत्वानीय च सर्व्वशः। यशोधरतटाकान्ते तस्मिन्नेव तु निर्व्वपेत ॥७० यशोधरतटाकाख्यतीर्थस्त्रानविधायकान । तस्यान्तपस्य मासस्य पौर्णमास्याञ्च भोजयेत ॥ ७१ त्रिसन्ध्यविधिसंसक्ताः शीलाध्ययनतत्पराः । गृहस्थकम्मनिम्मु काः शहबदिन्द्रियनिमहाः ॥७२ वर्षास्वनन्यशयिता एकभक्तेन जीविनः। एवंविधा भागवता वास्तब्या वैष्णवाश्रमे ॥ ७३ न वैष्णवाश्रमस्यास्य वैष्णवो वासयेत स्त्रियं। कदाचिद्पराख्येपि सहधममैचरीमपि॥ ७४ वैष्णवा बालवृद्धाद्या ये सदाध्ययने रताः। एतेषामियती वृत्तिर्हातव्या प्रतिवासरं ॥ ७५ चत्वारि दन्तकाष्टानि तथाष्ट्रकमकाणि च । तण्डुलाद्वीद्कान्न च पष्टिस्तम्बल कानि च ॥७६ दीपिकामुष्टिरेका च तथैधस्यैकपलकः। तान्या वार्याय देयानि तथैव ब्रह्मचारिणे ॥ ७७ दन्तकाष्ठत्रयं साद्वं तण्डुलप्रस्थभक्तकम्। तम्बुलविंशती द्वे च क्रमुकाणि पड़ेव तु 🕪 🗆 🖽

^{1.} This form is always used for ताम्बल

एका च दोपिकामुष्टिरिन्धनस्यैकपुलकः। वैष्णवेभ्यः प्रदेयानि वृद्धेभ्यस्तानि सञ्बशः॥७६ दन्तकाष्ट्रद्यञ्चैव तण्ड्लप्रस्थमक्तकम्। त्रिंशत्तम्बुलपत्राणि चत्वारि क्रमुकाणि च ॥ ८० तथैव दीपिकामुष्टिरंकैधस्यैक पुलकः। ... प्रदेयं सर्व्वमेव तत् ॥ ८१ य तदन्नं द्वित्रिकुड्वाः तण्डुलाः ऋमुकद्वयं । तम्बुलविंशतिश्चैका दीपिकामुष्टिरभके ॥८२ अध्येतरि गृहस्थे च वृत्तिर्हेया यथावयः। अन्नं काकेष दातव्यं अर्द्धप्रस्थकतण्डुलम् ॥८३ प्रत्यहं कल्पितं भक्तं तण्ड्लाध्यद्वं स्वारिका। न द्यात्तण्डुलानेव द्यादेवीद्नीकृतान् ॥८४ त्रीणि पात्राणि यावत् तद् व्यञ्जनं दशपात्रतः। सत्कारमाददानानां अभिनुष्ठविविषेक्या ॥८४ चतुर्मासोवभोगाई धटधवाग्निभाजनं। आचार्यायैकशः दद्यात् ज्यायसे सात्त्वताय च ॥८६ रिक्तपात्रं मसीं मृत्स्नां द्याद्ध्येतसाधवे । भोज्यं विश्वेषयेहेशे काले पञ्चोत्सवे तथा।।८७ कुट्यां कुट्यांदनुसमाः शयनं क्षरकत्तेरी । इहस्था वैष्णवा सर्वे नाध्यक्षे वैश्यतां गताः ॥८८ यद्यपातिकनो भीता इहागत्य समाश्रिताः। पीड्यित्रे न तान् दद्यात् गृह्वीयात्र स तानिप ॥८६ कम्मणा मनसा वाचा न हन्यात्रामिषं दिशेत्। परस्मायाश्रमस्यान्तर्ञ्बहि र्ञापि कथञ्चन ॥६० सर्वानवाधकान् सत्त्वानाश्रमस्यास्य सन्निधौ । यशोधरतटाकस्य तस्यान्ते च न हिंसयेत् ॥६१

राजात्मजा राजपूत्री राजवृद्धिस्यः सती। अत्रान्यातिथिवत्पुच्या नारोहेयः कुटीस्तु ताः ॥ ६२ या स्तद्न्याः स्त्रियो हीना या वा चतुरविभ्रमाः । नात्र प्रवेशमहीन्त ता एवाभ्यागता अपि ॥६३ चतुराश्रम्यपितभिः सर्वेः सम्भूय यन्नतः। यशोधरतटाकारूयं पालनीयमिदं सदा ॥१४ किंकरैराश्रमस्यास्य यद्भनं धनिनार्ज्जितं । तदेव नान्यतो हार्यं भूत्वा सम्बद्धेयचाश्रमं ॥१४ अस्याश्रमनिकेतस्य कृत्स्नोपकरणान्यतः। अन्यत्र नापनेयानि हैमानि राजतानि वा ॥ १ ६ पर्यायपरिचर्यार्हमेतावत परिकल्पितं। दासीदासं तदुभयोः पश्चयोः शुक्रकृष्णयोः ॥ ६ ७ द्रौ ठेखको राजकुटीपाळी पुस्तकरक्षिणो । ताम्बृहिको च पानीयहारौ पट पत्रकारकाः ॥६८ उल्केधहाराश्चत्वारस्तथा शाकादिहारकाः। दासाश्च द्वौ तद्ध्यक्षावष्टौ भक्तकरा जनाः ॥ ६६ दास्यास्तण्डलकारिण्यो द्वादशैव प्रकल्पिताः । पञ्चाशदेषां पूर्णाः स्याङ्द्रा वा मात्रमा भवेत् ॥१०० अध्यापकविदाधस्य शीलसंवरणस्य च । जनानध्यापकस्य त्रीण् कल्पयेत परिचारकान् ॥१०१ दास्येका नव दासाश्च कत्तरी श्वरकस्तथा पञ्च शाट्यः कुलपतेः तथा दासकृषीवलाः ॥ १०२ यद्येवं शासनमिदं न कुर्व्वीत कुलाधिषः । निर्दयं दण्ड्यतां राज्ञा स चायत्तस्तपित्वपु ॥१०३

परार्थसम्पत्कृतिकाङ्क्षिणा में निष्पादिनं पुण्यसिदं नरेन्द्राः । स्वस्यान्तरे रक्षत रक्षणाई-रक्षेव छोके भवतां हि भारः ॥१०8 इतीरयत्यव्यपदेशयाच्यं भविष्यतः कम्बुजराजराजान् । पश्यन् प्रदानप्रतिपत्तिदृष्ट्व्या स श्रीयशोवम्मनराधिराजः ॥१०५ कुमारमन्त्रिप्रसुखाश्च मुख्या यशःशरीराः सक्छैरपायैः । इदं महीपाछनिवेदनादैः पायसरायासपराः परार्थं ॥१०६

मुवोवारां बह्निश्वसननभसां सूर्यशशिनों जर्जगन्य...म् स्वार्थः प्रतनुरुषि कः स्पर्छि देधतां । स्थितिः शस्ता हो पा भवित महतां स्वार्थविमुखा भवन्त्युद्यद्यकाः परहितविभूत्ये यदिनशं ॥१०७ वसु हरति वितीण्णे यो नृपेणैतदस्मिन् सरभसपतनः स्या द रोरवादिष्ववाङ्स । तद्षि च परिवृद्धं यस्तु दत्ते स यायाद् अजरममरमिद्धं धाम शुद्धं परार्द्धं ॥ १०८

NO. 67. TEP PRANAM STELE INSCRIPTION OF YASO-VARMAN

This inscription was edited in JA. 1908 (1), p. 203, and JA. 1908 (2), p. 253.

See Introductory remarks, No. 66.

^{1.} Read कांनिया

^{2.} स्याद्धि would give better sense

^{3.} The subscript y is missing.

TEXT

Vv. 1-2 same as vv. 1-2, No. 61.

संसारपञ्चरविनिस्सरणाभ्युपायं योऽवोधयत् त्रिभुवनं स्वयमेव बुद्धाः । निर्व्वाणसौद्ध्यफलदाय कृपात्मकाय बुद्धाय वन्द्यचरणाय नमोस्तु तस्मे ॥ ३ Vv. 4-18 same as vv. 3-17, No. 61.

क्षत्रवंशनभश्चन्द्रो योपि कीत्तिकरं कि(र)न् । केनापि गम्भीरतरं द्विड्हदुब्धिमशोषयन् ॥ १६

मानिनीमानसे यस्य कान्तिषीयूपपूरिते । न्यमङ्जन्मनमधो भूयो हरदाहभयादिव ॥ २०

कीर्त्तिदुग्धाब्धिनिःष्यन्दैर्मु वने मधुरीकृते । अस्थानमिव लावण्यं वक्त्रे यस्यावसत् सदा ॥२१

चतुःपष्टिकलावल्या वाल्यात् प्रभृति पुष्कलः। अक्षयो योऽकलङ्कोषिः ख्यातोः मृदुकरो भुवि ॥२२

येन राज्येभिषिक्तेन विद्विड्भृत्यमनोदिशः । भीत्या हर्षेण यशसा सममासादिता भृशं ॥२३

गर्ज्जद्रजेन्द्रमेघानां याने दानाम्युवृष्टिभिः । ततान शस्त्रविद्युद्धिः प्रावृषं यः शरद्यपि ॥२४

यस्यापि बाहुयुगलं बहुविद्विड्वघे युधि । सन्यापसन्यगमितेः सहस्रमिव पत्रिभिः॥२५

रणे रणेऽखिलारातीन् यत्व्रतापविभावसुः । दग्ध्वादहदतृष्ट्येव तेषाश्चे तांसि योषितां ॥ २६

षाड्गुण्यप्रथितो योपि दप्तद्विड्ध्वंसने युधि । प्रकर्षेणाप दानानामनन्त गुण ईरितः ॥२७

डट्रज्जेत्यधिकं सिंहो निज्जेयत्रपि कुखरं। न जातु विस्मितो यस्तु निज्जेयन् राजकुखरान ॥२८

जिताः पडरयो येन वयं सञ्वजितो जिताः। अनेनेति हियेवान्तिनिलीना हृत्सु दुह दां ॥ २६ रक्षाम्बुसिक्तवृद्धस्य राष्ट्रमण्डलभूरुहः। येन दत्तनिद्वजादिभ्यः श्रीफलं स्वादुकामतः॥ ३० मम कीर्त्तिश्चरन्त्येका दुर्गो भुवनगह्नरे। स्खलेदिति भियेवाशा येन निष्कण्टकाः कृताः ॥ ३१ सौन्दर्यमण्डितं यस्य मुखाखण्डेन्द्रमण्डलं। केनाप्यनन्दयन्नित्यं नारीनयननीरजं ॥३२ यद्गुणाधिष्ठिता वाणी भविनामतिपावनी। अध्वराग्नेहं विर्गन्धगर्भव मरुतां गतिः ॥३३ अतिशुक्रगुणं विष्णुर्घ्यं विडम्बयितं घ्रवं। दुग्धाब्धिमध्यमध्यास्ते काष्ण्यें छुम्पन्निवात्मनः ॥३४ ब्रह्माण्डमण्डले येन यशोभिर्भारते प्रनः। यशो यद् वर्द्धितं नित्यमन्यत्पूर्यन्तु तद्भवेत् ॥३४ यस्य तेजोरयः स्मृत्वा वने वृष्टि यदा अपि। प्रावृटकालेऽतिसन्तापा युगान्ताग्निहता इव ॥३६ अनारतं रतो यस्य पुष्कलाङ्गो वृषोभवत। हृद्गुहायां वृपाङ्कस्य सन्निधाने विधेरिव ॥३७ धने धनायया यस्य तावदेव विज्ञिमतं। यावत् पूर्णोर्थिनामर्थः कौळै स्तीर्णस्य किम्भवेत् ॥३८ अनन्तविद्यो लोकेशो वृषस्थः कामदीपनः । यः शङ्करोपि सततं दत्तदक्षोदयोऽभवत् ॥ ३६ अपि हेमाचलतनुः प्रज्ज्वलन्नपि तेजसा। कथमप्यवलानां यो हृत्सु तिष्ठन् सुखं व्यधात् ॥४० अहो संसर्गमाहात्म्यं लक्ष्मीरपि चलाचला। यस्मिन् निश्चलया लग्ना भारत्या यदचापला ॥ ४१

^{1.} sim is evidently used here in the sense of boat'.

कलिकालोजिनतं जित्वा यो धम्मेणैव दुष्कृतं। तत्संश्रय।दिवामर्षो निज्जिगायाखिळान् रिपून् ॥ ४२ निरस्तकण्टकां स्कीतां यो विध्वस्तमहीसतं। एकच्छत्रामविषमां पृथ्वीं पृथुरिवाकरोत् ॥ ४३ योपि खड्गसहायोपि राजसिंहनिषेवितः। अक्रपरिवारोऽयमिति केनाप्यदीरितः ॥ ४४ यस्याज्ञास्वान्तसंवासधमम् स्येवानुशासनात् । सामादिभिर्यथाभव्यं उपायैन्यंनयत्। प्रजाः ॥ ४४ को हरेरनिरुद्धारेः स्वचक्रभ्रान्तिभिज्जेयः। यस्य त्वभ्रान्तचक्रेणानिरुद्धारिशताज्जयः ॥ ४६ स श्रीयशोवम्मनृपो नृपेन्द्रः कम्बभूपतिः। सौगताभ्युद्यायैतं कृतवान् सौगताश्रमं ॥ ४७ Vv. 48-56 same as vv. 52-60 of No. 66. विद्याभुजोद्विजात् किञ्चिद्वनमाचार्थ्यमञ्चयेत । बुद्धज्ञानविदं शाब्दं द्विविदन्तु विशेषतः ॥ ५७ बुद्धज्ञानविधानज्ञांश्छब्दशास्त्रविदस्तथा । अध्यापकं विशेषेण ताभ्यामाचाय्यमच्चीयेत् ॥ ४८ Vv. 59-62 same as vv. 63-66 of No. 66. श्राद्धोपरागकालेषु पिण्डविष्वयोरपि। तण्डुलस्यैकयास्त्रार्थ्या प्रकुर्व्वात यथाविधि ॥ ६३ Vv. 64-66 same as vv. 68-70 of No. 66. नभस्यस्य चतुर्दृश्यां शुक्कायामुत्सवं तथा । कुर्योद्दानं प्रद्धाच बुद्धशास्त्रे यथोदितं ॥ ६७

V. 68 same as v. 71 of No. 66. त्रिसन्ध्यविधिसंसक्ताः शीलाध्ययनतत्त्पराः । गृहस्थकम्मेनिम्मुंका विजितेन्द्रियाः ।। ६६

^{1.} Read क्यं नयत

वर्षास्वनन्यशयिता एकभक्तेन जीविनः। स्वधममैकम्मेशकास्ते वास्तव्याः सौगताश्रमे॥ ७०

यतयः शीलरहिता दुष्टाः श्रुतिविविज्जेताः । स्वधम्मकम्मिविश्रष्टा निर्व्वास्याः सौगताश्रमात् ॥ ७१ भिक्षवो यतयो येपि सदाध्ययनतत्पराः । एतेषामियतीवृत्तिर्दातव्या प्रतिवत्सरं ॥ ७२

V. 73 same as v. 76 of No. 66 दीपिकामुष्टिरेका च तथैधस्यैकपूलकः।

दोपिकामुष्टिरका च तथधस्यकपूलकः। आचार्य्यायेव सर्व्वाणि [तानि] दद्यात् प्रयक्षतः॥ ७४

V. 75 same as v. 78 of No. 66.

एका च दीपिकामुष्टिरिन्धनस्यैकपूळकः। यतिभ्यश्च प्रदेयानि वृद्धेभ्यस्तानि सर्व्वशः॥ ७६

V. 77 same as v. 80 of No. 66.

तथैव दीपिकामुष्टिरेकैधस्यकपृष्टकः। यौवनस्थाय यतये प्रदेयं सर्व्व ... ...॥ ७८

Vv. 79-82 same as vv. 82-85 of No. 66.

धूपभाजनभृङ्गारौ बह्निभाजनमेव च । एककशश्चतुम्मासभोग्यान्येतानि यत्नतः ॥८३

आचार्ध्यभ्यः प्रदेयानि बृद्धभिक्ष्भ्य एव च । रिक्तपत्रं मधीं मुस्नामध्येतृषु दिशेदपि ॥ ८४

देशे काले च संप्राप्ते भोजनं प्रतिवर्द्धयेत्। भोजयेत्तु विशेषेण पश्चीत्सवसमागमे ॥८४

V. 86 same as v. 88 of No. 68.
 Vv. 87-93 same as vv. 89-95 of No. 661.

^{1.} In V. 89 we have 'ऋद्दिमान् सकलान् सत्त्वान्' in place of सञ्जातवाघकान् सत्त्वान्

यदाश्रमोपकरणं हेमरुप्यादि¹कल्पितं । भिक्षाभाजनचकादि भिक्षार्थं नान्यतो हरेत् ॥ ९४

Vv. 95-97 same as vv. 97-99 of No. 66.

दास्यस्तण्डुलकारिण्यो द्वादशैव प्रकल्पिताः । तच पिण्डीकृतं सर्वे पश्चाशत्परिमाणकं ॥ ६८

V. 99 same as v. 101 of No. 66. परिचर्याकरा दासा नवैकादासिका क्षुरौ । पश्च शाट्यः कुळपतेः सूच्यौ दश कृषीबळाः ॥ १००

V. 101 same as v. 103 of No. 66.

भविष्यतः कम्युजराजराजान् स श्रीयशोवममेमहाधिराजः। पुनः पुनर्याचत एव धर्मा-मिमं नृपेन्द्राः परिरक्षतेति ॥ १०२

सनातनो भूमिभुजां हि धम्में धम्मेस्थितीनां परिरक्षणं यत् । वण्णाश्रमाणां सुरपूजनानां दण्ड्येषु दण्डश्च यथापराधं ॥१०३

धम्मीतिभारान् भवतोषि जानन् पुनः पुनर्ध्धम्मधनं प्रयाचे । स्वधम्मसंरक्षणलुब्धभावो धम्मी न तृप्तोस्ति हि धम्ममार्गीः ॥ १०४ संरक्ष्यमाणे मम शासनेऽस्मिन्

सम्भाविनः कम्बुजभूमिपालाः। संबर्छं यिष्यन्ति च शासनं वः प्राग्भूपकर्मानुकरोति भूषः॥१०५

^{],} Read रूपादि

ये मन्त्रिणः सर्व्ववलाधिषाश्च दुष्टं यद्दि स्यात् सुगताश्रमेऽस्मिन् । तत् कम्बुजेन्द्राय निवेदयन्तु मन्त्रघादिसंस्थः खलु सर्व्वभारः ॥ १०६

ये श्रीयशोवम्मनराधिपेन श्रीकम्बुजेन्द्रेण नरादि दत्तं। इहाश्रमे छुन्धतया हरन्ति सवान्धवास्ते नरकं पतन्तु॥ १०७ ये श्रद्धया परमया परिवर्द्धयन्ति तत्सर्व्वमेव सुरनाधपदं प्रयान्तु। निर्व्वाधमप्रयमनघं सह वन्धुभिस्ते यावन्मृगाङ्कतपनौ भुवने विभातः॥ १०८ अम्बुजेन्द्रप्रतापेन कम्बुजेन्द्रेण निर्मितं। अम्बुजाक्षेण तेनेदं कम्बुजाक्षरमाख्यया॥ १०६

No. 68. PREI PRASAT STELE INSCRIPTION OF YASO-VARMAN

Centre for the Arts

This inscription was partly edited in ISC. 418, and partly in BEFEO, XXXII. 85. The stelle being broken in parts, of which some are missing, the inscription cannot be fully restored.

See introductory remarks No. 66.

TEXT.

Vv. 1-16 -- same as vv. 1-16, No. 61.

V. 17-missing (probably the same as v. 17, No. 61.

Vv. 18-27—only a few letters at the end of each line are preserved.

.. ... पूर्व्यमसम्भवे॥ १८

... गुण्डरीकविलोचनः।

... ... युक्तो यो युक्तमीरितः ॥ १६

··· सर्व्वालङ्कारभूषिता।	
रतीपती ॥ २०	
स्य बुद्धा वा तं।	
भींत्येवाद्यापि संश्रितः ॥ २१	
··· ··· स्तमोभूतिमद्वान्।	
तोर ह्व॥ २	
··· - न् महङ्गिमीन्त्रिभित्रंतः।	
न् अनायासञ्जकार यः ॥ २३	
युद्धाच्यौ यो व्यधाद् ध्रुवम् ।	
··· ·· सप्रेमविजयश्रियः ॥२४	
यं वीक्ष्याधिकविक्रमम्।	
न् काकास् समभवन् युधि ॥२४	
निषद्(`)श्रीपरिग्रहम् ।	
Indira Gandh Nati तुल्या व्यकार यः ॥ २६	
··· ·· न् नौ प्रामीयत पण्डितः।	
⋯ ⋯ वैरिवन्धौनि ॥ २७	
नानारत्नैरपि चितन नम्रभूमीन्द्रशेखरम्।	
यस्याङ्कि नखरश्मीद्धं रत्नैरेवारुणैरिव ॥ २८	
यः प्राप्य राज्यमजय भिद्धै जर्जयङ्कलिम् ।	
यस्य जये शत्ताः धुरुषोत्तम एव हि ॥ २६	
जी य्यो धनारातिर्भीमो प्याजौ बलेन यः।	
लक्ष्मीलुब्धं परिणतन् धृतराष्ट्रमहर्षयत् ॥ ३०	
यज्ञधूमध्वजोद्धृतधूमैर्ध्सरितन्नभः।	
धूमवर्षेरिव वमौ भृशं यस्य कलेर्व्वधे ॥ ३१	
राजरत्रमधिभ्यश्चिन्तितानप्यचिन्तितान् ।	
व्यक्तितान्याचान्ततान् ।	
र्थान्दिश खहासेव मणिष्चिन्तितदायिनम् ॥ ३२	

तिष्ठन्त्युरसिः यस्य श्रीरस्थिरापि स्थिराऽभवत्। अनेक्गुणसंबन्धा वीर्य्यप्राकारवारिता ॥ ३३ तप्तन्तीष्रप्रता(पेन)भूवनं ह्वादयन्निव। योऽकिरत् सर्वेतश् शुभ्रयशोमृतमनारतम् ॥ ३४ सर्वानन्दक(रो)कीर्त्तः कामिनी कामचारिणी। तथापि यस्य दयिता ... च गदिता बधैः ॥ ३४ बलादियको यक्तीयं मतः प्रति जगत् स्थितौ। इति बुद्धा यमम्भोधौ सुखं शेते न माधव ॥ ३६ निरावरणबुद्धित्वात् सव्वं वेदां विदन्निप । राजस्थितिरलङ्कचिति चारचक्षुर्वभूव यः ॥ ३७ यथाभीष्ट्रपदा(')साध्वी धर्मश्रीमहिषीं प्रियाम्। सर्वोपभक्तां यस्यापि कुर्वतः कम्मं सत्स्तुतम् ॥ ३८ यस्याजौ भिन्नवैरीभकुम्भमुक्ताम्बवृष्टिभिः। रिवातिधवलं यशो दिशि विसप्पति॥ ३६ पृथुकीत्तिः पृथुगुणः पृथुश्रीः पृथुविक्रमः। पृथुपृथ्विः प्रतिनिधिः पृथिन्यामिव यः पृथोः ॥ ४० यस्यानुशासनजल्जगनमानसमभ्यगात्। तिस्थतस्य कुल्ह्स्य बिद्धन्नुविशोधनम् ॥ ४१ स्थानेष सर्व्ववण्णीनां गुणवृद्धिकरोऽपि यः। श्रीपाणिनेर ... शब्दिवद्याविदीरित(:) ॥ ४२ ... स् तार्थी सरोरुहम्। यस्त ... भानुभेणुरिवाभवत् ॥ ४३ ज्जुं नयशो शङ्खचकलसत्करः। भूधरः पुण्डरीकाक्षो योपि कृष्णो न कर्मणा ॥ ४४ महाकाळोदयकरो वृषस्थितिकृतादरः। नुतनन्दी स्मरारातियों बभार भवश्रियम् ॥ ४४

शतकतुकृतश् शकाद्धिकोप्यमितकतुः ।
भूरक्षार्थङ्करणया यो न धात्रावतारितः ॥ ४६
यस् स्तूयमानसत्कम्मं ।
सौमित्रिरिव सङ्ग्रामे ॥ ४७
युक्तइण्डकरतेन
#85
, च्यंस्य विष्णोरिवाभवे ।
ज्ञेयमन्यत्र दुष्करम् ॥ ४६
चेतसा।
य त्राह्मणाश्रमः ॥ ५०
Vv. 51-59—same as vv. 52-60 of No. 66
शैवपाशुपताचाय्यौ पूज्यो विप्रादनन्तरम् ।
तयोश्च वैयाकरणाः पूजानीयोऽधिकं भवेत् ॥ ६०
शैवपाशुपतज्ञानशब्दशास्त्रविदां वरः ।
आचार्य्योऽध्यापकश् श्रेष्टमत्र मान्यो वराश्रमे ॥ ६१
Vv. 62-70—same as vv. 63-71 of No. 66
त्रिसन्ध्यविधिसंसक्ता[श्शीलाध्ययनतत्पराः]।
गृहस्थकम्मंनिम्मूंका [यतयो विजितेन्द्रिया:] ॥ ७१
वर्षास्वनन्यशयिता ए कभक्तेन जीविनः]।
एवंविधा · · · यतयो [वास्तव्या ब्राह्मणाश्रमे] ॥७२
ब्राह्मणा यतयो ये पि स[दाध्ययनतत्पराः]।
एतेवामियती वृत्ति[र्दातव्या प्रतिवासरम्] ॥ ७३
V. 74—same as v. 76 of No. 66
दीपिकामुष्टिरेका च [तथधस्यैकपूलकः]।
सर्व्वाण्येतानि देयानि ।। ७४

ततोन्यान् पूजयेद्विधि · · · · · । वृत्तिर्देया तथाचार्य्ये . · · · ।। ७६

V. 77—Same as v. 78 of No. 66.

एका च ... ... । यतिभ्यश्च प्रदेयानि ... ... ।। ७८

V. 79—Same as v. 80 of No. 66.V. 80—Same as v. 78 of No. 67.

Vv. 81-84-Same as vv. 82-85 of No. 66.

भस्मादक जटाशुद्धिक्षारभस्मादकन्तथा।

एकत्तद्वाजनन् घूपभाजनं बह्धिभाजनम्॥ ८६

भङ्गार च द्विजाचार्यपरिवृद्धतपस्विषु।

एककत्र चतुर्मासं प्रदेयं सर्व्वमेव तत्॥ ८६

रिक्तपत्रं मधी मृत्स्नामध्येतृषु दिशेदिष।

भोज्यं विशेषयेदेशे काले पचीत्सवे तथा॥ ८७

Indira Gandhi National

कुर्यात् कुटीषु सर्व्वसि श्यनं प्रतिवित्सरम्।

इहस्था यतयस् सर्व्वं नाध्यक्षे वश्यताङ्गताः॥ ८८

Vv. 89-95 are same as vv. 89-95 of No. 66.

यदाश्रमोपकरणं हेमरु¹ध्यादि ... ...। भस्मभाजनदण्डादि भिक्षार्थन्ना ... ।।६६

No. 68. BAKO DOOR PILLAR INSCRIPTION, Dated 813.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 444)

The temple of Bako is situated in Roluos district, immediately to the south of Lolei and north of Bakong temples.

The inscription records the donations made in the year 813 by a dignitary named Dhūlī (dust) Jen (of feet) Kamsten

^{1.} Read scurfq

An Śrī Īśvara-varman to Īśvarāśrama, no doubt a monastery at Bako. The donations consisted of rice (to be given daily), vessels, seven male and female slaves of Īśānapura and four servants for the huts of the monks.

No. 69. PRAH KO STELE INSCRIPTION OF YASO-VARMAN, Dated 815

The inscription was edited by Coedes (IC. 28).

It is engraved on another face of the same stele which contains Ins. No. 55.

It is written in Khmer and is dated 815 (=893 A. D.)

It records royal donations of gold, silver and slaves to gods Parameśvara and Prithivindreśvara. It mentions a few localities, e.g. Abhinavagrāma, Virendrapattana and Śresthapura.

No. 70. LOLEY DOOR PHAAR INSCRIPTIONS OF YASO-VARMAN, Dated 815

These inscriptions are written partly in Sanskrit and partly in Khmer. The Sanskrit portions were edited in ISC. 319-331.

They are engraved on the door pillars of each of the four temples of Loley in the Roluos district.

Each of the Sanskrit inscriptions on the right-hand door pillar contains seven verses in *Upajāti* metre, of which the last six are identical. These may be referred to as A. The inscriptions on the left-hand door-pillar, consisting of two verses, are identical in all. This may be referred to as B. The metre of v. 1 is *Sārdūlavikrīdīta*, that of v. 2, *Upajāti*.

The last six verses in Text A contain an admonition to the future kings to protect the pious work. The first verse gives the date of accession of Yaso-varman (811-Saka) and mentions the installation of god, Siva in one case, goddess Bhavānī in another, and simply a god and a goddess in two others. The first verse in B gives the date 815 with full

astronomical details, when the statues of Siva and Gauri, made by the king himself, were installed and servants etc were given.

The Khmer portion gives the details of the servants and other donations. From the Khmer portion we also know that the divinities in the four temples were known respectively as Indravarmesvara, Indradevi, Mahīpatīsvara and Rājendradevi. The first two were thus named after the parents of the king and the last two after those of his mother.

Temple No. I

TEXT A.

श्री सिद्धि स्वस्ति जय। शशाङ्कचन्द्राष्ट्रशकाप्तराज्य-स स श्रीयशोवम्मनरेन्द्रराजः। स्वस्थापितायादित किङ्करादि सर्वन्तदस्मै परमेश्वराय ॥१ सं चावयायी ददतां समस्तां-स्तान् भाविनः कम्बजभूपतीन्द्रान् । पुनः पुनर्याचत इत्ययं व-स स्वधममसेतुः परिपालनीयः ॥२ अवैमि ये स्थास्तुयशश् शरीरा जिहासबोऽसूनिष धम्महेतोः। भवन्त उच्चेष्रिशरसां वरिष्ठा देवस्वमिच्छेय्रपीदृशास्ते ॥३ प्रायस् स्थितं गोप्तरि सन्मुखा ये छिद्रे सुरद्रव्यहरास्तु सन्ति। इदन्ततो रक्षत सद्यगे पि

राहर्ज्जहारैव सुधां सुराभः ॥४

यथा च राहुप्रमुखान् विजित्य ररक्ष देवानमृत च्चू विष्णुः । तथा भवन्तोऽपि निहस्य चौरा-न् सुरं सुरस्वं परिपालयन्तु ॥ ६ ज्ञात च्च सत्यं मृतिरेव याच्या राज्ञो विशेषेण तथापि सास्तु । धर्ममस्य हेतोम्मरणं हि शस्तं सतामतस् त्यागिन एव याचे ॥६ कुमारमन्त्रिप्रमुखैश्च पुण्य-त्रिवेदनाचीन तदेव रक्ष्यम् । युष्मासु भारः परिपालनादि-स् स्निग्धेषु विद्वतसु कृतो हि राज्ञा ॥७

TEXT B.
श्री सिद्धि स्त्रस्ति जय
वाणैकाष्ट्रशके शुचेश शितिदिने पष्ठे भ्रषार्द्धः विधी
सिङ्हञ्चन्द्रसुते वृष्यं सभूगुजे छन्ने कुलिरं रवी।
चापन्देवगुरी तुलां सरविजे भीमे गते स्थापिता
गौरीशप्रतिमास् समं स्वरचितास्ताश् श्रीयशोवस्मेणा ॥ १

अस्यासुमन्तो हरणं हरन्ति
ये ते नरेन्द्रादिह यातनाहीः।
यमादसुत्रापि च पालयन्ति
ये यान्तु ते धाम शिवं शिवस्य ॥२
Additional verses in A (Alternative to v. 1 above)

Temple No. 2
श्री सिद्धि स्वस्ति जय
मृगाङ्कचन्द्राष्ट्रशकाप्तराज्यस् स श्रीयशोवम्मेनरेन्द्रवर्धः ।
स्वस्थापितायामिह किङ्करादि
भक्तया भवान्यान्तदिदं व्यतारीत् ॥ ११

^{1.} Metre requires 事研讨

Temple No. 3
श्री।सिद्धि स्वस्ति जय
श्रीमान् यशोवस्म नरेन्द्रचन्द्रस् स चन्द्रचन्द्राष्टशकाप्तराज्यः ।
अस्मिन्धरारामनरादि सन्धैं
स्वस्थापितेशे तदिदं व्यतारीत् ॥१

Temple No. 4
श्री सिद्धि खस्ति जय
स श्रीयशोवम्ममहीमहेन्द्रो
द्विजेन्द्रचन्द्राष्ट्रभिराप्तराज्यः।
स्वस्थापितान् नृवराङ्गनादि
देव्या व्यतारीदिह तत् समस्तम्॥१

No. 71. PRASAT TA KEO_INSCRIPTION, Dated 815

The inscription was edited by Finot (BEFEO, XXV. 297).

It was engraved on a stele found within the enclosure of the Temple called Prasation I Keo near Angkor Thom. It contains 42 lines, of which six are written in North Indian alphabet. It is composed in Sanskrit and contains 30 Slokas

The inscription gives an account of the same family which is referred to in the next inscription (No. 71 A) from Phnom Prah Vihar. The first part of this inscription, which is missing in the next, completes the genealogy, which may be described as follows on the basis of the combined evidence of the two inscriptions.

Pinsvangrāmavatī had three sons and four daughters. The three sons were named Praṇavasarvva alias Nṛpendravikrama Sivātmā and Viṣṇuvala alias Lakṣmīndra. The second daughter named Kambujalakṣmī or Prāṇā was married to Jaya-varman and had a son named Dharma-vardhana. Another daughter Pavitrā (?) was married to Vindvardha. The genealogy is carried on further through the two other daughters as shown in the following two

tables. The name of the eldest daughter cannot be read clearly, and the youngest was Hyancandra,

T D=Keśavabhatta alias Krsnapāla alias Mahendrārimathana Prabhāvatī= Hrsīkeša Adhyāpaka alias Rājendrapandita Nagapala II. Hyancandra = Nadh alias Nrpendravijaya alias Prthivinarendra 2 Sons Rudrānī Umā (D) Pon =Purusottama viz (1) Paramārthasiva alias Prthivindropakalpa Sivasakti Sāmaveda Govinda (D) Bhān = Vibhāvasu (D) Mādhavī = Rāmabhatta

Garuda 3 Daughters : (1) Pañ; (2) Av; (3) Ān.

The descent through females seems to indicate the right of succession through females according to the civil law of Cambodia (BEFEO, XV. II. 55).

The inscription mentions some territories which were mostly obtained by the members of this family from various kings and endowed for religious purposes. The chief of these is the village Pin Svan from which evidently the first member of this family took her name, meaning 'the lady of the village Pin Svan.' This, as well as Āvilagrāma, is mentioned both in this inscription and the next. The other names are different.

The extant portion of the last verse being identical with v. 41 of the next inscription we may assume that the beginning of the second line contained the date, year 815, though it is actually missing here.

In the text the words restored with the help of the next inscription are put within bracket. Both Aymonier (II. 211) and Coedes (BEFEO. XXXIV, 417) have expressed doubts whether the inscription really belongs to the time of Yaso-varman on the ground that the inscription traces the genealogy of the family for four generations after Kambujalakṣmī, the queen of Jaya-varman II

. TEXT.

नमोऽस्तु मन्मथिजते।
💀 ष्टेत ताम्रतालतृतीयाक्ष्यनलार्चिषा ॥१
आसीद् ••• ्र व्हर्शसमुद्भवा।
पिङ्खङ्गामवती ••• ाःः ॥ २ 🐭 🗷 🗷
तत्सुनाः ख्यात।
ज्येष्ठः प्रणवशर्वाः भाइयी ॥३
कृष्णपालस्य महा (धात्री) र।
··· (केशव)भट्टस्य भवानी कुळभा(वनी) ।।४
रशालिनः।
तेऽभवन् भूतये ।।१
(कम्बुज)लक्ष्म्याख्या प्राणाख्या प्राण।
हाङ्चन्द्राख्याभवत् साध्वी प(त्नी तस्य)।
(सं)पत्तिं मग्रान्त उद्धारयन् ॥ ७
(सुपुवे साध्वी सुतामेकां) प्रभावती ।
तस्मात् केशवभट्टारूयात् वेत्ति सः ॥८
वभूवानम्रभू(पाल)मौलिमालितशास(नः)।
(राजा श्री)जयवर्मित जयश्रीशालितद्युतिः।।६
चतुर्भु जाचलोर्व्या(घृ)चतुर्भु ज इवापरः।
चतुर्विद्यास्वधीती यश्चतुर्वक्त इवावभौ ॥१०

कृष्णपालो महेन्द्रारिमथनाख्यामवाप्तवान् । विप्रः केशवभट्टाख्यस स च राजपुरोहितः ॥११ द्धत् प्रणवशब्वेस स श्रीनृपेन्द्रादिविक्रमम्। नाम भोगसुतं प्राप पंचां वण्णंध्वधीशताम् ॥१२ शिवातमा शयनस्थानमन्दिराधिपनिवरः। राज्ञे निवेद्य सम्रातापालयत संततेः पुरम् ॥ १३ पृब्वे पिक् स्वक् भ्वस् सीमा त्रिकष्टामरभूरभृत्। त्र लोक्यनाथी याम्ये(न) कन्याक्रमश्च पश्चिमे ॥ १४ स्तामुत्तरसीमासीतत्राची श्रीधरस्य ता(म्)। अवद्धेयत्स नृपाभिदत्तदासादिभिः पुनः ॥ १४ वननेत्रक्षितेस् सीमा पृब्वेंणेयं कङ्तिङ्मही । दक्षिणेन शरक्रमः स्तुग्बी नद्यपि पश्चिमे ॥ १६ उत्तरे ध्रुवसीमासीत् (तारा)यु भूम्यवधिश्च सः। स्त्रयम्भूरभवत्पूर्वे दक्षिण जय ... ... ॥ १७ हतिवन सिन्धुश्च सीमा पश्चिमतोऽभवन् । (वं) ग्रिङ् सीमोत्तरेणासीद् गोलकाङ्कितसन्निधः॥ १८ स्थलीक्षोणीत्ररपतिनते प्रणम्य यथाचिरे। मान्तां भुविमह माप्य प्रामं प्रकि पूर्व्वतो व्येक् नदी सीमा तस्या याम्येन पार्त्तवोक्। व्हें इ बोच् नदी तु वारुण्यामुत्तरतोऽभवद्भदा ॥२० तत्र ते शाम्भवं लिङ्गं भहिषासुरमधिनीम्। विधिना स्थापयामासुरम्भोध्यम्बोधिपव्वतैः ॥ २१ आविलक्ष्मां स सन्तोष्य (वेद)प्रियं महीभृतम्। श्रीमहेन्द्र।रिमथनस् स्याळैभू पमयाचत् ॥ २२ प्राहक निश्लेष स्नाणं (?) सीमास्त पूर्व्वतः।

इता गाढनदी याम्ये ... पश्चिमेऽभवत् ॥२३

सिद्धकाध्वाभवत्सोप्यवधिरुत्तरतः कृतः।
... त्वा धनानि ते तासु भृषु प्रामान् प्रचिक्ररे॥ २४
स्थापितंप्वाविल्यामे ... न्देषु पश्चसु।
प्रत्येकं षोड्शप्रस्थघृतान्येवाप्पितानि ... ॥२६
श्वेताक्षतश्च गणितं पश्चखिरकया कृतम्।
किल्पतं प्रतिवर्षे तद्भत्तया भद्रेश्वरेश्वरे॥ २६
... स्पष्टनमङ्गलैः ...।
... श्रीयशोवर्मनामधृक्॥ २७
... तः।
देवी पृवर्शपदा सा तु ... ॥२८
... प्रया तस्यालं ... मनस्विनः।
... प्रिया तस्यालं ... मनस्विनः।
... निर्ममतम्॥२६
वलाध्यक्षस् सालंनामा स्थलीयामे च बृद्धिमान्।
(वाणविध्वष्टिमश्) शैवं लिङ्गन्नवमितिष्टिपत्॥३०

No. 71A. PHNOM PRAH VIHAR STELE INSCRIPTION Dated 815.

This inscription was edited in ISC. 525.

Phnom Prah Vihar is situated on one of the summits of Dangrek mountains, in the province of Mlu Prei.

The inscription is written in Sanskrit. The upper part of the stele being broken, some limes at the top are broken on each of the four faces. Probably it originally contained 56 verses, 14 on each face, but at present only 51 verses can be traced, of which four are hardly legible. All the verses are Anustubh Slokas. The inscription is written in North Indian script which we meet with also in No. 71 and offers the last example of its use in Kambuja.

The inscription gives an account of the family mentioned in the preceding inscription of which at least eleven verses are repeated here. It records religious endowments by the members of the family, and of grants of land by the kings. The genealogy, in the extant portion, begins with Keśavabhatta and his daughter Prabhāvatī. The family had some connection with king Jaya-varman II, whose name and date of accession (724 Śaka) are given in vv. 3-4. V. 5 refers to his queen Kambujalakṣmī, also called Prāṇā, who was a member of the family. As the last member of the family lived after 815 Śāka (=893 A. D.) we have here the history of an aristocratic family in Kambuja extending over two centuries.

A short Khmer inscription (see No. 146 G) written in the normal alphabet at the base of the stele refers to Sivaśakti and contains the date 969 Saka. Aymonier (II. 211) holds that this Sivaśakti is identical with the one referred to in the Sanskrit inscription which also therefore must belong to the same period and not to 815 A.D.

TEXT.

Vv. 1-4 are identical, with vv. 7-10 of No. 71

तस्य कम्बुजलक्ष्मीस् सा प्राणाख्याप्यनुजा सती।
देवी वभूव धरणीश्रियौ लक्ष्मीपतेरिव ॥६
योऽसौंग्विष्णुवलाख्योपि लक्ष्मीन्द्राख्यामवाप्तवान ।
एकवित्ताधिपत्ये स युयुजे जयवम्भणा ॥ ६
नासाख्यस्तस्य भृत्योऽभूद्रत्तया विश्वस्तसन्मतिः ।
धीतिंग्द्रताकरो धीरो भद्रो भद्र इवापरः ॥७
तत्रश्ंश्रीनृपेन्द्रादिविजयाख्यामवाप्तवान ।
(यो न)गपश्रीहरणे वीरोऽभूद् वाहिनीपतिः ॥८
अपूर्व्वां पृथिवीमध्या() नरेन्द्रान्ता () महीयमीम् ।
आख्यामार्व्यस्य वधतो स्रह्चन्द्रख्यां प्रियाभवत् ॥ ६

I. Read धृति। 2. One letter is short here, 3. For महीयसीस्।

^{4.} जञ्ज was an indigenous name, and आतो is not a part of the name.

^{5.} For हाङचन्द्राख्या /

पवित्ररूया च सा पत्नी विन्द्रर्द्धस्य महाधियः। प्रभावती प्रिया हृद्या हृषीकेशद्विजनमनः॥ १०

Vv. 11-14 are identical with vv. 11-14 of No. 71.

Vv. 15-16 are identical with vv. 25-26 of No. 71.

महारथारुणस्य ६मां वनाख्यां वैष्णवीयुताम् । शून्यां सशिविङ्कां प्रागापुस्ते मूपशासनात् ॥ १७

चेतनापुरकं पूर्व्वं दक्षिणे मुविकस्थला। लांपङ् पश्चिमतस्तस्या ला(ं)पङ् सीमोत्तरे भुवः॥१८

देव्या प्राणारुयय[्]म्रात्रा लक्ष्मीन्द्राख्येन तौ सुरौ । दत्तदासादिपुजाभिर्यम्राद्दनभीलितौ पुनः ॥ १६

भवालयमुवं मान्यन्ते पुरस्कृत्य शासनम् । भूभुजो वहमा भक्ता लेभिरे धर्म्मबुद्धयः॥ २०

नदी पूर्व्वेऽवधिस्तस्या याम्ये राजेश्वरस्तथा । पश्चिमेऽभूद्धवपुरं सोस्येश्वेत्वातिदेवकः ॥२१

देवी कम्बुजलक्ष्मीस् सा साध्वी स्त्री धर्म्मवर्तिनी। श्रीधरमेवर्धन'पुत्र' सुषुवे:धर्मवर्धनम् ॥२२ ह्यङ्चन्द्राख्या स्म सा सूते परमार्थशिवात्मजम्। सरुद्राणीसुमां सामवेदं पोङ्क इति चात्मजम् ॥२३ प्रभावतीति सा सोमसोरमाकृतिरतिप्रभा।

प्रभावतीति सा सोमसोम्माकृतिरतिप्रभा । अध्यापकारुयं सुषुवे सुतं शास्त्रविद्यं वरम् ॥२४

त्रिपुरद्विषः ॥ २५

शक्तया शक्तिभृतां वरम्।

असूत देव्युमाख्याप्युमासमा ॥२६

^{1.} For पवित्राख्या।

^{2.} The correct reading is probably प्रामाख्याया ।

^{3.} For सोम्ये of, v. 24. 4. Read बद्ध नं।

^{5.} Read चाहमजाम्।

या पोड सा लक्ष्मीरिव वपुश्श्रिया। पुरुषोत्तमस्य पत्नी भूपबन्धोर्म्महात्मनः॥ २७ द्धद्ध्यापकारूयस् स नाम राजेन्द्रपण्डितम्। रुद्राश्रमे भूमिभुजा नियुक्तोऽध्यापकः कृती ॥२८ परमार्थशिवो भूयो वहभस्तस्य भूपतेः। पृथिवीन्द्रोपकल्पारूयां श्रीमतीं प्रथितामधात् ॥ २६ सा पोङ् असूत गोविन्दं माधवीं कमलामिव। सताश्च भान इत्यपरां पुरुषोत्तमतस् ... ॥ ३० रामभद्रप्रियासूत माधवी शिवशक्ति(तः)। प्रच इत्याख्याम् अव् इत्याख्याञ्चानाख्याङ् गरुडुन्त (था) ॥ ३१ भान इत्याख्या प्रिया साध्वी विद्वोऽस्द वि(भावसीः)। नाम्ना विभावसीस साक्षानमूर्चस्येव वि(भावसीः) ॥ ३२ राजेन्द्रपण्डितारूयस स लेभे भूपान पदीभ् (दम्)1। राजहोत्रा शिखाशाहितनाञ्चा स्याउन स()युतः ॥३३ पूर्वे तटाकपादीऽस्या भूमेस सीमास्ति दक्षि(णे)। क्टीतटाकक्श शक्तदेवक्ष्मा पश्चिमेऽवधिः ॥३४ उत्तरे गन्धसारक्षा² ताभ्यां तस्यां कृतं पु(नः) । स्थापितञ्चामवरस्वण्णेलिङ्गन त्रिञ्योममृत्तिभि (:) ॥३४ राजेन्द्रपण्डितस्तो नागपालोऽतिकोविदः। भागिनेयश् शिखाशान्तेश् चंकाक्ष्मामाप भूपतेः ॥३६ प्राच्यां सुरघट³न्तस्यास सन्नोड सोमास्ति दक्षिणे । पश्चिमे लोहकारक्ष्मा नगरीमार्ग्ग उत्तरे ॥३७ V. 38 is illegible. ... सून्तष्ट महात्मनः।

हतति(मिरोणा) शीति ब्रह्मवित्प्रभवज्ञक (:) ॥३९

^{1.} पद्दी is an indigenous name.

^{3.} For सुरवृत !

^{2.} For गन्धसारदमा।

^{4.} The reading is doubtful.

सावित्री पञ्चगाव्याख्या त्रौनाम्री माधवी तथा। तेषान्धरमप्रवृत्तीनान्धरस्यास सन्ततयोऽभवन ॥४० वलाध्यक्षस सालं नामा स्थलीप्रामे च बुद्धिमान्। वाणविध्वध्दभिश शैव(*) लिङ्गन्नवमतिष्ठिपत्² ॥४१ शिवशक्तिस स(च)आचार्यश शिवशक्तिविभागिवत्। शिवशक्तयेकवस(ति)श शैवा(चा)र्घ्याधिपोऽभवत् ॥४२ नीर(ज)श्चेत(स)। यस्य नीरजासनसन्मतेः। नीरजस्येव पादस्य नीरजो रजसा जगत् ॥४३ विद्वान ... यो वाग्मी विद्याद्य(त्य)भिलाषि(णः)। (वाचा)द्रविणवाक् सोमैस् सम्यांश्रक ... यस् सदा ॥४४ संसारे पि निरालोके दुर्गोण स्वलित(ः) क्वचित्। द्विड् वर्गाजालसक्तोपि यश् समैकरतिर्युधि ॥ ४४ यशोभिर्दीपयन्नाशाः कतुज्वलनसप्पेणे । घूमेस सतिमिराश्चक्रे बो बोगी युगपत् सदा ॥ ४६ अधर्मे यो जड़ो धर्मे पटीयानभवद्गुणी। पङ्गः कुवर्त्मसु व्यक्तं शीवगामी सुवर्त्मसु ॥ ४७ धन्यान्येतानि सर्व्वाणि सार्व्वस सन्तानतारणात्। यत्रात् स पालयामास भूपभत्तयनुभावतः ॥ ४८ शिवशक्त्यनुभावेन शिवशक्ती विवर्द्धिते। शिवशक्तिमुनेर्व्वन्ध्रशिवायास्तां शिवातमनः ॥४६ वर्गाः कीर्स्यां गरीयस्यास सन्ताना ये सदाशयाः। सन्तानपुण्यपालास्तान् पान्तु पद्मालयादयः ॥ ५०

यथा ब्रह्मादिवशकुच्छिवशक्तेश् शिवाङ्यना । हत्सत्कारुण्यवशकुच्छिववशक्तिमुनेस्तथा ॥५१

^{1.} Read पञ्चगन्याख्या ।

^{2.} This verse is identical with v. 30 of No. 71.

No. 72. PHNOM DEI TEMPLE INSCRIPTION OF YASO-VARMAN, Dated 815.

The inscription was edited in BEFEO, XVIII (9), p. 13, Phnom Dei is the name of a hillock about 10 miles to the north of Angkor. The inscription contains 2 Sanskrit Stokas and eight lines in Khmer. The Sanskrit portion tells us that king Yaśo-varman fixed the limits of the domains of the temple dedicated to Hara and Acyuta, united in one body (i.e. Hari-Hara), which was built on the mountain called Purandara (i.e. the Phnom Dei). The Khmer portion defines the boundaries in different directions. To the southeast the limit was 'vighneśo', i.e. probably a temple of Ganeśa. To the north-east the boundary was the cave of Viṣṇu Vināyaka. Vināyaka here probably denotes Garuda.

The Khmer portion contains the date 815; but the unit figure is not certain.

Indira Gandhi Natjon

द्वि ... पुत्रहरौ यो च संवृत्तौ भेदमागतौ । जगतश् शङ्करौ वन्दे नित्यञ्चेतौ हरीश्वरौ ॥१ श्रोहराच्युतयोस् सीमा श्रीयशोवम्मीणा कृता । श्रीहराच्युतयोर्दत्ता श्रीपुरन्दरपर्व्वते ॥२

No. 73. PHNOM SANDAK STELE INSCRIPTION OF YASO VARMAN, Dated 817.

This inscription was edited in ISC. p. 331, and noticed by Aymonier (I. 392).

Phnom Sandak is a ruined temple on the hillock of the same name about 15 miles to the north of Koh Ker and 30 miles to the south of Dangrek Mountains.

There are two Sanskrit inscriptions on two faces of

the stele, the first (A) containing 26 and the second (B) 13 Slokas.

After an invocation to the Trinity and the goddesses Gauri and Sarasvati (vv. 1-9) and the eulogy of king Yasovarman (vv. 10-17), Ins. A records the religious foundation of one whose name is not given, but who was a disciple of Somasiva and was appointed a Professor in the domain (ksetra) of Śrī Indravarmeśvara. Evidently Yaśo-varman endowed a domain to Siva, named it after his father, and established a college in connection with it on the mountain which is called here Sivapura. The anonymous professor restored the worship of Siva which had fallen into decadence, installed a new linga called Bhadresvara and gave donation to it. Aymonier, however, thinks that Indravarmesvara must be looked for in the ruins of Lolei and that Somasiva was identical with Sivasoma, the guru of king Indra-varman. The details of the donation are given in a Khmer inscription engraved on the edge of the stele. Although the religious foundation was made in \$17 Sakana (=895 A.D.), it is likely that the inscription itself was engraved long after, for v. 11 could hardly be composed during the lifetime of king Yasovarman and only six years after his accession.

Text B contains an invocation of the Trinity and the goddess Aparnā (vv. 1-6) and an eulogy of king Jaya-varman II. V. 8 seems to imply that this king came to the throne after the extinction of the old royal family of Kambuja. V. 12 refers to his capital on mount Mahendra. The text comes to an abrupt end after v. 13, the rest of the stele remaining blank. The connection between the Texts A and B is not apparent; but there is no doubt that they were written about the same time. Attention may be drawn to B. v. 13 which refers to a sūtra of Pāṇini (I, 4, 58, 59, 80).

TEXT.

A

श्री सिद्धि स्वस्ति जय। नमश शिवाय यत्पाद्नखज्योतस्त्रा विराजते । नम्रेन्द्रमृद्धमन्दारमधुसेकादिवोदगता॥ १ रुद्रश्नमत यस्याङ्घि सरोजोदरजं रजः। घुमायते सुरशिरोरुहरत्नाग्निकोटिषु ॥२ जितन्धू जर्जे टिना यस्य जटा विस्फुरितारुणाः। दहनाशङ्कया शङ्के गङ्गाविशद्मारुषः ॥३ जितं महावराहेण विषाणी यस्य राजतः। लोकत्रयपद्व्यापियशसामङ्कराविव ॥४ विष्णुत्रमामि यस्याङ्गमा सा पाणौ विभाति भृः द्विट्छीकचप्रहामोदाङ्मे व भ्रमराङ्गना ॥४ एकाण्णवसरःपद्मे ब्रह्मवक्ताणि पानतु वः। पद्मानीवोद्गतान्यञ्जे मधुकेतभ¹मृत्यवे ॥६ नमन्तु ब्रह्मणः पादपङ्घो सततारूणो । सुस्थियायासनाम्भोजवोधं कर्त्तृमिव स्वयम् ॥७ वन्दे गौरी हिया यस्यास सञ्जुकोच मुखाम्बुजम्। नवसङ्गे हरस्येन्दुचन्द्रिकाचुम्बनादिव ॥८ नमो देव्यै सरखत्यै यस्याश् शब्दमयो गुणः। अधिदेवतया वाचां श्रुयतेऽप्यन्यकीर्त्तने ॥१ राजेन्दुश् श्रीयशोवम्मीभवत्पूर्णतरोदयः। यशःश्लीराण्णेबोत्पृरसंद्वावितजगत्रयः ॥ १०

नोपैति नाशमद्यापि कीर्त्तियस्यातिभास्वतो । गायिद्व्याङ्गन।वक्तपीयूपळुठनादिव ॥ ११ नुनन्धात्रामृतेनेव सौन्दर्धं यस्य निम्मितम्। यद्रक्ष्णा वाष्पमार्गाण विवेश जगतां मनः ॥१२ न स्ववृद्धिः प्रजावृद्धिं विना यसमै सम रोचते। कि स्वयं वद्धते चन्द्रस् सिन्ध्वेलामवर्द्धयन् ॥१३ समरे वैरिरकाको यस्य खडुगो व्यराजत। चरणालक्तकाङ्काद्रः पन्था इव जयश्रियः ॥१४ अदोधीनद्रमागन्तुकामा यं स्वकुळैस् स्थिता । कौस्तुभालालनाङ्क्षमीश् शङ्के केशववक्षसि ॥१४ यमसामान्यसौन्दर्धः सृष्टा स्रष्टान्वचिन्तयत् । उपमानमय चं तस्याद् उपमेयो परः कथम् ॥ १६ श्रीमान स्वभावलावण्यो गम्भीरी रत्नसन्निधिः। यस् समुद्रसमानोऽवि संवूण्णी न परोदयैः ॥१७ तस्य राज्ये मुनिवरो मुनिवन्दाङ्कि पङ्कजः। नाम्रा सोमशिवश शास्त्ररत्नाकरोऽभवत् ॥१८ भगविच्छिवसोमस्य शिष्यो यो धरणीभुजा। श्रीन्द्रवर्माश्चरक्षेत्रेऽध्यापकत्वे न्ययुज्यत ॥ १६ शिवशास्त्राण्णेवं वृद्धिमन्दरेण विमध्य यः। स्त्रयं ज्ञानामृतं पीत्वा द्ययान्यानपाययत् ॥२० गलन्मधुरसाकारशब्दशास्त्रमनोहरे। सरस्वती मधकरी यस्यास्याब्जे रताभवत् ॥ २१ देवतागुरुविद्रार्घ्यातिथिपुजाबिधौ कृती । गरीयसामिष गुरुव्यो जघन्य इवाभवत् ॥२२ स श्राचार्च्य इदं लिङ्गमैशं शिवपुरे गिरौ। क्षीणपूजिन्दरत्वेन पूजावृद्ध्या व्यवद्धेयत् ॥ २३

स चात्र सम्यग्विधिना श्रीभद्रेश्वरमाख्यया । शैंढेन्दुमृर्त्तिशाकाब्दे शिविळङ्कमितिष्ठिपत् ॥ २४ धनान्येतानि दत्तानि केदारारामिकङ्करान् । तेनाभ्यां मिश्रभोगाभ्यां पान्ति ये यान्तु ते दिवम् ॥ २४ ळभन्तां यातनान्ते तु नरकेष्वाभुवः स्थितेः । अवीचिरौरवाद्येषु मईयन्ति हरन्ति ये ॥ २६

B.

श्री सिद्धि खस्ति जय ॥ नमोऽस्तु शम्भवे यस्य निष्कलस्यापि चिन्तने । भाखन्मुत्तौ सक्छता दश्शीनदोरिव दृश्यते ॥१ विभाति धूज्जेटिजटा गलङ्गङ्गा म्ब्विन्टभिः। तद्वारमोक्तिकैश्चन्द्रकोटिच्छेदच्युतैरिव ॥२ जयित त्रिपुरध्वंसी यस्याङ्गिनखभा वसः। आलीढभारनागेन्द्ररीपवह्नयद्रमा इव ॥ 3 नमोऽस्तु हरये यस्य पदः पद्माङ्कशायिनः। माभिस्तन्नाभिरभवद् भिन्ननीलापुज®सन्निमा ॥ ४ स्वयम्भूः पातु वो यस्य भास्वत्स्वण्णेनिमं वपः। आभाति संभवाम्भोजिक अल्कस्पर्शनादिव ॥४ बन्देऽपण्णीं पदोर्घस्याः गुल्कौ लिनौ विराजतः। आसन्नतरसप्पीभनुपुरातिभयादिव ॥ ह आसीच्छीजयवरमें ति भूपतीनामधीश्वरः। भूपालमौलिरत्रांशुवर्द्धिताङ्घिनस्वयुतिः ॥ ७ योऽभूत्प्रजोद्यायैव राजवंशेऽतिनिम्मेले । अपङ्कजमहापद्मी पद्मोद्भव हवोदितः ॥८

रामा यं वीक्ष्य जल्पन्ति कामिष्रलोचन ।
न हि नो मनसोऽपैति सुभगोऽयं श्रणादिति ॥ ६
यस्य रूपोपमेयत्वं न स्यात् स्याद्पि विव्रगम् ।
मुख्यस्थायानुरूपो हि चन्द्रमा राहुणावृतः ॥ १०
नातिभारा भुजे यस्य धराम्भोनिधिमेख्छा ।
यथा ज्यावातिकणता भूभृतोऽपि व्यनामयत् ॥ ११
सिङ्हमृद्ध्यासनं यस्य राजमृद्धीन शासनम् ।
महेन्द्राद्रेः पुरी मृद्धि तथापि न तु विस्मयः ॥ १२
सद्धम्मीनरतेय्यस्य पद्धराज्येन चिक्ररे ।
उपस्गाः कियायोगे ते प्राग् धातोम्भी नेरिव ॥ १३

No. 74 PHIMĀNAKAS INSCRIPTION OF YASO-VARMAN, Dated 832

The inscription was edited in ASC 1545.

It is engraved on a door of the well-known building called Phimānakas in Angkor Thom. The inscription is partly in Sanskrit and partly in Khmer. The former contains 12 verses, 11 Stokas and one in Sragdharā metre. It records, after an invocation to the Trinity (vv. 1-3), the installation of an image of Mādhava (Kṛṣṇa) called Trailokyanātha, and donation to it by Satyāśraya, a minister of king Yaśo-varman, and well-versed in astrology. V. 12 contains the date 832 (=910 A. D.) with full astronomical details. The Khmer portion, very much damaged, contains the list of slaves.

Bergaigne pointed out that v. 7 must have been composed after the death of Yaso-varman. Barth thinks that in view of the minute details of the date given in v. 12 it must

^{1.} Read रूपोपमेयत्वं

^{2.} Read 'sqi'

have been composed on the occasion referred to in the inscription. So he thinks that Yaśo-varman died in 832 Śaka.

TEXT.

सिद्धि स्वस्ति पान्तु ... ... चरणाभ्यु जरेणवः। पितामहमहेन्द्रादिशिरोरब्राङ्युचारवः ॥ १ वन्देऽचिन्त्यगतिं विष्णु(ं) प्रकृत्या यस्य वक्षसि । स्थिता लक्ष्मीम् जे भूमिर्नाभिपद्मे प्यजस सदा ॥ २ ब्रह्माञ्जगन्धसन्तान ... विप्रहाम् । वन्दे गोविन्दहद्वारि ... ... नीं श्रियम् ॥ 3 आसीदशेषभूषालमस्तक्षभ्रतशासनः। राजेन्द्रश श्रीयशोवम्मी महेन्द्रोपेन्द्रविक्रमः ॥४ युद्धमाय्थयोधादिमद्। न्धेमेन्द्रभोषणम् । प्राप्य यस्य प्रतापेऽको दृष्टश्चन्द्रो यशस्यिष ॥ ४ यस्याङ्गसङ्गिसौन्दर्ध्यविसरैङ्कादिता रतिः। स्वभन् वधवैधव्य अही सा व अनामिव ॥ ह यशो यस्य मनोहारि शारदेन्द्करादि । क्रीड़ायां शयने याने गीयतेऽद्यापि देहिभिः ॥ ७ तस्य राजाधिराजस्य होराशास्त्राञ्धिपारगः। यश् श्रीसत्याश्रयाख्योऽभूनमन्त्री मन्त्रीव विश्वणः ॥ ८ करङ्कङ्करां पात्रन्तारं रेरशनामपि। सितच्छत्रस्मिनां लक्ष्मीं यो लेमे स्वामिभक्तितः ॥ ह तेनैव स्थापितो भक्तया भगवानिह माथव:। स श्रीत्रेंहोक्यनाथारूयो यशु श्रिया भाति भूतहे ॥ १० सुवर्णा रजतङ् क्षेत्रमारामङ् किङ्करं स्त्रियम्। किंपतं यो हरेन्मोहादितो यातु स दुर्गितिम् ॥११

द्वित्रघष्टान्दे विधातुर्म्मधुसितदिवसे याति कन्यादिमिन्दौ मेषं शीतेतराङ्गो सबुधरिवसुते मेषिनद्वारिपूज्ये । तौलं शोणीतन्जे वृषममरगुरौ द्वन्द्वराशिश्व लग्ने स श्रीत्रौलोक्यनाथम् स्थित इह भगवान् वो विभूतिं विधेयात् ॥ १२

No. 75 THE BAYANG STELE INSCRIPTION OF YASO-VARMAN

The inscription was edited by Coedes in IC, 256. For locality see No. 8.

The inscription contains 18 Sanskrit ślokas. After an invocation to Siva (v. 1) and the eulogy of king Yaśo-varman (vv. 2-6) it refers to a sage named Amarabhāva, who received various honours from Yaśo-varman (vv. 7-8), was a great scholar (v. 9) and was appointed chief of the northern Indrāśrama by king Indra-varman (v. 10). While digging a tank he found a golden disc belonging to his guru (preceptor) (vv. 11-12). He made of it an image of Siva, of the type called Utsavamūrtti, for taking out in procession (vv. 13-14). He was appointed chief of the monastery (v. 15) and erected a sālā (house) of the god in the southern valley (v. 18).

TEXT.

श्चियं वो धूर्क्तिटः पातु यस्याङ्ग्नेः भारपीड्या । विधिनेकृतसर्वाशान्दशास्यो व्यकृत स्वरान् ॥ १ कम्बुक्ताधिपती राज्ञां मूर्द्धस्वाहितशासनः । श्रीन्द्रवर्मोति राजा यो दिश्च ख्यातपराक्रमः ॥ २ सेवाराजसमाहारमोलिरत्नांशुनिर्गमैः । रत्नसिंहासनं यस्य द्विगुणीकृतशोभनं ॥ ३ एकैकाष्टशकावाप्तराज्यश्चीः श्रीयशोनिधेः । श्रीयशोवर्मणामा'सीत्तस्य पुत्रः प्रतापवान् ॥ ४

धर्मावियोगिकृत्यस्य राज्ये यस्य कृतं युगम्। परोक्षमप्यतिप्रीत्या वर्त्तमानमभदिव ॥ ४ यतो निर्धाय सत्कीत्तिर्भयसी परितो दिशः। द्राद्धश्रमतप्ते व पस्परश्मिमो महोदधेः ॥ ह तेन राज्ञा कृतज्ञत्वात् सम्पद्भिरयो यतीश्वरः। सौवर्णभस्मपात्राक्षमालाद्याभिः सुसत्कृतः ॥ ७ परार्द्धयमासनं पद्मदलकेसरपंक्तिमत्। यतीनामाधिषत्येन योऽध्यास्ते स्म नृपाज्ञया ॥ ८ शैवज्योतिषशब्दार्थवादिशास्त्रार्थवेदिना । येनात्मानतित्रगृहोषि योगेन दहशे शिवे ॥ ह श्रीन्द्रवर्मानियुक्तो य उत्तरेन्द्राश्रमाधिप:। तोयं विज्ञापयामास दुर्छम् भोग्यमाश्रमे ॥ १० इति विज्ञापितो येन श्रीन्द्रवस्मविनीश्वरः। तताकं कारयामास नरविषयवासिभिः॥ ११ तटाके खन्यमाने यत् सौवण्णीगुरुमण्डलम् । पृञ्जीपनिहितं भूमाबुद्धृतं खननीधरै: ॥ १२ येनेदं प्रतिमायै तच्छम्भोर्भवतु भूपते। राज्ञो विज्ञापितस्येति साधुवाच्यनुकूळता ॥ १३ शाम्भवी प्रतिमा येयं सौवण्णी शिविकास्थिता नीयतेऽद्यापि यस्तस्याः निमित्तमभवत् किल ॥ १४ श्रीयशोवम्मणा पश्चात् स्वाश्रमेऽधिकृतः पुनः। य आचार्घ्याधिपत्येन लब्धवान् प्रवरासनम् ॥ १४ यद्यशो हारकह्वारनीहाराकृतिकान्तिमत्। निष्कलङ्कं कलावन्तं कलङ्काङ्कमिवाहसत् ॥१६

प्राणिप्राणपरित्राणप्रधानपरिमाणतः। यो रागी बीतरागोपि शिवत्वैकत्ववेदितः॥१७ स एवामरभावाख्यो यतीनां प्रवरो गुणैः। शाखामञ्जा¹ देवस्य दक्षिणोपस्यकातले॥१८

No. 76 ANGKOR THOM INSCRIPTION OF YASO-VARMAN

This inscription was edited in BEFEO, XXV. 304.

It is engraved on a slab of stone on a terrace situated in the south-western quarter of Angkor Thom. The stone is very damaged and much of the inscription is illegible.

The inscription is written in Sanskrit and contains 14 slokas. It contains an eulogy of king Indra-varman, gives his date of accession (799 Saka) and refers to his religious foundations. Then follows an eulogy of king Yaśo-varman and an account of his foundations, including the Yaśodharatatāka (v. 13).

TEXT.

गुरुभार्गव वाल्मीकि ... ।। १
आसीदशेषभूषाळ ... तरो वरः ।
श्रीन्द्रवर्मोति मेदिन्याः पुरा नृपतिविक्रमः ॥ २
नवरन्ध्राद्रिराज्योषि नीरन्ध्रो यो वसुन्धराम् ।
विद्धे स्थापितैर्हे (वै) विभ्रतीन् त्रिद्विश्रयम् ॥ ३
समरे समवीर्घ्येण ... इह ।
विद्रा मानैर्वुधा वाग्मि ... विनोदै रतन्नताः ॥ ४
तस्य सूनुरन्नद्धि ... ... ।। ६

व्यक्तं राजेन्द्रचन्द्रोपि चन्द्र
प्रतापैः ॥ ६
उद्युक्तं यं समुद्वीक्ष्य · · · · · · ।
(अभ्यव) हरतीवेन्द्रः शरान् ॥७
यो नित्य (म्) रण
वृद्धक्षीणवलञ्चन्द्रम ⋯ ⋯ … यः ग ८
अङ्गेन(त्व)ङ्गसौन्दर्ग्यमधर्यं यः।
विरुद्धमपि विभ्राणो यो वभावविरोधिनाम् ॥ ६
सकलां यः कुला पुरः कृतयु यं।
प्रदर्शयन् धर्मपरः प्रजापतिरभृत् परः ॥ १०
ized oxedeni
धरनी धरनीनाथं त्रीथमवाप्य यम्।
थर्म्मकामार्थसम्पूर्णा सप्रजा ॥ ११
थर्म्मकामार्थसम्पूर्णा सप्रजा ॥ ११
यर्म्मकामार्थसम्पूर्णा सप्रजा ॥ ११ जगाम निर्गमे यस्य ।
धर्मिकामार्थसम्पूर्णा सप्रजा ॥ ११ जगाम निर्गमे यस्य । दृदौ दिक्षालमोलि Indira Gandhi National ॥ १२
धर्मिकामार्थसम्पूर्णा सप्रजा ॥ ११ जगाम निर्गमे यस्य । दही दिक्षालमीलि Indira Gandhi National ॥ १२ यशोधरतटाकारूयं यः ।

No. 77 ANGKOR THOM INSCRIPTION OF YASO-VARMAN

This inscription was edited in BEFEO, XXV, 307.

It is engraved on a slab of stone found in a temple in the south-western quarter of Angkor Thom, a little to the south of the grand avenue which goes from the western gate to the Bayon Temple.

The inscription was written partly in Sanskrit and partly in Khmer. But much of it is now lost or illegible. The

Sanskrit portion, now extant, contains five verses recording the installation of an image of Vișnu and some endowments to the temple by the maternal uncle of king Yaśo-varman who was probably named Samaravikrama. One verse is missing at the beginning.

TEXT.

विक्रमान्तं द्धन्नाम समरादिश्चियोज्ञ्बल्धम् ।

मातुलो यस्य भन्यश् श्रीयशोवम्ममहीपतेः ॥ १

तेनेयं प्रतिमा विष्णोः प्रभविष्णोर्महर्द्धिना ।

... ता स्थापिता शान्तयशश् शुद्धेन्दुमृर्त्तिना ॥ २

... जगतां नाथं तं प्रावमहाहृद्दस्थितं विष्णो ।

... तण्डुलमद्भाद्धकं तस्मे ॥ ३

... विष्णोर्कितीण्णन्तेन य ।

... यथा तन्ना विनाशितम् ॥ ४

... न्तश्चिरविभव्विभुद्धे भूतले लिप्समाना ।

... तष् रिपुधनवा...म् मा बुरुध्वं विरेण ॥ १

No. 78. VAT THIPEDI INSCRIPTION OF ISĀNA-VARMAN II, Dated 832

The inscription was edited by Coedes in 'Melange Sylvain Levi', p. 213, and noticed by Aymonier (II. 379). Vat Thipedi (adhipati) is the name of a small temple in the district of Siem Reap.

The inscription is written in Sanskrit and contains 19 slokas. After invocation to Siva, Viṣṇu, Brahmā and Umā (vv. 1-5) it contains an eulogy of king Yaśo-varman (who ascended the throne in 811 Saka) and of his two sons Harṣa-varman I and Iṣāṇa-varman II (vv. 6-12). These three kings highly honoured a learned ascetic named Sikhāsiva whose learning and virtues are described in vv. 13-16, and whose religious endowments are recorded in the next three verses.

These were: (1) the construction of the temple (on which the inscription is engraved) in the year 832; (2) the installation of three lingas of Siva on mount Bhadragiri (cf. No. 152, v. 37); (3) the installation of three lingas close to the Yaśodhara-taṭāka, referred to in Nos. 62-65 and identified with Eastern Baray.

Aline in Khmer, written on the margin of the Sanskrit inscription, records that in 834 Saka Mratāñ Sānvarna of Bhavapura made a donation of some lands to god Sivalinga.

The Sanskrit inscription has a style of its own, of which the chief characteristics are the use of long compounds, atyukti, i.e. exaggeration, and anuprāsa, i.e. the repetition of the same syllables in the same line. These, according to Sanskrit rhetoricians, are the marks of the Gauda style, and Coedes thinks that the author of the inscription was probably trained in the Gauda country. The inscription thus furnishes an evidence of the continuity of relation between India and Kambuja.

Indira GaTdE Xarpnal

सिद्धि

तमोऽनङ्गाङ्गिनिर्भङ्गसङ्गिने पि विरागिणे।
अङ्गनापघनालिङ्गलीनाद्धाङ्गाय शम्भवे॥ १
पातु वः पुण्डरीकाक्षवक्षो विक्षिप्तकौस्तुमम्।
लक्ष्मीस्तनमुखाहिष्टकषणक्षामचान्दनम्॥ २
बोधध्वद्ध्वान्तसंरोधविनिर्धृतप्रजाधिये।
ध्वान्तध्वद्वेदनादिद्धिमेधसे वेधसे नमः॥ ३
वन्दे देहार्द्धतानीतामुमां-मदनविद्धिषा।
समक्षमदनद्वोषदोषप्रक्षालनादिव॥ ४
सिद्धिं सरस्वतीस्तां या शुभ्रां विश्वती तनुम्।
उदिता पूर्व्वमन्यस्मिन्नपि देवे विवक्षिते॥ ४
शिशिशीतांशुमृर्त्तिश्रीहतारिन्नीः कलाश्रयः।
राजेनद्रश् श्रीयशोवम्मां भासिताशो रुचाभवत्॥ ६

तेजस्मौन्दर्यगाम्भीर्य्यवीर्यर्थयम्बामजम्भतः। सूर्य्यन्द्रद्धिशौरीरास् सम्भूयेव वभूव यः ॥७ हानदाक्षिण्यचारित्रमाध्य्योदिगुणनयन। वशी विश्वान्यपि वशं यस्तेजो न जहाँ निजम ॥ ८ श्रीहर्षवस्मा तनयस् सत्पदं प्राप शंविना । तेजोनुरागनम् न्द्रमौलिलीढाङ्कि पङ्कजः॥ ६ यस्याविखण्डदोई०डवीय्योगीलितदिसमुखे । कान्ताकीर्त्तिरदृष्टान्यै रेमे भुवनमन्दिरे ॥ १० तमन्त्रपि कनीयांसं सोदर्यन्तिरमतेजसम्। श्रीशानवस्माणिमता लक्ष्मीरक्केमिबोड्पम् ॥११ त्यागश्रद्धाकलाकान्तिशौदीर्घ्यं प्रमुखाश्रयः। गुणानां समुदायोऽपि यो ध्येयः परमः पुमान् ॥ १२ तेभ्यस स्तुतापदानेभ्यो योऽहीऽवाप महाईणाम्। संखण्णदोलारशनाकरङ्कातपवारणाम् ॥ १३ व्याख्यातानेकशास्त्रत्वात् सिद्धान्ताचारशासनात्। आचार्याणां य आचार्यो प्रामणीर्योगिनामपि ॥ १४ विश्रद्धासंख्यतकोऽपि शब्दविद्यादिवाङ्मये। षटतक्किभ्यासरागं यो न तत्याज कदा च न ॥ १४ प्रज्ञाश्रद्धाक्षमालज्जाकरूणा वत्यवादिता । स्त्रीष्वासु नित्यसकोऽपि यो गुणाह्यासु संयमी ॥ १६ शिखाशिवेन तेनास्मित्राचार्येनाफ्छार्थिना । द्विरामाष्ट्रशके भक्तया कृतेयं देवतास्थितिः ॥ १७ तेनापि लिङ्गत्रितयं शम्भोभंद्रगिरौ गिरौ। स्थेयस्यै स्थितये स्थानौ³भक्तेस स्थापितमुज्ज्बलम् ॥ १८

^{1.} श्रंब is the name of an arm of Indra. श्रंबिन may refer to Indra.

^{2.} Read मोटीव्य

^{3.} Read स्थामी

यशोधरतटाकस्य दक्षिणेनापि सन्निधौ । तेनापि लिङ्गत्रितयं स्थापितं गुरुशासनात् ॥ १६

No. 79. VAT CHACRET TEMPLE INSCRIPTION

The Sanskrit portion of the inscription was edited by Bergaigne (ISC., p. 551) and the Khmer portion noticed by Aymonier (I, p. 237).

For locality see No. 25.

The inscription is engraved on two faces of a stele. On the first face there are four lines in Khmer, hardly legible, followed by five lines and a half in Sanskrit. The last half of the last line is in Khmer. The Sanskrit portion is written entirely in verse and consists of four Slokas.

The inscription records the donation of female slaves by king Harsa-varman, son of Yaso-varman to a temple of Siva called by the name of Adrivyadhapuresa. The last half line in Khmer contains a date which has been read as 834 Saka, but the first figure is doubtful. There is nothing to show, however, that this date refers to the object contained in the Sanskrit inscription (JGIS, III. 65). The inscription on the second face of the stele, written entirely in Khmer, is very fragmentary, and probably belongs to a later period.

TEXT.

(तम) ध्व(न) दूर्ज्जते रिक्क पद्भुत्तस्य रजोहव(ः)।
नम्नासुरेन्द्रदेवेन्द्रमौलिरन्नाङ्गुदीपितम्॥ १
आसीद्राजाधिराजो यस्तेजोवन्दितः ....।
भूभृतामुत्तमाङ्गेष् ... पाद ....।। २
नाम्ना श्रीहर्षवस्मा सश् श्रीयशोवस्मेपुत्रकः।
श्रियाभिनवया जुष्टश् श्रीनिवास इवावभौ ॥ ३

^{1.} Reading doubtful. Perhaps (पाया)हो भूजारे:

कम्युजेन्द्राधिराजोऽसौ जशद्गीतगुणामधिः । अद्रिव्याधपुरेशेऽदात् षट् कान्ताः प्रतिपक्षकम् ॥ ४

No. 80. PRASAT THOM INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN IV, Dated 843

The inscription was edited first in *ISC*, 555 and again in *BEFEO*, XXXIII, 12. Prasat Thom is the name of a temple in Koh Ker. The inscription, partly illegible, contains three Sanskrit verses, the metre-being Vasantatilaka (1) and $S\bar{a}r-d\bar{u}lavikr\bar{u}dita$ (2, 3).

The object of the inscription is to record the donations of king Jaya-varman (IV) to god Tribhuvaneśvara who has made him king of kings. The date is 843 (=921 A. D.). It shows that Jaya-varman had become king and removed the capital to Koh Ker by 921 A.D.

Another inscription, in Khmer, engraved on a pillar of the eastern Gopura, refers to donations to 'Kamraten an jagat ta rājya' (royal divinity) by donations dignitaries named Sikhāvindu and Śrī-Vīrendrārimāthana in 843 (=921 A.D.). The donations consisted of lands in Sivanivāsa, buffaloes, and male and female slaves.

TEXT.

^{1.} Read जगदगीतग्याम्बुधिः।

No. 81. CON AN TEMPLE INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN IV, Dated 844

The inscription was noticed by Aymonier (I. 292) and Coedes (BEFEO, XXXIII. 16).

Con An is situated in the province of Thbon Khmum. The inscription is written in Khmer and contains 35 lines. It records an order given in 844 Saka (=922 A. D.) by king Jaya-varman to a dignitary named Srī Pṛthivīndra-varman, who remitted it to another dignitary named Srī Nṛpendra-vikrama, Superintendent of the Store-house, of class I. The order referred to the installation of Tribhuvanaikanātha at Jen On (Con An). It was the pious work of a Brāhmaṇa named Prāṇa who also probably installed god Campeśvara (a popular divinity in Kambuja, probably Kṛṣṇa), and various donations were made to him by royal orders. Prāṇa gave to this god, 'who is Viṣṇu', about 100 male and female slaves, and lands. The inscription ends with a Sanskrit verse containing the usual imprecations.

Another inscription of 27 lines in Khmer, in the same temple, records donations to god Tribhuvanaikanātha, of forty slaves and lands, and refers to division of the products of the land among the different chiefs of slaves.

Aymonier read the date of this record as 7844 (I. 293). But what he read as 7 was really an ornamental sign of punctuation after Synsti.

No. 82. TUOL PEI INSCRIPTION OF HARSA-VARMAN Dated 844

The inscription, written in sanskrit and Khmer, was noticed by Aymonier (I. 443) and Coedes (BEFEO, XXXIII. 17).

Tuol Pei is the name of a ridge in the province of Stung. The inscription records an order of the king Harşa-varman dated 10th Āṣāḍha of the year 844 Śaka (=922 A. D.) and addressed to a dignitary named Śrī Narendrārimathana. The order related to the delivery (of goods) of Vāp China (probably a Chinese), consisting of slaves, gold, silver, elephants, buffaloes, cows and gardens. Then follow a list of slaves, enumeration of silver objects such as disc, plates and sword-belt, elephants, 11 buffaloes and 32 cows. The mrtakadhana (inalienable property?) of Vāp Rau is also given to the gods. The inscription concludes by mentioning the lands given by Vāp Gāp, guardian of the royal bed, to the gods.

Aymonier restored the names of the king doubtfully as Īsāna-varman, but Coedes reads it as Śrī Haṛṣa (varma) deva, though he adds that it is not absolutely certain (JGIS. III. 65.)

No. 83 PRASAT NEANG KHMAU INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN IV, Dated 850

The inscription was noticed by Aymonier (I, 183).

Prasat Neang Khmau is situated in the province of Bati.

The inscription is written in Sanskrit and gives 850 Saka (=928 A. D.) as the date of accession of Jaya varman IV.

NO. 84 KOH KER INSCRIPTIONS OF JAYA-VARMAN Dated 851, 852, 854, 859

These four inscriptions are engraved on the walls of the principal temple of Koh Ker (called Prasat Thom). One of them contains 3 Sanskrit verses and 18 lines of Khmer. The three others are entirely in Khmer The Sanskrit inscription, very much damaged, was edited in ISC, 555, and records the religious donation of a king whose name cannot be clearly read, but has been restored as Jaya-varman. The Khmer inscriptions, noticed by Aymonier (I. 406-7), contain the name of Jaya-varman and the dates 851, 852 and 854 (read in ISC. as 841, 842 and 844) and refer to the details of donations such as, rice, slaves etc. Mention is made of the āśrama (monastery) of Śāntipada and localities named Śankarayāga, Bhimapura, Mūladeśa.

Coedes (IC. 52) notices a Khmer inscription in Prasat Kracap which shows that this temple was consecrated to Tribhuvanadeva by king Jaya-varman in 850 Saka (=928 AD.)

Coedes (IC. 55) notices another Khmer inscription in Prasat Bantay Pir Can containing an order of the king, given in Saka 859, to Gaṇapati for donations to god Prajāpatisvara.

A damaged Sanskrit inscription in Prasat Cen refers to religious endowments by the anking to Srīpati (Viṣṇu) (IC. 55-56).

No. 85. PRASAT DAMREI INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN

The inscription was edited by Coedes (IC. 56). Prasat Damrei is in Koh Ker.

The inscription, written partly in Sanskrit and partly in Khmer, is considerably damaged and portions of it are illegible.

The Sanskrit portion contains 20 verses, the metres being Indravajrā (6, 8, 9), Upajāti (2, 3, 5, 10, 15-18), Śārdūla-vikrūdita (19) and Mālinī (20); (the metres of the other verses cannot be ascertained as they are too much damaged). It contains an eulogy of the king (vv. 1-18) and records the installation of a Siva-linga for the religious merit of his elder brother, called Rājendra-varman (v. 19).

TEXT.

Vv. 1-4 are illegible. यस्योज्ज्व — — — — मपाय महीमुजां वन्न - य. - य.। धनाय त — 🔾 पयं 🗸 तत् सुमण्डितक्. र्. - शोपयश्व ॥ ४ विभ्रद्धन् उस स्व] न्धृतसर्व्ववण्णम् उद्दष्टवद्वत्रवलाईनो यः। उच्चै:पद्.-ण्यकृतां वरिष्ठस् साञ्चात् सहस्राञ्च इवावभासे ॥ ६ सञ्चाम, त सत्त्व हिते प्रधाने — अयानामपकारके पि। यस्मिन् 🗢 सा िख्या विरजस्तमस्काः केनापि पाड गुण्ययता सुणोघा[ः] ॥ ७ सं व द्रिमाने dira Gandhi क्रम्में - - स् संयोगवद्भिस समवायका है। द्रव्यस्य सर्. ऐ 💛 — 🔾 वैः प्राक् प्रायेण यस्यानशनी वभूवे ॥ ८ सप्रत्यया यस्य ससाधुशब्दा । अङ्गोप — — 💛 प्रकाशयामास मुखे पदार्थान् ॥ ६ रणेषु राज्ञां पटकोटिपातैः। चूड़ामण्य, — 🔾 🗸 — 🗅 — 🦠 🗡 . आदिपीठं सहसा रुपेव ॥ १०

^{1.} The text has सत्व !

त्रिशक्तिश - - -🚄 🗕 यकस संहतकालकृटः। उपक्रमा — 🔾 🔾 — 🔾 🚄 — 🗻 राद्यस्य नयाव्धिमन्थः ॥ ११ यत्र प्रय — 🗸 🔾 — ─ —

 माद्यद्विष्दानव्यः । धामाग्नि दग्धान्य अ — — ─ — — नम्रदलान्यभूवन् [।।] १२ खड्गस्त्रवो द्विड्रुधिर — — = - = - = = वे क्रशानी । मन्त्री गलनमौक्तिकला — — ৺ — ৺ —. या भृशमाजिलक्षी[म्] ॥ १३ भास्त्रत्करावद्वयनयो म. × × थ्. .यस सदेत्यस्य तदात्मकत्वात्। तासां स्थिति पर्यंत्रसान्दिस्ध्र¹र्] ब्बंभ्रम्यते दिश्विव यस्य कीर्त्तः ॥ १४ विचित्रयभ्चित्तवतान्तु चेतस् सञ्चण्णीयन् मानहताञ्च मानम्। उपस्य लिङ्गन्नवधा गरिष्ठम अतिष्ठिपद्यो नवहस्तनिष्ठम् ॥ १४ महान्धकारोऽध्वरघूमघूट्याः 2 प्रचण्डतेजोभिरवप्रहोभत्। वृष्टिः प्रकृष्टा वसुद्दित्वानीर् य्यस्मिन् क्षितिं रक्षति विष्टपानाम्।। १६

^{1.} Read सन्दिह्यु ।

^{2.} The meaning is not very clear.

कालेषु कालेयकलङ्कपङ्कर हिग्धाङ्कितान लोकगणांश्चिराय। विलोचनह्याणत्या विलोच्य भमो ध्रवं स्वांशमतारयदाम ॥ १७ यस्याङ्गतान्वाकपतयोऽप्यभूवन् पदं पदं प्रत्यिखलं गुणौघान । नालन्न संख्यात्मतीवदिव्य-कालेन धीरा इव शब्दराशीन ॥ १८ तेन श्रीजयवर्मणा विजयिना ज्येष्टस्य धरमस्थिति-प्राप्त्यै लिङ्गिमदं शिवस्य प्रतस संकल्पितं स्थापितम्। सौदर्घस्य धतश्रियार्थयतया राजेन्द्रवम्मारूयया रुयातस्यात्रसरस्य कीर्त्तगुणधीवीर्य्याङ्यताशास्त्रिनाम् ॥ १६ अदित वसुसमस्तं भक्तितोऽस्मिन् शिवेऽसा-वकृत च शिखराभं सौधवेशमाद्रिराजः। अनियतगतिमीशञ्चेकब्रह्रोक्षमीक्ष्यं धनिसखमिव कर्वन्नेकवासं धनाट्यम् ॥ २०

No. 86, PRASAT ANDON INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN IV

This inscription, on a temple at Koh Ker, was edited by Coedes (IC. 61). It contains 42 Sanskrit verses of which the last ten are considerably damaged. All the verses, except

the last one, are in Stoka metre.

It begins with invocation to Siva (vv. 1-2), Gangā (v. 3), Viṣṇu (v. 4), Brahmā (v. 5), Umā (v. 6), Bhāratī (v. 7), Kambu (v. 8), and the kings of Kambu (v. 9). Then follows the eulogy of kings Yaśo-varman (vv. 10-13), Harṣa-varman I (vv. 14-16), Īsāna-varman II (vv. 17-19), and Jaya-varman IV (vv. 20-28). It then refers to a teacher (?) of the kings whose name ended in Sarman (the first part being lost), and who installed a linga of Īśvara.

V. 28 refers to the construction by Jaya-varman of a linga, which was placed on a height of 81 cubits. This is also referred to in v. 15 of the preceding inscription (No. 85). Probably it refers to the great pyramid at Koh Ker, (IC. 70)

TEXT.

नमश शिवाय यज्ज्योतिज्ज्यीयः पि रे तमो ज्वलत्। व्यापी व्योमेव भूतेष सत्त्वमर्थेष सत्तिस्वव ॥ १ नमो नम्रनभश्चारिचक्रलप्नाङ्कि रोचिषं। द्विसप्तजगदालम्बध्र वायार्ह्यं न्दुधारिणे ॥ २ जयन्ति गङ्गाजिह्याङ्गास्तरङ्गा हरमद्भीन । वदन्योदन्वता दत्ता वालचन्द्राब्व दा इव ॥ ३ विभान्ति बाहवो विष्णोर्म्पण्डतित्रजगच्छियः। सुनया इव चत्वारस स्वमुन्येंशा इवोदिताः॥ ४ चतुरमु समुखोद्गीण्णवेदध्वानाः पुनन्तु वः । योगनिद्रा[या नि]द्राया होहादिव रिपोर्ब्बंधे ॥ ४ नमाम्युमां मुखं यस्या बीक्ष्य पूर्णाविधं प्रियम् । येवार्द्धविधुर्विष्टो जटानले ॥ ६ धुर्ज्जिटेर ... भारती भा ति गौराङ्गयष्टिरापाण्डुरस्तनी। गङ्गेव कञ्जिकञ्कपिञ्जरोद्रतसैकता।। ७ कम्बुमीडे समग्रान् यो विधत्ते कम्बुजाधिपान्। सूर्येन्दुवंशकीत्याधःकुर्वन् सृष्टीः प्रजासृजाम् ॥ ८ श्रीकम्बुभूभृतो भान्ति विक्रमाकान्तविष्टपाः। वृपकण्टकजेतारो दोईण्डा इव चक्रिणः ॥ ह श्रीमतां कम्बुजेन्द्राणामधीशोऽभूद्यशस्त्रिनाम् । श्रीयशोवमम्राजेन्द्रो महेन्द्रो महतामिव ॥ १०

अच्युतारुद्वपद्मास्यम् ... दिमुखरिजतः। वर्ण्णस्थितिविधाता यः [प्र]जापतिरिवाभवत् ॥ ११ अन्वयञ्यतिरेकाभ्या[म भा]विनां गुणराशयः। यस्मिन्प्रयोक्तरीशाने [स]मवेता इवाणवः ॥ १२ सऋतामपि दुष्प्राप्य वि स्तीण्णीशासु पावनी। कीर्त्तरगंगण ... यस्याब्धियायिनी ॥ १३ तस्याजनि जग ... नुरन्नधीः। श्रीहर्षवम्मां ... ... दितविष्टपः ॥ १४ अकृष्टपच्यस ... ... ता नीतिहश्चनि । विश्वम्भरा यथाव ... ... र्घ्यंत्र शासित ॥ १५ धृतभोगसहस्रे ... ... तिकुलोदितः । अनन्तगुणसंपृक्तो ... आप्यद्विजिह्नकः ॥ १६ तस्यानुजोऽभृत् सोद्र्यः ... न्तमोषिता। कान्त्या श्रीशानवर्सीति श्री 👫 कमे रणे ॥ १७ पारम्पर्योत्सवोहामा दानदाक्षिण्यसङ्गता । साधुसाधारणा यस्य लक्ष्मीर्झीलेव यज्वनाम् ॥ १८ भीष्मो येन जि[तो | नीत्वा सगुणगाण्डिवन्धनुः। भ्राजिष्णुकम्मयोगेन जिष्णुनेव यश] खिना ॥ १६ तत्पितुः स्व्. ... यः कर्त्तात्र ... ... तेः। िरा]जा श्रीज[यवर्मो]ति विरेजे ज ... रः॥ २० कलाभि ... नेत्रानन्द्करश्च यः। ... तिरिवोदितः ॥ २१ शौर्यशौटौर्यगाम्भीर्य्वविद्याद्यैयो विद्युते। गुणैधौतिविधूताग्रीः केस[रीरि]व केसरी ॥ २२ कामङ्कामोऽनले रौद्रे बुद्धपृर्व्वमविष्टवान्।

यदीक्षेत विलक्षो यमधिकान्तमधोमुखः ॥ २३

यो जिगाय प्रभालोहीन्त् प्रराजकमौलिभः। त्वङ्गत्तरङ्गामाकीण्णेविद्रमामम्बुधिश्रियम् ॥ २४ सुरूपा बुधसंमान्या शिवस्थितिकरोन्नता । आशाप्रसारितरुचिर्यंत्कीर्त्तीन्दुकला बभौ ॥ २५ सत्यन्तत्सर्वभावानां शक्तेन्नान्यविष्ट्ययः। यद्ज्वालीत् प्रतापाप्रिर्ध्यस्याह्नादि यशोनदे ॥ २६ चन्द्रहासः प्रियो यस्य प्रकाशो भ्वनेष्वहो । तथा हि इस्ते हृद्ये कीर्त्यां सन्निहितो मुखे।। २७ शम्भोर्यो छीलया लिङ्गं दुस्साध्यं पूर्व्व[भू] भुजाम्। नवधा नवहस्तान्तं प्रतिमाभि[रति]ष्टिपत् ॥ २८ तेषां बहुमतो वागमी शास्तार्थ्यो · · जन्यनाम्। नैरन्तर्योगतशुचिद्विजे 📭 ... वंशभूः ॥ २६ तेजांस्यू तेजयामास · भूभजाम। यो धोम्य इव पाण्डुनांग् for the Arts ... बारुणिः ॥ ३० मृद्धाभिषेकमापत्रम् ... वाध्वरे। पशूनभिमुखान् मुक्तौ ... यद्गुण् 🗀 ॥ ३१ वाह्य रवाह्य क्लिय ... मतो न्वहम्। तन्तपातोष्टत ... ... [पु] पोष यः ॥ ३२ मुखोपपीड्म ... ... हे बभौ। दामोदर ... ... आन्तके।। ३३ Vv. 34-40 are mostly illegible. ... ... तेन धीमता ... शम्मणा। ... ... ना स्थू [आपितं छि] ङ्कमेश्वर[म्] ॥ ४१ V. 42 is mostly illegible.

^{1.} Read afra

No. 87. PHNOM BAYANG INSCRIPTION OF HARSA-VARMAN II, Dated 863

This inscription was edited by Coedes (IC. 260). (For localities cf. No. 8.) It is written in Sanskrit and contains 32 verses, the metre being *Upajāti* (25, 28), *Vasantatīlaka* (31, 32) and *Stoka* (all the rest except 24 and 30).

It begins with an invocation to Utpannakeśvara (v. 1) followed by an eulogy of king Jaya-varman IV (vv. 2-5). V. 2 seems to indicate that he came to the throne by his own prowess and not by right of inheritance. Vv. 6-7 refer to the chief of the district of Jārānga who was appointed by the king as chief of ascetics. He in his turn appointed Svāmiguru as Śaitādhi pa at Śivapura i e. Mt. Bayang (vv. 8-9). This person was honoured (vv. 13-14) by Harṣa-varman II, son of Jaya varman IV (vv. 10-12). After his eulogy (vv. 15-19) it is recorded that his younger brother Nityavyāpī (vv. 20-22) constructed on the hill the monastery Girīndrāśrama.

The rest of the inscription is very much damaged and contains the donations and usual imprecations.

V. 29 contains the date 863 Saka (=941 A.D.), but it is doubtful if it refers to the reign of king Harsa-varman mentioned in vv. 10-12.

The text of the inscription contains some mistakes. It regularly uses $anusv\bar{a}ra$ for final m and uses words not found in the lexicon such as šaithila (v. 4), $bha\tilde{n}jakrt$ (v. 5), and $d\bar{a}ksyatva$ (v. 9).

TEXT.

सिद्धि।

वन्दे शिवाय देवेशं श्रीमदुत्पन्नकेश(श्व)रम्। यस्यागे संस्थता नित्यं न्...रानाक...निरात्...र्...॥१

शौर्य्याद्राजाधिराजोऽभूद् राजा राजीवलोचनः। जन्येऽनन्यश्रयः श्रीद्वो योऽरिक्षयकरोऽश्र्यः॥ २ शतकतुवतो यस्य कतून वीक्ष्य शतकतुः। किन्न्बहुञ्च्यावितस्तेनेतीव चिन्तापरोऽपरः ॥ ३ यस्य त्रिभुवनस्थाने स्थाने स्थितवतान्तृनां। ब्रह्मे शोपेन्द्रदेवेन्द्रलोकालोकनशैथिलः ॥ ४ राजा श्रीजयवर्गाख्यो वर्गावस्म्यरिभञ्जकृत्। रणरङ्गेषु भोगीन्द्र(भो)गाभेद्वकुशेशयात्।। ४ तेन सन्मान्यभुभर्त्राधिकृतो यो यतीश्वरः। जाराङ्गविष(य) ... अत्राधिपतिराद्रात्।। ६ जाराङ्गविषयान्तैय्यो निगृहीत्वा न गृह्यते । स्विचत्तनदर्शयन्त्रनं शब्दादिविषयाप्रहं ॥ ७ यो योग्याधिकृतस्तेनाहृतः स्वामिगुरुग् रः। धैर्घाच्छिवपुरे शैलाधिपतिः सर्वविर्णिणणां ॥ ८ पुण्येप्सौ तस्य दाक्ष्यत्वात् सर्व्वशैलाधिपाधिपः। श्रीहर्षवर्मनामा यो राजा श्रीजयवर्मणः। सुनुः स्ववाहुयुग्मेन लब्धराज्यो सबन्धुना ॥ १० राजलक्ष्म्या गुणलागसौन्दर्यैः पितृत्वस्यता । प्रजानन्द्करे शौर्य्य पितुर्य्यस्य विशिष्टता ॥ ११ यस्याइतं रणे शौर्व्यं चिन्तयित्वारयोऽनिशं। ... ... न निद्रां हेभिरे कचित् ॥ १२ दिवानिशं तेन सन्मान्ययो। भूयोरिणागे हेम दोलय ...। ... ताक्षश्वेतैः पुर्भिः समृद्धिभिः ॥ १३ करङ्कामत्रभृङ्गारक्षोमचीनांशुका ... ...। ... ... व्यधाच्छी ... ... ॥ १४ विक्षोभ्य यो गृहीत्वारान पुरमिन्द्रपुराद्वयन । धन्यान्य ... ••• व्यधाच्छि ••• •• ॥ १५

^{1.} Read सन्मान्यो यो।

स एव परमाचाय्ये आय्ये आचाय्ये।
द्विजविद्व तपा र् ॥ १६
युवापि युवतीं रुक्ष्मीं यो विहायेव का।
(वि) द्यां बृद्धा (') नच॥ १७
रुक्ष्मीसरस्वतोभ्यां यं यशो वीक्ष्यो पगृहितं ।
व्यचरद् दि ॥ १८
एकब्रह्मनिधानं यद् विष्णुनाभिसरोरुहम्।
यद्वक्त् ।। १६
यवीयानिष तद्धाता ज्येष्ठेन प्रतिरूपकः।
विभूतित्यागगाम्भीर्य्य ।। २०
नित्यव्याच्याद्वयो योगी नित्यानित्यविशारदः।
तेनीव ॥२१
चकाराद्रितटे रम्ये गिरीन्द्राश्रममाश्रमं ।
11 22
तयोस्तु पोषणार्थन्तुःमृत्व for the Arts ।
॥ २३
Vv. 24-27 are mostly illegible.
प्रदाय सर्व्वाणि विचिन्त्य के ना-
भूतप्लबात् कीर्त्तिमिमं वदन्ति ।
प्राकारम् ।
इबद्धं ॥ २८
रामर्चु वसुशाकेन रक्तपाषाणरिज्जतं ।
चकार ॥ २६
द्वितयमहाश्रमाधिपे कुलपतावधितापसोत्तमे ।
30
ये छङ्कयन्ति परिकल्पितमाश्रमे ते
लुम्पन्ति दत्तमिह भूतपतौ हरन्ति ।
छिन्नाङ्किष्णंकरनासिकशिश्र
11 ३१

ये पालयन्ति च यथा परिकल्पितानि संबर्द्धयन्ति न हरन्ति यथास्वपुण्यं । ते चार्घ्यपाद्यफलपुष्पधरैः प्र ··· ··ः ... ... ।। ३२

No. 88. VAT KDEI CAR STELE INSCRIPTION OF HARSA-VARMAN II, Dated 864

This inscription was noticed by Aymonier (I. 371-2).

It is engraved on a stele at the temple called Vat Kdei Car, to the north-east of Kampong Thom, the headquarters of the Province of Kampong Svay. It is written in Sanskrit and gives 864 Saka (=942 A.D.) as the date of accession of Harṣa-varman II. It also gives the names of two dignitaries, Srī Kavindrārimathana and his maternal uncle Śrī-Vīrendra-vikhyāta. The inscription contains a number of Khmer words giving the names of fields granted to the temple. There is also a short Khmer inscription of 23 lines containing names of 23 slaves, 2 male mand 21 female, given by the nephew to the divinity.

No. 89. TRAPAN SAMBOT STELE INSCRIPTION OF RĀJENDRA-VARMAN, Dated 866.

This inscription was noticed by Aymonier (I. 165-166).

This fragmentary Sanskrit and Khmer Inscription was engraved on a stele at Trepeang Sambot in the southern extremity of the Trang district, to the south-east of Phnom Bayang and quite close to the Chaudoc canal.

The inscription consists of 33 lines, first 7 lines in Sanskrit and the rest in Khmer. But much of the writing is effaced or lost, as the stele is broken in parts.

The Sanskrit portion contains the name of king Rājendra-varman. The Khmer text records that in the year 866 (Saka), an humble petition was presented to him by some Brāhmaņas, including the purchita or priest of the temple of Sivapura, recalling that the pious foundation of

the king.....(name missing) to the temple included, among other things, slaves, cows, buffaloes and elephants etc. A royal order was issued to the ministers Samarādhipativarman and Śrī...Jayendra Yuddha, asking them to maintain the integrity of the religious property and forbidding their sale or alienation by judicial decree.

No. 90. PRAH PUT LO ROCK INSCRIPTION, Dated 869.

This inscription was edited in JA. 1914, Part I, p. 637. Prah Put Lo is the name of a cave in Mt. Kulen, the ancient Mahendragiri.

The inscription consists of two parts. The first contains a Sanskrit verse in Vasantatilaka metre followed by a Khmer verse in Nandana metre. The second part consists of a mutilated Khmer text and records the installation of an image of Tathāgata (Buddha), Rudra and probably other gods, whose names are tremissing, in the holy cave of Mahendra in the year 869 Saka.

The Sanskrit verse is full of mistakes but seems to record the installation of the images of Tathāgata and Maheśvara. The Khmer verse also refers to the installation of (images of) Buddha, Brahmā, Viṣṇu and Parameśvara by a community of holy ascetics in the sacred cave.

TEXT.

आचार्य्य किर्त्तिवर¹ साध्यत भक्तिस्तोत्रं संपात्र-जन्म-गुन-भक्ति तथाग-चार्य² । माहेश्वरस्य पितृवंशव्रसङ्गभक्तः बुद्धः³ स्कुटस्य वरसाध्य गुहास्य वर्द्धे ।।१

- 1. Read कीर्त्तवर । 2. Read तथागतचर्मा ।
- 3. Read बुद्धि: | 4. Read बद्धंत।

No. 91. PRASAT PRAM INSCRIPTION OF RĀJENDRA-VARMAN, Dated 869

This inscription was edited in *BEFEO*, XIII (6), p. 17.

The temple called Prasat Pram is situated in the Province of Kompon Svay.

The inscription is written in Sanskrit and contains 58 verses, the metre being Sloka (1-29, 31-37, 40-43, 46, 47, 49, 51-58), $S\bar{a}rd\bar{u}lavikr\bar{u}dita$ (30, 44, 50), $Indravajr\bar{a}$ (38, 39, 45) and $\bar{A}ry\bar{a}$ (48).

After an invocation to the Trinity (vv. 1-3) there is an eulogy of Jaya-varman IV (vv. 4-8). Harsa-varman II (vv. 9-11) and Rajendra-varman (vv. 12-19), Rudracarya, the teacher of the last-named king, was a pupil of Sivasoma, the famous guru of Indra-varman (vv. 20-24). Rudrācarya, who had received the title of Sri-Nrpatindrayudha (v. 25), installed two lingus and an image of Devi (v. 26), and endowed the revenues of a land called Bhadrodayesvara to them (vv. 27-29). The details of this endowment are given in the remaining arverses which also contain the date 869 and the usual imprecations. These details also refer to the domain of Lingapuresvara, the maintenance of which was a charge upon the family of Nrpatindrayudha. Usually such details are recorded in Khmer, but here they are given in Sanskrit verses. This constitutes the special feature of the record which also names quite a large number of divinities and specifies their endowments.

	TEX	T		
नमश् शिवाय येन			1	
			11 9	
अजितेन जितं रोते त्रौलोक्याक	यो धृता	ह्यम्बुज	श् श्रिया। निधौ॥	2
वन्दामहे विधातारम् चक्री¹नाभ्यम्बुजावा	गदरादि	व यश् वि	श्रयः ।	
-6.			3	,

आसीद्रानाधिराजः श्रीजयवर्मिति विश्रुतः । यश्रके चक्रकद्नं द्विपाञ्चक्रिपराक्रमः ॥ ४

दिदश्शीयवतेव स्वं कीर्त्तिद्रविणमुत्तमम्। येन त्रिभुवनस्थानं प्रकृतं स्वर्गसन्निभम्॥१

भौतिकन्देहिनान्देहन्ध्रु वधीरध्रु वं भुवि । ज्ञात्वानुविद्धे धर्मां यो ध्रु वं देहमात्मनः ॥ ६

कान्यानुजितकामो यः श्रुत्या जितबृहस्पतिः। जितथममपितिर्थममेरितीव निरतश श्रिया॥ ७

श्रियं शैवपदीं योगान्निर्वित्र इव कृत्रिमाम् । स्थितां राज्यश्रियं भुजन्निप संस्यक् नृपाधिपः ॥ ८

तस्यापि राजा सूनुश् श्रीहर्षवर्मिति विश्रुतः । ब्राह्मणादिचतुर्व्वर्णहर्षः संवर्द्धयन् गुणैः ॥ ६

सहर्द्धिराज्यं वुभुजे स्वभुजा<mark>र्जित</mark>माहवे । _{India Gandhi National} जित्वारिकुखरौघान् यो[ा]राजसिंहपराक्रमः ॥ १०

नूनं विष्णुं विना पूर्व्वमयं मे पतिरिष्यते। इत्युवाच त्रिलोको श्रीर्थ्यं प्राप्य हितकारिणम्।। ११

यश् श्रीराजेन्द्रवर्म्मेति पूर्व्वजस्तस्य मानवम् । राजधर्म्ममनूनर्द्धिः वद्वयन् क्ष्मामपालयत् ॥ १२

सुदमो धर्म्मनोतिभ्यान्द्वादशाद्वीरिदुईमः। अमोघशक्तिर्जन्येषु शरजन्मेव योऽपरः॥ १३

कमला वक्त्कमले वक्तान्तर्भारती स्थिता। सेर्ब्यव यस्य कीर्त्तिनु दूरगा दिग्दिगन्तरे॥ १४

राज्यमावसता येन सर्व्वोपाक्रियत प्रजा। समस्तगुणरत्नेन वसुधायामिवाब्धिना ॥ १५

यो दयार्द्रोऽपि सर्व्वत्र निर्घृणो दमवैरिणि। सिंहो हि नीचतिर्ध्यञ्च विनेभेन्द्रत्रवाधते।। १६

यो निह्त्यापदानेन वैरिवृन्दारकान् रणे। स्वान्तस्थानपि तत्स्त्रीनामदहत्तेजसा पुनः ॥ १७ क्षेमी वभूव वस्धा येन रक्षानये कृते। मनुनेवापरेणेयं प्रजासस्यह्छोदिता ॥ १८ अयम् ममांशो भूमीशः कान्त्यास्तु दुरतिक्रमः। इतीवः यस्मै न्वन्येनैश्चन्द्रकान्तिमदाद्वरः ॥ १६ आचार्घ्यस्तस्य मतिमान् गुणवद्रयोऽधिको गुणैः । स्द्रार्च्चनरतो नित्यं स्द्राचाय्यं इतीरितः॥२० यमी यमवतामार्थ्यो धनीनामधिको धनैः। बर्द्धयन् यः कुलश्रेयः कुलैरम्रेसरीकृतः ॥२१ ज्ञानति°र्थार्थ शुद्धाम्बुधौतदेहेन छौकिकी। येनाष्यनेन सा सर्व्<u>वा तिः</u>थंयात्रा तु गण्यते ॥ २२ योऽधीतसर्व्वविद्याञ्घः सञ्वविद्याञ्घिपारगात् । भगवच्छित्रसोमाह्यात् सुरोद्देवसुरोरिव ॥२३ स्वेषां माहेश्वराणां यः कुळानां पतिराश्रमे । माहेश्वराश्रमाभिख्ये राज्ञां कुलपतिम्मतः ॥ २४ नृपतीन्द्रारिजेत्त्वादायुधेनासिना युधि। नृपतीन्द्रायुधाभिरूयां श्रीपृर्व्वां पुनराप यः ॥ २४ शम्बे शैवे इमे लिङ्गे सदेवीप्रतिमे समम्। तेनैवात्र स्थिर[ि]धया स्थापिते कीर्त्तिकीर्त्तने ॥ २६ गां सनागां समहिषां सदासीदान्तदासकाम्। रैह्मप्यरत्नताम्राह्यां सक्षेत्रामेषु सोऽदिशत् ॥ २७ एषु दत्तमिदं द्रव्यमाशीविषविषोपमं। परत्र सुखमिच्छन्तो मा हरन्त्वात्ममृत्युकं ॥ २८ स्वस्ति वो वान्धवेम्योऽस्तु मदीयेभ्योऽधिकं पुनः। वाङ्मनःकरणैः पुण्यमिदं रश्चन्ति येऽश्चतम् ॥ २६

^{1.} Read स्वान्तःस्थानवि ।

91. PRASAT PRAM INSCRIPTION OF RAJENDRA-VARMAN 183

सिंहं शक्रगुरौ ससूर्यतनये .. ... माकरन् ध(रनि)जे कुम्भं सशुक्रे वृधे। मीनं तिग्मरुचौ धनेशदिवसे तापस्य शुक्छे हरि (१) लिङ्गमत्र बीलपण्मत्तौ शकेऽतिष्ठिपत् ॥३० कल्पितं शासनाद्वाज्ञः श्रीमदाजेन्द्रवर्मणः। ... मम लिङ्गपुरेश्वरे ॥ ३१ सदाप्सरपदाद् रुद्रे चतुष्कप्रस्थतण्डुलम्। पिण्डं प्रकल्पितं दत्तं त्रिशद्भिः किङ्गरैम्म्म ॥ ३२ शिवेन्द्रियपुराच्छव्वे कल्पितश्वरुतण्डलम्। दत्तं दासैश्च दशभिम्मीम देवदिने सदा ॥ ३३ सीतानदाश्च तीरस्थदेव्यै चाहकतण्डुरुम्। दत्तं तुङ्गतटाकाद् मे दासैक्षिशान्तपञ्चभिः ॥३४ शिवपादपरे शब्वे शुभं द्विष्रस्थतण्ड्रस्म । प्रदत्तं दशभिदासिम्मम पिण्डार्थकिएतम् ॥ ३४ मोक्यामेस्मिन् समग्रे च पिण्डं द्विप्रस्थतण्डुरुम्। दासाभ्यां मे प्रतिदिनं दत्तं तत्र महेश्वरे ।। ३६ दन्देन शिवप्राह्वाने शिवे द्विप्रस्थतण्ड्लम्। दत्तं दासेश्च दशिभमीम नैवेद्यकल्पितम् ॥ ३७ यदागते लिङ्गपुरेश्वरस्य भोगेऽत्र सङ्कल्पिततण्डुलं यत्। तत्पञ्चखारिप्रमितं फलाढ्यं दास्यन्तु मे वन्धुजनप्रधानाः ॥३८ परम्पराभूपतिशासनानमे नायत्तमत्रापि कुळप्रधाने । पुण्यं यदि प्राप्तयतिप्रयत्नः सबन्धुरेषां परिपालयीग्यः ॥ ३६ सिललामलकश्रीशे अतिद्विप्रस्थतण्डुलम्। दत्तं मे पञ्चभिद्धिः कुशपुष्पेश्च कल्पितम् ॥ ४० केतकी नि स्ये देवे पुण्ये राजगुरोगु रोः। मे दासैः पञ्चभिद्देत्तं द्विप्रस्थं तत्र तण्डलम् ॥ ११

^{1.} Reading doubtful.

मरुक्तलपुरे देव्यां लिङ्गे शिवपुरालये । अमरेन्द्रपुरे पि श्रीघणे सङ्गक्तिवत्सले ॥ ४२

दशद्वयिममं दासविभागं समकल्पयत्। त्रिषु देवेषु पुष्पादिकुशदानाय भक्तितः॥ ४३

होत्रा वेदिवदामूरेण सुमहन्मन्त्रप्रभावाग्निना राप्ता येऽत्र महेश्वरार्थहरणाः पूर्व्वापरैर्व्वान्धवैः । यद्येते मरणं गतास्तु नरके ते नारकाः किङ्करै-र्व्यामैर्यावदिनेन्दुदीपितभुवं पच्यन्त एवानिशम् ॥ ४४

भूम्याकरक्षेत्रयुतं सदासमामाद्यहं यद् व्यतरन्तदस्मिन्। भद्रोदयेशे प्रहरन्ति ये तु ते रौरवं यान्तु कुळेन सार्द्धम्॥ ४५

ये वर्द्धयन्ति पुण्यं मे वान्धवाश्च परेजनाः। सशिष्याः सुसहायाश्चातत्कळार्द्धः लभनतु ते।। ४६

स्वभृत्या अपि वाक्यं मेऽनुकुर्युं भीक्तिभागिनः। भद्रोदयमहेशेऽस्मिन् मृत्समायान्तु ते दिवम् ॥ ४७

एतां वाणिमवदत्² साधुजने धार्म्मिकेऽत्र मे पुण्यम् । रक्ष्यं स्वपुण्यमिति स श्रीनृपतीन्द्रायुधो धर्मी ॥ ४८

यः श्रीजयेन्द्रवम्मंति राजमन्त्री महायशाः । तस्यान्वयः स सन्नीत्यानूनद्विंगुणविक्रमः ॥ ४६

सौजन्याज्जितपुण्यधर्मानिरतो योगी धनाढ्योऽप्रधीः शैवव्याकरणार्थित् स नृपतौ भक्त्योन्नतिस् स्व्वेदा । नाम श्रीनृपतीन्द्रपूर्व्यमधिकं तत्सायुधान्तं दधत् सैनापत्यमवाप यो युधि जयीवीर्व्यरभाद् भाग्यवान् ॥ ५०

भद्रोदयम्मम इति प्रतीते विवृधालये । भद्रोदयेश्वरं लिङ्गं मया संस्थापितं मुद्रा ॥ ५१

^{1.} Read श्रीधने !

पूर्वस्यान्दिशि भूभागे भाति भास्करपर्वतः। सद्रास्कररतीतीर्थपुण्यनीरविरिजतः ॥ ५२ स पिनाकिरतीतीर्थस्रोतस्खच्छाम्ब्रशीकरः। गङ्गामुलप्रपातेन सिक्तो भद्रोदयेश्वरः ॥ ४३ आस्तपदेशात सिमापि¹ दक्षिणस्यान्दिशि स्थिता। भूमिक्षेत्रादयो लब्धाः सिद्धाः नृपतिशासनात् ॥ ५४ दोलास्पदगिरौ यत्र पश्चिमे दिशि संस्थिते। तत्र नद्यस्वतीर्थेन स्नापितं लिङ्गमैश्वरम् ॥ ५५ उत्तरस्यापि दिग्भागे विरालास्पदपर्वते। प्रातिष्ठिपदिमं यज्वा त्रयम्बकेश्वरमुज्ज्वलम् ॥ ४६ आ दंरिङ्ख्लुङ्प्रदेशान्ताद् भूमिसिमा²वधीकृता। नृपतीन्द्रायुधारूयेन श्रीमता भूमिभागिना ॥ ५७ तत्र स्वायम्भवं लिङ्गं भद्रोदयमहेश्वरम्। सोमाप्रधानभूतन्तु प्रशितन्तिम्रिरस्यम् ॥ ४८

No. 92. BAKSEI CAMKRON INSCRIPTION OF RĀJENDRA-VARMAN, Dated 869

This inscription was edited in JA, 1909(1), p. 467. Baksei Camkron is the name of a temple on Mount Bakheng, a little to the south of Angkor Thom,

The inscription is written in Sanskrit and contains 48 verses the metres being Vasantatilaka (1-21); Upajāti (22-45); Šārdūlavikrīdita (46); Svāgatā (47); Āryā (48).

The first twelve verses are invocations addressed to Siva, Viṣṇu, Brahmā, Siva-Viṣṇu, Siva-Devī, Devī, Vāgisvarī, and lastly to Kambu Svāyambhuva and his wife Merā, the mythical couple from whom the Kambujas are said to have been

^{1.} Read सीमांपि।

^{2.} Read what

descended. Then follows the genealogy of king Rājen dravarman, beginning with Sruta-varman (vv. 13-39). It contains not only the names of a large number of kings, with important events in some cases, but also specifies the religious endowments of Indra-varman (v. 26), Ya śo-varman (v. 29), Harṣa-varman I (v. 32), Jaya-varman IV (vv. 35, 37), and Rājendra-varman (vv. 44, 45).

TEXT.

एकोप्यनेकहद्ये							
			1				
भास्त्रत्नौ सकल इन्दुरिवान्धकारे							
			11 १				
चन्द्रार्द्धमौलिचरणाम्ब	पुजरो .		,				
तं भुवनम	ाष्ट्रत		ति ।				
प्ररूयापयन् प्रकृतिशक्ति	सन	,					
··· याञ्जलिन्द्दृद्धिः							
साक्षी भवन् व्यवहृतौ	परिणा		,				
		वोवधी	ति ।				
यः प्राद्विवाक ¹ इव सभ्यतमः पटिष्ट,							
	ना	न्ताच्युतन्तं	113				
वन्देऽरविन्दजं ((अकी) ² ण्णंद्छै: प्रपुसम्							
अयतोऽरविन्दं।							
वीर्यं मद खे तभयोर्ज्जहास							
स कसरदन्तराज्या ॥ ४							
सिद्धिन्द्धातु परमेश्वरशाङ्किमृत्तिश्							
रल् प्रभापरिसरेण विशेषयन्ती ।							
गङ्गेव यत्र यमुनासहिता सपतन्याः							
भाग्यापकर्षविधिना मिळितास्विकायाः ॥ ५							

वन्दे भवी भुवनकारणमेकदेहा-वव्यक्तवृद्धिवदनेकगतिप्रभिन्नी। स्वरगीपवर्गजनकाविव धर्ममारगी हयौ हिमादिकनकादिसमागमाभौ ॥ ह गोरीं गुणामि भयमीलितलोचना या स्वेदोद्गमप्रच्रकण्टकमण्डिताङ्गी। रोपात् पिणाकधनुषो मदने पि दग्धे विद्वेव मार्गणशतेन पुनर्व्विरेजे॥ ७ वागीश्वरीचरणवङ्कयुग्ममीडे विद्वन्मनस्सर्सि रूढ्म्पात्तरागम्। नम्राभरेन्द्रगणशेखरपद्मराग-संक्रान्तरागपरिरक्तमिबोन्नखार्चः ॥ ८ गङ्गाच्छटा विजयते स्फरिताच्छविन्द-रिन्द्रद्धकोटिविषमान नभसः पतन्ती। ताराकुलाकुलितजिह्यतरङ्गभङ्गा विच्छिन्नतारमणिहारविजिम्भतेव।।६ लक्ष्याधि¹ वो दुरितमाधिषु घानिषीष्ट लक्ष्मीपतेरिव तनोर्हिश विश्वमूर्त्तः। व्याप्ते जगद्यखिलमेकगुणेन यस्याश् शोभामयेन परिशेषगुणेषु का वाक् ॥ १० स्वायम्भवन्नमत कम्बुमुदीर्णाकीर्तिः यस्याक सोमक्रलसङ्गतिमाप्नुवन्ती। सत्सन्ततिः सकलशास्त्रतमोपहन्त्री तेजस्विनी मृद्करा कलयाभिपूरणा ।। ११ मेरामुदारयशसं सुरसुन्दरीणा-मीडे त्रिलोकगुरुणा पि हरेण नीता। या दक्षसृष्ट्यतिशयैषणया महर्षे-रक्षित्रयादरवता महिषीत्वमुच्चैः ॥ १२

श्रीकम्बुभूभरभृतश् श्रुतवर्ममृहा-मौलादपास्तवलिवनधकृताभिमानाः। सन्नन्दकाः स्फुटसुदर्शनदृष्ट्वीय्या मूर्ताश्चकासित हरेरिव बाहुदण्डाः ॥ १३ यान रोहना द्विमिव रूढविदरभूमि-मासाद्य सद्गुणमणिं मणिकारकल्पाः। कीर्च्यम्ब्रुद्रप्रतिरवाङ्करितन्नरेन्द्रास् सञ्चिस्किरे निजरमारमणीमृजार्थम् ॥ १४ येषां प्रतापविसरं भ्वनेषु कीर्णम अन्यौजसां प्रशमनोद्यतमिद्धवीय्यम् । वीक्ष्यीर्व्वहिरिव जातभयो न्वगाढं अम्भोधिमध्यमगमत् प्रनिहेतुकामः ॥ १४ श्रीरुद्रवर्मनृष्तिप्रमुखास्ततश् श्री-कौण्डण्यसोमदुहित्त्रमवाः क्षितीन्द्राः। जाता जगन्त्रयविकीणर्णयुगःप्रकाणा दक्षाः प्रजाविरचने श्रतशालिनो ये ॥ १६ ब्रह्माण्डमण्डलविलीनभियेव येषा-न्तीत्रप्रतापविसराक्कंसहस्रदीप्या । आह्वादयन्ति परितो नु दिगम्बराणि शश्चद्यशश्युभनिशाक्रमण्डलानि ॥ १७ कान्त्या न केवलमकेलिनि पञ्चवाण इत्यक्षिलक्षगतया जगतां पदे ये। संमोहनोभ्मद्नमादनशोषदीपै-रप्यूज्जितैईहिशारे युधिकर्मभिश्च ॥ १८ तत्सन्ततावजनि यो जयवर्मानामा श्चीमान्महेन्द्रशिखरे पदमाद्धानः। कोट्याध्वरस्य शतयज्वजयो वशिष्टो राजन्यमौलिनिकपीकृतपादपीठः ॥ १६

श्रीकम्बुभूभृदिनवङ्गाललामगोप्ता गोवर्द्धनोद्धृतिकरो नरकाहितो यः। जिप्णुर्भु जङ्गदमनो वृषकण्टकारि ... ••• कान्तिनिधिरम्बुज्ञलोचनाभः॥ २०

कीर्त्तिन्दिवं शतमखस्य च धूम्निताभां
... असंख्यमखजेद्विपताश्च लक्ष्मीम्।
रक्तां रणेष्वसिल्तां [रुधिरैव्विभूत्या
शुभा दिशश्च सुद्धते विद्धे समं यः।। २१

तस्यात्मजो जय्यजयश्रियो यो रिपुश्जयश् श्रीजयवर्म्मनामा । वृद्धिप्रयत्वादिव वृद्धविद्या-रागी युवा श्रीतरुणीविरक्तः ।। २२

वृद्धि गुणं यो गुणवृद्धिहीनां विकल्पयामास नयन्याट्यः । शिवाय विकास स्वाप्ता स्वाप्ता स्वाप्ता युक्तयानुशास्ता प्रकृतिं पटिष्ठो मृजिं विधित्सन्निव संक्रमज्ञः ॥ २३

तन्मातुलस्येन्द्रनिभस्य भूया यश् श्रीन्द्रवर्मेति वभूव पुत्रः । नरेन्द्रशब्देन भुवि स्थितोऽपि लेभे सुखानीन्द्रपदे चिराय ॥ २४

सिंहासनं रत्नमयूखजालै-राक्रामतो यस्य चितं नृपाणाम्। मृद्ध्योभिषादं मुकुटानि पेतु-र्भानीव भानोरुद्यन्नभस्तः॥ २४

श्रीन्द्रेश्वरं लिङ्गमुमापतेश् श्री-धराम्बिकादेः प्रतिमाश्च भुमौ । योऽतिष्ठिपत् दिश्च च कीर्त्तिमिद्धा-श्वाता वीय्यश्व ।रपोलटाक ॥ २६ तत्सूनुरासीदसमो यशस्वी यश् श्रीयशोवम्मपदनद्दधानः। आसूक्ष्मकाम्रातपयोधिचीन-चम्पादिदेशाद्धरणेरधीशः॥ २७

अम्भोजनाभस्य सुनाभिपद्में पद्मासनो नित्यमलङ्करिष्णुः । इतीव शम्भुः पुरुषोत्तमस्य इत्पद्ममध्यास्त चिराय यस्य ॥ २८

पञ्चाद्रिकूटेष्विव पञ्चमेरु-कूटेषु च द्वीपतले महाब्धेः । शताधिकन्देवमतिष्ठिपद्यो यशोधरं स्थानमपाञ्चखान ॥ २६

तस्याभवद् विष्टपहर्षकारी श्रीहर्षवस्मातनुजप्रतीतः । चतुर्दिगीशश्चितिपालमोलिका माणिक्यमालाद्युतिर खिताङ्किः ॥ ३०

शस्त्रे छघुरयों यशसि प्रकाशः स्तम्भः समायौ प्रचलः परार्थे । वीर्य्ये गुरुः संवरणश्च दोपे सत्त्वस्थितोपि द्विगुणातिरेकी ॥ ३१

स धर्ममृत्रद्वेय विधिना विवृ्णा-श्वामीकरीरीश्वरयोरिहार्चाः । इमाः प्रतिष्ठापितवान् मुरारे-रिन्द्रादिपादे प्रतिमाश्च देव्यो: ॥ ३२

अथानुजस्तस्य जयी यशिष्ठः सोदर्ग्यजनमा जितकामकान्तिः । श्रीशानवम्मा तमसान्निहन्ता कलाभिपूण्णी नृपतीन्दुरासीत् ॥ ३३ युक्त्यागमोदाहरणैः प्रसिद्धं साध्यं प्रतिष्ठाप्य च धर्ममेकम् । वादीव यः काममनेकमर्थं नैयायिको निण्णयमुन्निनाय ॥ ३४

पितृष्वसुस्तस्य पतिः पटिष्टः श्रियोज्ज्वल्रश् श्रीजयवर्मनामा। श्रियां विभूत्या भुवनत्रयस्य स्थानं पुरी येन कृता महिस्रा॥ ३५

चिराय नाभ्यम्बुजधातृधारी खिन्नो भवेदेप इतीव जिष्णुः। चतुभुंजं भारवहो भुजस्थं सन्दर्शयामास पराक्रमे यः॥३६

शर्व्वस्य लिङ्गः नवधा निमाभि-श्रतुम्मु खादेन्न्वहस्तिन्छः। स्थानेऽधिके स्थापि महापदानं सुदुष्करं लिङ्गपुर च येन ॥ ३७

श्रीहर्षवम्मातनयस्तदीयो यो हर्षदायी जगतां विजेता। तेजिष्ठवीय्यो यशसा वरिष्ठः प्राज्ञः प्रभावादविखण्डिताज्ञः॥ ३८

कौक्षेयको यस्य भुजप्रतिष्ठो रणेऽरिपक्षक्षतजेन दिग्धः। अधोक्षजेन क्षुभितस्य साप्ने-रूर्वक्ष्मीमुवाहाम्बुनिधौ महाद्रेः॥ ३९

श्राता तदीयो वयसा गुणौघं-जन्मंहो जगद्गीतगुणोदयोऽभृत् यो राज्यस्थ्या जितराजकश् श्री-राजेन्द्रवर्मा जगतीपतीन्द्रः ॥ ४०

येन प्रयक्ता खळ दण्डनीति-विवरलेषकृत् कृष्णगतेः गुभश्रीः। कल्याणवण्णे स्थितिमादधाना विडम्बयामास रसेन्द्रलक्ष्मीम् ॥ ४१ कान्तिर्यदीया छिलता निसर्गात सहस्रनेत्राण्यपि नन्दयन्ती । कान्तिं त्रिनेत्रोरुखां विधात्री स्मरस्य दूराद्धरीचकार ॥ ४२ अनेकपानेकधनप्रयक्ती-र्हानाम्बुभिः पुष्करपुष्कलाईः। सिक्ता स्विद्भि वनद्रमाली वेवेष्ट्यते कीर्त्तिलता यदीया ॥ ४३ शैवे परे सिद्धमजस्य लिङ्क सिद्धेश्वरं सिद्धविभृतिग्रधम्। द्वीपे तटाकस्य यशोधरस्य निवेशितं येन च लिङ्गमर्जाः ॥ ४४ स दिव्यदृश्चा परमेश्वरस्य हिरणमयीमप्रतिमां विधानीः। उपास्क्रतेमां प्रतिमां प्रवीणः प्राधादशोभाञ्च सुधाविचित्राम् ॥ ४४

जीवस् सौरयुतो मृगाधिपगितभौंमस् सुमार्गो वुधः काव्येनाप्तघटाधिपो दिनकरो मीनेश्वरश्चन्द्रमाः । पुष्येशोऽपि वृषोदितो नवरसाङ्गः क्रीड्रमानश् शको धन्या होत्रपदस्थिता प्रह्मणास् स्वस्थे यशस्स्वामिनि ॥ ४६ धार्मिको भगित धर्ममध्ममी वाधते यमनयोः सुवलीयान् ।

: पूर्व्व इत्यमितधीन्तं ययाचे भाविनः सुक्रतिनो नरदेवान् ॥ ४७

^{1.} Barth has made an elaborate comment on the interpretation of this stanza in JA, 1909, Part I, p. 503

देवद्रव्य विनाशे सितधम्माचारविष्ठुताचरिते । निर्दोषाः साधुजना बहुकृत्वो ज्ञापनै राज्ञां ॥ ४८

ओम् नमः शिवाय --)०(--

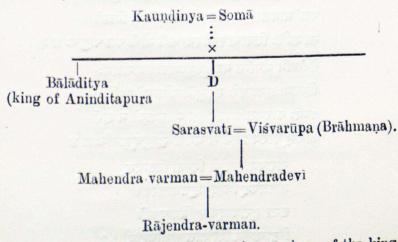
No. 93 MEBON INSCRIPTION OF RĀJENDRA-VARMAN, Dated 874

The inscription was edited by Finot (BEFEO, XXV, 309).

Mebon is the name of a temple near Angkor Thom.

The inscription is written in Sanskrit and contains 218 verses, the metres being Śārdūlavikrūdita (1-4, 9-10, 12); Vasantatilaka (5-7); Sragdharā (8, 11, 13, 218); Indravajrū, Upendravajrū or Upajāti (14-104, 206-217); Śloka (105-205).

The inscription is dated \$74 Saka. After an invocation to Siva (vv. 1, 2, 4), Gaurī (v. 3), Nārāyaṇa (v. 5), Brahmā (v. 6) and Gaṅgā (v. 7), the inscription traces the genealogy of king Rājendra-varman (vv. 8-13) which may be represented as follows:—

The genealogy is followed by a long eulogy of the king 25

(vv. 14-200) and his religious foundations (vv. 201-210) viz. donation to Linga Siddheśvara at Siddhaśiva-pura; installation at the same place of a Linga and two images of Pārvatī; and the installations of the images of Pārvatī, Viṣṇu and Brahmā with a linga of Siva called Śri Rājendreśvara in 874 Śaka (v.218). The usual addresses to future kings to maintain those foundations are contained in vv. 211-217.

Reference is made to the burning of the city of Champā (v. 146) by the king and his study of the Buddhist doctrine (v. 172).

TEXT.

त्र गुण्याट्यशिखीन्द्रभास्करकरप्रद्योतनोद्रीथजै-रमेषः पद्मजकअहकत्रिनयनैरध्यासितैः शक्तिभिः। संरोधस्थितिसम्भवात्मरतये भित्रस्थिकोऽपि यः तस्मै नित्यचिते शिवाय विभवे राज्ञोऽर्थसिद्धे नमः ॥ १ रूपं यस्यनवेन्द्रमण्डितशिखं जय्यां प्रतीतं परं वीजं ब्रह्महरीश्वरोदयक्रं सिन्तं कलाभिस्त्रिधा। साक्षादक्षरमामनन्ति मुनयो योगाधिगस्यश्रमः संसिद्धेय प्रणवात्मने भगवते तस्मै शिवायास्त वः ॥ २ एका ... प्राक कलहं सविभ्रमगतिः कान्तोनमदा या सती भित्त्वाङ्कं गगनोद्धतात्मरतये या तानवत्वं पनः। पद्मं मानससंभृतं निजरुचित्रोज्जिस्भतं विभ्रती सा शक्तिः शिवस्या क्रतोदयस्करी गौरी परा पातु वः ॥ ३ येनैतानि जगन्ति यज्बहतसुग्भास्बन्नभःस्बन्नभः क्षित्यम्भःक्षणदाकरैः स्वतन्त्रभिर्व्यातन्वतैवाष्ट्रभिः। उच्चैः कारणशक्तिरप्रतिहता व्याख्यायते न क्षरं जीयात् कारणकारणं स भगवानर्द्धेन्दुच्डामणिः॥ ४ नारायणत्रमत यो विभृतां वितन्वन लोकत्रयन त्रिपदलङ्कितमात्रमेव। ह्टा तुरीयपदमाप्तुमिवाधनापि

निद्राच्छरेन विद्धाति समाधिमन्धौ ॥ ४

^{1.} Reading doubtful.

अम्भोजभूज्जीयति यो वद्नैश्चतुर्भि-रोङ्कारवारिद्रवं सममुज्जनार्। क्षेत्राहितम् त्रिभुवनोदयपूरणार्थ-मुत्सृनता¹मिव नयन्निजवीजमाद्यम्॥ ६

मन्दांशुमण्डलविनिर्गतवारिधारा मन्दाकिनी जयित धूर्जिटिना घृता या। मृद्धा नगेन्द्रतनयार्द्धशरीरसन्धेः प्रेमानुबन्धमिव दशैयितुं प्रकृष्टम्॥ ७

आसीदानीरराशेरवनीपितिशिरोरत्नमालार्चिताङ्कि -वालादित्याभिधानोऽप्यरिकुलकमलोपप्रवाखण्डचन्द्रः । सोमाकौण्डिन्यवंशाम्बरतलिलको भूपितर्भूरिकोर्त्ति-देश्विडोद्द्योतितानिन्दितपुरभरितां राज्यलक्ष्मीं वहन् यः ॥ ८

प्रोहृप्तद्विषतान्द्धद् युधिवधूवैधव्यदीक्षाविधिं वद्वृन् यश् शिशिरांशुरिमविशदां सत्कीर्त्तिमालां गुणैः। स्वर्गद्वारपुरे पुरन्द्रपुरप्रस्पद्विसवर्ष्टने सार्थश् शार्विमतिष्टिपत् सविभवं लिङ्कः विधानान्वितम्॥ ६

ब्रह्मक्ष्त्रपरम्परोदयकरी तद्भागिनेयी सती पुन्यन्नाम सरस्वतीति द्धती ख्याता जगत्पावनी । नानाम्नायगिरां गभीरमधिकं पात्रं द्विजानां वरं सिन्धूनामिव सिन्धुराजमगमद् या विश्वरूपं प्रियम्॥ १०

सोमाद्ये सारभूते निजकुलनिवहे भूरिधाम्नि न्यातीते रुद्रोपेन्द्रामरेन्द्रप्रभृतिसुरवरेस् सङ्गते नन्दनार्थम् । तद्वङ्राक्षीरसिन्धोः प्रविकरित वशःपारिजाताभिजाता लेभे जन्मावदाता भुवनहितकरी या द्वितीयेव लक्ष्मीः ॥ ११

^{1.} Read उच्छुनता।

^{2.} Read प्रविकलित ।

या नाम्नापि महेन्द्रदेव्यभिहिता भूभृत्सुतैवेश्वरी देवी दिव्यविस्नासिनीभिरसकृत्सङ्गीयमानस्तुतिः। भास्तद्वङ्श — — — — पुराधीशावनीशात्मजो यां संप्राप्य महेन्द्रवर्मनृपतिस् सार्थामधादीशताम्॥ १२

ळक्ष्मीन्तीक्ष्णेतरांशोरधिकमधरयन् ध्वस्तदोषान्धकारो वद्भ्रन् पद्मानुबन्धं प्रकटिततपसा तेन पत्या प्रजानाम्। देव्यान्तस्यामदित्यान्दिवसकर इवोत्पादित: कश्यपेन श्रीमद्राजेन्द्रवस्माविनिपतिरभवत्तेजसामाकरो यः॥ १३

> दुग्धाम्बुराशेरिव पूर्णचन्द्र-श्रण्डांशुरब्रादिव चित्रभातुः । शुद्धान्वयाद् यो नितरां विशुद्धः प्रादुर्वभूवाखिलभूषवन्दाः ॥ १४

तेजःप्रकाशस्त्रमसो विनाशो तिशां प्रसादः स्पुटता कलानाम् । यत्तिगमतेजस्तुहिनांशुकृत्यं येनोद्ये तन्निख्लं वितेने ॥ १४

रम्योऽपि सम्यक् प्रसवेन सोम्यः सन्तानकस् सन्ततमुद्रतेन । महाफलं यं समवाप्य भूम्नः । ररोह कोटिं रमणीयतायाः ॥ १६

विवर्द्धमानोऽन्वहमिद्धकान्ति-र्वपुर्विशेषेण मनोहरेण । यस् सर्व्वपक्षोद्यमाद्धान-स्तिरश्चकारैव हिमांशुलक्ष्मीम् ॥ १७

यः शैशवे प्याशु तथा कलाभिः पूर्णोऽन्वहं शब्दगुणेऽतिदीप्तः। यथाकलावत्त्वमपान्द् लब्ध-आड्यान्वितन्द्रमधश्चकार ॥ १८ निरस्य दोषान् प्रसरं स्फूरन्ती प्रकाशितार्था भ्वनेऽश्नुवाना। विद्यानवद्येन मुखेन यस्य प्राक् संगतैनीव दिनस्य दीप्तिः ॥ १६ आसाद्य शक्तिं विवधोपनीताम् माहेश्वरीं ज्ञानमयीममोघाम । कुमारभावे विजितारिवरगी यो दीपयामास महेन्द्रलक्ष्मीम् ॥ २० पृथुप्रतीतप्रथित गुणीचैः सद्वंशजातं प्रथने² प्रधानम् । धनुमहत् क्षत्रकुल्च नुल्यं व यश् शिक्ष्या नामयतिस्म तुङ्गम् ॥ २१ शिष्टोपदिष्टं प्रतिपद्य सद्यः क्षेत्रं यमुत्कृष्टमकृष्टपच्यम्। श्रद्धाम्भसा सिक्तमरुक्ष³दुच्चैः शास्त्रस्य चास्त्रस्य च वीजमप्रयम् ॥ २२ यः सर्वेतस् सर्वेगुणान् पटिम्ना रुचेस सद्धारिवशेषमुज्भन्। उपाददे लोकहिताय भाखान रसानिव प्रत्यहमस्ततन्द्रः ॥ २३ उद्यानभागस्य वसन्त संप-दिवामृतांशोरिव पौर्णमासी। आमुष्णती यस्य विशेषशोभा समुज्जज्ञम्भे नवयौवनश्री: ॥ २४

^{4.} Read शोभां।

यत्रापि पुंलो महतः प्रकृत्या निरूपितं लक्षणमस्तरोपम्। केनाप्यसांख्यागमवद्विभाव्यं प्रकाशयामास् महेशभावम् ॥२५ बाल्यात् प्रवृद्धं प्रभृतिप्रभृतं यद् यस्य सौन्दर्यमनन्यलब्धम्। ध्रवं विधातावयवीचकार तद्रञ्जयन् योवनकान्तिमृद्धाम् ॥ २६ निरुव्न²मानस् सततं मनोभू-र्घस्य स्फुटे नृतनयौवने पि। सौन्दर्यसन्दरानजातलङ्ज इवान्तिकन्नोपसंसर्पे दर्पात् ॥ २७ यस्याङ्गलावण्यमनन्यकृढं दृष्टा रतिः प्रेमनिमीछिताक्षी। मन्ये न मेने पतिमात्मनीनं पिनाकिनेत्रामिशिखाँवछी हम् ॥ २८ धनुर्विकर्षप्रततोरुशक्ति-यु वप्रवीरो युवराजलक्ष्मीम्। अयोनिजां यो जनकोपनीतां सीतां सतीं राम इवोदुवाह ॥ २९ यदाक्कंविम्बादिवहेमकुम्भा-दम्भोमृतेनागलताभिषेकः। ततः प्रभृत्येव विवृद्धिभाजा भूतं हिमांशोरिव यस्य लक्ष्मयो ॥ ३० स्नानाम्ब्रभिस्तीत्रममन्त्रवन्धै-स्तेजोनलो यस्य समेधतेस्म । तत्स्पर्द्धयेवाश्रुजलैः पत्रद्भि-द्विवां समं शोकहुताशनोऽपि ॥ ३१

^{1.} Read पुंसी । 2. Read निरुध्यमानः।

अलङ्क तेनाकृतकेश् श्रुतादी-ह र्येत्रिजाङ्गेश्च निसर्गकान्तैः। अग्राम्यभूषोपचयेन येन विभूषणं मङ्गलमित्युपात्तम् ॥ ३२ नवां नवां ध्यानमहाभिषेके यो भुक्तरत्नाभरणा वभार। पीतम्भसः कुम्भभवेन लक्ष्मी-मम्भोनिधेरुद्वरत्नराशेः ॥ ३३ उचावचैरचपदाधिरूढें-प्रहेभियेव²कृतविमहोऽपि। आरोपितो यः स्वयमप्यकाङ्क्षः - सिंहासने हाटकरीलतुङ्गे ॥ ३४ यस्याङ्गकान्नेः क तथानवाद्यं विद्येत मन्ये प्यूपमानमन्यत्। संकान्तमादशतले पि विम्बम् अनह माधारवशान्निजं यत् ॥ ३४ यत्राभिषिक्ते पतताम्भसाद्री वसुन्धरावारिधिचारुकाञ्ची। ऊर्द्धीचकारकमिवातपत्र' यशस्सुरचन्द्रकलावदातम् ॥ ३६ खलक्षण®लक्षितसर्व्यसम्पत् फलं समाख्याति पुरो विपाकम्। यस्याशिषो विप्रगणप्रयुक्ताः कृतानुवादा इव सम्बभृवुः ॥ ३७

^{1,} Read पीताम्भसः। 4. Read ग्रन्धं।

^{2.} Read वा। 3. Read वदा। 5. Read लज्ञा।

द्विरेफमाला इव पारिजातनिधयो मुनीनामिव चात्मयोगम्।
व्यापारमन्यश्चगतां विहाय
दशो द्वितीयं प्रतिपेदिरे यम्॥ ३८
इतस्ततो विद्युदिवायुतच्छीस्तावन्नृपाणां प्रचला प्रकृत्या।
रम्या शरत् प्रादुरभूत्र यावत्
यदीययात्रासमयो निरश्रा॥ ३६
तीत्रास्त्रनीराजनराजितश्रीद्गितो महामण्डलदीक्षया यः।
विद्याङ्गमन्त्रीश्च कृतात्मगुप्तिरसा²(धय)त् सिद्धिमुदारभूतिम्॥ ४०

यस्मिन् विधत्य³प्रचलन्यताकाम् पताकिनी दिग्विजयाय याति । द्विड्राजलक्ष्मी प्रचचाल पूर्वे ऊर्व्वा तु पश्चात् बलभारगुर्वी ॥ ४१

निशम्य सौमित्रिमिवाभियाने भिगन्जितिनिज्जितमेवनादम्। तूर्य्यध्विनि यस्य दशास्यतुरुयै-र्दूराद् द्विपद्गिर्विभयाम्बभूवे॥ ४२

प्रतापवह्ने रिव घूमजालं बलोद्धृतं यस्य रजः प्रयाणे । अप्यस्पृशद् वैरिविलासिनीना मुदश्रयामास विलोचनानि ॥ ४३

^{1.} Read द्य तत्थी।

^{2.} Read 'शसा० ।

^{3.} amou gives a better sense.

क्ष्मात्रिपीड्य प्रथमं प्रवृत्तः स्रोतांसि कालुष्यमथो रजोभिः। याने नयन् यस्य समुत्पपात संघश्चमृनामिव बद्धरोषः॥ ४४ कीण्णैः कचिद् भिज्जतभूमिभृद्धि-रन्वस्यामानः परवाहिनीभिः। कचिच यस्य प्रततः प्रयातः

वियत् — — वरणञ्जनाना-ञ्चेष्टास्वशक्तिं विहतं प्रकाशम् । यद् यत् प्रदोषस्तनुते तमोभि-स्तत्तचकारारिषु बळेर्य्यः ॥ ४६

स्वर्वाहिनीमारगे इवास मार्गः ॥ ४४

वितत्य पश्च ह्यमात्तनादं यस्मिन् रयात् तक्ष्ये इव प्रपन्ने । द्विण्नागवृन्दं हत्वीर्यसम्पत् गन्तव्यतामृदृत्यावतस्थे ॥ ४७

V. 48 illegible
वाणासनं विश्वति यत्र युद्धे
शुद्धे शरत्काल इवाभिदृष्टे।
इतस्ततो लीनतयाशु मोघा
मेघा इवासन् लघवो नरेन्द्राः ॥ ४९

V. 50 illegible
सत्य²विमृद्स्य पतङ्गसाम्यं
समेत्य सानन्द इवारिवर्गः।
यद्वाहुद्ण्डारणिजञ्ज्वलन्तन्तेजोनलं यद्विपदैऽभिषेदे³॥ ५१

^{1.} Read रन्वास्य।

^{2.} Read सत्ये ।

^{3.} Read भिपेदे !

V. 52 illegible

निजासनं प्राप्य रिपृत्निरस्य रुद्धा मरुद्वतर्म मनोरयञ्ज । विजित्य यस्याभ्यसतोऽवतस्थे-प्यतन्द्र ... ... ॥ ५३

V. 54 illegible

शिलीमुखा मूर्द्धनि चापमुक्ता माङ्काररम्या द्विषतां निषेतुः। स्वस्युन्द्रीहस्तलताविमुक्त-मन्दारगन्थानुगतास्तु यस्य।। ४४

... ... चकर्त्त भूभृत्रिवहोत्तमाङ्गम् ॥ ५६

शस्त्रत्रणासम्बुतिधारयाद्री रुद्धोप्यरीन्द्रैर्यु घि यो दिदीपे। द्विट्छाययाच्छादित एव भानु-र्बिभ्रत्तनुत्रन्त्यज्ञति स्वदीप्रिम् ॥ ५७

... दुर्वर्थं विकीण्णंकी ति-देशाननन्दुई दमुन्निनाय ॥ ४८ न स्वीचिकीपूर्यु घि चक्रिचकं बज्जञ्च नो बज्जभृतोऽपि जिच्छाः । यश् शक्तियुक्तो नु महेश्वरास्त्रं सुदुस्सुई प्राप्य जितारिवर्गः ॥ ४९ तन् त्वस्य विलासिनीनाम् अभिद्यताराद्धृद्यं स्वयश्व ॥ ६० यो मध्यमानस् समरेऽरिवीरैं गर्गाम्भीर्थ्ययोगात्र जहौ प्रसादम् ॥ हृदो हि कालुष्यमुपैति भोगात् स्तम्बेरमैरम्बुनिधिन्नं जातु ॥ ६१

दिच्ते विद्युद्धित स्फुरन्त्य-जिह्वापि जिह्वे व भुजोरगस्य ॥ ६२ स्निग्धासिपातप्रतिपातहाने सुष्टेल्लेघुत्वात् स्मृतिविश्रमाद्धा । पुनः प्रहारेण कृतेऽरिपाते क्ष्मिन्य भुजापवादं बुभुजे भृशं यः ॥ ६३

दिव्याङ्गनानामवतारणार्थे
सापानसम्पत्तिमिवाकरोद् यः ॥ ६४
रन्ध्रे ऽभियोगं निजपक्षरक्षां
विभज्य यो दूषणसाधनाभ्याम् ।
हतोत्तरप्राक्रममाततान
कुर्विन् पटुन्निष्प्रितिभं विषक्षम् ॥ ६४

... ततया फलत्वम् । विधेर्विधेये विपरीतवृत्ते-वृत्तं कृती योऽनुचकार युद्धे ॥ ६६ सख्यानुनीतापि सदाभिमुख्ये प्रागल्भ्यमिच्छत्यपि शत्रु सेना । पराङ्मुखी वीक्ष्य वभूव दूरा-द्वधून्नेवोद्देव समिद्रतो यम् ॥ ६७

श्लिष्टे महाजौ विजयिक्तयाञ्च । नापार्थको विक्रमसम्पदेति यो युक्तमुक्तः खलु युक्तिविद्भिः ॥ ६८ दुग्गाभिसंपर्कविवण्णेदेहो गुहाणानालोचनलोलट्टष्टिः । यस्यारिसंघो मृग्कृत्तिवासा वने स्थितः स्थाणुसमोऽप्यनीशः ॥ ६९

... ... वरस्य मनोरथो यस्य वश्या बसूब । नोर्व्वी यदुर्व्वीविजिगीपुतायां वदुन्यतायामपि नास्त्रमर्थी ॥ ७०

प्रे**ब्**खत्परूढ्स्फुटविद्युमीघो हरेस् समाक्रान्तिनिमग्रनागः। अन्तर्ञ्जनैर्नुं र्गतया^थिधतुल्यो यस्यारिदेशोऽपि जहाति लक्ष्मीम्॥ ७१

... ... र्थसिद्धि-मुद्योगयुक्तस्त्रिगणस्य बृद्धैय । दिशश्चतस्त्रो विदितप्रयामा जम्राह विद्या इव वालभावे ॥ ७२

^{1.} Read गुहान ।

^{2.} Read अन्तर्वने दुग्गतया।

कृतावकाशं भवने विभ्तवा-दस्यष्टमन्यैग्रं णिभिमहीयः। संव्यश्नुते शब्दगुणानुबन्धं यशो यदीयं खिमवाकलङ्कम् ॥ ७३ क्षयकशिताङ्गी प्राक् सुश्रताचारविचारणाभिः। निःशेषदोषक्षपणेऽतिदक्षो यप पडरसाङ्गीर्घरणी प्रपोष ॥ ७४ तदेव तेजो विजितान्यतेजः पुर्वे महन्मण्डलमेव तच । भृशन्दिदीपे महदाधिपत्यं यः प्राप्य भास्त्रानिव मध्यमहः ॥ ७५ ... नाद्रीन्द्रम्दीण्णसिंहं यत्राधिरुहे सति तीत्रधामि । न तारकाः केवलमस्तभासो पतन्त्रपाणां मणिमौलयोऽपि ॥ ७६ एकत्र शुश्रेऽपि शशाङ्कशोभे समुद्धते यस्य महातपत्रे । महीमशेषां प्रविहाय तापस् समाससाद द्विषतां भनांसि ॥ ७७ चिराय यद्रपनिरूपणेच्छा सञ्बोदिता नूनमशेषलोकाः। मखैं रसंख्यैर निमेषभूयं भूयोऽभ्यवाञ्छन् निजवाञ्छिताप्तयै ॥ ७८ ळक्ष्मीन्दिह्यः सहजां सहत्स यथाक्रमं स क्रमयाञ्चकार। सदर्पणां यो मणिदर्पणेषु च्छायामिव खां परिभक्तभूषः ॥ ७६

यस्यातितेजिष्ठतयास नीति-त्रितान्तमृज्वी न यथा परेपाम्। मुत्तवाक्कंचन्द्रौ न गतिम हाणां प्रतीपवकान्यतमस्य कस्य ॥ ८० सन्मन्त्रमृष्ठैश्चतुरश्चतुर्भिस् सामादिभिय्यो विविधप्रयोगैः। अपायसंरोधिभिरभ्युपायै वैदेश संसाधयतिस्म सिद्धिम् ॥ ८१ सदापि मूलप्रकृतिः प्रतीत-श्चित्रं महत् कम्मे च दर्शयन् यः। षाड्गुण्ययोगात् त्रिगुणं प्रधान-मतुल्यमाचष्ट विनापि वाचा ॥ ८२ प्रायेण जिह्योऽपि विधिव्विधेये मन्त्रप्रभूत्साहविशेषशक्तिः। अपायदृष्टेः प्रतिकुळपक्षे ऽतुकूलयामास भियेव यस्य 🛭 ८३ त्रिवर्ग्गसंसर्गमुहद्भिरारा-द्राष्ट्रे गुणौघरवभत्स्यमानाः। दोषा रुषेवाशु विपक्षपक्ष-मशिश्रियन् यस्य गुणाश्रयस्य ॥ ८४ निर्भिद्य सद्यः स्वमबद्यमुद्यन् यो न्यायिनोऽन्यान् विनिनाय युक्तया। तमांस्यपि व्रन् सकलं कलङ्क-मुपेक्षते स्वं क्षणदाकरो हि ॥ ८४ सुशासनाद्व्यसनाच यस्य प्रजासु जाता न विवत्तिशङ्का । अजातशत्रोरपि राजपुत्री दुश्शासनात् प्राप परां पुरात्तिम् ॥ ८६ छिद्रप्रतीक्षा प्रशमात्तशीलास् सुदुर्द्धराः खण्डितधामभिश्च । यं पार्थिवं पात्रमवाप्य लक्ष्म्यस् स्थेष्ठा इवापस् सुविदग्धमासन् ॥ ८७

यश् शक्तिसिंहीं परितश्चरन्तीं विद्राव्यहिंस्नामरिवर्गमार्गे। वृषेण योगादुदितप्रजां तां पुषोष रुक्ष्मीं महिषीमवाष्य ॥ ८८

अज्ञीगणत् सूरिगणोऽतिराज्ञां सहस्रदोषं धुरि कार्त्तवीर्य्यम् । यदा तदा सर्व्वगुणैरनूने नृनं कथा का पुनरेव यस्मिन् ॥ ८९

दिवःपृथिव्योरिष गीयमान-जिप्णोर्यशोप्यज्जितवीर्यसम्पत्। कर्णासुखं श्रीत्रसुखस्य राङ्के यस्योपमाई यशसो न जातम्॥ १०

आक्रान्तदिग्व्योम्नि पयोमुचीव प्रगन्जिते यस्य यशस्यनात्तम्। न केवलं रत्नमुपायनन्द्राक् प्रादाद् गजाद्यश्व विदृरमृमिः॥ ६१

लक्षाद्धरोत्थैः स्थायद्विराशा धूमैर्निरुद्धाकेकराकरैट्येः । दिवञ्च शातकतवीञ्च कीर्त्तेः मलीमसत्वं युगपन्निनाय ॥ ६२

यद्ध्रमसन्दर्शनतोऽनुमान-मग्ने स्तदेवाव्यभिचारमुक्तम् । नवन्तु तद् यन्मखधूमदृष्टौ वृष्टेवसूनामनुमानमेव ॥ ६३

स्वयंत्रपन्ना भिरयाचमानं पूर्णं सुसम्पद्गिरिवाद्गिरविधम । रिक्तोऽषि यं प्राप्य यथेष्ट्रपूर्णः पुनर्व्ववर्षाम् इवार्थिसार्थः ॥ १४ चक्षमंनोहार्य्यप दर्शयच कराव्रशोभामपि सद्रसाद्रम् । यस्येन्द्रविम्बं शुभरङ्गवृत्ते-न तोपमाईन्न कुरङ्गदुष्टम् ॥ ६४ छायाश्रितोऽप्यन्यनृपो विजेतु दप्तद्विषोऽलं किमुत स्वयं यः। आस्तां रविः संक्रमितोरुतेजा-श्चन्द्रो न किं सन्तमसान्युदस्येत् ॥ ६६ सन्दर्शयामास तथान्यभूषा न भूरिशोभां मणिद्रपेणञ्च राज्ञां यथाज्ञा निजकार्णपूरी-कृता यदीया नखदर्पणश्रीः ॥ ६७ अन्योपि सन् केनचिदेवतुल्यो गुणेन नो यन्महिमानमाप। नृत्तत्रतो याति हि नीलकण्ठो न तावतेवेश्वरतां मयूरः ॥ ६८ सदागतिः स्नेहकरी विभृत्वं विभ्रत्यद्भं द्धती प्रकाशम । पृथ्वी यदीया रचनाञ्जवत्स्¹ धत्ते महाभूतमयीव कीर्त्तिः ॥ ६६ वद्न्यताशौर्य्यवपुर्व्विलास-गाम्भीर्यमाधुर्यदयादयो ये। तेषामिवेको निलयः प्रयत्न-धियाधिको यो विद्धे विधात्रा ॥ १००

प्रतीतवीय्यो भृवि कार्त्तवीय्यो वीर्घ्यं यदीयं द्विभुजोर्ज्जितं प्राक् । वीक्षेतं चेदात्मभराय जन्ये मन्येत मन्ये स्वसद्द्यहस्तान् ॥ १०१ दृरात् प्रतापद्विपतां विजेतु- यस्य स्वयुद्धित्रतरान्दुरापम् । गन्धद्विपस्येव मदोत्कटस्य वित्रासितान्यद्विरदस्य गन्थैः ॥ १०२ विहाय सङ्गः परदेवतासु श्रद्धा च भक्तिश्च परा यदीया । श्रीकण्ठमुत्कण्ठतया प्रपन्ने गङ्गाभवान्याविव देवदेवम् ॥ १०३

सौन्दर्घसम्मं ... विधाता ...। जातरूपमयस्तम्मं यमेकं मुत्र ... ...॥ १०४ इत्थं कृतो मया कामो दृग्धः किल पिनाकिना। इतीवेश्वरतान् नीतो विधात्रा योऽतिसुन्दरः॥ १०४

... ... विद्या ... ...। ... चतुरास्यप्रजापतिम्।। १०६

लक्ष्मी वक्षस्म्थले क्षिप्त्वा कीर्त्तिं पारे पयोनिधेः। विद्यया कामतो रेमे वृद्धयैव युवापि यः॥ १०७ जुगोप गां विशष्ठस्य दिल्लीपः श्राक् प्रजेच्लया। लब्ध्वा प्रजास् स्ववीर्थ्येण भागवीयस् ...॥ १०८ भुवनाप्लावनोद्वेले यत्कीर्त्तिक्षीरसागरे। लायाव्याजेन भूभीत्या नूनमिन्दुमुपाश्रिता॥ १०६ सहस्रभोगभरितो व ... भवोऽपि यः।

अनन्तगुणयुक्तोऽपि विनतार्त्तिहितो भृशम् ॥ ११०

उर्व्वीमावृण्वताम्भोधिमेखळाभोगमण्डिताम् । एकच्छत्रेण महता मेरुर्येन वृथाकृतः ॥ १११

कलिकण्टकसम्पर्कादास्खलन् पादहानितः। धर्माः कृतार्थतारस्तु यं समागम्य सुस्थितः ॥ ११२ यस्य वीर्यानिलोद्धतो धामधूमध्यजो युधि। द्विड्बध्नां विध्मोऽपि वास्पधारमबद्धयत् ॥ ११३ अचिरभानिभारिश्रीः स्थेयस्या ... द्यमाश्रिता। गुणानुबन्धबद्घापि कीर्त्त ... प्रदिगृद्रता ॥ ११४ रूढः श्रीनन्दने यस्य रणे रक्तासिपङ्घः। बाहुकल्पद्रमो दिक्ष यशःपुष्पमवाकिरत् ॥ ११५ यद्याने द्वप्रदन्तीन्द्रदन्तनिर्घातताडिता । रुपेवोर्व्वी महासत्वान् रजसातन्द्रमावृणोत् ॥ ११६ समिदिद्धे कृपाणाग्नौ मन्त्रसाधनवङ्गितः । हुत्वारिवक्तपद्मानि यस साम्राज्यमजीजनत् ॥ ११७ हरोऽप्यध्यसत्वोऽपि तङ्कोऽप्यनम्छिते मथनेऽनन्तवीर्येण यो न भूभत्कुलोहृतः ॥ ११८ तृषितेव द्विषां रहेमाः प्लुष्टा तेजोग्निना भशम्। यस्य पुष्करजां धारां प्राप्य चिक्षेप न क्षणम् ॥ ११६ पादाम्बुजरजो यस्य चरितानुकृतेरिव। भूभृद्वराङ्गेषु पदं दत्वा श्रियन्दधौ ॥ १२० निद्राविद्राणहक् स्त्रीवज्जठरेणावहत् प्रजाः। हरिय्यस्तु हदैवेशः सुवोधस्फटपौरुषः ॥ १२१ दप्तारीन्द्रं विजित्याजौ योऽनुजमाह नत्कुलम् । ... ... भिन्नेभेन्द्रो मृगाधिपः॥ १२२ निस्त्रिशवहभं बद्धा गुणयुक्तस्तु मार्गणैः। भृजुभिर्यो विजिलारीन् भेजेऽर्थान् सद्गुणैरिव ॥ १२३ निपीतत्रीलकण्ठेन कण्ठालङ्क तये विषम्। विबुधानां र्थन्तु · · ः द्वान्तं वचोमृतम् ॥ १२४

^{1.} Read तत्त्रग्रम् ।

सान्द्रैथ्यस्याध्वरे धूमेरुद्धंग रहहिभिः। त्रद्धोऽधुनापि दिग्स्रान्तेस् स्वधुय्यैर्झाम्यते^३ ध्रुव**म् ॥ १२**४ स · · य ... धाम यो द्विट्समिद्भिस् समिन्मसे। अक्षीणान्दक्षिणां कीर्त्ति दिगृहिजेभ्यस् समादिशत् । १२६ दिषतान्त्यस्तशस्त्राणां प्रणामशिथिलीकृते । चापस्यैव गुणे यस्य विरतिर्न तु धन्विनाम् ॥ १२७ सुवृत्तोऽपि सुहृद्धृ द्यो भुजो यस्य महीभुजः। दह दाम सह(दाञ्च) अप्रतीतः सर्वदा रणे ॥ १२८ एकद्रव्याश्रितं भावं ज्ञात्वा द्विड्जातिभावितं। काम्मु केपूचितङ्कम्म सविशेषं व्यथत्त यः ॥ १२६ शुलिनाध्यासितां भक्तिगम्भीरां यस्य हृद् गुहाम्। तन्नेत्रानलभीत्येव विविधानीन्यदेवताः ॥ १३० रामाणां हृदयारामे तिष्ठन्तं कामतस्करम्। व्रजिहीर्वरिवाश्रान्तो यो विवेश मुहुर्मुहुः ॥ १३१ योगोद्यतोपि यः शान्तौ नाम्नैव द्विड्भयङ्करः । दराद्धिराजसिंहस्य गन्धं बात्वा द्विपा द्वताः ॥ १३२ मन्त्रवीर्यप्रयोगाद्यं प्रप्यानन्यवरेव यम्। कृतार्था कामदा पृथ्वी करजामहमाईवात् ॥ १३३ यक्तिरेतावता सक्ता कान्तिरत्नेऽपि दर्शिते। यज्जगच्चित्तसञ्बस्वमाहृतं येन सर्वदा ॥ १३४ न्यस्तशस्त्रो वने सप्तो हरिट्यीगपरोऽप्यजः। कान्ताद्वांशधरो रुद्रो यिजगीषं स्मरनिव ॥ १३४ स्फटासीन्दीवरस्रस्तरक्तमद्भासवेच्छया। द्विट्छीर्भ ङ्गीव बभ्राम यस्य दोर्म्राद्सन्निधौ ॥ १३६

^{1.} Read गै। 2. Read fa।

^{3.} One letter short. Read दाङ्चेन ।

नक्षत्रकुलसम्पननं भूतानामवकाशकृत्। व्योमेवारिप्रं यस्य शब्दमात्रेण लक्षितम् ॥ १३७ शराकर्मा कुलो यस्य वाहिनीद्रगंसङ्गतः। वने खडु गसहायोऽरिः संयत्संस्थ इव द्रतः ॥ १३८ वैरिणो ध्याननिरता वीतरागा गृहाशयाः। यस्येशस्यां घ्रियोगेन विना नालं विमुक्तये ॥ १३९ काहं भर्ता परित्रका श्वापदैः स्थात्मत्सह । इतीवारिपुरी यस्य प्राविशदु दावपावकम् ॥ १४० यस्य सत्ववतो वीर्घ्यं रणे दृश् द्विषद्गणः। सत्वेप्सयेव सिंहादियुक्तमन्ववसद्वनम् ॥ १४१ मदोनमत्तोऽपि तुङ्गोऽपि नियोज्यो धर्ममसाधने । इतीभेन्द्रगणो येन द्विजेभ्योऽदायि भूरिशः ॥ १४२ विभक्तिप्रकृतीनां यः सप्तधा विदधत् पदे। तद्भितार्थपरश्चासोदासमास्त्र्यातकृत्यवित् ॥ १४३ प्रतापानलसन्तमा शङ्के दाहाभिशङ्कया। आप्नाविता सङ्ख्यात्री येन दानाम्बुवृष्टिभिः ॥ १४४ सुमनोहारिणी यस्य गुणैर्वद्धा विकासिनी। लोकत्रयश्रियाद्यापि कीर्त्तिमाला धृताधिकम् ॥ १४५ यस्य सागरगम्भीरपरिखा भस्मसात्कृता । चम्पाधिराजनगरी वीरैराज्ञानुकारिभिः ॥ १४६ विवण्णौं चरणौ यस्य नृपमौलिमणितिवषा। सर्व्ववण्णीनुरक्तातु निम्मंछोर्व्वी भुजोद्धता ॥ १४७ किरकान्तवामोऽपि दक्षिणो यस्य शासने। द्रतारीननुदुद्राव तेजोनलभयादिव॥ १४८

तथा नीरनिधेर्यंन क्षोणी निष्कण्टकीकृता। नाद्यापि स्वलिता कीर्त्तियंथैका सन्वतो गता।। १४६ गणेष मुख्यया वस्या गौण्या द्रव्येष्ववर्त्तत । गणनापि मतं यस्य काश्यपीयमनुज्ञमतः ॥ १५० यथाकामन् द्विपद्कामः क निलील्यो नु निर्भयम । यद् यस्य याने धलिभिः सान्धकारीकृता दिशः ॥ १५१ प्राध्वं कता सदा प्रेम्ना विद्रधियमुत्सुका। न निरास्थत यञ्जात राजविद्या कुलाङ्गना ॥ १५२ साक्षात् प्रजापतिर्देक्षो दक्षिणक्षणमक्षिणोत्। सकलं सकलङ्कं यः कलिदोषाकरं कृती ॥ १४३ सदा कृते मखशते यस्ततिर्धमनीरदैः। शरद्यपि नभश्चके प्रावयीय मलीमसम् ॥ १५४ परस्रीविमुखो योऽपि सदाचारविचक्षणः। केनाप्यजो परश्रीणां पाणिमहिविधि व्यथात् । १६६ यम्येनस्यान्यतेजांसि तेजसा जयतोदये। नूनमौर्ध्वानलोऽद्यापि लीनो स्पद्धितयाम्बुधौ ॥ १५६ बद्धा विधात्राहीन्द्रेण रिक्ता नूनिमयन्धरा। येन स्वकी तिरत्नेन पुरियत्वा वृषाङ्किता ॥ १५७ भिन्तेभकुम्भनिम्मु का मुक्ता येन रणाङ्गने। रेजिरे विधवारिश्रीवाष्पानामिव विन्दवः ॥ १५८ कीत्तिनादाम्बद्ध्वान ... न त्रिभुवनक्षेत्रे धम्मवीत्रमबद्धयन् ॥ १५६ सिंहेन नोपमानाहीं यस्य शौट्यण संयुगे। तथा हि यद्भियारातिरध्यशेत गुहां हरेः ॥ १६० वानीराजीव राजांश सरोजानि निर्यान्ति मुखमण्डलात् ॥१६१

तेजोनलसङ्गता।
किलं न्यक्कुर्विती यस्य राज्यश्रीदमयन्त्यभृत् ॥ १६२
यशोविस्तारसंक्षिप्ता क्षितिर्यस्य ।
··· ·· ·· । १६३
··· · · · यमेकमितते जसम्।
नूनमुल्लेखितस्त्वष्ट्रा भ्रमामारोप्यभास्करः॥ १६४
योग्यं वरं यमासाद्य मर्त्त्यलोके ।
।। १६१
तारयित्री तितीर्षूणां गम्भीरापन्महानदीम्।
वेद्न्यासत्र सुषुवे यस्य वाक् सत्यवत्यपि ॥ १६६
भृजवो गुणसम्पर्काद्।पदां प्रतिचा(तकाः)।
IIQ 🚾
जीण्णाहीन्द्रेण विभूता साच्छेयञ्चलेदिति ।
यूनि नूनं न्यधाद् वैधा यत्रीहीनै वसुन्धराम् ॥ १६८
विभूतिर्भूतपूर्वापि राज्ञाञ्च गुणसंहतिः।
।। १६६ .
संभृताः क्ष्माभृतां लक्ष्मीरावाल्यात् कन्यका इव
यथाकालमुपायँयों निरपायैरुपायत ॥ १७०
शब्दशास्त्रेऽप्यधीती यो विना द्विव्वेचनं गुरोः।
1 १७१
यस्योपमानं सञ्जातन्न किञ्चिद् गुणविस्तरैः।
बुद्धा बौद्धं मतं मेनेऽन्यतीर्थरिष नान्यथा ॥ १७२
कालदोषाम्बुधौ मम्रा दुग्गें गम्भीरभीषणे।
1 9 9 3

शुभं शुभंयुना यूना मनुवर्त्मानुवर्त्तिना ।
रसायनं विना भावि येन वर्षीयसाजरम् ॥ १७४
विष्वग्विकीण्णैय्यु गपद् यस्य तेजोभिरुज्ज्वलैः।
॥ १७५
राज्ञां कृत्यमिति ज्ञात्वा यस्य दुर्ग्गसमाश्रयः।
न दानवभयाद्िधमधिशेते रिपुर्मधोः ॥ १७६
अपि कामादयो दोषाः स्थाने येन नियोजिताः।
गु ॥ १७७
मनीपिभिम्भेनोह्य पिविङ्क्ष्रिरितामृतम्।
अतिपानादिवोद्गीण्णे यस्य काव्यैर्त्रिजैः सह ॥ १७८
दोषान्धकारबहुलञ्जगङ्जातं यथा यथा।
यस्य ।। १७६
धम्मंण संस्तुतानां यो निषिद्धघजगतामपि।
विनाशहेतुन्नातस्थे क्षणभङ्गप्रसङ्गिताम् ॥ १८०
अनेककतुरप्युच्चेः पदो गोपतिरप्यगात् ।
अक्रोधनस्य ••• ··· ॥ १८१
भृगुमात्रमपि प्राप्य वहः प्रतिहतं पुरा।
तेजस्त्वधाक्षीद् यस्यापि महान्तं वाहिनीपतिम् ॥ १८२
वदन्यः स्वश्रियञ्चक्रे सुहृत्साधारणीं हरिम् ।
बक्षोनिक्षिप्तलक्ष्मी ॥ १८३
तर्षो हर्षेण संप्राप्य व्यनीयत वनीपकैः।
यं महान्तं हृद्मिव प्रसन्नं स्फुटपु॰करम् ॥ १८४
असूर्य्यम्पश्यमसुहत्स्त्रीवक्कुमुदाकरम् ।
उच्चेः सङ्कोचयामास ।। १८५
पत च्छिलीमुखच्छायच्छन्नद्विड्वद्नाम्बुजे ।
रराज राजहंसो यश्चरन् रणमहाहूदे ॥ १८६

सम्मुखीनो रणमुखे यस्य नासीद्सीद्तः। प्रेडस्तृस्वस्वह् गसंक्रान्तं प्र ... ... ॥ १८७

धनुईर्शनमात्रेण तीर्थध्वङ्क्षा द्विषो द्रुताः । कामं पुरो न यस्याजौ भुजङ्गारिरपि स्थितः ॥ १८८

सालकाननरम्यां यः स्फुटपुष्पशिलीमुखाम् । द्वतेभ्यः पटवीं द्विड्म्यो योद्धृदभ्यो ... ॥ १८६

प्रोहसत्कीचकशता कङ्कादिभिरुपाश्रिता । शून्याप्यरिपुरी येन विराटनगरी कृता ॥१६०

केवलं राजनागानां वीर्व्यं मन्त्र इवाहरत्। यो नायुनतया प्राणान् क्षिपन् ताक्ष्यं इव ...॥ १६१

दृष्ट्वा यस्याध्वरं शक्रयशोविश्वंशशङ्कया । धूमस्परोच्छलान् नृतमुद्रश्रुनयना शची ॥ १६२

रुद्धान्यतेजसो यस्य पादन्छायामशिश्रियन् । Indira Gandhi National मेरोरिवेळापतयः सितण्ळात्रत्यजोऽनिशम् ॥ १९३

सृष्टौ चन्द्राक्कयोर्धातानाद्रादिव भिन्नयोः। यमेकं तपनाह्णाद्समर्थमसमं व्यथात्॥ १९४

उपान्तसेवां वाञ्छन्स्यो यत्शदन्तीव्रतेजसम् । मौलिरत्रप्रभाम्भोभिरसिञ्चन् भूपपंक्तयः ॥ १६४

नवं प्रियमहो लोके यद्विहाय धनुस् स्मरः । उन्ममाथ।ङ्गनाचित्तं यत्कान्त्यानुषमानया ।। १६ ह

स्फुटाष्ट्रदिक् प्रान्तद्छे हेमशैछोरुकण्जिके । यशी गन्धायते यंस्य भुवनैकसरोरुहे ॥ १६७

उद्घान्तरागाः स्फुरिता यस्याङ्कि नस्वरश्मयः । अस्पर्द्धन्त नतोर्व्वोन्द्रमौछीरत्नमरीचिभिः॥ १६८

अन्वरुद्ध्यतं यस्याज्ञां फलप्रसवसम्पदे । आजन्मवन्ध्यरचूतोपि वशिष्ठस्य दिलीपवत् ॥ १८६ सहस्रमुखसंकीर्त्यं गम्भीरं गुणविस्तरम् ।

यस्य भाष्यमिव प्राप्य व्याख्याखिननापि धीमताम् ॥ २००
श्रीमत्सिद्धेश्वरं लिङ्कः सिद्धशिवपुरे गिरौ ।

वर्द्धयामास यो भोगैरपृर्व्वः शिविकादिभिः ॥ २०१
तत्रापि लिङ्कः शर्व्वस्य शर्व्वाणीप्रतिमे शुभे ।

यः सम्यक् स्थापयामास पितॄणां धम्मेवृद्धये ॥ २०२

यदुपक्रममासेव श्रीभद्रेश्वरशूलिनः ।

भोगोन्यत्रापि देवान् यः पूजाभिरुद्दमीमिलत् ॥२०३

विवृद्धिं धम्मीसिन्यूनां श्रीन्द्रवम्मीदिभूभृताम् ।

स्वमण्डलस्य च समं यश्चके नृपचन्द्रमाः ॥ २०४

यशोधरतटाकस्य दक्षिणेनापि दक्षिणः ।

यः शौरिगौरीशनिमाः शम्भोर्डिङ्कमितिष्ठिपत् ॥ २०४

स सोमवंशाम्बरभास्करश श्रीं-राजेन्द्रवम्मां तदिद्वं चुपेन्द्रः स्वरगीपवरगीधिगमस्य लिङ्क लिङ्ग प्रतिष्ठापितवान् स्मरारेः ॥ २०६ संवाप्तयोः वाप्तयशास स्विपत्रो-म् वः पतिस सोऽपि भवोद्भवेन । संस्थानतां स्थापितवान् स्थितिज्ञो निमे इमे द्वे शिवयोश् शिवाय।। २०७ महाभुजस् सोऽपि चतुभु जस्य निमामिमामम्बुजजन्मनश्च। अतिष्ठिपन्निष्ठितराजकृत्यो लिङ्गान्यथाष्टाविष चाष्ट्रमूर्तेः ॥ २०८ रब्रोइसद्रोगसहस्रदीप्तं स चाप्यहीनं द्रविणस्य राशिम्। अशेषमप्येष्वदितेव शेषम् देवेषु देवेन्द्रसमानवोर्यः ॥ २०६

स कल्पयामास महेन्द्रकल्पस् सदा सदाचारविधिं विधेयम्। शैवश्रुतिस्मृत्युदितां सपर्य्यां पर्य्याप्तमासामिह देवतानाम्॥ २१०

स चापि वाचस्पतिधीस् सुधीर-न्धर्मानुगं धर्मभृतां पुरोगः। तान् भाविनो भावितराजधर्मा-निटं वचोऽबोचत कस्बुजेन्द्रान्॥ २११

रक्ष्यस्य संरक्षणं ... ...यत् स क्षत्रधम्मी विदितो यदा वः । पुण्यन्तदेतत् परिरक्षतेति विज्ञापना साधयतीव सिद्धम् ॥ २१२

धरमों युगेऽस्मिन स्थिरमेकपात् स कथं समस्थास्यत् सुस्थितोऽयं। भवादशा शास्त्रदृशी स नो चेन् महाभुजस्तम्भमुपाश्रयिष्यत् ॥ २१३

धम्मीपदस् साधु ... ... कापि लज्जोत कर्त्ता किमुत स्वयञ्च । रक्षाधिकारी नृपतिर्व्विशेषाद् इति प्रतीतं भवतामिदन्तत् ॥ २१४

सन्तो यशोधर्मधना न वाह्यं धनं धनायेयुरिहात्मनोऽपि । प्रागेव देवादिधनं सतां वो विनिश्चयो यं ननु बद्धमूळः ॥ २१४

तथापि भूय ... ... यामि युष्मां-स्तद्क्षतं रक्षत पुण्यमेतत् । मा हार्ष्ट देवस्वमिति प्रकाशं न धर्माहेतोः पुनहक्तदोषः ॥ २१६ अभ्यर्थितोऽसन्पि संप्रयच्छेन महान्महिम्ना किस्त स्वकृत्यम। अतश्च विश्वमभवलप्राच्मा वाक प्रार्थनाभङ्गभयोज्भितैषा ॥ २१७

शाकाब्दे गण्यमाने कृतनगवसुभिर्माघमासस्य पुण्ये शक्कस्यैकादशाहे निमिषमपि भवे याति वर्षाद्धीमन्दौ। अर्चाभिश शौरगौरीगिरिशकजभवां सार्द्धमद्धैन्दमौलेश श्रीराजेन्द्रेश्वराख्यं स्थितिमकत परां लिङ्कमत्रे दमाभिः ॥ २१८

No. 94 TWO THVAR KDEI INSCRIPTIONS OF RĀJENDRA-VARMAN, Dated 874

These inscriptions were noticed by Aymonier (I. 444). Thvar Kdei is in the province of Stung. There are two inscriptions, one in Khmer and Sanskrit and the other in Khmer, but the latter is very much damaged. These may be summarised as follows.

I. The Khmer Text.

In 874 Saka (=953 A. D) a person called Vāp Pañ, (sent probably by) the noble lady Mahendradevi (evidently the queen-mother), informs king Rajendra-varman that during the reign of the king who has gone to Parameśvara (i.e. Jaya-varman II) an ancestor of this Vap Pan named Vāp Jātaveda received, as a page and by virtue of the royal order, the country of Sahakāra. Another ancestor, Vāp Upendra, also received by royal favour the country of Dvāravatī. An ancestor of the noble lady Mahendradevi, Vāp Kanthapāśa, likewise received as page of the king the country of Chok Trapek. Another ancestor received another territory. Vāp Pañ, probably a member of the family of the noble lady, installed several deities at Dvāravatī, including god Campesvara, and made endowments for them. The limits of the land endowed are specified.

Sanskrit Text.

It begins with an invocation to Viṣṇu who is worshipped under various names such as Vāsudeva, Hari, Nārāyaṇa, Madhvari, and Paratman and is identified with mystic syllable Om.

II. Then follows a Khmer text, very damaged, stating that in 879 Saka (=957 A. D.) a dignitary Nrpabhaktivalla did something, and mentioning Mahendradevi's donations to Campesvara and the royal order (thereon).

No. 95. PHNOM SANDAK STELE INSCRIPTION,

Dated, 878

The inscription was noticed by Aymonier (I. 393). For localities of. No. 73. It is written in Khmer and contains an order of the king given in year 878, to Mratāň Khlon, the governor in charge of the mountain Sivapura (i.e. Phnom Sandak), and to another dignitary Mratāň Śrī-Vīrendravijaya, directing them to prepare a list of the goods of three persons viz indthenda Brāhmaṇa ācārya Bhagavan, Kamraten Añ (probably a prince) Rājaputra and his younger brother. A detailed list should be prepared of all their goods and slaves, cows, buffaloes, elephants, horses, dishes and other utensils. The lands and the slaves are dedicated to the sacred fire, i.e. some Brāhmanical cult. Then follow the names of about sixty slaves, their places of residence, as well as the situation of the fields.

Evidently the royal donation was made of the confiscated property.

No. 96. BAT CUM INSCRIPTION OF RĀJENDRA-VARMAN, Dated 882

The inscription was edited in JA, 1908 (2), p. 213, and some corrections made in JA, 1909 (1), p. 511. The temple called Bat Cum is situated to the south of Srah Srang, a tank to the south of Eastern Barai near Angkor Thom.

The inscription consists of three texts, all in Sanskrit verses written by three different persons, and a short text in Khmer (Aymonier, II. 13). There are altogether 107 Sanskrit verses, the metres being Vasantatilaka (1-14, 17-19, 21, 22, 65, 66); Śloka (15, 16, 25-63, 68-99, 101-105, 107); Upajāti (20, 23); Mālinī (24, 106); Vaitālīya (64); Śārdūlavikrīdita (67, 100).

The first Sanskrit text, comprising vv. 1-24, was composed, as a short line in Khmer informs us, by Mratāñ Śrī Indrapaṇḍita. This is followed by the Khmer text of 12 lines. Then comes the second Sanskrit text, comprising vv. 25.64, composed by Vāp Rāmabhāgavata as a short Khmer line informs us. The third Sanstrit text follows immediately and comprises vv. 65-107. The Khmer line giving the name of the author is missing, but he may be Śivācyuta, mentioned in the last verse.

The three Sanskrit texts deal more or less with the same subjects, though in different styles. After an invocation to Buddhist gods (vv. 1-3, 25-27, 65-67) they all contain an eulogy of king Rajendra-varman (vv. 5-12, 29-43, 45-49, 69-88, 90-94) immentioning his endowments at Yasodharapura (vv. 13, 98) and Yasodhara-tatāka (vv. 14, 44, 89, 99). The only facts of historical importance referred to in this long eulogy are his date of accession, viz 866 Saka (vv. 4, 28, 68) and his conquest of Campā (v. 45).

The inscription next gives an eulogy of Kavindrārimathana (vv. 15-18, 50-54-95-97) and describes his religious foundations (19-20, 55-57, 98-103) in 868, 872 and 875 Saka. It then mentions some regulations about bathing in the local tirtha (vv. 21-22, 58-63, 104-105) and ends with the usual imprecations (23, 24, 64, 106-107).

The Khmer text records that in 882 Saka Mratāñ Naravīra respectfully informed (His Majesty the king) that Mratāñ Śrī Kavīndrārimathana (and under his direction the priests of?) Kutīśvara had made religious foundations at Saugatāśrama (i.e. Bat Cum). His Majesty accordingly made an order of donations to Kamsten Añ Rājakula Mahāmantrī and Mratāñ Śrī Naravīra. These donations, consisting of lands and slaves, were meant for the gods set up by

Kavindrārimathana who also gave a number of slaves for the same purpose.

TEXT.

1

जेजीयतां वज ... परार्थवृत्तिः। आत्मप्रदानकृतसञ्ज सर्व्वज्ञतां स्वमुदमाप नितान्तशान्ताम् ॥ १ लोकेश्वरो जयित लोकहितार्थरूढ्स् सन्दर्शयन्निव चतुष्टयमार्थ्यसत्यम । धर्ममें स्थिति स्थिरपदाभ्यधिकान दधानो धत्ते चतुर्भ जविभां भुवनद्वये यः ॥ २ श्रीवज्रपाणिरजितो जितजस्भवेरी बञ्जञ्ज्वलज्ज्ञ्चलनदीप्रिनिमं। विभक्ति। उहामद्वप्रकलिदानवदीष पण्ड निष्यन्दसंश्चितिविद्यविद्याददक्षः ॥ ३ आसीत् समस्तभुवनाकररत्नसार तारास्फ्रत्त्किरणरिखतपादपीठः। सोम।न्वयोऽरिरसमङ्गलभूधरश² श्री-राजेन्द्रवर्मनृपतिर्वितताङ्गदीप्तः ॥ ४ यस्याङ्कि युग्मकमलङ्कमलालिलीढं सिंहासनोज्ज्विलतरत्रकराम्बुरूढम । प्रोज्ज्मितं प्रणतभूपतिमौहिमाहा-माणिक्यकोटिकिरणाभिनवारुणेन ॥ ५ लक्ष्मीस्त्रिलोकललना लिलतामजनये³-जस्रं सुरासुरगणैः परिपीड़िताङ्गी । निव्वंदभागिव यदीयवराङ्गरङ्ग शोभासुधां समभिषातुमिवाभिछीना ॥ ६

^{1.} Read 4 1

^{2.} Became king in 866

त्रै लोक्यरक्षणिवधौ चतुरे यदीये पाणौ निधाय कज जाम्बुजहक्त्रिनेत्राः। दिव्यम्बुजाम्बुजमहोज्ज्वलचक्रश्रूल-श्वान्ताः समाधिसुखसंयमिनो रमन्ते॥ ७

यस्याज्ञयाभ्यधिकयानविलंघ्ययान्य-पृथ्वीभृतां समधरीकृतधैर्य्यधान्नाम् । आत्मोन्नतिप्रतिकृतानुचिकीर्षयेव लीढ़ं किरीटकिरणैन्नेखरत्नमङ्क्ष्योः ॥ ८

ळक्षाध्वरादिदहनोद्धृतधूमधूति-मुद्धूपिताम्बरधरोद्ध्ररदिग्विभागाम् । यः काल्रमेघनिवहामिव विप्रकीण्णान् दप्तारिसंहतिहतौ सततं व्यतानीत् ॥६

निर्माथ्य युद्धजलिं सुजमन्दरेण कोण्णे यशोमृतमहाय्येमरातिवार्गैः । आपीयमानमपि यस्य जगत्रयेण केनापि न क्षयगतं नित्रां विवृद्धम् ॥ १०

भानुप्रभावनिवहैरिव दुर्न्निरीक्षै-र्भास्वत्सुवर्ण्णकवचारुणरोचिराट्यैः। अस्त्रत्रजेर्य्ये घि विभिन्नमहारिरक्तैः कालान्तकानलशिखामिव यस्ततान॥ ११

पुण्योदधेस् समुदिता नु यदीयकीर्त्ति-म्मा मत्समानमिति साङ्गकलङ्कमिन्दुम् । संदर्शयन्त्यधिककान्तिकलां स्वकीया-त्रित्यञ्चचार चतुरा सकलान् त्रिलोकीम् ॥ १२

श्रीमद्यशोधरपुरीश्वरकालशून्यं भास्वत्सुवर्णगृहरत्नविमानरम्याम् । भूयोऽधिकां भुवि महेन्द्रगृहोपमां यो ऽयोध्यापुरीमिव कुशोऽभिनवाश्वकार ॥ १३ श्रीमद्यशोधरतटाकपयोधिमध्ये मेरोस् समानशिखरे स्वकृते महाद्रौ । प्रासादसौधगृहरत्नचिते विरिश्व-देवीशशार्ङ्गिशिविङ्गमितिष्ठिष्ट् यः ॥ १४

तस्यापभृत्यो मतिमान् भक्तिभाग्योऽतिबह्नभः। श्रीकवीन्द्रारिमथनं नामान्वर्थमवाप यः॥ १४

काञ्चीदोलाकरङ्काङ्ककर्णभूषादिभूषणैः। राज्ञा कृतस्मयो योऽपि न स्मयो नीतिसम्पदा ॥ १६

> अम्रे सरः प्रथितपुण्यवतां स्वपुण्यैश् शिल्पप्रयोगकरणेन च शिल्पभाजाम् । यो वित्तभाजनतयापि धनाधिपाना-श्चित्तज्ञताधिकतयाधिकदुद्धिभाजाम् ॥ १७

सङ्कतसत्वगुणरागितया नितान्तं त्राणाय सत्व नित्तं सस्य प्ररायणो यः । नित्यं स्वकीयहृद्यार्ष्पतधर्मभार्गा-त्रित्यान्वगाहृणक्ळापकळानिवासः ॥ १८

सोऽस्थापयत् सुमहतीि जनमूर्त्तिमेकं श्रीवञ्जपाणिसहितामपि दिव्यदेवीम्। प्रासादहम्म्थिनिवहे स्वहृदीव दिव्ये बौद्धोऽप्रधीश् शरणगाष्टभिरत्र भक्तया॥ १९

जयन्तदेशे जिनरूपमेकं² सोऽस्थापयन् मृत्तिरसाष्टशाके । कुटीश्वरे सोऽपि च लोकनाथ-न्देबीद्वयं नेत्रनगाष्टशाके ॥ २०

^{1,} Read सच्य |

^{2.} Read orqo

श्रीमन्महेन्द्रगिरिमृर्द्धजतीर्थजाते स्वच्छे विशुद्धपरिखाम्मसि मङ्गलाहे । अल्पेऽप्यतलपफलदायिनि तेऽत्र सर्व्वे मा स्नासिपुर्द्धिजवरेण विनैव होत्रा ॥ २१

विस्तारितद्विशतयुक्तचतुःशतामा यामे पि सत्व¹निवहस्य हितार्थनीरे । तीराभिघातकरणं द्विपत्रन्दमेव मा रोपयन्तु नियतं सततन्तटाके ॥ २२

यद् यज्वना दत्तिमिदं स्वपुण्ये तदत्रदेशे विवुधे न हार्य्यम् । द्रव्यं सरैराजतिकङ्कराह्यं सुखार्थिभिर्यंकभयत्र लोके ॥ २३ इति वदति स वाणी सर्यथममानुवृत्तां सक्लजनगणांस्तान् धम्मेसदृत्तिभाजः । यदिह तु निजपुण्यं स्वारम्ना रक्षणीयं तदिष च परपुण्यं यन्नतः पालयन्तु ॥ २४

11

बुद्धो बोधीं विद्ध्याद्वी येन नैरात्म्यदर्शनम् । विरुद्धस्यापि साधृक्तं साधनं परमात्मनः ॥ २५ श्रीवज्रपाणिरव्याद् वश् श्रीमद्वाहुर्व्बिभर्त्तं यः । श्रीपाछनन्त्रिजगतश् श्रीवज्ञं विज्ञवज्ञवत् ॥ २६ प्रज्ञापारमिता पातु पातकाद्वो वरीयसः । बुद्धसर्व्वज्ञभावेन्द्रोः पौर्णमासीव पूरणी ॥ २७ आसीद्राजेन्द्रवर्मित राजेन्द्ररजनीश्वरः । श्रोमान् रसत्तु वसुभिर्भूषितात्मीयमण्डलः ॥ २८ वास्ये विजित्य कन्दर्भं द्वां सौन्दर्यसम्पद् । यौवने तु जिगीपन्तं यो जिगाय पुनर्धिया ॥ २६

^{2.} Read बोधि ।

विद्याराकानुरक्तं यं भेजिरे सकलाः कलाः। कम्बुविश्वम्भराराजवंशाम्बरनिशाकरम् ॥ ३० विसर्पिषड गुणरसैस् सकीर्तीन्द्रजयामृतैः। भूषितो यशु शुभारमभैरदन्वानिव वारिभिः॥ ३१ जयामृतरसाद्रीङ्गं यश:कौस्तुभभासुरम्। प्रसक्षमरविन्दाक्षं लक्ष्मीर्घ्यं शिश्रियेऽनिशम् ॥ ३२ रजसा ज्ञिमतेनापिः सान्द्रे तमसि दशिते। विब्रद्धं यस्य यात्रायां सत्त्वन्न प्रकृतेरिव ॥ ३३ विहिते वेधसा शङ्के यस्य वक्तेन्द्रमण्डले। जातं प्रत्यक्षमभ्रान्तञ्चनद्रद्वितयद्शेनम् ॥ ३४ राजसिंहोऽपि वैरीन्द्रकरीन्द्रकदनाद्री। सिंहावलोकितन्यायत्राधाद् युद्धाद्रिमृद्ध्रियः ॥ ३४ सञ्यापसव्यदोम्मुं क्तमार्मणाव्यु दमञ्जु नम्। दुतनिद्वषद्बलं वीक्ष्य यं कौरवविवर्द्धितम् ॥ ३६ यस्यारिर्मण्डलामेण कृत्तमृद्धीप संयुगे। केनापि मण्डलान् मुक्तो भास्वन्मण्डलमन्वगात् ॥ ३७ यस्यकीर्त्तीर्द्दगन्ताय गन्त्री गीतगुणोद्या। दिगीन्द्रस्भीहरिणीं लालयन्तीव लिप्सया ॥ ३८ साधुशब्दप्रयोगाढ्ये यस्य राष्ट्रे न गीरियं। देहीति मध्यमे प्यासीत् पुंसि किं पुनरुत्तमे ॥ ३६ यस्योर्व्वी बिभ्रतस् सर्व्वा सर्व्वो भूभृन्नु मूर्द्धभिः। बभार भूभृद्रावाप्त्यै केवलाङ्कि रजोमयीम् ॥ ४० त्रिलोकीं कीत्तिवीधीं यस् समीकर्त्तमना इव। बाहुबीर्येण विद्धे भूभृदञ्जू दमईनम् ॥ ४१ श्रुतिमण्डितमाधुर्यो धुर्यो धरमानुशासने । यस्याभ्युदयकुन्नृणां निदेशोऽध्यों मनोरिव ॥ ४२

खण्डेन्दुदीपितं शम्भोभिन्नमैश्वर्यमष्ट्या। यस्याभित्रस्तु सर्व्वत्र कीर्त्यखण्डेन्दुदीपितम् ॥ ४३ यशोधरतटाकस्य मध्येऽतिष्ठिपदैश्वरम् । यो लिङ्ग' शार्ङ्गिगौरीशकुशेशयभवैस् सह ॥ ४४ चम्पादिपरराष्ट्राणां दग्धा कालानलाकृतिः। तेजसां विसरो यस्य जाज्वलीति ककुम्मुखे ॥ ४४ त्र लोक्यमन्दिरे हेमशैलायशयनोज्ज्वले। लक्ष्म्यास्तनोति सुरतं यत्कीर्त्तिम्मीणदीपिका ॥ ४६ येनोत्तरायनार्द्धऽपि यज्ञे दत्ताः घनाघनाः। मघोनेवर्त्विजाञ्जाताः दक्षिणा दक्षिणायने ॥ ४७ सप्रत्ययाः प्रकृतयो योग्यास् स्वार्थपरार्थयोः। प्रकाशने कृता यस्य वचसा पाणिनेरिव ॥ ४८ संकान्तयोगनिद्रेव संश्रिताब्धी चिरं हरिम। श्रीरशेतानिशं यस्य विश्वतः स्फटिकमन्दिरे ॥ ४६ तदीयोऽनुचरश्चारुचरिताचाररिजतः। श्चीकवीन्द्रारिमथनो मथितारातिराहवे ॥ ५० काञ्चीकरङ्कलश्राप्रमुखैर्भोगविस्तरैः। सत्कृतः कम्बुजेन्द्रेण भत्ता यो गुणगौरवम् ॥ ५१ पाणिस्पर्शेन यो मूर्द्धि राज्ञा दत्तवरस् स्वयम्। सिद्धिं लेभेऽरिमहादिराजकार्ये नियोजितः ॥ ४२ प्रविसंवादिवुद्धस्य स्वार्थविज्ञानपूर्वेकम् । वाक्यं येनानुराशिष्टं स्वान् परेभ्यान् प्रयच्छति ॥ ४३ वुद्धदिव्यस्वभावेन बद्धा तादात्म्यलक्षणम्। सम्बन्धं यस स्वमनसो योगिज्ञानमवाप्रवान ॥ ४४

^{1.} This verse is corrupt. Barnett reads श्रवसंवादि for प्रविसंवादि, suggests the reading येनानुराशीष्ट in the second half, and explains श्रनुराशि as श्रनुनिकायम् i.e. each section of Scripture.

जयन्तदेशे विजयी जिनमेक्मतिष्ठिपत्। देवीद्वितयसंयुक्तं यो बुद्धञ्च कटीश्वरे ।। ४४ धर्ममार्ग्यमाणेन मानिनामम्यायिना । तेनात्र स्थापिता देवीबुद्धश्रीवज्रपाणयः ॥ ५६ प्रादात् प्रासाद्सद्मानि निजहत्पद्मतः प्रति । स स्थित्यै स्थापितसरे कृत्येमान्यपराण्यपि ॥ ४७ अत्रेदमनुकर्त्तव्यं सतान्तेन मनस्विना । राज्ञो विज्ञापितस्येति शासनं सुरमन्दिरे ॥ ५८ वसूनि खानिदेवानि नैव हार्घ्याणि साधिभः। असाधवश्च निप्राह्या भूपैस्तानि जिहीर्पवः ॥ ४६ तरुरेकोऽपि रुढोऽस्मिन्त् च्छेद्यरछाययान्वितः। कि पुनगृ हदारूणि सुखदानि सुखार्थिनाम् ॥ ६० शीलगोपायनपराः परार्थस्थरदृद्धयः। वास्तव्यास्तदृशाश्रान्ता भिक्षवोऽस्मिन् समाधिना ॥ ६१ महत्यां विधिखातायां परिखायां श्रभाम्भिस । विप्राहते वेद्विद्सु स्नातव्यन्नात्र कैश्चन ॥ ६२ तटाकेऽस्मिन् तटरुहैस्तरुभिश शीतलाम्भसि । गजानां मञ्जनं माभूत् स्याच्चेद् वार्घ्यन्द्यालुभिः॥ ६३

इति नृपतिवचांसि तेन मृद्धि प्रणिहितानि हितानि सञ्जनानाम् । लिलिविरचिताक्षरैरिहैभिः प्रविलिखितान्यविलङ्कयतां भजनताम् ॥ ६४

III

बुद्धो विराजित समाधिसमित्समृद्ध-वैराग्यहेतिनिहतारिषमारवीर्यः । योऽवाप्य बोधिमविनश्वरराज्यस्थ्रमी-न्निर्व्वाणमन्दिरवरे रमतेऽधिराजः ॥ ६४ श्रीवज्रपाणिरवतान्महतां विभूतिं यो द्विण्मदापकृतिकस्यमकुन्ठिताव्रम् । वज्रं वहन् प्रहसतीव सहस्रनेत्रं संप्रामवैरिमद्कुन्ठितवन्ध्यवज्रम् ॥ ६६

प्रज्ञापारमिता विभाति भुवनाम्भोजोदयश्रीकरी कला कारमहान्धकारमथनी भूतार्थसंवोधिनी। या लीलामपि मण्डलस्य दधती निर्वाणवीथीरवे-रभ्रान्ता रुचिमातनोत्यपिहितान्नक्तिवं भाखतीम ॥ ६७ आसीत् सपड्सेश्वर्यान्धम्मीह्यां वसुधानद्धत्। श्रीमद्राजेन्द्रवम्मँशः पृथुवत् पृथुविक्रमः ॥ ६८ दग्धे स्मरे निरास्थानशोकानलशमादिव। निमग्रानङ्गकान्तिर्यंत तनुकान्तिस्धाम्बधौ ॥ हह त्रेलोक्यलक्ष्मीमालोक्य सेर्घ्या यस्याङ्गसङ्गिनोम्। इन्द्रादीन बोधयन्तीव कीर्त्तिस् स्त्री इशदिग्द्रुता ॥ ७० इनमण्डलसन्तापपटना यस्य तेजसा। सन्तापित इवाद्यापि पिवत्यक्कीः करेरपः ॥ ७१ पटुप्रतापतप्तान् यः पद्मारूढः प्रजापतिः। कीर्त्तिदुग्धाम्बुधौ नम्रानाजहंसान्न्यमज्जयत्।। ७२ विक्रमाक्रान्तभुवने श्रीधरे सर्व्वदेवताः। मुदिता विलतः क्षीणादु विवृद्धादेव यत्र तु ॥ ७३ श्रीराजसिंहमहिषी श्रिता शून्न्याप्यरेः पुरी । सराज्यलीलेव भिया यतो न्वन्तईधे वने ॥ ७४ तेजोभिर्भास्वता येन कर्त्रापि भुवनद्यतिम । याने केनापि सर्व्वाशा बलधूल्यान्धकारिता ॥ ७४

^{1.} कला = अविद्या (St. Petersburgh Dictionary), but कल्या seems a better reading.

रव्रसिंहासनगिरिं राजसिंहेऽधिरोहति। यस्मिन् वीर्य्येण संत्रस्ताः प्रणेमृ राजकुः सराः ॥ ७६ ज्यायां सन्द्रिषतीव श्रीः कृष्णं निद्रानुरागिनम् । नित्यबोधिनि शुभ्राङ्गे यूनि यत्रानुरागिनी ॥ ७७ वाणारिविजयश्रीद्धमनिरुद्धवलोद्धरम्। मुरारिमिव दिमाजा यमजय्यं युधीहिरे ॥ ७८ भुवनोद्यसंवर्द्धसामादिविधिशालिनी । दिगिन्द्रमृद्धेविधृता यस्याज्ञेन्द्रगुरोरिव ॥ ७६ यस्य चक्री गदी शङ्की धरणीवर¹सन्निधि:। युधि द्विट्श्रीकचमाही विष्णोरिव भुजो वसौ ॥ ८० योऽङ्गसौन्दर्ययुग्धान्धौ धौतं पूर्णेन्दुमण्डलम् । व्यङ्कपङ्कन्...र म् लक्ष्मीभास्तरं वदनन्दधौ ॥ ८१ राजानां द्यु ... वेन्द्रा जिताद्राजं विभीषणे । प्रे · · · य नी योऽदाद्राम इवापरः ॥ ८२ मखानलो ... महामहिषमण्डले । यस्य ... कीण्णं कल्यश्वः कापि विद्रतः ॥ ८३ एकेन सकलं कान्त्वा भुवनं विक्रमेण यः। श्रमादिवाङ्कि सात्रिध्यं भूभृतां मृर्द्धनि व्यधात् ॥ ८४ ... ङ्कि नीरजम। ण्डलिश्रयः ॥ ८४ ... ... दिलीपवत् । ... ... निजिनतात्॥ ८६ ... ... मभृद्ध्वम्। मेर ... ... येन सिञ्चति ॥ ८७

राजेन्दु ... ... (यशोधर)पुराम्बुजम् । श्रीभिः ... ... पडुदयं पुनः ॥ ८८

यशो(धरतटाकस्य मध्ये) श्रीद्धे धराधरे । मेराविव ··· ·· न् समितिष्ठिपत् ॥ ८६

श्रीरम्भोधि चि ... पशमादिव।

आश्रयद् यमिन · · · कोज्ज्वलमण्डलम् ॥ ६०

धम्मादिवाश्रिता यस्मिन्नधर्माण विरोधिनः। निःश्रेयसाभ्युद्ययोस् सिद्धि लोकाः प्रपेद्दिरे ॥ ६१

युद्धे द्वाभ्यां द्वयोर्घ्योगे वह्नमे द्वे द्वुते द्वयम् । पद्मया यस्य कोर्त्तिस् स्विर्व्विपत्यारेर्व्वधूर्व्वनम् ।। ६२

हिरण्यकशिपुश्रीभिर्वियुक्तं मुवनं व्यधात्। नृसिंहो यस्तु विपुलं विचित्रचरितं सताम् ॥ ६३

अब्धिन्देवेम्मिथित्वेका खाशी श्रीश शौरिणा हता। युद्धाब्धं सहदर्थापि समस्तकेन येन तु॥ ६४

चारश्चन्दौजसस्तस्य² भक्तयाङ्क्रौ बद्धयावभौ। श्रीकवीन्द्रारिमथनश् श्रियारुण इवाम्बुजे॥ ६४

चतुर्भिश्चतुरोपायैर्यशस्करविवेकिनी । धम्म्यार्थसिद्धिकत्रीं यद्वुद्धिनीतिरिवावभौ ॥ ६६

बौद्धधर्मोंकतानो यो बौद्धानाममणीरिप। केनापि भूपतौ भक्तिर्न्नद्धास्मिन् परमेश्वरे॥ ६७

यशोधरपुरे रम्यं मन्दिरं विबुधिप्रयः। शिल्पविद् विश्वकर्मेव योऽनेनेन्द्रेण कारितः॥ ६८

प्रेरणे सर्व्वेलोकस्य यश् शैलादिकृतौ कृती। यशोधरतटाकस्य मध्ये राज्ञा नियोजितः॥ ६६ संसारार्ण्णवमोचनं प्रणयिनान्निर्व्वाणसौरूयं यशः युभ्रन्दीपितदिङ्मुखं सुगमनं बन्धोश्चलोकद्वयम् । प्रज्ञापारमितात्र तेन विद्धात्येतान्यिष्टिशपिता कम्येकं हि सतान्तनोति वहलं सव्वे फलं बन्धुरम् ॥ १००

> नियबद्धनिवासेन बीतरागेण बन्धरम । प्रसादमण्डलं योगी स हन्नीर जबद व्यधात ॥ १०१ स्वच्छेन पावनेनाप्तां पयसा परिखामिमाम। यथा निर्वाणसंप्राप्ति ज्ञानेन स विनिम्मेमे ॥ १०२ सर्वेसत्वाभिनन्दार्थन्तटाकं महतां मतम । स यथाचरितं बौद्धं विद्यौ धर्मवद्धेनम् ॥ १०३ राजहंसावगाहाई पुण्ये राजपुरोहितः। स्नायकाः परिखानीरे वीप्रा एवेति तन्मतिः ॥ १०४ तटाकवनतस्तस्य मातङ्गास्तटभङ्गिनः। साधुसिहैत्रिरुध्यन्तान्धममेकेसर भासरैःः ॥ १०४ अनवरतविनाशानीत पोपन्धिकार-भ्बत्रद ... ... शेष छोकं। रविमिव विद्धानं पुण्यपद्मोदयद्धि-त्रम ... जनं ... नु भावी ॥ १०६ शिवाच्युताभिधानेन ... प्रासादे ... ... पद्यनबन्ध ... ॥ १०७

No. 97. PRE RUP STELE INSCRIPTION OF RAJEN-DRA-VARMAN, Dated 883.

The inscription was edited by Coedes (IC. 73).

The temple Pre Rup is situated in the Angkor region.

The inscription is engraved on two sides of a stele, each containing 66 lines. It is written in Sanskrit and contains

^{1.} Read faur I

298 verses, the metres being. Sloka (7, 8, 123-270); $Vamsasth\bar{a}$ (90); $Upendravajr\bar{a}$ (36, 65); $Indravajr\bar{a}$ (22, 34, 35, 46, 52, 56, 58, 60, 61, 68-70, 76, 79, 80, 86, 97, 98, 107, 110, 121, 275, 278, 283, 289, 297); $Upaj\bar{a}ti$ (11, 12, 18, 19, 23-33, 38-41, 45, 47-50, 53-55, 57, 59, 63, 64, 67, 71-75, 77, 78, 81, 82, 85, 88, 91-96, 99-102, 105, 106, 109, 111-116, 118-120, 271-274, 276, 282, 284-288, 290-296); Vasantatilaka (20, 21, 37, 42-44, 51, 83, 84, 87, 89, 104, 108, 117); $M\bar{a}lin\bar{a}$ (122, 298); $Mand\bar{a}kr\bar{a}nt\bar{a}$ (103); $S\bar{a}rd\bar{a}lavikr\bar{a}dita$ (1, 2, 4, 5, 9, 14-16, 62); $Sragdhar\bar{a}$ (3, 6, 10, 13, 17, 66, 277); $Ary\bar{a}$ (279-281).

The inscription begins with an eulogy to Siva, Brahman realised in the Trimurti (Trinity), Vāsudeva and Nārāyana (vv. 1-5). Then follows the royal genealogy in vv. 6-13 which is completed by v. 280. This is the most valuable part of the record as it finally settles the vexed question of the relation between Harsa varman II and Rājendra-varman, and the parentage of the latter.

No less than 254 verses (14-267) are devoted to royal eulogy. It contains allusion to a few historical facts viz, the accession of Rājendra-varman in Saka 866 (=944 A.D.) (v. 37) in his youth (vv. 27, 52, 53, 224), perhaps not without a contest (vv. 76, 111, 276); the return to Yasodharapura and the restoration of the capital (vv. 18, 31, 274); and his victory over the Chams (v. 272).

This long eulogy is of the same style as that of Mebon (No. 93) and was probably composed by the same poet. It testifies to an intimate knowledge of Sanskrit literature on the part of the author. For apart from allusion to Epic and Puranic legends and mythology there are evident references to Atharvaveda (v. 64), Rāmāyaṇa (v. 207), Mahābhārata (v. 83), Pāṇini (vv. 48, 209, 214, 218, 219, 258) and Raghuvamša (vv. 164, 199, 211, 290).

A new Kāvya named *Manohara* seems to be referred in v. 221 and the Yogācāra system is mentioned in v. 275.

Vv. 268-273 refer to the religious foundations of the king viz, the construction of a temple (Mebon) in the Yasodhara-taṭāka (v. 269), donations to Bhadreśvara (v. 271), Campeśvara (v. 272) and Gangā (v. 273).

Vv. 277-285 mention the construction of the temple (Pre Rup) where this inscription was engraved. It was built in 883 Śaka (=961 A. D.) and dedicated to Linga Rājendrabhadresvara and accompanied by (temples dedicated to) four images, viz. of Siva (two in number), Umā and Visnu (v. 277). These four images (i.e. their temples) evidently occupied the four corners of the quadrangle in the centre of which the main temple was situated. These were Isvara (Siva) Rajendra-varmesvara, probably a Siva-linga, on the south east (v. 278); Rājendra-Viśvarūpa, an image of Viṣṇu (v. 279); Umā, installed for the merit of his maternal aunt Jayadevī. mother of Harsa-varman (v.280); and Isvara Rajendra-varmadevesvara, for the welfare of his younger (cousin) king Harşa-varman (v. 281). To these five temples were added (smaller chapels for) the images of the eight forms of Siva (v. 282). Vv. 283-285 briefly enumerate the donations to these temples.

The concluding verses (vv. 286-298) contain the prayers to future kings to respect the religious endowments.

Attention may be drawn to the archaic form of lit (past tense) in vv. 107, 122 and the allusions to grammatical rules in vv. 124, 214, 219.

The word sattva is written as satva, as in Ins. No. 93.

TEXT.

मृग्भिर्व्वहिशिखाकलापविसरव्यक्ताभिरैन्द्रीन्द्शं प्रोचद्वायुसमीरितेन यजुषा यो दीपयन्दक्षिणाम्। साम्रा चन्द्रमरीचिरश्मिनिकरप्रद्योतितेनापरा-द्वीवेरीश्व विभाति तैस् समुदितैस्तस्मै नमश् शम्भवे॥१

ओङ्काराद्तनस्तनोति जगतामेकोऽपि जन्मस्थिति-व्यस्ति वर्यक्तसमस्तशक्तिनिलयो यो योगियोगात्मकः। भूयो नीरजजनमक अनयनश्रीकण्ठमूर्त्तिः वैशी शब्दान्तस्थितये शिवाय विभवे शान्ताय तस्मै नमः ॥ २ ब्राह्मीमिन्द्रो सवित्रीं सवितरि विततां वैष्णवीं पालनीं यद रौद्री संहारहेतुं हुतभूजि च कलामर्पयत् त्रिप्रकाराम्। दृष्टन्दक्शक्तिदृग्भिस्तिषु रचितवपुस सूक्ष्ममप्येषु तस्मै तत्त्वज्ञानां परसमें परिहतरजसे ब्रह्मणे स्तान नमो वः ॥ ३ पारे सत्वरजस्तमस्कमपि यो नित्यन्निविष्टः पदे त्रैगुण्येन चतुर्व्बिधेन विविधाभिन्यक्तिराविर्भवन्। विश्वाकारधरो निरस्तसकलाकारोऽपि देदीप्यते वन्दन्तां भगवन्तमादिपुरुषन्तं वासुदेवं विभुम् ॥ ४ पड्रार्भप्रभवाय बुद्धिजननी विद्या विनिम्मीय या गर्भे सप्तमगर्भकर्षणकरी हंसस्य स्रतेऽष्टमे । मूर्ता कंसवधोद्धरं विद्धती नाद्न नभस्थोद्ध गा साद्या शक्तिरकृत्रिमा भगवतो नारायनी नम्यताम् ॥ ५ आसीदासिन्ध्रसीमस्क्रिरतसितयशोराशिसञ्चारराजद् राज्यश्रीमण्डितानिन्दितपुरविकसन्मातृवंशाधिपत्यः। सोमाकौण्डिन्यवंश्यो दधदनतन्पद्वादशादित्यदीप्तिश श्रीवालादित्यभूपो वलयमिव भूवो मण्डलं लीलया यः ॥ ६ यां विश्वरूपभट्टो यो हेमे द्रागिनीसुताम्। पत्नी सरस्वती विद्यो वसिष्ठोऽरुन्धतीमिव ॥ ७ ब्रह्मश्रविययोञ्चेंशे पारंपर्योदिते तयोः । जाया द्विवेदभट्टस्य जाता वेदवतीति या ॥ ८ यस्याः पुण्यगुणस्य मानृजननीभ्रातुस्तनृजो जिताः रातेश श्रीनृपतीन्द्रवर्मनृपतेश शौर्येण शौरेरिव। शृङ्को श्रीजयवर्मणः कृतवतो माहेन्द्रशैले पुरी । मातुम्मातुलमातुलो तुलकलश् श्रीपुष्कराक्षो नृपः ॥ ६

स्वर्गद्वारे पुरे या पुरि पुरि च पुरा स्थापितं भूमिभर्त्रां श्रीवालादित्यनाम्ना निजकुलतिलकेनैश्वरं लिङ्गमिद्धम्। भर्त्रा तेनैव वेदद्वितयमयदृशा पूजियत्वा समस्तै-भौगैस् स्वर्गप्रतिष्ठामलभत विलसत्कीर्त्तसन्दीपिताशा ॥१०

> या तत्कुळीनावनिपाळवंश-परंपरायामुदिता महत्याम् । सहेन्द्रदेवीति महीव गुर्व्वी देवीसुरस्त्रीव दिवोऽवतीण्णी ॥११ महीपतेर्व्वेदवतीपितुर्थ्यः कळां कुळीनस् सकलान्द्धानः । राजन्यवंशाव्धिनिशाकरश् श्री-महेन्द्रवम्मां महनीयकीर्त्तः ॥ १२

तेनोर्व्वाभृद्वराङ्गे विद्विततमसा पादविन्यासलीला-मातन्त्रानेन तस्यात्ररपतित्रनितामृद्धेयूनाङ्कि धूल्याम् । देव्यां वैवस्वताख्यो मनुरिव रिवणा राजधम्मानुरको यश् श्रीराजेन्द्रवर्मोत्यजनि दृहितरि त्वष्टरुव्वीपतीन्द्रः ॥ १३ प्राग्वेदाभ्यसनन्द्रिजेन जनितं श्रीविश्वरूपेण यत तप्तं यत् त्रिविधन्तपस् सह तया पत्न्या द्विवेदेन यत्। भूभृद्भिश्च तद्नवये समुद्रितैर्य्यत्तेन तेनांग्रुमद्-वंश्यानां इरिरादिदेव इव यो वङ्शे तदीयेऽभवत् ॥ १४ मखातो विजयी निजेन जयिना तेजःप्रकर्षेण यो नीचीभावितवानशेषमपि सन्तेजस्विवृन्दारकम्। केनापि प्रतिपादिताखिलमहि साम्राज्यसंपद्गणान अर्कादीनसहिष्ट भूरिमहसामुचाश्रयानाश्रयान् ॥ १५ मातुः क्षत्रियवंशदुग्धजलधेरलँव्धोदयायाश (श्रयश श्रीभर्तुः पुरुषोत्तमस्य च पितुर्भास्त्रतुकुछे भास्ततः। कान्त्या काम इवाधिकोऽपि निरवद्याङ्गो निरुद्धस् सुतो यो गर्भेश्वरशब्दमध्यमभृतानीतं गुणैरैश्वरैः ॥ १६

^{1.} The metre requires Hall

सोमाख्यात् सर्ग्गसाराद् भवपुररुचिराहिङ्गमाह्वादनत्वं बाढादित्यात् प्रभुत्विन्त्रभुवनकमछोन्मीछनायाददानः । बह्वे द्वीप्तिं पितुस् स्वान्महति भवपुरे पीश्वरादीश्वरत्व-न्देवीयुक्तात् कुमारो दिशि दिशि विदितस् सर्व्वतेजोमयो यः ॥ १७

द्ग्गाभियोगाद्विफलीकृतारि-कांक्षं यशोदाभ्यद्याय दक्षम्। महेन्द्रतो लब्धमहाभिषेकं रराज शौरेरिव यस्य बाल्यम् ॥ १८ सत्वं गुणाकम्मद्धानमिद्धं सामान्यमन्येषु विशेषमिच्छन्। व्यथत्त धाता समवायवृत्त्या यस्याखिलं लक्षणमप्रयमङ्गे ॥ १६ कामस स्वकान्तिद्विकृत्किरणैर्विकीण्णैः पीतान्यकान्तिजयशोलवपल्वलाम्भाः। यत्कान्तिसागरमपारमपेत्र ममो मन्ये करोति मकरन्निजवाहनं यत् ॥ २० व्याख्यामयीमुपगमय्य हतान्धकारां राकामिनः पटिमदीप्रयनुसंप्रवेशात्। विद्येन्दुमण्डलमुदीण्णरसामृताईं सर्वानपाययत यो विबुधानसज्ञः ॥ २१ यस्यास्त्रशिक्षाञ्चरतः प्रशंसा लोकेऽकरोत्कण्णमनः प्रसादम्। कण्णंप्रणीता महती तु निन्दा-नुश्रयतेऽद्यापि धनः अयस्य ॥ २२ दण्डिन्त्रखण्डं पृथ्लं सलीलं ललाव लोहं कदलीदलाभम्। सकृत्कृपाणं लघुपातयन् यः किम्च्यते माङ्समयेऽरिदेहे ॥ २३

नीलोत्पलस्यापि दलेऽयसीव नासिश्छिदाशक्तिमगात परेषाम । यस्यैव मन्त्रीपधिवीर्ययोगाद वज्रोपमायां किमुतां शयष्टौ ॥ २४ धनुधनुर्वेद्विदां वरोऽपि विध्य मौर्व्वीरवपूरिताशः। प्रयोगतो भिज्वलितं विपश्चिद यश्चापशब्दन्न चकार किञ्चत्।। २४ यस्याकलङ्कास् सकलाः कलाली-रलङ्करिष्णोः किल बालभावे। चन्द्रस्तुलार्थीव तुलामलक्धवा-धुनापि बृद्धौ पुनरेति बाल्यम् ॥ २६ मृद्धाभिषिक्तस सक्रमारभावो दप्रद्विषत्तारकदारिशक्तिः। निनाय कीण्णीन्दिश कम्बुसेनां यो देवसेनामिव कात्तिकेयः ॥ २७ सदानवारीकृत³दिकप्रयातो नागेन्द्रभीमो भगवानिवेशः। ब्राह्म विर्वधानै: परिरक्षितो यो भस्मीचकारारिपुराणि रोषात् ॥ २८ शरान्तरीकृत्य शरीरयष्टी-रत्कृत्य कृतस्त्रानि शिरांस्यरीणाम्। खड्गी गदाभृत् करीकुम्भपेषी प्रादुश्चकारास्त्रममानुषं यः ॥ २६ जित्वैकवीरो दिशमिनद्रगुप्तां यो दक्षिणान्देहभृतान्दिदीये। शाचेतसीव्चेतसि सोत्तराश्व न राजसूयाय तु जिप्णुरेकाम् ॥ ३०

I. Read किमुतांस।

^{2.} Read स्वलितं।

^{3.} Reading doubtful.

प्रसन्तपृथ्वीं सकलां विजित्य बालोऽपि यूनो नृपतीन् प्रताप्य । प्रतीतया कम्बुपुरीं यशस्वी संयोजयामास जयश्रिया यः ॥३१

रणाण्णीवाद्यस्य जयामृतेन जातं यशः कोस्तुभरत्नमार्द्रम् । त्रे होक्यमाह्णादयति त्रिधेकं मूर्त्तः सुरारेर्ह्रदयं सुदेव ॥ ३२

कलाभिराह्वाद्यितुं समस्त-लोकं विदृद्धाभिरनुक्रभेण। विमुक्तवाल्योऽपि शशीव साक्षात् कलाक्ष्यं यो न वभार भूयः॥ ३३

अवस्थिति शैशवजां विस्तृष्य राजश्रिया सङ्गमकांक्षयेव । भारतीय विकासी National स्थेयोऽत्र तिष्टे ति कृताङ्मया यो नोतो नवं यौवनमादरिण्या ॥ ३४

या कान्तिरत्यन्यनरेन्द्रसर्ग-शोभा शिशुत्वे दृहशे नु यस्य। तां यौवने कर्त्वुमनाः प्रकृष्टां यत्रं विरिश्वो नितराश्वकार॥ ३४

विलोक्य दिक्पालजये जयाह्य जयश्रियालिङ्गितमीर्ध्ययेव । यमालिलिङ्गे गुरुवाङ्नियुक्ता कुलोचिता कम्युजराज्यलक्ष्मीः ॥ ३६

याभिर्ग्यतो भटिति भूमिभृतोऽन्यराष्ट्रे सस्रंसिरे समररङ्गगता गृहीताः। राज्यश्रियं षडरिमृर्त्तिभिरेव ताभि-र्ग्यस्तामधारयदृतत्पुरुषप्रयोगात्।। ३७ यस्याङ्गलम् विहितेऽभिषेके तीर्थाम्यु यात्रम्न जगाम शोषम् । तेजो ज्वलत्तावदशोषयम् द्विड्-वधूजनानामघरे मधूनि ॥ ३८

जातं वराङ्गाभरणं भवस्य नवेन्दुमुद्वीक्ष्य नवाक्कीविम्बम्। चूड़ामणीभूय नु यस्य सेर्ध्यं भासा शिरोऽरख्वयदीश्वरस्य॥ ३९

ध्रु बन्धराभारधरस्य यस्या-हीन्द्रो मणीन् भोगसहस्रदीप्तान् । आह्रस्य हर्षादिव बीसभारो भूषासु हैमीषु ववन्ध सर्व्वान् ॥ ४०

स्त्रीणान्दिहञ्जाञ्जभिता यदीयं प्रसत्यकृते सति कान्तिचन्द्रम् । निमेषचन्द्रद्विषि चक्रिचकः कुथेव रक्ता दहर्गुदृशोऽङ्शम् ॥ ४१

राज्यस्थितौ त्रिभुवनाभ्युद्याय यस्य या काश्यपो रतिरभृददितिप्रभृता । मन्वन्तरे सुरपतेरिव गोतुरस्मिन् पूर्व्वन्द्रसंपदि न सा ऋतसन्निधाना ॥ ४२

सिंहासनस्थमवलोक्य महीभृतं यं हृष्टा मही सुमहती श्रियमानिनाय। सिंहासने स्थितवती स्वयमेव रामात् सीतां श्रियन्त्वपजहार महीभृतोऽपि॥ ४३

विस्तीण्णरत्नकृचिरिश्वतहेमदण्डं यस्यैकमेव शुगुभे सितमातपत्रम्। मेरोरिवोपरिगतं सकलेन्दुविम्बं सङ्गक्तिवारिषु तु तत्प्रतिविम्बमन्यत्॥ ४४ निर्विकियायां प्रकृतौ कृताया-मध्येष यस्याविरभूद्विकारः । हैमीव यद्ग्रव्याय चासी-द्रैमौलिरत्नैनेतभूभुजां भूः ॥४४

क्षोणीभृतान्दीप्तवती वराङ्गी-व्वाह्मादनी वाग्दहनी च यस्य। तेजोमयी सूर्यशशाङ्कवह्नि-सङ्घाततुल्याऋतखोकयात्राम् ॥ ४६

माद्यन्ति यैरन्यमहीभृतस्तैश् शशाम यो राज्यसुखोपभोगः। प्रावृट्प्रवृद्धेर्जेळदाम्बुबषैः सिन्धोर्व्विषय्यैति पयो हि नाब्धेः॥४७

राजनवतीत्यन्यनृपोऽन्वशात् प्राङ् निपातनाहश्चणमन्तरेण । यो लक्षणेस् संस्कृतवर्णविद्धि-पदैस्तु साधुत्वधरान्धरित्राम् ॥४८

कुळकमेस् स्वैरिप राजविद्यान् दोन्नामतोतैर्मु वि भाविभिश्च। योऽदीषयत् प्राप्य विशेषता स्यन् तमांसि मध्याह्व हवाक्कभासम्॥ ४६

न भूभृतोऽभूत् परिणीय कन्याम् एकान्तु नाके परमेश्वरः प्राक् । भूत्वा तु भूयो भुवि योऽधिकश्रीः कन्याशतं भूरिधकेति नाकात् ॥५०

भ्रान्तावरुप्रमृदुकाम्मु कमेत्र रामं राज्याद्दपेतमरिणापहृता पुरा श्रीः । यञ्जानकी किल दढ़ाक्षतकाम्मु कन्तु राज्यस्थिरस्थितिमशक्यत नापद्दर्भम् ॥ ५१ न्यकत् मिच्छन्निखिलानिवान्यान् यूनो नव¹यौवनमाद्धानः। द्त्वा महं यः प्रमदामनस्स शान्तिं स्बकीये मनसि व्वतारीत् ॥४२ यथा यथाबद्धंत यीवनश्रीः कालेन्द्रना यस्य विवृद्धिभाजा। समुद्रवेदेव तथा तथोच्च-रुद्योतिरष्टङ्कुणरत्रमृद्धम् ॥ ५३ महेन्द्रसंपत्परिवृं हितश्री-रापूर्यमाना विबुधरनेकैः। धम्म्यां सुधम्मेव दिवोऽवतीण्णां बभौ सभा यस्य मुवि प्रगहभागा ५४ धम्मानुकूलौ कविर्यकामौ धर्मव्च कामार्थकृतार्थयोगम्। त्रिवरगमेकान्तमिवकवर्गाः यो सेवतोदारफळानुबन्धम् । ४४ त्रैकाल्यविज्ञानवतोऽपि यस्य साक्षादिवेशस्य नरेन्द्रमूर्त्तः। नेत्रीकृतस्तत्त्वविचारदक्षः पूर्वेत्र दिक्षु प्रचचार चारः ॥ ५६ इतस्ततस् साश्रयतस् समन्ता-दागुगु णा यं स्वयमन्यदीयाः। गाम्भीर्थ्यस्त्राकरमेकषात्रं सत्वाभिपूण्णैन्निखिला इवापः ॥ ५७

^{1.} Metre requires ad |

यश्चार¹वाचोपमयानुमानाः र्थापत्तिसंविद्धिरभावयुग्भिः । कार्य्याण्यकार्षीत् सदसच सब्वें षड्भि: प्रमाणैरिधगम्य गम्यम् ॥ ४८

स्वच्छाम्बुवापीकवरीविलासा विकासिपद्मोत्पलपुञ्जनेत्रा। मूर्त्तेव पूण्णॅन्दुसुखी दिशश् श्री-र्यं सेवमाना शरदाससाद ॥४६

धम्मर्यान्दधानो विबुधार्थसिद्धि-निद्वट्कामविध्धंसनविद्ययाख्यः । रुद्राद्रिजासङ्गमवद्यदीयो-द्योगो जजृम्मे विजयामिजुष्टः ॥ ६०

वद्योदये दत्तगुणोऽपि युत्तया पूषेव दोषावसरित्रस्य। यन्तेन्द्रियाश्वस्य भुवो विभूत्ये संमन्त्रणं मन्त्रिभरप्रहीद्यः॥ ६१

चत्वारोपि महागभीरगतयोऽष्याशाखपि स्थास्त्रवो भूभृद्धक्कृतोऽपि वर्छिततमैस् स्वैन्वोहिनीविस्तरैः। श्रीजन्मावनयोऽपि कर्त्तु मपि गां रत्नैरलं पूरितान् नोपायैर्जलराशयोऽतिपटुभिर्घ्यस्योपमेया जड़ाः॥ ६२

> अम्भोधरध्वानगभीरया यद्-वाण्या ककुक्भ्यस्त्वरितास् समन्तात्। समाययुर्नेदा इव ध्वजिन्यो द्राक् प्रावृषा वेदितयात्रयाप्तैः ॥ ६३

ব্যাস would give better meaning. It obviously refers to the six pramanas
of the Mimansakas.

^{2.} Meaning doubtful.

व्यतीतवत्यां शरदि क्रमेण दिश्चकवालाततवाप्पलक्ष्या । हेमन्तलक्ष्मीरभिषेक्तुमाशाद् यं योग्यमाथव्यणिकीव सिद्धिः ॥ ६४ सुवण्णवर्णस् सुरवो वितीर्णः पुरोधसा हव्यमुपाददानः । प्रदक्षिणावर्त्तशिखश् शिखीव¹ दिदेश यस्मै जयशब्दमुच्चैः ॥६४

आमृत्याधारया यश् श्रियमनुपगतक्षीणभावां विवृद्धां प्रापत् कृत्स्नाक्केविम्बादिव कल्पशशतात् काल्ध्यौतात् पतन्त्या । पुष्ये पुष्येऽभिषिक्तो विधुरुपगतवान् वृद्धिमेकार्क्कविम्बाद् एव क्षीणस्त्वभाग्यप्रविरहितमहो भव्य एवास्ति भाग्यम् ॥ ६६

स्वभावतः प्रागपि कान्तिमग्यां यस्य व्यतानीदपभूषमङ्गम्। संबद्धसञ्बाभरणन्तु भूयः कामप्यभिरूयामपुषत् प्रकामम्।। ६७ सयोपमा नूनमनात्तराकि-र्घस्याङ्गकान्तेभीवतं वभूव। मिथ्योपमाद्शीतलं प्रविष्टा कन्दर्पकान्तिः प्रतिविम्बलेशा ॥ ६८ निश्शेषभूमण्डललङ्कनाय यो विष्णुवद्वीक्षितविक्रमोऽपि। नाकान्तवानुहिस्तितं पृथिध्या-माचारचारुः परिवं प्रायास्यन् ॥ ६६ कक्ष्याभिरश्वेरिव सप्तभिर्ध्यो निर्घाय यात्रानिस्योदयाद्रेः। भाखान् नवीनोदितवान् वभासे भीतित्रयन् वै रितमांसि दिश्च ॥ ७०

द्विजधिराजामलमण्डलेन स्फुटाभिराशीर्भिरुदीरिताभिः। ज्योत्स्नाभिरिद्धाभिरिवाभियाना-रम्भे जजम्भे कुमुदाकरो यः॥ ७१

संघातमेकत्र दिद्युणेव पुश्जीकृतैदैवबहेन सैन्यैः। अनुप्रयातो गजवाजिवृन्द-सान्द्रैः प्रतस्थेऽरिजिगीपया यः॥७२

याने पृथोर्त्र ह्मपदं श्रियेऽहन् द्रुतेति भूय्यस्य मुदेव याने । भूत्वा रजोऽसंख्यपदातिमर्दा-च्छीसंपदें विष्णुपदं प्रपेदे ॥ ७३

ब्यूढ़े पि तुल्यं परकीयसैन्ये यस्यैव सेना दृहशे ससारा। उपाधिनद्धे स्फटिके पि गाढ़-रागेऽस्ति दीप्तिन्ने हि पाद्मरागी॥ ७४

मन्द्रध्वनौ गर्ज्जति यस्य चापे मुक्तेपुबृष्टावभविज्जिगीषोः । आरादिवारादिष रक्षसूर्भू -व्यिदूरभूरेव तु मेषभारे ॥ ७४

क्षात्रीं मुजाङजातिमजस्य जातां यस् साधयामास परैत्रिषिद्धाम् । दृष्टुश्रुतानन्यज्ञबाहुवीर्याद् युद्धेऽन्यथैवानुषपद्यमानात् ॥ ७६

शौर्योत्रतिर्यस्य हताहितासुग्-बालप्रवालोद्गमलाञ्जिताजौ । पुपोष पुष्टा कुसुमास्त्रशक्तिं वसन्तसंप्राप्तिरिवास्त्रशिक्षाम् ॥ ७७ सिन्द्र दिग्धाद्रिद् न्तिक्रमात सन्ध्यापिशङ्गाद्रगणादिवाजी । तेजिखनो यस्य करासिभिन्नात पपात मुक्ताफलतारकाली ॥ ७८ कोलाललाक्षारुणिता विकीणण-वाणावतंसा द्रतभौक्तिकस्रक्। यं प्राप्तवत्याः प्रहरन्तमाश्च रेजे रणोर्व्वी पटधीव छक्ष्याः ॥ ७६ प्रोतां प्रवीरारिशरीस्यष्टिम अन्दोलियत्वा दिशि नर्त्तयन्ती। शक्तिर्यदीया हततारकाङ्गी गौहीव दृष्टा नु सुरेस सरागम् ॥ ८० भिन्नारिरक्तरस्या विरेक्ते भुजोञ्ज्वला यस्य रणेऽसिधारा । कीर्त्तः प्रकीण्णैव शिखा समस्त-द्वोपैकदीपीभवितुः जलन्याः ॥ ८१ गदाभिषिष्टारिकरीन्द्रदन्त-क्षोदं बलक्षं क्षभितं समीके। केशेषु लक्ष्म्यास् स्रतक्षमाया यः केटकी²केसरवद् वितेने ॥ ८२ तीब्राजुं नास्त्रहतभीष्म विपक्षयद्धो योद्धा युधिष्ठिर इवाक्केनदीप्तिरोधी। योऽजातशत्रुरिति भीमगदावरुप्र-

दुर्योधनोरुविनिपातरणावसानः॥ ८३

97. PRE RUP STELE INSCRIPTION OF RAJENDRA-VARMAN 247 प्रसम्बद्धातपतलै¹रिसंप्रयुक्ता-न्यास्त्राण्य²भेद्यतन्र्रप्यास्त्रलानि रोद्धा³। खड गांस्त सद्वयजनवद्गमितानमरुद्धि-रूष्मच्छिदोऽसहत यो रणरङ्गतप्तः॥ ८४ कृपाणपाणिः कृपणे कृपालः कृषां व्यधाद्यो जितवैरिवीरः। गङ्गाम्बुलीने तु न धार्त्तराष्ट्रे चक्रः कृषां ब्युहमपास्य पार्थाः ॥ ८४ गोमण्डलस्योपकृतिश्चिकीपु -हत्मूलयनम्मिभृतं भुजेन। गोवद्धनं कृष्ण इवास्पदे यो भूयस् स्वकोये कृतवानकम्प्यम् ॥ ८६ स्मिग्धासिपातनकरेण यथावकाशं येन स्थितां विद्लितां स्वतनुं प्रपश्यन् । शङ्के निवर्त्तनभिया द्विषतोऽन्तरात्मा प्रेतस्य संपरिवृतो भृशमप्सरोभिः ॥ ८७ अहो युवैव स्वमुरः स्थिरोऽय-मप्येकदादात्र पराङ्गनाभ्यः। इतीव यस्य प्रतिकृलभावा वक्षोऽरिलक्ष्मीरविशद्रणेषु ॥ ८८ तीक्ष्णासिधारमपि यञ्जयिनञ्जयश्री-रालिङ्ग्य वक्षसि वृहत्यकरोत्सरागम्। नैसर्गिकं स्वसुभगत्वमुदाहरन्ती गौरीव दग्धमकरध्वजदेहमीशम् ॥ ८६ यमेकमीकस् सकलावनिश्रिया-मलंकताङ्गन्नवयौवनश्रिया। प्रपद्य पद्मा पुरुषे पुरातने

निनिन्द नूनं स्वरतिं पुरातनीम् ॥ ६०

^{1.} Read qze I

Read Egi I

Read न्यस्त्रान्य ।

^{4.} Read oमोक्स।

विसिज्जिता येन रणेषु जीव-प्राहं गृहीता वहवोऽरिवीराः । वस्री बिटं विष्णुवटेन बद्धा धुनाषि नोन्मुश्चिति भीरुवत्तु ॥ ६१

नयन्नयेनैव पराक्रमं यः पराक्रमेण प्रतिहत्य हन्ता । द्विषां प्रतीवातजड्मतु सिंहो दन्तीन्द्रदन्तद्वयनिर्दितांसः ॥ ६२

द्विषो द्रुता यस्य हतावशेषा स्त्यक्तायुधा युध्यपि राजसिंहाः। विदुदुवुर्व्वन्यकरीन्द्रभीताः पुनर्व्वने बालमृगायमाणाः॥ ६३

तेजोग्निदाहात् किल यस्य केचि-ज्जले ममज्जुर्जलयेक्तिपक्षाः। के चित्त्वमुष्मादितिशीतल्लोऽयम् इतीव तर्काद्विशन्दवाग्निम्।। ६४

शोकानलो नेत्रजलैरजसः अज्वाल यहेरिविलासिनीनाम्। वैधव्यसन्तापितमानसानाः मविन्धनं बह्विमिवानुकुर्व्वन्॥ ६४

हंसास् सितच्छत्ररुचो वनेभाः पर्य्यन्तपाला धृतराजशब्दाः । सिंहाः पुरी यद्वचनादरीणां सराजलीलामित्र रखयन्ति ॥ ६६

धामाग्निद्ग्धाः निधनैकसिन्धौ मम्रारिभूमिर्व्वत संहतेत्र । नोदेति यस्यापि महावराह-दंष्ट्रोद्धृताद्यापि पुनर्व्विकीण्णी ॥ ६७ द्ध्वान भेरीरवपूरिताशा यस्योचकैर्या जयघोषनायै। तद्घातमुद्वीचिरिवानुकुर्वेन्। दन्ध्वन्यते सिन्धुयबोऽघुनापि॥६८

यशोभिरुचद्रिरुद्।त्तगीतै-स्तिरोहितं यस्य यशोऽन्यदीयम् । त्रोड़ादिवाद्यापि समाहतं सत् कापि प्रयाति स्वरितोपगीतम् ॥ ६६

कीत्थां सपत्न्यामिष चापलं स्वन् निक्षिप्य लक्ष्मीरपुरप्रहाय। हियेव यं प्राप्य पतिं गभीर-ङ्गाम्भीर्थ्यमञ्जेजननाङजहार॥ १००

लक्ष्मी श्वलत्वात् सिल्लिन्द्रवत्वाद् । हेपन्द्रिपद्भयो मरणं मनुष्यात् । उपायविद्वार्गयतुः प्रभुख्योतः। न तु स्वकीत्तिन्द्यितान्दिगन्तात् ॥ १०१

वसुन्धरां सिन्धुचतुष्टयोधो-निष्ठूबतरस्रोद्धरदुग्धधाराम् । यज्ञाय यश् श्रोत्रियबालवत्सां समां समीनामिव गामधुक्षत् ॥ १०२

श्रद्धाभक्तयोरघगिरिभिदोव्विष्णुपादाश्रयिण्यो-रेकान्तिन्योर्व्विधिजलनिधिं भिन्नयोस् संप्रयान्त्योः । मध्ये गङ्कारवितनययोर्देवनद्योरिवास श्राच्या यस्य प्रतिदिनवित्रद्वाध्वरारम्भशोभा ॥ १०३

> घूमो नु मापियतुमग्निमुपात्तहव्यं यज्ञंषु यस्य नभसा हुतिगन्धिरुद्यन् । सान्द्रो जगाम ककुभां विवरेषु देवा-नावाहयन्निव दिवं सह वेदमन्त्रेः ॥ १०४

शचीकचे हारि न पारिजात-पुष्पं मखे यस्य सदोत्सकेन्द्रे। जाति जितारेर मरे व्विमुक्तं संयन्मखे सञ्जेमिवापरिष्ठात ॥ १०५ प्रदक्षिणावर्त्तशिखश शिखामि-ह्रं तो हुताशो विततं वितानम्। भ्रान्तेषु पश्यतस्वपरिभ्रमस्य यस्यानुभावान् न शशाक दग्ध्रम् ॥ १०६ मीमांसको नाकितभृविभया साक्षात्कृतं दिव्यसुखोपभोगे। योऽधीत्य यज्ञायुधिनान्द्रिजानां सत्यापयां वेदगिरश्रकार ॥ १०७ धामाब्धिहेमगिविसागवनादि नुन-मम्भश्शिळेभकलभयम्खावशेषम् । इयास युक्तयानुगता प्रतिबृह्वतां वाग् रत्नाद्यसंख्यमिव यच्छति यत्र दिक्ष् ॥ १०८ येनार्थिनां पर्व्वविवद्धमाना दानप्रवृत्तिः क्रमशः प्रयुक्ता । उच्चैः पदारोहणलम्पटानां रराज सीपानपरंपरेर ॥ १०६ शौर्ध्यादयो यञ्जहतं श्रयन्तो दुष्टान् वियानप्यवलोक्य सब्वे। शङ्क ऽनुकर्त्तं गुणिनं गुणौघा दुष्टं प्रियं रेजुरपास्य दर्पम् ॥ ११० अपूर्विमध्येष्ट कुतोऽपि योगं यो येन निर्हस्यु द्धार राष्ट्रम् । डिम्बा ह्यभूवनमधुखेटभाद्याः¹ प्रसह्यवेदादिहराः पुरापि ॥ १११

^{1.} This spelling for 表文 is found in other inscriptions also; 《 io. 64, V. 75.

कान्तेर्गणानां यशसांविवृद्धि-र्घ तेद्धियां यस्य च वोर्घ्यकीर्योः। प्राप्तापरां को हिमपि वपेंद्रे पुनः पुनन्तनतामनन्ताम् ॥ ११२ कचप्रहाल्लग्रमिवारिलक्ष्मी-माल्यं यशो यो नु करं सुगन्धि। अवाकिरद्वासियत्ं हतद्विड-वसाभिमव्वीन्दिशि विस्रताङ्गीम् ॥ ११३ प्रासादमध्यस्थितर बहेम-हम्मर्येऽप्रयतेजःपरिवारगेहे। धम्म्यारितापच्छिदि यस्य राष्ट्र वजा निविष्टा सुसुदे दिवीव ॥ ११४ व्याप्रस्य तेजोदहनस्य काम्या कोर्त्तिर्व्विशृद्धा कथिता समीपे। फलानि दातं सकलानि शका यं सामिधेनीव निजार्थमाह ॥ ११४ त्रातुन्त्रिलोकी कलिकालकाल्यां सन्दर्शयन्नत्तम्बाह सर्वम्। वार्षध्वजन्ताण्डवपाटवं यो निजं प्रयोगन्त्ववनेरकम्पम् ॥ ११६ स्वस्मात् पदाद्विगलितास् सति पार्थिवत्वे त्युच्चैःपदिश्वरमवाप्नु मिवोरुवाञ्छाः । यस्यारयश्चरणपङ्क जरेणवश्च मृद्धे िऽध्यशेरत महीभृदधीश्वराणाम् ॥ ११७ गुणैकदेशेस् सहशोऽपि कैश्चित् सामीप्यमाने सति यस्य कश्चित्। सादृश्यभित्ततक्षणमाम वैद्य-श्रतम् जस्येव चतुम् जोऽपि ॥ ११८

पराङ्मुखी योषिदिवाचिरोट्टा सेना द्विषां साध्वसवस्यकारि । लक्ष्मीस्तु लग्नोरिस येन योद्धा धृष्टा भुजिष्येव भृशं रसज्ञा ॥ ११६ तिष्ठन्त्यनेनांसि मनांसि साधो-दु रात्मनामप्यतिनिष्ठुराणि । मलीमसानि प्रसभं प्रकृत्या यो यांस्ययस्कान्त इवाचकर्ष ॥ १२० नौकावली यस्य रराज याने पूर्णणा पयोघौ सितसीतसार्था । गङ्गाम्युवेगेन विसारितान्त-

जलियलितवसान्तरज्ञलोन्नुत्ररत्न-प्रकररचितचञ्चद्वीचिकाञ्चीकलापाम् । पृथुलगिरिनितस्यान्निमेमलञ्जत्रवक्तां स्त्रियमिव रमयां यः क्ष्माञ्चकारानुरक्ताम् ॥ १२२

र्जीता समन्तादिव हंसमाला ॥ १२१

भुवनित्रतयाकीण्णां यस्य कीर्तिम ... स्तवः।
कृशोऽिष तपसा गङ्गां भगीरथ इवावहत् ॥ १२३
पूर्णां वण्णंसमूहेन पदं योऽयोजयत् कियाः।
लोषागमविकारज्ञोऽण्यलोषागमिविकियाः॥ १२४
यस्य स्तम्भादिवद्गम्यः ... ...।
अभावगम्मोऽत्यन्तासन्दोषस्तु शश्यञ्जवत् ॥ १२४
पुरुषप्रहणं स्थानौ मिथ्याज्ञानं परेष्विष ।
यस्मिन् परमगम्भीरं सम्यक्ज्ञानमजायत ॥ १२६
श्रीयशोजनमभूमित्वन् नयन्नयपराक्रमौ ।
भूभु वस्स्वश्श्रियमिवाभृत तज्ञाजियो ...॥ १२७

बि ख्वान् वीरो रूपवानधीधनश्च यः पञ्चानां पाण्डुसूनुनामेकादेश इवाभवत् ॥ १२८ साक्षात्कृते शिवे शान्तं कृतार्थं गोपरिप्रहे। यो दानवारिसंसक्तं करं मन इवाकरोत ॥ १२६ पुनः पुनरिवारिष्सुरश्वमेधकतुकि याम ।। ... ति योऽद्यापि दिक्ष्वहार्य्यं यशोहियाम ॥ १३० नीत्या जनितमज्ञातनिदृद्पारमभं फलोनमुखम । कुन्त्येव कर्णां सोद्र्यो यस्यारम्भोऽजु नोऽवधोत् ॥ १३१ मनस्थे पश्यतां यस्मिन्सर्वेकान्तातिशायिनि । मनोजत्वमनङ्गस्य निवृत्त ... ... सहस्रवरमीन गुणे गीते यस्य बृहद्गणे। स्मृतिरुद्धेतरगुणश्रुतिस् साम्रीव शाम्यति ॥ १३३ यदीयं शरमृतस्त्राभिर्ध्यशः कामेन कान्तिजम । हृद्यं हृद्दि वरम्त्रीणां लग्नं लिखितमक्षरम् ॥ १३४ चतुरंशप्रकाराभिर्ध्यो विद्या िभर] ... ...। धातेव मन्ववस्थाभिव्वभार भुवनस्थितिम् ॥ १३४ जभिषेकाम्भसा यस्य सिक्ता कतिपयापि भः। सार्व्यभीमस्य सन्तापं सञ्बभूमेरपाहरत् ॥ १३६ यस्य विन्यास एवासोद्रव्लसिंहासने पदोः। भूभृनमूर्द्धसु भारस्तु यत्तेय् ... ... ॥१३७ धृतमेकसितच्छत्रं यस्य मृद्धिव्यराजत। मुखोपमार्थी वासन्तचरं पूर्णेन्दुमण्डलम् ॥ १३८ गोरी हरशरीराद्धेहरां वीक्ष्येष्ययेव यम्। श्रीराहिलिङ्गे लग्नाङ्गी ताहशी स्यामितीश्वरम् ॥ १३६ प्रकृतिरर्यस्य शुक्र ... ... रिजता। तथाप्यतीव विदिता विजिता वर्णसंकरैः ॥ १४०

^{1.} Metre requires a short vowel.

पुरस्कृत्य कृती विह्नविह्नियपुरोहिती। सभां वेषी विवेशाग्निस्तृतीय इव यस्त्योः ॥ १४१ यो गोतो गुरुरेकोऽपि लघुदण्डोऽन्वशान् प्रजाम्। चण्डदण्डधरन्धममेराजं प्रसदिशन्नि व] ॥ १४२ देकपद्धममः कलिना वकलः कृतः। अष्टादशपद्ज्ञेत येनाष्टादशपादिव ॥ १४३ निशायामपि युञ्चानो विधाय विधिमाह्निसम्। व्यवहारे निरास्थद्यो दोषाभासमनागसः ॥ १४४ यानायानीन्द्रचापापि सेन्द्रचापेप य शिरत्। नम्रराजशिरोरक्तरब्रांशुभिरचोद्यत् ॥ १४४ दिग्जयायाभिजातो यो बलोद्धतेन धुक्षितम्। व्यक्तकेवलसत्वोऽपि ग्<u>जसाजी</u>जनत्तमः ॥ १४६ संहारेऽनेन तप्तास्मीतीय रोगाद्वसुन्धरा । श्रीसर्गाय रजीमृता याते यस्याक्कमावृणोत् ॥ १४७ तेजस्मित्वे समाने पि धूमनधूमध्वजो ध्वजम् । जमाहाजिजयैर्जुं ष्टन्तेजो जाञ्बिहतनतु यः ॥ १४८ विवृद्धा वाहिनी यस्य प्रावृषीव शरद्यपि । वभञ्ज विश्वमेणीव भूभृतो मार्गारोधिनः ॥ १४६ विभिद्य शात्रवं व्यूहं योऽविशचक्ररक्षितम् गरुद्मा'निव माहे न्द्रख्यामृतजिवृक्ष्या ॥ १५० क्षत्रनक्षत्रनक्षत्रनाथान् यस्तेजसा जयन्। रणरङ्गाम्बरारूढ़ो रेजे रविरिवोदितः ॥ १५१ यो धूनवन्तुद्धृतिधनुर्धनुर्व्वद इव स्वयम्। साक्षाङ्तो धनुश्शिक्षासौष्ठवं समदर्शयत् ॥ १४२ धनुज्यीघातमङ्कारा मुक्ता येन शिळीमुखाः। वैरिवक्तारविन्देषु रक्तमध्वपिबन्णे ॥ १५३

^{1.} Read गरुत्मानिव।

रक्ताक्तासिलता यस्य कृत्तैशु श्लिष्टा भुजैद्दिषाम्। ज्वाहेव सर्पसत्राग्नेः पतत्सर्पार्व्युदा बभौ ॥ १५४ यस्यासिवपुसी दृष्टान्तकालज्ञा इवात्मनः। व्यगाहन्तारयो गङ्गाकाछिन्दीसङ्गमाशया ॥ १५५ भणा¹पकारिणो भूभृत्पक्षानुत्थानवेगिन: । योऽभांक्षीज्ञबज्जोण जम्भारिरिव जम्भितः ॥ १५६ सक्लन्यायकुशलोऽप्येकवीरो रणे रणी। सिंहावलोकितन्यायमन्यायमिव यो जहाँ ॥ १५७ प्रेंखद्[ृ]खड् गेन येनाजी वेगोत्कृत्तमरेश् शिरः। स्वर्गितं स्वान्तरात्मानं उद्धीच्छलदिवानवगात् ॥ १४८ तेजिखनोऽरेरस्रैय्यों रिजतोऽतीव भासुरः। स्वभावभासरो मेरुरिव रत्नमरीचिभिः ॥ १५६ जयश्रीरसिधारायां येनापि स्थपिता स्थिरम्। पुष्कलान् पुष्णती कामान् प्रजोदयमवद्धं यत् ॥ १६० प्रसादिशन्तीवाकीर्त्तिमैन्द्रीमिन्द्रजिता इताम् । यस्य वैजयिकी कीर्त्तिव्याप्योर्व्या व्यश्नुते दिवम् ॥ १६१ जघानारीभक्रम्भालीं भिन्नां श्रीकवरीमिव। योऽसिनीछोत्पढेनोद्यन्मुक्तान्तःकुसुमाविहम् ॥ १६२ अनित्यं संस्कृतं सर्विमिति वादन्तुद्विव । नित्यमात्मयशोऽधत्त यः पराक्रमसंस्कृतम् ॥ १६३ पुंवत्प्रगल्भा कान्तापि यमनेषोद्रणिकया। ळल्मीमजमनन्योक्तां सुनन्देन्द्रमतीमिव ॥ १६४ धात्रा भुवनसन्तापविध्वंसक्ष्मलक्ष्णे³। मुदादायि ध्रुवं यत्र कामकान्तिरनश्वरी ॥ १६४

^{1.} Read धना !

^{3.} Read लक्त्या।

जिज्ञासिक यतकीत्तरगितिमानः जगतुत्रये । प्रसारितकरोऽद्यापि प्रयाति ... ... ॥१६६ स्रविवादात् कलाहानिरिन्दोरिति हरो न्वदात्। यत्राद्विनीय बीतेर्प्या यत्र भूभारतीश्चियः ॥ १६७ खड गम्बण्डितदन्तीन्द्रदन्तवण्डोज्ज्वलान्तैः। यश्चक्रे दीपिकाकोटिमाजिरात्री जयश्चियः ॥ १६८ वीतनिद्रं प्रजाबृद्धौ यस्य भ्रमति शासनम्। स्मरणादिव देत्यारे ... विश्वसंहतः ॥ १६६ दीक्षितो रणयज्ञाय भित्वा[।] यो मित्रमण्डलम् । प्राप्तोऽप्यनामयपदं प्रियां भेजे जबश्चियम् ॥ १७० पद्मार्थी भीमसेनो यो भूभद्गहनपारगः। दियाजराज्यमकरोद्धस्तकान्तालकाकुलम् ॥ १७१ यस्याधुनापि न ब्येति कीर्ति खन्नया मन्द्रगिरौ पुक्तवामृतिविष्रु पा ॥ १७२ येनोद्रता दिवि युधि च्छित्रद्विणमुधंमीलयः। नत्ता भूषा इव यशोगायिदिञ्याङ्गनागणे ॥ १७३ यत्कीत्त्यंकाण्णवपान्ततरणङ्कान्तशक्तयः। हेमाद्रिमुद्धेपुढिने विश्रान्ता विबुधा ध्रवम् ॥ १७४ नद्धपद्मद्विद्धिपद्धान्तविमहिनी । महीमृन्मृद्धि यस्याज्ञा प्रभा भानोरिवावभौ ॥ १७६ श्रीस् स्थितोर:कुवलये ओधरेण हतोदधेः। श्रीप्रिये येन तु यशश्श्रीराजेद्दिङ्मुखाम्बुजे ॥१७६ दृशि पदायुतिं पाणौ पृथिवीं वक्षसि श्रियम्। विभ्राणो योऽपि भू ... णितः परमेश्वरः ॥१७७

भमिभन्मथनं विभ्रद् विलसद्वभूषणम् । यस्य विष्णोरिव बभौ वक्षश श्रीरतिमन्दिरम् ॥ १७८ भास्वत्ततरो भूरि मण्डल।लंकृतोन्नतिः। भुभूद्रत्तां महिम्रा यो मेरोर्नात्यचरत् स्थितिम् ॥ १७६ द्योधनद्विषन् नीत्वा भङ्ग ... जसा। जयश्रियमशस्यां यो धर्मराजोऽन्वपालयत् ॥ १८० युद्धाव्धिमधनाहुव्धं यशोरत्रञ्जगत्त्रये । अस्वार्थमेव येनापि श्रीधरेण व्यकीर्घ्यत ॥ १८१ यस्त्रीलोकोवियां प्रायश्चलचनद्राक्केलोचनाम् । ... णपाणमपाययत् ॥ १८२ यत्पादकल्पवृक्षोऽपि कामदो नादित श्रियम्। द्यारौ हि वदन्यत्वन् नितस्साधयतीश्वरे ॥ १८३ अहो स्वभावो दुस्याज्यो यद्वक्षस्थावरीकृता। येनारिहद्याह्वाद्हारिणीं अीः खणं खणम् ॥ १८४ पूर्णिन्दो राहुणा प्रस्तात्कामाहीढान्नु विह्नना। कान्तिद्वता मुखाम्भोजे यस्याङ्गे चाभये श्रिता ॥ १८४ एतावता वधैरुक्तो पद्ज्ञश शाब्दिकोऽपि यः। नास्तीति याचकगणं यन्नोवाच कदा च न ॥ १८६ नेत्रे निद्वयेण कामस्य दर्पञ्जेतारमेकदा। प्रत्यादिशन्निवेशं योऽजयत् सर्व्वेन्द्रियैस् सदा ॥ १८७ शक्तिबुद्धिगतीनां यो धरीचके महोद्यैः। धराम्भोनिधिमेरूणां क्षमागामभीव्यंधीरताः ॥ १८८ प्रधानगुणसंसिद्धेव नयस्त' येन त्रयनित्रषु । अभियाने रजो द्वामर्मे सत्वानिद्वड्हद्ये तमः ॥ १८६ विपत्सरो वनगतो यतितुल्योऽव्यरातिराट्। न कश्चिदगमनमोक्षं यस्माङ्गीतो भवादिव ॥ १६०

वनं रिपुप्रीकुर्विन वनीकुर्वन रिपोः परम्। यः पदार्थविषय्यासिमितिशब्द इवाकरोत् ॥ १६१ पूर्णोन्दुन्नृदितन्दृष्टु। यस्यास्यस्मरणाद् द्विषः। ज्योत्स्नाभिरद्रेस सन्तप्ताश शीतले पि शिलातले ॥ १६२ कृतानुरागश श्रोकण्ठे मण्डलामध्रस्थरः। वृत्तोरुर्व्यायतस्थेयान् यस स्ववाहरिवाबभौ ॥ १६३ दोषोद्धारङ्गणोत्कर्षं वंशजानां शुभां गतिम्। यो धनुम्मण्डल इवाकार्षीन प्रकृतिमण्डले ॥ १६४ निहतारातिहरिणं राजेन्दोरपि मण्डलम्। यस्य तहयितोनमुक्तवाष्पाम्भोभिग्लक्ष्यत ॥ १६४ हतानां यद्यशशारियं गीतं स्वर्गाङ्गनागणैः। ह्यं हन्माथिचारीणां मन्मथस्येव शासनम् ॥ १६६ निप्रहानुप्रहो भास्वान मास्राबुत्तरदक्षिणो । यः पर्यायेण संकान्त्री सध्ये समरसस्तयोः ॥ १६ ७ समाप्य रणयज्ञं यो वसुभिर्द्धिदुपुराहृतैः। आरंभे वैदिकं विद्वान युधिष्ठिर इवाध्वरम् ॥ १६८ प्रजद्भिरधिका यस्य सुरभीज्यामनुज्मतः। प्रजालोपो दिलीपस्य प्रागभृत्प्रोज्मतस्तु ताम् ॥ १६६ यस्याध्वराग्निसंप्रकामिवापन्नस् समण्डलः। धूमैरदृष्टश्छन्नोऽकौ हविभौगिजिघुश्चया ॥ २०० सब्बेरत्नैः स्थिरा यस्य दानवृष्टिहिरणमयी। क्षणिकाम्भोदमुक्ताभिवृष्णो वृष्टिस्तु वैद्युती ॥ २०१ दानैकाण्णीवमानापि दीप्ता यज्ञानलेरपि। रराजोदयमध्यस्था यस्य स्थितिधरा धरा॥ २०२ समस्तं योऽकरोद्राष्ट्रमबाज्यन्नम्रभूभृताम् । स्वस्मिन् हरस्तु सहते श्रशुरे बाष्पवाहिनीम्।। २०३

यो विक्रमत्रयायासशङ्कां शाङ्गी न नाशयन। चक्राम कुत्स्नमेकेन विक्रमेण पुनर्जगत्।। २०४ तापनाह्वाद्नश्रत्रगुणाक्केन्द्रकरान्वितः। सन्ध्योदय इबोपास्यो मन्त्रिणां योऽनतिक्रमात् ॥ २०४ अतस्मिंस्तदिति प्रायः प्रत्ययं हेयमेव यः। गुणेषु रत्नप्रहणादमहोद्वयसनीकृतात् ॥ २०६ मारीच इव रामस्य नामाचेकाक्षरश्रवा। यस्यारिराजो बीरोऽपि जगामानन्यजां भियम ॥ २०७ नानाकारस्वदेहार्द्धसन्ध्यनादरिणाविव। शार्ङ्गीधरौ तदद्वीभ्यां यश्वऋतुरतादृशम् ॥ २०८ न केवलं पद्विधी यद्वाग्वण्णविधावि । व्यापृता नोपमेयैव समर्थपरिभाषया ॥ २०६ जगतां वर्द्धयन्त्रीजं क्षतात त्राणं वितन्वता । नाङ्गकान्त्येव जात्मापा॰येन कामो विनिज्जितः॥ २१० सद्क्षिणान्दिलीपं यः प्रतिगृह्वन्तमध्वरे । अजीवीत् क्षत्रधरमीण तां पात्रेष् तु दत्तवान् ॥ २११ रक्षितं येन सोजन्यमसाधारणभूषणम्। रत्नं कोस्तुभनामेव हृद्यन्नारायणोरसा ।। २१२

शप्ता दृष्टस्वरेणैय द्धीचं स्वर्गता पुनः। यन्तु सुस्वरदत्ताशीर्भारत्यद्यापि भूरता ॥ २१३

पराक्रमपरद्वनद्वं यद्यशोऽपि नपुंसकम्। दिकस्त्रीषु रक्तं परविङ्कन्त्वादिव विश्रुतम्।। २१४

सीतां लब्धुमशक्तोऽरिर्घ्यस्य मन्दोद्रीरतः। श्रीमदादित्यविद्वेषी रावणाभो निशाचरः ॥ २१४

शून्यानात्मादिवादं यो युक्तया परिहरन्निव। सर्व्वत्र व्यापिनीमात्मविभूतिं प्रत्यपाद्यत् ।। २१६

य एकोऽसंख्यगुणवान् कुतार्क्किकजिगीपया । प्रादुरासीद् गुणगुणिब्यतिरेकं वदन्निव ॥ २१७ न केवलं गन्धवती क्रियतं भूस् सुगन्धिभः। यशोभिर्य्यस्य दिश्चक्र¹कीर्णौद्यौर²प्यतह्णा ॥ २१८ प्राक् प्रयुज्योपसर्गः यश शास्त्रज्ञः प्रत्ययं परम् । धातोरिव रिपोर्र्श्वविषस्यै पदं व्यधात ॥ २१६ यशश्चन्द्रस्य जनको दशदिगार्भगामिनः। अनस्यानुयातो यो रराजात्रिरिवापरः ॥ २२० पुराणार्थानुरक्तोऽपि बृद्धवाणीवियोऽपि यः। नवार्थ एव केनापि काव्येऽराङक्षीनमनोहरे ॥ २२१ निष्कलेऽपि शिवे नित्यसंसक्तस् सकलीकृते । सकलां यः कलां प्राप चन्द्राहीं न तु जाड्यतः ॥ २२२ स्वीकुट्वन्त्युत्रतिं सर्व्वां वर्णिर्णता यस्य सद्गुणाः। तथा हि लज्जाव्याजैन मुस्तिमेट्यानतन्तदा ॥ २२३ कौमारन्दधता यो न कार्त्तिकेयेन केवलम्। जरसा विज्जितं प्राप्यमप्राप्तं प्राप यौवनम् ॥ २२४ अकाय्ये पृष्ठतःकारमनुशिष्टा प्रजाखिला । येन प्रियहितं प्राज्यमन्योन्यस्य व्यतिव्यधात् ॥ २२४ तिर्य्यक्कृत्य कृती कृत्यं कृत्स्नं प्रावकृतिभिः कृतम्। शास्त्रोक्तं यः प्रकृतवान् नवीनमकृतं परैः ॥ २२६ प्राप्य हीनानुबन्धं यदृणं कीर्त्तीन्द्रलंकृतम् । नष्टा हरजटाजूटं कीर्त्तिर्गङ्गेव भूभुजाम्।। २२७ यस्यापि नित्यवीप्सार्थं केवलन्न द्विरुच्यते। यशोऽनुरक्तस्किविभि: कोटिकुत्वोऽप्यसंभ्रमी:॥ २२८

^{1.} Read বিकचक।

^{2.} Read चौर।

एतावतानुमेयो यो योद्धा शस्त्रविदां वरः। द्विषं साङ्गमिवानङ्गं यचिच्छेदासिधारया।। २२६

जाताः प्रजापतेर्व्यस्माद् दक्षान् मेघादयो दश । दशाङ्कायैव धर्माय द्यितास्तस्थिरे स्थिराः ॥ २३०

कान्तिन्द्रष्टां पुनर्द्र ष्ट्रा द्वौ पुरूरवसः पुरा। विबुधावूचतुः क्षीणामृद्धां यस्य तु ते खिलाः॥ २३१

यमस्य महिपाकर्षादिवाष्तुन्धर्मगराजताम् । यस्योर्व्यो महिषी हृद्या दक्षिणाशां सदान्वगात् ॥ २३२

यस्य प्रशासतो राष्ट्रेऽप्यैकागारिकविर्ज्जिते । केनापि दृष्टया कान्त्या हृतं सीमन्तिनीमनः ॥ २३३

वृद्धानुशासनसुधासिन्धौ मग्नोऽपि योऽनिशम् । वृद्धभूपवराङ्गश्रीलङ्कनभ्वरणं व्यथात् ॥ २३४

रजस्तमोभ्यान्निर्म्मृत्तोः युक्तम् अस्त्रेगुणैरपि । प्रकृतियोऽपि बुद्धवादेः परमः पुरुषो मतः ॥ २३४

लक्षशो लक्षहोमारनौ हुतं यस्यापि होतृभिः। सर्व्ववीजमिवाम्बूप्रं महत् फलमजीजनत्।। २३६

चोदितौ सूतमगधौ पुरा तुष्टुबतुः पृथुम् । स्तबीति स्वरसेनैव यन्तु सर्व्वमिद्ञगत् ॥ २३७

भूभृत्यनम्रे विध्वस्ते स्वभूभृत्वभयादिव । छिन्नपक्षापदेशेन नमन्ति गिरयो नु यम् ॥ २३८

श्रीसोमेधरभट्टाद् यो मीमांसां श्रूतवान्द्विजात् । बुधान् व्याख्यातवेदार्थां ब्रह्मण्यानध्यजीगमत् ॥ २३६

राजपद्धतिरद्यापि यत्प्रणीता प्रकाशते । यया याता नृपतयो लोकद्वयहितैर्य्युताः ॥ २४०

निष्कलङ्कतया नैव शशाङ्कं प्रजहास यः। अपभूपातपूर्णंन मण्डलेनाप्यहर्न्निशम् ॥ २४१

राज्यन्नपुंसकावस्थामपि प्राप्तं प्रजाद्धिकृत्। वभौ विजितवरीन्द्रं यस्य जिष्णोरिवेहितम् ॥ २४२ भ्रमिता मन्दरभ्रान्या लक्ष्मीरमृतमन्थने। अभ्रान्तं मेरुमिव यं सुवर्णां प्राप्य सुस्थिता ॥ २४३ ब्रह्माण्डकीटरेप्यरपे यशो येनोरु दर्शितम् । कृष्णेनेवास्यकुहरे त्रेलोक्यं सब्बेशक्तिना ॥ २४४ नीत्याशिषत् कम्बुपुरी वागीशस्य पुरोधसः। गीर्व्वाणवारितारीन्द्रां यो बज्रीवामरावतीम् ॥ २४५ शमितेऽप्यन्वशाहुग्गं दुग्गमं योऽरिमण्डले। मेरुं कुट्वन्त्यबध्या हि धाम वेधोहरीश्वराः॥ २४६ प्रधानभूता भूतेषु गुणा यस्मिन्प्रशासति। गुणीभूतानि भूतानि व्यत्ययोऽपि महोदयः॥ २४७ श्रीकेसरं यशोगन्धं साम्राज्यसरिस स्पुटम् । यत्पाद्जलनं रेजे°दुष्टं राजन्यपट्पदेः ॥ २४८ मृद्चकार यश् शस्त्रमसंख्यं संयति द्विपाम् । हरस्तु कुसुमास्त्रेककुसुमास्त्रमृद्कृतः ॥ २४६ यस्य दण्डयतो खण्डं दण्ड्यान् देदीप्यते यशः। अद्ण्ड्याद्ण्डनाम्भोधेरिन्दुविम्बमिवोदितम् ॥ २४० दत्तेभशतदानाम्बुमत्तेव विततेऽध्वरे । परिश्रमिति यत्कीत्तिरद्यापि भुवनत्रये ॥ २५१ कमलोत्कापिहित्वेव कमलं कण्टकान्वितम्। यस्यागाद्बाहुकमलं कमला इतकण्टकम् ॥ २४२ त्रद्यार्थितो विशुद्धो यश् शुद्ध एव शिवस्त्वसौ । शुद्धस्फटिकवण्णेऽपि भूयोऽभूननोळळोहितः ॥ २५३ यत्प्रताषानलोऽधाक्षीद्वाहिन्यन्तर्गातानि । वैरिणस् संमुखीनान् किं पुनः काष्ठान्तरद्वतान् ॥ २५४ एक एवैकजलधी प्रसुप्तः पुरुषोत्तमः। यत्कीत्यँकाण्णीवे स्तोत्रप्रबुद्धाः बहवस्तु ते ॥ २५५ यस्य स्तवायापि कविष्रयञ्जानन्तरीयकम्। चरितामृतसंपकात् काव्यन्न व्येति वेदवत् ॥ २५६ भीता भीषयमाने भूः कि श्विदेवादिशत पृथौ । द्त्वान्येषु बहुक्षीरं यस्मिंस्त्वभयदेऽखिलम् ॥ २४७ जहत्स्वार्थाभिमुख्येन परार्थप्रतिपादने । वृत्तिर्घ्यस्य समासादिरिव सामर्थ्यमणिंडता ॥ २५८ मोक्षप्राप्तिनिमित्तेन तत्त्वज्ञानेन भास्वता। समन्वितोऽपि यो नैव विमुक्तो हृद्यान् नृणाम् ॥ २५६ एकत्रैवात्मनो गात्रे व्यधाद भूति रजोमयीम । हरो यस्तु जगन्नाथस् सप्तस्वङ्गेषु सात्विकीम् ॥ २६० निष्कामोऽपि परस्वेषु यो बद्न्योऽपि पाटवम । दातुं नालं स्वमन्यस्मै जुणाह्यस्य केवलम् ॥ २६१ जयः पराजयो वा स्याद् इत्याशङ्कान्ययोद्धषु । यस्मिंस्तु जय एवासीदसन्दिग्धो रणे रणे ॥ २६२ श्रीरहो निष्ठुरा युद्धे यत्कुचाभ्यामताड्यत्। करणनिव्यदरातीभदन्तायं यदुरस्थलम् ।। २६३ नालौकःकरकीण्णांसु पुष्पवृष्टिष यो जयी। विस्पर्द्धीवाकिरदु योद्धा कीर्त्तिमन्दारमञ्जरीः ॥ २६४ भूषां बद्धन्निवापूर्व्वां खण्डभूषं भवेऽधिकाम् । यशश्चनद्रसहस्राणि योऽखण्डान्यदिशदिशि ॥ २६४ यद्वपुस्सहकारस्य लग्ना कान्तिकले नृणाम्। द्रमङ्की कीर्त्तिकुसुमाकृष्टा निग्रीन्तुमक्षमा ॥ २६६

आत्मानमीश्वरं वक्तुं यो बाञ्छन्निव करणम् । प्रकृतावनुदासीनः कर्त्तव्यमकरोत् कृती ॥ २६७ देवान् यश् श्रीन्द्रवर्मा श्रीयशोवस्मीदिभिन्तृ पैः । स्थापितान् कल्पिते स्थेयो यज्ञाङ्गे तरितिष्ठिपत् ॥ २६८ यशोधरतटाके श्रीयशोवस्मीकृते कृती । अदृष्टमिष धर्मां यः प्रत्यक्षं समदर्शयत् ॥ २६८ कम्बुविश्वस्भरायां यस्त्रिदशानां स्वयस्भुवाम् । स्थापितानाञ्च यज्ञ्वेको भृत्वा पृजामवर्द्धयत् ॥ २७०

> राजेन्द्रना येन यथा यथा श्री-भद्रेश्वरेऽदीयत मण्डलश्रीः। तथा तथाबद्धत निष्कलङ्का चन्द्रश्रियं हे पियतुं मुदेव ॥ २७१ चम्पाधिषं बाह्वलेन जित्वा-Sयच्छच्छियं यो हरये तदीयाम । स्वयम्भवं रोधसि विष्णुपद्या-श्चम्पेश्वराष्ट्यामिव कत्तुमध्याम् ॥ २७२ सितानदीतीरकृत।स्पदायै द्वारत्रयं योऽदिशदेव नदी। यथाख्यमेषा त्रिपथेन गच्छ-त्वितीव हैमं सह भूरिभोगैः ॥ २७३ यशोधरा येन पुरी परोक्षा धर्मार्थकामैरियमभ्यपरि। कृत्वा पुनर्भारतसंहितैव वेदेस्त्रिभस सत्यवतीसुतेन ॥ २७४ याच्या यशोवर्मन्पस्य योगा-चारोक्तविज्ञप्तिरिवार्थशुन्या। धम्म्यां स्वधम्मोद्धरणोद्धतेन येनाथवत्तां गमिता त्रयीव ॥ २७४

मग्नान्यभूभृत्कुलमानशृङ्गे प्युच्छायभागत्र तटाकपद्मे । यन्मानविष्णुर्भु वनं विलङ्खय पदं व्यधात्तूर्यपदावदातम् ॥ २७६

स श्रीराजेन्द्रभद्रेश्वर इति विदितं लिङ्गमत्रेदमप्रयः गौरीशौरीश्वराणाञ्चतसृभिरभिरामाभिरचाभिराभिः। कीर्त्तः वक्तुः प्रसन्नं मुखमिव मुदितस्योध्वमास्येश्चतुभिश् शम्भोभीस्विद्विरिद्धे शिखितनुवसुभिस् स्थापयामास शाके॥ ५७७

> तेनाणिमाद्यैन्निहितो गुणैश् श्री-राजेन्द्रवर्मोश्वर ईश्वरोऽयम् । अष्टाभिरिन्द्रादिभिरात्मभूत्यै भूपालभावस् स्व इवाग्निदिक्स्थः ॥ २७८

राजेन्द्रविश्वरूपेश्वरोऽपि विश्वाकृतिईरिहारी। त्रिभुवनकेवलकान्तिप्रकर इवाकारि तेनास्मिन्॥ २७६

श्रीहषदेवजननीजयदेव्यास् स्वज्ज्ञैयाय जनितश्रीः । जननीजवन्यजायास्तेनेद्द स्थापिता गिरिजा ॥ २८०

राजेन्द्रवर्म्मदेवेश्वरमीश्वरमीश्वरोऽवनीशानाम्। श्रीहर्षवर्मनृपतेरनुजस्य स भूतये कृतवान्॥ २८१

> सिद्धा दशाध्यात्मिकलिङ्गलक्ष्याश् शाङ्क्रीयादितारप्रतिमाभिरामाः । मूर्द्धेन्दुनिष्ठ्यतुसुधोरुधारा इवाष्ट मूर्त्तीरकृताष्टमूर्त्तेः ॥ २८२

त्रैळोक्यळक्ष्मीरिवळोकपाळै-रष्टाभिरासादितराजभावैः । पुञ्जीकृतेषु श्चितिपेन तेन देवेषु इत्ता विविधा विभूतिः ॥ २८३ सुवर्णभोगी मणिराशिसान्द्रस् समुद्रवत् तत्परिकल्पितोऽस्मिन् । वेलाविवृद्धोऽस्त्वनतील देव-पूजाविधिस्तूर्यंरवोर्मिमनादः ॥ २८४

इन्द्रेण तेनाधिकृतैः पयोदैः पुंभिस् स्वधर्मकरसं प्रदेयम् । सपड्रसं पात्रवशात् समाप्य देवीं पयोदिव्यमिवान्नमिज्याम् ॥ २८४

भविष्यतः कम्युजभृभुजश् श्री-राजेन्द्रवर्गा विदितो वदन्यः। स याचते याचत इत्युदारं रक्षन्तु धर्मां स्विमिमं भवन्तः॥ २८६

आत्मायमेको बहुधा विभिन्ने कर्त्तोपभोक्तः च यतश् शरीरे । ततस् स्वधम्मीश्रहणं बुधाना-स्थम्मेषु सर्व्वेषु विवर्द्धतां वः ॥ २८७

उपाधिभेदाद्धि कर्त्तृभेदो यः कल्पितः कम्मेफलानि भेत्तुम्। भाक्तस् स भेद्यः पमार्थवुद्धवा भासेव भानोरनयान्थकारः॥ २८८

ळब्धा धरित्री तपसा भवद्भि-रस्यां यदस्तीदमशेषमेतत्। संरक्षणीयं क्षणमप्युपेक्ष्यन् न स्यान्निपीडेयत् यदीह कैश्चित्।। २८६

क्षतात् परित्राणविधानिङ्का क्षत्रोक्तिरेषाञ्जभुवो भुजाद् वः । प्रसूतिभाजां भुजवीर्य्यभूरि-भूषाभृतां भासयतात् स्वमर्थम् ॥ २६०

निद्रायुजां राज्यसुखे श्रियापि धम्मो विपद्येत यदा तदास्तात्। प्रबोधनं बस्तद्पक्रियाये नारायणस्येव पयःपयोधौ ॥ २६१ यतो निमित्ताददितेस् स्तत्वं स्त्रणञ्च विष्णुभगवानजोऽपि शिवो जगामाम्बुजजन्मनश्च तदस्तु धर्म्मस्थितिपालनं वः ॥ २६२ यमाभ्यपेता नियमाभिरामा रामेव सा सत्यवतः प्रियास्त । दत्तान्धदृष्टिईधती धृतिव्वी-यशश् शरीरे मम धर्मजीवम् ।। २६३ रत्नादिदेवस्वमिदश्जिघक्ष-र्भूषायमानं विषमेव कस स्यात । श्रीकण्ठकण्ठस्थितकालकृट मिवेति बुद्धिर्विदुषान्दृढ़ा वः ॥ २६४ भ्यास्त य्यश्विरमात्तराज्या धम्मीत्सुकास्त्यागगुणैव्वीरिष्ठाः। तेजोऽधिकाः कोशवलद्धिमन्तः करन्धमाद्या इव पूर्वभूपाः ॥ २६५ कुलीनमुत्का कुलजेव कन्या भवद्विधं प्राप्य प्रतिम्बरेषा । शालीनतां माईवमानयन्ती याच्या निजाननो विवृणोति भावम् ॥ २६६ स्वरगां पवर्ग वशमें कवीथी वाणी ममैषेश्वरमुद्धमाला। गम्भीरमानन्दयतानमनो वो मन्दाकिनीवाम्बुनिधिं प्रविष्ठा ।। २६७

मरणिमदिमिनानां याचनं युक्तमुक्तं कृतिभिरभिमतार्थप्राप्तये यत् प्रयुक्तम् । तदमृतमनुगम्यन्थस्मै संबर्द्धनार्थः यदिभमतमतोऽहन् धस्मरागेण याचे ॥ २९८

No. 98. PHNOM TRAP INSCRIPTION, Dated 884. The inscription was noticed by Aymonier (I. 322).

It is engraved in a temple on the hillock, called Phnom Trap, in the district of Con Prei. It is written in Sanskrit and records the installation of two images, one of Aja in 882 śaka (=960 A.D.) and another of Upendra (Viṣṇu) in 884 śaka (=962 A.D.). Mention is made of Braktivikrama, perhaps the name of the locality. The inscription contains another date, 875 śaka (=953 A.D.), the date of the arrival of Bhadrodayeśvara, the author of the inscription (probably a dignitary of king Udayāditya varman).

No. 99. NEAK TA GAREK STELE INSCRIPTION Dated 884.

The inscription was noticed by Aymonier (I. 384).

Neak Ta Carek is situated in the district of Chikreng in the province of Kampong Svay.

The inscription is written in Khmer and records the judgment of the king in the suit brought against Mratāñ Kuruń Vīrabhakti-garjjita, chief of the Vīrapura district, for having removed the boundary and reaped the corn of a field of Vāp Nāc. Now this field was formerly bought from Vāp Nāc and granted to Vāp Cū and his successors by Mratāñ Kloñ Śrī Vīrendra-varman and Mratāñ Śrī Nṛpendrāri-mathana, and the grant was confirmed by a royal order. After hearing the case it was held that Mratāñ Kuruń was really guilty of the charges brought against him and that he committed the offence at the instigation of Vāp Amṛta. The tribunal, therefore, fined Mratāñ Kuruń ten ounces of

gold. His younger brother Vāp Śrī, who ordered the reaping of corn, was condemned to 102 stripes on the back (prṣṭhatāḍana). The same punishment was also awarded to V p Amṛta. Vāp Pit, who led the men who reaped the corn, was also punished, but this portion of the stone being damaged, the exact nature of the penalty cannot be ascertained. The fields were allotted to Vāp Cū and his family, and its boundaries were fixed.

No. 100. DON TRI INSCRIPTION OF RĀJENDRA-VARMAN, Dated 888.

The inscription was noticed by Aymonier (II, 283).

It is written partly in Sanskrit and partly in Khmer, on a stele at Don Tri, in the Province of Battambang. It records donations to the god Parameśvarāryamaitrīdeva by king Rājendra-varman in the year 888 Śaka (=966 A. D). The royal order was addressed to a number of dignitaries whose names are given. These are Kamsten Añ Rājakula Mahāmantrī and Śrī Mahendrādhipativarman, Śrī Jayendrayuddha, the superintendent of stores, and Śrī Rājavallabha, Mratān called Śrī Nṛpabhaktivikrama, Śrī Nṛpabhaktivallabha, Śrī Mahendravallabha, Śrī Dṛḍhabhaktivallabha, Śrī Gaṇapaṇdita, and Śrī Indrapaṇdita.

The donation consisted of male and female slaves, vessels, cows and buffaloes.

No. 101. BASAK STELE INSCRIPTION OF RĀJEN-DRA-VARMAN.

The inscription was edited in BEFEO. XV(2), p. 22. Basak is situated in the Province of Ramduol.

The inscription contains 12 Sanskrit verses in Sloka metre, followed by a text in Khmer.

The Sanskrit portion begins with an invocation to Siva (vv. 1-3), followed by an eulogy of king Rājendra-varman (4-7). V. 8 tells us that, having restored Yasodharapura,

the king installed five divinities in five stuccoed temples in the Yasodhara-taṭāka (Eastern Baray). The remaining verses are so damaged that complete sense cannot be made out of them. They mention an intimate official (? pārśva-dhara) named Nṛpendrāyudha, a divnity named Vakakākeśvara, and the donations, presumably made to him, of servants, villages, gold and silver etc.

TEXT.

वन्दे महेश्वरं यस्य भाति पदनखप्रभा। नम्रेन्डमौलिहेमादिवालारुणविभा निभा ॥ १ नमोऽस्त तस्मै रुद्राय यदद्राङ्क हरिईधो । कालकृटविषोद्दामदाहसंहरणादिव ॥ २ त्रिविक्रमाङ्कि जं पातु ... ... पातनम्। क्रान्तित्रिलोकीलक्ष्यानु ... केशरम् केशरम ॥ ३ Indira Gandhi National
विधिप्रतिष्ठाकृत्भूमी मू for the Arts विभवोऽभवत । यः श्रीराजेन्द्रवर्मोन्द्रो इन्द्रदैत्येन्द्रमईनः ॥ ४ यस्यासंख्यमखाम्भोधिजन्तु कीर्तान्डमण्डलम्। शतकतु²यतस्तार।पाण्डुन दिवमदीपयत् ॥ ४ यद्कान्तवपुषं वोक्ष्य कामकान्ता पुरा यदि । नूनमीश्वरनेत्रांभिद्ग्धन्नैच्छन् मनोभवम् ॥ ६ सञ्चापसञ्चिवकृष्टशरो यो जगतो यधि । तेनाप्येकोऽजयन्निसमकृष्टसृहदुन्नतिः॥ ७ यः श्रोयशोधरपुरन्नवं कृत्वा यशोधरे । तटाकेऽतिष्ठिपत् पञ्च देवान् सौधालयस्थितान् ॥ ८ तस्य पार्श्वधरो भक्तः श्रीनृपेन्द्रायुधाभिधः। वकवाकेश्वरस्य

^{1.} Read oवस्मेन्द्र। 2. Read oत्।

तेन सर्व्वाणि वित्तानि ... ... ।

किङ्करमामकादोनि ... ... ।। १०

क्ष्यस्वर्णविभूति ... ... ।

... ... ।। ११

वककाकेशपुरुपप्रधानास्तेभ्य एव मे ।

इदं पुण्यम्परिन्दामि स्वपुण्यं पुण्यभागिनः ॥ १२

No. 102. BANTAY SREI INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN V., Dated 890.

The inscription was edited by Coedes (IC. 147).

It is engraved on a stele in the famous temple at Bantay Srei in Siem Rap district. It contains 44 verses in Sanskrit (43 Slokas and 1 in Indravajrā metre) and 11 lines in Khmer. The Sanskrit text begins with an invocation to Siva and Sakti (vv. 1-2), and then follows an eulogy of king Jaya-varman V (vv. 3-11), his guru Yajñavarāha (vv. 12-26), and the latter's younger brother Visnukumāra (vv. 27-31). V. 32 refers to the installation, by the two brothers, of this linga of Siva which is named in the Khmer text as Tribhuvanamahesvara, the divinity placed in the central temple of Bantay Srei. Then follows an enumeration of the donations (vv. 33-36) which the god was to enjoy along with (misrabhoga) Śrī-Bhadreśvara (v. 37). V. 38 enjoins upon the chief of the temple the duty of feeding guests and having Vedas read by professors, without any break. The next five verses (vv. 39-43) contain the usual requests and imprecations, and then follows the date 889 Saka when the image was installed.

It should be noted that this date (889 Saka) falls in the reign of Rājendra-varman. The fact that the inscription contains the eulogy, not of this king, but of his successor, Jayavarman V., is to be explained by the fact that the inscription was actually engraved in 890 Saka, as the Khmer text shows.

^{1.} Cf. परिन्द्ना in St. Petersburgh Dictionary.

Note the archaic use of *lit* in v. 26 and the reference to Kāśikā-vrtti and Parameśvara-Śiva-Samhitā in v. 30. Many of the Sanskrit verses are repeated in the next inscription and the text has been corrected by a comparison of the two.

The Khmer text contains an order of king Srī Java-varmadeva dated 890 Saka to various officials such as chief priest the chief minister of the royal family (rajakulamahamantri), inspector of the bed chamber etc, to the effect that the pious foundation of Tribhuvanamahesvara by Vrah Guru at Isvarapura, as well as his other foundations in other places under the authority of the chief of the temple of Tribhuvanamahesvara, be joined to that of Sri Bhadresvara in the village of Lingapura. No other official should offer the sacred water and food, because this duty devolves upon the Saiva preceptor, the Rajaguru. No king or dignitary should take the goods of the temple or give them to another. Of the merit of these foundations one fourth or one-sixth belongs to the diking who protects them receives one-half, and the favourite of the king who protects them receives one-fourth of the merit. If any evil befalls the temple, the Saivite chief of the temple, or the chief minister of the royal family, or other people who inform the king of it will receive half the merit. The chief of the temple should give food to guests and professors should recite the Veda every day without a break.

TEXT.

नमश् शब्दगुणायास्तु व्यतीतेन्द्रियवर्त्मने । विश्वतो व्यश्नुवानाय व्योमरूपाय शम्भवे ॥ १ उन्मना या सती कान्ता नितान्तशिवसंगता । जगद्धिताय शाशक्तु सा शक्तिरचळात्मजा ॥ २ श्रीकम्बुजेन्द्रसन्तानसन्तानकमहीरुहः । सुतश् श्रीजयवर्मेति यश् श्रीराजेन्द्रवर्मणः ॥ ३

कालदोषाम्बुधौ मग्ना दुग्गै गम्भीरभीषणे। प्राप्य पारमिवोत्तङ्गं यं समाश्वसिषुः प्रजाः ॥ ४ प्रणयावनते कृतस्ते चम्पाधीशादिराजके। केवलं गुणवत्त्रीत्या नोज्माश्वापश्वकार यः॥ ४ स्मरयत् स्मरसौनदुर्यं सौनदर्यं यस्य निर्मालम्। नृतनामकरोन् नृतम् अनृतामरतिं रतेः ॥ ६ दक्षिणापथविन्यस्तसारस सिद्धिप्रदोऽर्थिनाम । युक्तं यो युक्तिनिपुर्नेश् श्रीपञ्चत इतीरितः ॥ ७ दरे येषां मनांसीमामस्यूक्षन क्ष्मां महीभृताम्। आदर्शनवथात्तेवां यं संप्राप्य शिरांसि तु ॥ ८ प्रायशो दुर्विद्रधानाम् पार्थिवानां लयन्द्धत्। अद्भिस्त्ल्यमजन्यमं तेजी यस्यापि दुःसहम् ॥ ६ जाव्रतः प्रतिवर्षान्तं शौरेश श्रीरनुरागिणी। यस्य नित्यप्रबुद्धस्य कथाभिम्मास्म³ कत्थ्यत ॥ १० वृद्धोऽपि पादहीनोऽपि राजधर्माः कलौ युगे। यहण्डनीतिमालम्ब्य प्रवृत्तोऽस्खिति पथि ॥ ११ तस्य राजाधिराजस्य सुरराजसमद्यतेः। यश शैवदोक्षाविधिना शास्तानुपाहको गुरुः ॥ १२ श्रीयशोवर्मपुत्रस्य पौत्रस्य श्रीन्द्रवस्म णः। श्रीहर्पवर्मणो राज्ञो दौहित्रो योऽमणीस सताम ॥ १३ धिया गोत्रेण तुस्यस्य पुरुहृतपुरोधसा । दामोदराख्यविप्रस्य वह्न चस्यात्मजश्च यः ॥ १४ प्रकाशरूपास् संवाप्य सुवसन्नन्निसर्गतः। अर्कत्विप इवादर्श यं विद्या व्यस्तन् भृशम् ॥ १४

^{1.} Coedes reads सीपु: 1

यु:। 2. Read निपुर्योश्

^{3.} Finot reads अमृद्य।

N K of

m

भक्तयाष्ट्रपृष्पिकां शैवीं हवीं पिच हविमु जि । योगञ्च प्रस्रहं योग्यस् स्वपोषिमव योऽपुषत् ॥ १६ हिरण्यानि च वासांसि कुण्डोधीर्गाश्च पर्वस ।

यः प्रतिष्राह्यामास मासि मासि द्विजन्मनः ॥ १७

सदा यश्चान्तिकसदा राज्ञा श्रीजयवम्मेणा । मायूरच्छत्रसौवण्णदोलायैस् सत्कृतः कृती ॥ १८

ये वृंहयन्त्यल्पियां कुलविद्यादयो मदम्। व्यनीनशत्तेर्युगपत् परेपामात्मनश्च यः ॥ १६

पातश्जलये कणादेऽभ्रपादकपिलागमे । बौद्धे वैद्येऽथ गान्धर्व्वे ज्यौतिषं नयतेस्म यः ॥ २०

आख्यायिकाकृतिरभृत् स्वदेशे यदुपक्रमम् । ननाभाषालिषिज्ञश्च प्रयोत्ता नाटकस्य यः ॥ २१ दोषवैषम्यदारिद्वयमिथ्याज्ञानमयी रुजः ।

दाववपम्यदारिद्रधामध्याज्ञानमया रुजः । भेषजद्रव्यविद्याभिट्यां जन्तुनामशीशमत् ॥ २२

दीनानाथान्धक्रपण¹बालबृद्धातुरादिभिः । दुःस्नाण्णवन्तितीर्षद्भिर्यत्सद्भाकुलमन्बहम् ² ।। २३

काव्येस् सच्चरितेर्दूरे नाताद्वीपान्तरस्थितान् । यस् समुत्सुकयामाम विदुषस् सज्जनानपि ॥ २४

सदस्मु सह गैर्व्यस्य सञ्जनायितुमिच्छताम्। प्रसद्धापि द्विषां नीता जिह्ना स्तुत्यविजिह्मताम् ॥ २४

शिवलिङ्गान्यनेकानि सार्चान्याशयमम्भसाम् । स्थापयामाश्रमाश्चास यश्चलिङ्गपुरादिषु ॥ २६

तस्य यज्ञवराहस्य विद्यानां पारदृश्वनः । रूयातो विष्णुकुमाराख्यस् सोदर्खो यो जवन्यजः ॥ २७

^{1.} Findt reads 表明 !

^{2.} Finot reads आवृतम्।

यस्यामृतमयीं विद्याज्योत्स्रां वक्तकुमुद्रती । निर्मातां गुरुवक्ते न्दोः पायम्पायमजस्भत ॥ २८ कृतस्तानि शब्दविद्यादिशास्त्राणि सकलाः कलाः। शैवञ्च गौरवं योगं भ्रातुज्येष्टादवाप यः ॥ २६ विद्यासन्तत्यविच्छित्ये कृतस्त्रां वृत्तिश्व काशिकाम । पारमेश्वरपूर्वाञ्च योऽलिखिन्छवसंहिताम् ॥ ३० महागुणरनेकैयी गुरुणा प्रागु विभूषितः। हेमदोळादिविभवैभीयः कम्बुजभूभृता ॥ ३१ ताभ्यामाचार्यवर्याभ्यां व्याताशाभ्यां यशोङ्ग्रभिः। भ्रात्रभ्यां स्थापितं लिङ्गिमिदं शैवं यथाविधि ॥ ३२ करङ्करकामत्रप्रमुखा हैमराजताः। रचनाधारभङ्गारकुम्भादशीप्रतिप्रहाः ॥ ३३ नानारत्निवद्धानि महाहाभरणानि च। बाह्याभ्यन्तरपूजाईकृत्स्नोपकरणानि च ।। ३४ नरनारीजनप्राया बाह्यान्तःपरिचारकाः। क्षेत्रारामाभिरामाश्च ग्रामास् सपशुकिङ्कराः ॥ ३४ तेन यज्ञवराहेण सह भ्रात्रा कनीयसा। अदायिषत भक्तयासमै शिवाय शिवतातये ॥ ३६ मिश्रमोगश्च देवोऽयं श्रीमद्रेश्वरशूलिना। तस्मै देयं यथाशक्ति प्रतिवर्षमुपायनम् ॥ ३७ कुलस्य पत्या कर्त्तव्यमातिथ्यं भोजनादिकम्। अध्यापकेन चाच्छिन्न' ब्रह्मसत्रमतन्द्रिणा ॥ ३८ यो मतः कम्बुजेन्द्रस्य शैवाचार्य्योऽप्रणीर्गु हः। तद्धीनमिदन्देवकुलं रक्ष्यं यथाविधि ॥ ३६ राज्ञीविज्ञापनैस् सप्तकृत्वो दुष्टस्य निमहैः। इहामुत्र बुभूषद्रिस् सद्भिस्तत् परिपाल्यताम् ॥ ४०

अभ्यर्थितस्य गुरुणा राज्ञश् श्रीज्ञयवर्म्भणः।
गुर्व्वर्थोयुक्तमनसः तदिदं किल शासनम्॥ ४१
अनादेयमदेयभ्व भूपैस्तद्वल्लभैरिप ।
परिरक्ष्यन्तु तत्पुण्यं यथा यज्ञप्रकल्पितम् ॥ ४२
प्रष्टव्यपूर्व्वतान्त आप्रष्टच्योऽस्तु नारकः।
आकल्पान्ताद्वीच्यादौ यः कुर्व्याद्दिमन्यथा॥ ४३

भृङ्गोदयात् पश्चममारजीव-शुक्रेषु याते दशमान्तमिन्दौ । शेषे रिमत्रास्थित मायवाचे याम्येऽह्रि देवस् स नवाष्टमृतौ ॥ ४४

No. 103, SEK TA TUY INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN V.

This inscription was edited by Finot in BEFEO, XXVIII. 46.

It is engraved in the temple of Sek Ta Tuy, about $7\frac{1}{2}$ miles to the west of Ben Mala in the district of Chikreng.

The inscription is written entirely in Sanskrit and contains 33 Slokas. It records the pious foundations and donations of Yajñavarāha, mentioned in No. 102, in identical verses. Vv. 1-26 of this inscription are identical with those of No. 102. Then follow the two following verses.

त्रक्षश्रत्रेण तेनेदं विद्यानां पारदृश्चना । अस्मिन् यज्ञवराहेण स्थापितं लिङ्गमैश्वरम् ॥ २७ योऽसौ श्रीमत्त्रिभुवनमहेश्वर इतीरितः । तन्मिश्रभोगो देवोऽयं कल्पितस्तेन यज्ञ्वना ॥ २८

Thus it omits all references to the younger brother of Yajňavarāha and their joint donations contained in vv. 27-38

^{1.} In the next inscription the last three words read as कल्पित युज्यनो यथा।

of No. 102 and attributes the religious foundations to Yaiñavarāha alone.

Vv. 29-33 of this inscription are identical with vv. 39-43 of No. 102.

It may be noted that the fragmentary inscription of Prasat Trapan Khyan, noticed by Coedes (BEFEO, XXIX. 292, fn. 2) is also nearly identical with Nos. 102 and 103. (For the name Trapan Khyan cf. IC. 161, fn. 1).

No. 104. TUOL KUL INSCRIPTION, Dated 890.

The inscription is noticed in JGIS, III. 65 and BEFEO, XXXV, 493.

Tuol Kul is situated in the district of Mon in the Province of Mon (Battambang).

The inscription is written in Khmer and contains 30 lines. It is dated 890 Saka. It mentions the previous facts in connection with a foundation and refers to an address (nivedana) presented in 847 Saka (925 A. D. to the king who is gone to Paramarudraloka i e. Īśāna-varman II.

This is the only inscription which refers to a date within the reign of Iśana-varman II.

No. 105. ANGKOR VAT INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN V. Dated 890.

The inscription was edited by Finot in BFFEO, XXV. 365.

It is engraved on a stele found in the ruins of a brick temple just outside the north-east angle of the ditch round Angkor Vat. The central part of the stele is lost and the existing portions contain 9 Sanskrit verses and eight lines in Khmer. The metres are Upajāti (v. 4), Śloka (vv. 1, 5-7), Indravajrā (vv. 8, 9), Vasantatilakā (v. 2) and Sārdūlavikrīdita (v. 3).

The inscription records that in the year 890 Saka (968 A. D.) king Jaya-varman V, who ascended the throne in that year, ordered his general $(Sen\bar{a}pati)$ Virendra-varman to make a religious foundation $(sth\bar{a}pan\bar{a})$ and to confirm it by an official act (prasasta). This inscription seems to be the official record of the foundation which was a temple dedicated to a god, evidently Visnu. This temple was situated in Kapilapura, which was presumably the old name of the locality where the inscription has been found.

TFXT.

हरिरेकाण्णंबादृब्बींमुद्धृत्य जय ... ...। सेवितस् स्मृतिमात्रेण यो दाता पदमञ्ययम् ॥ १

> प्राप्ते कलौ किल कलङ्ककलाकलाप-लोइन्डगहरितकारिविपडिवृद्धा । तद्भन्जनात् कजभवो भुवि राजभूयम् स्वस् स्मावतारयति धूर्जटिपङ्कजाक्षौ ॥ २

देव्यां राजपरम्परोदयमुद्धि श्रीकण्ठवैकुण्ठयोतिकाल काला प्रवासक्य ठवेकुण्ठयोरेकाङ्शो वसुधाधुरामधिकधीरा वारिधेर्द्धारणे ।
जातो धौतयशास् समस्तगुणभृद्धममीवदाता कृतिन्
वागमी वासवसस्यस्थलक्षणयुतो गर्भश्वरो यो वशी ॥ ३

वियद्गहैश्वर्थ्यशुभोदयः श्री-राजेन्द्रवर्मोश्वरसूनुरासीत्। (राज)न्यवङ्शाम्बरमीरजाति (राजा जयी श्रीजयवर्मदेवः) ...॥ ४

वियद्ग्रहेश्वर्यशके तस्मिन् तहद्दाय स ॥ ६ तद्बाहुदण्डमाश्रित्य यूनापि कलिनाधुना । वद्भस् सञ्जालितो धम्मी न स्लल्ट्येकपादपि ॥ ६ सेनान्या जन्यज्ञयना स श्रीवीरेन्ट्यम्

सेनान्या जन्यजयिना स श्रीवीरेन्द्रवम्म णा । वन्यवीर्य्यण वीरेस्तन्तस्मिन्तद्वद्वापयत् ॥ ७

Restored from an identical verse in No. 106

ज्वालाभिरालीह्वियद्भिरुद्धुं धूमध्वजैरौरवभावृताङ्गम् । ये लङ्क्षयन्तो भुवनेन्द्रवाणीन् ते यान्तु यावद् रिवरात्रिराजौ ॥ ८ आसंहतेरिन्द्रपदे रमन्तान् ते येऽनुकुर्व्वन्ति नृपेन्द्रवाणीम् । सपुत्रपौत्राः पुनरन्तकाले हरेः पदं यान्तु निरामयन्ते ॥ ६

No. 106. PHNOM BAKHEN INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN V, Dated 890 SAKA.

The inscription was edited in BEFEO, XI. 396.

It is engraved on the central temple on the hill, named Phnom Bakhen, near Angkor Thom. It begins with "Om namas Sivāya" and contains two Sanskrit verses, which are indentical with vv. 4 and 6 of Ins. No. 105, and 13 lines in Khmer.

The Khmer portion contains an order of king Jaya-var-madeva to Rājakula-mahāmantrī, Caturācārya, and to Mratāñ Śrī Lakṣmīndropakalpa asking them to copy the orders of king Yaśo-varmadeva (and probably also to put them into effect). Then follows a list of persons appropriated to the service of god Śrī Yaśodhareśvara and furnished by the village of Udyāna in the district of Purandarapura.

The inscription proves that the temple on Phnom Bakhen was a Saivite one and the god was named Yaśodhareśvara. It was evidently founded by Yaso-varman whose pious foundations bear names beginning with Yaśodhara (Yaśodharapura, Yaśodharāśrama, Yaśodharagiri, Yaśodhara-taṭāka). Another inscription found in the same temple is nearly identical, but the names of the village and the district are different (BEFEO. XXV. 363).

No. 107. BANTAY SREI INSCRIPTION, Dated 891.

The inscription was partly edited in the *Memoires* Archeologiques, Tome J, published by the "Ecole Francaise d' Extreme-Orient" No. I, p. 71, and partly by Coedes (IC. 144).

The temple of Bantay Srei is situated about 13 miles to the north-east of Angkor Thom,

The inscription is written partly in Sanskrit and partly in Khmer. The Sanskrit portion contains merely an invocation to Siva, called Tribhuvana-mahesvara in eleven Stokas. The Khmer text, twenty-three lines in prose, records the donations made by king Jaya-varman V to Tribhuvana-mahesvara, the pious foundation of king Rājendra-varman. It also defines the limits of the domain of the god. The details of the boundary show that the domain of Tribhuvana-mahesvara was contiguous to that of god Hari-Hara mentioned in Inscription No. 72 above.

A Khmer inscription of thirty-four lines (Memoire No. 2, p. 74) is engraved on another pillar of the same door which contains the above. It contains a list of offerings by various persons to the same temple.

TEXT.

विविच्य चेदं पश्यन्ति ययोध्यांनदृशोऽनिशम्।
अग्न्युष्णतावत् भूयास्तां शिवशक्ती शिवाय वः ॥ १
आचैतन्यादुपादानकालाव्यकः स्वक्रम्भणा।
जन्मना जगतां कर्त्तानुमितो यश्चिदाचितः ॥ २
कर्त्तृत्वे युगपत्रानाकार्य्योत्पादस्य दर्शनाः।
न्नित्यानुत्तरसर्व्वार्थं यस्य ज्ञानमसाधनम् ॥ ३
श्वित्यादिभिः प्रसिद्धाभिस्तनुभिस्तन्वता जगत्।
उद्भवः कारणता स्थाता येनानश्चरम् … ॥ ४

शक्तिशक्तिमतोर्ध्यक्तं भेदाभेदौ प्रदा ... ।
... योऽधत्त संपृक्तमेकं स्त्रीपुंसयोर्ध्वपुः ॥ १
... अन्तप्रतिद्वन्द्वैर्ध्यस्य धम्मीदिभिर्यु ता ।
विश्तादिगुणान् सन्तः स्मरन्ति स्मरनिप्रहात् ॥ ६
मिथतार्ध्यः सुधां दत्वा परेभ्यः पिवतो विषम् ।
यस्य मृत्योरसद्भावो विद्वद्विरनुमीयते ॥ ७
वाग्वेशचारित्रगुणान् स्वीकृत्यावयवैः स्थिताः ।
यस्य सर्व्वात्मनोऽन्योन्यं विवदन्तेऽरूपबुद्धयः ॥ ८
ट्टष्टादृष्टार्थविद्यानां य एकः प्रभवः परः ।
विकरुप(भे १)दाद् भिन्नानां सर्व्वापामिव चन्द्रमाः ॥ ६
सार्थेनेश्वरनाम्नैव कृत्स्नानस्पृशतापरान् ।
यत्स्वामित्वमसन्दिग्धं स्थापितं भवचारिणाम् ॥ १०
जीयात् स(श्री)(त्रि)सुवनमहेश्वर इतीरितः ।
कृत्तिवासाः कृ(तस्त)वासोः स्विङ्गमूर्तिश्चिरादिह ॥ ११

No. 108. FOUR DEDICATORY INSCRIPTIONS OF BANTAY SREI.

Three of these were edited in *Memoires Archeologiques*, Tome I (Nos. 6-8, pp. 92-93) and one by Coedes (*IC*. 143). They all refer to the religious foundations of Yajñavarāha, the preceptor of king Jaya-varman V (for this identification of *BEFEO*. XXIX, 291 ff), and his relations.

A

TEXT.

तेन यज्ञवराहेण भत्तया वागीश्वरीनिमाः। विद्यागुरुद्वयस्यापि स्थापिता स्थितिवेदिना ॥

Translation

Yajñavarāha, who knows the rules and usages, has ins-

talled, with devotion, an image of Vāgisvarī (Sarasvatī) and those of two Vidyāgurus (Professors of the donor?)

B

TEXT.

तेन यज्ञवराहेण पित्रोर्द्धममिवबृद्धये । उमामहेश्वरनिमे स्थापिते स्थितिवेदिना ॥

Translation

Yajñavarāha, who knows the rules and usages, has installed the images of Umā and Mahesvara for increasing the religious merit of his parents.

C

TEXT.

तस्य यज्ञवराहस्य जाह्नवीति यवीयसी । स्वसा संस्थापयामासः भक्तयाः लिङ्गमिहैश्वरम् ॥

Translation

Jāhnavī, the younger sister of Yajñavarāha, has installed here, with devotion, a linga of Īśvara.

D

TEXT.

जयित प्रथमः पुंसां यस्य शब्दगुणं पदम् । परमं परमार्थज्ञेस् सन्दृष्टमिव मध्यमम् ॥ १ तस्य यज्ञवराहस्य संवन्धी धम्मे बान्धवः । आख्यां श्री पृथिवीन्द्राद्यां पण्डितान्तामवाप यः ॥ २ तेनेह स्थापिता विष्णोः प्रभविष्णोरियं निमा । भक्तया भागवतार्थेण सर्व्वशास्त्रार्थवेदिना ॥ ३

Abstract of contents

Pṛthivīndra Paṇḍita, a relation and spiritual friend of Yajñavarāha, has installed here an image of Viṣṇu.

No. 109. KOK SVAY PRAHM INSCRIPTION, Dated 891.

The inscription was edited by Coedes (IC. 187).

The temple of Svay Prahm forms a part of the Roluos group in the eastern part of Siem Rap, to the south of Mount Kulen and east of the river Prek Spean Kack.

The inscription is written in Khmer. It commences with the date 891 Saka and records a royal order to the village elders (grāma-vrddha) and notable persons (puruṣa-pradhāna) of Hariharālaya. It mentions several dignitaries, viz. Mratāñ Khloñ Sabhāpati, Vāp Brahma, Sten añ Caturā-cārya of the first rank, Sten añ of the third rank, Mratāñ Śrī Jayendrapaṇḍita, Mratāñ Khloñ Śrī Vīrendravarman, Mratāñ Khloñ Śrī Mahīdharavarman, Mratāñ Śrī Lakṣmīndropakalpa and Narendravallabha and the Mratāñ (Ga ?) ṇapativallabha.

This inscription proves that the Roluos group of temples mark the site of Hariharālaya, where Jaya-varman II twice fixed his capital, and died and where his successors reigned till the foundation of Yasodharapura by Yaso varman.

No. 110. KOK ROSEI INSCRIPTION.

This inscription was noticed by Aymonier (I. 420-23) and Coedes (BEFEO, XXVIII. 113).

Kok Rosei or Nak Ta Bak, where the stele bearing this inscription was found, is about $2\frac{1}{2}$ miles to the east of Mount Kulen.

The inscription is very much damaged and is only partly legible. This is much to be regretted as it seems to have dealt with some important matters, eg. the families which gave their daughters to those holding the supreme power; the devoted and faithful servants called Sanjak who guarded the person of the king in battles, their oaths and inalienable property (mrtakadhana); the education of the sons of the family which supplied royal officials; various grades and classes of royal officers etc.

Special importance attaches to the reference to a king. with name ending in Varman, who is said to have ascended the throne in the year X91 (the figure for hundred being lost). Aymonier took the king to be Jaya-varman III, and the date as 791. This view was generally accepted till Coedes pointed out that the king must be Java-varman V and the date, 891. This king is known from other records to have ascended the throne in 890, but Coedes holds that he obtained adhirājya or rājya in 890, and dharmarājya, according to this inscription, in 891, which probably refers to a different religious ceremony.

No. 111. PRAH EINKOSEI INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN V. Dated 890, 892.

The inscription was edited in ISC. 77; and the Khmer portion noted by Aymonier (II. 404-407).

Prah Einkosei is the name of an old temple in the town of Siem Rap. The inscription, engraved on a stele, is written partly can sandy National and partly in Khmer. The Sanskrit portion, which is divided into three parts (A. B. C.), contains forty verses and about twenty lines more containing a few words of other verses. Many of these verses are also found in the next inscription (No. 112). Some missing letters in this inscription, restored with the help of that record, are given within brackets.

The metres are .

A, Śloka (24,9); Vasantatilaka (1); Sragdharā

(5); Śārdūlavikrīdita (6,8); Upajāti (7).

B. Vasantatilaka (1, 3, 8, 10, 13, 16, 20, 23); Upajāti (2, 4, 25, 27); Āryā (11); Śloka (6, 9, 12, 19, 32, 33); Mālinī (7, 15, 18); Vamsastha (14); Sragdharā (17, 21, 22, 30); Šārdūlavikrīdita (24, 28); Tristubh (29, 31);

C. Sardulavikridita (1); Vasantatilaka (2);

Sloka (3).

After an invocation to Siva (vv. 1-4) the inscription refers to king Bālāditya of Aninditapura (vv. 5.6) of

the race of Somā and Kaundinya. Then follows an eulogy of his descendant king Rājendra-varman (vv. 8 ff.). This completes the first part. The second part begins with an invocation to Siva, and then follows the eulogy of Jaya-varman V. The rest of the inscription mentions the religious foundations of Indralakṣmī, daughter of Rājendra-varman, and her husband, Brāhmaṇa Divākara-bhatṭa, born on the river Kālindī (ie. the Yamunā in India). These foundations included (1) an image of her mother installed by Indralakṣhmī in 890; (2) a temple at Madhuvana, dedicated to three gods with Siva Bhadreśvara at their head, by Divākarabhatṭa; (3) an image of Viṣṇu in the town of Dvijendrapura with an āśrama; (4) a hospital and (5) an image or a temple of Bhāratī.

The inscription adds that Jaya-varman V, who had attained adhirājya in 890, gave, while he was a yuvarāja, the Madhusūdana-grāma to the god Hari installed by Divākarabhatta.

The third part of the This cription begins with an invocation to Vāgīśvarī and records the installation, by Divākarabhatta and Indralakṣmī, of the raised arm of an image of Viṣṇu (a linga?) in 892. It also names Vasudeva as having established a Sivalinga (probably the one referred to at the beginning of the stele).

The site of Dvijendrapura is obviously represented by the locality where the inscription was found.

The portion of the inscription written in Khmer is divided into two parts, containing respectively 60 and 66 lines. They are, however, very much damaged and mutilated. They contain a long list of precious objects (dravya) given to the gods of Dvijendrapura and such proper names as Rājendra-varmadeva, Dvijendrapura, Śrī-Mahendra, Śrī-Dharaṇīndra and Śrī-Rājendrārimathana.

Mention is made of the gifts made by king Jayavarman to the gods of Dvijendrapura, with a long list of slaves, and also of orders of the king Jayendra-

varman (i.e. Jaya-varman) dated 904, 905 and 906 Saka. Reference is also made to an order of king Rājendra-varman dated 883 Saka, making donations of lands to Vidyāśrama at the request of Divākarabhatta.

TEXT.

A

एकोऽपि बह्रिपवनाक्केविसप्पिताभि रदगीथवण्णरणितस्वरसङ्गताभिः। मात्रा पातु वो बहुधैकापि रसञ्जद्विश्वनीरधौ ॥ २ वन्दे छोछे । (१) कुशारिशू(लिनः) (केशाद्वीथीश) ...।। ३ पायाद् भित्ररसञ्ज्या सम्भन्नास्थरयोगोऽपि वो भशम्। गौरीकटाक्षविक्षेपविचतो योऽदहत् स्मरम्॥ ४ आसीद भूपालमौलिस्फुरितमणिशिखारागदिग्धाङ्घिजश्री-वांस्रादित्योऽपि सन्योऽहितकुस्कमसाकुञ्चनायैकचन्द्रः। सोमाकौण्डन्यवंशे निखिलगुणनिधिईप्रिकीर्त्यातपत्रो दौईण्डद्योतितानिन्दितपुरविछसद्वाज्यलक्ष्मीन्द्धानः ॥ ४ सिद्धैरप्सरसाङ्गणैद्विजवरैरादित्यवन किन्नरै-र्त्रित्यं पादरजोरुणान्तरुचिरैस सदभभदिन्दैन्नेतः। स्वर्गद्वारपुरोदितोऽपि जगतामैशं पदन्दीपयव् लिङ्गशतं विभज्य ... भृतले॥ ६ (तस्यान्वयो योऽरिरसाष्ट्रशाके महीधरो विष्णुरिवोज्ज्वलश्रीः)। राजेन्द्रवम्मीवनिषेन्द्र ...

(शौर्यंड्रे सरिणो बल्ड मरुतो गाम्भीर्यंमम्भोनिधेस ... ऐश्व)र्घमिन्द्रा ... ...। (हरेश श्रियमलं शक्तिङ्कमारात् परान् त्यागन्दैत्यपतेममितिं सुरगुरोज्जीबाह यो) ...॥ ८ निर्दरघोऽनङ्गीभूतो (नो) ... ...। (इतीवाजितमीशं यं कान्त्या धाताधिकं व्यधात्) ॥ ६ (Only a few letters of the following verses are legible) B भोगीन्द्रभोगमणिदीधितिदीपिताङ्गम्1 कान्ते द्धौतकलयाङ्कितकेशवनद्म । वन्दे भवं भवहरं भरितं (भवान्या) भविनां विभूत्ये ॥ १ महीपतेस्तस्य बभूव पुत्रो 🕂 🕂 (दिग्राजवन्द्यों) = hretra Gandin National धातेव वर्णाश्रमसद्भयवस्थां कृत्वा ररामेश्वर(मन्त्रमार्गः) ॥ २ (श्यामो युवा कमलहक कमलाङ्किताङ्किश्) ... को ... चक्रचितचारुकरः कलाढ्यः। (श्रीद्धो गुणी खनवमूर्त्तिभराप्तराज्यः प्राज्यारिराजविजयी जयवर्मादेवः) ॥ ३ यो मण्डले ... म (लब्धोदयो दिश्च विकीर्णतेजाः)। प्रकामदाता युधि दुन्निरीक्ष्यः (पूषेव नित्यं विजितारिपक्षः) ॥ ४ यद् विश्वन त्रि वा भानोर्न्निशायां शशिनः क्रमात् ...

... 11 &

^{1.} Coedes reads दोपिताङ्कम्।

याने यस्य बलाकान्ता साचला वसुधाचलत् । वायुक्षुब्धसमु(द्रोर्मि) ... तारिव संहतौ ॥ ६

> पटुपटहसुभिश्रेर्काहरीकङ्सतालैः करदितिमिळवीणावेणुवण्टामृदङ्गः। पुरवपणवभेरीकाहळानेकशङ्खे -भ्यमकृत रिपूणां (यस् सदा वा)द्यसंघैः॥ ७ यात्रामखानळशिखोद्यतधूमकेतो-रासाद्य यस्य वळिनोऽस्त्र(निपातघा)तम्। त्रस्ता विदुद्भुवुरशेषरिपुप्रवीरा-स्यक्ताभिमानमद्माशु महीमहाजौ॥ ८

(दिञ्यास्त्र)शिखिना यस्य दग्धं वैरिमहावनम् । न रुरोह पुनस्सिक्तं मन्त्रि .... ।। ६

... सरभसं इतसिंहनादन्
दुर्व्वारवैरिवरवारणकुम्भक्टे।
यं राजसिहमसितिक्षणनेखेत्रहारन्
दृष्ट्वा नराधिपमृगाः प्रययुर्व्वनान्तम्॥ १०
अरिकरिकुम्भक्टपटुपातनविघटितविमौक्तिकैन्निचिता।
सङ्खे¹ यस्यासिलता
विजृम्भिता कालजिह्नेव ॥ ११

चिक्रवन्मुक्तचक्रेण च्छित्रारातिशिरोम्बुजैः। रणे रत्नालिरुचिरैरच्चिता येन दिग्वधूः॥ १२

> छित्रारिमूर्द्ध²रुधिरोधिविष्टिप्तधार-माधारमे · व्य ... कृपाणम् । उत्पुः इनीरजरजोरुणिताङ्कि पाणि-र्य्यस्य स्थिता प्रियतमेव करे जयश्रीः ॥ १३

^{1.} This word also occurs in No. 112, probably for 积蓄 11

^{2.} Ins. No. 112 has THE in place of HE

विधृतस्त्रड् गाप्रभयाद्विलिम्बनीमित्रपक्षवक्षःक्षतजारुणां श्रियम् ।
विलोक्य कीर्त्तः कुपितेव दिग्द्रुता
प्रियापि यस्य प्रययौ न सिन्निधिम् ॥१४
वरनरहरिखड् गैर्म्मत्तमातङ्गसंचैविविधशरसम्हराकुलं सिह्नाहै
रणवनमदहद् यो दीप्रशस्त्रानलौचैः ॥१४
दिइद्नितद्नतकपणस्कुरितोर्मिपातमस्त्राभिषातधनगज्जितवीरनीरम् ।
योऽनेकदुर्गरणसागरमाततार
शक्तिप्लबं सम्मिरुद्धा यथैव रामः ॥१६

भोगीन्द्रश्वासवातस्फुरितविषचयोद्भृतविष्ठिप्रदिग्धन् त्यक्षा भृङ्गीव शुष्कं हरिक प्रमनिशं नष्टवोधं विशीण्णेम् । इद्धे घौताननाको निख्ळगुणनिधौतकीण्णेसत्कीर्त्तिपत्रे क्लाप्क कार्यक्ष समाविष्ठ स्वाप्त्रकार्यक्षिणे सस्य स्थानीः ॥ १७

> किलकलुपमहाच्यो धर्मसेतुस्त्रिलेख्या मथीतवरमुजङ्गः कीर्त्तिलक्ष्मीनिवासः। विद्युधमुनिगणानामाश्रयः कल्पवृक्षः क्षितिधर इव विष्णोरास बाहुर्व्यदीयः॥१८८ यस्याप्रिहोत्रधूमेन दिङ्मुखे शबलीकृते। मीतास्तत्पतयो जग्मुर्व्वनं बनफलाशिनः॥ १९६ युआनुलिप्तवरगल्धसुगन्धिताशा स्निग्धा विचित्ररचनारचिताङ्गयष्टिः। जित्वा रराज कुसुमास्त्रसमप्रकान्ति-माह्नादयन्त्यवनिमिन्दुकलेव यस्य॥ २०

^{1.} No 112 has रराजोज्ज्वला ।

वित्र वर्षः ख्यातबीर्व्यरितपटुरुचिभिध्वस्तपापान्धकारैव्वेदान्तज्ञानसारैस् स्मृतिपथनिरतैर्व्वीतरागैरछुव्धेः ।
धम्स्यैरष्टाङ्गयोगप्रकटितकरणैरकर्कमार्गानुयातैक्विंद्यन् ध्यानामृतार्द्वरसङ्गद्वभिनुतो वेदवेदाङ्गविद्धः ॥ २१
भूतेशो भूतशेषो गतविभवभवो भासमानो विमानो
राजा राजेन्द्रकान्तो जितविजितिरपुम्मधिवो माधवाभः ।
... (न्त्रिकस्थो वह ... नध ...) ररणे शक्तियुक्तः परेषाः
मिद्धां छक्ष्मी विमालां करिकरटतटा ... स्वयं यः ॥ २२

तस्य प्रकीर्ण्णयशसः प्रथितानुका श्री-राजेन्द्रव(मर्भ) ... भू ··· या । प्रेम्ना² द्विजेन्द्रमिह्वी निजमातुरक्षीम् प्रातिष्ठिपत् खनवमूर्त्तिभिरिन्द्रस्थिमीः ॥ २३

जामाता भुवनेश्वरस्य सक्छक्षोणीन्द्रच्डामणे-ह्रोंकाकान्तजयश्चियः पृथुयशा राजेन्द्रवम्माभिधेः। देवो भट्टदिबाकरो मधुवने संस्थाप्य देवत्रयं स्यालश् श्रीजयवम्मदेवनृपतेभेद्रेश्वरेऽकल्पयत्॥ २४

सुवर्णयानादिधनैरुपेतं
विचित्ररक्षाभरणप्रदीप्तम् ।
प्रभूतभूराजनताम्रहेमगोदासदासीमहिषाश्वनागम् ॥ २४
भद्रश्वरेणैव विमिश्रभोगइत्वादिदेश स्वयमेव देवः ।
पट्खारिका भोजनतण्डुलानानतदागतेभ्य(ः) प्रतिवत्सरन्त(त्) ॥ २६

^{1.} No. 112 has विशालों which is probably also the reading here.

^{2.} Read graff!

न्दुग्धाब्धिवत् प्रीतिकरं	स भूयः।
श्रमात्तिनाशं विपुल	
	11 2

त्यक्ता कम्मफल(') विजित्य विषयान् कामादिदुर्गाकुला -न्यो ... ...

> रो मधुवने संस्थाप्य स**द्भार**तीम् ...॥ २⊂

(निधाय भूयः) प्रतिमां स विष्णो-द्विजेन्द्रपुर्व्यां विधिना विधीन्द्र(ः)। प्रियेन्द्रलक्ष्म्या ... द्विजेन्द्रो द्विजेन्द्रविद्याश्र(म)मत्र चक्रे।। २६

कालिन्दी यत्र रम्या बतुभ ... रिज्य ... जैद्विजेन्द्रैष् षट्त्रिशद्भिस् सहस्रौरनुसवनकृतैक् ज्यजुस्सामशब्दैः । कृष्णः कृष्णाहिमद्दी दितिजेक्कल्हरः क्रीडितो यत्र बाल्ये तत्रैवाभृत् स देवो दिवसकर इति ख्यातभट्टस् सुकीर्त्तिः ॥ ३०

सुवर्णियानं मधुसूद्दनारूय-ङ्ग्रामङ् हरौ श्रीजयवस्मदेवः। द्विजेन्द्रपुर्य्यां युवराड् दिदेश वियद्विलाष्ट्राधिकृताधिराज्यः॥ ३१

कूराश् शठातिलुब्धा ये पर³धममैविलोपकाः । ते यान्ति पितृभिस् सार्द्धन्नरकं मनुरत्नवीत् ।। ३२ स्वधममीद्धिको धर्माः परकीय इति श्रुतिः । अतो भवद्भिः पाल्योऽयन्त्रिवर्गफलकाङ्क्षिभिः ॥ ३३

^{1.} Read द्वागांकला ।

^{2.} Read ऋग्यजुस ... !

^{3.} No. 112 has ## 1

^{4.} No. 112 has रौरवाग्रावम्।

C

उद्यद्भानुनिभा विभिन्न कमलं खं याति या संहती सृष्ट्यर्थ पुनरेति चन्द्ररुचिरा यन्मानसं मानिनी। वण्णेरात्मक ··· स्निता सा शक्तिर्भु वनेश्वरो(द्य)करी वागीश्वरी पातु वः ॥ १

> भूयस् सुरारिमथनोद्यतचित्रबाहु-रूपन्त्रिवर्गफल्रद्रोपलकं प्रियायाः । देवो दिवाकर इह प्रथितं पृथिव्यां प्रातिष्ठिपद्विनवमूर्तिभिरिन्द्रलक्ष्मयाः ॥ २

भ ... अकः। वासुदेवः प्रसन्नात्मा शिवलिङ्गमतिष्टिपत्।। ३

No. 112. PRASAT KOMPHUS INSCRIPTION OF JAYA-VARMANOV, Dated 892, 894.

The inscription was edited by Coedes (IC. 159). The temple group called Prasat Komphus is situated in the Province of Mlu Prei, about 10 miles to the south of Phnom Sandak (see No. 73). The inscription is engraved on the four faces of a stele in the court of the temples. The first face contains 47 Sanskrit verses. The second face contains 39 lines in Khmer, by 5 Sanskrit verses. The third face has 59 lines in Khmer mixed up with 7 Sanskrit verses. There are 47 lines in Khmer on the fourth face. There are thus altogether 59 Sanskrit verses, of which 31 are found in the preceding inscription. The metres of the verses are Śloka (24, 11, 12, 15-17, 24, 26, 29, 32, 37, 48-52, 55-59); Upendravajrā (43); Upajāti (8, 13, 20, 21, 23, 40, 41, 45); Vamsastha (34); Vasantatilaka (1, 9, 14, 18, 19, 22, 25, 28, 30, 33, 41, 46, 53, 5.); Mālinī (27, 35, 38); Sārdūlavikrīdita (5, 7, 10, 42, 47); Sragdharā (6, 36, 39); Āryā (31).

The inscription records the religious foundations of Divākarabhatta, mentioned in the preceding inscription, in Madhuvana (or Madhukānana), the site of which is evidently now represented by Prasat Komphus. To the gods installed by him in Dvijendrapura and Madhuvana was assigned a common property (miśrabhoga). This explains the large number of verses which are common to the inscriptions Nos. 111 and 112.

This inscription, like No. 111, mentions the king Bālāditya of Aninditapuca (vv. 6-7), eulogises his descendant king Rājendra-varman (vv. 8-20) and his son Jaya-varman V (vv. 21-40), who became kings respectively in 866 and 890 Saka, and mentions the religious foundations of the Brāhmaṇa Divākarabhatta viz. a Viṣṇu-Maheśvara linga named Dvijendra (v. 42) and an image of Viṣṇu and a Vidyāśrama (school) in the town of Dvijendrapurī (v. 43). Reference is also made to his religious foundations in Madhuvana (v. 47). His sons, out of devotionatto their mother, installed an image of Viṣṇu (v. 45).

Madhuvana was granted by Rājendra-varman and confirmed by king Jaya-varman (v. 55). Its domains are defined (vv. 56-59), and the territories of the gods of Madhuvana and Dvijendrapura are joined together (v. 48). The articles of food prescribed for the divinities are mentioned in vv. 49-50 and the usual imprecations are contained in vv. 51-52.

The Khmer text in the second face contains an order of king Jaya-varman V., dated 894, regarding the lands given to the god of Vrai Gmum (Madhuvana) by Rājendra-varman. It seems to refer to the funeral ceremony of the mother of Rājendra-varman and names a number of dignitaries viz. Añ Śrī Virendra-varman, Mratāň Śrī Kṣitīndropakalpa, Mratāň Khloň Śrī Rājavallabha, Inspector of the Royal bed-chamber, Mratāň Śrī Nṛpendravīra, Mratāň Śrī Narendrāyudha, Mratāň Śrī Jayendravikhyāta, Vāp Vimala, Inspector of the property of the dead etc. A list of serfs is also given.

The Khmer text in the third face enumerates the orna-

ments of the divinities, viz. Dvijendrasvāmī, Sivalinga, holy image of the deceased queen-mother, image of the princess Indralakṣmī, Bhagayatī, and Sivalinga of the north. Then follows a list of cult objects belonging to the temple.

A Sanskrit verse (v. 54) between two portions of Khmer text mentions the gift of palanquins by the king to a number of officials.

The Khmer text on the fourth face enumerates the donations of the deceased queen-mother to the image of Indralakṣmī and other statues. This deceased queen-mother is evidently different from the one referred to above.

TEXT.

(The verses which are identical with those of No. 111 are indicated below by signs of equality).

 $Vv_1 = A, 1-4$

Only a few letters of v. 5 are legible.

Vv. 68 = A. 5.7

सामादियोगपरिवर्द्धितदिङ्मुखश्री-रुद्यत्त्रतापकरमण्डितमण्डलाद्यः । पद्मोदयाः ...

Vv. 10-11 = A. 8-9

3 11 ...

यस्य यानवलोद्धृतघूलि ··· ·· ।

... मर्महत् ··· स्थो राहुग्रासभयादिव ॥ १२

यहुन्दुभीनामसक्वित्रनादै
घीरै रणे गोगणगोभृदिन्द्राः ।

... 11 23

सन्त्रास

मिभन्नदप्तवरवारणकुम्भकूटा-
द्रक्तस्रुतिप्रचुरकईमचर्चिताङ्गः।
वैधव्यदो
2 2 11 88
वनुज्यांघातघोषेण पूरयन्दिङ्मुखानि यः।
ववर्ष शस्थारौघान् रणे शक [इवापरः] ॥ १६
हणानिलोद्धताश् शाल्मलितृलवद् द्विषः।
हिमरे न कचित् स्थानं भ्रमन्तो गहनाम्बरे ॥ १६
न शक्तिभरुवाभिद्दीरिता भू।
·· ·· भिरु भिरिव संयुगे ॥ १७
दुर्व्वारद्नितघनकुम्भविदारणोत्थ-
मुक्ताफळप्रकरदन्तुरतीक्ष्णधारः।
युधि यस्य स्राज्ञ खड्गः॥ १८
मत्तद्विपेन्द्रहरियूथ्युतं संखड्ग
भीमे विपक्षगह।
र्यावद् द्विपात्र वनितानयनाम्बुसिक्तः ॥ १६
यस्याम्बराद्धम् विनिर्गतापि
कीर्त्तिः प्रकीर्णा।
च वृति-
ह [े] ष्टा रजन्यामिव शीतरश्मेः ॥ २०
Vv. 21-23 = B. 2.4
कुच्छ्रेण हरिणा।
शासनेनेव येन तु ॥ २४
चन्द्रः क्रमेण सकलो रुचिरो रजन्यां
भानुर्दिवाकर ।
न्ती रराज भवि यस्य पतित्रतेव ॥ २४

```
Vv. 26-35 = B. 6-15
            V. 36 = B. 17
            V, 37 = B. 19
            V. 38 = B. 18
            V. 39 = B. 22
( First two lines of v. 40 are missing )
     ··· शशिक्छामिव वर्द्धमानां
     गान्दी ... ... ... ।। ४०
          ... ... दबुद्धिः
     हिंवाकरस् सामविद ... ...।
     ... ... रिपुभोगिभोगान्
     ममर्द मन्त्रीः स ... .. ॥ ४१
     ... शिवभावनामृतरसस्वादप्रसक्तोऽपि सन् ।
लिङ्क विष्णुमहे ndira Gandhi National ...
               नकु ... ईशं द्विजेन्द्राह्वयम् ॥ ४२
             V. 43=B. 29
     वक्त न्द्रविम्बगिलतामृतवाहिनी वाक
     प्रह्वाद्यत्यिखल ...
          ... ... विल्ह्या
     यस्यासकृत्स्थितिधरै व्विधृता शिरोभिः ॥ ४४
     तस्यात्मजो धर्मानिधे ...
                         ... र्श-
     मतिष्ठिपत् मातुरतीवभक्तः ॥ ४४
वाक्यामृतेन परिधौतकरा धरेन्द्रा
           (ll. 2-3. missing)
प्रातिष्ठिपत् स्वजननी महसेन्द्रस्थिः ॥ ४४
              V. 47=B. 24
```

^{1.} Read que 1

मिश्रीकृत्य स देवेन मधुकाननवासिना ।

द्विजेन्द्रपुरदेवे न्व¹त्राश्रम(ं) पर्य्यवरूप्यत् ॥ ४८
धान्यशतं प्रतिवर्षं कल्पितं मधुकानने ।
दातव्यं कुळपतिना भृत्यैश्चाश्रमपोपकैः ॥ ४६
प्रतिमासं ... मधुरे मधुकानने ।
मधून्छिष्टैकपिण्डश्च विद्याश्रमविभूस्थितैः ॥ ५०

Vv. 51-2=B. 32-33

V. 53 = B. 1

शैंद्धेशयाजकपुरोहितकार्य्यमुख्याः साध्यापकाश्च गुणदोपदृशो धनेशाः। राज्ञः प्रसादमधुकाननल्यधदोला भद्रश्वराच्चिनरता यतयोऽत्र धन्याः॥ १४ दत्तं मधुवनन्देवे श्रीमद्वाचन्द्रवर्मणा। गृहीत्वायवनाच्छेषं भूयश् श्रीजयवम्मणा॥ १५ भूमिराकरोलात् प्राच्यां याम्यां सपर्थे संज्ञितात्। प्रतोच्याच्च स्थलाभङ्गादुदीच्यां भारतीगृहात्॥ १६ आसुरभेस्तधाग्नेय्यां नैङ्गि त्यांस्तीद्रुमाह्वयात्। वायव्यामानष्टशशादेशान्यां थ्लान्प्रगोपुरात्॥ १७ प्राकृ ः खालोविषयेशो दत्तवान् राजशासनात्। भूयो विकमविजयो राज्ञः श्रीजयवम्मणः॥ १८ श्रीन्द्रलक्ष्म्यन्वये भूमिमेतां मधुवनावृताम्। राज्ञस्तत्र प्रधानत्वादयाचत दिवाकरः॥ १९

No. 112A. TA TRU INSCRIPTION, Dated 900

This inscription was edited in *BEFEO*, XXV. 370.

Three small pillars were found at the village called Ta

Tru in Angkor Thom, about 436 yards to the south of Bayon.

^{2.} Or समर्थ**ा**

They all bore inscriptions, of which one is almost wholly illegible and the other two are only partially preserved. These three were believed to have been parts of one and the same inscription, but that is not very likely. The first fragment, containing about 30 lines, began with a Sanskrit verse, of which little remains. The Khmer text that follows contains an order of king Jaya-varmadeva, making donations of lands to Divākarabhatta. The order of the king was notified to Mratāň Khloň (Governor) Gláň, M. K.¹ Kṣitindravarman, M. K. Vīrendrādhipati, M. K. Kavīndrapaṇdita and to M. Śrī Dharaṇīndropakalpa.

The second fragment, of about 30 lines, begins with a Sanskrit verse in *Sragdharā* metre which closely resembles v. 30 of the Prah Einkosei Ins. (No. 111) and refers to the birth of Divasakarabhatta on the bank of the holy river Kālindī (Yamunā) in India where Kṛṣṇa spent his childhood. It mentions the figure 1090, but in what connection it is difficult to say.

The Khmer text that follows refers to some donations of Jaya-varman V in 900 Saka, but it is difficult to understand its connection with the latter part which mentions M.K. Śrī Vīrendrādhipati and M. Śrī Jayendravikhyāta.

Divasakarabhatta is evidently another form of the name Divākarabhatta.

Text of the verse in fragment 2
कालिन्दी यत्र पुण्या प्रवहति ... ...
... सहस्राधिकनवतिञ्चता यत्र सा ...।
कृष्णः कृष्णाहिमद्दी दितिजकुलहरः क्रीडितो बालस्पस्तत्रैवाभूत् स देवो दिवसकर इति ख्यातभट्टः सुकीर्त्तिः ॥ १

No. 113. PHNOM BANTAY NAN INSCRIPTION Dated 902, 903.

The inscription was noticed by Bergaigne (JA. 1882,

^{1,} M=Mratan; K=Khlon.

Part II, p. 178) and commented upon by Kern (Verslagen en Mededeelingen de l'Academie d'Amsterdam IV, iii, 1899). Kern's article is translated into French by Aymonier who also gives a summary of the Khmer portion of the inscription (II, 306).

For locality cf. No. 9.

The inscription is written partly in Sanskrit and partly in Khmer. The Sanskrit portion begins with an invocation to Buddhist Mahāyāna divinities including Lokeśvara and Prajñāpāramitā. (Vv. 1-3). Kern has expounded the philosophy contained in these verses. The inscription then records the installation, in 903 Śaka, of an image of the mother of Buddha by Tribhuvanavajra, whose maternal grandfather, an officer of king Indra-varman, named Śrī, had given a slave named Tīrtha to Jagadīśvara (i e. to a temple of this god). It also mentions the previous installation of an image of Jagadīśvara by the same person and of an image of Lokeśvara by his brother-in-law Somavajra in 903.

The Khmer text records of that in 902 Saka, the ācārya Tribhuvanavajra, in presence of the members of his family gave some slaves to god Trailokyavijayāgīsvara. Mention is also made of vessels cows, buffaloes, rice-fields etc given to the same divinity. The ācārya Tribhuvanavajra also installed, along with his younger sister Ten Vai and his brother in-law Somavajra, an image of god Trailokyanātha. Lonations made to this god by their sons and other chiefs are also referred to.

No. 114. PRASAT CAR INSCRIPTIONS OF JAYA-VARMAN V, Dated 901, 916.

The inscriptions were noticed by Aymonier (II. 386).

Prasat Car is the name of a temple in Siem Rap, about 4 miles north-west of Angkor Thom. The two inscriptions are written in Khmer, and engraved on two walls of the temple. The first inscription records that in 901 Saka king

^{1.} The two dates, originally read as 907 and 908, have been corrected by Kern

Jaya-varman addressed an order to his Brāhmaṇa guru and several high officials called Kamsten to found villages, to establish families and install gods therein; such as a Sivalinga, Parameśvara with the features of the deceased officer Kamsten Śrī Rājapati-varman; two images of Bhagavatī with the features of two ladies one of whom appears to have been the grandmother of Kamsten Śrī Narapati-varman and of Mratān Khlon (governor) Śrī Jayayuddha varman, one Bhadreśvara, one Nārāyaṇa and one Campeśvara.

The inscription then defines the limits of the lands donated to the pious foundation. Most of these lands had been acquired in various ways by Kamsten Srī Rājapati-varman, in favour of whom the pious foundation is made, and the rest by Kamsten Srī Narapativīra-varman, the principal author of the foundation The manner in which the latter acquired one of these lands is rather curious Two of his elephants were killed by Mratañ Hrjayabhāva for having eaten his paddy, and the latter, not having two elephants to give in return, gave instead a piece of land for the installation of Siva linga and the god of Lingapura.

The inscription records donations of lands and slaves to the various divinities mentioned above by Sri Narapativira-varman and Sri Jayayuddha-varman.

The second inscription contains a royal order dated 916 prescribing the establishment of villages and donation of slaves to Siva-linga. The major part of the inscription is damaged and contains the names of the personages mentioned in the other inscription.

The relationship of the principal personages mentioned in this inscription with king Jaya-varman is explained by the Prasat Khna Inscription (No. 117).

No. 115. PRASAT KOK INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN V.

The inscription was noticed by Bergaigne (JA. 1882, part II, p. 165) and Aymonier (II. 419). The temple

called Prasat Kok (not Prasat Preah Dak as Bergaigne wrongly called it), is situated about a mile and a quarter to the north-west of the village of Samrong in the Province of Siem Rap.

The inscription begins with an invocation to the Buddhist Tri-ratna (three jewels) viz. Śrī Ghana-ratna, Dharma-ratna and Sangha-ratna, and then gives the list of kings from Jaya-varman II to Jaya-varman V. It refers to Jaya-varman IV as the conqueror of Campā and the four corners of the horizon.

116. ANGKOR THOM INSCRIPTION The inscription was edited by Finot in BEFEO,

XXIX. 343.

It is engraved on a slab of stone found amid the ruins of the Buddhist terrace to the west of the temple of Bayon in Angkor Thom, close to the modern temple of Prah Kok Thlok. Only the upper portion of the inscription has been preserved and even this overly much damaged. The extant part contains 9 Sanskrit verses and a few words of the tenth. These 9 verses contain invocation to five different forms of Visnu, viz. Vāsudeva (1), Trivikrama (2), Padmanābha (3), Madhudvis (4) and Pundarikākṣa (5); and to Siva (6); Brahmā (7); Takṣmī (8); and Umā (9).

In 1919 a slab of inscribed stone was found amid the ruins of the temple of Prah Pithu and Coedes has argued with great probability that this was part of the same inscribed stone. This stone contains, then, the concluding part of the inscription, but the central part of the stone which contained the remainder of the inscription is still missing.

The concluding part has also been edited by Finot in BEFEO, XXXII 1. It contains eight Sanskrit verses which like the preceding ten, are all in Sloka metre. It records that a high dignitary, who was honoured by the king by the gift of palanquin and other objects of gold,

installed an image called Pundarīkākṣa (v. 14), presumably on the Yasodhara-parvata (v. 5). The fact that eight other deities are invoked at the beginning probably shows that the author of the inscription constructed altogether nine temples for nine gods, and used a record of dedication which was common to all, save the single verse (v. 14) which particularly referred to the god in whose temple it was placed. These nine temples were probably small temples round the central shrine on Mount Bakhen which is now generally regarded as Yasodhara-parvata.

TEXT.

(First part)

पान्तु वो वासुदेवस्य पादशङ्कजपांसवः। भुवनित्रतयोत्पत्तिस्थितिसंहारहेतवः ॥ १ वन्दे त्रिविकमं येन बैलोक्यन्तत् स्थितान्वितम्। ममेद्त्र परस्येति स्वपदैस्त्रिभिरंकितम् ॥ २ नमोऽस्तु पद्मनाभाय सर्व्वसर्गासिसृक्ष्या । निजनाभ्युद्रवाम्भोजप्रा(दु)भू तस्वयम्भुवे ॥ ३ नमोऽस्तु योगि(ह)त्पद्म ... वे नि मधुद्विषे। सुरासुरशिरश्चुम्बि(पदपङ्क)जरेणवे ॥ ४ वन्दे श्रीपुण्डरीकाक्ष ... ... दम्। क्षितां भुविमवोद्धर्तुं (श्री)यशोधरपर्व्वते ॥ ४ नमश् शिवाय यत्स्कन्धो भस्मग्रुभ्रो ज्वलज्जटः। शारदाम्भोद्भक्ताङ्गस् स्वर्णमृद्धीद्रिराडिव ॥ ६ वन्दे पितामहं साम्यात् स्मितास्याञ्जचतुष्ट्यम् । चतु(र्दिक्) ... ... गतां समं वक्तुमिवाशिषम्।। ७ ... विष्णीरमृतार्द्रा पुनातु वः। ... ... नित श्रान्तस्याह्वाद्नादिव ॥ ८

... ... ता रुद्र दिव्यदेहार्द्धहारिणी।
... (दर्शना)वाप्तिमिच्छन्तीव निरन्तरम्॥ ६
... ... सू सान्ति ··· दिव्यदर्शनाः॥ १०
(Concluding portion)

मन्त्री मन्त्रादिकृत्येषु शा स्ता शास्त्र वि दिशेने। यो वभूव विभुभेतु भृ त्यस् सव्वसुखार्पणे ॥११ सरागश्रीरतिश्रान्तः कान्तो मेऽयमितीव यम्। अनीर्घा शास्त्रपीयूपमपाययत भारती ॥ १२ हेमदोलाकरङ्गासिभृङ्गारामत्रमेखलाः। मयुरच्छत्रमन्यांश्च भोगान भतु रवाप यः ॥ १३ विष्णुं श्रीपण्डरीकाक्षनामानं नमतां मुदे। ... आदस्थापितात्मीयभक्तिस स प्रत्यतिष्ठिपत् ॥ १४ स[चो]वाचेति तां वाचं वाचस्पतिविचक्षणः। आचारचतुरश्चारुचरिताचरणाच्युतः ॥ १४ अत्र श्री पु]ण्ण्डरीकाक्षो रक्ष्यतान्धरमकाङ्क्रिभिः। घम्मे ण रक्ष्यते रक्षन्निति सत्यं बिचिन्यताम् ॥ १६ ये हरन्ति हरेरत्र कि श्विहासादिक लिपतम्। अवोच्यादिषु [प च्यन्ते ते यावचन्द्रभास्करौ ॥ १७ रिश्चन्ति ये सदा] तस्य तदेव सुकृतार्थिनः। ... सन्तस्ते वैष्णवे पदे ॥ १८

No. 117. PRASAT KHNA INSCRIPTIONS OF UDAYĀDITYA-VARMAN.

The inscriptions were edited in BEFEO, XI. 400. Prasat Khna is the name of a temple in the Mlu Prei District. The first inscription, dated 923, contains 11

Sanskrit verses, the metre being $S\bar{a}rd\bar{u}lavikr\bar{u}dita$ (1, 3, 5, 6, 9, 11), Visantatilaka (2), $Sragdhar\bar{a}$ (4, 7), $\bar{A}ry\bar{a}$ (8) and $Upaj\bar{a}ti$ (10).

The first three verses are very much damaged, but enough remains to show that they contained an invocation to Viṣṇu. The inscription records the installation of a golden image of Viṣṇu by Narapati-varman, the elder brother and general of king I dayāditya-varman. It gives the date of his accession as 923 Saka and describes the valour of his brother in a way which indicates that the king owed his throne to the military campaigns of Narapati-varman. The inscription also supplies a genealogy "of the royal family of Sreṣṭhapura" which may be represented as follows:

Rājapati-varman and Narapati-varman are also mentioned in Prasat Car inscription (No. 114),

In many temples at Kambuja one or two small buildings are found just outside and to the east of, the innermost enclosure, symmetrically placed to the north and south of the axis of the shrine. When there is only a single building it is invariably on the south. Generally these buildings are called either the treasure-house or the library. The small building, in the south east corner of the temple Prasat Khna, bears an inscription. Though mutilated, enough remains of it to show that it was a library. This record therefore justifies us in regarding these small buildings within the enclosure of a sanctuary as libraries rather than treasure-houses. The two inscriptions at Prasat Khna may be referred to as A and B.

TEXT

A

येतीकेन वितन्वता तनुभृतामात्मान्तराण्यात्मना
भिन्नाजन्तः ।
नानाकारविकारक्षपमिखळ त्रस् वीकृतन्त ~~र~~ वत-
स्तं वन्दे हरिं ॥ १
येनारविन्द्निलयन्निजनाभिपद्मं
यो।
व्याख्यायते निज रमाधिपत्य-
न्नारायणम् · · · ः ः ।। २
यस्यात्मेन्दुनभोनलक्षीत्यम्युतीक्ष्णाङ्गुभि-
यस्यात्मेन्द्रनभो · · · नलक्षीत्यम्युनीक्ष्णाङ्ग्रुभि- र्प्राह्याभिस्तनुभि · · · · · · · · · · · · · · ।
निम्मू तित्वमुदीरयन्ति मु वशो नास्पद-
निम्मू त्तित्वमुदीरयन्ति मु वशो नास्पद- निर्म्मू त्तित्वमुदीरयन्ति मु वशो नास्पद- निर्वाणाभ्युद्यादिकारणान् कि Arts
आसीदासिन्युसन्धेस् स्कुरितशरकरो निज्जित।रातिवर्गो
राजेन्द्रः कम्बुजेन्द्र न्वयागण।
श्रीमान् यस्त्रिद्धरन्धैर्वरणिभृदुद्यादिखवम्माग्यूकम्मा
दोभ्यांमुर्व्वामसह्यामहिपति ।। ४
वम्मोन्तं युधि नाम विभ्रद्जितः श्रीराज पत्यादि यस्
सेनानीज्जयवर्मणोऽविनभृतां पत्युः सुपत्नी च या।
मातुः श्रेष्ठपुरेश्वरान्वयभुवो यस्यावजः सोऽनुजा
सा सोद्र्यतयाभवद्वरयशस्यागादिभिः सद्गुणै: ॥ ४

योद्धे युद्धसमुद्धताय रिपवे दिन्यं सिद्ग्याङ्गर-न्दाता लोकमिहोदयन्नतिकृते योऽरण्यमाजेद्धंते । उद्धतुं धरणीधरस्य धरणीमम्भोधिमम्रां पुरा लीलां लिप्सुरिबोद्धार पतितान्तां विप्रवान्धौ पुनः ॥ ६ कामन्दग्ध्वा तदङ्गद्युतिनिखिलधनान्यात्मसात्कृत्य गात्रे कीर्त्तिर्भूतार्द्धचन्द्रो¹रिपुजनभयकृत्कालकृटाप्रधवीर्यः । गङ्गाम्भःसुप्रसादो युगनयनभवद्वह्नितेजानुजातरा्² शब्वो सावीश्वरो यः सकलगुणनिधिः साम्बुधि क्ष्मामगक्षत् ॥ ७ तस्यामजो धृतासीर्यु धि³ वैरिगणैरुदीरितोऽन्ताग्निः । गुणगणमणिनीरिनिधिश् श्रीनरपतिवीरवर्म्मा यः ॥ ८ प्रेक्षद्ध्यङ्गमृतानुजेन जयिना यस्तेन युद्धे युत्तो

प्रे**ड्**बद्⁴खड् गभृतानुजेन जियना यस्तेन युद्धे युतो दुर्द्ध पींऽरिगणैरिवामरपतिः श्रोजानिना सा(शौ १)रिणा । यत्कारुण्यसुवृष्टिहृष्टहृदयान्येतानि शुष्कान्यपि प्रारुढ़ानि पुनः फलन्ति च जगत्सस्यानि भान्ता आयुगात् ॥ ६

विद्याश्चतस्त्रश्चतुरस्य यस्य रुचिप्रकाशेन कृतप्रकर्षाः । विवृद्धिमीयुज्जेगतां समृद्धेय पूर्णोडुपस्येष पर्योधिमालाः ॥ १०

तस्मिन् धर्ममिनधी पयोधिरशनां क्षोणी प्रदायानुजे कान्तान्निस्पृद्धीर्य्यवापि स वशी बद्धाि धारात्रतः । सङ्गक्तिर्दे हरिङ्कालिजिते हैमं स्वमृत्तिं परां प्रादादुत्सवयायिनं सुरचितन्तन्तारताक्ष्यीस्थतम् ॥११

B

... ... जल इवांग्रुमान् ।
भेदाभेदात्मने तस्मै परमेशाय नो नमः ॥ १

 ... यनान्तर्व्वासित जगित ।
कल्पान्ते कालबह्वर्यार्चर्व्वाजदाहभयादिव ॥ २

 ... ... वा करौ ।
व्यक्तितौ निजयोगर्छि ज्ञ्योतिः पुञ्जोद्गमाविव ॥ ३

^{1.} Read कीर्तीभूताः।

^{3.} Read vanfero

^{2.} Read तेजोऽनुजातश।

^{4.} Read प्रहसत्।

वन्दे वागीश्वरी जम्।
नम्रामरेन्द्रमृद्धेन्यमाणिक्यासञ्जनादिव ॥ ४
श्रीमन्तः कम्बुजेन्द्रा ।
तेजःकान्तिकलाकोित्तिगाम्भीर्यादिविभूषणाः ॥ ५
राजेन्द्रः श्रीयशोवममी हर्षवम्मी महोउज्वलः ।
श्रीशानवम्मा ततः श्रीजयवर्मा महायशाः ॥ ६
श्रीहर्षवम्मा नृपति था।
राजेन्द्रवर्मा सु यशस्वी जियनां वरः॥ ७
क्रियाबद्गुणबद्येषां म ।
ध्या छक्षणं॥८
रुषा कामारिनिर्देग्धात् कामात् कान्ति!
येपामिव मृते ॥ ६
पादः सुखं सुप्तः पादपीठे हिरणमये ।
त प्रमिलिभुजाम ।। १०
सन्तं वीक्ष्य यहक्ष्मीं सप्तव्वङ्गेषु वहभाम्।
तत्स्पर्द्धिनी ।। ११
न वक्तुं वाक्पतिरयं माम गुणान्।
शब्दराशीन् प्रतिपदं केस ।। १२
नोत्तेजयामास धीनिधिः।
यो धौम्य इव पाण्डूनां रघूणामिव बारुणिः ॥ १३
आवतंसकः।
वागुगङ्गापावितजगन्महेश्वर इवापरः ॥ १४
मृद्धीभिषेकमापन्नं ।
उक्ती यमन्वम्राहयद् गुरुः ॥ १४
अष्टाविंशतिधा शैवी पञ्चधाध्यात्मनै।

भ्रमित्वा मतिमन्थाद्रिमुद्ध्यार्थरसामृतम्।
य विबुधान्।। १७
गुणान्तरज्ञः सुमहान् सत्कार्यारमभभास्वरः।
विवेकी योऽपि धी ॥ १८
नेकप्रदन्धममलं यशः।
क्षेत्रज्ञतत्त्ववद् यस्य भुवनेषु प्रसारितम् ॥ १६
येषु च ।
राजाज्ञा मुनिबृन्देषु समं योगेषु घारणा ॥ २०
स्वभावो यस्य।
क्षमालायैः पश्चादाजा तु पूजकः ॥ २१
हिरण्यहचिना तेन।
जन (१) इतोऽयं पुस्तकाश्रमः ॥ २२
अध्यापकाध्येतृहितैः
··· । Indiractation शास्त्राणां शास्त्र द्विना ॥ २३
सरस्वती पदज
रुई्यश्च तैरेव हवये हारिकर्मणे ॥ २४
इदं विफ्लं यदानवाः।
वस्मितावप्रहशोष न्वितम् ॥ २४
11 12

No. 118. PRASAT THOM INSCRIPTION OF UDAYA-DITYA-VARMAN, Dated 923

The inscription was edited by Coedes in IC, 50. Prasat-Thom is the name of a temple in Koh Ker. (cf. No. 80),

The inscription is written in Khmer and records the order of king Udayāditya varman to Mratāñ Khloñ Śrī Pṛthivīnarendra and Mratāñ Sten Śrī Virendrārimathana to engrave on a pillar the royal ordinance exempting the slaves of the temples of Chok Gargyar from the (duty of corvee?) so that they may exclusively serve the gods.

No. 119. THE SAMBAUR INSCRIPTION Dated 923

The inscription was noticed by Aymonier (I. 307).

It is engraved on the walls of a temple about two miles from the village of Sambaur (Sambhupura) in the province of the same name. It is written in Khmer and may be summarised as follows:—

In 923 Saka (=1001 A. D.) Vāp Dīrgha Hor, guardian of the god at Sambhupura, received a royal order to the following effect:—

In old days Kamsten (probably princes) named Śrī Anantyasiva, Śrī Jayonnatha, Śrī Dhūtarāsi and Śrī Bhagavan Ukṛṣṇa—all relations of His Majesty Parameśvara (ie. king Jaya-varman II)—were the servants of the god of Śambhupura and were reborn in him (ie. were united to him after deathal). Gandhi National

These four dignitaries had erected the temples installed the images of divinities, founded the village, and endowed lands and slaves which were managed by the family of Dirgha Hor.

His Majesty the king, who is gone to Sivapada (ie. Jaya-varman IV), ordered the payment for the ransom of slaves and Dīrgha Hor has received the royal order for their manumission. This order must be respected.

The meaning of the last part is rather obscure, and one would like to know why the royal order of manumission issued by Jaya-varman IV, who died about 942 A.D., was given effect to only in 1001 A.D.

The chief interest of the inscription lies in the fact that it helps us definitely to locate the old town of Sambhupura in the modern village of that name.

No. 120. ROBAU ROMAS INSCRIPTION OF SURYA-VARMAN, Dated 923

This inscription was noticed, along with a few other short records of Sūrya-varman, in BEFEO, XXXIV. 422 ff Robau Romas is in the Province of Kompon Svay. The inscription records the donation, by Someśvarapandita, of a piece of land which he had obtained by the favour of king Sūrya-varman.

The other inscriptions are :-

120 A. Prasat Trapan Run (Kompon Svay) Inscription of Sūrya-varman dated 924 (or 934).

120 B. Tuol Ta Pec (Kompon Thom) Inscription refers to a war of 9 years by Sūrya-varman who became king in 924 Saka. It gives the history of a family of royal officials since the time of Jaya-varman II (BEFEO, XXXIV, 427; XXXV, 493)

120 C. Bos Prah Nan (Choeung Prei) Inscription of Sūrya-varman dated [27] and also noticed by Aymonier, I. 328) records that Bhadresvarāśrama, founded by the king for the gods Lingapura and Lingasādhana, was consecrated by Śrī Prathivindra Pandita of the country of Ramani. Donations made to the gods and the ācāryas living in the monastery are mentioned and reference is made to Vijayendra-varman, the deceased guru (preceptor) of the king, and Samarādhipati-varman, the hereditary governor of Bhavapura. Installation of an image of the deified king Jaya-varman II is also mentioned.

No. 121. STUN CRAP INSCRIPTION OF JAYAVIRA-VARMAN, Dated 925.

The inscription was noticed in BEFEO, XXXI. 620
It is engraved on a stele found in the village of Stun
Crap in the Province of Battambang. The stele is decorated by a bas-relief representing a person seated on an ox, holding a club in his left hand.

The inscription, written in Khmer, records that in Saka 925 Vāp Brahmaputra made a petition to king Śri Jayavīra-varman regarding an endowment made by his ancestor named Paṇḍitāṅkura Ācārya Dharmādhipati, in the reign of a king whose name is lost but who was earlier than Yaśo-varman (as his name Paramaśivaloka appears a few lines later). The king ordered a judicial inquiry (vyava-hāra) to be made by the officer in charge of Malyań (which was evidently in this locality).

The figure sculptured probably represents Yama, the symbol of justice.

No. 122. TUOL PRASAT INSCRIPTION OF JAYAVĪRA-VARMAN, Dated 925.

The inscription was noticed by Aymonier (I. 379). Tuol Prasat is situated in the Province of Kompon Svay.

The inscription is written partly in Sanskrit and partly in Khmer and records a directional made in 925 by king Jayavīra-varman in favour of Vap Sah. The landed properties purchased by the ancestors of Vap Sah (of which details are given) were claimed by others and the matter was referred to the king by Vap Sah. The case was decided by Srī Pṛthivīndra Paṇḍita, the chief justice, and other judges of the tribunal who reported their decision to the king who was at that time in the royal palace with four holy gates in the sacred town of Śrī Jayendranagarī.

No. 123. PRASAT KOK PO INSCRIPTION Dated 900.

The inscription was edited in BEFEO, XXXVII. 383. For locality cf. No. 58.

The inscription, written in Khmer, in Temple A, records two endowments, made evidently in quick succession. The latter is dated 900 Saka (978 A. D.). The first is a list of slaves offered to god of Svetadvipa by a lady (who held some

office in the Royal Palace and was the mother of Khlon Vala Travan Vrahmana) and some members of her family (cf. No. 125).

Reference is made to some constructional work being done at Hemasrngagiri and at the holy palace of Śrī Jaya-varman V who is mentioned a few lines later. Jayendranagarī and its palace of four gates are mentioned in the preceding inscription (No. 122). The palace, also mentioned in Nos. 125 and 131, undoubtedly denotes the Royal Palace of Angkor Thom. Evidently Angkor Thom, the capital city, was then known as Jayendranagarī.

No. 124. PRASAT KOK PO INSCRIPTION Dated 906.

The inscription was edited in BEFEO XXXVII. 393. For locality see No. 58. This inscription, in Temple B, is written partly in Sanskrit and partly in Khmer. Sanskrit portion contains, three overses in Sardulavikridita metre. As there is no invocation it may be regarded as an addition to the inscription No. 58 which is engraved immediately above. The first two verses refer to the endowments of a person named Vișnuvara, also called Prthivindra Pandita. His mother's mother was the sister's daughter of Prthivindra Pandita Śrinivāsakavi mentioned in No. 58, and his mother's father is called Sriddha (fortunate, prosperous?). He made some endowments to Visnu installed in the temple at Svetadvipa by his ancestor, Prthivindra Pandita, and himself installed an image of Visnu, called after him Visnuvara, and built with his own features, at Vṛṇḍāvana. To these gods he gave the villages Saurigrama and Karamvapura. He also arranged that the Vișnu of Svetadvipa should participate in the revenues of Sri-Campesvara. Further he secured a royal order that his descendants in the mother's line should alone be in charge of the four temples of Visnu, which evidently refer to the four temples of the Prasat kok Po group.

The Khmer text contains an order of king Jaya varman V, dated 906 Saka, confirming the union of the temples of Srī Campesvara and Svetadvīpa as well as the privileges accorded at the request of Viṣṇuvara, viz, exemption of the villages granted from all requisitions made by the Khlon of Vnam Puran or the people of Puran.

TEXT.

श्वेतद्वीपपदं स्वमातृज्ञतनीसन्मातुरुंनार्ष्पितनदीहितः पृथिवीन्द्रपण्डित इति श्रीद्धस्य तत्संज्ञिना ।
विष्णुं विष्णुवरं स्वयश्च निहितं वृण्डावने वर्द्धयच्छोरिप्रामपुरीकरम्बपुरयोः पृज्ञावितानश्चिया ॥ १
श्रीचम्पेश्वरशोरिणा भगवता भक्तिप्रभासाण्ण्वोदामोदीण्णं विकीण्णं कीर्त्तिशरदिन्दृ इत्तासिताशामुखः ।
मिश्रीभावितभोगसम्पद्ममुं विष्णुं स सर्व्वं वरो
विद्वान् विष्णुवराख्या क्रिश्चत्वया ख्व्यातोऽकरोद् वेष्णवः ॥ २
वंश्या मम मातृतश् शुभिष्यस् सं(भा)विनो भूपतेराचार्घ्यां वरिवस्यया प्रथितया युक्ताः प्रमाणीकृताः ।
सर्व्वं स्थानचतुष्ट्यं भगवतो विष्णोरिदं पान्तु ते
नान्यावीतमिति क्षितीनद्रवचनात् सोऽकल्पयत् कल्पवित् ॥ ३

No. 125. PRASAT KOK PO INSCRIPTIONS, Dated 926.

These inscriptions were edited in BEFEO, XXXVII, 396. For locality cf. No. 58.

This group of inscriptions consist of two (A, B) in Sanskrit and three (C, D, E) in Khmer. They all refer to donations made in favour of the god of Svetadvīpa by a person named Nārāyaṇa, called in the Khmer text Khloñ vala Travān Vrāhmaṇa (cf. No. 123).

The first sixteen verses in A and B are almost identical with slight variations. After an invocation to Viṣṇu (vv. 1-3), they refer to king Jaya varman V who ascended the throne

in 890 Śaka (vv. 4-6). They next refer to the donor Nārā-yaṇa, bālaparicāraka, who founded the āśrama of Saṅkrāntapada (v. 9) and made various endowments to it (vv. 10, 12, 13-16). He installed a Nandin and a Mahākāla at the gate of a temple of Viṣṇu (v. 11). The rest of the Sanskrit texts contains invocation and details of the endowments. These endowments were made, according to the Khmer text, in 901 Śaka.

The Khmer inscription mentions other donations in 926 Saka. It refers to constructional work at Hemasingagiri and at the sacred palace Yasovatī. Mention is also made of the palace Abhiramyavatī. It gives very interesting details of the procedure for the sale of lands and mentions a number of high officials, as the following extract shows.

In 901 Saka Khlon vala Travān Vrāhmaņa, in the service of the boys (corresponding to Sanskrit bāla paricāra-ka), purchased the land called Ārāma from Vāp Vis, inspector of the royal gardens dand Vāp Mau, an official of the royal gardens, during the reign of Jaya-varmadeva when work was going on at the holy Hemas rūgagiri and at the holy palace Yasovatī. The price consisted of vessels and clothes (of which details are given). Vāp Mau and Vāp Vis sold the land in order to acquire the precious objects for the royal service.

Travān Vrāhmaņa made a request on the subject of the proprietary right in the land. Notification was issued to Mratān Pṛthivīndra Paṇḍita, inspector of qualities and defects (guṇadoṣadarśī), and to the assembly to summon Vāp Mau and Vāp Vis who had sold the land. Full powers were given to Pṛthivīndra Paṇḍita, who entrusted the execution of the royal order to Bāladeva, inspector of wages (?) of Dramvan, Vāp Paramārmānandana, chief judicial officer (vyavahārādhikārī) of Calmvam, Vāp Mau, superintendent of the court of justice (dharmādhikaraṇapāla), Vāp Pit, inspector of the property of the gods (amṛtakadhana), Vāp Dharmācārya, inspector of the bailiffs of the third class, and ordered them

to delimit the land called Ārāma and to call the nobles (puruṣa-pradhāna), the elders (grāma-vṛddha), and the dignitaries of the four regions in the neighbourhood for assistance in fixing the boundary and putting the land in possession of Travān Vrāhmaṇa.

Vāp Mau and Vāp Vis guided them in delimiting this land in the presence of the nobles of Svetadvīpa and the principal officials viz. Loñ Yudhisthira Guhe (?), Loñ Śrī Travān Kanlon in the service of the royal gate (rājadvāra), Loñ Nārāya....., Loň Kertthi, at the service of the gods (devaparicāra), Vāp Amṛta, Vāp Āja, Vāp Sinanda, Vāp Rau of Bhagavadvīpa, Loñ Brahmaguṇa, purohila (priest) of the country.....In the presence of these notable personages they placed the boundary on the east, west, north and south. The royal order giving this land to Travān Vrāhmaṇa was notified. Travān Vrāhmaṇa struck the drum round this land under the eyes of these persons, consecrated it for divine service, and called it Ksetrasankrānta and blattonal

In 926 Śaka Travān Vrāhmaņa purchased lands from various persons (named). He appeared before the assembly along with Sten An Vidyāśrama, chief ācārya and President of the court, Mratān Kavindra Paṇḍita, President of the court, Mratān Jayendra Paṇḍita inspector of qualities and defects, Mratān Pṛthivindra Paṇḍita, reciter of Dharmaśāstra, Mratān Rājopakalpa, reciter of Dharmaśāstra, Mratān Rājopakalpa, reciter of Dharmaśāstra, Mratān Khlon Nṛpatīndrādityā, inspector of boys of the country of Thpvan Rmān, and Vāp Dharmācārya, inspector of bailiffs of the third class. A procedure similar to the one described above was then followed.

TEXT.

A

Metre. Śloka (1-3, 6, 8-15, 17, 18, 20, 21); Upijāti (7); Vasantatilaka (4, 5); Prthvī (22); Śardūlavikrīdita (16); Sragdharā (19).

नमश्चतुर्भु जायास्तु चतुद्धीविष्कृतात्मने । निस्त्रौ गुण्यगुणायापि चतुस्त्रौ गुण्यधारिणे ॥ १ वन्दे त्रिविक्रमः यस्य कौस्तुभो भाति वक्षसि । त्रं लोक्योहङ्क्षवेगेन लग्नवानिव भास्करः ॥ २ विष्णुत्रमत यस्योद्धं शङ्कचक्रथरौ करौ । राहोर्भेत्तुरिव प्रासभयादकैन्दुसंश्रितौ ॥ ३

श्रीकम्बुजेन्द्रधरणीधरवंशकेतुय्यो धूमकेतुररिराजगणे गुणाह्यः ।
राजेन्द्रवर्ममृत्रुपतेस्तनयो नयाप्रधः
श्रीद्धो वभूव नृपतिज्जीयवर्मदेवः ॥ ४
पादारिवन्दशरणागतकामकान्ताः
सोरोनिपीड्निवल्लापमनुप्रहीत्रा ।
मन्ये स्मरोऽपर इव स्मरवैरिणा य-

वियद्विलाष्ट्रसाम्राज्यभुजो भुजजितद्विषः । भृत्यस्तस्य सद्दाचारचारुण्णौरायणाद्वयः ।) ६

श्रके रतेरतिमुदेऽधिकसुन्दराङ्गः ॥ ४

नारायणास्याङ्कि युगारविन्दः संसक्तचित्तश्रमरप्रचारः। यो धर्मम्बामार्थविचक्षणोऽपि विचक्षणेर्धामम्ब एव दृष्टः॥ ७

स्वकीयवन्धुमृलस्थो यो बालपरिचारकः।

इदितदितवंशोद्यन् मातापितृमहोदयः॥ ८

चकार चिक्रसौभक्त्या संक्रान्तपदमाश्रमम्।
दासीदासिहरण्यादि धनैरापृरयच सः॥ ६

दिप्रस्थं तदा शुच्यन्नं दातव्यं प्रतिवासरम्।
विप्रस्थदेवयज्ञञ्च चिक्रणे सोऽप्यकल्पयत्॥ १०

नन्दिनं श्रीमहाकालं द्वास्स्थं विष्णोर्व्विधाय सः।
दिप्रस्थमन्वहन्ताभ्यां यज्ञन्देयमकल्पयत्॥ ११

मासि मासि स संक्रान्ते देयं द्रोणकतण्डलम्।
धान्यादिप्रस्थमेककेपश्चयञ्जमकल्पयत्॥ १२

चतुश्शातकमेकैकं दातव्यं प्रतिवत्त्तरम् । याजकाभ्यां सकारिभ्यां दक्षिणां सोऽप्यकल्पयत् ॥ १३

यत्सेत्वन्तस्थितक्षेत्रं यज्ञार्थे प्रतिवासरम् । क्षेत्रसंक्रान्तकं यत्त् संक्रान्ते कल्पयच्च सः ॥ १४

प्रतिप्रहं सभृङ्गारं ताम्नं सर्विञ्चतुष्टयं । प्रदाय पादमृलायक्षेत्रं सेत्वन्तमार्दे ॥ १४

राजारामनराधिकारपुरुषो भौसंज्ञकः संज्ञतो विस्संज्ञेन कृतज्ञतां विद्धता भूषालकार्व्ये कृते । भृङ्गारद्वितयं प्रतिष्रहयुतं ताम्रं महज्ञाजनं गृह्णंस्तस्य धनानि संप्रतिदृद्गै तं क्षेत्रसंक्रान्तकम् ॥ १६

पुरोहितस् सबन्धुश्च धार्मिको याजकोत्तमः । ते पालयन्तु तत्पुण्यं स्वपुण्यमिव संयताः ।। १७

नैवाश्रमस्य ये दासा नियोक्तव्याः कदाचन । राजकाय्येंऽन्यकार्य्ये च यत्ते कुव्त्रन्तु कल्पितं ॥ १८

ताम्नं भृङ्गारमेकं दशय
सीमार्हं दाहदासं दशकपृथुतराश् शक्कराजाश् शिलाश्च ।
दत्त्वा मृल्यानि संज्ञान् ... द्धि भितृतः — त्राह्मणान् तां शिवान्याम्
तं—ईशे स लब्ध्वा व्यतरदिह हरौ अन्समाख्यां सपुत्राम् ॥ १६

अन्येपि दासाः कृतास्ते तेनान्य ... चान्यतः । भत्तया दत्तास् सुमतिना विष्णवे प्रभविष्णवे ॥ २०

ये पुत्रपौत्राः पर्व्व ... भगिन्यस्तस्य भाविनः। तद्धीनमिदं सर्व्वं पालितं धर्मातो हरौ ॥ २१

चतुम्मु खचतुर्भु जेश्वरपद् ... आद्यन्त ... स्वधम्म मिव धर्म्ममत्र परिपालयन्त्येव ये । न तारयति पाञ्चजन्यमपि ताञ्चिरेणोद्धमन् हरिर्निख्लिरौरवादि नरकाद् वि ... न ... ॥ २२

B

Metre. Śloka (1-3, 6, 8-15, 17-19, 22-28); U pajāti (7, 21); Vasantatilaka (4, 5, 20); Prthvī (29); Šārdūlavi-krīdita (16).

Verses 1-9, same as in A.

चतुःप्रस्थ ... शुच्यन्तं दातत्र्यं प्रतिवासरम् ।

त्रिप्रस्थदेवयञ्चञ्च चित्रणे सोऽप्यकल्पयत् ॥ १०

Verses 11-16, same as in A.

जेनामसंज्ञतेनैव हृत्वा ताम्रं सधान्यकं ।
दत्ता मूमिरियं संस्था स्थलाप्रवचे संज्ञते ॥ १७

Verse 18, same as v. 20 in A

Verse 19, same as v. 21 in A

सर्व्वापदस् स्मरति यस्य स केवलायाः
हन्तुश् श्रिय ... इत्युपन्तपद्श्च दातुः ।
नारायणत्रमत तं विव्युधारिस्मान्नि
जेतारिमनद्रविभवाय सुरासुराजौ ॥ २०

नार।यणे प्यन्यपपुष्यहृष्टो नारायणोत्कण्ठ इवाम्बरीषः । नारायणात्मापि विविस्य विश्व न्नरायणाख्योऽभवदिद्धवीर्घ्यः ॥ २१

रैरूप्यवस्त्रभृङ्गारं क्षेत्रं कीतं शिवाध्वके । नागशर्म्भयुतात्तेन श्रीनिवासाक्षिद्ग्वितात् ॥ २२ देवारिश्वकं क्षेत्रं हद्याख्यं द्रङ्गसंज्ञकम् । नगरीमार्गा एवास्या भुवः प्रच्याव्दितोऽवधिः ॥ २३ सर्व्वकालकृमिक्षेत्रं षष्टिन्यामोरसापि सः । जनोङ्क्षेत्रं शतस्वार्ध्वर्धवीजस्थापनमन्वदात् ॥ २४

l. Coedes reads दाला, but the first letter is very different from दा in दासां . in the next line.

^{2.} Read प्राच्या।

श्रीनिवासादितो लब्ध्वा श्रीनिवासे महीसिमाम्। सोऽदाद् द ... निशुद्धात्मा श्वेतद्वीपमहास्पदे ॥ २५ संक्रान्तकल्पनासिद्धैय क्षेत्रसंक्रान्तसंज्ञिता। सर्व्वां मूर्मिर्धनैः क्षीतादायि तेनासुरारये ॥ २६ V. 27, same as v. 17 in A. स्थलाप्रवच्छारामे सेतुपादे शिवाध्वके। जनेङ्क्षेत्र सर्व्वदाक्षेत्रे आयत्ताश्चाश्रमे मुवः ॥ २८ V. 29, same as v. 22 in A.

No. 126. PRAH KO INSCRIPTION OF JAYAVĪRA-VARMAN, Dated 927.

The inscription was edited by Coedes (IC. 189).

The temple of Prah Ko forms part of the Roluos group and is almost contiguous to the temple of Bakon.

The inscription is written Naima Sanskrit and contains 18 verses, the metres being $Indravajr\bar{a}$ (4, $\bar{\epsilon}$, 13, 14, 17); $Upaj\bar{a}ti$ (1, 3, 6, 10, 11, 15, 16); and $M\bar{a}lin\bar{\imath}$ (18). Vv. 2, 7, 8, 9, and 12 are incomplete and their metres are probably $Indravajr\bar{a}$ or $Upaj\bar{a}ti$.

After an invocation to Siva (v. 1) and an eulogy of king Jayavīra-varman (vv. 2-10) the inscription refers to Vinaya, the daughter's son of Sikhāsiva (v. 11), who was appointed Professor in the temple named Paramesvara (i.e. Prah Ko) by Jaya-varman (v. 12), and chaplain in the same temple by Rājendra-varman (v. 13). He made endowments in the town of Devīpura, founded by him (v.14), which were always to remain in charge of his family (v. 15). In the year 927 the king, at his request, permitted the people of Devīpura to be members of the corporation of goldsmiths (v. 16). The inscription concludes with a list of daily offerings to Siva (v. 17) and usual imprecations (v. 18).

^{1.} The text has श्वेताद्विपमहारूसदे ।

TEXT.

शीताङ्गगङ्गाधर उत्तमाङ्गो नःह्वादने यो भुवनस्य ...। संसारनिर्व्वाणविभृतिहेतु-रस्मै शिवायास्तु नमश् शिवाय ॥ १

का ··· [ज]यवीरवम्मी ··· ... नोद्धृतपादपद्मः।

... ... कीर्त्तिः॥२

अतुल्यवीर्थ्यो जितरामवीर्थ्यो योऽतुल्यविद्यो जितसर्व्वविद्वान् । अतुल्यकीर्त्तार्जितशक्रकीर्त्तं-रतुल्यकान्तिर्जितकामकान्तिः ॥ ३

धात्रा समाहृत्य जगत्रयाभा नापूय चन्द्रो विहितो मलीत । तेनानुतापादिव यः पुनस्ताः पूरवाकळङ्की जनितोऽतिकान्तः ॥ ४

भिन्नार्यु रोनिःसृतरक्तवारि-राशिष्लुनां यस्य जयश्रियन्द्रोः । इच्छन् इवोत्तारयितुं सखड्गः सेतृकृतोत्कृत्तरिपृत्तमाङ्गः ॥ ४

धम्मीर्षितै रुज्ज्वलवीर्यवर्यै-रुद्धतविद्धिड् कलिदोपराशेः । कल्युद्गतापत्तिभयादिवाज्ञो व्यथाद्वियं यस्य शुभास्यचन्द्रे । ह

Only a few words of vv. 7-8 are legible.

V. 9 is completely lost.

यो नीतिकन्याभिरतो मन्तां त्रिवर्गसङ्खर्षिगतिन्द्धानः। संसारदुःखाण्णवसन्तितीर्षुः सत्पुण्यनौकां सततं करोति॥ १०

अनेकशास्त्राम्बुधिपारदृश्वा मातामहो यस्य शिखाशिवाख्यः। योऽनिन्दितोऽनिन्द्यपुरप्रधान ... जातो विनयाभिजा ्ज्ञा १)तः॥ ११

राज्यं गुवाणाष्ट्रभिरेव धात्रा
... ... ।
योऽध्यापकत्वे परमेश्वराख्ये
... ॥ १२

यं पड्सेश्वर्यधराधरः श्री-(राजे)न्द्रवर्मावनिषेन्द्र(व)र्यः। भूयोऽपि देवे पर्मेश्वराज्ये lational पौरोहिते पौर(हिते) न्ययुङ्कः॥ १३

देवीपुराख्ये स्वकृते पुरेऽस्मिन् संस्थापि(ताः कि)ङ्करभृत्य...। प्रस्थद्वयं तण्डुल्रमन्बह्न् ते दातुं शिवे तेन निय ...॥ १४

मदीयसन्तानपरम्पराजे-व्वाधीनतान्तेषु गता न ...। शैलाधिपे नैव तु देवदासे-व्वन्येषु नैवेति मतिस्तदीया॥ १५

राजाधिराजो नगनेत्ररन्धे देवीपुरस्था जनतास्तदानीम् । चकार चामीकरकारवण्णे निवेदनात्तस्य सुशिल्पबुद्धीः ॥ १६ तत्पुण्यसंबर्द्धनरक्षणेषु
सत्तण्डुलं प्रस्थचतुष्टयन्तत् ।
भोज्यीकृतं व्यश्वनजातयुक्तं
स प्रत्यहं सम्प्रद्दौ महेशे ॥ १७
इदमतिशयपुण्यं वर्द्धयेयुर्जना ये
त्रिदशपुरनिवासन्ते भजन्ते सगोत्राः ।
निजजड्मितमन्दा ये विल्लम्पन्ति मोहाद्
विविधनरककृषे ते भजन्तेऽप्रदुःखम् ॥ १८

No. 127. PRASAT DAMBAUK KHPOS INSCRIPTION OF JAYAVIRA-VARMAN, Dated 927.

The inscription was noticed by Aymonier (I. 420).

The temple called Prasat Dambauk Khpos is situated in the district of Khvao to the east of Mt. Kulen.

The inscription is written in Khmer and only the first two lines can be completely read. It contains an order of king Jayavīra-varman, dated 924 Saka, to the effect that any one who destroys (or trespasses) the boundary will have his heart pierced.

No. 128. PRAH NET PRAH INSCRIPTION OF JAYAVIRA-VARMAN, Dated 927.

It was noticed by Aymonier (II. 323). Prah Net Prah is in the Province of Battambang.

The inscription records the royal order about a religious endowment. In another inscription in the same place, dated 928 Saka, reference is made to Sivapada (or Saivapada) in Giripura which is evidently the name of the locality.

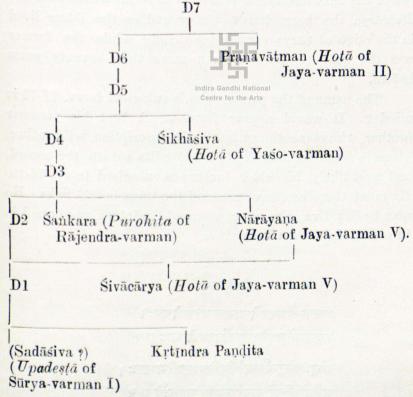
The first inscription records a royal order in 929 concerning the donations made by Sten Sivāśrama to the god of Giripura.

No. 129. VAT THIPEDI INSCRIPTION OF SURYA-VARMAN I, Dated 927.

The inscription was edited by Coedes in *Melanges S. Levi*, p. 213. For the locality, also called Vat Thipdei, cf. No. 78.

The inscription is written in Sanskrit and contains 23 Ślokas. It records the re-installation in 927 Śaka of a linga formerly installed by Śikhāśiva (as referred to in Inscription No. 78).

After an invocation to the Trinity (v. 1) the inscription contains an eulogy of king Sūrya-varman I (vv. 2-8) in course of which it is said that he ascended the throne in 924 Saka and was descended from the family of Indra-varman's mother (v. 3). We have then a long genealogy of Kritindra Paṇḍita, who lived in the court of Sūrya-varman and was honoured by him. This may be represented by the following table, in which D_1 , D_2 etc. stand for the unnamed female members:—

We have here a succession through female line of a long line of $hot\bar{a}s$ of the royal family. Another prominent instance of a similar succession of $Y\bar{a}jakas$ (priests) serving the

royal family of Kambuja is furnished by the Sdok Kak Thom Inscription (No. 152). In both the cases the succession runs through female line. What is more striking is that we have a common name Sivācārya in the two lines, who flourished in the reign of Jaya-varman V. It has been suggested by Coedes that these two persons are identical. In that case we have to explain why the names of the male predecessors of Sivācārya differ in the two genealogies. Coedes explains the difference by supposing that Sivācārya's mother's father had two wives. By one wife he had two children, Śivācārya's grandmother and Ātmaśiva (Sdok Kok Thom), and by another, he had two sons. Sankara and Nārā-This view appears to be quite plausible, but if Sivācārya of the next inscription (129A) is to be identified with our Sivācārya, the theory falls to the ground as the latter lived in the reign of Surya-varman (No. 152) while the former was the hota of Isana-varman more than seventy years before.

The name of the person who is eulogised in vv. 14-19 is missing. It would appear from v. 21 that his younger brother, who is mentioned last in the inscription, is its author. There is no doubt that Kṛtīndra Paṇḍita set up the record, and most likely his elder brother is eulogised in vv. 14-19. He must, therefore, have restored the linga in 927 Saka. He may be Sadāsiva, the sister's son of Sivācārya mentioned in the Sdok Kak Thom inscription.

TEXT.

सिद्धिरस्तु

जयत्यम्भोजभवनो जयत्यम्भोजलोचनः।
जयत्यम्भोजभूपेन्द्रदुर्व्वोधप्रभवो भवः॥ १
श्रीद्धः श्रीसूर्यवम्मोसीदसिध्वस्तारिमण्डलः।
अन्धिद्विविवरे रम्यराज्यभुग् भुवनर्द्धये॥ २
कम्बुजेन्द्रान्वयन्योमयुमणेः श्रीन्द्रवम्मणः।
मात्रन्ववायदुग्धान्धिविधुर्यो धूर्ज्जटिप्रियः॥ ३

निजवीर्यानिलोद्धतो धामध्मध्वजो युधि। विपक्षतक्षमध्यक्षमवाक्षीत् यस्य दुस्सहः ॥ ४ सन्तप्तान् योऽनिशन्नम्नान्नरेन्द्रास्तीत्रतेजसा । दययेवाङ्कि जस्यांश्वारिणास्त्रापयत्सदा ॥ ५ गाडगाम्भीर्यमम्भोधिन्धीमयं यः स्वयन्धिया । तीर्त्थातितीर्पन् विदुषस्तारयामास पारगान् ॥ ६ हन्मेरमुईसंरुढं यस्य दित्सासुरद्रमम्। प्राप्य प्रकामफलदन्ननन्द विव्धिद्विजः ॥ ७ यत्कीत्तिमणिभिः पर्णन्तृतन् त्रेलोक्यकोशकम् । रगक्ष तोषितश्रकी चक्राङ्कत्रिपदाङ्कितम्।। ८ वभव भभतस्तस्य कृती यः कृतिसत्कृतः। कृतीन्द्रपण्डितः कृत्यकृदकृत्यनिकृत्तकः ॥ ६ प्रणवात्मारूयविद्यो होतः श्रीजयवर्मणः। भगिनीदुहितुः सुनुः सूरिरासीत् शिखाशिव: ॥ १० तस्यासीत् श्रीन्द्रवर्मेशवाह्यस्याहब्धसम्पदः। श्रीयशोवर्महोतुश्च भागिनेयीसुतोऽप्रधिः ॥ ११ शङ्कराख्यो भुवि ख्यातस्तीर्णशास्त्रमहार्णवः। राजेन्द्रवर्मभूपेन्द्रपुरोधा धि मतां वरः ॥ १२ तस्यानुजोऽजितगुणो नारायण इतीरितः। राजन्यवृन्द्वन्द्याङ्घं होता श्रीजयवम्म णः ॥ १३ तद्भगिन्यात्मजश्चासीतसूरिरघ्रेसरः सताम्। शिवाचार्च्य इति ख्यातो होता तस्यैव भूभुजः ॥ १४ भगिनीनन्द्नस्तस्य विग्राम्भोनिधिपारगः। घैर्यसौन्दर्यवादन्यवाग्मित्वाद्यालयश्च यः ॥ १४

^{1.} Read wi instead of fall

विद्वान् विद्यां क्षमी क्षान्तिन्त्यागमर्थ्यधिकं यथा।
तथान्येऽन्यगुणान् यस्य स्पर्द्वयेव स्म शंसित ॥ १६
परमार्थपरस्यापि यस्यार्थो गृहसंस्थितः।
न तथा प्रीतिमकरोद् यथा दत्तस् स याचके ॥ १७
तपस्संसक्तमनसां स्वामिभक्तया तपस्विनाम् ।
यस्तन्त्रविधिमन्त्रज्ञ उपदेष्ठा नृपाज्ञया ॥ १८
सौजन्यश्रुतशीलादिगुणभूमोऽपि योऽनिशम् ।
भोगौभीग्यास्यदोलाद्यभूयो भूभुग्विभूमतः ॥ १६
पुरा शिखाशिवेनेदं स्थापितं लिङ्गमुद्धृतम् ।
तेन द्वीपद्वयद्वार्रभूयो भक्तया प्रतिष्ठितम् ॥ २०
तस्य च ... नुजो ज्यायान् गुणोद्यैः।
क्षि ... ... स् सरः॥ २१
Vv. 22, 23 are mostly illegible.

129 A. BANTAY KDEI INSCRIPTION OF SIVACARYA

The inscription was edited by Finot (BEFEO, XXV. 354).

The temple of Bantay Kdei is in Angkor region. The inscription is written in Sanskrit and contains 45 ślokas, of which two are totally, and five others partially, illegible or lost

After an invocation to Siva, Umā, Bhāratī and the Sivalinga of Aninditapura (vv. 1-6), the inscription contains eulogy of kings Indra-varman I (vv. 7-11), Yaśo varman (vv. 12-16), and Harṣa varman I (17-20). As very little remains of the next four verses we miss the connection of this part with the next which gives a list of religious foundations (vv. 25-32) by a person whose name has disappeared but whose disciple Sivācārya, is the author of this inscription (v. 33). The rest of the inscription is devoted to his eulogy. He was the hotā of four successive kings, viz. Īsāna-varman

I. The meaning of the passage, specially of आस्यदोला ; is obscure.

II, Jaya-varman IV, Harşa-varman II and Rājendra varman (v. 34). The last named king, who ascended the throne in 866, honoured him with a golden palanquin, white umbrella and other articles (v. 39). He was very learned and placed at the head of 88,000 priests (vv. 37, 38, 40). Although born in a pure Vaiṣṇava family, he became a Śaiva ācārya (v. 35) and installed the images of Brahmā and Viṣṇu under the orders of his guru (preceptor).

It is very likely that this Sivācārya is identical with the hotā of the same name mentioned in Ins. No. 129.

TEXT.

नमश शिवाय यत्पादकुशेशयरजोऽरजः। त्रिदशत्रिदशारीन्द्रशिरोमण्डारमण्डिरम¹ ॥ १ जेजीयतेऽम्बुजाक्षेण यस्य तेजोऽतिदुर्ज्यम् । देखदृष्पंनधनोद्दाहधूतधूमध्यजायते ॥ २ (ता)म्रपादनखाप्राणि पोन्त् वः पद्मजन्मनः। निरस्ताशेषरागस्य वर्त्मानीव हृदालयात् ॥ ३ नमास्यमां मुखं यस्यास स्मितमीशस्य दुर्शने । पूर्णाचन्द्रायते चन्द्रखण्डं मूर्द्धीव निन्दितुम् ॥ ४ सर्वत्र व्यापिनीं वन्दे भारतीं भूरिभारतीम्। सुधावदनपूर्णिन्दुक्छां धीयूषवर्षिणीम् ॥ ५ वन्दे श्रीशिवलिङ्गाख्यं शङ्करं विश्वशङ्करम्। अणिमादिगुणानिन्द्यमनिन्दितपुरास्पद्म् ॥ ६ वभव भूभृतां भत्ती श्रीन्द्रवम्मीरिदुर्ज्जयः। ... ... !! ७ श्रीकम्बुजेन्द्र निजिन्तारोषते(जसा) मे काम्निः (?) केवलो दुतः। विलीन इति यत्तेजो दिशो गान्मार्गणादिव ॥ 🖂 (घो)तैरिव यशोरत्नेस् सदा दानाम्बुधारया । (वि) शाद्धैर्यस्य हारिण्यो भवन्यशापि दिकस्त्रियः ॥ ६

^{1.} Read either मन्दारमन्दिरम् or मगडलमगिडतम् । 2. Read oकला ।

कुत्र कान्तिर नङ्गस्य दाधस्येयं भवेदिति । तत्स्थराश्रितये धात्रा दुईर्षो यो न निम्ममे ॥ १० (भि)न्नेभकुम्भतो येन मुक्ता सास्रुग्विसारिता (:)। (सर)क्तचन्दनजला पुष्पवृष्टिरिवाहवे ॥ ११ तस्य पुत्रो जगद्गीतगुणो राजा धराभुजाम्। श्रीयशोवम्मेनामाभूदरिद्विरद्वेसरी ॥ १२ खबाले यत्ते(जो)नलद्राधद्विहिन्धने। यशोद्रमो रूट्रछादयत्यखिलज्जगत् ॥ १३ नयुद्धानले शस्त्रधूमे सुकसर्पिरुज्ज्वले। रिपुयशोहव्यं स्थापितास स्वयशोमराः ॥ १४ (यद)रीभेन्द्रकुम्भेभ्यो मुक्तं मौक्तिकमाहवे। (दि) रिदग्द्रताया यत्की र्त्ते हिरजाल मिवागलत् ॥ १४ (का)माङ्गप्रतिमस्वाङ्गदहनाशङ्कयेव यः। द्रसहजसीहाई सुधाब्धी हृद्ये व्यथात् ॥ १६ तस्य सुनुरन्तश्रीश श्रीत्रिविकमविकमः। (श्री)हर्षवम्मनामासीद्धीशोऽशेषभूभुजाम् ॥ १७ दमीश्वरशिरोविशदोपाश्रयं यशः। तजगद्यस्य गङ्गावारीव राजते ॥ १८ ह्वादिनिः,विभ्रदासमुद्रलसत्तरः। शिष्टकलाच्यो यस्तुहिन। इश्रिरवापरः ॥ १६ इन्द्रश श्रीधरः पद्मलोचनः। ... हरिवापरः ॥ २० A few words only of vv. 21-24 are legible. (शु)द्धयशोधरपुरे स्थापयित्वेदमैश्वरम्। (स) श्रीभद्राश्रमे भूयो छिङ्गमन्यद्तिष्ठिपत्।। २४ (भ)द्रावासे स छिङ्के द्वे भारतीप्रतिमामपि।

शिवपर्व्वतशृङ्गे पि लिङ्गत्रयमतिष्ठिपत्।। २६

लिङ्गं भीमपुरेऽमोघपुरे लिङ्गं च स व्यथात्। लिङ्गंकाङ्शो सभीमार्चावनिन्दितपुरे पुनः॥ २७

··· । लिङ्गपुरे शम्भुपुरे शिवपुरे पुरे। वककाकेश्वरपुरे विद्धे श्रीमदाश्रमान्॥ २८

(स) पश्चलिङ्गानिलये कृतज्ञो रुद्रपर्व्वते। (ज)लाङ्गोधरवादित्रपुरयोराश्रमान्व्यधात्॥ २६

श्रीमत्सिद्धेश्वरपुरे प्राकृतत्यिच्छवपादयोः ।
... देवाश्रमदेशे पि चकार श्रीमदाश्रमान् ॥ ३०

श्रीचम्पेश्वरधाम्नि शीपुण्डरीकाक्ष्धामनि । श्रीपद्मनाभनिलये स व्यधादाश्रमानपि ॥ ३१

(स) लिङ्गपुररुद्राणीधामनि स्थिरपट्टने । अन्यत्र चाश्रमान् पूजाविधये विविधान्व्यधा**त्** ॥ ३२

तस्यान्तेवास्यभृद्वाग्मी सर्व्यान्तेवासिनां वरः। स्तुतानान्तद्वदाचार्यो मीपामपि महीभृताम्।। ३३

श्रीशानवर्मणो योऽही होता श्रीक्रयवर्मणः। श्रीहर्षवरमणो भूयस्तत्स्नोरिन्द्रतेजसः॥ ३४

बाल्यात्त्रभृत्याबाद्धेक्याच्छैवाचार्योऽपि यो (ऽभवत्)।

(शु)द्ववैष्णववङ्खोऽध्याम् हृषीकेशाभिधामधात् ॥ ३४

नैश्वासमण्डलीन्दीक्षान्नैष्ठिकाचार्य्यतार्पणीम् । शिवाचार्य्याभिधानाट्यां योऽभिषेकविधौ दधौ ॥ ३६

(कृ)त्स्नव्याकरणे धीती योऽपि बालोऽध्यजीगपत् ।

... 'सूनूननूचानो वाचस्पतिरिवामरान् ॥ ३७

(त)स्यास्ये सङ्गहितास् सर्व्वास् सर्व्वज्ञानोत्तरादयः। (सा)र्व्वज्ञयमिव दित्सन्त्योऽतिस्थिरास्तस्थिरे धिये॥ ३८

^{1.} The missing letters are perhaps राज ।

षड्द्विड्वसूपात्तभुवो यश् श्रीराजेन्द्रवर्मणः । (श्वे)तच्छत्रादिभोगाट्यां प्राप दोलां हिरण्म(यीम्) ॥ ३६

(अ)ष्टाशीतिसहस्रर्तिवरभाजामपि महीभुजाम् । योऽरुर्चनीयतमो धौम्यः पाण्डवानामिवाध्वरे ॥ ४०

(गि)रीशस्यास्य गुरुणा छिङ्गस्य स्थापितस्य सः । यथाबद्वर्द्धयामास पूजां पूजितस्रक्षणः ॥ ४१

(स)र्व्वाण्युक्तानि पुण्यानि सर्व्वत्रीवाकरोह्रुकः । तेनान्तेवासिवर्थ्येण साद्धे वर्द्धितयुद्धिना ॥ ४२

(ते)नेमौ स्थापितौ देवौ चतुरास्यचतुर्भु जौ। (द)क्षिणोत्तरयोरत्र गुरुशासनवर्त्तना।। ४३

(ते)षु देवेषु धर्म्मस्य मूर्त्तस्यावस्थितस्य सः। (र)क्षामभिलयन् साधूनव्रवीतिति[।] वचोऽमृतम्॥ ४४

(ध)म्मेश्चतुष्पात् प्राग्वासं हासं प्राप्येकपात् कलौ । (रा)ज्ञां शक्तित्रयेणास्तुष्चतुष्पात् पालितः पुनः ॥ ४४

No. 130. THREE INSCRIPTIONS OF SURYA-VARMAN Dated 927, 928.

Two of these inscriptions were found at Tep Pranam and noticed by Aymonier (III. 112).

They are written in Khmer and occupy the lower part of the same stele, on which No. 67 is engraved. The first inscription (A) records the donations made by king Sūryavarman in 927 Saka to Vīrāsrama and Saugatāsrama. The second inscription (B) is very much damaged and does not yield any definite meaning. Mention is made of Vīrāsrama and Kavīndrārimathana.

Another inscription (C) of Sūrya varman was noticed in BEFEO, XXXIII. 531. It was found at Vat Phu (Bassak) and is dated 928.

No. 131. PRASAT TRAPAN RUN INSCRIPTION OF JAYVAĪRA-VARMAN, Dated 928.

The inscription was edited in BEFEO, XXVIII. 58.

The temple Prasat Trapan Run is in the Province of Kompon Svay. The inscription contains 59 lines in Sanskrit and 90 lines in Khmer.

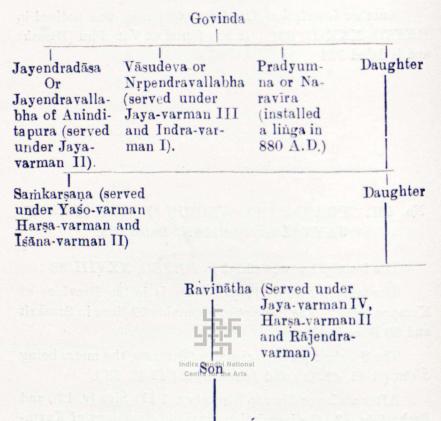
The Sanskrit portion contains 58 verses, the metre being Sloka (1-41, 49-57) and Indrawajrā (42-48, 58).

After an invocation to Viṣṇu (vv. 1-11), Siva (v. 12), and Brahmā (v. 13), the inscription gives the genealogy of Kavīndra Paṇḍita, mentioning the different kings served by various members of the family viz. Jaya-varman II (vv. 14-15), Jaya-varman V (vv. 32 36) and Jayavīra-varman (vv. 42-48). The object of the inscription is to record the donation of a piece of land by Kavīndra Paṇḍita to a temple of Viṣṇu. His son Kavīndravijaya was made the guardian of the temple and its property.

The Khmer text adds the date and details of the grant, and gives an account of the procedure for the transference of land by royal order.

The details of the grant prove that the locality in which the inscription was found was included in Aninditapura.

The genealogy of the family is represented by the following table:

Pañchagavya or Kavindra Pandita

(versed in five grammars, śabda (sound), artha (meaning) and agama (sacred texts), Mahābhārata (unabridged) and Rāmā-yaṇa; preceptor of Jaya-varman V and Jayavīra-varman; installed an image of Viṣṇu in 917 Saka and gave land to him in 928 Saka).

Nārāyaņa or Kavindravijaya

(The royal priest in charge of the religious endowments).

The Khmer text may be summed up as follows:-

In the year 928 Saka His Majesty King Jayavīra-varmadeva, who ascended the throne in 924 Saka, was on the stone-paved tank in Yasodharapurī when Mratāñ Khloñ Srī Kavīndra Paṇḍita addressed him in verse, asking for the gift of a piece of unclaimed land in Aninditapura which he

Proposed to dedicate to God Nārāyaṇa in a country called Vrai karan which one of his ancestors in the mother's line had received by royal favour during the reign of Jaya varman II. On enquiry by the king the Mratān Khlon defined the boundaries of the land and the king graciously made the donation.

The following Sanjaks were present as witnesses when the king made this donation:

- 1. The Mrataa Khlon Śri-Prthivindra-varman.
- 2. " Vāgīśvara.
- 3. " Kavindravijaya.
- 4. Sten Añ Tarañ vyan—Nos. 1-4 were inspectors of qualities and defects (gunadosadarśi).
- Danle jrai, chief ācārya, member of the Tribunal.
- 6. Mratān Khlon Śri Rājasamkalpa, reciter of

Dharmaśāstras.

7. " Sri Ksitindra varman, chief of

Storehouse of the first class.

- 8. " Śrī Nṛpatindra varman Do Do second class.
- 9. " Sri Kşitindra-varman Do Do third class.

10. " Śrī Narendra Paṇdita, keeper of archives.

Then Danle jrai, a royal official who was asked by the king to transfer the land, explained to Kavindra Pandita in the presence of the Tribunal and the inspectors of qualities and defects the terms and conditions of the gift. The royal officials then proceeded along with the Tribunal and the bailiff to Vrai karan. There the bailiff was sent to summon the elders and notable persons of the neighbouring villages, four from each village, to come and fix the boundaries of the land given by royal order. The elders who were present included the following:—

- 1. Khlon vala Thpyān who fixed the auspicious moment.
- 2 The chief of ten villages (daśagrāma) of sruk Adhvājita.
- 3 Vāp Šama, notable (pradhāna) of sruk Kamlun lamvān.
- 4. Vāp Sur, chief of ten villages, also of sruk Kamlun lamvān.
- 5-6. Two slaves named Nārāyaņa and Hṛdayavindu.

- 7. Vāp Vrau, the elder of the village (grāmavrddha).
- 8. Vāp Pa, chief of ten villages, of sruk Dānyakatika.
- 9. Vāps Sivavrāhmaņa and Vidyāmaya.
- 10. Several persons of sruk Amarālaya.

When the royal official Canle jrai returned His Majesty was at the palace of the four gates and was examining the construction of Vrah Vnam begun at his order. The Mratañ Khloñ to whom the land was given, recited some verses of Viṣṇudharma and bowing his head, enumerated the fruits secured by the gift of the land.

The official Danle jrai bowing his head, represented to the king that a piece of land included within the boundaries was already sold to somebody else. The king ordered that an enquiry be made to find out if there was any unclaimed land which could be substituted for it. Then an enquiry was held in the presence of the elders and notables in the village, and when such a land was found, the Tribunal made over this land to the claimant after motifying royal proclamation.

Then the king going near the tank sprinkled water of donation. Kavindra Pandita, bowing his head, informed the king that the transaction was completed, and the land had been given over to him as a perpetual gift.

Then the son of Kavindra Paṇḍita, named Nārāyaṇa, who received the title of Kavindravijaya and was employed in the Chamber of Royal Ablution and as priest of the king like his father, respectfully imformed the king as follows:—

As his family will have equal proprietory right of Nā Bhāgavata pamre with the family of his father, the portion of the temple of god Nārāyaṇa with its lands, slaves and other income will vest in his family, while those of the god Siva-linga will vest in the family of his father. The land of the North was given as donation to Nārāyaṇa, and the land of the South, comprising paddy fields, was given to god Siva-linga. A portion of the land was reserved for Sten Nandi-kācārya, the ācāryahoma, who will supervise the joint property.

TEXT.

सिद्धि खस्ति ओं नमो भगवते वासुदेवाय। येनाधिष्ठितमञ्चक्तमलं सकलसृष्ट्ये। पुरुषस् स यदीयांशो बासुदेवन्नमन्त तम्।। १ यस्य नाभिभवास्भोजजन्मनास्भोजजन्मना ख्यातं परमकर्तत्वं सृष्टाशेषतनुभृताम्।। २ माहातम्यमन्यद् यस्यास्तात्राभिजाम्बुजसम्भवः। मेरुर्यंत पद्मयोन्यादिदेवानामादिरालयः ॥ ३ पादाद् यस्य जगद्वन्द्यात् प्रभवन्ती सुरापगा । त्र लोक्यपावनी प्राह महत्त्वं परतोऽधिकम् ॥ ४ वामनस्य त्रिभिहीकान् क्रमतो विक्रमक्रमैः। यस्यामाह्यस्वभावत्वं विद्वद्भिरनुमीयते ॥ ४ बहुधापि विरुद्धानां यदीयाकारकम्मणाम । अथवद्विज्यानाम्नेव अद्धेयत्वमुदाहृतम् ॥ ई अणुभ्योऽणुतमोऽब्यक्तं यस् सर्वेत्र प्रवेशनात् । अन्तर्त्रिवेशयन् सर्वे महद्भयोऽपि महत्तमः॥ ७ साम्यं सन्वत्र भृतेषु यस्य संसेन्यसेविनाम्। अग्रयादेरिव शक्तिस्तु बाञ्छिताप्यनवाप्तिकृत् ॥ ८ पुरुषोत्तमनाम्नव समस्तांस्त्यजता परान्। सर्वतः स्फूटमाख्यातं परमत्वमकृत्रिमम् ॥ ६ क्रमेण क्रामतो यस्य त्रिलोकी रविरागतः। मुहर्छलाटिकोरस्थमणिहेमाङ्कि पीठताम् ॥ १० यत्कोधसंप्रसत्तिभ्यां रुद्वाजो संबभ्वतुः। नमस्ताद्भवतान्तस्यै विष्णवे प्रभविष्णवे ॥ ११ नमध्यं शुलिनं यस्य त्रिशुलानि विरेजिरे। युगपत त्रिपुरब्जेतुर्जयस्तम्भा इव त्रयः ॥ १२

हिरण्यरेतसा तप्रहिरण्यसद्वार्श्चिये । हिरण्यगर्भाय नमी हिरण्याक्षारिजन्मने ॥ १३ आसीदावारिधेरूव्वीं वहन वेदार्थभूधरे:1 राजा श्रीजयबम्मेति महेन्द्रादिकतास्पदः ॥ १४ सोमान्वयप्रदीषो यस सोमस सञ्जनजीवने । सोमेश्वरं सदा भक्तः सोमसोम्यो बहुश् श्रिया ॥ १४ जयेन्द्रदासनामाभृद् अनिन्दितपुरोङ्गवः। ज्येन्द्रबह्नभाष्यां यस्तस्य भृत्योऽबहत्पुनः ॥ १६ गोविन्दनाम्नो विप्रस्य वेदवेदाङ्कवेदिनः । गोविन्द्रभक्तस्य सुतो यो गोविन्द्निमाञ्चतः॥ १७ आत्मदेशे तंब्बङ्नाम्नि बलिकपूरनाम्नि च। कुलदेवानरक्षद् यस् स्वयञ्च समितिष्ठिपन्।। १८ जयेन्द्रबह्मभ्राता वासदेवो जघन्यजः। भुखोऽभवद् यस्तिःस्कृतिः राज्ञ्यः श्रीजयवन्मणः ॥ १६ नृपेन्द्रबद्धभारूयां यश् श्रीद्धां श्रीजयबस्मेणः। ततः प्राप पुनम् त्यो वभूव श्रीन्द्रवस्मणः ॥ २० तयोश्रीता कनिष्ठो यः प्रदास्नश श्रीन्द्रवर्मणः। भ्यश् श्रीनर्वीराख्यामयाद् यो भर्तभक्तितः ॥ २१ श्रीन्द्रेश्वराल्ये लिङ्क' शम्भोरधीम्बराष्ट्रीमः²। संस्थाप्य यो ददौ तत्र दासैस् सिद्धिपुरं युतम् ॥ २२ भागिनेयवरस्तेषां यस् सङ्कर्षणनामघृक्। श्रीन्द्रवर्मम् सुतस्याप्तश् श्रीयशोवर्मणोऽभवत् ॥ २३ श्रीयशोवर्मणो भृत्यस् स राज्ञोस्तदपत्ययो:। श्रीहर्षवम्मश्रीशानवर्मणोरिवचारकः ॥ २४

सङ्कर्षणस्य तस्यापि भागिनेयो बभूव यः। रविनाथाद्वयो भृत्यश् श्रेष्ठश् श्रोजयवर्मणः॥ २५

यस्ततः प्राप्तसन्मानो भृत्यस् सत्पुत्रयोरपि । श्रीहपेवस्मभूपालश्रीमद्राजेन्द्रवस्मणोः ॥ २६

तस्य नप्ता बभूबार्घ्यस् सात्वतस् स मतस् सताम्। पञ्चगन्याभिधानो यः पञ्चन्याकरणान्तगः॥ २७

शब्दार्थागमशास्त्राणि काव्यं भारतविस्तरम्। रामायणश्च योऽधीत्य शिष्यानष्यध्यजीगपत्।। २८ कुलकम्मश्चितिद्रव्यैरुन्नतोऽपि स्वभावतः। विनयाविसमयाभ्यां यो नीचैराक्रतिरावभौ॥ २६

जात्यन्धः पररन्ध्रेषु क्षीवः परगृहेष् यः । कछौ चक्रे कृताचारमपि काळानुक्पिवत् ॥ ३० वाण्यामृतस्रु ता यस्य सत्भीस्युद्धिरेव न । वक्ष्ये सङ्दश्मापि भासेवेन्द्रोहिमाद्वितः ॥ ३१

श्रीमद्राजेन्द्रवर्माप्रयसूतुर्ध्यस् सूर्य्यसिन्नः। राजा श्रीजयवर्मीत व्योममार्गाष्टराज्यभाक्॥ ३२

महाविनीतो छक्ष्मीवान् द्विषन्विबुधविद्विषाम्। अहीनभोगसद्मा यो बभौ विष्णुरिवापरः॥ ३३

धर्मज्ञं बिलनं शूरं छतिवद्यं प्रियम्बदम् । यं प्राप्यैकपतिं पृथ्वी जहास द्वुपदात्मजाम् ॥ ३४

कीर्ण्णाङ्सस्य रणे दप्तद्वियनमुक्तैश् शिलीमुखैः। स्रस्ताङ्गनाकचामो;लुब्धैव्जी यस्य भीस् समा॥ ३४

यस्य धूपितनेत्रेव कीर्त्तिर्यज्ञहिन्भुँ जाम्। धूमैरभिद्रुता दिक्षु विवेशारिपुराण्यपि ॥ ३६

स पञ्चगव्यस्तस्यासीद्राज्ञश् श्रीजयवर्म्मणः। अभिषेकक्रियाकारी तथाचार्य्यस् सदार्चितः।। ३७ स वैष्णवीसिमामर्च्चां विष्णुभक्तो विधानतः।
महीधरशशिद्वारैः पुरेऽस्मिन् समितिष्ठिपत्॥ ३८
सक्षेत्रिकद्वरङ्ग्रामं सपशुद्रव्यसंयुत्तम्।
भक्त्या वाद्योपचारार्थं ददौ दानवर्विरणे॥ ३६
धाता महासुतस्तस्य पश्चगव्यस्य यो यतिः।
शौवसिद्धान्तिनिष्णातो विधिनातिष्ठिपत्कृती ॥ ४०
पितृभक्तत्या देशे पैतृके स पिनाकिनः।
छिङ्गं विनायकव्यमं विधिनातिष्ठिपत्कृती ॥ ४१

निश्रोषनम्रावनिपालमौलि-मालारजोरुक्षितरूमपीथः । वेदाधरन्ध्रै व्धरणीन्द्धानो यो भूपतिश्र श्रीजयवीरवर्मा ॥ ४२ दग्धः स्मरश् शीतकलः कलङ्की कान्तिभवेत् कुन्न मदीयसर्गे । इति स्वसर्गातिशयाभिलापात् कान्ताधिको यो विद्धे विधात्रा ॥ ४३

निर्धूतदोषा महतः प्रवृत्ता विहाय भूभित्रवहानतव्यान्³। गङ्गे व विद्या यमनेकमारगी जगाम भूम्रा गुणरत्रसिन्धुम्॥ ४४

नीलोत्पलश्यामरूच।मसीना-माघूर्णणतानां समदन् द्विषद्भिः। दृष्टो दशां वा हरिणेक्षणाभि-वींट्योद्वतो यस् समधीव्वभूव ॥ ४४

¹ Read रूजितरूकमपीठः।

^{2.} Year 924.

^{3.} Read 02541# 1

स्वबन्धुमध्ये पि गतारिसेन।
ससाधनाप्यात्मसुहृदृतापि।
एकेव निश्वासपरा ससुग्धा
संस्मृत्य यं कामवशेव योपित्।। ४६
क्षोभं विधायोद्धतवाहिनीनां
जेतासकृद्यो युधि राजनागान्।
यशोमृतं लोकभुजां समक्षज्ञहार पक्षीन्द्र इवोहसत्वः।। ४७

मत्कीर्त्तने प्येष विनम्नवक्तः प्राक् साधिताया मम विश्वतायाः। किञ्जीवितेनेति रुपेव कीर्त्तः प्रियापि याता दशदिश्च यस्य ।। ४८

स पश्चगव्यस्तस्यापि नृपस्याचार्य्यपुङ्गवः।
वभूवातिमतो मन्त्री सदान्तःपुरदर्शनः।। ४६
कवीन्द्रपण्डिताख्यां सं श्रीद्धां विश्रदन्त्वधीः।
दोळादिविभवैस्तेन सत्कृतः कम्युभूभृता॥ ५०
पुरस्तादस्य देशस्य क्षेत्रमेतत् कृतावधि।
तस्मिन् मन्त्रिवरे प्रादाद्धाम्नोऽर्थं स मद्दीपतिः॥ ५१
दत्तमेतत् क्षितीशेन क्षेत्रं किळाङ्कितं कृती।
स स्वयं स्थापिते प्रादाद् भत्त्या केतभविद्विषि¹॥ ५२
सौजन्यजन्मभूविद्वान् कुळीनः कुळनन्दनः।
नारायणाह्वयस्तस्य सूनुस् सूरिगुणाकरः॥ ५३
प्रेम्णा प्रेयसि सत्सूनौ तस्मिन् स समकल्पयत्।
सक्षेत्रिकङ्करप्रामन्देवताच्चनपाळनम्॥ ५४
विविधैः पत्रगैळेंख्यैद्विजशालाश्मगैश्च सः।
साक्षिभिन् पवाक्यैश्च कम्मैतत् कृतवान्ददम्॥ ५४

कवीन्द्रविजयाख्यां यश् श्रीमतीं श्रीपतिप्रियः। वारमी नारायणो विद्वानाप्तवान् राजसम्मतः॥ ५६

तेन देवकुळं रक्ष्यं सदासक्षेत्रपाशवम् । पित्रयश्वापि कुळं सर्व्वमिति पित्रा प्रकल्पितम् ॥ ५७

> कर्त्तव्यनानाविधयातनानां शिक्षाञ्चरद्भियमिकङ्करीयैः । लक्षीकृतस् सोऽस्तु सदा युगान्ताद् यो लङ्कयेत् कल्पितमस्य सर्व्यम् ॥ ४८

No. 132. PHNOM SANKE KON INSCRIPTION OF SURYA-VARMAN, Dated 928, 929.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 245) and Coedes (BEFEO, XXXIV. 423-4).

The hillock called Sanke Kon is in the Province of Sisophon (Siam). In a ruined temple near it are two inscriptions, one in Sanskrit and one in Sanskrit and one in Sūrya-varman, king of the four sacred gates, asking Mratāñ Khloñ Śrī Vīravarman to inscribe on a stone pillar the donation made previously by prince Śrī Samaravīra-varman, his wife, and his deceased mother, now united with the god of Kanloń Ruń. The donation consisted of male and female slaves, numberiong 89, with their posterity and a quantity of cereals and cloths per annum.

The date of the inscription was read by Aymonier as 928 or 938. Coedes points out that the last line of the unedited Sanskrit inscription, which probably refers to the same donation, contains the date 929. He, therefore, proposes to read the date in the Khmer inscription as 928.

Nos. 133-35. THREE NAK BUOS INSCRIPTIONS OF SURYA-VARMAN, Dated 930, 937.

These inscriptions were noticed by Aymonier (II, 233). They are engraved on the central temple of the group called

Prasat Nak Buos in the Province of Mlu Prei, and are all written in Khmer.

No. 133 records a donation of utensils of worship made in 930 Śaka by Kamsteń Śrī Kavīśvara-varman, President of the Civil Tribunal (sabhāpati). King Sūrya-varman also makes donations of lands and vessels. Dues from the land, viz. a quantity of rice per day, are also enumerated. Utensils of worship are also given in large numbers to various gods, viz. those of Śivapāda Lingapura etc.

No. 134 refers to a law-suit which ended in an arrest and an order to record the punishment inflicted on a stone pillar.

No. 135 is dated 937 Saka. In that year king Süryavarman ordered an official to inscribe on stone pillars the orders of the Tribunal of the capital and of the sacred assembly (of the monastery of Sivapāda).

No. 136. PHIMANA KALINSCRIPTION OF SURYA-VARMAN I, Dated 933.

This inscription was noticed by Aymonier (III. 139), and edited by Coedes (BEFEO. XIII, part 6, p. 11). There are ten copies of this Khmer inscription, eight of which are engraved on the pillars of the gopuram leading to the inner court of the royal palace of Angkor Thom, and two on the gateways of a neighbouring building. It contains the text of an oath and the names of district officers, numbering more than four thousand, who took it. It may be summed up as follows:—

933 Saka. Here is the oath we all solemnly take, offering our lives and devotion to His Majesty Sri Sūryavarmadeva who has been enjoying complete sovereignty since 924 Saka, in presence of sacred fire, Frāhmaṇas and ācāryas (teachers). We shall not honour any other king, shall never be hostile (to our king), we shall not be accomplices to any enemy, and shall not do any

harm (to our king) in any manner. We shall exert our utmost to do all that is required by our grateful devotion to king Sūrya-varmadeva. If there is any war we shall fight to our utmost ability without any care for our lives and shall never fly from the battle-field. Even if there is no war, our lives are consecrated to the service of the king, even if it leads to our death. If we are sent to remote places on king's business we shall try to discharge our duties most faithfully even in respect of minute details. If we do not keep our promise may the king inflict on us corporal punishment of all kinds. If we abscond, in order to avoid what we have promised, may we be reborn in the thirtytwo hells so long as the Sun and the Moon endure. If we faithfully perform all that we have promised may His Majesty maintain the religious foundations of our country and make provision for our family-and may we get the just reward of our devotion to our master, not only in this world but also in the next.

No. 137 TWO BANTAY SREI INSCRIPTIONS OF SURYA-VARMAN I, Dated 933.

These inscriptions were edited in *Memoires Archeologiques* (E.F.E.O) Tome I, p. 78. For locality cf. No. 107.

These two inscriptions are written in Khmer and are almost identical. They record, by an order of king Sūrya varman dated 933 Saka, the pious foundations of Mratāñ Khloñ Sindura to god Tribhuvanamahesvara viz. two buffaloes, and a quantity of rice per day. Mratāñ Khloñ Samape is engaged to guard the property and (for this service) a piece of land is granted to him, his relations and his descendants in perpetuity.

No. 138 PHNOM CISOR INSCRIPTIONS OF SURYA-VARMAN, Dated 937, 939 and 941.

These three inscriptions (A, B, C,) were noted by

Aymonier (I. 191). Phnom Cisor is in the Bati Province. Ins. A records that in 937 Saka (1015 A, D.), during the reign of Sūrya-varman I, the author of the inscription founded a monastery called Yogendrālaya and granted lands and slaves to it. Then in 939 Saka (1017 A. D.) one Sivācārya (probably the original founder of the monastery) approached king Sūrya-varman through the minister Srī Vīrendra-varman and a royal order was issued confirming the grant of the lands to two monasteries, Yogendrālaya and Yogendrapura, devoted to the cult of the god Srī Vrddhesvara. Four female slaves were again given to one of the monasteries and three to the other. The inscription concludes with an invocation and an imprecation.

Ins. B records that in the year 941 Saka (1019 A.D.) king Sūrya-varman granted servants, lands etc. (probably to the above temple).

Ins. C. is engraved on two faces of a stele. The first 17 lines are in Sanskritionand begins with 'Namo Hiranyagarbhāya' (Adoration to Brahmā), but its contents have not been deciphered. The 32 lines of Khmer text refer to the names of slaves and other donations. The names of gods, except Śrī Vṛṣadhvaja (Śiva), are indigenous. The inscription concludes with an imprecation.

No. 139. LOPBURI INSCRIPTION OF SÜRYA-VARMAN I, Dated 944, 947.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 81). It is engraved on a stele which now lies in the modern temple of Bang Pahin, but was brought from Lopburi in Siam. The inscription is written in Khmer and contains an order of king Sürya-varman, dated 944 Saka, laying down the following regulation:—

In all sacred places, temples, monasteries and hermitages, the ascetics, the *sthaviras* (monks of the Little Vehicle) and monks of the Grand Vehicle are required to offer to the king the merit of their austerities. Persons disturbing them in their holy retreat and preventing them from discharging this duty will be expelled and handed over to the Tribunal which will judge and inflict heavy punishment on them.

In 937 Saka another order, similar to the above, was issued.

No. 140. PRASAT BEN INSCRIPTION OF SÜRYA-VARMAN I, Dated 948.

This inscription was noticed by Aymonier (II. 351)
Prasat Ben is in the Sisophon District. The inscription, written partly in Khmer and partly in Sanskrit, is very much damaged. It refers to a Buddhist foundation made in 948 Saka, during the reign of Sūrya-varman. The name of the divinity is given as Trailokya-nātha. The inscription mentions a royal order communicated by an ālakṣaṇa (royal Secretarya) and gives the names of seven dignitaries, all Sanjak, who were witnesses of the foundation.

No. 141. VAT EK INSCRIPTION OF SURYA-VARMAN, Dated 949.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 301).

Vat Ek is the name of a temple about five miles to the north of the citadel of Battambang. The last two lines of the inscription are written in Sanskrit, and the rest in Khmer. It records that Śrī Yogīśvara Paṇḍita was the ācārya-founder of the Śiva-linga at Narendragrāma in 949 Śaka. He offered a sacred vase, decorated with three rows of heads of serpents, weighing 7 lbs., and another silver vessel, weighing 2 lbs. and 15 oz. He fixed the rents of certain lands and hamlets of the province of Amoghapura at 400 measures of rice, a golden palanquin and a white umbrella, per year. King Sūrya-varman issued an order to fix the boundary of the lands and give some slaves. Injunctions

are laid down forbidding the employment of the persons (attached to the foundation) in other works. The families of the pupils and Sanjaks who make sacred offerings in honour of the dead will enjoy the merits of the foundation like Yogisvara Pandita.

No. 142. TA NEN STELE INSCRIPTION OF SŪRYA-VARMAN, Dated 949.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 302). Ta Nen is about 13 miles to the west of Battambang.

The inscription is written mainly in Khmer and very damaged It mentions lands and paddy-fields purchased from various persons, the price being paid by vessels of metal of which the weight is given. King Sūrya-varman made donations of lands and slaves to god Siyalinga, and their merits, as well as those for the donations made to the god Śrī Jayakṣetra, should accrue to the king. Then follow the usual imprecations in Sanskrit.

The next part begins with an order of king Sūrya-varman dated 949 Saka to Śrī Gaurīśvara Paṇḍita of the country of Śivagupta, concerning the rents due to four āśramas the names of which are made up of Yogīśvara with different distinctive terminations such as ālaya, āvāsa etc. Mention is also made of the revenues of the god Śrī Jayakṣetra. The inscription concludes with the names and titles of ten dignitaries who were witnesses to these foundations.

No. 143. TWO PRASAT SEK TA TUY INSCRIPTIONS OF SÜRYA-VARMAN I, Dated 961.

These inscriptions were edited in *BEFEO*, XXVIII. 49. For locality cf. No. 103,

Both the inscriptions are written in Khmer. The first inscription mentions purchase of lands, excavation of tanks, and donation of slaves, all relating to the god named 'Kamraten jagat vnam Brāhmana' (i.e. the god of mountain of the

Brāhmaṇas) which was apparently the popular name of god Tribhuvanamaheśvara. Mention is also made of the quantity of rice stipulated to be given daily and per year. There are several foundations (kalpanā) made in succession, and each time the President of the Tribunal (Sabhāpati) is directed to fix the boundaries.

The second inscription is similar to the first, but its chief importance lies in the date which is given as 961 Saka, the year of Tiger, thus referring to the well-known twelve-year-cycle which is not known to have been in use in Siam or Cambodia before the end of the 13th century, the earliest instance of its use being furnished by the inscription of Ram Kamheng in Siam.

144. PRASAT KHNA INSCRIPTION OF SURYA-VARMAN, Dated 963.

The inscription was edited by Coedes (IC. 195). For locality cf. No. 117.

The inscription is written partly in Sanskrit and partly in Khmer. Nothing remains of the Sanskrit portion except the last three lines of the concluding verse which mention Sūrya-varman and some donations made to Kṛṣṇa, seated on Garuḍa, in the year 963.

The Khmer text says that in 963 Saka Srī Bhuvanāditya, younger brother of Vīralakṣmī (queen of Sūrya-varman), who is related to king Harṣadeva in maternal line, and prince of the country of Vanapura at the foot of Vnam Kamven, made this image of Kṛṣṇa mounted on Garuḍa and made some donations. King Sūrya-varmadeva presented some silver vessels to the god called Saka Brāhmaṇa (for this god cf. BEFEO, XXVIII. 105; XXXII. 73).

The Vnam Kamven was evidently the old name of Dangrek mountains, which has been preserved in the Siamese name Kampeng, which literally means the mountain wall.

TEXT

द्धान्तध्वद्रजतप्रतिप्रहवरं रैविष्छसद ... हरम्। हेमाङ्कञ्च करं सकोशकलशं श्रीसुर्य्यवम्मण्यदात् कृत्वा तद्वचनात् कलेद्विजहरे कृष्णे त्रिकोशप्रहै:॥

No. 145. FOUR BASSET TEMPLE INSCRIPTIONS Dated 958, 964.

These inscriptions were noticed by Aymonier (II. 239).

Basset is situated about 8 miles to the east of
Battambang. There are altogether four inscriptions (A,
B, C, D,), the fifth one being almost wholly effaced.

Ins. A is written partly in Khmer and partly in Sanskrit, the latter being hardly legible. The Khmer text says that in 958 Saka, several officials made over seven plots of land to made of Gana (or Guṇa) pati-varman. The king, being informed of it, reduced their taxes or rents by half. Several officials contributed objects of metal and cloths for the payment of price, and the land, thus purchased, was consecrated to god Srī Jaya-kṣetra. The holy assembly (Vrah sabhā) fixed the boundaries of the land.

Ins. B, written in Khmer, begins with an invocation to Siva and other gurus. It then mentions that Gaṇa (or Guṇa) pati-varman bought paddy fields and gardens, in exchange of objects made of metal, an elephant, a horse, some pieces of cloth and rice. These lands were given to god Śrī Jayakṣetra. The holy assembly of Mangalapura employed Lon Hiranya, probably the son of Gaṇapati-varman, to fix the boundaries. Hiranya and a dignitary named Samavīra-varman made some donations to the god.

Ins. C, written in Khmer, records that in 964 Saka a dignitary named Srīkantha Pandita of the country of

Phalapriya bathed the god Śrī Jayakṣetra and offered various objects whose weight is specified. Having installed the image of the god and organised its worship, he purchased some lands in exchange of objects of precious metal whose weight is specified, and also of an elephant, some clothes and some quantities of pepper and cardamum. The persons who sold the land are named, and they took a solemn oath never to reclaim the lands sold. A number of high dignitaries fixed the boundaries and the grand priest Śrī Mahendra Pandita recited the Dharmaśāstra.

Ins. D is written partly in Sanskrit and partly in Khmer, but the Sanskrit text is almost wholly effaced. The Khmer text refers to the installation of an image of the goddess Bhagavatī, by the side of the god Śri Jayakṣetra. Reference is made to a dignitary named Śrī Rājendra-varman, a brother-in-arms (Sañjakṛ) of the king who is gone to Paramanirvāṇa-pada (i.e. Sūrya-varman I) and dithedu Senāpati (general) of king Udayāditya-varman, in whose reign the record must have been set up.

No. 146. SEVEN PHNOM PRAH VIHAR INSCRIP-TIONS OF SÜRYA-VARMAN I, Dated 948, 949, 960, 963 and 969.

These inscriptions were noticed by Aymonier (II. 207).

Phnom Prah Vihar is the name of a temple on an isolated summit of the Dangrek mountains in the Province of Mlu Prei. The inscriptions are all very much damaged. Five of them (A, B, C, D, E) are written on the walls of the temple and two (F. G.) on a stele.

Ins. A, written partly in Sanskrit and partly in Khmer, contains the date 948 Saka, and the name of king Sürya-varman and the god Śrī Śikhareśvara.

Ins. B, in Khmer, dated 949 Saka, records that a porson, whose name ended in 'pativarman' and who was the grand-

son of Śrī Rājapativarman of Avadhyapura, respectfully informed the king (probably Sūrya-varman) that the worship of gods Śrī Śikharīśvara and Śrī Vṛddheśvara was assured by the care of a person named Śrī Sukarmma Kamsten. Later, mention is made of families which preserved the annals of the descendants of Kambu and those relating to the glory of the kings from Śruta-varman to Śūrya-varman, prince issued from the royal line of king Śrīndra-varman, the king who is gone to Īśvaraloka, and as far as the Grand Lady or queen Śrī Vīralakṣmī, princess issued from the royal line of Śrī Harṣa-varman, the king who is gone to Rudraloka, and Śrīśāna. varman, the king who is gone to Paramarudraloka.

The copies of these precious manuscripts appear to have been deposited in the temples of gods Śrī Śikhareśvara and Śrī Vrddheśvara.

The king donated the property of a country called Vibheda which reverted to him by the law of Mṛtakadhana. This property, belonging perhaps to Mratāñ Śrī Pṛthivīnarendra, and perhaps also to the strand from Kamsten Śrī Mahīdhara varman, was given to Śrī Sukarmma Kamsten agreeably to the desire of Śrī Rājapati-varman. The king ordered that this act of donation be engraved on a pillar of Śrī Śikharesvara temple and on a stele to be placed in the country of Vibheda. His Majesty made this great favour to Śrī Sukarmma Kamsten and his family and left them the country of Vibheda which was really called Kurukṣetra.

A little later the inscription records that in 950 Saka Srī Pṛthivindra Paṇḍita, President of the civil tribunal of the first category, conveyed a royal order of donation to Kamsten......varman, who lived in Avadhyapura and who was in charge of the works at the temple of god Srī Sikharesvara. Directions were given to have this order engraved on a sacred stone pillar.

The concluding part of the inscription refers to the donation of some slaves (probably sacred dancers) by Śrī Gaṇitendra Paṇḍita, and probably two others also, of Ayadhyapura.

Ins. C, written in Khmer, records that in 960 Saka king Sürya-varman issued some orders to the sons and grandsons of Śrī Rājapati-varman, concerning Avadhyapura, Lingapura, Śrī Bhadreśvara and Śrī Śikhareśvara.

Ins. D, in Sanskrit, contains the name of Sūrya-varman (nothing else has been read).

Ins. E probably contains the date 963 and an order of king Sūrya-varman concerning god Śri Śikhareśvara.

Of the two inscriptions on the stele the one (Ins. F) in Sanskrit has been edited above (No. 71A), but it is doubtful whether it really belongs to the 9th century Saka.

The other in Khmer, Ins. G, very much damaged, refers to Sten (an indigenous title which appears to have been reserved to Brāhmaṇas) Sivaśakti. It appears from the extant portion of the text that Sivaśakti had directly received a Sivājñā (order of Siva), asking him to remove an image of a god (particulars missing) from Yaśodharagiri in order to reinstall it in the temple of god Sikhareśvara (i.e. Prah Vihār), and to record this in an inscription. Then follows the date 959 Saka. The few letters that can be read after this seem to refer to the order of Siva and the favour of king Sūryavaiman.

No. 147. FIVE PHNOM SANDAK INSCRIPTIONS OF SURYA-VARMAN, Dated 963 and 970.

These inscriptions were noticed by Aymonier (I 394). For locality cf. No. 73.

There are altogether five inscriptions, A, B, C, D, and E, of which B is in Sanskrit and the others are in Khmer.

Ins. A records that in 963 Saka king Sūrya-varman issued verbally an order of donation and asked Kamraten Añ Sivāspada (probably the chief priest of the temple of Prasat Neak Buos) to inscribe it on stone.

Ins. B contains, in four linesi n Sanskrit, the names of kings Jaya-varman and Sūrya-varman and of a

Pandita, Kavi Yogindra, who appears to be the priest of Sūrya-varman.

Ins C contains a royal order addressed to the chiefs of Sivapura and to the holy congregation of the ascetics of Sivasthāna (perhaps another name of Sivapura or Phnom Sandak) asking them to prepare a list of furniture necessary for the worship and the upkeep of the monastery. The king approved of the list and made a donation of the articles. The slaves purchased by the ascetics of Sivasthāna were also allotted to the temple.

Ins. D records that Sūrya-varman sent a royal secretary to the High Priest of Sivasthāna for engraving an inscription. The date has been doubtfully read as 970.

Ins. E begins with a date which appears to be 843 or 853, but the figures cannot be read with certainty. The words Sivasthāna, Sivapura, monastery and slaves are alone legible.

No. 148. FIVE PRASATINE AND INSCRIPTIONS OF SURYA-VARMAN

These inscriptions were edited by Barth (ISC. 97) and noticed by Aymonier (III. 38).

The temple known as Prasat Ta Keo (=Kev), Prasat Keo, Prea Kev etc. is situated to the west of Eastern Baray near Angkor Thom.

There are altogether five inscriptions of which A,B,

C.D form one group and E another.

Ins. A, written in Sanskrit, contains 18 verses, the metres being Anustubh (1-4, 7-18), Śārdūla-vikrūdita (5), and Vasantatilakā (6). After an invocation to Siva (v. I) it records the genealogy of a person called Yogīśvara Paṇḍita, the guru of king Sūrya-varman. The genealogy begins with a Brāhmaṇa called Viṣṇu living in Āmalakasthala. His daughter Bhāssvāminī became the queen of Parameśvara (i.e. king Jaya-varman II) (vv. 2-4). Their grand-daughter (pautrī) Satyavatī became the wife of Brāhmaṇa Bhānuvara and these had

a son called Yogisvara Paṇḍita. He became the guru (preceptor) of the king who completed Hemagiri and gave the royal chariot (or palanquin) to Siva (v.5). He was guru of king Surya-varman and established a Pañcasūla in Hemagiri along with the king's sister's son Uddhatavīra-varman and another person named Stukkak who was called by the royal order Narendra-varman (v.6).

Next, after an invocation to Vişnu (v. 8), mention is made of Sūrya-varman, of the family of Indra-varman, who ascended the throne in 924 (v. 10). The inscription ends with an appeal to good men to protect a female disciple of Yogīśvara Paṇḍita, named Janapadā (v. 15), who was married to Brāhmaṇa Keśava (v. 16) and to whose sons and grandsons were given the town of Yogīśvarapura, in their capacity as priests of Viṣṇu (v. 17)

Ins. B contains one line in Sanskrit which is an invocation to Siva for the success of Yogiśvara Pandita. The remaining portion reference of the success of Yogiśvara Pandita. The remaining portion reference of the success of Yogiśvara Pandita. The remaining portion reference of the success of the places made by Yogiśvara Pandita of Vyādhapura to various gods who are indicated either by the names of the places where they were worshipped or by special names of gods whom he himself had installed in these places. Among the localities are mentioned Lingapura, Jayakṣetra, Hemaśṛṅga, Śri-Campeśvara, Śri-Narendragrāma of the holy country of Bhimapura, and several other local names. Some golden images were installed, for example, those of Śiva under the name Tripuradahaneśvara, Śri-Natakeśvaradaśabhujā, Viṣṇu under the name Tribhuvanañjaya, and his consort Bhagavatī Śrī. Śiva and Viṣṇu are both qualified as 'king of five great feasts'.

The donations consisted, among other things, of bowls, plates, flasks, vases and jars made of gold or silver, trident, pike with five points, rings, white umbrella, both plain and made of ivory or peacock feather, a pulpit made entirely of ivory, hammocks, palanquins, gilded litters and an elephant.

Ins. C contains 17 lines in Khmer followed by three

verses in Sanskrit, both very much damaged. The Khmer portion mentions Yogisvara Pandita and his donations to the gods mentioned in Ins. B. The first two verses in Sanskrit are almost identical with vv. 15 and 18 of Ins. A. These as well as the third (in Sārdālavikrādita metre) contain the usual imprecations.

Ins. D. contains 20 lines in Khmer, followed by three verses in Sanskrit which are almost identical with those of Ins. C. It concludes with 6 lines in Khmer. The Khmer text at the beginning mentions the gods and donations referred to in the preceding inscriptions. The concluding Khmer text also refers to donations made to the gods such as dancers, stringed musical instruments, completion of sacred buildings, and elephants, pious works of kings, and the god Srī Tribhuvananjaya of the five great feasts.

Ins. E. contains twenty eight verses, the metres being Śloka (1-12, 16-23), Upaiati (13, 14, 26), Mālinī (15, 24, 25 and 28) and Vasantatilakā (27). It is divided into two parts. The firstra partial (XIV. 1.15) refers to the genealogy and religious foundations of Sivācārya who was appointed by king Jaya-varman V "Inspector of qualities and defects" on the mount Hemaśrngagiri. genealogy also begins with king Jaya-varman II and his principal queen Hyan Pavitra, whose descendants possessed the country called Haripura. Their daughter's daughter, Hyan Karpurā, had a son named Paramācārya who became priest of Jalangeśa and Kapaleśa. His grandson Śivacarya held these posts. When, during the reign of Sūryavarman, there was division of castes. Sivācārya was placed at the head of all castes. By royal order his descendants became hereditary priests of Kapāleśa and he fixed the boundaries of Hāripura in the year 929.

The second part (vv. 16-28) refers to the religious foundations of Sivācārya's grandson Sivavindu, who was also "Inspector of qualities and defects' on Hemaśrngagiri, and the priest of Kapāleśvara. The maternal uncle of the maternal uncle of his mother who bore the title

Śrī Kṣitīndropakalpa having died, he received the title from king Sūrya-varman. Having become an important minister of the king he installed various images and did other pious works.

Inscription E is badly written and badly engraved, and it has also been badly damaged. It is consequently very difficult to interpret it, and in many places the meaning is only conjectural. There are also too many spelling mistakes.

TEXT.

A

नमश् शिवाय यस्त्रयक्षोऽनलोकर्कन्द्रोर्व्विभाभवत् ।
भुवनत्रयसन्दीपः शत्रु नाशाय पातुः नः ॥ १
विष्णोर्द्धि जस्य या पुत्रपामलकस्थलसन्ततौ ।
भूयाद्धृदयलक्ष्मीभीस्स्वामिनी परमेश्वरे ॥ २
सा नीत्युद्दयदक्षाढ्या ग्रुभलक्ष्मणसंयुता ।
तस्याप्रमहिषीःदेवी यथा गौरी मेहेश्वरे ॥ ३
देवामलकविन्यासं भूभृतस् सा मता गता ।
चन्द्रमौलिजटायां हि मङ्गलत्वात् सुरापगा ॥ ४
स्वामिन्याः परमेश्वरक्षितिपतेर्थ्यां साप्रपौत्री तयोभूयात् सत्यवतीति भानुवरित्रये योषिद्द्रां तयोः ।
श्रीयोगीश्वरपण्डितस् सुत इदं राजेन्द्रयानं शिवे
प्रादाद्धेमगिरेस् समापनकृतो राज्ञो गुरुस्थापकः ॥ ४

श्रीसुर्येवम्मैगुरुरुद्धतवीरवम्मै-नाम्ना व्यथत्त सह तद्भगिनीसुतेन । स्तुक्कसुवा नृपगिरा स नरेन्द्रवम्मी-ख्यातेन हेमगिरिवेश्मनि पश्चश्रसम् ॥ ६

शैलेयश्वीरचरणं प्रतिमे निन्दकालयोः। स एव स्थापयामास सिंहस्य प्रतिमाश्च ताः॥७ चतुर्भुजन्नमामो यो भूगदाशङ्कचक्रशृत्। सुरारातिगणाञ्जेता पातु नो दुरिताण्णवात्॥ ८ नमो मेऽस्त नृषायेह लिप्सय्यश श्रीवसुन्धरे । वेशानां रक्षताहब्यन्तत्रास्तु फलमक्षयम् ॥ ६ आसीच्छीसर्य्यवर्मिति वेदद्विविलराज्यभाक । श्रीन्द्रवर्मान्वयव्योमभानुज्योतिरमहीपतिः ॥ १० सिद्धिस्वस्ति भवेहवश्रीयोगीश्वरपण्डिते। यस्य प्रशस्ते सुजनान् पाति योऽत्रास्त सत्फलम् ॥ ११ यशोधरपुरे चित्रे चतुर्द्वाराप्रमन्दिरे । रत्नरैहप्यभाकीर्णे राज्ञो यस संमतोऽनिशम् ॥ १२ स राजगुरुणा होत्रा मन्त्रिमुख्यैस सभाधिषैः। विद्रैः प्राञ्जलिभिः स्तोत्रैः स्तुत ईशस् सपावकः ॥ १३ देवयोगीश्वरार्थाय धर्मसंरक्षणाय च। भूमिद्रव्यादिरक्षार्थक्षोकास्तेऽभिहिताश्च तैः ॥ १४ देवयोगीश्वरस्यैषा निमादिवार्थिधार्मिकः। सती जनपदा शिष्या पाल्यतां सद्भिरुत्तमा ।। १४ कन्याप्रामात् समायातां सती जनपदाह्वयाम् । योऽदिशद विधिना पत्नी(') केशवाख्ये द्विजनमिन ॥ १६ पुर्व्वदिगविषये जातं योगीश्वरपुरं पुरम्। तस्यास् सते च पौत्रे यो याजके चिक्रणोऽदिशत्।। १७ बद्धयेयुरिदं पुण्यं ये स्वर्गां प्राप्नुवन्ति ते। लोपयेयुश्च नरकानायुगान्तात् महाभयान् ॥ १८

B

नमश् शिवादिभ्यो गुरुभ्यः देवश्रीयोगीश्वरपण्डितस्योदयसिद्धिरस्तु ।।

C

देवयोगीश्वरस्योत निमादिप्रार्थिधार्म्मिकैः ।
... पल्यन्तान्² तपसात्र ताः ॥ १

^{1.} Read (cqo |

^{2.} Read पाल्यन्तान् ।

बद्धेयेयुरिदं पुण्यं ये स्वर्गी प्राप्नुवन्ति ते।
होपयेयुश्च नरकेऽबीच्यादी प्राप्नुवन्ति ते ॥ २
किश्पतिमदं ये चानुकुर्युस् स्थिता तास्ते बद्धयेयुस् स्थिरम् । घोरनरके ये पीड्यन्तस् स्थिताः दण्ड तन्त्राः किङ्करैरुद्धतेः ॥ ३
D D
देवयोगी ।
मङ्गलाः आत्रताः॥ १
वर्द्धयेयु (स्वर्ग) प्राप्नुवन्ति ते।
लोपयेयु प्राप् ~~तुवन्ति ते~~ ॥ २
स्वर्गमेव कुट्युं स् स्थितास् सार्द्धं सिद्धं येयुस् स्थिरम् । लुम्पेयुम्मं Indira Gandhi National दण्ड लोहं किङ्करैरुद्ध(तैः) ॥ ३
The Property of Early States
नमश् शब्दातमने तस्मै शिवायाद्येव ² देहिनाम् । अर्थसत्येव सन्दृष्टो यो सन्नार्थेषु सत्यतः ॥ १
आसीद् कम्बुजराजेन्द्रो वेदद्विनगराज्यमाक् । यस्मिन् राजभुजीराभा रम्या पूर्व्वेव संपदा ॥ २
ह्यङ्पवित्राह्वया देवी तस्याप्रमहिषी सती। देशो हारिपुराविख्यो ³ यस्याम् सन्तानसन्ततः॥ ३
सङ्कर्प्राह्मयां तस्याः दौहित्री कीर्त्तिविश्रुताम् ।

^{1.} Omit Visarga.

^{2.} Reading doubtful.

^{3.} Read पुराभिख्यो।

^{4.} Read तस्या

अभृत पुत्रवरस्तस्यां परमाचार्यनामधृत्। जलाङ्गेशकपालेशहोता यो मुनिपुङ्गवः ॥ ४ नाप्तापि च तयोद्धींमान् देवयोयीज्ञिको मुनिः। शिवाचारयाह्नयो वारमी तपस्वी त्रतशीलवान् ॥ ६ हेमशृङ्गिगरौ देवपुजाबृद्ध्या अधिष्ठिपत् । राजश्रीजयवस्मिं यं दशने गुणदोषयोः ॥ ७ श्रीसर्यवर्मणो राज्ये वर्णभागे कृते पि यः। संपदं प्राप्य सद्भत्तया वर्णश्रष्ठत्वसंस्थितः ॥ ८ श्रीकपालेशहोत्रत्वे स्वकुलं राजशासनात्। स्थापयामास यः कृत्वा नित्यं विषयवजितम् ॥ ६ याचिता यः पुनः क्षत्रं देशं दारिपुराह्वयम्। करोति सावधिं रन्ध्राहिविछेन समन्ततः ॥ १० प्राच्यामीश्वरभेदान्ता याम्यामालेज्जलालयात्। प्रतीच्यामद्रिमाभूमिराजनद्वाय(') तथोत्तरे ॥ ११ म्रताञ थ्लोञ श्रीनरेन्द्राणीवहभान्तं नृपाज्ञया । विश्रतन्नाम यस्यास्ति सोवधिं समधिष्ठिपत्ं ॥ १२ चिराय राजाधिपराज कुर्व्वन्तपाङ्सि शीलव्रतधारणोऽहम् । विद्यासमावर्त्तनकृत् सविद्य यधिस्थरम् ह्यू छथरस्य लिङ्गम् ॥ १३

> श्रीसूर्य्यवम्मेश्वरपादपदां धात्रि(त्री ?)सु भक्तिश् शिरसा समृर्तिः। ... तुन्निमा(') संस्थितभिस् सहैव देवीभिरिद्याभिरतिष्ठिपन्ताम्॥ १४

- 1. Read नम्रापि।
- 5. Read समतिष्ठिपत्।
- 2. Read mतिष्ठिपत ।
- 6. Perhaps for युधिष्डरम् ।
- 3. Read राजा श्री ।
- The missing first letter is a or a (for a) l
- 4. Read कृत्वा नित्यविषयः । 8. Read संस्थिताभिसः । 💯

शिवगुणमिनमान्यं शिवगणभिन्ने श्राप्तकामोऽवनीन्द्रस् सुरपतिमहिमानं वापि भूमीश्वरत्वम् । चिरमवतु स धर्माः ब्रह्मचर्याधिकारः सकलकुलसित्तं मे श्रीकपालेश्वराङ्कौ ॥ १४

तन्नप्रापि च सत्स्रिमाग्यभाग भारतीरतः। धीरो धामवता मान्यश् शिवविनदुरितीरितः ॥ १६ श्रीकपालेश्वरे होता शस्ता यश शङ्कसितवतानः। सन्न्यायानलसन्तप्ता न्यायेन्धनगणो धिया ॥ १७ श्रीक्षितीन्द्रोपऋल्पास्ये मात्रामातुलमातुले । मृते तन्नाम तद् यस्यै दत्तं श्रीसुर्य्यवम्मेणा ॥ १८ अहिपत्राङ्कितां दोलां लब्ध्वा यस्तद्नुप्रहात्। हेमशृङ्गगिरावाप दुश्शनं गुणदोषयोः ॥ १६ ततो राजमहामात्यो यस् सन्तानकुळप्रभः। ईश्वराचीमुमाची च मत्प्रियशमे प्रतिष्ठिपत ॥ २० भद्रेश्वराश्रमं कृत्वा गौरीशाश्रममप्यलम्। भद्रेश्वरतटाकारूयं⁷ श्रीतटाकञ्चलान यः ॥ २१ सरिद्भक्षं महागाढमायतित्रभयं भयात । आध्वगानां⁸ सुखायैव यश्चकाराम्बुधेस् समम्॥ २२ शास्त्रसन्दर्शनाभ्यासाद्वयतारिद्⁹ रामणीयकम् । पुस्तकं यो विमानार्थं श्रीभद्रेशालयेश्वरे ॥ २३

- 1- Read मिश्रामन्यं।
- 2. Read सक्लक्लहितं।
- 3. Read शास्ता and संशितः।
- 4. Read मातृमातुल् ।
- 5. Read यस्मै।
- 6. Read मक्प्रिग्यामे ।
- 7. Here and in other places the original text has ব্ৰাত insted of ব্যাত
- 8. Read 2540 |
- 9. Read व्यतारीद ।

यमनियमयतात्मा सम्यगाराधिताग्नि-र्निहतदुरितवृन्दोऽहर्निशं शम्भुभक्तिः। मुनिवरसमवृत्तिय्यो(ग)योगोपयोगात् सकलकुलहितार्थं स व्यथाट् राजसेवाम्॥ २४

मुनिगुणगणवन्द्यों यो (ग) योग्यस् सयत्नैस्-सित भवति विधात्रा निर्मिते नाम यस्मिन्। कृतसकलकलायस् संहतिलोललक्ष्मी-व्यसित यदचलाशं शम्भुभक्तिस् सुशुभ्रा ॥ २४

No. 149. PRAH KHAN INSCRIPTION OF SÜRYA-VARMAN I.

The inscription was edited in BEFEO, IV. 672.

The great temple of Prah Khan is situated in the Province of Kompong Svay. The inscription is engraved

^{1.} Read अतिष्टिपच्च ।

^{2.} Read पात्र 1

^{3.} Read व्यतारीत्।

^{4.} Read अतिष्ठिपत्।

[.] Enl denotes a kind of spirituous liquor.

on the door of a secondary temple between the second and third enclosures. The inscription contains 9 Sanskrit verses, the metres being Sragdharā (1) and Sloka (29). It begins with an invocation to Siva (v. 1.) and Buddha (v. 2), and the rest is an eulogy of king Sūrya-varman who ascended; the throne in 924 Saka. Verse 6 refers to his proficiency in various branches of knowledge such as Bhāṣya, Kāvya, six systems of philosophy and Dharmasāstras. V. 7 seems to allude to an important historical fact viz. that he obtained the kingdom by defeating in battle a king who had been joined (?) by other kings. This last qualifying phrase (rājasankūrnād) is, however, very enigmatic and cannot be clearly understood.

According to v. 5 the king constructed "this temple', evidently the one on which this inscription was engraved. This, however, does not necessarily imply that the whole of the grand temple complex of Pra Khan was built by king Sūrya-varman."

TEXT.

श्रीमत्वादाप्रलीलावनमितधरणीश्लीभसंश्लीभिताष्ठं श्राम्यत्क्रन्द्रत्सुरेन्द्रं भुजवलपवनस् संस्वलत्सद्विमानेः। स्वाङ्कं स् स्वल्पीष्ट्रताशं नवरसक्तिभिर्विस्पुरद्रश्लिमाल्ये-र्नाट्यं ब्रह्मादिसेव्यं सुख्यतु द्यतानन्दनं चन्द्रमीलेः॥ १ तमो बुद्धाय सर्व्वज्ञशब्दो यत्रैव सार्थकः। तस्यैव हि वचस् सत्यं प्रमाणेन निक्तितम्॥ २ तदुक्तौ पारमीतन्त्रतय्यौ तद्गतयोगिनः। त्रयक्षरञ्जनीजज्ञानं गुरुपादयुगन्नमे॥ ३ श्रीद्ध्य् श्रीसूर्य्यवम्मासीच्चतुर्भजविलासकः। यस् सूर्य्यवंशजो राज्ये चतुर्भजविलासकः।

^{1.} Year 924 (as the beginning of his reign).

समरोऽनङ्गश् शशाङ्कोपि शशीति निरवद्यक
मस्जद्यन्निद्धं कर्म्म कान्तिसग्गीवधीच्छया ॥ १

भाष्यादिचरणा काञ्यपाणिष् पड्दर्शनेन्द्रिया ।

यन्मितर्द्धर्मशास्त्रादि मस्तकाजङ्गमायता ॥ ६

एतावतानुमेयं यद्वीर्यं यद्वद्धीर्मुनिः ।

रणस्थो राजसंकीर्णादाज्ञो राज्यं जहार यः ॥ ७

कालदोषानलाविष्टा यस्य सेकाम्युनिग्गमे ।

तद्विताशात् क्षणं लोकाः सुखायन्ते स्म सर्व्यथा ॥ ८

युगहातेरयन्धर्माः पद्दीनो जराङ्कशः ।

यत्रीतिरसमाताय सत्पद्स् स्म युवायते ॥ ६

No. 150. PRASAT CAK INSCRIPTION

The inscription was noticed by Coedes (BEFEO, XXVIII. 115).

Prasat Cak is the comande and a group of two ruined brick temples to the north-west of Siem Rap. The inscription, written in Khmer, mentions king Sūrya-varman by his posthumous name Paramanirvāṇapada, and hence must belong to a period later than his reign. Its object is to fix the boundaries of a foundation named Viṣṇu-grāma, and its chief importance lies in the following account explaining the origin of the foundation.

In 791 Saka when king Srī Jaya-varmadeva, who has gone to Viṣṇuloka, and who was the son of king. Parameśvara, had reigned for 16 years, he captured an elephant. The elephant escaped in this forest of Viṣṇu-grāma. During the night a god appeared before the king in his dreams and spoke to him as follows:—"If you go to (Viṣṇugrāma?) to install my image and institute my worship, I shall restore you the elephant." In the morning the king got back the elephant in this forest. He cleared the place, installed an image of god

Saka-brāhmaņa, consecrated the place as Viṣṇugrāma and made an endowment of lands.

This inscription fixes the date of accession of Jayavarman III, and therefore, also, the death of his father Jaya-varman II, in the year 776 Saka (=854 A.D.). This date of Jaya-varman III is supported by Prasat Prei Kmen Inscription, dated 911 Saka, which records the annulment of donations made in 782 Saka, during the reign of Vispuloka (Jaya-varman III) (BEFEO. XXXIII. 1137).

No. 151. PRASAT ROLUH INSCRIPTION OF UDAYADITYA-VARMAN II, Dated 971, 972.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 326). Prasat Roluh is in the district of Sisophon.

The inscription is written in Khmer and records that Udayāditya-varman ascended the throne on the 8th day of the increasing moon in the month of Phālguna in the year 971 Saka (=1050 A.D.). **In '972***Saka he graciously bestowed lands in the country of Stuk Rmān, as well as slaves and revenues to the dignitary Śrī Jayendra Paṇḍita. These lands belonged to four persons who died without leaving any issue and the king granted them in perpetuity to the maternal family of Jayendra Paṇḍita. The lands and revenues were in future to be made integral parts of the property of the god of Stuk Ransi. The boundaries of the land in all the eight directions were then fixed. The inscription concludes with the names of three Paṇḍits, occupying high position, who were entrusted by the king with the execution of the royal order and engraving it in an inscription.

No. 152. SDOK KAK THOM STELE INSCRIPION OF UDAYADITYA-VARMAN

The inscription was edited by Finot in BEFEO. XV(2), p. 53, and Aymonier (II. 250).

The temple of Sdok Kak Thom is 15 miles to the north-

west of Sisophon. The inscription contains 192 lines in Sanskrit, then 29 lines in Khmer, followed by two lines in Sanskrit and 117 lines in Khmer

The Sanskrit text consists of 130 verses, the metres being S/oka (33-60, 78-91, 97-118, 129-30), $Indravajr\bar{a}$ and $Upendravajr\bar{a}$ (1-5, 9, 12-13, 17-21, 23-24, 26-31, 62-76, 92-93, 121-126), $M\bar{a}lin\bar{a}$ (22, 61, 77, 119, 128), Aupachandasika (25, 95, 96, 120, 127), $Vasantatilak\bar{a}$ (6-8, 10-11, 14-16). $Puspit\bar{a}gr\bar{a}$ (32), Samavrtta (94).

This inscription is historically the most important in the whole series of Kambuja inscriptions. It relates the history and religious foundations of a priestly family for two centuries and a half, from 802 to 1052 A.D., and incidentally gives interesting accounts of the various kings they served, from Jaya-varman II to Udayāditya-varman II.

The inscription contains a series of dates, the last of them being 974 Saka. This was probably the date when it was engraved.

Indira Gandhi National

The Sanskrit text is given below. We give here a translation of the Khmer text, which may be regarded as a summary of the Sanskrit text also.

Translation of the Khmer text.

(ll. 56 58). Now His Majesty Parameśvara (i.e. Jayavarman II) installed 'Royal god' (Kamraten jagat ta rāja) in the town of Śrī Mahendraparvata, and established there this family of Stuk Rausi (and) Bhadrapattana as permanent priests of the god. His Majesty took a solemn vow that no one outside this family should ever serve as priest of this god.

(59-61). Here is the history of the branches of this family. The family at first (lived in) the country of Satagrāma (in) Aninditapura. The king of Bhavapura gave it a piece of land in the district (vijaya) of Indrapura. The family founded and lived in a village named Bhadrayogi and set up there a Siva-linga.

(61-64). Then His Majesty Parameśvara (Jayavarman II) came from Java to reign in the city of Indrapura. Sten añ Śivakaivalya, venerable and learned guru, was the royal priest of Parameśvara. Then His Majesty left Indrapua. Śivakaivalya went with Vrah Kandvārahoma for the royal service. His Majesty ordered him to bring his relations both male and female. When they arrived at Viṣaya Pūrvadiśa, His Majesty granted land to them, founded there a village called Kuti¹ and assigned it to them.

(65-66). Then His Majesty reigned in the town of Hariharālaya. Sivakaivalya was also established in this town.

(66-69). Then His Majesty founded the town of Amarendrapura, and Sivakaivalya also established himself in this city for serving him. He obtained from the king lands close to Amarendrapura and founded there a village called Bhavālaya. He fetched his relations from Kuti and established them there. He directed one of his relations, a Brāhmaṇarenamed Gangādhara, to install a Sivalinga there and assigned him a few slaves.

(69-78). Then His Majesty came to reign at Mahendraparvata and Śivakaivalya, as before, established himself in this town for serving him. Then a Brāhmaṇa named Hiranyadāma, well-versed in magical science, came from Janapada, because His Majesty had invited bim to perform a ritual in order that Kambujadeśa might no longer be dependent on Java and a cakravartin (universal) king might rule in Kambuja. This Brāhmaņa performed a ritual according to Vrah Vināsikha and installed the 'Royal god' (Kamraten jagat ta rāja). The Brāhmana taught Vrah Vināšikha, Nayottara Sammoha and Širašcheda. He recited them from beginning to end in order that they may be written and taught them to Sivakaivalya. He also directed Sivakaivalya how to perform the rituals of the 'Royal god'. His Majesty Paramesvara and the Brāhmaṇa took solemn oaths that only the family of Sivakaivalya, and no one else,

^{1.} This is written as Kuti in the Sanskrit text.

should perform the worship of the 'Royal god'. The priest Sivakaivalva initiated all his relations to this worship.

- (78-82) Then His Majesty Parameśvara returned to Hariharalaya to reign, and the 'Royal god' was also brought there. Sivakaivalya and all his relations officiated (as priests) as before. Sivakaivalya died during this reign. His Majesty Parameśvara died at Hariharālaya. The 'Royal god' was there as (he resided) in all the capitals where successive kings took him as their protector.
- (82-84) During the reign of His Majesty Visnuloka (Jaya-varman III) the 'Royal god' was in Hariharālaya. A nephew of Sivakaivalya, named Sūksmavindu, became the priest of the 'Royal god'. All his relations also officiated (as priests of) the god. He brought his relations (who were) at Bhavālaya and established them in their turn with the others in the country of Kuti,
- (Here follow the two Sanskrit verses Nos. 129-130. Then begins a new Khmer text on the fourth face of the stele.)
- (1-4) Sten an Rudrācārya, younger brother of Sten an Sivakaivalya, embraced religious life in the Visaya of Jen Vnam (foot of the mountain), on the mountain called Thko. Rudrācārya obtained this mountain as a gift from king Vispuloka, founded a village and lived there. He gave the name Bhadragiri to this mountain.
- (4-10,) During the reign of His Majesty Iśvaraloka (Indra-varman I) the 'Royal god' was in Hariharālaya. Sten an Vamasiya, grand-nephew of Sivakaivalya, was the teacher (upādhyāya) of the king. The king placed His Majesty Paramaśivaloka (Yaśo-varman), in his youth, in the charge of Vāmašiva for the purpose of instruction. Vāmašiva was the disciple of Sten an Sivasoma, preceptor (guru) Indra-varman Sivasoma and Vāmasiva founded the Sivāśrama and installed the god. Sivasoma was called the old dignitary, and Vamasiva, the young dignitary, of Siyāśrama. Then Siyasoma died : Vāmašiya, as the possessor

of Sivāśrama, was henceforth called the dignitary of Sivāśrama.

- (10-12) Vāmasiva, the preceptor (guru) of the king, maintained all the temples which his family had erected from Indrapura as far as Bhavālaya, close to Amarendrapura, in Kuti (Pūrvadisa) and in the country of Bhadragiri. All the members of the family officiated (as priests) of the 'Royal god' as before.
- (12-13) Then His Majesty Paramasivaloka founded the town of Yasodharapura and took the 'Royal god' there from Hariharālaya. Then the king erected the 'central mountain' (a temple?). Vāmasiva installed the Linga in it with the aid of royal corvee and informed the king.
- (13-18) He was anxious to make another foundation and requested the king to grant him a land in Varnavijaya, close to Bhadragiri, which belonged to Sten an Rudracārya. He founded there villages called Bhadrapattana and Bhadrāvāsa. The king gave him the linga more than two cubits (hastac) high, of the 'central mountain', to be installed at Bhadrapattana. He also gave an image of Bhagavatī which was installed in the country of Bhadrāvāsa in the land of Bhadrapattana. The king made gifts of various articles of food and worship, and gave paddy-fields and 200 slaves to Ganesvara in the district (pramāna) of Amoghapura.
- (18-22) The king directed Vāmasiva to ordain Stenan Sikhā, one of his officials, as an ascetic. Vāmasiva directed Sikhā to construct a temple at Bhadrapattana, which he did. The king granted the village Bhavālaya, belonging to Vāmasiva's family, and several other villages situated in Bhadrapattana by an edict.
- (22-24) Sten an Hiranyaruci, named also Vnam-Kansa, younger brother of Vāmasiva, principal ācārya of the king, got from the king Stuk Ransi in the Visaya of Amoghapura, founded the village of Stuk Ransi, and installed Avyahjā (Avyaya) in it.

- (24-29) Vāmašiva and Hiranyaruci brought three nieces, daughters of the same mother, from Kuti and established two of them at Stuk Ransi and one at Bhadrapattana. The remaining members of the family remained at Kuti. The members of the family in these three places were all priests of the 'Royal god'; some of them became principal ācārya or ācāryahoma, officiating as priests in sacrificial ceremonies, and some entered royal service.
- (29-31) During the reigns of His Majesty Rudraloka (Harşa-varman I) and His Majesty Paramarudraloka (Isana-varman II) all the members of the family officiated as priests for 'Royal god' as before. Sten an Kumārasvāmi, nephew of Vāmasiva, head of the family and chief ācārya, founded the village of Parāsara in Stuk Ransi and made donations which the kings assigned to members of this family.
- (31-34) During the reign of His Majesty Parama. sivapada (Jaya-varman IV) the king left Yasodharapura for reigning at Chok Gargyar (i.e. Koh Ker) and brought the 'Royal god' with him, Sten an Isanamurti, grand-nephew of Vāmasiva, head of the family and chief ācārya, established himself at Chok Gargyar. He asked for a piece of land in Chok Gargyar and founded a village called Khmvān to which he assigned slaves. He gave the charge of the temple of Chok Gargyar to the members of his family, and installed a linga at Stuk Ransi.
- (34 39) During the reign of His Majesty Brahmaloka (Harşa-varman II), Sten an Ātmaśiva, nephew of Isanamurti and the head of the family, was the priest of 'Royal god' and ācāryahoma. Then His Majesty Sivaloka (Rājendra-varman) came back to reign in the city of Śri-Yasodharapura and brought the 'Royal god' with him. Ātmaśiva continued as priest and ācāryahoma, erected temples at Stuk Ransi, founded the village of Brahma-

pura, built rest-bouses (?) at Katuka and Sānti (?) in Stuk Ransi, and installed two gods. Atmasiva died in the time of His Majesty Paramasīvaloka (Yaso-varman).

- (39.40) During the reign of H. M. Paramavīraloka (Jaya-varman V) Sten añ Sivācārya, grand-nephew of Ātmasiva, was the head of the family and priest of Royal god'.
- (40-43) Then H. M. Nirvāṇapada (Sūrya-varman I) sent troops against the people who devastated the temples of Bhadrapattana and Stuk Ransi. In the tenth year of the king Śivācārya restored the temples which belonged to the family. He installed a Śańkara-Nārāyaṇa and a Bhagavatī in the village of Bhadrapattana, and many others outside the family territory, and assigned slaves to them. He had no time to complete the villages and rest-house, and they were still deserted when he died.
- (43-46) During the reign of Sūrya-varman, Sten an Sadāsiva, the nephew of Sivācārya, was the priest of Royal god as the head of the family. The king made him give up the religious life in order to marry him to the younger sister of his chief queen, princess Srī-Vīralakṣmī. He bestowed on him the title of Kamsten Srī Jayendra Paṇḍita, royal priest and chief of the workers (Khlon Karmmānta) of the first class. The villages of Bhadrapattana and Stuk Ransi as well as all the other foundations had been depopulated when the king raised his army. Jayendra Paṇḍita restored them and consecrated the gods who had been installed there.
- (46.48) At Bhadrapattana he installed a linga and two images as well as others outside the family patrimony. He gave them all sorts of goods as well as slaves, constructed turrets (valabhi), built walls, endowed fields and gardens, excavated tanks, and built dams.
- (48-55) He did similar things at Bhadrāvāsa, Bhadragiri, Stuk Ransi, Amoghapura, and Brahmapura.
- (55-57) In the District of Pūrvadiśa, at Kuti, the original home of the family, he restored the devastated

villages, put new walls of enclosure, installed a linga, constructed a prāsāda (temple ?) and gave slaves and all kinds of riches. As to the land of Bāhuyuddha the village of Ve Dnop, which had been completely devastated, he got it from the king, fixed the boundaries and gave it to the temple of Kuti and to the members of his family.

- (57-61) The village of Bhavālaya, founded beyond Amarendrapura by Sivakaivalya, the ancestor of the family, had been devastated by the pirates (?) and its temple and linga had disappeared, He informed king Śrī Udayādityavarmadeva that the place belonged to his family. The king gave Bhavalaya to him. He cleared the jungle, installed images of gods, and again offered sacrifices. He found out the slaves belonging to the temples, brought them back, and restored the religious foundations at Bhadrapattana,
- (61-64) Śrī Jayendra Pandita made some pious works for the spiritual merit of his guru Kamraten an Śrī Vagindra Pandita who belonged to the country of Siddhayatana in Purvadiśa and was his relation on father's side; he founded villages, installed gods. excavated tanks, built monasteries and assigned slaves to them.
- (64-70) During the reign of Śrī Udayāditya-varmadeva Jayendra Pandita was the royal quru and bore the title Vrah Kamraten an Srī Jayendravarman. The king learnt from him all the sciences, to wit, Siddhanta, Vyakarana, Dharmaśāstra, and the other Sāstras. He performed various religious ceremonies (dīksā) beginning with bhuvanādhva, and the Brahmayajña. He performed the mahotsavapūjā in accordance with Vrah Guhya. He gave as sacrificial fee (dakṣinā) wealth and various ornaments such as diadems (mukuta), ear-pendents (kundala), bracelets (keyūra), wristband (kataka), mukutavena (?), silver seats (rūpya-pītha), pitchers of gold (suvarna-kalaśa), fly-whisk (cāmara), and gilded palanquins (hema-dola trisira): jewels, gold, silver, all kinds of wealth, thousand cows, 200 elephants, 100 horses, 100 she-goats and buffaloes, 1000 slaves of both sexes, and three villages.

- (70-73) King Udayāditya-varmadeva protected the town of Abhivādananitya. He inscribed the names of servants and the daily offerings to be made to Jayendra-varman for their clothes, food, drink, condiments and fruits. The king gave the revenue of the country of Stuk Rmān, which was completely devastated, to Jayendra-varman and Stuk Ransi.
- (73-76) Jayendra-varman at once installed two gods. The king gave a linga of two cubits and some property for the temples and by way of salary to the priests. He sent his officers to found the village called Bhadraniketana in the land of Bhadrapattana and erected the linga there. He gave 400 slaves of both sexes, built stone temples and turrets (valabhi), dug tanks, built dams, and gave fields and gardens (ksetrārāma).
- (76-78) During the reign of H. M. Paramaviraloka (Jaya-varman V), two strangers, viz. Bhāhmana Sankarṣa and his son Mādhava, installed a Sivalinga at Anrem Lon and gave slaves. Sankarṣa diedaduring this reign but his son Mādhava survived him.
- (78-80) During the reign of H. M. Paramanirvāņapada (Sūrya-varman I), in 965 Saka, at the request of Mādhava, the king gave this religious foundation to Jayendra-varman. He protected the servants till 967 Saka when Mādhava died.
- (80-84) Then H. M. Śrī Udayāditya-varmadeva ascended the throne in 971 Śaka. In 974 Śaka Jayendra varman installed a Śivalińga at Bhadraniketana, and at his request the king donated the foundation (of Mādhava) with the slaves attached thereto to this Śivalińga.
- (84-89) Details of the foundation of Anrem Lon. In 894 Saka Sankarşa and his son Mādhava bought a plot of land from the people of Anrem Lon of the caste (varnna) of Karmāntara. (The names of these persons, the price paid in gold, goats, cows, buffaloes etc, and the boundaries of the land are specified).
- (89-92) Similar details are given of another plot of land purchased by Sankarşa and Mādhava in 901 Saka.

(92.94) Details of another plot of land incorporated in the same foundation.

(94.99) Names of slaves assigned to the foundation.

(99-105) Boundaries of the village of Bhadraniketana in the land of Bhadrapattana.

(105-106) H. M. Śrī Udayāditya-varmadeva gave the country called Gnan Cranāñ Vo as a pious donation to the god of Bhadraniketana.

(106-112) The boundaries of the donated land.

(112-118) Number of slaves and their supervisors assigned to the temple of Sivalinga at Bhadraniketana and to various āśramas (hermitages) in the neighbourhood.

Sanskrit Text

नमः शिवायास्तु यदातमभावोऽन्तर्व्यापिना सृक्ष्मजीवेन तन्वा(ः)। वाण्या विना प्राणभृतान्नितानतमाख्यायते चेष्टयतेन्द्रियाणि ॥१ विश्वशिवः पातु हिमांश्चभानुकुशानुनेत्रत्रितयेन यस्य । व्यनक्ति साक्षित्वमनावतादमतत्त्वार्थरष्ट्री परितोऽवदातम् ॥ २ वेधाः समन्याद भवतोऽमृताह्यं कमण्डलुं स्फाटिकमिन्दुकान्तम्। लोकेषु कारण्यसुधापयोधेर्धत्तेऽधिकं वीजमिवादराद्यः ॥ ३ छक्ष्मीपतिर्व्वोऽवतु यस्य छक्ष्मीर्वक्षस्स्थिता कौस्तुभभूषणाय। सिद्धामि साहं कठिनस्वभावेष्वप्यां श्रितेष्वत्र सदेति नूनम्।। ४ आसीदशेषावनिभृद्धृताङ्कि र्जगद्धृदम्भोजविवोधवृत्तः। ध्वान्ति अहन्ता वसुधाधिराजो धाम्नोदयादित्य इति प्रतीतः ॥ १ सृष्टो मया रुचिविशेषविवेकभाजा यातो हराक्षिद्हनेन्धनतां मनोजः। इत्यातमभूर्व्यमुपपाद्य सुधामयीभिम्मैन्ये स्मरं रुचिभिरीश्वरतान्निनाय ॥ ६ काइं हिमाद्रितनयेव शरीरयष्टेरद्धं मनोरमवरस्य परिष्वजामि। इत्युन्मना इव मनोरथरङ्गमङ्गमालिङ्गतेस्म परितः किल यस्य लक्ष्मीः ॥ ७ पद्मासनस्य चतुरास्यवतः श्रुतार्थं सामादिमण्डितमतेर्भु वनोदयाय । भारत्यनन्यगमना वर्ने नु यस्य वेधोधिया धृतिमती वसति व्यधत्त ॥ ८

I. Read fasa fara: 1

गुणेषु निष्णातिधयो न यस्य शिल्पादिषु प्रीतमना महत्त्वम्। संख्यातकामी जपनच्छलेन स्रष्टाक्षमालामधना पि धत्ते ॥ ह यो न्यायजोषिधिसणो विषवत्परेषां दारान विरागमतिरास निरीक्षमाणः। केनापि नित्यसरति सम करोति कीर्त्तिश्रद्धादयाधृतिषु धर्मीवलासिनीषु ॥ १० या याः समाश्रितवती समुदीण्णेदःखा खिन्ना विवेकिमति(श) शोच्यवती प्रपेदे। योऽधत्त मन्दरुचिभूधरशक्तिभिस्तां क्षोणीं सखे महति ताभिरतुल्यवृत्त्या।। ११ यत्कीर्त्तमन्दारतमः प्रथीयान रूढिखिलोक्यां स्तुतिपुष्पकीण्णाः । हिरण्यगर्भाण्डभिदाभियेव जगद्धदन्तर्व्विनिविष्टशाखः ॥ १२ शिष्यान् यथा चेष्टयितोपदेष्टा यथात्मजान् वा-जनकोऽपि यवान्। नयेन संरक्षणपोषणाभ्यां तथा प्रजा यः स्वमवेक्ष्य धम्मम ॥ १३ भिन्नारिराजरुधिरारुणितं वभार खडुगं रणे स्कुरदुदीण्णीवकीण्णीभासम् । यो मूर्द्ध नप्रह्वलादिव जातजोषमुतकोशकोकनद्माहृतमाजिलक्ष्म्याः॥ १४ सन्धुक्षिते रिपुसमाजसमित्समृद्ध्या यद्धाध्वरे भूजवलानिलजम्भणेन। तेजोनछञ्यतिकरेहँ रिणच्छछेन जमा ज्ञायस्य विध्विम्बम्पाश्रितोर्जी ॥ १४ यस्याङ्कि पङ्कजयुगं प्रणयिप्रियत्वं प्रख्यापयन्नस्वमणिप्रतिविम्बितानाम् । वृन्दानि नम्नशिरसामवनीश्वराणां स्वाङ्गे न्यवेशयदुपासिदयाळु मन्ये ॥ १६ एतावता सिद्धिरनन्यसाध्या यस्यानुमेयाङ्गतधामभूमनः। यरसप्ततन्तुर्विततो ववन्ध लेखर्षभादीननिशन्यवासान ॥ १७ निर्व्वन्धबद्धाव्वरधूमकेतोर्धुमोद्गमेर्प्रस्तवपुर्नु विष्णुः। यस्यानिशं स्वं पदमाविशक्रिराभीलभावं² भजतेऽधुनापि ॥ १८ द्दप्रद्विषद्भयः शतशोऽप्यभीतिं भीत्या न तेभ्योऽदित यो द्वीयः। केन।पि नेदीय उपासिनः षट् श्लोदीयसोऽनीनशदेव शत्रृन् ॥ १६

Read योगधिवसो which suits the metre and gives a good meaning. Finot
corrects it as योविधिवसो and thinks it to be a contracted form of योविद्धिया।
for the sake of metre.

^{2.} Read आनील ।

न्यद्रास्यदम्भोरुइहक् समुद्रे स्वैरं कथं रक्षकृतक्षणश्चेत् । अपालयस्यत् क्षपितक्षतान् यो न मानवान् मानवनीतिसारैः ॥ २०

कलाभिराह्वादितमण्डलो यः करं म्रदिस्नान्वितमाद्धानः। नेता विवृद्धिं कुमुदं नितान्तं रम्यस् स्तुती राजगुणेन युक्तम् ॥ २१

शिशिरयति नितान्नं यद्यशोवारिराशो किलदहनसदार्च्चिष्टलोषबुद्धेयव लोकान् । प्रशमितनिजतेजःशङ्कया कालविहः स्थगिततनुरथस्तादण्डखण्डे विधातुः ॥ २२

> तस्यास देवादिजयेन्द्रवस्मेन नामाद्धानः किल यो यशस्वी । गुरुगेरीयान् उदितोदितेऽभृद् धियोदितोः निन्दितवंशवर्थ्ये ॥ २३ यनमातृसन्तानपरस्परा प्राकृ

> यन्मातृसन्तानपरम्परा प्राक् सूर्यादिसंपीतकळाकळाश्राबी Centre for the Arts अक्षीणभावा भुवनोदयाय प्रादुर्ब्बभूवेन्दुमधो विधातुम् ॥ २४

जयवर्म्भमहीभृतो महेन्द्राः वनिभृनमूर्द्धकृतास्पदस्य शास्ता । कविरार्ध्यवराङ्गवन्दिताङ्किः शिवकैवस्य इति प्रतीतिरासीत् ॥ २४

हिरण्यदामद्विजपुङ्गवोऽम्बधी रिवाब्जयोनिः करुणार्द्र आगतः। अनन्यस्रब्धां खस्तु सिद्धिमादरात् प्रकाशयामास महीभृतं प्रति॥ २६

स भूधरेन्द्रानुमतोऽप्रजनमा ससाधनां सिद्धिमदिक्षदस्मे । होत्रे हितैकान्तमनःप्रसत्तिं संविभ्रते धामविवृंदनाय ॥ २७ शास्त्रं शिरश्छेदविनाशिखास्यं

सम्मोहनामापि नयोत्तराख्यम्। तत्तम्बरोर्वकचतुष्कमस्य सिद्धेयव विप्रः समदर्शयत् सः ॥ २८ द्विजः समुद्धय स शास्त्रसारं रहस्यकोशस्यधिया सयतः। सिद्धिव्वंहन्ती किल देवराजा-भिरुयां विवधे भवनद्भिवद्भेय ॥ २६ स भूधरेन्द्रः सहविप्रवर्ध्य-स्तस्मिन विधौ धामनिधानहेतौ। बीतान्तरायं भवनोद्याय नियोजयामास मुनीश्वरन्तम् ॥ ३० तन्मात्वंशे यतयः स्त्रियो वा जाता विद्या¹विक्रमयुक्तभावाः । तद्याजकाः स्यून् कथिबद्न्य इति क्षितीन्द्रद्विजकस्पनासीत् ॥ ३१ भवपुरधरणीन्द्रदत्तभूम्यां स विषय इन्द्रप्रे पुरा स्ववंशे विनिहितमधिकद्धिं भद्रयोगि-प्रकृतपुरेऽभिरस्भ शर्व्वलिङ्गम् ॥ ३२ पूर्विदेग्विषये श्लोणी काश्चिद् प्रार्थ्य महीभृतम्। स कुट्याख्यं पुरन्तत्र कृत्वा तत्र कुलन्न्यधात् ॥ ३३ अमरेन्द्रप्राभ्यण्णीभूमि प्रार्थ्य तमीश्वरम्। भवालयाख्ये स पुरे कृते लिङ्गमतिष्ठिपत्।। ३४ जयवम्मावनीन्द्रस्य तत्सूनोः सुक्ष्मविनदुकः।

पुरोधाः शिवकैवल्यस्वस्त्रीयो²ऽभूद् बुधाम्यधी; ॥ ३४

This letter is wanting. Finot restores it as faur which does not suit the metre.

^{2.} Finot reads satisfy which gives no meaning

क्षोणीन्द्रं शिवकैवस्यानुजन्मा तमयाचत । रुद्राचारयोऽद्रिपादेऽद्रिं विषये कश्चिद्त्र सः ॥ ३६ शाम प्रकृत्य संस्थाप्य विधिना लिङ्गमैश्वरम्। विद्धे भद्रगिर्घ्याख्यां तस्याद्रेः स मुनीश्वरः ॥ ३७ श्रीन्द्रवस्मीवनीन्द्रस्य सुक्ष्मविन्द्रनुजः कृती। श्रीयशोवर्द्धनगुरुहीता वामशिवोऽभवत् ॥ ३८ शिवसोमस्य तद्राजगुरोर्व्यामशिवाह्वयः। अन्तेवास्यात्मविद्यौघ इव मृत्ती बहिर्गतः ॥ ३६ शिवसोमः स तेनान्तेवासिना सहधसम्बंधीः। कृत्वा शिवाश्रमन्तत्र शैवं लिङ्गमितिष्ठिपत् ॥ ४० शिवाश्रमाभिधानौ तौ शिवसोमे मते सित । शिवाश्रमो वामशिवः शिवाश्रममवाप सः ॥ ४१ भूभुजः श्रीयशोवस्माभिष्यां संविश्रतः कृती । श्रीयशोबर्द्ध नस्यासीद्वै गुरुवैगमशिवः पुनः ॥ ४२ स श्रीयशोधरगिरौ गिरिराज इव श्रिया। शेवं संस्थापयामास लिङ्कः भूभन्निमन्त्रितः॥ ४३ गुरुभंद्रगिरेभं मिमभ्यण्णंस्थान्तमीश्वरम् । दक्षिणामाददे पीत्या विद्वान् वै जयपहूनीम ॥ ४४ स भद्रपट्टनाभिरूये तत्र भूम्यां कृते पुरे। क्षोणीन्द्रः स्थापयामास गुर्व्वर्थे लिङ्कमैश्वरम् ॥ ४४ स भोगं प्रदरौ तस्मै करङ्ककलशादिकम । गवादिद्रविणं भूरि दासदासीशतद्वयम् ॥ ४६ देशेऽमोघपुरे राजा वदन्यो वदतां वर:। भूमिं गणेश्वराभिक्यां ससीमां शम्भवेऽदिशत् ॥ ४७ स भद्रपट्टनक्षोण्यां भद्रावासपुरे कृते।

न्यधानिमां सरस्वत्याः शिवाश्रम उदारधीः ॥ ४८

शिवाश्रमानुजो विद्वान हिरण्यरुचिरम्यधीः। वंशहराख्यां प्रथिवीमयाचत तमीश्वरम ॥ ४६ परे तत्र कृते लिङ्कमैश्वरं स कृतीश्वरः। स्थापयामास विधिना धन्यधीः कुलभूतये ॥ ५० स्वसीयौ तौ कटीप्रामात सोदर्घ्यास्तिस आहताः। वंशहदे न्यधातान हे तामेकां भद्रपट्टने ।। ५१ शिवाश्रमस्य स्विस्रयो² राज्ञः श्रीहर्षवम्मणः । कुमारस्वाम्यभूद्धोता भूयः श्रीशानवर्म्मणः ॥ ५२ स क्वीश्वर आचार्यः पराशरस्ताप्रयधीः। पुरी पराशराभिक्याञ्चले वंशहदावनौ ॥ ४३ शिवाश्रमस्य भगिनीसतासन्रन्नधीः। आसीदीशानमुर्त्याख्यो होता श्रीजयवर्म्मणः ॥ ४४ भूमि' प्रसादतो छब्ध्वा तस्य राज्ञः स पण्डितः । रुमवाञ्चुरं कृतवीन मान्धी भत्तया त्रिभवनेश्वरे ॥ ४४ ईशानमृत्तिभगिनीसूनुराङ्गिरसाप्रयधीः। बभुवातमशिवो होता राज्ञः श्रीहर्षवम्मीणः ॥ ४६ राजेन्द्रवर्मणो होता सोऽधाद वंशहदावनौ। शान्त्याख्यं कट्काभिख्यं पुरं ब्रह्मपुराह्मयम् ॥ ५७ हरस्य प्रतिमां विष्णोर्निमां सारस्वतीं निमाम । स प्रामत्रितये तत्र स्थापयामास भूतये ।। ५८ आसीदात्मशिवाख्यस्य भागिनेयीसुतोऽमयधीः। शिवाशयः शिवाचार्यो होता श्रीजयवर्मणः ॥ ४६ श्रीसूर्यवम्मेणो राज्ये सोऽर्जा शङ्करशाङ्गिणोः। सरस्वयाश्च विधिना निद्धे भद्रपट्टने ॥ ६०

l. वंशहद (bamboo-lake) has the same meaning as Stuk Ransi in Khmer.

^{2.} See footnote to v. 35. Finot reads स्वसीयस्तो in v. 51.

समधिकधिषणास्ते सूरिवर्ध्यास्तदा तैः धरणिपतिभिरभ्यण्णाईणाभ्यईणीयाः। नगरनिहितसंस्था देवराजस्य नान्ये सयमनियमयताः प्रसहश्चक्रर्शाम्॥ ६१

इति प्रवीणोदयमातृवंशोद्भवश् शिवाचार्य्यकभागिनेयः। सदाशिवाधारसदाशयो यस् सदाशिवाख्यप्रथितो बभूव।। ६२ यो देवराजार्ज्जनशिष्टशीलो ललामसन्तानपरम्परायः। श्रीसूर्य्यवम्मीवनिभृत्पुरोधाः पुरोधसाम् मान्यतमाशयोऽभृत् ॥ ६३ निरन्तरस्मृयमृतेन नित्यं विशेषसन्तोषित एव शर्वः। नीरन्ध्रमुत्सार्घ्यं तरांसि यस्य स्वान्तं परीयाय निरन्तरायम् ॥ ६४ कस्मिन्न कोपादितमांसि वासे वसन्ति यस्मिन् सततं वसेयम्। इतीव यत्स्वान्तमतामसाशो धम्मोऽध्युवासाठ्यनयं परार्द्धयम् ॥ ६४ वभव यो धर्मधनस्य कोष्ठश्चारित्ररत्नस्य विदूरदेशः। आचारसिन्धोः खलु सिन्धुराजश् शोटीर्घ्यवीजस्य निवापभूमिः ॥ ६६ अतन्द्रिताभ्यस्तविचार्य्यशास्त्रसारस् समध्यापितवांश्च काले । योऽदात्स्वयं प्रत्यहमष्टपुष्पीन्तन्नपातोऽष्टतनोश्च तुष्ट्यै ॥ ६७ हृदम्बुजे यस्य नितान्तवोधे शब्दार्थशास्त्रादिसुगन्धिते पि। न लेभिरे सुस्थितिलाभमन्यप्रशालयः पाटववायुनुन्नाः ॥ ६८ सदाश्रयो यः पुरुषोत्तमस्य गम्भीरभावादिनिधानभूतः। महाहितस् सदुचिरत्नदीप्रो दध्ने महाम्भोधिसमानभावम् ॥ ६६ द्युम्नानि रत्नप्रमुखान्यसङ्गन्दाता सदाप्यर्थिगुणिद्विजेभ्यः। तेषां मनोगुप्तधनं पटिष्ठो(ष्ठः) कृता त्मसाद् योऽन्यदुरापरागः ॥ ७० सद्दर्शने नेत्रमतिर्नयेऽभून्नमां^३सकेऽनन्यजधीविशुद्धेः । प्राह्में च धर्मो विषयानुरागों, न यस्य शब्दप्रमुखेन्द्रियाप्रे ॥ ७१ श्रीशक्तिकीर्त्तिश्रुतिशीलकम्मधम्मैरुदारोऽपि गतस्मयो यः। गन्धर्व्वविद्याविद्धीतशिल्पहोराचिकित्सादिकलो विधिज्ञः ॥ ७२

^{2.} Read भूनमीमांसके ।

सभासदां शिक्षितशिष्टसार्थस् सःवींयगान्धव्वगुणे गरीयान् । दाक्षिण्यसम्पादितपञ्चनद्धयो हारयामास मनांस्यजस्मम् ॥ ७३ श्रीवोरलक्ष्म्या भगिनी महिष्यास् श्रीसूर्य्यवम्माविनपेन यस्मै । गार्हस्थ्यधम्मे विधिना नियुज्य प्रादायि बह्लिद्विजसिन्नधाने ॥ ७४ जयी कवीनां गुणिनां गुणेशः श्रुते पिटष्ठो नृपतेः प्रसत्त्या । सत्यार्थवद् देवजयेन्द्रनाम श्रियाधिकं यो घृतपण्डितान्तम् ॥ ७४ श्रीसूर्य्यवम्मेश्वरसुप्रसत्त्या संवीतभावोऽङ्गतभाग्यभूमिः । कम्मोन्तराध्यक्षत्यान्वितं यो हिरण्यदोलादिमवाप भोगम् ॥ ७६

वसतिरधिकधाम्नां भद्रयोगादिदेशे निहितसुरसपर्य्यामिन्द्रपुर्य्यादिसंस्थे। व्यधित बहुविधिह्यं यस्तटाकादिकम्मा-ण्यधित च विधिहृद्यं शर्व्विछिङ्गादिदेवान्॥ ७७

यो भद्रपट्टने लिङ्गः प्रतिमे हे विधानतः।
संस्थाप्य शर्करामयप्राक्तीर बलिभिन्द्धे॥ ७८
देवत्रयाईणम् सर्व्वन् ग्रुम्नन्दासादिसंयुतम्।
दस्वा चक्रे सरिद्भङ्गः तटाकन्तत्र भृतये॥ ७६
भद्रावासे सरस्वत्ये संस्कृत्यादाद्धनं बहु।
चक्रे तटाकं सोद्यानं सरिङ्गङ्गञ्च योऽप्रयधीः॥ ८०
पद्ध्याः संबर्द्धय भद्राद्रिदेवे योऽदिश्वदाश्रमम्।
कृत्वा शालाञ्च गोपूण्णां व्यधाद् भङ्गः सरित्स्नुतेः॥ ८१
वंशद्दे यस् संबर्द्धय देवे सर्व्वधनन्ददे ।
दीर्घिकां स सरिङ्गां तटाकं भूतयेऽकरोत्॥ ८२
अमोधपुरदेशे यः काञ्चिद् भृमिञ्च काह्मयाम्।
श्रीसुर्य्यवम्मन्यतेलँभे मातृकुल्द्धये ॥ ८३

^{1.} Read प्रसत्तया ।

^{2.} Read ऋद्भा Finot sugges's वृद्धा।

श्रमोघपुरदेदेशे यो महारथतटाकतः। व्यक्रीणात पूर्व्वतो भूमि-काञ्चित्रदाश्च पारतः ॥ ८४ ता एता धरणीर्लब्धाः प्रसादाद विक्रयादपि । वंशहदस्थदेवेशकुलयोर्विततार यः ॥ ८५ अमोघपुरसन्ताननागसुन्दरभूमिषु। प्रकृत्याट्यमदाद प्रामं शम्भोध्यौ भद्रपट्टने ।। ८६ सरस्वया निमां ब्रह्मपुरे संस्थाप्य दत्तवान । दासाद्यकार्षीद्यो भङ्गन्तटाकञ्च सरित्स्रतेः॥८७ परे संस्कृत्य कुट्याख्ये प्रासादे यो नयधात्कृते। लिङ्कमैशमदिक्षच युम्नन् दासाद्यनेकशः॥ ८८ बाहयुद्धमहीन्नष्टां पालितां सूर्य्यवम्मणः। लब्ध्वा- ... सर्वां कुटीशकुलयोरदात् ॥ ८६ शास्त्रेष्वघीत्य ... द्वागिन्द्रकविपादतः। ... शास्त्रादिषु कुलं योऽभवत् पितृवंशतः ॥ ६० तस्यात्मजो ... ्र स्थापनादिकरो धनैः। पूर्णी कृतवाश्रमन्तत्र गुर्व्वर्थं यशु शिवेऽदिशत् ॥ ६१ धाम्नो जयादित्यमहीभुजो यो ज्यायान् गुरुत्वेन विशेषजुष्टः। धूल्यिङ्क ... ... नाम वर्मान्तमापाप्रचमनन्यलब्धम्।। ६२ धियोदयादित्यमहीधरन्तं योऽध्यापयां सुरिभिरास सेन्यः।

शिष्टार्थशास्त्रादिसमस्तशास्त्रदेवेन्द्रचन्द्राविव कश्यपात्री ॥ ६३ विजयादीम ... त्रवृत्त समधीत्यावनीपेश्वरस् स हष्टः । विधिना खळ दीक्षितोऽतिदक्षो यमुपास्याहयद्मदक्षिणाभिः ॥ ६४ तदनन्तरमात्ममन्दिरं यन्धरणीन्द्रोऽईणया यथानियोगम् ॥ मुदितः परितोषयाम्बभूबाङ्कृतभोज्याद्यतिहृद्या सयहः ॥ ६४ परिकल्पितशैळरूपरम्यं परमं मोदकमात्तशिल्पमालम् ॥ छळनाभिरलंकृतं यदासीत् कथमीहेत विवक्षरन्यशोभाम् ॥ ६६

मकुटवेणिका हद्या छिलतकुण्डलद्वयम् । केयुरकण्ठसूत्रादिभूषणं सोर्मिकाशतम्।। ६७ चामीकरकरङ्काणि चामरन्तारपीठकम्। त्रिशिरोहिमयी स्वर्णदोला शुभातकपत्रकम् ॥ ६८ प्रोज्ज्वलत्पद्मरागादिरत्नराशीस् सहस्रशः। सुवर्णिकलशामत्रपृटिकाकरशोधनम् ॥ ६६ करङ्ककरकामत्रपुटिकाकरशोधनम्। सप्रतिप्रहभुङ्गारं तानि ताराण्यनेकशः ॥ १०० ताम्रभाजनभृङ्गारास् स · · दा · · · प्रति। प्रस्येकप्रतिभक्तानि तानि तानि सहस्रशः ॥ १०१ सहस्रन्त्रापुषामत्राण्ययनी ... ... राजाहोम्बरवस्त्राणि शतं बृहतिका शतम् ॥ १०२ चतुस्सहस्रं वस्त्राणासम्बराणां चतुश्शतम् । कस्तूरोकट्टिकास्तिह्य एका कस्तूरकट्टिका ॥ १०३ खारिका पञ्चधा जातिफळानान्दश खारिकाः। कर्कोलानां मरिचानां खारिकाः खलु विङ्शति॥ १०४ एका तुलैव हिङ्गुनां मना ... सारिकैकधा। वृचीवलानां शोग्ठीनां विंशति पञ्च खारिकाः ॥ १०५ स्वारिके दीप्यमाना¹ हे पारिशेलवस्वारिका। कोष्ठानां पिप्पलीनाश्च खार्ध्यकैकशः किल ॥ १०६ साराश्चन्द्नजा भारः कृष्णगुरुभवा² अपि । तरुष्कसिंहमूत्राणां एकेकं पश्च कट्टिकाः ॥ १०७ नखानां द्वितयो द्रोण एलानां पञ्च खारिकाः। लबङ्गभङ्गपिण्डानां सहस्रं (गुःख ?) ...॥ १०८ कटकङ्कटचण्टाभिर्यु क्ताः करिकरेणवः। साङ्कराधोरणारूढ़ाः द्विशतं समदद्विपाः ॥ १०६

ध्यामकर्णा हयप्रायास सप्तयस सादिसंयुताः। सखळीणा रथोद्वाहाः कङ्कनीरणिताश शतम्।। ११० सवत्सानां गवां पञ्च शतानि च ककुदाताम्। महिवाद्धशतं मेषवराहाणां शतं शतम् ॥ १११ सभ्योत्तमनारीणां तन्त्रीदालियुजां शतम्। वीणादीनां सवेणनां शतं स्वरमनोहरम् ॥ ११२ कंसतालमृदङ्गादित्ययोङ्गानां शताद्वेकम्। दासदासीसहस्रेण त्रयो मामाः प्रपृरिताः ॥ ११३ वलवद्धर्ययुक्तानां शकटानाञ्चतुश्शतम्। तिलमुद्राभिपूर्णानां धारिसारथिभिर्युजाम् ॥ ११४ सत्परश्चथखुद्दांळपरश्ननां सुद्णिडनाम्। एककशस् सहस्राणि शास्त्रयाद्यस्त्राण्यनेकशः ॥ ११४ तण्डुळाणां सहस्राणि धान्यानामयतं किल । सर्वाणि तान्यदीयन्तं दक्षिणा यस्य भुभृता ॥ ११६ यत्रैकदापि दानेषु भूभुजो गणनेहशी। नित्यं विश्राणने संख्या कथं शक्येत वेदितुम् ॥ ११७ कृतनित्याभिवादो यो यत्रभाजा महीभूजा। वस्त्रान्नपानगन्धादिसत्कियाभ्यहितोऽन्वहम् ॥ ११८ मणिकनकमयादिद्युम्नजातं वदन्यस

मणिकनकमयादिद्युम्नजातं वदन्यस् सततमदित देवे भूरि भद्रेश्वरादौ । कृतवसतितटाकादिः परार्थकवृत्तिः पश्चिषु पथिकसार्थान् प्रीणयां यो वभूव ॥ ११६

धरणीभृदुदारधीस् स तस्य प्रतितिष्ठापयिषोरिह स्वभूस्याम्। कृतभद्रनिकेतनारुयदेशे निद्धे लिङ्गमिदं महोपहारम्।। १२० आस्तामियं भद्रनिकेतनारुया प्राग् भद्रयोग्यादिषुराभिधाङ्का। सुवर्ण्णरत्नद्विरदेन्द्रवाजिन्नन्दादिदानेन तदर्थमैषीत्।। १२१ जयेन्द्रवर्मेश्वर एप शब्बों ज्यायो निजज्योतिरज्ञस्तदीप्रम् ।
आभूतहानेरिह सार्हणिर्द्धि ध्वान्तं निहन्तुं परितस्तनोतु ॥ १२२
भृङ्गारकन्यार्द्धधराम्बुधारिकुचाम्बुचार्ध्यम्बुधरस्तनाब्जम् ।
यातेषु सूर्थ्यादिषु चापलग्ने भवोऽत्र वेदाद्विविलैरितष्ठत् ॥ १२३
विहस् स्वभूमेः परितस् ससीमामिन्द्रादिदिश्च क्वितिमात्तमानाम् ।
भक्त्योदयादित्यमहीधरश् श्रीजयेन्द्रवर्मेश्वरशम्भवेऽदात् ॥ १२४
राजानमाह्वादिरुचिप्रकर्पश्चीजिष्णुमुद्वीक्ष्य जयेन्द्रवर्मा ।
मनःप्रसित्तं प्रथयांवभूव वीतान्तरायद्विकरी यथात्रिः ॥ १२४
गाम्भीय्यवान् वारिजहंससङ्गहाय्येन्छवारिस् स बृहत्तटाकः ।
तेन द्विजाद्यर्थनदानरम्यश्चके सरिद्भङ्ग इवात्मभावः ॥ १२६
हितधीस् सहिरण्यदामिविन्वं शिवकवैवल्यशिवाश्रमाख्यरुपम् ।
निद्धे विधिना स धातृश्चीरित्रिदृशान्धामभिरात्ततुल्यभावम् ॥ १२७

इद्मिह् वसुधाद्य विश्य संश्रुत्य वास्ता-द्यमभयकृतचेताः अप्रयाचिन्तश्च कश्चित् । शिवधनमशिवायाहत्त्वभमे क्षणे पि प्रभवति बहुधद्वर्यो धातुकामे शिवाय ॥ १२८

(Here follows the first Khmer Text)

राजहोता यतीन्द्रो वा देवसंरक्षणेऽईति । शीलश्रुतिगुणैर्युक्तः कुली वा धर्म्मतत्त्वरः ॥ १२६ भूरेरजतदासादीन्नाशयन्तरम् शिवस्य ये । वाग्वुद्धिकर्माभिर्यान्ति ते लोकद्वययातनाम् ॥ १३०

No. 153. PHUM DA STELE INSCRIPTION, Dated 976

The inscription was edited by Bergaigne in JA, 1882 (1), p. 208, and noticed by Aymonier (I. 362). Phum Da is the name of a small village in the Province of Kompong Chnam.

The inscription is written partly in Sanskrit and partly in Khmer. The Sanskrit text comprises 9 verses, the metres

being Sloka (1-3, 6, 7, 9) and Upajāti (4, 5, 8). The first three verses and the last are an invocation to Siva in mystic philosophic terms borrowed from the Upanishads. The remaining five verses record the installation of a linga in the year 976 Saka by a yogin (ascetic) named Jāānapriya and Āryamaitrī.

The Khmer text records that the ascetic (mentioned above) will be the priest of this god, and will enjoy, according to religious custom, the lands, gardens and tanks, which were included within the domains of the temples. Two slaves will be in charge of the linga and the sacred fire. Food (vyañjana) was to be supplied by a monastery by virtue of an arrangement made by Dharmāvāsa, the chief of the people or army (khlon vala), and some families. It seems to be an arrangement made by the local community in favour of the ascetic. The Khmer text contains the usual imprecations against those who violate the rules.

TEXT

ओं नमश् शिवाय।

जिसमीशेन यंमृद्धबालसोमं वराकरम्। ईड़ेऽहमात्मनो रंभा बालसोमं वराकरम्॥ १

शुक्रताराप्रभावाय नमस्ते जातिविन्दवे। योऽसौ महेश्वरो भूत्वा सर्ग्गधृत्यै महाततुः।। २ नमोऽस्तु विन्दुगर्भाय विन्द्वन्तज्वास्तितौजसे। सरतिर्विन्दुवासी यो विरतिर्विन्दुनिर्गतः।। ३

> ज्ञानप्रियाख्येन तपस्विनेदं संस्थापितं पड्नगरन्ध्रशाकैः। छिङ्गं शिवध्यानगता गुहास्थाः क्षमध्यमस्मिन् शिवतत्त्व²भूतम्।। ४

सर्वभ्य एभ्यो जगदीश्वरेश-सुज्ञाननैयोगसमाश्चितोऽसौ । सत्युण्यसत्रं परिपालनार्थं ददौ तदाहृत्य शरीरकोष्टात् ।। ४

साक्षात्राथोऽयमित्युत्तवा सर्व्वं सत्युण्यसंभृताः। अस्मै प्रीतिन्ददुर्नित्यं योगिने मोक्षकांक्षिणे ॥ ई

मैत्रवादिपरशुच्छिन्नाः पड्वैरितरवोऽभवन् । सत्वाम्बुधौ च निक्षिप्ताः निष्पत्ना यस्य केवलम् ॥ ७

> शुद्धान्वयोऽसौ कृतकृत्यवीय्यों निव्वाणसंभावितशुद्धचेताः। षड्वेरितापाभिहतो न याति ध्यानालयं वन्यमपण्डितो हो॥ ८

ज्ञानिप्रयोग्प्रेमेत्रीति हे नामी परमेश्वर । अन्वर्थीभवतान्नित्यं यावज्ञावगतस्य मे ॥ ६

No. 154. PON PRAH THVAR CAVE INSCRIPTION

The inscription was edited in BEFEO, XI. 399.

Pon Prah Thvar is the name of a cave in the eastern part of the well-known hill range called Phnom Kulen. On the walls of this cave are carved several figures. There are two standing figures in the centre, each with five heads, four on four sides (of which three alone are visible), and the fifth on the top. The figure on the right has eight arms, and that on the left, twenty-six. On two sides of these central figures are two rows of devotees, nine on the left and four on the right, seated on the throne with joined hands and turning towards the centre. There is a thin stream of water close to this cave.

I. Read सस्वाः

^{2.} The text has नामी।

The inscription contains seven Sanskrit ślokas. They record that this 'Cave of Sambhu was made by a sage who was named Dharmāvāsa, 'because he was born in Dharmāvāsapura and pure Dharma resided in him. He made the tank close by and rendered visible the Vyomatīrtha, which was hitherto invisible, He also made the images of gods and resis (ascetics).

The sage Dharmāvāsa is perhaps identical with Dharmāvāsa mentioned in the preceding inscription (No. 153).

TEXT.

No. 155. PRAH NOK STELE INSCRIPTION, Dated 988

The inscription was edited in ISC. 140.

Prah Nok is a Buddhist temple in Angkor Thom. The inscription is engraved on the four faces of a stele two of which are very much damaged. It contains 161

verses of which the last five are in Vasantatilaka metre and the rest are Slokas.

The inscription records the victories and religious foundations of Senāpati Sangrāma. It begins with a genealogy, traced through the female line, and mentions the various kings, served by the members of this family.

It then describes the victorious campaign of Sangrama in 973 against Aravindahrada who had made himself very powerful in the southern region, and who is described almost like a king. Aravindahrada, being defeated, fled to Campā. Sangrāma visited a temple of Siva, called Rajatirtha, and made various donations to this and other temples. He tried to pacify the country and founded three aśramas. In 988 Sangrāma made a campaign against Senāpati Kamvau who had rebelled. After having killed him in a battle Sangrama made donations to a temple of Siva on mount Prthuśaila. There he was attacked by an enemy named Slvat and Sangrāma won his third or the victory in a place called Praśanvrairmyat, where he founded two aśramas consecrated to Siva Bhadresvara. The fourth or last campaign of Sangrama took place near a temple of Mādhava. After making donations to this god, Sangrāma returned to the king with the captives and the booty. The king congratulated him on his victory and offered him the rich booty conquered by him. The general refused it, but requested the king to spend it for installing a golden linga in honour of Siva and the king.

The name of the king was mentioned, but only the last part 'Varman' remains. It appears, however, from the dates mentioned that he was Udayāditya-varman II.

TEXT

Verse 1 lost

... ... वेदद्विगिरिराज्यभाक्।

समा स्त्री महिकाह्वयाः।
11.3
धर्म विकान्तविषयस्थितम्।
स्तुक्स्छानाम् ॥ ४
[म]धुसूदनसद्विपः प्राज्ञो राजपुरोहितः।
तस्यामजीजनत् पुत्रौ सावर · · · · ।। १
[ह]रिशम्मा मतो राज्ञो [मू]लञ्चामरचारिणाम्।
दामोदरस्य सावित्री पत्नी सा ।। ६
[च]त्वारस् सूनवस्तस्याः येऽम्बुजनेत्रिके ।
चारुनेत्रे स्त्रियौ सोमशर्म ।। ७
राज्याभोगसम्भारैः पुत्रीन् तामम्बुजेक्षिकाम्।
विधिना च श्रीपृथिवीनरेन्द्र ॥ ८
हन्तो तु पुरुषो बोरुषैः क्षत्रवहभौ।
तत्त्रीत्या प्रापतुर्व्जुर्व्योह्नपुर्वचे ॥ ६
महे]न्द्रगिरिमारूढ़ें धरेन्द्रं तेऽनुयायिनः।
प्रापुः विपिनीम पुरं पुरन् च ॥ १०
[सा त]त्राम्बुजनेत्राख्या पुत्री प्राप पवित्रिकाम्।
मादेद्धाख्याञ्च रुचिरां देवत्र ।। ११
··· पवित्रसंज्ञाञ्च स्वस्रीया ··· ।
पत्तिञ्च श्रीपृथिवीनरेन्द्रो ॥ १२
[सु]गतभावाख्यो ।
अन्विता कन्या सुभद्रा ॥ १३
[नरे]न्द्रलक्ष्मी रुद्राणी ।
शवारूयगन्धारूयास्ते ।। १४
[नरे]न्द्रलक्ष्मिका राज्ञो ।
महिषी वपुषा भाग्य ।। १४

[अ]सौ सुगतभावाख्यो।
इव श्रीरणकेसरिसंज्ञ ॥ १६
दुईमानां द्विडिन्द्राणां ।
दारुणाभिरूयो गिरा राज्ञो रतः पुनः ॥ १७
[अ]मृ चम्रती धीरौ।
यातां कुळेस् सार्द्धमारूढ़ं क्ष्मावरोत्तलम् ॥ १८
शैलतलं प्राप्य
प्रक् केसाम नवशाममध्यासातां कुळैस् स[ह] ॥ १६
वि . यानजितानन्यै[स्]।
शामं सं श्रामतः प्राप्तं संश्रामाभीख्यमा ।। २०
सुभद्रावहरम स्वामि ।
··· त्र भारतीति स्त्रीव्वीरधम्मीमृतास्व ² ··· ॥ २१
श्रीन्द्रवस्मीवनिषतेश् । ।
··· [वीर]धम्मोस्रतः ख्यास्ते सुरूञ्चामरचारिणा[म्] ॥ २२
[का]न्तान् र(ब्रो)रुसीभाग्यां।
प्राज्ये रैह्म्प्यभोगैस्ते श्रीन्द्रवर्मा ।। २३
श्रीस्तु केशवविप्रस्त्र ।
मोंन्नामा श्रीयशोवर्माक्ष्माभृतश्चा ॥ २४
बेंध्णव ।
श्रीहर्षवम्भेदेवस्य भारती ।। २४
वृहस्पति ।
य श्रीजयवर्मक्ष्माधरस्य ।। २६
1
वि ब्रह्मलोकस्य उनी।। २७
शचयमु 🤲 ।। २८

^{1.} Read of भल्यमा। 2. Perhaps व्यव्या

तत्सुत ।
नवोत्मजास् सुत्रीभ् नोभ ॥ २६
ओ । ।
अमृतेति पुगांसस्ते सौद्र्यास् स्निग्धमानसाः ॥ ३०
2.50
शूरश् श्रीजयवस्मेरासैन्येशस् सद्यशा भुवि ॥ ३१
द्विडिन्द्रान(न्व)यात्सेनावितश् श्रीजयवम्मणः ॥ ३२
pe all discher en eine der place en eine place en eine eine
। सोधिक राज्ञ: परितो द्वादशाशमन् ॥ ३३
सिन संमतः।
देववं · · · विख्यातो विद्यया भुवि ।। ३४
योरिमईने।
श्रीसू [र्घ्यवममेदेवस्य विल्लामोध्यजिनीपतिः ॥ ३४
स् सोब्लभाख्योऽतिवल्लभः।
तस्य म [मु]वनाधिपः॥ ३६
स् सन्नर्यसूत सा।
शिवच्या प्र गन्थसंज्ञकान् ॥ ३७
सो नवात्मजान्।
णेसंज्ञासूत तनयां केनाम्ना प्रियदर्शनाम् ॥ ३८
य।
तस्य सेनापती राज्ञों · · न्द्राभसानवान् ।। ३९
Only a few letters are legible of vv. 40-49.
रवाविवोदिते यस्मिन् मनोम्भोजरुहा समम्।
11 40
सुखोदयो यस् सकलो लोकाह्वादलसद्युतिः।
11 48

Only a few letters are legible of vv. 52-55. ... गर्वा वीरोऽस्नकोविद[ः]। ... आसु स प्राकृ सङ्ग्रामाख्यो महाम ... ।। ५६ ... तने शीव्रश शस्त्राणां मोक्षरोध[ने] ...। सञ्यसाचीव सञ्यवामेन सोऽस्त्र कृत् ? ।। ५७ अनन्य प्रतिमो युद्धे परेरपि पुरस्कृतः। [यः कृष्णो]वार्जुं नो वेति भुवि वीरो न तत्समः ॥ ४८ ... र्थपरो वीरो वीरारिभ्यस सुरस्त्रियः। [जेघ्य]न् स्वागत्य ताञ्छक्तया प्रजिहीर्षृन्दि(शोन)यत् ॥ ५६ राज्ञा महावीच्यों महासेनापतीकृत:। [रक्षणे] राजलक्ष्म्या यो लोकानाश्वात्मतः प्रति ॥ ६० [आसी]द् रामाद्रिरन्ध्रेय्यो द्विडिन्द्रो दुईमो मुधे। [अर]विन्दह्दाभिख्यो दारुणो दक्षिणापथे ॥ ६१ धनु १ |शशास्त्रार्थविद धीरो वशी वीरवली बली। [स] दिस्र विश्वणाशायां धाम्ना द्रघे ऽर्द्धमेदिनीम् ॥ ६२ देवथुपलखफसगञाङलंपोःस्पोत् स्मोञञवद्वरपुरादयः²। यूथपा हर्तुमजिता राज्ञा युय्धिरे रिप्म ॥ ६३ सर्वेषि प्रवरा वीर्येर्व्वपूर्धामायुष्टेस स्वकैः। बलौघेस् सबलाराति निहन्तुन्नाशकन् रणे ॥ ६४ ध्वस्तानेकमहासेनेश्वरे तस्मिन महारिपौ। प्रणम्याधिपतिञ्चाह सङ्ग्रामाख्यचमूपतिः ॥ ६४ प्रसक्तिं कुरु राजेन्द्र दुर्ज्जियन्तं रिपं परै:। शक्तोस्मि तव शक्तयाजौ विजेतं मां नियोजय ॥ ६६ इत्युक्तस्तेन राजेन्द्रो हष्टस्तं प्रत्यभाषत । साधुं साध्विति हो वीर क्रय्यां काम यथामतम् ॥ ६७ इत्युक्तस् सबलस् सेनापतिस् सङ्ग्रामनामधृत् प्रणतः प्रययौ तूर्णं यत्रारीन्द्रोऽतिदुईमः ॥ ६८

गत्वा वैरिगणानुमान् नगेन्द्रानिव दुग्गमान्। निजगाद गिरा वागमी भीष्मया पृथ(त)नाधिपः ॥ ६६ धामधूमध्वजन् ध्वस्तद्विषत्कक्षन् धरापतेः। स्पर्द्वयनचिरनाशं लिन्स्यसे शलभो यथा।। ७० धरित्री वीरभूपेन्द्रपाल्येयं कासि कातर;। संरक्षणाक्षमः क्वेति मोहान् नो मण्डा मन्यसे ॥ ७१ दुव दे चेन्मुधे धृष्टः प्रतीक्षस्य क्षणन् त्विषम् । मृत्युं प्रणेष्यतोऽद्य त्वां ममेषोदुं र्निवारिताम् ॥ ७२ इत्युक्तो दुर्म्मदोऽरीन्द्रो मृधे दृढ्पराक्रमः। प्रचण्डः प्रत्युवाचेद्भ्चण्डदण्डभ्रम्पतिम् ॥ ७३ मा मा भायय युद्धं हि विद्धधस्फुटजयं पुरा। क्ष्मामिमाञ्चास्कुटपति तस्मान्नो मावमन्यसे ॥ ७४ प्रत्युक्तवत्यरातीन्द्रे सङ्ग्रामारूयेन दुस्सहः। निर्देग्धन द्विषदिन्द्रैधान वाणविह्नव्यकीर्यत ॥ ७४ सोऽरविन्दृद्दाभिरूयो दुतश्चम्पापुरङ्गतः। सङ्ग्रामाख्यो द्वतेऽरीन्द्रे राजतीर्थेश्वरं ययौ ॥ ७६ ... य तेजःपुञ्जिमवात्मनः ॥ ७७ ततृस्थित्ये शम्भूभक्तस स रुचिरौ मत्तवारणौ ॥ ७८ कवोः भूमिञ्चतुर्दायैर्दशभिस्त्रपुभाजनैः॥ ७६ स्वशिल्पनिर्मितं कान्तमाश्रमं ग्रुभलक्षणैः ॥ ८० स्नापिते स्नानसम्भारेनेतस्तत्रेश्वरेऽदिशत् ॥ ८१

... ... द् दशशतेर्गावाम्। दासीः पूजाङ्कयोग्यानि प्रत्यहं यान्यकारयत् ॥ ८२ ... सार्ड सैन्येश्रमृपतिः। दुर्वत्तीनां नरानाञ्च शासने क्ष्माधरोपरि ॥ ८३ ... प्रयातेऽभिततेजसि । सुरद्विषो यथा तस्मिन् राघवे दण्डकाननम् ॥ ८४ ... न्तीत्रोपद्रवभाजिनाम्। विपक्षध्वस्यमानानां स समृद्धिं पुनर्व्यधात् ॥ ८४ प्राप्य तत्रान्तगृहमाद्धे । रेह्रप्यरिजताम्भोजवितानेनोपशोभितम् ॥ ८६ थतीर्थस्य संशीर्णस्य निरम्भसः। भूयो गभीरश्चभारभश शोभते तत्तदोजसा ॥ ८७ .. करतस्तत्र विपुछां विद्ये समाम् । ईश्वरे शुद्धभक्तिरुयों रुचिर्ः मत्तवारणम् ॥ ८८ तैश शुक्रचैत्रादौ चन्द्रवारे सिसाध सः। ऋणन्भूमिमिभेन्द्रेण जने बःवलयाह्यये ॥ ८६ द्रांनामसकुले महिषेन्द्रद्वयेन च । त्रिङशद्वहत्परै रूप्यभाजनेन त्रिकट्टिना ॥ ६० पत्रेण भिन्नाण्डवृषाणां विंह्शकैव्यधात्। तत्राश्रमं शिवाभ्याशतटाकोदक् स चाश्रमम् ॥ ६१ [स्नाप]यित्वेश्वरं स्नानसम्भारेरदितानतः। तस्मै रैह्रप्यभोगैग्गीसहस्रश्वाश्रमौ मुदा ।। ६२ आसी बारोऽतिरुचिरश्चतुरो राजवहभः। शूरो वीरः कंबीनामा राज्ञा सेनापतीकृतः ॥ १३ य निमहोब्रङ्कहितमहन्मोहोमोही कदाचन। तहो इहरयः प्रायात्रगर्यास् स्वगणेस् सह ।। ६४

वि]पूर्धामायुधैबुद्भ्या धामभिस् स वसुन्धराम्। वादि(घि)तं सकलामेकस समर्थस् सर्विथा मतः ॥ ६४ तस्य सेना महावीर्या महास्ना दृढविक्रमाः। संख्यातीताः प्रतिदिशं विभक्ता दुर्द्देशान्तगाः ॥ ६६ वलीघैस् साउधैस् सार्छ श्चिघृक्षुम्मीनुषस् सुरान्। अशेषान् स चचारोर्व्वी वीरो यत्रे(थे)व रावणः ।। ६७ देवस्रौव्लोङ्व्नुरीचेङ्स्रौचंनत्राच्च्समोच्च्समाह्नयाः। सेनाधिपतयश्चान्येऽनेका राज्ञो महाभता(टा)ः ॥ ६८ ते विजेतुं महोजस्काः रिपुं राज्ञा नियोजिताः। तान्विजित्वा(त्य) रिपुजनस् समाजाजौ जयश्रिया ॥ ६६ हतेषु तेषु राजेन्द्रो जगाद ध्वजिनीपतीन्। भर्तभक्ता भता(टा) छक्ष्म्या सेवितास् स्वस्त्रिया मृताः ॥ १०० यतध्वं सायुर्धेस् सैन्येस् स्वकेस् सेनाधिपा[ः] क्षणम् । इत्युक्तः प्रत्युवाचेदं सङ्ग्रामाख्यश्चमूपतिः ॥ १०१ अपीन्द्रादिसुरा राजन् रणेऽज्ञुतपराक्रमाः। त्वत्तरो न सहिष्यन्ते क्षणं किमुत जन्तवः ॥ १०२ स्वस्थितिष्टं महाराज त्वत्तरोभिस् सुदुर्जयम्। परेरपीन्द्रग(श)रणं निश्चितं नाशयामि तम्।। १०३ सादरस्तं स नृपतिः प्रत्युवाच चमूपतिम्। सुष्ठु सत्यं वचो जाने यथेष्टन्ते तथैव मे ॥ १०४ इतीरितस् स सङ्ग्रामनामा भूयो नतोनतः। तूर्णं ययौ स सबलो यत्रारीन्द्रोऽतिदुर्ज्यः ॥ १०५ वीरोपि सवलो वैरी वीर्घ्यवित् पृतनापतेः। पक्षीन्द्रेन्द्रादसून् मोकुं माल्यवानिव दिग्गतः ॥ १०६ तदा सेनापतिप(म 🤊)तिस् सङ्ग्रामारुयो बलाधिपैः। अन्वियाय प्रहारेप्सुस् सबलीवं महारिपुम् ॥ १०७

पृथुशैलशिवं प्राप्य सम्यगाराध्य सो(स) धिया । दस्वा रैह्यप्यनागेन्द्रानरीन्द्राप्तिमयाचत ॥ १०८ प्रधावत्रप्यसुस्थित्यं कालपारोन पाशितः। सङ्ग्रामारुयं प्रतिययौ युयत्सुस् सबलो रिपः ॥ १०६ दृष्ट्रा परस्परं हृष्टी जिहीर्ष विजयश्रियम्। अभिदुद्भवतुर्व्वारो तो यथा रामरावणो ॥ ११० स्वबाहुबलबीट्येण द्वन्द्वयुद्धैषिणोरपि। तयोस् सेनाधिपतयः प्रणता इदमत्रवन् ॥ १११ है नाथ है महावीर वी(वि)रमाश रणं प्रति। **वीरस्यामु**ष्य विक्षेपसमर्थान् नः प्रयुह्क्व भोः ॥ ११२ इत्युत्तवास्त्रधरास् सञ्जे मृधे तत्पुरतस् स्थिताः। यथाप्रवीणवीय्यं प्राग्(क्) प्रमुखन्ते प्रजहिरे ॥ ११३ प्रेङ्खद्(त्)खड्यासतन्नीमाम्बर्शन्यादिशस्त्रकैः। गतागतरुभयतो दिद्युते द्यौद्धं तं पुनः ॥ ११४ वैरी(रि)णस् ग्रुभता(टा)स् शस्ताश् शिश्यिरेऽनेकतो मृताः । सान्द्रसक्तास्रदिग्धाङ्गास् सङ्किनश शृङ्किणो यथा ॥ ११५ सङ्ग्रामारुयस् स वैरीन्द्रन्धनुष्पाणिमुपस्थितम् । उदाराभिग्गभीराभिर्व्वाग्मी गीभिरभाषत ॥ ११६ दुष्टचित्त कुचारित्र ची(चि)रमन्वेषितो मया। केन गन्ता भयान् मुक्तो मत्तोपीन्द्रसमाश्रितः ॥ ११७ तिष्ठ तिष्ठ महावीर मयि वीख्यं प्रदश्य । त्बद्वीर्घ्यव्यक्तमुद्वीक्ष्य नेष्यामि त्वां यमक्षयम् ॥ ११८ इत्युक्तो विस्मितो गर्व्वा स बीरः प्रत्युवाच तम्। मा भीषयस्व मा वीर वीर्व्यं द्रक्ष्यसि मेऽचिरात्।। ११६ एष ति(ती)क्ष्णश् शरश् शीवमुत्सृष्टस् स्फुटपौरुषः । यमक्षयं प्रणेष्यन् त्वां चटुना चेन्निवार्घ्यताम् ॥ १२०

भीष्मामुभावभाषेतां भाषामन्योन्यभीषणात्(म्) । प्रस्पद्भया ध्वनयतान्यनुरुष्टियवरुं युधि ।। १२१

कंबौनामातिरुचिरे चापे चेतस्समान्नते । शरान् सन्धाय सैन्येशदंष्ट्राद्ये स चखान तम् ॥ १२२

स सैन्येशश् शरैस्तीक्ष्णैधृ (वृ १)ष्टपुष्पैरिवाहतः । वारिवर्षैरिवाद्रीन्द्रो न चकस्पे कदाचन।। १२३

स्वरद्भिरिव बह्वयस्त्रजप्ते स् सत्पत्रिभिस्त्रिभिः। स शिरोग्रीव(वा)वश्चस्तु(स्सु १) शत्रुमाशु(श्व)खनत् समम्।। १२४

तीक्ष्णेषुभिः क्षतः क्षोण्यान् द्विषन्न(न्नि)पतितः क्षणम् । चुक्रोशोच्चैरनुचरान् वेदनां वेदयन्निव ॥ १२४

यमभ्रयङ्गतेऽरीन्द्रे सबले सबलाधिपे। सुरास् सर्व्वे परे हृष्टाः जयशब्दं समञ्जगुः॥ १२६ प्रत्यागतस्तु संप्राप्य पृथुशेलस्थितं शिवम्।

प्रणम्य दण्डवङ्ग्मौ सीडदात्तरम् स्वमात्मना ॥ १२७ तत्रेशे तारशृङ्गारं भोगिभोगाभनीरदम् । रोष्यं पञ्चदशकट्रिसकरङ्कं प्रतिप्रहम् ॥ १२८

अशीतिपरिमाणाङ्कां निकाशकनकोर्मिकाम् । कान्तां षोड़शकर्षापां नानारत्नोपशोभिताम् ॥ १२६

भूरिभोगीन्द्रभोगाभशोभितोभयतोमुखम् । दोल्लायानं मायूरेण स्वर्णदण्डशलाकिना ॥ १३०

अष्टाष्ट्रनवभिः कृष्णमाघोमाह्वीनवारके । दुस्त्वा मात्रे लंबङ्नाम्न्यै वर्त्वच्नाम्नोधनानि नुः ॥ १३१

ह्रत्यं पञ्चपणा(ण १)पत्र पुटन्ताम्रप्रतिप्रहान् । वेदान् त्रिदशकट्टीङ्श्च पञ्चनिष्काङ्श्च माधवान् ॥ १३२

तत्र यूथपनाथोथ स्थितवान् ततिथस्ति ...। एकदा देहिनान्दूराद्विश्वतश् शुश्रुवे वच[ः]।। १३३

एषोऽसौ स्हवत्समाह्वानो महावीर्घ्योऽतिदुस्सह[:]। महोत्साहो महामायः कूटयुद्धेऽतिकौशलः ॥ १३४ सिद्धिकाराभिधानोन्यस् सुभटस् सोदरानुजः। सगा(शा १) न्तिभुवनाह्वानो वीरोऽन्यो रणदुर्म्मदः ॥ १३४ एकैकोपि स्ववीर्ध्यण स्वबलीयेन गर्ब्यथ्ता कंबौनामाधिको युद्धे क्लेष्टा लोकान्त(नक 📍)लिप्रभः ॥ १३६ स सेनाधिपतिश् श्रुत्वा वाचस्तदनुकम्पया। यूथपानसुविभज्याशु विजेतुन्तान् समभ्ययात् ॥ १३७ दृष्टा सदायुधोद्धष्टं स्लवत्संज्ञं सवलं बली। लीलयाभिललापोचचैश्रतुरो रणरङ्गवित्।। १३८ महिचत्रमहो वीर सिङ्हो मृगयते मृगम्। प्रागद्य तु मृगो राजसिङ्हां मृग(यते) स्वयम् ॥ १३६ इत्युक्तस्तेन सन्नत्रस् सन्नत्रसंज्ञः प्रीतिमान् पटुः। धृष्टेन वचसोवाच चमुपतिमभीतवान् ।। १४० मृगो गर्व्वी मृगपतेरभीतोऽहब्च दृ(रत):। श्रुत्वा त्वद्भुजवीर्यन्तह्रष्टुं साक्षात् प्रयामि वः ॥ १४१ परस्परविवादे तु स्ट्वत्संज्ञस् स बलाधिपम् । शरशक्तयादिशस्त्रैस्तत्सैनिकन्निच्छान च ॥ १४२ बाणैरन्यैश्च चिछेद चापज्यान्तस्य सङ्जौ । समं सङ्ग्रामसंज्ञोऽन्यान् सिद्धिकारादिकान् भटान् ॥ १४३ दूरात् प्रधावतो वाणाङ दीप्रदातिसमप्रभान । क्षणं प्रोद्वीक्ष्य सभयात् तेऽपळायन्त शत्रवः ॥ १४४ द्विपतः प्रद्वतान् प्राणान् मोक्तकामान्दिशो गतान्। स सेनाधिपतिश् श्रीमान् सेनाभिस्तान् समन्वयात् ॥ १४४ प्रशान्त्रैमर्येत्प्रमाणन्तु स्म्प्राप्य पृतनाथिपः ।

दुर्जयारिजनाञ्जेतुन्तत्रस्थानन्यु(ध्यु १)वास ताम् ॥ १४६

अष्टाष्ट्रनविभर्भमिः प्रशानुत्रैम्म्यत्प्रदेशके । साधिता तिङ्किनिमूलपुष्पमूलाख्यदेहिनोः ॥ १४७ रूप्यपत्रपटेनाष्ट्र पणेनैकतुलैस्तथा। ताम्रप्रतिम्रहैर्व्वदेषु पष्टिभिस् सद्बृहत्पटैः ॥ १४८ तत्राश्रमौ शुभावाद्यौ धनधान्यादिप्रितौ। सद्विमानाविवानीतौ तेन भूमिभुवा() दिवः ॥ १४६ श्रीभद्रेश्वरशम्भौ तो सङ्क्तया गोसहस्रकम्। दासानाञ्च द्विशतकं विङ्शकं सोऽदितात्मना ॥ १५० ततस्तत्स्थानरी जित्वा कृत्वा सर्व्वे यथोदितम् । भृष्टस् स सबलसेनापतिस्तान् पुनरन्वि(नव)यात् ॥ १५१ जलामलकसन्धानमाधवन ध्वजिनीपतिः। समेलाराध्य सुधिया धाम्नास्वस्था अहार तान् ॥ १५२ हरये चत्रायोगान सोऽदाद्रव्यप्रतिप्रहम्। भाजनं राजतं घण्टायुगं पश्च कदा(टा)हकान् ॥ १५३ माधवं स्नापयित्वा सं स्नानभौगैनतोऽदिशत्। शौरये गोसहस्राणि तानि सर्व्वाणि चात्मना ॥ १५४ लोकातीतापदानञ्च धैर्ध्यत्वं¹ सोऽनुकम्पया । दर्शयञ्ख्रुङ्खलैर्ड्डेद्धा धराभर्त्रे ऽदित द्विषः ॥ १५५

क्षोणीभृतः क्षितिमिमां रिपुपावकेन
प्लुष्टाञ्चिरं प्रशमयन्निव विप्रकीर्णाम् ।
वस्वम्ब्वनेकवियमाहृतमेष दिग्भ्यस्
सङ्क्तये भृतिमदाद्वनीन्द्रनाथे ॥ १४६
एष क्षितीश्वरपतिः प्रणतिष्जतारिं
सेनाधिषं करुणयार्द्रमना बभाषे ।
वीरेन्द्र हे मम हितं तव कर्म्म युक्तं
तद्वीरतामनुषमां मिय भक्तिमाह ॥ १६७

I. Perhaps for भेटयञ्च।

सर्वन्धनन्तव हतं पुनराहरेथा-श्चेमानि मे तव वसनि हि कल्पितानि । त्वज्रक्तयोऽतिरुचिरा रमयन्ति नित्यं मामेव नेहशवसनि वसपमीजः ॥ १६८ बीरेश्वरो नृपमुबाच कृपा कृपातम-ञ्चेनमे सुवर्णमयलिङ्गगतेश्वरे ते। सुक्ष्मान्तरात्मनि धनानि हतानि भत्तयास् साफल्यमद्य मम कर्त्तमिमानि दिश्याः ॥ १५६ क्षोणीपतिः प्रणमता प्रतनाधिपेन प्रत्युक्त एवमनुचिन्द्य चिराद्वाच । वाढं महाभटपते तब भक्तिरीहक पूर्णेन्दुविम्बरुचिरा प्रथितायुगान्तात् ॥ १६० योधाधिपो युधि क्रतारि जयोऽधिगन्तु भूति क्षितौ क्षितिभूता भणितस्तथैवम । बद्धाः विशेष विशेषितं वान प्रसन्न-स्तच्छासनैरिथ(व) रघुन्नितरां रराज ॥ १६१

No. 156. PRASAT PRAH KHSET INSCRIPTION OF UDAYĀRKA-VARMAN, Dated 989.

The inscription was edited in ISC, 173.

Prasat Prah Khset is a small temple in the Angkor region.

The inscription contains seven Sanskrit verses, the metres being Vasantatilaka (1), Indravajrā (2), Upajāti (7), and Śloka (3-6).

The inscription contains no invocation and records the restoration of a linga by Samkarşa, son of Vāsudeva (with the surname Dvijendravallabha) and the sister of king Udayārka-varman, during the reign of this king in 988 Saka. This linga had been formerly given to king Sūrya-varman by his minister Sarāma. The former gave it, with lands

and servants, to Samkarsa and it was damaged in course of the rebellion of Kamvau (See No. 155).

In the year 989 Samkarşa added to this *linga* images of Brahmā, Viṣṇu and Buddha, and the entire group, called *Caturmūrti*, was consecrated to Siva.

TEXT.

िङ्गं सरामसचिवेन समध्यदेशं
श्रीसूर्यवर्मनृपतौ स्वयमेव दत्तम् ।
तन्मध्यदेशविदितेष्युद्याक्कवर्मन्
भूपस्य वान्धववरे सजनं स चादात् ॥ १
कंवौसमाख्यातिरपुप्रभिन्नात्तस्मात् प्रतिष्ठापितमत्र येन ।
लिङ्गं मुदेदं वसुमृत्तं (ति)रन्ध्रेस्तस्योद्याक्कावि (न)पस्य राज्ये ॥ २

यश्च पद्मोद्भवाम्भोजनेत्रवृद्धानतिष्ठिपत् । नवमूर्त्तिविलेऽत्र द्वौ वङ्शारामे तथापरम् ॥ ३

कार्यमेदादभिन्नोऽपि भिन्नश् शिव इति श्रुतम्। येन भक्तया चतुर्मूर्त्तिश् शैवी संस्थापिता मुदा ॥ ४

द्विजेन्द्रवहभाष्यस्य वासुदेवस्य यस् सुतः । वासुदेवाकृतिज्येष्ठ इदम् रूपमतिष्ठिपत् ॥ ४

संकर्षाख्योऽनिरुद्धो योऽधर्म्भसंकर्षणात् व्रियः । उद्यादकेवर्मभूषालभागिनेयस् स नीतिमान् ॥ ६

> संकर्षनाम्नस् सुकृतस्य यत् फलं तस्यैव पित्रोरिव संप्रदीयताम्। धर्मो स्थिता तस्य मतिभैवत्वघा-न्निवृत्तिरस्या ... भक्तता॥ ७

No. 157. PRASAT KHNA INSCRIPTION OF UDAYADITYA-VARMAN, Dated 982.

The inscription was edited by Coedes (IC. 197). For locality, cf. No. 117.

The inscription is engraved on the four faces of a stele, which contain respectively 60,62,63, and 64 lines in Sanskrit, forming 122 verses, but there are in addition three lines at the top of each face, forming three verses. Of these three, the first is in Sragdharā and the remaining two are in Mandākrāntā metre. Of the main inscription the last two verses (121, 122) are in Mandākrāntā and the rest are Ślokas.

The three verses at the top, marked A in the Text, are very obscure, and probably denote a number, specifying the year 982.

The main Text, B, after an invocation to Siva (vv. 1-4), Viṣṇu (v. 5) and Brahmā (v. 6), contains a long eulogy of Sūrya-varman I (vv. 7-83), followed by that of his servant named Śāla who received from the king the title of Jayendra Paṇḍita and was appointed Professor of grammar and, later, the priest (vv. 84-102). This scholar had a pupil named Phalapriya, who was promoted to the dignity of Kavīndra Paṇḍita (vv.106-119) and composed this inscription. The inscription records the gift of a golden Lakṣmī by king Udayāditya-varman as an insignia of the office of the bearer of royal fan, an office which was hereditary in a family, founded by Vāgīśa, during the rule of thirteen successive kings (i.e. from Jaya-varman II to Sūrya-varman I).

A

इष्टं व्योमाम्बुनिधिगुणितं संहतन् त्रिर्भवत्वे-वेष्टेनैतेन शरगुणितेना ... ... ।

... त्वात् रूयातन् ... वि ... मळं वन्द्यमाद्यन्नमध्वम् ॥ १

इष्टं व्योमारिरामेर्गृणितमपहतन्तेन संबद्धितेर्नैवेष्टेन द्विह्(ड्)गुणाभ्यामिष गगनचतुर्भिश् शराम्मोनिधिभ्याम् ।
... अप्येव लब्धेरक्ताश् शक्ति(क्ती)विदित्वा नमत तद्धिपान् मुक्तिभुक्तयुत्कभावाः ॥ २
येषां वर्गा नवाहर्निशशरदुद्यान्यङ्कहाराणि लब्धेस्तिथ्यादीष्टन्न विन्नं हतमलमुदितन्तत् सशेषोऽङ्कहार ...।
... ...
स्तिथ्याद्यं वान्यमार्गस्त्रहृतिपद्वशास्ते पि शम्भोः पदानि ॥ ३

B

नमश् शिवाय यस्याङशास सदा शब्वीदिलक्षणाः । नियोक्तात्मादिभावेन वेदितव्या मुमुक्षभिः॥ १ नमश् शिवाय येनान्तःप्रधानप्रनिथवासिनाम्। ज्ञानानुरोधतो बन्धमोक्षायेशो नियुज्यते ॥ २ शिवान्ते कालबह्मपादावेकाई यद्गतागतम । एकविंशतिसाहस्रं षटशतन्तं शिवन्नमे ॥ ३ नमश शिवाय यस्यात्मभावो भावेषु देहिनाम । मोचकश् शक्तिबद्धानां हियेव ज्ञातमात्रकः ॥ ४ विष्णुन्नमध्वं यद्वक्षोऽनुकरोति सको(कौ)स्तुभं। मध्यभागोप्तमाणिक्यमहानीलोपलश्चियः ॥ ४ अजन्नमामि यो वक्ति समं वेदांश्चतुम् खैः। चतुष्पयोधियुगपद्धानस्यानुकृतेरिव ॥ ६ श्वासीच्छीसूर्यवर्मित राजा राजीवळोचनः। सदानुकृतपदाद्धिविध्यादिदिनकृद्गुणः ॥ ७ सर्वानवरां यं वोक्ष्य धातेत्याकुलमानसः। अहो अहं वृहन्मोहः कान्तकामधिया ध्रवम् ॥ ८ यस्माद् वपुष्मतो नूनब्चेदविद्राविता रतिः। वाचाप्यशोचन्नात्मीयभक्तीरममृतोत्थितम् ॥ ६

धात्रा हताद्वेदेहाभ्यां पृक्तयोश् शर्व्वशाङ्गिणोः । महोवीर्यमहिन्ना यस्तयोस्तुल्यो नु निर्मितः ॥ १०

ह्वादतापैकनिलयो यो योगेनेन्दुसूर्य्ययोः । क्षत्रधर्मस्य रक्षार्थन्निर्मितो न्वब्जयोनिना ॥ ११

विद्या दमूनसोऽन्यत्र स्थिता शोकात् कृशा ध्रुवम् । तद्वदृहामृतं पीत्वा पुनः पुष्टास यत्र तु ॥ १२

हृत्सरस्यागमसुधाशुद्धे हंसगति ध्रुवम् । यस्यावसन्मुखाम्भोजे सरस्वत्यनुकुव्वती ॥ १३

सर्विथा सर्वेदालोक्य प्रजानां योऽपि मोचयन् । सर्वाः पराहतीर्निन्सशिवतत्वावलोकनः ॥ १४

न्नमन्योन्यविकृता यस्य त्रिस्त्रिय ईदशः । शान्ता श्रीश्च भृशं पदी वाक् कीर्तिय्येत्सदागितः ॥ १४

यस्याङ्गतरच्युते वारिविन्दी राज्याभिषेचने । सर्व्वां महीं विहायाशु तापोऽगाद् द्विषतां मनः ॥ १६

कामं सूर्य्याभिधानेन य(स)द्भृत्याम्भोजभूतयः । उद्यता वर्द्धिता येन बाधितं वैरिकौमुदम् ॥ १७

यद्यात्रोद्धृतधूलीभिम् वने सान्धकारिते। अविशेषाणि भूतानि प्राक् सृष्टेरभवन्निव॥ १८ यथा सर्व्वानवद्याङ्की रमणी सुमनोरमा। रतये विधिना दत्ता तथा यस्यारिवाहिनी॥ १९

पूर्णाकृष्ट्यनुम्मध्यस्थितं यमिव धूर्ज्जटिम्। त्रिपुरान्तेऽरयो वीक्ष्य मेनिरे नाशमात्मनः॥ २०

विजिगीषो रणे यस्य शस्त्रराशिः परेरितः। औत्सुक्याभिमुखीकर्ता कान्तापातितमास्यवत्।। २१

तीक्ष्णसर्व्वप्रहारो यस् सञ्बंद्राणकृतः परैः। स्त्रीदन्तनखपीड़ास् स यमवेदयदाहवे॥ २२ कदछोदछबद् वैरिवीरान् क्रन्तन् रणे क्रती। दम्भोलिमयदेहांस्तां बली च्छेत्तुमियेष यः॥ २३

रिरंसोर्य्यस्य लक्ष्म्याजावङ्गे खड्गो द्विड्डाहितः। पटीयांश्चोदयाम्भावमास दन्त इव स्त्रियाः॥ २४

समुद्रादुर्त्थितो बह्निर्भूतानान्दहनक्षमः। यथा तथाजिसमये यद्रोषाद् वीरविद्विषाम् ॥ २५/

दिधक्षन् काल्रहुतभुक् प्रायः प्राक् संहतेरिव । मात्राचितचिताञ्जन्तूनाजौ यत्खड् गमावसत् ॥ २६

यद्भिन्नेभपतिभँदवेगोत्कर्षमुदेव तम्। असेवत द्विधातन्वा पार्श्वयोराशु संयुगे।। २७

तत्काले गगणे यस्मै प्रौढ़ोच्छेदारिमूईभिः । राह्वाभैस्नासितस् सूर्यः क्रोद्धेवान्तर्द्धिभागभूत् ॥ २८

पुनर्मिमञ्जेषु खण्डेषु वेगन्छिन्नमहाद्विषाम्। शौथिरुये क्वोवमाशङ्क्षय^{्द्रीप्र}सुर्म् स्विबेलानि यम्।। २६

एको विष्णुर्यथा नीरैकाण्णेवे महिमोत्तमः। जन्ये यो भिन्नवीरारिछोहितैकाण्णेवे तथा ॥ ३०

यत्तेजोगरुड़।स्येन परानीकनिषादके । जग्धे सशरणो यावांस्तावान् मुक्तो द्विजो यथा ॥ ३१

अश्रान्तान्योन्यशस्त्रीघप्रहारे पक्षयोर्ब्बले । द्वन्द्वयुद्धे निनादेन योऽभञ्जत्परवाहिनीम् ॥ ३२

राज्ञामनश्यद् यं प्राप्य तेजोऽर्कन्तमसामिव । सिंहञ्ज करिणान्ताक्ष्यमहीणां शिखिनो वनम् ॥ ३३

यस्य तेजस्मु भुवने वित्ततेषु द्विषद्गणाः। विल्लोना यथाक्कस्य चन्द्रस्य तिमिराण्यपि॥ ३४

भस्मशेषो यथा काष्ट्रो ज्वालावन्तं हुताशनम्। नामशेषस्तथा वैरी प्राप्य यन्तततेजसम्॥ ३४ दिञ्याकारेण मुञ्चन्तमस्त्रमाजौ यमुद्धतम्। द्विषो वीक्ष्य महेशादिमृत्तिं मत्वा प्रदुद्ववुः ॥ ३६ यदृढ्रां यान्धर।न्द्ररे बलाद् भूषा जिघृक्षवः। निरीक्ष्य तं सर्व्वगुरुं तां स्वमौलिभिराच्चयन् ॥ ३७ विहाय क्ष्माभृतो लक्ष्मीर्जितानाजी यमागता। दुसुसाध्येन्द्रमिव प्रातस सुतरां तीक्ष्णतेजसम् ॥ ३८ लक्ष्म्या ननन्द न तथा कान्दिशोकेन दत्तया। यथात्तद्वनद्वयुद्धन भिन्नस्वाङ्गन योऽरिणा ॥ ३६ आत्मोद्भवाब्ध्यतुलितंधेर्यं भूपेनु रक्षिता। चला श्रीर्येन तत्त्वधेर्येणाचलतान्त्वगात् ॥ ४० कालेयागस(सि १)दुर्गाब्धी मञ्जनतीमुद्धरन्धराम्। योऽपि द्विपद्भिर्मधूभिनुस्तुतोऽछं शक्तिचोदिनैः ॥ ४१ वर्णस्थालङ्कृता यस्य मैन्त्रियोगगुणान्विताः। धाम्नेशस्याभिमतदाः प्रेजा भन्त्रा इवोर्जिताः ॥ ४२ भाखनमूर्त्तः पटुरुचियोऽपि सद्भिरदीरितः। भृत्येष्वमृतसारीघवर्षी राजेन्द्रोजसा ।। ४३ यस् सूर्य्येन्द्रमयो लोकन्धामतीक्ष्णाङ्श्रदीपितम् । कृपयेव यशश्चनद्रशोचिषाह्वाद्यत् समम् ॥ ४४ रामाजु नर्णाद्ध्वमन्तकं सुवम्क्षितम् । सोपवासिमवाजौ यस्तोषयामास वैरिभिः ॥ ४४ आमारगोद्धीद्षि करैरानीतैः करदायिभिः। यो वदन्योऽर्थिनोऽन्विष्य निशशेषं समकल्पयत् ॥ ४६ सम्राजि यत्र सुप्रानां नुणामेकाकिनामपि। नारण्ये केनचिद्धस्तात् सहसा रिक्थमाहृतम् ॥ ४७

I. The text has annio !

श्रत्या येनारयो नीतास् सवाह्याभ्यन्तराहतिम्। विवस्वता तमाङसीव देहभागभाश्वि भानुभिः॥ ४८ सानुकोशस्य सम्राजो यस्यालपापि प्रजाविपत्। ववाधे स्वधृतीस सर्वाः पीडा तीव्रेव रूगभवा ॥ ४६ संलक्षेण समन्नीताः सेविनो येन सम्पदः। करस्पर्शेन पद्मानि प्रोज्जम्भामिव भानुना ॥ ५० दुःखानि साधुभृत्यानां यो मनागपि न क्षमः। हन्तुं सद्वीपभूसारैरपि नारमनन्दात² ॥ ५१ गुणेन केनचिज्ञातु लक्षिता येन सद्गणाः। ग्णिसत्कारकालेष गुणगृद्योण नारमृताः ॥ ५२ सुधास्त्रतमिवोक्तिं यं सुञ्चनतमनुशासने । भक्तितो मेनिरे भृत्या गुरुं वा पितरावपि ॥ ५३ दातुर्घ्यस्याप्यविन्छित्रं प्रादुरासन् पुनः पुनः । दानौज्जित्याज्जितानीव वसुनि वसवेश्मस् ॥ ५४ विघमाशी वशी भक्तकाले पि क्षामक्क्षिकान्। भूयान संभोज्य भोज्याष्ट्रैः पश्चादश्चान् मितञ्च यः ॥ ४४ सपर्व्यसपवासी यो भारतादिकथारतः। प्रायेण त्रीणि चाहानि ध्यानाहारो महेश्वरः ॥ ५६ बाल्ये पि कुर्वित किन्तर गुणं यो गुणवत्सलः। धनान्यतक्यंलाभानि।विविधानि ददौ मुदा ॥ ५७ चारित्रमन्त्रवीर्येण यस्य जानपदादिकाः। आकृष्टस्वीकृता नैच्छन प्रतिगन्तुं स्वदेशकान् ॥ ४८ साधूनां गुणवात्सल्यात् सानुकम्पो गतायुषाम्। यः प्रविष्टेर्धनैरयंज्ञङ्कार्यामास मान्यधीः ॥ ५६

^{1.} Read संलक्ष्येण समुत्रीताः।

^{2.} Read नालमनन्द्रत ।

यो नाशकहणी दातुमुत्तमणीय रिक्थकम् । ऋणमुक्तयै धनन्तस्मै। योऽदात् प्रायोऽनुकम्पया ॥ ६० शिवपूजाविशेषोऽपि शास्त्रोक्तश् श्रुतमात्रकः । धिया विरचितो यस्य शिवाङ्शस्याखिळोचितः ॥ ६१

C

महाभ्यागतपूजादोन्धममीचारान् यथाविधि । सर्विशास्त्रार्थेकुशलो लोकैः सर्विरकारयत्।। ६२ मौलोऽपि भक्तियुक्तोऽपि महासंपद्विवर्द्धितः। त्यागिना येन सन्त्यक्तः क्रपणः कृतदोषवत् ॥ ६३ स्वोपभोग्यसमानानि सर्व्वभोज्यानि योऽदिशत । शिवाय साम्रये सर्व्वरसवन्त्यनुवासरम् ॥ ६४ समृद्धो योऽपि पूर्व्वस्यो भूपेस्यो धनसञ्जयम् । प्रायः प्रायच्छद्धिभयो दारुपात्रावशेषभाक् ॥ ६४ यो दानयुक्तरिक्थानां हारिणां विपरीतऋत्। प्रियोऽपि रिपुवत् सक्तस् स येन सागशौर्य्यतः ॥ ६६ सेनापतीन् महावीराननुकूछान् यशोधनान्। योऽनयत् संपदां भूम्रा भूपतेस्तुल्यभोगताम् ॥ ६७ व्रतस्थं शिवभक्तं यो दोषवन्तं प्रमादतः। शिवभक्तिपरः प्रायोद्भंदण्ड्यन्दण्डादमोचयत् ॥ ६८ यथाबृद्धं यथाभक्तं यथावंशं यथागुणम् । प्रीणितास् सेविनो_•येन न परस्परवाधिनः ॥ ६६ न्यायवादान्निरस्तस्य हेतुना येन केनचित्। न्यायगृह्योण सहसा®विमुक्तिभयतः कृता ॥ ७० द्वयं:शिवाकुळं येन्द्रौ शत्त्या प्रापितौ सदा। आनम्रो भूपती राज्यमनानम्रो महावनम्।। ७१ कर्त्तमुक्तवते धम्मंमपि मिथ्याप्रयोगतः। अतीवधर्मातात्पर्याद् योऽदात् प्रायोऽर्थितन्धनम् ॥ ७२ यथामरेन्द्रे विज्ञत्वं शुलित्वं शङ्करे हरौ। चिक्रत्वमध्यमीड्यं वै त्यागित्वं यत्र सत्तथा ॥ ७३ शिवाच्चं नामिहोत्रादितपस्यासाधनानि यः। मन्त्रतन्त्राणि संशोध्य विधयेऽर जयद्भिया ॥ ७४ शैवब्ज्योतिरजाद्यैर्यम् सयत्नैर्छब्धदर्शनम् । सृक्ष्मशव्वप्रसादेन सदापश्यदयन्नकम् ॥ ७४ युक्तमुक्तो महेशो यस्तपस्यासाधनं विधिम । साधु कुत्यकृतोद्योगैयौगिभिय्यदकारयत् ॥ ७६ यचारित्रसधास्वादविवर्द्धितबला विधौ। सुदुश्चराणान्तपसान्नायासं योगिनोऽस्मरन् ॥ ७७ भक्तिनिष्ठाश्च भूयिष्ठा विप्राद्याः कवयो जनाः। स्वयत्ना ज्जितपुण्यानां पुछं यसमै न्यवेद्यन् ॥ ७८ सन्वेशास्त्रेषु शीर्णानि विधेयानि चिराय यः। पुनः संस्थापयामास यथावत् कर्तृवद्धिया ॥ ७६ अभक्तिनिगु णः कामो दग्धः कान्तस्त्रिशृहिना । इतीव सृष्टो यो धात्रा शैवो रूपी कलालयः ॥ ८० निर्विण्णमिव,भुजानमन्तकं वैरिवाहिनीम्। तीव्रमत्वरयञ्जनये यद्धनूरवरौद्रवाक ॥ ८१ पृथ्वी पृथ्वीपराक्रान्तेर्दरक्षापि महाधिया। परीता परितो येन पाणिगेव सुपालिता ।। ८२ यरिच्छत् प्रार्थिभिदाने कुच्छम् न गमितस सकृत्। वैकर्त्तनादिवच(द्ध)म्मी पृष्वयाचनमर्थिनाम् ॥ ८३ तत्स्रिरासीद् यो बुद्ध्या त(स)द्गिराङ्गिरसोपमः। शशासाशेषशास्त्राणि शकाशाश्रमशाब्दिकान् ॥ ८४ शालाभिधानः कविजित प्रज्ञया नाम धौतया। श्रीजयेन्द्रादि यः प्राप पण्डितान्तन्नपाज्ञया ॥ ८४

अस्ष्टापूर्विशास्त्राणान्दुर्वेदानां परेभू शम् ।
यथावद्वक्ति यस् स्मार्थमधीतानां यथावलात् ॥ ८६
उच्चैरासनमास्थाय शिष्याणां बोधनं महत् ।
चक्रे योऽनुदिनं रुच्या भास्त्रानम्भोरुहामित्र ॥ ८७
शास्त्रेषु शाव्दिकाश् श्रुत्वा यस्यान्याधिकमृहनम् ।
तत्कत्तंवन्तु शक्तोऽयं व्याख्यातुमिति मेनिरे ॥ ८८
संदिग्धार्थपरिहिष्टा यङ्करं विवुधाश् श्रिताः ।
श्रेयोलोभाय निश्शङ्का दमृनसमिवापरम् ॥ ८६
चोदितोऽध्येतृककुलैम्मँधीरो यस्तदुत्तरम् ।
चक्रे क्षिप्रं यदि प्रश्नो गमितस् स्यान्न साधुताम् ॥ ६०
महाप्रश्नमहीधण यस्य धीदुग्धनीरिधः ।
प्रादादपूर्व्विद्याविवादोत्थैः शाद्धिकानां यदालयः ।
पापान्यपाकृतानीव क्षोष्प्रसामास्त सर्व्वदा ॥ ६२
प्रापान्यपाकृतानीव क्षोष्प्रसामास्त सर्व्वदा ॥ ६२

यथोक्तयाकुळो योऽपि विप्रपूट्यसपरयया।
शिवाङ्शश् शिशुशोताङ्शुशेखरं शश्चदस्मरत्॥ ६३
साराणि भारतादीनां श्रोतोक्तानिं मुदं ययौ।
येनाभिजातवचसा वल्गुगीतिश्रुतेव्वरम्॥ ६४
वचनं युक्तिमत्प्रायः पाङ्शुक्रीड्च्छिशोरपि।
यस्य सद्मन्यतिथयश् श्रुत्वा विस्मयमागताः॥ ६५
मतानां यो नृपतिना पदार्थोहापटीयसाम्।
शास्तृणामपि छोकानां गुरूणां परमो गुरुः॥ ६६
पण्डितानां वपुः कान्तमिच्छतां शाश्चतं यतः।
एकान्तकान्तकरणङ्करणङ्करापद्मयायोः॥ ६७

^{1.} Read दुर्बोधानां ।

^{2.} Read अ त्वोक्तानि।

समनोहारिणी यस्य विशदा गुणरिखता । हृद्या बाग् दिव्यपालेव भूषायै केन नो धृता ॥ ६८ न केवलं कवित्वेन मान्यो यस सङ्जनैर्पि। राजाज्ञायाच्ययानथमोचिन्यापीष्टदानतः ॥ ६६ दग्धैनसं सद्यवाचन्ध्रतशैवं सदाचिर्चषम । आत्मसाम्यमुदेवाग्निं योऽन्वहं हविपाजुहोतु ॥ १०० विद्यार्थिसम्भृतैविर्वतीर्वितीर्णैर्पि सन्ततम्। पात्रानुरोधतस् सत्सु कोष्ठो यस्याक्षयीकृतः ॥ १०१ आस्विजीनः ऋतो राज्ञा गुणगृह्योण यो गृही । गृहीतशास्त्रसारेण मलेष्वित्वसिद्धदः ॥ १०२ साधुवृत्त्या जनान् सर्व्यान् वाचामृतरसस्रता । योऽन्नपानादिदानेनानन्द्यदु गौरवान्वितः ॥ १०३ नीरघात्रीति भवने पद्मनाभस्य देहिनाम्। शरण्यः प्रार्थनादानात् तन्नाथ इव यस् सदा ॥ १०४ योऽच्चनीयोऽच्चिती भौगैस स्वभीग्येरिप भूभता। मनस्विमानसमणीनक्रीणात्रिष्कयैनेयैः ॥ १०४ तस्यासोच्छिष्यवर्थो यः फलप्रिय इतीरितः। श्रीकवीन्द्रादिनामाप पण्डितान्तन्नृपाज्ञया ।। १०६ सिद्धपर्थपाटवोज्ञासिभूषां विद्यामयोजयत्। वपुषानन्यखन्धेनालमहो योऽह्युक्तये ॥ १०७ शिवाग्निगुरुपूजासु निपुणः पुण्यसाधने । निभृतस् साधुभृत्यानां विनेता नयकोविदः ॥ १०८ विद्वद्वद्वजनोपासो साधुवृत्तिहितोद्यतः। दयालुरनसूयश्च वदन्यो योऽतिथिप्रियः ॥ १०६ उक्तप्रत्यक्तभावेन चिरेण स्वान्तहारिणी। अपि वाङ्मधुरा येन प्रकृतेवान्वमीयत ॥ ११० गुर्व्वर्थव्चेद् गताः प्राणाः कृतार्था येन संमताः । महान्तो हि परन्धरमें बध्नन्ति ध्वकसिजीवितात् ॥ १११ साधुत्वादात्मना साध्ये परार्थे मङ्गले विधौ । गुरुरात्मप्रतिनिधिं प्रायः प्रायुंक्त यं प्रियम् ॥ ११२ तीब्रार्त्तिपीड़ितो योऽपि शिवभक्तिपरायणः । शिवमभ्यक्वर्य भुंक्तेस्म यदि शौचविधिक्षमः ॥ ११३

सूक्ष्मार्थप्रच्छिपटवे प्रत्युक्तिं प्रौहपाटवः।
प्रादात् प्रतीक्ष्य यः प्रश्नं कथमप्यासमापनात्।। ११४

हिर्वा त्रिवींक्तमन्येन सुप्रहं हितकामुकैः।
व्याख्येयन् तत्त्वतो येन त्वेकवारं महाधिया।। ११४

पद्यानान्धिपणाविद्धरर्थन्दुर्वेदमप्यरम्।
उक्तयन्तेन समं वाग्मी यस् सम व्याख्याति तत्त्वतः।। ११६

गुरोर्नियोगतस्तेन शिक्षितो यः कळाविधौ।
लेखाद्ये शास्त्रसारान्तगमनान्ते सुकोशळः।। ११७

श्रीशङ्करकवेः प्राप्तगुद्धज्ञातस् सदस्सु यः।
सौजन्यजन्मनिल्यात् साव्यात् सूरिपुरस्सराम्॥ ११८
वदन्याद् धन्यवृत्ताळ्याद् धम्मशीळाटुद्रारगोः।
राज्ञः कृतज्ञस् सगुरोस् सद्वृत्तांशिममञ्जगौ॥ ११६
मन्त्री वागीशनामास छोक्तक्वानपुरवान् वशी।
सुमन्त्र इव रामस्योदयादित्यमहीभृतः॥ १२०

आरभ्य श्रीजयाख्याद्वरणिधरपतेरेकग्रुश्चातपत्रा-दासूर्याख्यननृपाणां व्यजनवरधरन् त्र्युत्तराणान्दशानाम् । वित्सोरो**ड्**देङ्महाजाजयनजसदयच्नाममूलं कुलं सद् भूभर्त्तु व्वेद्धभञ्च प्रथित · · यशस्तस्य किञ्चिद्(ब)भूव ॥ १२१

संसिक्तः पुण्यनीरै ... अविक्रुंस्तृद्यादित्यराज्ये तन्मूलो वङ्शवीरुद्दरशवद्वतभुग् भूपसद्भक्तिसारः । धर्माचारोरुशास्त्रश् श्रितसुजनविषत्त्राणपुष्पो यशस्य-स्वग्गीयेहाफलाह्यः परिचरणपद्रप्राप्तसौवण्णलक्ष्मीः ॥ १२२

No. 158. PALHAL STELE INSCRIPTION OF HARSA-VARMAN III, Dated 991.

The inscription was edited in BEFEO, XIII (6). p. 27.

Palhal is a village in the Province of Mon Rusei. The inscription is written partly in Sanskrit (61 lines) and partly in Khmer (9 lines). The Sanskrit portion contains 55 verses, of which only one (v. 14) is in *Upajāti* metre and the rest are *Stokas*. The text is full of grammatical mistakes and indigenous words, and is difficult to understand. Some obvious errors have been corrected, but there are many obscure passages and words.

The inscription records the installation of an image of Tribhuvanesvara and endowments to the god by some persons whose ancestry is described as far back as the time of king Jaya-varman II. The family seems to be related to that of Sangrāma described in No. 155. In both cases purely Sanskrit names are found along with indigenous ones. This inscription the Arts that the Brāhmanas of Kambuja were not very particular about the professions adopted by them; for the members of this family were elephant-drivers, royal concubines, artisans and priests.

It is proved by this inscription that Pṛthivīnarendra, mentioned in No. 155, was not another name of Jaya-varman II, as Barth thought, but was an important minister.

The short Khmer text at the beginning simply records the installation of Tribhuvanesvara in the year 991 Saka. The concluding Khmer text lays down that the property, belonging to the three brothers mentioned in v. 53, should, on their death, devolve upon their sister's sons. Any one who violates this procedure commits the heinous crimes of rebellion against the king and guru, and murder of a Brāhmaṇa, the parents, and the sacred cow Kapilā, and will live in the hells called Avīci and Atiraurava as long as the sun and the moon endure.

TEXT.

वेश्वरं वन्दे यस्यातमा पञ्चधा स्थितौ । चतुद्धी बहुधा भेद एकधा तहतोऽचलः।। १ ···त्म। केशभेदी यः केशान्तः केशकम्मगः। विदेको विदे ...की ... व्यक्तिधेकधिः॥ २ खं द्विखस्थं यदुदुःखं वातवाहनम्। तत् सर्व्वहेतुं संस्तुस वक्ष्ये जातिमिमान्नृणाम् ॥ ३ (इन्द्र)पुराख्ये नगरे राजासीत् परमेश्वरः। संशास्ता मनुबद् बुद्ध्या धम्म्यांहोकान् उपायतः ॥ ४ ... वे युधं योवाधीविद्धिंड्धीरमुद्धरम्⁸। ईशो योऽमोघशत्त्रयाशु सगुणं निगु°णं व्यधात् ॥ १ वृत्तिर्व्वने वासी यद्रिपुर्यु द्वविद्रुतः। आमृत्योर्म् गवद् यातो तेतो मातुपलक्षणम् ॥ ६ ङ्कभिङ्गनो यस्य धम्मीमित्रस्य नित्यशः। सुखन्स् स्वकम्मं क्रुन्ना पालने तुरुयभावनः ॥ ७ (लोक)पालो यथेन्द्रो यो विश्ववित्ताम्युवर्षदः । भिन्नभूभृद्भयो भूमौ वभौ भूभृज्जयध्वजः॥ ८ (दे)दीप्यमानं यत्तेजो जगिह्क्षु दुतन्तुसम्। विदारयद् द्विपद्धान्तं प्रसभं भानु भानुवत्।। ६ न्या याचनं भूतं भाभिर्धार्माय यस्य तु। राज्ये समृद्धिमन् नृणां ततोऽन्यन्नास्ति याचनम्।। १०

^{1.} Read द्विजस्थं। 2. Read धम्म्याह्यां ।

³ Finot corrects योधा into योदा and उद्धरम् into ऊद्धरम The last phrese

^{4.} Or # (?)

^{5.} Read बेता ।

... पुरे[।] वैक्रपास्त्रीरुङ्गामस्था नराः स्त्रियः । तद्बहमास्तु सन्मादे वाचने सान्वयाः र**तु**ताः ॥ ११

... रशवकैवल्यो परो यः शिवविन्दुकः। तयोः स्त्रीरनुजा स्वामिनी ह्यङ्मृतन।मधृकः॥ १२

... शत्य स नृपो महेन्द्रगिरिराजभुक्। शमितुं विषयान् सर्व्वान् मन्त्रिमुख्यान्नियोजयेत्॥ १३

> ... म्रताञ् श्रीष्ट्रथिवीनरेन्द्रो-ऽनलायमानोऽरिगणेन्धनेषु । ताभ्याञ्जनाभ्यां सहवीरयुक्तो मस्य इपदं यद् गतवांस्तदा यः ॥ १४

भक्ता नरा दान्ता तद्गत्या करदाः सदा । सन्त्री भूमि सनोभीष्टां हृष्ट्वा ज्ञागजमु स्त्रियः ॥ १५

ा निवेद्य सुकरं गतिकम्म च तज्ञवम्।
नीर्थनाथादिभृषितां प्रार्थितां बस्ख्यमन्त्रिणा ।। १६
गर्थ्याग्भूमिन्तु तां ताभ्यां स राजादात् यथामतम्।
परमेशराज्ञा दत्तां साब्धित्रिगिरिभः शकः।। १७
दक्षिणतश्चोत्तरस्या भूमेर।यामि उच्यते।
सहस्र शतपञ्चाशत् पञ्चोत्तरमिति स्मृतम्।। १८
पृट्वपश्चिमविस्तारंश्चिशाद्वीतरपट्शतम्।
ताभ्यां नृभ्यां गर्थ्याग्प्रामः कृतस्तत्र कुटेस् स्थिटिः⁴।। १६
विष्णुलोकावनीशे तत्कुलं भो वहाभो तदा।

एको यः कण्ठपाशश्च द्वितीयो ब्रह्मराशिकः ॥ २०

व्यावपुरम्रामसंस्थो नृषहस्तिमहाधिषो । स राजा विष्णुलोकारुयश्चतुरङ्गवलान्वितः ॥ २१

^{1.} Perhaps डयाधपुरे ।

^{3.} Read आयामं ।

^{2.} Perhaps for च जामुस्।

^{4.} Read कुलस्थितः।

यम् वस्त्रावनते ताभ्यां यातो जामाम हस्तिनः। त्रिहस्तनं² तदा लब्ध्वा श्वेतेभश् श्वेतपुच्छकः ॥ २२ वैशिनामत्रतीयश्च³ मक्तास्ते हस्तिनस्त्रियः । सीतान्नदिनदी अ मामवतीर्थ्य मल्याङ्गताः ॥ २३ तेनानुयाता राजाभ्यां नभ्यां सह गजा ...। तं भूषमागतं नाह्वातौ गर्घ्याक् श्रांसङ् अस्थितौ ।। २४ दृष्ट्र मावावताबुच् मर्मातृतो मे कुछ निवति । गृहीत्वा लोहितद्नतं गजं निद्दहदेशजम् ॥ २४ नीत्वात्र बन्धिनाद्यामें गर्घ्याक् नामाक्रोननुषः। नृषो नृभ्यश्रथुभ्यस्तां भुमि भूयोऽप्यदात्तदा ॥ २६ त्रः ऋदेशेस्थितं लिङ्गं पुनरुनमीलितं गकः® द्वौ स्त्रीजनौ पुमानेक ईश्वराज्ञोऽभवन् सतः¹⁰ ॥ २७ नृपेन्द्रदेवीसंज्ञाया तेन ह्यां अमृतयोषितः। देव् सान् संज्ञ^{ीndir-Gandhi National} एके गर्घ्या**क्**स्थिताः ॥२८ राजहस्तिप्रहे ताभ्यां हस्तिपोऽनुगतस्ततः। अञ्चेन्देशे पुनर्लब्ध्वा प्रकार गिरेगे गतान् ॥ २६

> थ्पल्कसाङ्संज्ञके ... ... ।। व्हे**ङ् ... ..** ... ।। ३०

तेङ्सान्नार्थ्याश्च पुत्रास्ते त्रः उमासंज्ञके स्त्रियौ । पवित्राख्यो नरोऽभूवन् देप्संज्ञायाश्चतु ... ॥ ३१ श्रीत्रह्मसंज्ञो पुरुषौ देद्यं कपूरसंज्ञके । उमास्त्रियोऽभवन् पञ्च सुताः ... इस्थरमसंज्ञकौ ॥ ३२

^{1.} Probably for जगाइ।

^{3.} Read तृतीयश्च ।

^{5.} Read गर्याग् ग्रामसंस्थिती।

^{7.} Probably बन्धिनं ।

^{9.} Probably for ततः।

^{2.} Read त्रिहस्तिनं।

^{4.} Read स्त्रयः।

^{6.} Read व्यागताबुच ।

^{8.} Read चतुभ्यस्तां।

^{10.} Read ga: 1

पुरुषो हो स्त्रियस्तिम्नः त्रः त्रोब्रह्मसंज्ञकाः । परमशिवपदारूयं नृपन्तु हस् इतस्तदा ॥ ३३ परिचरणेन धर्माख्यः व्रतिदारकाधिपः। मोकप्रायनीमविषये भद्रां भूमिमदान्तृपः ॥ ३४ द्विशतं सहस्रमेवं भूमेव्विस्तरम्च्यते । सहस्रमेकमायामं प्रामन्तत्राकरोज्जनः ॥ ३४ स्वाय्बोक देशे पि तज्ञार्या प्रामेऽस्मिन स्थापिता भवेता। परमिबीराख्यभूपे स धम्मांख्योऽपि बहुभः ॥ ३६ शिल्पवित्तमुपश्चिष्टः परिचरणेन्वभृतं(म)। तदाज्ञया तदा शिल्पी भूत्वा धर्माह्नयो नरः॥ ३७ द्विकन्ये तत्कुलं धिसावित्रीसंज्ञे नृपप्रिये। रचनाधारगन्धेनां प्युपिक्षष्टे तदा नृषम् ॥ ३८ धनामा गुरुदेवारूयसङ्ख्यियतमोऽभवत् । भृषिकम्बुनामदेवं तेन जीत जृपाज्ञया ॥ ३६ सन्तन्त्रया नामदेशे तं संस्थाप्य पुनरागतः। धिनामधेयास्य पुत्रो वशेजाख्यः शुभभतः ॥ ४० त्रःध्नं कन्तास्लनार्नामा लिङ्गप्रे लिङ्गयाज्ञकः । चतरो भूमिभागश्च लब्ध्वा सर्वधनैः शकैः ॥ ४१ चन्द्रवेदवीलैस्तत्र पञ्चाशहा(स)संस्थितः। वः प्राक्ट्रद्यम्बन्यक् सीमात्रवाङ्ख्यङ्नां प्रामतः ।। ४२ किङ्गेऽस्मिनाश्रमं कृत्वा पूजां दद्यादिनं प्रति। तस्यानुजो माद्विद्योऽप्यूपेन्द्रारूयस् स लब्धवान् ॥ ४३ गृहीता राजकुलस्त्रवा राजेन्द्राश्रमसंस्थया। तस्या असाना(म)घेयाया उपऋषाख्यपुत्रकः ॥ ४४

विशेषनामधेयस्य रौसंज्ञा यानुजा ततः।
धिसंज्ञोऽभृत् सुविद्यो राजकुळस्त्रिपतिश्च सः॥ ४४
दुर्द्धसंज्ञस्य त्रौसंज्ञो ज्येष्ठश्चाता मदावळः।
गच्छाच्छ्रीसूर्य्यराजािङ्कर जो योऽनुगतस्तदा॥ ४६
सावित्रीनामधेयाया याश्चतस्त्रस् स्त्रियोऽभवन्।
देप्सानसंज्ञो च पुरुषो रुत्कर्पूर उमा स्त्रियः॥ ४७
सभापते त्रः सन्ताच्द्राय् नाम्नो भार्य्याभवत्।
हृद्याख्यो ततः पुत्रौ रुत्कपूर उमा स्त्रियः॥ ४८
मुनिळिङ्कपुरे ळिङ्कपूजने तो विशेषकौ।
तयोस्त्रिरनुजा विजसंज्ञा स्वाय् च्वक् नरित्रया॥ ४६
कर्पूरनार्याश्च सुताः जन त्यक् त्रः संज्ञका(ः) स्त्रियः।
त्यक्संज्ञायास्ततोऽभूवन चक् सान् अस्संज्ञका स्त्रियः॥ ४०

ते च लिङ्गपुरे लिङ्गयजने सिलिनोरतः ॥ ५१
जन्संज्ञायाः पञ्चपुत्रा द्वे स्त्रियौ पुरुषास्त्रयः ।
नराय्-से-सं-संज्ञास्तु वाङ्ल्मारसंज्ञे स्त्रियौ च यौ ॥ ५२
सुरुङ्गः पूर्वतस् स्थानात् पद्धस्तेनोच्चृति कृतंम् ।
प्राकारिदय्यकाकुत्यान् कृत्वा तत्र द्विलिङ्गकम् ॥ ५३
दिविषं परमेशार्च्चां स्थापियत्वा सदेविकाम् ।
श्रीहर्षवस्मराज्ये ये किर्मणः पुरुषा(ः) स्त्रियः ॥ ५४
नरायिहाल्यः गर्घ्याकृनामा के नामा ल्लोच्य कण्म्यक् वरः ।
मृतयोस्तयोहपायौ वङ्ल्मार् पुत्रगतौ तदा ॥ ५४

^{1.} Read वड्डस्तेनोच्छ्ति इतम्।

^{3.} Read fagu 1

No. 159. PRASAT SRALAU INSCRIPTION OF HARSA-VARMAN III, Dated 993.

The inscription was edited by Coedes (IC. 221). Prasat Sralau is in the district of Puok.

The inscription contains 32 lines in Sanskrit and 24 lines in Khmer. The Sanskrit text comprises 15 verses, the metres being $Vasantatilak\bar{a}$ (14), $\bar{A}ry\bar{a}$ (15) and Sloka (1-13).

After an invocation to the Trinity (vv. 1-3) and eulogy of king Harsa-varman (vv. 4-9) the inscription records that the town of Vrah Damnap, founded during the reign of Jaya-varman V and then abandoned in the time of Udayāditya-varman (v. 13), was restored by Nara-patīndra-varman of the family of Vrai Kanlon (vv. 10-12), who installed there a linga and images of Siva and Viṣṇu. The Khmer text adds more details of the family. It mentions that the title Narapatīndra-varman became hereditary in the family, and that the younger sister of the first member bearing this name, an aunt of the author of this record, became the queen of Sūrya-varman I under the name Narapatīndralakṣmī.

The abandonment of the town of Vrah Damnap during the reign of Udayāditya-varman probably refers to the internal troubles of the period indicated in Inss. Nos. 155 and 156.

The Khmer and the Sanskrit texts both categorically state that Harsa-varman came to the throne in 987 Saka. This is somewhat intriguing as we have two inscriptions of his predecessor dated 988 and 989 (Nos. 155 and 156). The Khmer text says that the author of the inscription was appointed Superintendent (third class) of the Royal Stores in 993 Saka. That was probably also the date of the religious foundation mentioned in the inscription.

TEXT.

॥ ॐ नमः शिवाय।

जीयान्नेत्रवराङ्गाभ्यान्द्धद् वहिविध् भवः। क्रम्मं कुर्वित्रव स्वैरन्दाहाह्वादनशक्तित्रम् ॥ १ वन्दे विष्णविक्त माक्रान्तभ्वनं गङ्गयोद्धरम्। सपत्न्या जनकाद्रीनद्रतुङ्गताक्षेपनादिव ॥ २ वेधसन्नामभिस् सार्थेस् स्वयमभूस्रष्टृपूर्व्वेयैः। आदिकारणमाख्यातन्नमद्धन्यूतसंशयः ॥ ३ राजा श्रीहर्षवम्मासीत् सन्न्यायागमभूषणः। आसमुद्रमहीन्द्राद्रिमृद्धांक्दाङ्कि सुद्रमः ॥ ४ सप्तासुविवरैयोऽलं सप्तप्रकृतिमण्डलम् । सप्तद्वीपिमव व्याप सप्तस्तिविवाश्चिः ॥ ४ तेजस्विनो जगङ्जातर अनेनोर्जसाजयत्। तीक्ष्णानमृद्नण्न् स्थ्लान् चौडमीनदृह् निवाशुमान् ।। है नापुः प्रकृतयस्त्रासं परतोऽपि किमु स्वतः। यस्य कान्त्याश्रिता कान्ता केनाप्यकलयत् स्मरम्॥ ७ द्ग्धदप्रद्विषदीपदीपिताजिनिशोऽनिशम्। बत्तेजीदहनो दीव्या जयश्रीदर्शनादिव ॥ ८ विधिवत्क्रमभैकुशलः पिक्षिद्विस्रोऽपि संयु[गे]। द्विण्मांसिषण्डेन यः काकादीनसप्पैयत् ॥ १ तस्य शुरश् शुचिमौंली मन्त्री मन्त्रिगुणोचितः। चतुर्णाम् राजकोशानां यस्तृतीयं प्रति प्रभुः ॥ १० वैकन्छोङ्साधुसन्तानसन्तानकपछोदयः। यस्यक्तजड्सङ्गोऽपि सङ्गोपितवृषप्रियः ॥ ११

^{1.} Coedes restores the last word as संयुक्तम् but संयुगे gives better sense.

यः श्रीनरपतीन्द्रादिवर्मान्तन्नाम नामतः । सान्तानिकमभृद् भूमिपतिना तेन छम्भितः ॥ १२

बीरेन्द्रवर्म्मविहितं भूपे श्रीजयवर्म्मणि। उदयादित्यराज्ये तु शून्यं यद् ब्रःदंनप्पुरम्॥ १३

> श्रीहर्षवर्माधरणीपतिशासनेन तस्मिन् छते स पुनर्रापतवन्धुवर्गो । छिङ्गे द्विहस्तपरिमाणम जह्नयस्य विष्णोर्भवस्य विधिना प्रतिमे व्यथत्त ॥ १४

तत्पुरमवति श्रीनरपतीन्द्रवर्मण्यमेयमुदिहर्षिः । स्वीकुरु रक्षणदक्षक्षममिद्मिति वादनमवादीत् ॥ १४

No. 160 LONVEK INSCRIPTION OF HARSA-VARMAN III.

The inscription was directive for the Arts ISC. 122 and noticed by Aymonier (I. 215).

Lonvek, the headquarters of the district of that name, was once the capital of Cambodia. The stele which bears this inscription was removed from Lonvek to Phnom Penh, but nothing is known about its original find-place.

The inscription contains 59 Sanskrit verses, the metres being $M\bar{a}lin\bar{\iota}$ (13, 36), $Vasantatilak\bar{a}$ (58), $Rathoddhat\bar{a}$ (59), and Stoka (1-12, 14-35, 37-57).

The inscription records a large number of religious foundations made by the various members of a family called Saptadevakula. The first member Rudra-varman had a wife named Narendralakṣmī, and they probably lived at the beginning of the eighth century Saka. The last member of the family, called Sankara, Sankara Pandita, and Yati Sankara was the domestic priest of three kings Sūrya-varman, Udayāditya-

^{1.} Coedes proposes to amend it as बद्रनस् ।

varman, and Harşa-varman. The object of the inscription is to record the installation, by Śańkara, of an image of Śiva in Dviradadeśa during the reign of Harşa-varman. The family was evidently matriarchal, as the descent is not from father to son, but is always traced through mother.

On another face of the same stele is a Khmer text of 45 lines. It enumerates the gifts made by Śańkara Paṇḍita to a number of gods, such as Nārāyaṇa, Campeśvara, Brahmarakṣa of Rudrā and gods of Liṅgapura, Suvarṇaliṅga, Dviradapura, Saptadevakula, Vnam Ruň etc. The gifts consisted of golden plates for covering the legs of gods, Brāhmanical cords for the gods, golden ear-ornaments, rings, bracelets, armlets, vases, urns, plates and utensils inlaid with precious stones, rubies, flower-vase with a liṅga in crystal, a decorated palanquin containing a statue of the king etc.

TEXT.

^{1.} Barth takes it as काये असामि।

पुंसां वीर्व्याद्युदारों यो देहत्राणसहो युधि ।

यत्तत् पुत्रागवर्माति सूरिभिस् स्म निरुच्यते ॥ ८

सप्तदेवकुळप्रामः श्लोण्यां सञ्जेत्रसंसदि ।

पितृसीमिकदत्तायां येनाकारि समन्ततः ॥ ६

प्रामे रहालयाख्ये यः कृते किङ्करपूरिते ।

श्लीभद्रेशासनलिङ्गः() स्थापयामास कल्पितम् ॥ १०

यः प्रासादादिभिभूयस् समृद्धैस्तं समस्करोत् ।

पुङ्गन्तटाकमखनत्तत्रोह्णासितलाञ्जनम् ॥ ११

विष्णवङ्शस्य पितुस् सप्त विष्णुप्रतिकृतीवर्यधात ।

भत्तया योऽनेकदेशस्था भुवनोदीण्णंशक्तिकाः ॥ १२

हिरदपुरिनवासं पूजयोनमीलय शम्मुं कृतिविवुधविभूति शक्तिमान प्राङ्गने यः । सविहृतिनिजरूपं मातृरूप^भ देव्या अतुलमहिमहानिस् स्थापयामास मृत्तिम् ॥ १३

तस्य मात्रन्वये जातस् संविद्याचाररिजतः।
धम्मार्थकामधौरेयस् सर्व्वायो गुणसंपद्य ॥ १४
महेन्द्राद्विस्थितः प्रेयान् भृत्यश् श्रीजयवर्म्भणः।
उदितोदितवंशो योऽधिपो व्यजनधारिणाम् ॥ १५
ससेवानीतये यस्मै वाह्यस्यास्मयचितसे।
सर्वत्र निजदेशेऽन्यां भूयो भूमिन्ददौ नृपः॥ १६
तन्मात्रन्वयजश् श्रीमान् वासुदेव इव द्विपः।
बभूव वासुदेवाख्यः कुलत्राणपराक्रमः॥ १७
श्रीन्द्रवर्माख्यनृपतेश् श्रीयशोवर्मणश्च यः।
(अ)नुष्ठेषं विधत्तेस्म राजनीतिविशारदः॥ १८
तन्मात्रन्वयजाश् श्रेष्ठा धर्ममष्ठाः पुरुषास्त्रयः।
अपालयन् कुलान् न्याय्यमक्षीणक्षेमरक्षणान् ॥ १६

श्रीहर्षवस्मेणो राज्ये ये च श्रीशानवस्मेणः। अनुतस्थुरनुष्ठेयङ्क माच्छीजयवर्मणः॥ २० त्रयाणां योऽप्र(त्र ?)धिषणो मनोरूढनिजाशयः। शिवश शरण्यं मेऽस्तीति मनशशिव इतीरितः ॥ २१ यो बहुभो भागिनेयीं राज्ञो राजेन्द्रवर्मणः। रूपाचाराभी(भि)रामाङ्गी प्राणाख्यां स्वामिनी व्यधात् ॥ २२ भागिनेयौ महात्मानौ सर्व्वशास्त्रेव्वधीतिनौ । अकरोद् याजको यश श्रीराजेन्द्रेश्वरलिङ्गयोः ॥ २३ शिष्टान्वयाचारगुणा मृते राजेनद्रवस्मीण । साप्यभ्यन्तरहेखि(खी)नामधिपा जयवम्मणः॥ २४ उदितोदितवंशौ हो कवी श्रीजयवर्मणा। न्ययुज्यतां शेमुषीद्धौ हेमशृङ्गेशयाजकौ ॥ २४ **उदोण्णंको**र्त्तयस्तेषामासुम्मोत्रस्वयोदिताः बहुभाः पञ्च पुरुषाः भृत्याश श्रीजयवर्मणः ॥ २६ तेषां कवीश्वराख्यो यो त्रहाचारी महामतिः। न्ययुज्यताग्नी(ग्नि)कार्व्येषु श्रेष्टश् श्रीजयवर्मणा ॥ २७ अथ श्रीसूर्य्यवम्मीसीत् सन्नाड् राजन्वतीधरः। मात्रन्वयोदितस्तस्य ... ... ।। २८ रोषानलाद् ध्रवं शम्भोरनङ्गं वीक्ष्य मनमधम्। कान्तोपमां नयन् धाता निम्मीमे नु ... ... ॥ ३६ तेजस्वभूभृज्जितये यस्य याने भिया ध्रुवम्। रविरन्तर्द्धे शैलाः गजन्याजेन वा ··· ... ॥ ३० धूमो यस्याध्वरे धम्मर्यान्धुरं घृतवतो भुवः। नैवामिलनयद् ब्योम यशोऽपि स्यातभूभृता[म्] ॥ ३१ कृष्णायाही कुछिहते पातयन् भष्मसाहवे। युक्तं योऽप्यञ्ज्न्नयशाः भीमसेनोऽहितास्त्रकृत् ॥ ३२

^{1.} Read 9591 1

अहो योऽथर्ब्वनिष्णातो योगासक्तमना भृतम्। बबन्ध निश्चलं लोकान् निश्शेषान् सप्ततन्तुभिः॥ ३३ पाणिनीयमते विद्वान्नितरामिष सक्तमः। परार्थोत्पादने द्रव्ये जातिमुत्सृजतिस्म यः॥ ३४ यस्कीर्त्तिरेकविकान्ता चेदाकंस्यत् पुरा ध्रुवम्।

त्रैं छोक्यं ब्रीड्या विष्णुनिकंस्यत् तत्त्रिविक्रमः ॥ ३४

विहित्विबुधबोधो बन्दिताङ्कि म्मेहेशेस् समधिकधिषणाशीर्ब्बाहुबीय्योद्धराशः । निरतिशयरयदिङ्के गरोधी स्वधर्माः सुरपतिरिव सम्राड् योऽन्वशाच्छान्तबाधम् ॥ ३६

श्रीसूर्यपर्वितस्थस्य शम्भुलिङ्गस्य याजकः।
कवीश्वरश् श्रुतधनस्तेनायुज्यत शुद्धधीः॥३७
कवीश्वरस् समावृत्तो वित्तविद्यायशस्विनः।
भागिनेयीमुदबह्च्छ्रीवागीश्वरमन्त्रिणः॥३८
तद्भागिनेयस् संशुद्धः कविश शङ्करपण्डितः।

तस्य होता क्षितिपतेरभ्यहिततरो धिया ॥ ३६ यथावत् संस्कृतस्तीर्थाच्छब्दशास्त्रादिवाङ्मयम् ।

योध्यगीष्टाचिरं सम्यग विहितोत्सवदक्षिणम्।। ४०

बाल्यतश् शिष्टसमयो वर्णा व्रतपरायणः। योऽकरोद्द्र गुरुगुश्रपास्त्रिविधा गुरुवासतः॥ ४१

अर्थ्यं बक्त्सहस्रोण पा(प)तश्जिलिरसङ्शयम् । भाष्यार्थं व्यवृणोद् यस्तु तथैकास्येन विस्मितः ॥ ४२

द्रव्यं विधाय सामान्ये विशेषे गुणकम्मेणी । धर्मससाधनवित प्रोक्तो योऽपि तक्के कना(णा)दवत् ॥ ४३

सर्विशास्त्रेषु योगज्ञश्चतुष्कालेषु योगष्टत् । (नि)त्यं रतोऽपि शीले यो यमेनावर्त्तयद् गतिम् ॥ ४४ इद्धार्थरत्रशास्त्राब्धीन पिवतो यस्य कृतस्त्रशः। क्रोधादिज्वलनो जाड्यतमध्य नु न मानसे ॥ ४४ सन्तानस् सत्रसा(स)व्वीयश् शिष्टश् श्वरश्रेयसम्तुतः। यत्रोदक्के समुदिते ज्यायस्ताकोटिमध्यगास् ॥ ४६ उदयादित्यवम्मीथ क्षोणीन्द्रः क्षणदाकरः। कीर्त्तिज्योत्स्नाभिरुव्वीन्द्रवंशक्षीराणवेऽभवत् ॥ ४७ योषितो वपुषा योधान् वीर्येण विवुधान् गुणैः। लोकाब्लक्त्या द्विजान् दानैः वशं योऽयोजयत्तराम् ॥ ४८ गुणैकराशिधौरेयस् स्वर्गते सुर्यवर्मणि। (म)न्त्रिभिश्चक्रवर्त्तित्वे योऽभि(भ्य)षिच्यत सत्तराः ॥ ४६ वीक्ष्य मध्यस्थहेमाद्भिजम्बुद्वीपं सुरालयम्। अन्तस्वर्णाद्भिमकरोत् स्वपुरीम् स्पर्द्धयेव यः ॥ ५० तस्मिन स्वर्णाद्विशिखरे दिव्ये जाम्बनदे रुचा। प्रासादे कालघोतं यश शैवलिङ्गमतिष्ठिपत् ॥ ५१ राज्ञोदितोदितस्तेन धीरश शङ्करपण्डितः। न्ययुज्यत गुरुव्वीक्ष्य सत्रसत्कृततामिनाम् ॥ ५२ त्रैलोक्यतिलके शेले स्वर्णिलङ्गस्य याजकः। स शुक्रश् शुक्रपक्षेण तेनायुज्यत भृभृता ॥ ५३ अथ श्रीहर्षवम्मांसीदनुजो हर्षयन प्रजाः। सोदर्यस् स्वर्गतौ भूप उदयादित्यवम्मणः ॥ ५४ तस्मिन् राज्येऽभिषेक्ता यं गुरुश् शङ्करपण्डितः। मन्त्रिभिस् स्थापयामास वशिष्ठो राघवं यथा।। ४४ महीतुमशबद्राजशक्तिद्वारैनेगाधिजः। नन्दिनीं गान् तु यो द्वन्द्ववृत्त्या तैर्व्वशमानयत् ॥ ५६ किलतापज्वरात्तीः प्राक् सिद्धिसाराधिकः प्रजाः। चतुर्जातिकियायुक्तया यश् शान्तिं प्रापयक्तराम् ॥ ५७

क्षोणीश्वरो महिमभिर्भु वनेष्यतुल्यो मान्यं पुरोधसमवाष्य स शङ्कराख्यम् । आमुष्मिकहिकसमीहितसिद्धिकोटि-न्धोम्यं युधिष्ठिर इवातिसुखेन लेमे ॥ ४८

सप्तदेवकुलमातृवंशजो भूधरत्रयपुरोहितो यतिः। शङ्करश् शिविकयान्वितात्रिमां सोऽदिशद् द्विरददेशशङ्करे।। ५६

No. 161 NOM VAN INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN VI, Dated 1004.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 111) and Coedes (BEFEO, XXIX, 299).

Nom Van is about 8 or 9 miles east-north-east af Korat, the headquarters of the district of that name. Except the invocation "Siddhi svasti om namah Sivāya" the inscription is written in Khmer. It records an order communicated in 1004 Saka by king Jaya-varman to Vrah Kamraten Añ Laksmindravarman and his younger brother V. K. A. Bhūpendravarmante for Byrthis order the king commanded a number of high officials, both civil and religious. to keep watch on the proper upkeep of monasteries (devāśrama) and to see to the regular payment of the daily dues assigned to the officials of the temple, viz., a specified quantity of rice (nine average and two small measures); five pieces of cloth: one box of perfumes; two padas (300 grains) of butter, two padas of curds and two padas of honey. In addition, a large quantity of rice was to be given at the New year, New Moon, Full Moon and other periodical festivals, and a pig for the sacrifice (vali) at Ratnapura. guardian-slaves of the temple, numbering twenty-four, must obey the 'Chaplain of the first fortnight' in charge of the temple, the chiefs of royal corvee, and the officers of the army charged with the supervision of the foundations of the temple. These slaves belong exclusively to the foundation established by Laksmindravarman and are forbidden to work, in corvee, for other gods. The officials who were directed

to carry out this royal order and who are all called Vrah Kamraten Añ are as follows:—Rājendra-varman, general of the army of the centre; Travān Tannot, President of the Tribunal; Kavīndrālaya, a preceptor (adhyāpaka); Yogī-śvara Paṇḍita Bhagavān, chaplain of the first fortnight; Vāgindra Paṇḍita Bhagavān, chaplain of the second fortnight, Sivagupta Bhagavān, chaplain of the midday (madhyāhna) in the first fortnight; Nirvāṇa Bhagavān, chaplain of the midday of the second fortnight.

The royal order was also addressed to the chiefs of the army, astrologers, the other dignitaries of the two fortnights, superintendents of troops, keepers of sacred registers, guardians of treasures, and superintendents of royal stores of the two fortnights.

The date of the inscription was read by Aymonier as 1090 or 1093, but Coedes reads it definitely as 1004.

Vāgindra Paṇḍita is the author of an inscription, found at Vat Sla Ku in the Province of Kompon Chnan, which records the foundations and fact deśa Vāgindra pattana. The writing of the inscription does not appear to be earlier than the twelfth century and king Sūrya-varman mentioned in it is most probably Sūrya-varman II (BEFEO, XXXIII. 532). It is not impossible that this Vāgindra Paṇḍita is identical with the one mentioned in our inscription as a chaplain.

No. 162, PRASAT KOK PO INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN VI, Dated 1018.

The inscription was edited by Coedes (BEFEO, XXX-VII. 413). For locality cf. Nos. 123-25. The inscription is written in Khmer and records a donation made in 1018 by king Jaya-varman to the god of Vnam Mās. This name, of which the reading is not certain, corresponds, word for word, to Sanskrit Hemagiri.

No. 163. PHNOM BAYANG INSCRIPTION OF DHARA-NINDRA-VARMAN I, Dated 1029.

The inscription was edited by Coedes (IC, 267). For locality cf. No. 87. The inscription is written in

Khmer and records the installation, in 1029 Saka, of the god of Śrī-Bhadreśvarāśrama in the residence of the god of Śivapura, situated in the district (viṣaya) of Dhanyapura. The inscription also enumerates the lands and servants given to the temple and these are clearly divided into two, earmarked respectively for the clear and dark fortnights.

Sivapura is the old name of Bayang. The date 1029 Saka is, according to an unedited inscription found at Phnom Sandak, the date of the accession of Dharanindra-

varman.

No. 164. PRASAT TRAU INSCRIPTION OF DHARANINDRA-VARMAN I, Dated 1031.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 377) and edited by Coedes (IC, II. 97), Prasat Trau is the name

of a temple in Siem Rap district.

The inscription is written in Khmer and records that in 1031 Saka, in the reign of king Dharanindra-varman, a number of Khlon 'chiefs' and members of their families met together in order to guarantee the religious foundation of one of them named Dharmasila, a chief of the army. This foundation, consisting of slaves, fields, and gardens, all entered in the registers, was made in favour of the god of a deceased queen (not named, but Lingapura and evidently the mother or the queen of the reigning king). whose names female slaves. and Male dewelling places are mentioned in detail, were to furnish stipulated quantities of rice every year for the worship of the god of Lingapura and of the deceased queen.

Some other monasteries and rice fields are summarily mentioned and they seem to be part of a foundation made in favour of the god of Chpār Ransi. This name literally means 'Veņuvana', the famous monastery of the Buddha.

No. 165. PHIMAI INSCRIPTION, Dated 1034.

The inscription was edited by Coedes (BEFEO, XXIV. 345).

Phimai is situated on the right bank of the Mun river, about 28 miles to the north-east of Korat. The inscription is written in Khmer. It records that in 1030 Saka Kamraten Añ Srī Vīrendrādhipativarman of the country of Chok Vakula installed the image of god Trailokyavijaya, general (senā pati) of the god Vimāya, and endowed slaves and lands to the temple. The boundaries are indicated in detail specifying the length of the land between them. In 1031 Saka he performed the ceremony of the end of the year and gave more slaves. He also founded Vīrendrāsrama and built an enclosure round it in 1031 Saka. The same year another dignitary K. A. Srī Vīravarman gave slaves to the god Trailokyavijaya. The fruit of all these pious works is offered to His Majesty Srī Dharanindra-varmadeva.

In 1034 Saka Ten Tvan Prasān, son of Kamraten Añ. Srī Vīrendrādhipativarman of Chok Vakula made a gift of slaves (or a slave) to the god Vimāya.

The inscription is very important. By identifying its author with Virendradhipativarman, who figures in the entourage of king Paramavishuloka in the sculptures of Angkor Vat, Coedes was able to identify this king with Sūrya-varman II and thereby concluded that he was the author of Angkor Vat.

The god Vimāya is otherwise unknown, but presumably the present name of the temple, Phimai is derived from the name of this god. The Buddhist character of the decoration of the temple, and the fact that Trailokyavijaya is a well-known deity of the Mahāyānist pantheon, seem to indicate that Vimāya designates a Buddhist deity, perhaps some aspect of Buddha himself.

No. 166. PHNOM CISOR INSCRIPTION OF SURYA-VARMAN II, Dated 1038.

The inscription was noticed by Aymonier (I. 192) and edited by Coedes (IC, II. 137). For locality cf. No. 138. The inscription contains $1\frac{1}{2}$ lines of Sanskrit and $9\frac{1}{2}$ lines

of Khmer writing. The Sanskrit portion, comprising 5 slokas (vv. 1-5) and one verse (6) in Indravajrā, refers to the donations of an ascetic named Bhinnācala, honoured by king Sūrya-varman II, in 1038. The Khmer text records that in 1038 Saka, an ascetic named Rhek, in the service of the king and living in Kalyāṇāśrama, gave lands, slaves, and silver utensils for worship to the god of Sūryaparvata. It gives the boundaries of the lands and contains the usual imprecations.

TEXT

ओं

वन्द्ध्वन्ध्वान्तविध्वङ्समौळीन्दूज्ज्वळनप्रभम् ।
प्रभूतभूतिसंभावितमर्त्यांकारमीश्वरम् ॥१
श्रीद्धश्रीसूर्य्यवम्मांसीद् भूषतीन्द्रेण वन्दितः ।
श्रीसूर्य्य इव हन्ता यश् श्रीद्धारिषटञानि तु ॥२
श्रीसूर्य्यवम्मणा मान्यो यो योगी निष्कळक्कधीः ।
स्वनेकविद्याकुशळः कल्याणपदमाश्रितः ॥३
भिन्नाचळाभिधानो यो वसुविह्नखचनद्रकैः ।
प्रामभृत्यादिकं क्षेत्रसञ्चयन्तन्ददी शिवे ॥४
श्रीसूर्य्यपर्वते दत्तं भूषाळोऽपि विशेषतः ।
न विनाशयति द्रव्यं किमुतान्योऽपि मानवः ॥४

Here follows the Khmer text
सन्दीप(प्य)ते यावदनेकपापिपापान्तको रौरवबह्निस्मः ।
तावत् स एपो भवतु प्रतापं
योऽस्यैव पुण्यस्य विनाशहेतुः ॥६

No. 167. PHNOM SANDAK INSCRIPTION OF SÜRYA-VARMAN II, Dated 1038.

The inscription was noticed by Aymonier (I. 395). For locality cf. No. 73. The inscription is very much damaged

and really consists of five fragments whose connection is very difficult to understand. It is written in Khmer with short Sanskrit verses inserted here and there which are said to have been composed by the king Sūrya-varman himself.

The inscription begins by referring to the guru of His Majesty Paramaviraloka (Jaya-Varman V). It gives 971 Saka as the date of accession of Udayaditya varman and mentions his three successors Harsa-varman III, Jayavarman VI, and Dharanindra-varman I, who was the elder brother of his predecessor. These three kings appear to have been consecrated by a Brāhmana who, with king Sūrya-varman II, are the most prominent figures in this mutilated record. He bore the title Bhagavat Pada Kamraten An Guru Śri Divākara Pandita. During the reigns of the three immediate predecessors of Surya-varman II, mentioned above, Divākara Pandita performed numerous sacrifices, dug tanks, endowed various religious foundations, and made gifts of vessels of worship, elephants, horses, and sacred slaves, to Brahmanas, Panditas, and gods of all places of worship and pilgrimage.

Divākara also consecrated Sūrya-varman whose date of accession is given as 1034 Saka and who is said to be grandson (meaning grand-nephew), through his mother, of his two predecessors Jaya-varman VI and Dharanindra. varman I. Immediately after his accession the young king performed the initiation $(d\bar{\imath}k\bar{\imath}a)$ of royal pontiff, studied the different religious subjects (siddhanta) beginning with sacred mysteries (vrah guhya), celebrated the grand literary ceremonies (śāstrotsava), and distributed to the priests large amounts of religious fees (dakṣiṇā) as well as numerous gifts such as palanquins, umbrellas, fly-nets, ornaments set with precious stones, ear-rings, bracelets, rings, anklets, vases, pitchers, spittoons etc. Here follows a Sanskrit verse, composed by the king, which repeats the above gifts. The Khmer text then continues the enumeration of gifts: gold, silver, jewels, umbrellas, lands, male and female slaves, elephants, horses, cows, and buffaloes, offered

evidently by the great guru Divākara Paṇḍita, on behalf of the king, to the gods of all the places of worship and in particular to Śrī Bhadreśvara. After a verse composed by the king in Sanskrit the Khmer text gives a list of other donations to gods. Mention is made of more tanks dug, monasteries founded, and lands and slaves given by Divākara.

Mention is also made of gifts to god Śrī Campeśvara in 1041 Śaka (=1119 A.D.). Lastly reference is made to boundaries of lands in different countries and lists given of male and female slaves.

No. 168. PHNOM PRAH VIHAR INSCRIPTION OF $S\overline{U}RYA$ -VARMAN II, Dated 1043.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 213).

For locality cf. No. 71A, This inscription, both in its from of writing and contents, resembles the preceding one (No. 167). But unfortunately although the stele on which it is engraved is not broken into fragments like the other, its surface is so worn out that a large part of the record is lost. There were altogetherent 134 lines, written in Khmer, with occasional verses in Sanskrit, as in No. 167. The inscription refers to the gifts and sacrifices of the king Sūrya-varman and Divākara Paņdita in almost identical phrases. In addition we learn from it that Jaya-varman VI, who gave Divakara Pandita the title of Bhagavat Pada Kamraten An, made a pilgrimage and worshipped god Campesvara. It gives the date of the accession of Sūrya-varman II as 1035, evidently a mistake for 1034, and adds that the king performed Laksahoma and Koti-homa (i.e. one hundred thousand and ten million offerings). It gives to Divakara Pandita the title Dhuli Jen 'dust of feet' which is usually reserved for the king and the highest dignitaries of state. The inscription mentions three dates 1040, 1041 and 1043 Saka.

No. 169. SAMRON STELE INSCRIPTION, Dated 1050.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 388). Samron is the name of a small hamlet situated about 2 miles

to the north-east of Angkor Thom. The inscription is written partly in Sanskrit and partly in Khmer, and refers to various transactions, mostly purchase of lands for endowments, under various dates. It is very carelessly engraved and many dates cannot be read with certainty. It may be summed up as follows.

1000 Saka—Purchase of land, prices being paid in golden rings, objects of metal, and she-goats.

1008, 1010, 1011 Saka-Similar purchases of land.

1004, 1009, 1009 Saka—Revenues of lands, similarly purchased, are appropriated to the god of Lingapura.

A mutilated Sanskrit text mentions official names of the three kings who preceded Sūrya-varman II, as well as the name of Śrī Yogīśvara Paṇḍita and of Śrī Bhadreśādri or Śrī Bhadreśvara (i.e. Śiva).

999 Saka-Purchase of lands.

1011 Śaka—Refers to a dignitary named Nirvāṇaguṇadoṣa and other persons who, in 1112, requested His Majesty Paramakaivalyapada (Jaya-varman VI) for permitting some purchases for endowments.

1015 Saka—Religious foundations, organisation of villages, digging of tanks and installation of Sri Bhadreśvara, Mention is made of slaves, four elephants, eight horses, one goat, twenty-three cows, silver, tin, iron and salt; either these or lands purchased by them are given to the god. Reference is also made to Bhadreśvarāśrama, its pupils, offices, officers etc.

1028 (?) Saka—Construction of the temple of Śrī Bhadreśvarāśrama and endowments to it.

1050 Saka-Gift of slaves for the sacred fire.

1011 Saka—In this year, of which the unit figure is doubtful (cf. BEFEO, XXIX, 299), the author of the inscription founded eight establishments with definite names. In the same year he received lands and honorary titles from His Majesty Sadāśivapada (Harşa-varman III) who ordered the installation of a Sivalinga, a Nārāyaṇa and a Bhagavatī which the enemies (evidently rebels) had

removed (or broken). These images were again pulled down during the reign of His Majesty Paramakaivalyapada (Jaya-varman VI) who asked an official (to re-install them). The latter entrusted the work to the author of the inscription and granted him some lands which he gave to the god of Lingapura.

Similar endowments were made by him out of lands granted respectively by a Khlon chief and his family in 1011 and Amten Kambalabrahma and Amten Srī Yuvarāja in 1014.

The date 1050 in the above series is removed by 22 years from the latest preceding date 1028 contained in the inscription. Besides, there is no mention of king Sūryavarman II, who had ascended the throne long before that date. On these grounds this date has been regarded as doubtful, although the figures are sufficiently clear.

No. 170. TRAPAN DON ON STELE INSCRIPTION, Dated 1051.

The inscription was noticed by Aymonier (II, 380) and edited by Coedes (IC, III. 180). Trapan Don On is the name of a tank in Siem Rap, to the north-west of Angkor Thom, about 3 miles to the north-north-west of Prasat Kok Po. The inscription is engraved on the four faces of a stele found under a mango tree near the tank. It contains 182 lines of writing, 70 in Sanskrit and 112 in Khmer.

The Sanskrit text, composed in Saka 1051 (v. 32), contains 32 Slokas. After an invocation to Siva (vv. 1-2) and a short eulogy of Sūrya-varman (vv. 3-5), it describes the career of a person, not expressly named, but probably called Namaśśivāya. He entered the service of king Udayāditya-varman at the age of 18, and was placed at the service of the gods and Brāhmaṇas (v.8). He was in charge of sacred cows (v. 6) and brought them (sacred cows) in a procession to the palace on the occasion of the coronation of Harṣa-varman (v. 9). In addition to these two kings he continued to serve

under Jaya-varman VI, Dharanindra-varman I, and Sürya-varman II (vv. 9-11). He spent the wealth, obtained from these kings and in other ways, in installing an image of Siva in 1017 Saka, images of Viṣṇu and Devi in 1031 Saka, and making other religious endowments and pious works of public utility such as temples, tanks etc. (vv. 12-25). All these were to be in the absolute control of the members of his family, called Paṇḍita, and any one violating this will be guilty of murdering guru (vv. 26-27). Then follows the list of endowments, made in 1048 Saka, to Siva of Lingapura, Siva of Pṛthuśaila, Viṣṇu Śrī Cāmpesvara, and Jina of Vaṅsārāma (vv. 28-30). These were, however, placed in the charge of Kṣetrādhipa, and not of the members of his family.

The short Khmer text on the third face enumerates the donations of Kavīśvara, khloň vala of Sivaspada¹, to the god of Lingapura in 1048 Śaka.²

The rest of the Khmer text on the fourth face is almost a literal translation of the character of the inscription enabled Aymonier to find out the posthumous names, mentioned in the Khmer text, of the kings called by their ordinary names in the Sanskrit text. It also enables us to identify Pṛthuśaila with Vnam Run and Vamśārāma with Chpār Ransi. Further, the various measures of rice can be equated by a comparison of the two texts.

TEXT.

नमश् शिवाय यन्छक्तिराद्या पुरुषसंगता ।
प्रकृतिस्था द्वितीया वा याभ्यां व्यप्तमिद्ञ्जगत् ॥ १
अभिव्या(व्य)को ययाप्येको दृश्यतेऽनेकथा शिवः ।
चनद्रः प्रतिमयेवाव्यात् सा शक्तिश् शाम्भवी जगत् ॥ २
आसीदासिन्धुसमात्त्वसुधो वसुधाधिपः ।
श्रीसूर्य्यवम्भदेवाख्यो भानुमद्रव्रदृक्ति[श्र]तः ॥ ३

Sivaspada has been identified with the temple of Prasat Nak Buos (cf. No. 133)
 The reading 1048 is very doubtful

यो यामाप्य हताशेषरिपुराजी जये दिशाम्। तया वा नाचलदिवादिशत सङ्ग्यो मुदं श्रिया ॥ ४ भवादिकल्पसंभूतभूमिभृद्वरसंपदाम् । युगपहृथये धाता यत्संपन्मकरं व्यधात ॥ १ भक्तिमानभवद्भयस्तद्दीयो गोपनायकः। यशोदया रतो लोके नन्दगोप इव स्तुतः ॥ ६ भद्रचिन्तारतो राज्ञो नमस्कृतशिवस् सदा । यो न्यधादपि बौद्धादेजित्वा यं ... त कारणम् ॥ ७ योगे प्यष्टादशाब्देन वयसा यो नियोजितः। देवद्विजोपचारार्थमुद्यादित्वमर्मणा ॥ ८ श्रीहर्षवर्मदेवादेरभिषेकविधौ यतः। परितो मन्दिरं येन धेनुरानायि चाप्रतः ॥ ६ यो राजगोपाधिपतिः कृतश् श्लीजयवर्मणा । राज्ञा श्रीधरणीन्द्रेण विश्वासाद्वमपितः ॥ १० श्रीसय्यवसमदेवस्य राज्ञः करूणया गवाम्। कालनष्टामपि भूवञ्चकार पुनरादिवत्।। ११ यो राजकरूणालब्धैक्वसभिर्वान्यथान्जितैः। साधयित्वा भू(भु)वं कृत्वा सीमान्देवानतिष्ठिपत् ॥ १२ सप्तैकशुन्यक्षपाब्दे तृतीये माधवस्य यः। भागवेऽहिन ब्रुद्धेन राजहोत्रे शमपयत् ॥ १३ रूपविह्यचन्द्राब्दे वैशाखासितपञ्चमे ।

रूपविह्नयुचन्द्राब्दे वैशाखासितपञ्चमे । आदित्ये विष्णुदेव्यौ यः श्रीरुद्रारूयेन चार्षयत् ॥ १४

इष्टापूर्त्तफलार्थी य इष्ट्रा यज्ञैर्च्यघादिमान् । तटाकन्देववापीञ्च सेतृश्च क्रममध्वनि ॥ १४

पर्श्वयोस् सुरपूजार्थः क्षेत्रदासानकरूपयत् । होत्रयाजकदासानां व्यभवि(व)ज्जीवितां भुवः ॥ १६ खार्यश्चतुर्दशैकश्च द्वोणः प्रस्थास्त्रयोदश । कुदुवो यत्र तत्क्षेत्रं सितपक्षेऽदिशत् सरे ॥ १७ कृष्णपक्षे व्यधादेवं यः क्षेत्रमथ पिण्डितम् । षट्सहस्र नेवशतैः षड्विंशीः] कुद्वैर्मितम् ॥ १८ देवत्रये सवही यस्तण्डुलानादकद्वयान्। ऊणा(ना)निद्वकुदुवेनैव प्रसहं समकल्पयत् ॥ १६ नव दासास सिते पक्षे स्त्रियष् पट पुरुषास्त्रयः। कृष्णपक्षे चतस्त्रस्तु स्त्रियप् षट् पुरुषा अपि ॥ २० एकात्रविङ्शतिन्दा[दी]साश्रा शिवलिङ्गादिसोमपे स्वदेशस्थापिते येन दत्तास्ते क्षेत्रभागिनः॥ २१ तद्यथा सत्रयप्पष्टिसहस्रस्य प्ररोहणः। कुदुवानां सिते दासकेदारस्तेन कल्पितः।। २२ कृष्णपक्षे तथैवास्ति कुदुवानां सपक्षयोः। सपड्विङ्शेकशतिद्विसहस्रस्यः प्रोहणः ॥ २३ कुदुवानां शतान्यष्टौ नवभिस् सह सप्ततिः। संभवन्त्यच्चकक्षेत्रे येनीव परिकल्पिते ॥ २४ होत्रे सप्तशतेस् सैकचत्वारिङ्शद्भिरिपतम्। कुदुवानाञ्च केदारमहाद्यः पश्चयोरिष ॥ २५ देवभूदासकेदारा धवे पण्डितमत्कुले। भायत्ता देवपूजार्थमशक्या अन्यथाप्तये ॥ २६ इत्युक्तवेत्यशपत् सर्व्वान् यः स्वकल्पितनाशनान् । यो हन्यात् कल्पनामेतां स गुरुद्रोहपापभाक् ॥ २७ अथाष्टवेदशून्येन्दौ फाल्गुणासितपक्षके। गुकेऽदाद्यो भुवं पञ्च दासा[साँ]ल्ळिङ्गपुरेश्वरे ॥ २८

^{1.} Read प्कोन**ः**।

^{2.} Coedes reads सपद्धि

[पृ]थुशेलशिवं ... न्दासत्रयं ... महात्। योऽपि दासयुतां भूमिं श्रीचाम्पेश्वरशर्गिने ।। २६ बहुश(शा)रामजिने प्यस्ति दासक्षेत्रं यद्पितम् । भक्त्या राज्ञे शिवैकत्वदर्शनात् फलदक्तये ॥ ३० येनैवोक्तमिमे दासा नायत्ता मत्कुलादिके । तत्क्षेत्राधिपवाण्येव देवेष्वक्षतद्ययकाः ॥ ॥ ३१ एकार्थशून्यमनसा परकीर्त्तिकथाश्रुतौ । बद्धकक्षेण धर्मार्थं तेनेदं लेखितं विदा ॥ ३२ ॥

No. 171. VAT PHU INSCRIPTION, Dated 1058.

The inscription was edited in BEFEO, XV(2), p. 107. For locality, cf. No. 37. The inscription is written in Khmer and records the donation of Ten Tvan Lo and his son Vrah Mūlasūtra of the country of Bhadreśvarāspada and belonging to the corporation of workers of the district (viṣaya) of Śreṣṭhapura, cand donation made in 1058 Śaka was made to god of Lingapura, called Lingapurāśrama, and consisted of rice, a golden cow, a garden, clothes and 100 slaves.

No. 172. VAT PHU STELE INSCRIPTION OF SURYA-VARMAN, II Dated 1061.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 162). For locality cf. No. 37. The inscription is written partly in Sanskrit and partly in Khmer.

The Sanskrit text at the beginning refers to king Sūryavarman and the god Bhadreśvara. The Khmer text that follows begins with a date which appears to be 1024 Saka, and then mentions the installation of various gods in honour of Srī Bhadreśvara by a king, whose name ends in varman,

^{1.} Read • शाकिने।

^{2.} Reading uncertain.

with the aid of his guru at Vrah Thkval (probably a name of Vat Phu). In 1026 there was a royal order making donations to god Śrī Bhadreśvara. In 1034, 1044, 1049 and two other dates (104x) of which the unit figure is lost, various images, including those of a Sivalinga, Śańkara-Nārāyaṇa, Viṣṇu, and of the Vraḥ Śrī Guru.

Lastly other images were installed in 1061 Saka. Villages were founded and slaves and various articles were allotted to different gods. Then follows a list of donations viz. cows, male elephants, utensils of worship made of gold, silver and other metals or alloys like bronze, rings, plates, boxes, etc. Details of lands and slaves are added.

According to Coedes (BEFEO, XXIX. 303-4) the Sanskrit text of this inscription gives the date of the accession of Sūrya-varman as 1035 in the following words:—

... ... भिर्वाणाग्निपंक्तिभः । श्रीसूर्य्वनर्भदेवोऽधाद्राज्यन् द्वन्द्वसमासतः ।।

It also implies that he reunited the two kingdoms.

No. 173. BAN THAT INSCRIPTION OF SURYA-VARMAN II.

The inscription was edited in BEFEO, XII(2). 1. It is engraved on the four faces of a stele found in front of a temple in the village of Ban That about 20 miles to the south-west of Bassac. The stele being very much damaged, a large part of the inscription is lost. The inscription is written in Sanskrit verses, divided into three sargas, thus conforming to what is called by the rhetorician Dandin as a sargabandha. The first sarga consisted of 52 verses, of which the first 15 are missing, and several others are either missing or hopelessly mutilated. The second sarga is made of 28 verses of which twenty-two are in a goods tate of preservation. The third sarga begins at the top

of the third face of the stele which contains 35 verses in a fairly good state of preservation. It was continued on the fourth face, of which the first thirty-two lines are completely lost, and little remains of the next five and the last twelve. The extant portion of the fourth face contains 14 verses.

The metres are: $Upaj\bar{a}ti$ (16-49 of sarga I, 6-35 and the last 14 verses of sarga III); $M\bar{a}lin\bar{i}$ (51-52 of sarga I); $Vam\hat{s}asth\bar{a}$ (1-18 of sarga II); $Vasantatilah\bar{a}$ (19-26 of sarga II, 1-5 of sarga III); $Mand\bar{a}hr\bar{a}nt\bar{a}$ (27-28 of sarga II).

The contents of the inscription may be summed up as follows:—

Sarga I

The first fifteen verses are missing, but as the next two contain an invocation to Siva, probably the whole of this part was a hymn addressed to that god. The author of this hymn, whose name is missing but who is called muni (hermit) and yogin (ascetic), relates that, pleased by his prayers, the god has granted to him and his family in perpetuity the office of the High Priest of the Linga to be installed on mount Bhadreśvara. In the meanwhile the king of Kambuja, looking out for a priest (hota), fit for performing the coronation (abhiseka) of his son, approached the muni who, with a flotilla of boats (naukā-nikāya), went down the river amid the joyous festivities of the villages. (Here a large part of the record is missing). It appears that after the ceremony was over the muni received, as daksinā (sacrificial fee), the plain at the foot of mount Bhadreśvara, the seat of the future worship. The muni installed here the Linga and even the gods came to worship it.

Sarga II

The gods, with Indra at their head, congratulated the

muni and invited him to go to heaven with them. The latter modestly declined this flattering offer and simply asked for a boon to the effect that his descendants, whom Siva himself placed in charge of the worship of Linga in this land, called Kuśasthali, close to mount Saivānghri, may live there till the end of time. The gods granted his prayer, and the temple founded by him, enriched by the piety of kings, became a great religious centre. The muni died after selecting his sister's son as his successor.

Sarga III

In the family of this person (descended through females) was born Tilakā whose genealogy is represented by the following table:—

Kavīśvara

Daughter = Vijayendrasūri

Daughter = Guņaratnasindhu

Tilakā.

On account of her profound learning Tilakā received the title Vāgīśvarī Bhagavatī. She married an ardent devotee of Siva named Namaśśivāya. They had a son Subhadra, also called Mūrdhaśiva, who received the title Bhūpendra Paṇḍita from king Jaya-varman VI and occupied high civil and religious offices during the reign of this king and his successor Dharaṇīndra-varman I. The kingdom, which was then subjected to two masters, was valiantly reconquered by Sūrya-varman, the grand-nephew of these two kings.

(As a large part of the record is missing here no connected account is possible). A group of three temples is described in most flattering terms (Vv. 36 ff). In particular it is said that the episodes of the Mahābhārata were painted or engraved on their walls. Then follows the enumeration of gifts made to this āśrama, including the manuscripts of all the Sāstras.

TEXT.

Sarga I]

Verses 1-15 are missing

[य]स्यात्मशक्तयैव वि[वर्त्तमानः]
प्रधानमेकस्त्रिगुणात्मकत्वात् ।
[हि]रण्यगर्भोऽथ हरि ... ...
च्छक्तयापि तन्निर्विकृतिन्त[मीड़े] ।। १६

... सां द्विधार्थं प्रकरिष्यमा[नो]
विवर्त्य मूळप्रकृतिं स्वशक्तया।
[कृ]तार्थतां प्राप्य निवर्त्तते [तत्]
प्रधानमसोः प्रभुमेतमीडे ॥ १७

vv. 18-19 very mutilated

... धातरमथत्रयोश्च ... । ... नादिरकः परमर्षिसंघैः ...॥ २०

v. 21 missing

इति प्रसाद्य स्तुतिभिक्तमीशं विलोचना ··· वितृप्तिः। स वत्सलो भक्तिमति स्मितोऽभू-रनुमहार्थं ² ··· ... माश्जगादः॥ २२

सहान्वयायेन^३ स[दा] नियोक्षे त्वां दे[वका]र्य्ये भुवि पावनार्थेम् । भद्रेश्वराद्राविह् कम्बुदेशे संस्थापयिष्याम्यह[मा]त्मलिङ्गम् ॥ २३

^{1.} The metre seems to be defective

^{2.} दनुप्रहाथं gives better sense

^{3.} Perhaps for सहान्ववायेन (cf. V. 49)

तत्पूजयन्तं स्वमनीषया त्वां संप्रापयिष्यामि भवाद्विमुक्तिम्। यदीश्वरो बन्धनमोक्षयोस्तन् मुमुक्षुभिस् सोऽहमभिप्रसाद्यः॥ २४

मदर्च्च नार्थमहनीयवृत्ति-रासंहतेस्ते कुळस[न्ततौ स्यात्]। अचिन्यमेवं वचनं स्मरारेः कथं करोमीत्यचळन्मनो मे॥ २५ ममापि यो[गं] दधतश्च ... ... ज्योतिः परन्देचममुं दिहस्रो। स्वान्तन्तदाळोचनहर्ष पूण्णेन् न प्राविशदेशवियोग[शो]कः॥ २६

भवामि कीटोप्यथवा पतङ्गो भवाज्ञयान्यस्य तु शासनेन । राज्यन् त्रिलोक्यामिष न [त्रजेयम्] यथा[भि]मन्योरिति निश्चयो मे ॥ २७

ज्ञातश्च स्टाखगद्खतन्त्रं सर्वत्र नस्योतगवो ... ...। महेश्वरप्रेरितमेव गच्छेत् स्वर्गां मतं श्वश्रमथाव्यनिष्टम् ॥२८

गुरोस्निलोकस्य हिते ... नं स्वार्थं वृ ... स्य पिनाकपाणेः। ज्ञात्वाञ्जसा व्याहृतिमेव स ... प्रत्ये ... कालस्तद् ... ॥ २६ ... ... [सू]नोरभिषेचनार्थं पर्याकुलः कन्युजभूमिदे वः।। गुद्धिश्रुताचारकुलोप[पन्न]-स्यान्नेषणे होतुरनिन्यकृतेः॥ ३०

आनेतुमर्थं पथि सित्क्रियाभि-नौंकानिकायैश्च विमान तुल्यैः]। मामुष्यशृङ्खं विनयज्ञमाप्तं स प्राहिणोत प्रागिव लोम[पादः] ॥ ३१ द्वीपान्तरायातनरेन्द्र ... ... तराजमार्गे । निशशेषदेशोचितशिल्पभेद-संपादितापुर्वमहोत्स[वोऽभूत्] ॥ ३२ ध्वजप्रतानैग्ग्गनोह्नसद्धि-रामन्द्रतुर्यध्वनिभिश्च भीमैः। समीक ... ... प्रतीतस्तिमिना बभूव ॥ ३३ ममागमाशङ्कनयातजाति ... सान्द्रान्धकरोपमा ...। ... रयागमी (मे t) प्रतिपद्मानः (क्ष)पाकरस्येव तदाविरासीत्।। ३४ कम्बुदेशा घि पराजसूनोः। ... तीर्थायतनानि दृष्टा शिवाङ्कि ...(ण्डा)द्रि ... ॥ ३४ कुशस्थलीति प्रथिते प्रदेशे स्थला ... ... ।। चोक्फ्साङ् इति प्राहु...सं यम्।। ३६ मही ... निवेश्य ... जामातृ। शर्विभिहि ... ... ।। ३७ तत्रापि ... ... सित्कयाढ्ये। ... ... !! ३८

v. 39 missing.
मत्त्राप्तकालः।
परमेश्वरस्य
प्राप्नोम्यहन वतस् सकाशम् ॥ ४०
तुष्टेन दृष्टे
तत्रीव विद्यावरणेऽतिपुण्ये ।
कुशस्थलीनाम्नि नि[वा]स्य बन्धून
निर्द्धूतपापेऽत्र शिवं [सिपेवे] ॥ ४१
vv. 42-46 badly mutilated.
भत्त्यु(त्)सुकानां परमेश्वरस्य।
आकांक्षतो यद्गुणिनं ।। ४७
समागमे ते मम हर्षे। अस्मास्वधीनं हि गुणानु[वृत्तिः] ॥ ४८
अस्माद् गिरेहत्तरतः प्रदेशः]
!
आपूरितस् संहतिभिर्धनानाः]
सहान्ववायस्य तवास्तु वश्यः ॥ ४६
v. 50 missing.
अथ पशुपतिलिङ्गस्थापने कार्य्यशेष
(व्य)धित विधिवदीशात् प्रत्य।
स समकनकलोष्टो भूभृद्
तदुपकृतिधिया तत्प्रयगृह्याद् वितृष्णाम् ॥ ५१
शिशिरिकरणमीलेलिङ्गमूर्त
प्रणियतनुभृतां श्रेयस् सपर्य्यां विधातुम्।

्ञा स्याने प्रथमः सर्गः ॥

वरमुनिरिष दृष्ट्वा वि[स्मितो] विस्मयेन ॥ ५२

त्रिद्ववसतयः प्रापुश् श्रियाभ्र (यां भ्रा) [जमानाम्]

[Sarga II]

अथाभिषेकाच्छ चितीर्थधारया शिवस्य लिङ्गस्य विधानतोऽर्चनात्। अतन्द्रयोगाभ्यसनाच योगिनो विभाकरस्येव विभा दिदीपिरे ॥ १ ततस सुरेन्द्रप्रमुखद्यवासिनस् सविस्मयं वीक्ष्य तरस्विनं मुनिम्। तपोविशेषाहतगौरवा इदम ... यित्वा दृद्धिः कृताद्राः ॥ २ अयं गिरिलिङ्गमिदञ्च शाम्भवं सतीर्थेधारा च भवांश्च धीनिधिः। [पु]ण्यतरञ्जगत्त्ये किमस्ति लोकैरिभगम्यमाद्रात्॥ ३ भवांख्याणामपि पावनं ...ndira Gandhi Nationa यथा मुने । इहात्मसंस्कारकृता पर्दे गति-र्न शाब्दिकानामिव नो विहन्यति।। ४ ... स्य वृषध्वजेन ते भवेदनभ्यहण ... कथम्। महेश्वरेच्छामनुयान्ति सो ... ... स्येव गतिं दि तारकाः ॥ ४ समीक्षमाणास्तव तेजसा सतीं महेश्वराराधनतस समुत्रतिम्। विदन्ति तन्नाभ्युद्याप्तिकारणं महेश्वरानुप्रहतुल्यमस्ति यत् ॥ ६ समुन्नतिव्वैनयिकी परा मता निसर्गजा या नितरां समुत्रतेः। निसर्गजैश्वर्यजुषां हि नो मुने ऽभिपूजितो वैनयिकद्विभागसि ॥ ७

वयं चुवासा इव वेशमरक्षिण-स्तपोविशेषोज्जिततेजसो हि ये। इमे भजेयुद्दिव संपदाकरां-स्तदेहि सूरे सुरसदार जकः ॥ ८ युवासिवाण्येव नवाम्बुदाम्बुना द्रमोऽभिषिक्तः स जहर्ष संयमी। कृताञ्जलिश्च प्रतिपूज्य तानिद्-अगाद वाक्यं परमार्थकोविदः ॥ ह भवाद्यां संस्मरणादि क्षणा-दनस्पकस्पोपचिताङहसां हतिः। विलोकनेऽस्मिं पुनराप्तपावनो विजानतात्मा बहु मन्यते मया।। १० मनोवचोङ्ग रिप संभूतानि मे तपांसि साक्षात् सफ्छानि संप्रति। यतोऽनघा यूयममोघदर्शनाः प्रयाथ मे दृष्टिपर्थं घुणाद्विताः ॥ ११ पदं स्वकीयन्ददतामनुप्रह-क्ततं परां कोटिमवैमि वो मिय। अहन्तदातमञ्यतिरिक्तमाददत् कथन जिहेमि सतामनात्मवित्।। १२ मया च योगे भवभीरुणायता क्रियेत रागे रतिरुत्पथे कथम्। विशेषतो मे निजलिङ्गपूजने मद्देश्वरेणीव कृतन्नियोजनम् ॥ १३ अवेक्य शम्भुं भूवनेककारणं मयि क्षमध्वन्न निदेशकारिणि। न केबलं में भवतामपि ध्रुवं प्रसादनीयस् स हि लिङ्गसंस्थितः ॥ १४ इतोरियत्वा पुनर्घमाद्रात् प्रदाय देवेषु कृताभिवादनम् । अवाप्य लज्जामिव तेष्ववाङ्मुखं मुनिन्तमृचुस्त्रिदिवेश्वराः पुनः ॥ १४

भवादशेष्वेषु मुमुक्षुषु स्फुटं हितैषिणान्नावसरो वरस्य नः ।
गुणानुरागेण तु दातुमर्थिता । १६

वरेण नस् स्वार्थमनर्थितापि ते कुलार्थमर्थी यदि त्वं वृणीष्व नः। स्वधम्मेरक्षाधिकृतेषु वन्धुषु ध्रुवं गरीयो हि ममत्वमात्मनः॥ १७

डवाच वर्णी मदनुष्रहेण वस् स लोकपाला इति युज्यतेऽभिधिः। परानुकम्पान्यसमं स्फुटं सता-मयं वरस् संप्रति संप्रदीयताम्॥ १८

यासो स्वलिङ्गयजनेऽधिकृता शिवेन शैवाङ्कि शैलिनकटेऽत्र कुशस्थलीति । देशे मदीयकुलसन्ततिरायुगान्तात् तस्यास् स्थितिर्भु वि भवेद् भवतां प्रसादात् ॥ १९

वंशे प्यनेककविसन्ततिपावनेऽस्मि-न्नावीर्भवत्वतितरां श्रुतराशिगोष्ठी । अच्छिन्नमेव मखसन्ततिरत्र देशे चन्द्रार्द्धचूड्यजनाय भवेन्महर्द्धिः ॥ २०

सर्वे च तीर्थनिकरा हतपापपुः । स्तत्रेव सित्रिधिममी विद्धत्वजसम्। पूर्णो निर्गेलसुमङ्गलसंहतिना देशो भवेत् स भुवने बहुमानपात्रम्॥ २१ श्रुत्वा मुनेवैचनमुज्जहृषुस् सुरेन्द्रा ऊचुश्च यद् भगवतोऽभिमतं तदस्तु । इत्थन्तपोभिरभिपूतजगत्त्रयस्य न स्यात् कथं नु भवतः खळु सर्व्वैमिष्टम् ॥ २२

निम्मीय भूरिविभवाश्रमचक्रवालं प्रैष्यादिपृरितपुरैः परिपाल्यमानम्। ते याजकार्थपरिक्रियतसिक्रयाह्य-मद्यापि तिष्ठदमरास्त्रिदिवं प्रतीयुः ॥ २३ स्वर्वासिषु प्रतिगतेषु महीपतीनां प्रत्येकमुद्यतवतां शिवपूजनार्थम् । तत्राश्रमा बहुविधा विभवाभिपूर्णा-स्तत्तेजसा बभुरिवोपहृता द्युलोकाः ॥ २४ तत्राश्रमेषु मुनिशिष्यपरंपराणा-मभ्यद्भाः सततमध्ययनध्वनीनाम्। हृष्यद्रणेभशमुदीरितं त्यर्यधोपान प्रोत्सर्पिणोऽधिकगण(णा)न्तिरयांवभूव ॥ २४ [तत्र] स्थितस्त्रिभुवनप्रतिपूज्यमानो व्याख्यायतो मुनिगणेष शिवागमानाम्। ... स .. कृतास्पदस्य ळीळान्द्घे भगवतश् शिशिराङ्शुमौळेः ॥ २६ प्रार्थनां पुण्यभाजाम् इज्याभेदं प्रतिदिनविधावत्सवेषु क्रमेण । प्रति ... यतीनां यथावत सम्यत्तवे स्वस्रीयं कुलकुमुदिनीशुम्रभानुं मनीषी युद्धे ... ... ।। ... ... कन्नियुज्यात्मतुत्र्यं यो ... दमनिधननन्निर्विमानं प्र[यातः] ॥ २८

अाख्याने द्विती |यस सर्गः।

[Sarga III]

तन्मात्वङशतिलकन्तिलकाभिधाना दौहित्रिका मतिमतो विजयेन्द्रसूरेः। सुनः क्षितीन्द्रविदुषो गुणरत्नसिन्धो-र्या श्रीकवीश्वरकवेर्दु हितुश्च नप्त्री ॥ १ भूषाविस्कृरितरत्नमरीचिशुभ्रा मध्यस्थिता रुचिरसङ्युडमण्डलानाम्। मन्दाङ्शुदीप्तिरपि पाङ्गुविहारसङ्गाद् या शेशवे वसुमतीं गगनीचकार ॥ २ यां यौवने सति न केवलमेवकान्ति-रत्युच्छया समुदियाय विधिप्रयुक्ता । बन्धुक्रमानुगतसंपद्पि प्रथिष्ठा संभावना च महतां कुलमण्डलानाम् ॥ ३ ज्येष्ठेर्नरेन्द्रगुरुभिविद्धां वरेर्या मान्या पुरः परिषदामभिवन्दा मृद्धाः। वागीश्वरो भगवतीयमिति प्रकाश-माभास्य रव्निकरैश्च रणेऽभ्यपूजि ॥ ४ तद्ब्याहृतेः प्रथिततां भुवि या प्रपन्ना वागीश्वरी भगवतीति बभार नाम। यस्या बहुनि चरितान्यतिमानुषानि सर्वे प्युदीक्ष्य विविदुः खळु देवतात्वम् ॥ ५ दृष्ट्रा समासादितयौवनान्तान तातो वरान्वेषणसंभ्रमोऽभूत्। योगानुभावादिव न(ना)रदिषस् सिद्धः समासाच समादिदेश ॥ ६ वागीश्वरी भगवतीयमभूत् सुता त आनन्दनार्थमिह भूमिभुवो भवस्य। तीब्रेलवोभिरिह सूरिपरंपराभि-राराधितस् सोऽचिरमेष्यति पावनाथम्।। ७ यच्ह्रुद्धशैवत्वमुपैति नाम्ना नमश्शिवायेति मुवि प्रतीतिम् । यो घर्मपर्य्यन्त इवाम्बुदानां शिवागमानां विततिन्तनोति ॥ ८

शरीरवाङ्मानसवृत्तिभियौ नितान्तभद्राभिरति प्रपन्नः । ज्ञानार्च्चयोद्भास्यपवर्गरत्तस् त्वयापि स्थ्यस् स तदा शिवाङ्शः ॥ ६

श्रुत्वां स सिद्धस्य गिरं पुरस्ता-दुपस्थितानां कुलमण्डलानाम् । बाहूय हर्षात्कुलप[पण्डिता]रूय-न्तन्मातुलन्तां गिरमाचचक्षे ॥ १०

स चास्यछोकत्रययातकीर्तश्चिराद् विज्ञानश्चरितञ्चहर्ष।
सर्व्वे प्यनुष्ठाय महीत्तस्वत्तमामन्त्रयामासुरनर्घशीलम् ॥ ११
सन्तानकाकरितकीण्णेचतुष्क ...
मृर्ष्टे स्थितः स्फुरितभूषणचन्द्रचारः।
तद्बन्धुवृन्दगणमध्यगतस् स ...
वस्थानुभूतसुख ... ॥ १२
सर्यञ्च तद्धस्तगतैव सम्पद्
यहत्तमेकम् परि ... ॥
अदृष्टपर्यन्तमनन्यलब्धं
भूयिष्टभिष्टं ... ॥ १३

जातस्तयोरिव मखं ज्वलनो रणौजां यस् संस्कृतेस्तु विदुषः मितुरेव छन्धां। तद्वब्शसन्ततमहापुरुषाहृतानां सत्कर्मणां फलमिबोत्तममाविरासीत्॥ १४

^{1,} It is better to read संस्कृतिन्तु and लडध्वा।

पित्रोस् सुभद्र इति यो वचसोपनेतुः ख्यातोऽपि मुर्द्धशिव इत्यपरेण नाम्ना। भयो महावितभुजो जयवम्मेन(ण)श् श्री-भूपेन्द्रपण्डित इति प्रथितः पृथिव्याम् ॥ १४ त्रय्याद्यनेकविधवाङमयकोविदोऽपि यश शैववाङमयरतस स्वकुलोचितत्वात्। बाल्यात प्रभृत्यविरतस्मृतिचिन्त्यमान-क्रियोतिः परं परिररक्ष यमन्तरायात् ॥ १६ वारोपि सन्निव नवाहितवहिरिद्धो ज्ञानाच्चिषोज्जितमहाकवित्रुन्दवन्दः। भ्रष्टाक्षरानतिचिरं विदुषामसाध्यान् प्रनथान् पुनः पटुरुची रचयाञ्चकार ॥ १७ दीक्षाविधौ सति न केवलमेव सोम-मामन्त्रितोऽसकृदपाययदानृशंसात्। यो न्यायसांख्यकणभुक्तमतशब्दशास्त्र-भाष्यार्थसोममपि सूरिजनान् पिपासूः ॥ १८ विद्यापवर्गा विहितापचितिप्रवन्धे यस्याश्रमेऽनवरताहुतिधूमगन्धे। दुग्गांगमेषु मतिभेद्कृतार्थनीत्या विद्यार्थिनां विवद्तां ध्वनिरुत्ससप्पे ॥ १६

अथाध्वरे श्रीजयवम्मेदेवस्
सत्कर्त्तृकामो गुणिनान्निकायम्।
गुणानुरोधेन परीक्षणाय
निश्रोषशास्त्रार्थविदो न्ययुंक्त।। २०
तेषां पुरस् स्थापितपुस्तकानां
संप्रष्टुमुगुक्तवतान्निकामम्।
चिच्छेद पक्षं मितवज्रपाताद्
यः पर्व्तानामिव वज्रपाणिः।। २१

सविस्मयोत्फ्रह्मविलोचनैस्त-वित्रेलोचितः । पूर्णकलाभिरामः। रराज यो राजसभाम्बरस्थश् शचीव मध्ये कवितारकाणाम् ॥ २२ गुणैरन्नैरिव य(या)ज्ञवल्क्यो विदेहभर्त्तर् पतेस सभायाम्। निर्जित्य सूरीन नृपसत्क्रियां यो गजाश्वरतादिमवाप बालः ॥ २३ तदा प्रभृत्येव विसङ्शयं यो जातः प्रजानां बहुमानपात्रम् । परीक्षितास सनमणयो हि यत्तया कस्यादरत्र प्रतिपादयन्ति ॥ २४ क्षेत्रेषु पुण्येष कृताश्रमेष योऽध्य[क्ष्य]कत्वेऽधिकृतः क्रमेण। शास्त्रे च लोके च सती विवादे भूपेन निर्नेतृतया न्ययोजि ॥ २४

गुणीवरत्नैरभिभूषितोऽपि
भूपेन यो भूरिगुणादरेण।
सुवर्णकर्णाभरणोपवीति(त-)
चित्रांशुकाद्यैः पुनरभ्यभूषि॥ २६
राज्याय निस्स्पृह्यितापि ततोऽनुकम्पान्
नाकं त्रजत्यवरजे जगदेकनाथे।
अभ्यर्थितस्तनुभृतां निकररनाथैश्
शासत्रयेन धरणीन्धरणीन्द्रवम्मां॥ २७
ज्यायांश्र सप्तप्रकृतीरकम्प्यास्
संप्रापयामास गुणैर्विवृद्धिम्।
कलातिपूर्णो हि हिमाङ्शुमाली
श्रीराणवं पूर्णतरं करोति॥ २८

^{1.} विलोकित: gives better sense.

धर्मप्रियश्चाखिलवाङ्गयज्ञं धर्मप्रवक्तारममानयद् यम्। यत्रानुरागो मनसो हि तस्य प्रायेण सङ्कीर्त्तनमेव रत्ये॥ २६

ततोऽवनीन्द्रो नृपयोस्तयोश् श्री-नरेन्द्ररुक्ष्म्या निजभागिनेय्याः। सूनुर्भवान्या इव कार्तिकेयो टुर्ब्वारविद्विड्द्रिरदेन्द्रसिड्दः॥ ३०

महीधरश्रेणिशिरोधिरुढ़-पाद्युतिस् सूर्य्ये इत्रातिदीप्तः। श्रीसुर्य्यवम्मेत्यपि शुश्रभातु-राह्णादने साधुकुमुद्धतीनाम्॥ ३१

विद्यापवर्गे तव्योवनस् सः जाताभिलापः कुलराजलक्ष्म्याः । तस्यां सुधायाभिव सङ्घिकेये द्विपत्यधीनत्वसुपागतायाम् ॥ ३२

चमूसमूहार्णवमाजिभूमा-वाधाय युद्धं विद्धत् स भीमम्। उत्प्लुत्य नागेन्द्रशिरोऽरिराजं हन्ताद्रिशृङ्कं द्विजराड् इवाहेः॥ ३३

धात्रीं द्विषद्ध्वह्सनसिन्धुमग्नां दोदेंष्ट्रयोद्ध्वय धृताक्षताङ्गीम् । पृर्व्वां व्यवस्थामुचितां यथावत् प्रसम्पयामास यथा वराहः ॥ ३४

द्वीपान्तरेन्द्राश्च जिगीषिता ये प्राप्तानपश्यत् करवाहिनस्तान् । स्वयं प्रयाय द्विषतां प्रदेशं । रघुख्वयन्तं लघयश्चकार ॥ ३४

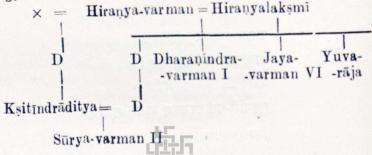
The last 14 verses विचित्रवहीवनविप्रकीण्णंम् श्रुष्यप्सरोमण्डलसेव्यमानम् । प्रोद्यत्त्रकृटोपममादिमेरोस सौधश्रयं सोऽश्ममयञ्चकार ॥ १ आकीर्णकेतुनिकरेगंगनोहसदि रामन्द्रतूर्ध्यनिनदेश्च दिवं स्वृशद्भिः। तन्त्रीमिलन्मधुरगीतरवैश्च नृत्य-त्रारीजनैरपि तदैन्द्रमिवावकीण्णम् ॥ २ प्राक छौनकीयें किल दीघं सत्त्रे पुरातनं सूर्वागरेव जज्ञः। तदेव साक्षादिव तत्र कुडेय चित्रेव्विचित्रे दहशुस समस्तम् ॥ ३ तत्रेशिलङ्कः सपडाननार्च-मर्चाञ्च गीर्या महिषास्गारः। मखे च स्वयशः प्रतानं संस्थापयामास समं मनीषी ॥ ४ सुवर्णपात्रीः कनकाम्बुजाभीः करङ्कैः कलशेरमत्रैः। सफेनपुरुजैरिव विस्फुरद्रि-र्देवालयन्तह्यनदीचकार ॥ ४ ... करिभिस्तरङ्ग त्वङ्गत्तरङ्गद्विजघोषरम्यम्। रत्नाकराच्चिश्छरितं सशङ्ख ... ... ं अम्बुनिधीचकार ॥ ६ पदातयो यानमभूषणा[अ] भूषां कुवस्ता वसेनं महाहम । प्राप्येष्टिहरुटेघव बुधा विनेमुः॥ ७

अभ्यर्च्चितानां विदुषां स्मितश्री-
मुदाली ।
अनोकहानामिव पुष्पराजी
ताराकरश्रीरिव शर्वरीणाम् ॥ ८
अर्चनार्थम्।
गजारवगोजामहिषाविसार्थः ।
रैह्प्यताम्रत्रपुकङ्सलोह
चैपीत्।। ह
तत्रात्मभोगञ्च नरेन्द्रदत्तं
दोलातपत्रं कलशङ्करङ्कम्।
आदि
सुवर्णाव्चितं तरमयम् व्यतारीत् ॥ १०
निश्शेषशास्त्रे हिंखितेस् सनाथा (न्)
· च्या न्।
स पुस्तकानध्ययनान्छिदार्थः
तत्राश्रमेऽनेकविधानचेषीत् ॥ ११
पद्मासनासीन[मवात्मयोनिम् ।
राजन्यराजीसुरसङ्खनुष्टम्
II १२
तब्च प्रतीक्ष्यं प्रियसत्क्रियाभि-
रभ्यच्च्यं विश्रान्तसुखोपविष्टम् ।
वार्त्तामपृच्छद् मुदितो नरेन्द्रः॥ १३
स चाह सर्वित्र शिवं विनेतु [:]
निरन्तरायास् सुखिनस् स्वकार्या-
न्नेमे जनाः पुण्यकृतः च्युतास् स्मः ॥ १४
the state of the s

^{1.} The word आच्छिदार्थ perhaps means an uninterrupted (study).

No. 174. PHNOM RUN INSCRIPTION OF SURYA-VARMAN II

The inscription was referred to by Aymonier (II. 103) and noticed by Coedes in *BEFEO*., XXIX 300. Phnom Run is the name of a small hillock in the south-east of the District of Korat in Siam. The inscription, written in Sanskrit, has not been properly edited. Only verses 2-6 have been reproduced by Coedes. These give the following genealogy.

The name of the mother of Sūrya-varman II is given as Narendralakṣmi in Ban That Thât's (No. 173).

Yuvarāja, the youngest of the three sons of Hiraņyavarman, is mentioned in Samron Ins (No. 169). It is said in an inscription at Phnom Sandak that Yuvarāja died before his two elder brothers and that his wife Vijayendralakṣmī became successively the wife of both of them. This inscription has not been edited, but the relevant extract, quoted by Coedes (BEFEO, XX1X, 302, fn. 1), is given below, after the text of the Phnom Run Inscription.

TEXT.

1. Phnom Run Inscription

[आसी]न्नृपश्रीद्वहिरण्यवम्मी हिरण्यगर्भेण विभू ...। हिरण्यगर्भाण्डहिरण्यमे.... विभूषणार्थन्तु य ...॥ २ .. दित्यलक्ष्मयोः प्रकृतिः क्षितीन्द्र-प्रामे स्थिरा यस्य ... । ... स्थास्य ... स्थानकुलाम्बुजानि ताभ्यां कृतानीव लसन् व्य ... ॥ ३

हिरण्यलक्ष्म्यामवनीन्द्रदेव्यां महीधरं श्रीजयवम्मैदे[वम्] । महीपतिस् सोऽजनयद् यथा श्रधाम् कला कलापन् दि ... ती ... ... ॥ ४

तस्यां वरश्रीधरणीन्द्रवर्मान वनोश्वरं श्री युवराज ... ...। परापरी श्रीजयवर्मनाम्नो जगज्जयी सोऽजनयज्जनेशः॥ ४

हिरण्यवम्मां द्रुतमान्यनप्ता हिरण्यलक्ष्म्याश्च सुतासुतायाम् । श्रीसूर्यवम्मावनिषं क्षितीन्द्रा-दिस्यक्षितीशोऽजनयद्वरेण्यम् ॥ है

II. Phnom Sandak Inscription

इयन्युलक्ष्मीश्च तयोर्व्वशेषो नासीदियं वातिशये न साध्या। येतीव दत्ता युवराजभर्त्रा स्वर्गच्छता श्रीजयवर्मणे पि॥ १

कुळानुरागादनुगच्छतापि स्वर्गाच्छतश् श्रीयुवराजपूर्वान् । दत्ता पुनश् श्रीजयवम्मैणा या मूर्त्तव भक्तिधेरणीन्द्रदेवे ॥ २ No, 175. CHIKRENG INSCRIPTION

The inscription is noticed in BEFEO. XV(2), p. 19.

The stone bearing it was brought from the Province of Chikreng. It is written in Sanskrit and contains 10 verses. Only two verses of these have been reproduced.

... तिताङ्शो यश् श्रीअमरेन्द्रदिख्यातः। तस्योमेति तु नप्ता शरदिन्दुरिवान्वयव्योग्नि।। २ (कर्म्म)णाङ्गतसङ्ग्रामसुता सर्व्वकळाङ्गता। शम्भोगौरीव महर्षिश्रीमहीधरवर्म्मणः॥ ३

These refer to Umā, the grand-daughter of Amarendra, like an autumn moon in the firmament of the family, daughter of Sangrāma of wonderful exploits, proficient in all the arts, and wife of the ascetic Mahidhara-varman, as Gaurī is of Sambhu.

This Sangrāma is probably identical with the hero whose exploits are described in Prah Nok Ins. (No. 155); for the script of the inscription may be referred to the 10th and 11th century Saka. The inscription records the donation of ornaments of gold, silver and precious stones, by Umā to Lokeśvara, ie. Buddha.

No. 176. PHNOM KAM INSCRIPTION, Dated 1088.

This inscription, along with another found in the same place, was edited in *BEFEO*, 1V. 676. These are two very short Khmer records engraved on silver plates found in a cave in a hill called Phnom Kam (or Nui Cam) in the Province of Chaudoc in Cochin-China.

The first record is dated 1088 Saka, and refers to the religious ceremony performed at the end of a year in honour of god Srī Tribhuvaneśvara. It also mentions religious offerings or sacrificial fee (dakṣiṇā) to Srī Kālaparvata (probably the divinity on Lingaparvata or another hillock).

The second records a donation of Tribhuvanadityavarmadeva to the god of Lingaparvata when the second Kotihoma (ten million sacrifices) was performed.

Both the records probably belong to the same period.

No. 177. TA PROHM INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN VII, Dated 1108.

The inscription was edited in BEFEO, VI. 44.

Ta Prohm is a well-known temple to the east of Angkor Thom, at the south-west corner of the big tank called Eastern Baray.

The inscription is written on the four faces of a stele containing 290 lines. It comprises 145 verses in Sanskrit, the metres being $Vasantatilak\bar{a}$ (1-4, 6, 9-10, 13, 17, 20-24, 26, 28, 141-144); $Upaj\bar{a}ti$ (5, 8, 11-12, 14-16, 25, 27, 29-31, 33-36); $Indravajr\bar{a}$ (7, 19, 32, 37); $S\bar{a}rd\bar{u}lavikr\bar{u}dita$ (18); $Ary\bar{a}$ (145); and $Sloka^{ii}(38,140)^{ii}$

The inscription begins with an invocation (vv. 1-5) to the Buddha, Dharma, Sangha, Lokesvara, and the mother of the Buddhas (i.e. Prajñā pāramitā), thus clearly indicating the Mahāyānist proclivities of the author.

Then follows a long genealogy (vv. 6-18) of king Jaya-varman VII. After Sruta-varman and his son Sresthavarman, king of Sresthapura, reference is made to Kambuja-rājalakṣmī who is not known from any other source. Mention is then made of Bhava-varman, one of whose descendants, Harṣa-varman, had a daughter, Jayarāja-cūḍāmaṇi, who was the mother of Jaya-varman VII. His father Dharaṇīndra-varman (II) was the son of Mahīdharā-ditya, sister's son of Jaya-varman (VI). Both Dharaṇīndra-varman II and Jaya-varman VII were devout Buddhists.

The genealogy is followed by the eulogy of the king (vv. 19-28). It refers to the victorious campaign of the king in course of which he captured the king of Campā and then liberated him (v. 28).

The inscription records that the king bestowed wealth and honour upon his guru and his family (vv. 29-35), and in 1103 Saka set up several statues, including those of his mother and his guru (vv. 35-36). It then gives a classified list of the articles and commodities, necessary for the different ceremonies performed in the temple such as the articles of daily worship (vv. 38-41), rice necessary for the teachers and students (v. 45), and the provisions necessary for the celebration of festivals in the different tithis (vv. 46-50). After giving the total quantity of rice consumed each year (vv. 51-52), the inscription indicates the articles of food levied from farmers and traders (vv. 53-61), and enumerates the endowments of the king and the landed proprietors (vv. 62-82), specifying the number of persons employed in the temple and the total quantity of its treasure. It concludes with a reference to 39 pinnacled towers (valabhi-prāsāda), 566 buildings in stone, and 288 in brick. Mention is then made of the springfestival lasting for a week, tand details are given of the rules for celebrating it and the articles necessary for this purpose (vv. 83-116). Several words, mostly names of articles, are obscure.

The inscription then mentions that there were 102 hospitals in the different parts of the country, and gives a long list of things provided for them (vv. 117-140). The merit of these pious works should accrue to the king's mother so that she might obtain the state of Buddha.

TEXT.

सम्भार विस्तर विभावितधर्म काय-सम्भोगनिर्मितिवपुर्भगवान् विभक्तः । सो गोचरो जिनजिनात्मजदेहभाजां बुद्धाय भूतशरणाय नमोऽस्तु तस्मै ॥ १ वन्दे निरुत्तरमनुत्तर बोधिमार्गाः
भूतार्थदर्शनिन रावरणैकदृष्टिम् ।
धम्मे नित्रलोकविदितामरवन्द्यवन्द्यमन्तर्वसत्वदृदिषण्डविखण्डखड् गम् ।। २
सम्यग्विमुक्तिपरिपन्थितया विमुक्तसङ्गोऽपि सन्ततगृहीतपरार्थसङ्गः ।
सङ्गोयमानजिनशासनशासितान्यान्
सङ्गोऽभिसंहितहित्तप्रभवोऽचताद् वः ।। ३
त्रेलोक्यकाङ्क्षितफलप्रसवैकयोनिरमाङ्गुलिविटपभूषितबाहुशाखः ।
हेमोपवीतलितकापरिवीतकायो
लोकेश्वरो जयति जङ्गमपारिजातः ।। ४

मुनीन्द्र्यम्मांष्रसरीं गुणाढ्या-न्धीमद्भिरध्यात्मदृशानिरीक्ष्याम् । निरस्तनिश्शेषविषद्भप्रजालाः भत्त्या जिनानां जननीं नमध्वम् ॥ ४

स्रासीदखण्डमनुदण्डधरावनीन्द्र-वन्द्यो वरश् श्रुतवतां श्रुतवम्मसून्ः। श्रीश्रेष्ठवमेनृपतिश् शुचिभिर्यशोभिश् श्रेष्ठोऽवदातवसुधाधरवंशयोनिः॥ ६

श्रीकम्बुवंशाम्बरभास्करो यो जातो जयादित्यपुरोदयाद्रौ । प्राबोययत् प्राणहृदम्बुजानि तेजानिधिश् श्रेष्ठपुराधिराजः ॥ ७

^{1.} Here, as in many other places in this record, & has been used for & !

Last four letters restored from the next inscription (No. 178).

जाता तदीये नवगीतकीर्त्त-चन्द्रोहसन्मान्कुलाम्द्रराशौ। रराज लक्ष्मीरिव या सतीना-मग्रेसरी कम्बुज्राजलक्ष्मीः॥ ८ भर्ता भुवो भवपुरे भववस्मदेवो विभ्राजमानक्चिरिखतमण्डलो यः। पूर्णः कलाभिरवनीन्द्रकुलप्रसुरेः1 कर्त्तामृतांशुरिव तापहरः प्रजानाम् ॥ ६ सर्वानवद्यविनयद्यतिदिक्रमो य-स्तद्वंशजो जनितविश्वजनोनवृत्तिः। श्रीहर्षवर्मानृपतिहत्वैरिहर्षो जन्येषु दिङ्मुखविकीर्णयशोदितानः॥ १० महीमुना श्रीजयराजचूड़ा-मणिमं हिष्यामुदपादि तेन। तस्यां यशश्चन्द्रमरीचिगौरा गौरीव गौरीगुरुणामदेव्याम् ॥ ११ वागीश्वरीवातिशयैगिरां या धात्रीव धृत्या कमठेव कान्त्या। अरुन्धतीव.नवगीतवस्या त्यागादिना मूर्त्तिमतीव मैत्ती ॥ १२ श्रीमद्यशोधरपुरेऽधिगताधिराज्यो राजा जितारिविसरो जयवम्मदेवः। आवारिधेः प्रतिदिशन्निचलान कीत्ति-स्तम्भ न् महीधरपुराभिजनास्पदो यः ॥ १३ तद्र गिनेयो विनयोर्जितश श्री-महीधरादित्य इति प्रतीतः। श्रीसूर्यं वर्मावनिवालमातु-जधन्यजो यो बिजितारिवर्गः॥ १४

श्लाध्यावदातान्वयदीपकेन
विराजिता राजपतोन्द्रहक्ष्मीः।
विख्यातचारित्रवरेण राजपतीश्वरप्रामछत्तिथितिया॥ १६
तयोस्तनुजो महित द्वजेन्द्रो
द्विजेन्द्रवेगो द्विजगजकान्तः।
दिक्चकवालोत्कटकीत्तिगन्धो
योऽधीश्वरस् श्रीधरणीन्द्रवर्मा॥ १६

शाक्येन्दुशासनसुधाजनितात्मतृप्त-भिञ्जदिजाथिजनसात्क्रःभृतिसारः। सारिज्ञवृञ्जरग्रभायतनादसारात् कायादजसजिनपादकतानितयेः॥ १७

एषा श्रीजयवर्मादेवनृपतिनदेदीप्यमानीजसन् तस्माद्वीरमजोजनत् क्षितिमुजरा् श्रीहपेवर्मात्मजा। ब्रह्मपेरिव देवराजमदितिदेवी सुधर्माश्रितं गोन्तुं गां शतकोटिदेतिविदतारातिप्रवीरं रणे॥ १८

षाण्मातुरस्य विविधन्तु वपुः प्रहृष्टैरेकं कृतं विधिरवेक्ष्य विधित्सुरत्थेम् ।
गाद्गेपगृह्नसुदा हरशाङ्ग्रंचनङ्गादैश्वर्य्यशौर्य्यवपुरेकिविधं व्यधाद् यम् ॥ १६
यं प्राप्य कान्तमनवद्यगुणैकरागी
म.शंसितन्तु धरणीन्द्रभुजाङ्गजातम् ।
प्राच्यान्निकामगणिका क्विमप्यपास्य
धात्रो रतिं विद्धती सुषुवे शुभानि ॥ २०

बास्फालिनभ्रमितवैरिकरीन्द्रशैल-राजो भुजोरितवलेन रणाम्बुधौ यः। छक्ष्मोसितद्विरदराजनुरङ्गरत्न-प्राप्तो हरेर्जलिधमन्थनमन्वकार्षित् ।। २१

TOTAL LANGE

शक्के समस्तगुणसंगितरंशुमाछिवंशोद्रवोऽविनपतोन्द्रवर इत्तनम्।
गच्छ्न्ययम्भम छते समितीत्यतीवहर्षा यमाजिकमछा दृद्गाछिछिक्के ॥ २२
यस्याञ्घिपारगिरिकाननगीतकीर्त्तं
श्रुत्वोतरोत्तरगितयुं धि विद्रुतारिः।
धाम स्मरन्निव विद्रम्बितवान् सिस्कून्
दाक्षीननन्तगमनानवनीं प्रमातुम्॥ २३
मन्ये यदीययशसां सदृशो यदि स्याद्रुत्नाकरश्च भुवनित्रतयञ्च विष्णुः।
नाहर्त्तमूर्थ्वमवनीमशक्त् ससुद्रात्
कोटिकमरिप न छक्कियतुञ्च छोकान्॥ २४

अनेकधानेकजगत्सुभित्रो-ऽप्यात्मेवता तु स्पुटमस्य सत्या । सुखानि दुःखानि यदास्मभाजा-मात्मन्यधात् सुहृद्ये यदीये ॥ २६ संप्राप्य यन्मखमखण्डमतीवतृप्ति-राखण्डलो नु जनमेजयशापतापम्। उत्सुज्य हुण्हुद्यिखदिवस्य भूमे-स्तेने विभूतिभिरभूमिभवाभिरेक्यम्।। २६ अनङ्गकान्तोऽद्रतशस्त्रशिक्षस् संमोइनेनेव चकार निद्राम्। दुर्बारवैरीन्द्रकुले रणे यो विनिद्रतान्तत्प्रमदासमृहे ॥ २७ चम्पागतस्य युधि यस्य गृहीतमुक्त-तद्भधरस्य चरितामृतमन्यभूपेः। भुत्वा नतेहं तिमवा अखिभिवेराङ्गे सिक्तं महोद्रतवहोदिततापशान्त्यै ॥ २८ सुवर्णदण्डम्यजनातपत्र-मायूरकेतुभ्वजपद्मचीरैः। राज्याभिषेके शिविकां नृपाहीं देमीं गुरौ प्रादित दक्षिणां यः॥ २९

दिदेश यश् श्रीजयमङ्गलार्थ-देवाभिधानं वियमास्पद्ञ्च । प्रामं गुरौ राजपतीन्द्रपूर्वे कुले च तस्यावनिभृत्कुलाख्याम् ॥ ३०

भत्तया च यो मातिर रत्नमञ्च-शय्यालसद्राजगृहैकभागम्। हिरण्ययष्टिध्वजचामरादि-रम्याञ्च हैमीं शिविकामयच्छत्।। ३१

भूभागमेक च विभूतिभारे-राह्यीकृतं प्रादित पूर्व्वजे यः। त्रित्वक्षा श्रीविकाच्च हेम-दण्डध्वजाद्यैरभितो विकीणाम्।। ३२

तस्याव्रजस्याव्रवघूषु देवी-स्वामिन्यभिष्यामपि यो व्यतारीत्। तदीयमुख्यानुचरेषु सेना-पतेश्च राजानुचरेष्विवाख्याम्॥ ३३

विभज्य भोज्याद्यपि यश्चतुर्धा-दिशन् गुरी मातरि पूर्व्वजे पि। भत्तयावशिष्टं बुभुजे हिरण्य-किरीटरत्नादिषु कैव वाणी॥ ३४

उत्पादिता तेन भुजा गृहीत-धाज्यां पुरी राजविभारनाम्नी। रह्मोझसत्स्वर्णविभूषिताङ्गी मुनीन्द्रमातुर्भरणे नियुक्ता॥ ३५ प्रातिष्ठिषच्छी जयराजचड़ा-मणिं मणिद्योतितपुण्यदेहाम्। तस्याञ्जनन्या जिनमातृमृत्तिं मूर्तिं समूर्तिद्यशशाङ्करूपैः ॥ ३६

सोऽतिष्टिपच्छी जयमङ्गलार्थ-देवं तथा श्रीजयकी त्तिदेवम्। मूर्तिं गुरोर्दक्षिणवाम ... यष् पष्टिं शते द्वे परिवारदेवान् ॥ ३७

तस्यास सपरिवारायाः पूजाइशानि दिने दिने । द्रोणौ पाक्याक्षताः प्रस्थी त्रयसुसप्ततिखारिकाः ॥ ३८ तिला एकादश प्रस्था द्रोणी द्रो कुद्वाविष । द्वी द्रोणी कुदुवी मुद्राः कड्क प्रस्थाश्चतुर्देश ।। ३६ घृतं घटी त्रिकुदुवं द्धिश्लीरमधूनि तु। अधिकान्येकशस्त्रमात् सप्तप्रस्थेर्गुदः पुनः ॥ ४० घटी प्रस्थौ द्विकुदुवौ तैलं प्रस्थत्रयंस्तथा। कुदुवी द्वी तरुफलस्नेहस्तु कुदुवत्रयम्।। ४१ पूजोपकरणादीनि फलशाकमुखानि त। नोक्तान्यत्र प्रसिद्धत्वाद्विज्ञेयानि यथोचितम् ॥ ४२ देववस्त्रादिवस्त्राणां युगलानि शतानि षट्। चत्वारिंशच युगलान्यध्यद्भयुगले अपि ॥ ४३ देवतापादविन्यासमशकार्थप्रसारिताः । चीनांशुक्रमयाः पञ्चचत्वारिंशत्पटा अपि ॥ ४४ सत्ताण्यध्यापकाध्येतृवासिनां प्रतिवासरम्। खार्ग्यश्चतुर्दश द्रोणः पष्टच प्रस्थाश्च तण्डुलाः ॥ ४४

^{1.} The word \$33 probably stands for \$33 which is a well-known unit of measure in India,

me probably stands for me. It occurs many times in this record.

अष्टादशोत्सवे प्यत्र सङ्कान्ते प्रतिवत्सरम्। अष्टम्याञ्च चतुर्देश्यां पञ्चद्श्याञ्च पक्ष्योः ॥ ४६ विशिष्टास्तण्डुलाः पाक्याः खार्य्यः पञ्चदशाधिकम् । सहस्रं षष्टिरष्टो च द्रोणेन सह विण्डिताः ॥ ४७ चत्वारिंशत्तिलाः खार्यः खारीभ्यां मुहकास्ततः । त्रिद्वोणैश्चाधिकाः पश्चविंशतिर्घटिका घृतम् ॥ ४८ एकत्रिंशइधिक्षीरे प्रत्येकं घटिका मधु। एकोनविंशतिस्तेन गुद्दस्तुल्योऽथ तेलकम् ॥ ४६ कुद्वौ घटिकाः पञ्चदशाथाष्ट्र शतानि च। द्वधशीतिईववसादियुगलानि सहस्रकम्।। ४० अयते द्वे सहस्राणि खार्चोऽष्टी पाक्यतण्डुलाः । चत्वारिंशत्तथा द्रोणः पिण्डिताः प्रतिवत्सरम् ॥ ५१ नियतभायतं द्वे च सहस्रे ब्रीहियश् शतम्। तद्धी एकषष्टिश्च सञ्जयाय चतुर्ग णैः ॥ ५२ प्राह्याश्चत्ससहस्राणि प्रामादिभ्यश्च तण्डुलाः । खारिका नवतिस्तिस्रो द्रोणो द्रौ कुदुवावि ॥ ५३ खार्च्यश शतं त्रयोशीतिद्वीणी प्रस्थाश्च षट् तिलाः। मुद्रा द्रोणो दश प्रस्था द्वी च खार्य्यश् शते दश ॥ ५४ चतुश्शतानि घटिका नव प्रस्था घृतं द्धि। सप्त प्रस्थास्तथा सप्त घट्यः पश्च शतानि च ।। ४४ प्रस्थोऽशीतिष षट् च घट्टाः पयः पश्च शतानि च। मधु पश्च शतान्यष्टात्रिशच प्रस्थपश्चकम् ॥ ५६ चतुश्रातानि घटिका गुद्दोऽशीत्युत्तराणि च। अथ त्रयोदश प्रस्थास्तैलन्तत्परिमाणकम् ॥ ५७

पश्च प्रस्थाः पञ्च घट्ट्यस् स्नेहस्तरपः छस्य च । तन्तुवायगृहाद् प्रामादापणादेश्च वाससाम् ॥ ५८ युगलानां सहस्राणि चत्वारिशच्च पञ्चकम्। प्रहीतव्यानि नवतिस्तथ।द्वं युगलस्य च ॥ ५६ मधूच्छिष्टस्य भारास्तु गणिता दश सप्त च। अष्टाद्श तुलाः पश्च कहुरो नव पणास्तथा ॥ ६० सीसानामेकपञ्चाशज्ञारा दश तुला अपि। तिस्रश्च कट्टिकैकाश्चो हे दास्यी हो च दन्तिनी ॥ ६१ राज्ञा दत्तास् खयन्दत्ता प्रामवद्भिश्च भक्तितः। सहस्रत्रितयं प्रामाश्चत्वारिंशत्तथा शतम् ॥ ६२ चतुरा्राताः पुमांसोऽष्टादश चात्राधिकारिणः। द्विसहस्रास् सप्तशताश्चन्व रिशच्च कारिणः ॥ ६३ सहस्रे द्वे शते च द्वात्रिशन्च परिचारिकाः। योषितास्तासु नत्तंक्यष् व्वट्छता दश पञ्च च ॥ ६४ अयुतं द्विसहस्राष् पट्छताः पिण्डीकृताः पुनः। चत्वारिंशच सर्वे ते सार्छ तन्स्थितिदायभिः ॥ ६४ पट्सहस्राप् षडयुताष् पट्छताः पञ्चिवशतिः। स्रोपुंसा गणितास्तत्र देवपूजानि दायिनः ॥ ६६ एते सप्तायुताः पिण्डीकृता नवसहस्रकाः। त्रिंशता³ पञ्चषष्टिश्च पुकांचाम्पादिभिस् सह ॥ ६७ प्रासादादिकरङ्कादिकृतस्वर्णाणि विंशतिः। अष्टी भाराश्चतस्रश्च तुलाः पादौ च कट्टिकाः ॥ ६८ पञ्चितिशति भारोश्च रूप्याणां दश पञ्च च। तुला हे किंद्रके हो च पादी पणचतुष्ट्यम् ॥ ६६

^{1.} Read योचितस्ताम् ।

^{2.} Read दाविभि:।

^{3.} Read त्रिशता।

पञ्चित्रिशच वजाणि मौक्तिकव्यजनद्वयम्। विंशतिष षटछता मुक्तास्तथ।युतचतुष्टयम् ॥ ७० शतानि पञ्च चत्वारि सहस्रानि च संख्यया। चत्वारिंशच वैद्य्यरकाश्मादिमभाश्मनाम् ॥ ७१ ताष्ट्रस्य च शतं भारा विंशतिश्च त्रयोदश। त्रयोदश तुलाइचैका कही पश्च पणा अपि ॥ ७२ कंसस्य तु सहस्रे हे भारास्त्रीणि शतानि च। नवत्रिशच गणितास्तुलास् सप्तदशापि च ॥ ७३ सुवर्णेषटलं सार्द्धं चतुर्व्विंशतिभारकम्। होहस्यैका तुला भाराष पटलता दश पञ्च च ॥ ७४ कढढ्यो। दश तुलास सप्त भाराः एवचदश त्रपु। सीसब्चतुश्राता भागाः सप्तत्रिंशत्तुलाईकम्।। ७४ सप्तपष्टिः पुनश्चीनपटा नव शतानि च । तथा द्वादश कोशेयशय्याः पञ्च शतानि च ॥ ७६ शतानि पञ्चातपत्रप्रमुखा विंशतिस्त्रयः। नवत्रिशच वलिभप्रासादाः पिण्डिताः पुनः ॥ ७७ शतानि पञ्च षटषष्टिः खण्डान्युपलवेशमनाम् । इष्टकावेश्मनां खण्डान्यष्टाशीतिश् शतद्वयम् ॥ ७८ पटसप्ततिस्त विस्तारे व्यामा वाषितटाकयोः। शतं सहस्रं पञ्चाशदायामेन तु पिण्डिताः ॥ ७६ शक्करीघोपलकृतप्राकाराणां समन्ततः। व्यामास् सहस्रे द्वे सप्त शतानि द्वौ च संख्यया ॥ ८० चतुश्शतानि च नवत्रिशच्चात्र विपश्चितः। प्रत्यहं भोजिता राजमन्दिरे धर्मधारिणः ॥ ८१

^{1.} Probably for \$2301

शतानि नव चाध्येत्रवासिनस सप्ततिस्तथा। चतुशशतास सहस्रन्ते सन्वे नव च पिण्डिताः ॥ ८२ चैत्राष्ट्रम्यास समारभ्य यावत्तत्पूर्णिमातिथिः। सुवसन्तोत्सवविधिवैशारामजिनागमे ॥ ८३ वर्षे वर्षे कृतस्तस्या भगवत्या यथागमम्। पूर्ण' सर्वोपकरणैस्तत्र यागद्वयं कृतम् ॥ ८४ भगवान् भगवत्यासी चतुर्दश्यां प्रदक्षिणम् । त्रिः कुर्यात् पौर्णमास्याब्च वीरश~~त्त्~~यादिभिस् सुरैः ॥ ८४ सान्द्रनध्वजातपत्राद्यैरम्बरं परितस्तदा । ताड्यमानाखिळातोद्यमन्द्रध्वनिमनोहरम् ॥ ८६ नर्त्तक्यो नर्त्तकाश्चात्र नृत्येयुः परितो दिशः। दानशीलादिकुशलं कुर्यु स् सर्वे च मानवाः ॥ ८७ पृजिताश्च त्रिगुरवस् सहस्रन्देवतास्तद्।। षट्छतानि पुनर्या र्थे के देवा तवदशापि च ॥ ८८ भिक्षुद्विजाद्या विद्वांसस् सहस्रततत्र भोजिताः। गोभिक्षा एकनवतिर्नवाशीत्यङ्गुलीयकाः ॥ ८६ पिण्डितास्ते पणास् सप्त तुलितास्तपनीयकम् । शतं सहस्रं सप्तापि देववस्त्रादिवाससाम् ॥ ६० तिस्रो वृहतिका एकः कम्बलो नवविंशति:। अद्भवासांसि साद्वांनि शाटिकारचापि विंशतिः ॥ **१**१ दान्तोपधानमेकञ्च दान्तं विचटनन्तथाः। अष्टाशीतिससुद्रास्तु सगन्धा एकदर्पणम् ॥ ६२ सहस्रव्चवकाश् श्वेतत्रपु पड्विंशतिस्तुछाः । श्रीवासकृष्णे तु समे तुले षोडश कट्टिकाः॥ ६३

^{1.} The text has प्यामी।

^{2.} The mesning of विचटन is not known.

नियतं पब्चषष्टिश्च सहस्राणि शतानि च। सप्त सिक्थप्रदीपानाञ्चत्वारिंशच्चतृष्ट्यम ॥ ६४ सहस्रन्द्वे शते भारा द्वात्रिशच्च तुले च तत्। सिकथबच्मबरु¹ताम्बलमाल्यादीनि यथोचितम् ॥ ६४ षट्छता देवयज्ञादिपाक्यास्त्रिशच्च तण्डलाः। खार्घ्यस्त्रयोदश प्रस्था त्रीहिप्रस्थास्त षोडश ।। ६६ सार्द्धास्त्रिखार्यस् सार्द्धैकादश प्रस्थास्तिला अपि। मुहास्त्रिखारिका द्रोणः प्रस्थसाद्वीत्यथो घृतम्।। ६७ घट्यो च पञ्च प्रस्थाश्च सार्द्धा है घटिके द्धि। प्रस्थारचैकादश ततश्चतःप्रस्थाधिकं पयः ॥ ६८ सप्त घट्यो मधु गुहो घट्यौ प्रस्था दशापि च। पादिस्त्रमाषाः कर्प्रस्तथा विम्बचतुष्ट्यम् ॥ ६६ एकादश तरुष्कस्य पञ्चाः अष्टी पणाः पुनः। नखं पाद्श्र माप्त्र चतुर्विम्बन्त हिङ्गलम् ॥ १०० चन्दनस्य द्विकद्र्यौ च त्रिपणाश्च त्रिपादकाः। कस्तुरिकाः पणो माषौ षडु विम्बान्यथ तैलकम् ॥ १०१ प्रस्थो द्वौ कुद्वौ पादौ दश कट्टास्तु नगरम् । गो भिक्षाद्यखिलञ्चेतद् प्राह्यं कोषान् महीभृतः ॥ १०२ राजकोशाद् प्रहीतव्याः कल्पनाः प्रतिवत्सरम्। द्रोणौ द्वौ सप्ततिः खार्यम्तण्ड्लानाञ्चतुरशताः ॥ १०३ तिलाषु षड्विंशतिः खाय्यौ द्रोणः प्रस्थचतुष्ट्यम् । मदा द्रोणो दश प्रस्थास् सप्तत्रिशच खारिकाः ॥ १०४ घतं षडविंशतिर्घट्यो नव प्रस्थास्ततो द्धि। चत्रषप्रस्थैकघटिकान्यूनं दध्ना समं पयः ॥१०५

l. The meaning of चुम्बल is not known. It occurs again in No. 181, v. 86,

^{2.} Read प्या। 3. Perhaps for नागरम्।

प्रस्थास सप्तेकषष्टिश्च मधु घट्योऽथ पोड्श। आदकोना गुइस्तैलं दश प्रस्था घटीत्रयम् ॥ १०६ द्वे सहस्रे पुनस्त्रीणि शतानि युगलानि तु । तथा सप्तोत्तराशीतिर्देववस्त्रादिवाससाम् ॥ १०७ शय्या वितानानि चतुर्विंशतिविंशतिः पुनः। उपधानानि पट्त्रिंशन्मशकावरणानि च ॥ १०८ तृणजा विंशतिश्चीनशय्याश्चीनांशुकानि तु । विंशतिः पञ्च सिक्थन्तु भारो दश तुला अपि ॥ १०६ पबच प्रस्थास्त्रयो द्रोणा मरिचानां द्विखारिके। चन्द्नस्य तुलैका द्वादश कट्ट्रास्त्रिपादकाः ॥ ११० श्रीवासस्य तुलास्त्रिशत् कट्टास् सार्द्धः त्रयोदश । कृष्णा द्वादश कट्टयस्तु तुलाः पञ्चदशापि च ॥ १११ कर्प्रस्य पुनर्हे च कट्टिके पट् पणा अपि। तरुष्कं द्वादशपणं ऋहें क्रिका च नखं पुनः ॥ ११२ पबचाश्च दश कहुरी तु हिङ्गलं पणपबचकम्। स्वर्णोङ्गलीयगोभिक्षामत्र चूर्णसमुद्रकाः ॥ ११३ त्रिंशत् पणा अथ त्रिंशत्पणानि रजतान्यपि। कदाभादीनि ताम्राणि तुलास् सप्त द्विकट्टिके ॥ ११४ त्रपृणि दितुले चीनसमुद्रशतपञ्चकम्। खार्खी द्वात्रिंशतिद्रीणत्रयञ्च छवणस्य तु ॥ ११४ कृष्णत्रपु पुनिसंशत् तुला एकस्तुरङ्गमः। हिर्ण्यभूषणा धेनुः कपिला वत्ससंयुता ॥ ११६ आरोग्यशाला विषये विषये हे शतन्तथा। तत्र सप्त शतान्यष्टानवतिश्चार्ष्पितास् सुराः ।। ११७

देवतावासिरोग्यर्थं प्रसन्दं ब्रीहिखारिकाः। अयुत्रत्रियुतं सप्त सहस्राणि शतद्वयम् ॥ ११८ प्रामा अष्ट शतान्यष्टात्रिंशत स्त्रीपुरुषाः पुनः । चत्वारिंशत्सहस्रं षट्छता अष्टायुता अपि ॥ ११६ राजकोष्टादिदं प्राह्यं रैगोभिक्षाङ्ग्रहीयकाः। पणाप षोडश पादो हो त्रिमापाश्चानुबत्सरम् ॥ १२० देवाहादीनि वासांसि पट्छतानि सहस्रकम्। चतुर्देश पणाः कट्टाष् पट् तुरुका च चन्दनम् ॥ १२१ श्रीवासानां तुराम् सप्त कह्त्रोऽष्टी च चतुष्पणाः । कृष्णायांच पट तुला एकादश कह्यः पणा दश ॥ १२२ पट् तुलास्त्रिपणास सिक्थं मधुनो घटिका पुनः। एकादशोत्तरशतं प्रस्था द्वादश सार्द्धकाः ॥ १२३ घटिका द्वादश गुद्दा प्रस्थेद्वीदशभिस सह। दश घट्टाो नव प्रस्था वृतानि कुदुबद्वयम् ॥ १२४ खारिका विंशतिई च द्रोणश्चेकस्तिला अपि। त्रयोदश तुला हे च कड़िके पिष्पली तथा।। १२४ यवानीपिष्पछीरेणपुननागा गणिता इमे । एकेकशस सप्त पणास्त्रयोदश च कट्टिकाः ॥ १२६ चतुशशतः जातीपः छं त्रिसहसं द्वयन्तथा। क्षारजीर्णे समे कट्टाष् पट् पणाश्च चतुर्देश ।। १२७ तिस्रः कह्यो द्विकर्परी पणः पादौ त्रिमापकाः। शक्कराणां तुले कह्रतस्त्रयोदश पणाष्ट्रकम् ॥ १२८ सप्ततिस्तु दृह्दङ्साख्यास सहस्रे पट् छतानि च। शतपुष्पं तुला कट्टाष् पड् हादश पणा अपि।। १२६ धान्यस्य द्वादश तुलास्तथा षोडश कट्टिकाः। चतुर्दश पणाश्चाथ कक्कोलमिरचे समे ॥ १३०

कट्टास्त्रयोदश तथा पणास् सप्तेलिका अपि।
एकादश तुलाः कट्टास्तिस्तस् सप्तपणाधिकाः॥ १३१
एकादश तुलाः कट्टास्तस्तस् सप्तपणाधिकाः॥ १३१
एकादश तुला कट्टाप् षोड्शापि प्रचीवलम्।
सर्वपाणि पुनद्रोणः प्रस्थेद्वीदशिमस् सह ॥१३२
सहस्त्रमयुते पथ्यात्वचौ तु त्रिशते समे।
षष्टिश्च दार्व्वीखण्डानि त्वष्टाषष्टिस् सहस्रकम्॥ १३३
कन्दब्ह्लाय् जनस्यब्देवदारुन्छन्यं तुले समम्।
देविमत्तन्तुला कट्ट्यस्त्रयोश पणाश्च पट्॥ १३८
भैषज्याम्झनि घटेत्रका चत्वारिशच्च सङ्ख्या।
सार्द्वाश्चकादश प्रस्थाश्चममिब्दान्यष्ट खारिकाः॥ १३४
कल्कानि दशम्लानां लस्नानाव्च संख्या।
अयुतानि च चत्वारि सहस्राण्यष्ट चैकशः॥ १३६
अर्शश्यामनभैषज्यसमुद्धानां सहस्रकम्।
शतानि नव पष्टिश्चार्वाहङ्क्वनाञ्चव कट्टिकाः॥ १३७

सप्त रम्भादितेलानां प्रस्था बट्यस्त्रयोदश । शतं द्वादश घट्यश्च प्रस्थाश्चान्टौ निदिग्धिकाः ॥ १३८

शुन्थ्यः सप्त पणाः कट्यस्त्रयोदश तुलात्रयम्। कोष्टानि त्रिपणाः पादौ द्वौ चैकादशकट्टिकाः॥ १३९

पलन्दूनां युनः खार्य्यस् सप्त द्वोणद्वयन्तथा । लसुनानां युनः खार्य्यस्तिस्रो द्वोणद्वयाधिकाः॥ १४०

> कुर्वित्रमानि सुकृतान्यतिमात्रमातृ-भत्तया व्यथात् प्रणिधिमेवमसौ क्षितीन्द्रः । एभिश् शुभैममैम कृतैभैविनां भवाव्धे-रुत्तारणाय भन्नतां जननी जिनत्वम् ॥ १४१

धर्मस्थिति परकृतां विकृतान् दुरात्म-भग्नाञ्च सोऽत्रनिपतिस् स्थितिरक्षणार्थि । दृष्ट्वावबन्ध्य च दृढ्ं पुनरेवमाद रक्षिष्यतस् स्थितिमनागतकम्बुजेन्द्रान् ॥ १४२

मातुर्निर्घमुपकारमवेक्ष्य भत्तया जहुर्रानिजायुरिष मातृकृते कृतज्ञाः। तद्भ्यरा विदित्तवानिष मन्प्रतिष्ठा-रक्षोत्मुकान् स्वयमतृप्रतयार्थये वः॥ १४३

तां स्थेयसीमपि विधातुमुपष्ठवेभ्यो रक्ष्या भवद्गिरिह देवभुजिष्यकस्थे³। काष्ट्रोपलप्रभृति किञ्चन देवकार्य-स्याङशञ्च⁴ हारकविकारकराधमेभ्यः॥ १४४

श्रीसूर्य्यकुमाराख्यश् श्रीजयवर्मावनोभुजो जातः। राजकुमारोऽप्रण्यान्देव्यामकरोत्प्रशस्तमिदम्॥ १४५

No. 178. PRA KHAN STELE INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN VII.

The inscription was edited by Coedes in BEFEO, XLI. 255.

The temple of Pra Khan, amid whose ruins the stele

was discovered, is in Angkor.

The inscription, written on the four faces of a stele, contains 179 verses in Sanskrit, the metre being Sloka (35-166); $Indravajr\bar{a}$ (7, 20, 23, 33, 169); $Upaj\bar{a}ti$ (5, 8, 11, 12, 14-16, 21, 22, 25, 26, 30, 31, 170); $Vasantatilak\bar{a}$ (1-4, 6, 9-10, 13, 17, 19, 24, 27-29, 32, 171-176); $M\bar{a}lin\bar{\iota}$ (168); $S\bar{a}rd\bar{\iota}lavikr\bar{\iota}dita$ (18, 167, 177-179); $\bar{A}ry\bar{a}$ (34).

The verses 1-18 are identical with those of Ta Prohm (No. 177), save a slight variation in v. 15, and give the

I. Read रज्ञवार्थी।

^{2.} Perhaps for . aqsq |

^{3.} Perhaps for o新天元 1

^{4.} It may be read as culy a

genealogy of Jaya-varman VII. The next 13 verses (1931) contain an eulogy of the king mentioning, among other things, that he had dedicated two golden images of Nātye-śvara (dancing Śiva) (v. 30) and an image of his father (v.31), and also donated 13,500 villages to Dharmarāja (v. 22). According to vv. 127 and 177 these villages were granted to 20,400 deities, including Yama and Kāla, thus indicating the funerary nature of the cult to which these deities belonged.

Further light is thrown on this point by vv. 32-34 which refer to a great victory of the king, most probably against the Chams, who, we know, had invaded Angkor in A D. 1177 and by defeating whom Jaya-varman came to the throne in 1181 A.D. To commemorate this victory the king founded a town on the site of the battle and called it Jayaśri-nagari. It is further claimed (v. 33) that whereas the sacred Prayāga is sanctified by only two tirthas (Gangā and Yamunā), Jayaśri nagari has three such in the neighbourhood, dedicated respectively to Buddha, Siva, and Viṣṇu. As Coedes has pointed out, Pra Khan represents: the ancient town of Jayaśri and the three tirthas refer to the three great tanks or Baray surrounding Angkor.

V. 34 refers to the consecration, in 1113 Saka, of the image of Bodhisattva Lokeśvara, which was the figure of his father, and bore the name Jayavarmeśvara. It was the principal divinity of the temple Pra Khan, which, or at least its central part, must have therefore been completed by the year 1191 A. D. As Coedes has explained, this fact has an important bearing on the chronology of the development of Kambuja art.

The inscription refers in detail to the various pious foundations of the king and expenses or the articles sanctioned for their worship, as we find in No. 177. Vv. 122-126 refer to the establishment of 121 Vahni-grha, evidently of the nature of dharmaśālā in India. Reference is made to the images of deities, 20,400 in number, made of gold, silver, bronze and stone; commodities and personnel of their temples; the royal endowments for their upkeep including 8,176

villages, 208,532 slaves (vv. 140-144) and a quantity of precious metals (vv. 145-152); and 514 separate temples and 2,066 minor or accessory constructions. Some interesting details are given in vv. 158-160 of the annual festival of the temple of Prah Khan celebrated in the month of Phālguna, in the presence of a large assembly of divinities like that of Ta Prohm in the month of Caitra (No. 177, vv. 83-89). It is said that the water for ablution in these festivals was supplied or carried by Sūryabhatta and the other Brāhmanas as well as the kings of Java, and Annam (Tonkin), and the two rulers of Campā. Vv. 168-170 refer to the digging of Jayatatāka or the Baray of Prah Khan, and the monument of Nak Pan at its centre, also mentioned in v. 41 as Rājyaśrī. The merit acquired by the king by the religious foundations is transferred to Dharanindra-varman II, the father of the king (vv. 171-172). Then follow the usual exhortations to the future kings to protect the pious foundations (vv.173-176) In conclusion the king again refers to the total endowments, viz 13 500 villages; 306 372 male and female slaves brought from Campa, Yayana, Pukam (i.e. Pagan in Burma) and Rvan (Mon?); and 400, 126 Khārīs of rice.

The last verse tells us that this long prasasti was composed by prince Vīrakumāra, son of the chief queen Rājendradevī. The preceding inscription also contains a similar concluding verse mentioning prince Sūryakumāra, son of the chief queen, as its author.

TEXT

Vv. 1-14 are identical with those of No. 177.

श्लाघ्यावदातान्त्रयदीपकेन विराजिता राजपतीनद्रंलक्ष्मीः । विरुयातचारित्रवरेण या श्री-सुवीरवत्यास्पदमातृवंशा ।। १४

Vv. 16-18 are identical with those of No. 177.

ब्रह्माण्डकान्तिमुपचित्य सुवाभिषिकाम् आधारधाम्नि च निधायः सुल्रक्षणं यम्। प्रेम्णा यथा स्वकुशलं विद्धे विधाता नूनव्चिकीर्षुरनवद्यगुणाधिराजम् ॥ १९

लक्ष्मीश्चलेखात्मगुणैरलङ्क्षैय बैद्धाचेला येन नयावरोधे । आशाचरीङ्कीत्तिसर्खी विभूष्य निन्ये द्विपत्क्षत्रकुलन्दिगन्ते ॥ २०

साधुपियस् सद्गुणवृद्धिवृद्धः संज्ञः कृती संस्कृतवर्णशितः ।
निपातयन्दुर्हदमीशवन्त्री
यो विश्वतः पाणिनिराकुमारम् ॥ २१
भक्तया स्वयं योऽदितं धरमराजे
त्रयोदश प्रामसहस्रकाणि ।
स्तानि पञ्चािषि चा चौरित्तरतु
कृष्णेन पञ्चेव न धार्तराष्ट्रः ॥ २२

ऑव्विनिटो वैरिवटाम(म्वु १)राशी दावानस्टर्ग शस्त्रवनेषु यस्य । नम्नारिभूभृत्कुमुदेषु चन्द्रो नारायणास्त्रयुतिरेव तेजः ॥ २३

विद्विड्भिराक्वतिविशेषमवेक्ष्य यस्य दुर्धर्षमायुधयुक्तो युधि मीलिताक्षेः । स्रस्तास्त्रवाहुभुजगैर्विगतब्बिरान्नु प्रस्थापनास्त्रमधुना स्थितमेव मेने ॥ २४

आश्चय्यमाणं युघि येन भूषा नीलासिमस्रारूणहेमगौरम् । पुरस्तिरश् शकथनुःऋताघ-भीत्येव दृष्ट्रास्त्रमुचः प्रणेमुः ॥ २४ सान्द्रास्त्रवर्षः पिहितोप्रधामिन प्रदोषिते रङ्गसरस्यगम्ये । मृङ्गीव लक्ष्मीरभवद् विकासि-धामाम्बुजे यस्य परिभ्रमन्ती ॥२६

प्रोत्तुङ्गसौधविलसद्रिपुराजराज-धानीस् स्ववीरि अवहेऽरिवनं मृगेषु। शङ्केऽदिशत् स्ववनवासिषु यस् स्वदावं युद्धाहृतेषु समतां प्रथयन्वदन्यः।।२७

यस् सत्कृतेषु विभवैरदिशत् स्वपुत्री-र्धीमत्सुनीतिनिल्यो रुचि शेभनीयाः । चेदीश्वरो हुतवहे तु तदङ्शमर्घ-माहृत्य गाधिरपि भूरिहयान् ऋचीके ॥२८

रामश्च यश्च विहितामरमर्त्यकार्यो पित्रर्थेतत्परहरी जितभागेवी हो । प्रूर्वोऽश्मना व्यधित चङ्क् ममब्धिमृक्षे-हेम्ना परस्तु मनुजैस्तरितुं भवाब्धिमृ ॥२६

नाटेप्रवरौ स्वर्णमयौ पुरस्ताद् येनार्ष्पितौ स्वर्णभुजङ्गमस्य । सद्यो विमुक्ताविव राघवौ द्वौ भुजङ्गबन्धाद् विद्तेन्द्रपाते ॥३०

प्राप्तो प्रशस्तां पितरि स्तुतिन्द्राग् दिवोऽवतीर्णं किल रामभीष्मो । स्वयम्भुवे यस्तु चतुर्भु जाढेय सदाच्चिते कामिव लोकनाथे ॥३१

यत्र द्विषदुधिरधाम्नि जयश्रियं यो जहे युधि व्यधित तत्र पुरीन्तदाख्याम् । हेमाम्बुजोपलविरिज्जतभूमिभागा दिग्धाधुनापि रुधिरैरिव या विभाति ॥ ३२ सत्कृत्य तीर्थेद्वयसन्निधानात् साध्यो विशुद्धेत्र जगतां प्रयागः। किङ्कथ्यते बुद्धशिवाम्बुजाक्ष-तीर्थप्रकृष्टा नगरी जयश्रीः॥३३

स श्रीजयवर्मनृत्यम् श्रीजयवर्मेश्वराख्यळोकेशम् । वेदेन्दुचन्द्रसपै-रुद्मीलयदत्र पितृमृर्त्तिम् ॥३४

आर्घ्यावलोकितेशस्य मध्यमस्य समन्ततः । शतद्वयनत्रयोशीतिस्तेन देवाः प्रतिष्ठिताः ॥३५

विवुधाश् श्रीत्रिभुवनवर्ग्मेश्वरपुरस्सराः। त्रयः प्रतिष्ठितास्तेन पूर्व्यस्योन्दिशि भूभृता ॥३६

काष्ट्रायान्द्क्षिणस्यां श्रीयशोवर्मेश्वराद्यः । तेन प्रतिष्ठिता द्वा विश्वतिद्वादशोत्तरा ॥३७

श्रीचाम्पेश्वरविम्बाद्यस्त्रिंशत् पश्चिमतस् सुराः । कविर्यां शिवपादाद्याश्चत्वारिंशत् प्रतिष्ठिताः ॥३८

एको त्रीहिगृहे देवश्चङ्कमेषु पुनर्देश । चत्वारश्चोपकार्यायामारोग्यायतने त्रयः ॥३९

द्वारेषु च चतुर्दिश्च चतुर्विशति देवताः । एतं शतानि चत्वारि देवास्त्रिंशच्च विण्डिताः ॥४०

राज्यश्रीपुळिने ळिङ्गसहस्रेण चतुर्रश । चुरिद्वये सयोगीन्द्रविहारे षोड्शैक्शः ॥४१

गौरश्रीगजरत्रस्य चैत्ये च वलभीषु च । तीरे जयतटाकस्य विंशतिहे⁸ च देवताः ॥ ४२

एकश्च विश्वकम्मीख्य आयस्थानगृहे सुरः। सन्वै पञ्च शतान्येते दश पञ्च च पिण्डिताः॥४३

लोकेश्वरादिदेवानां पूजाङ्गानि दिने दिने। दोणाद्धेन्तण्डुलाः पाक्याः खारिकाः पञ्चसप्तिः ॥ ४४ खारिकैका तिलाः पञ्च प्रस्था ही कुद्वाविष । मुद्दा द्रोणद्वयं प्रस्थाश्चत्वारः कुद्वद्वयम् ॥ ४४ घतस्य त्वेकघटिका तथा प्रस्थास्त्रयोदश। दध्नश्चतर्दश प्रस्था घटिका कुदुबद्वयम् ॥ ४६ क्षीरस्य त्रिंशदेकोना प्रस्था हो कुदुवाविष । मध्वेकविंशतिः प्रस्था गुड्स्त्वेकोनविंशतिः ॥ ४७ षट् प्रस्थास् सत्रिकुद्वास्तेलन्तरूफलस्य तु । स्तेहं प्रस्थी दिकद्वी स्नानोपकरणेस् सह ॥ ४८ पुजोपकरणान्यत्र फलशाकमुखानि तु। नोक्तान्यतिप्रसिद्धत्वाद् विज्ञेयानि यथोचितम् ॥ ४६ देवाईवसनश्वेतरक्तकम्बलशाटिकाः। शय्यासनादिभिः पञ्चनत्यारिशन्छतानि षट्।। ५० लोकेशाद्यङ्कि विन्यासमशकार्थेत्रसारिताः। षड्तरा च पञ्चाशचीनांशुकमयाः पता(टा)ः ॥ ५१ सत्त्रान्यध्यापकाध्येतृवासिनान्तण्डुलाः पुनः। दोणी द्वाविंशतिः खार्योऽन्वहं प्रस्थाश्चतुर्द्श ॥ ५२ एककस्मिन्दिने देवपूजाङ्गरितण्डुलैरिमे। षट् प्रस्थास् सप्तनवतिः खार्यो द्रोणत्रयन्तथा ॥ ५३

चतुर्दशीपञ्चदशीपञ्चमीद्वादशीष्वपि । अष्टम्यां पक्षयोस् सार्ट्टं संक्रान्ताष्टदशोत्सवैः ॥ ५४

खार्यः पञ्चसहस्राश्च साष्टाशीतिशतत्रयाः । वर्षे वर्षे दश प्रस्या विशिष्टाः पाक्यतण्डुलाः ॥ ५५

चतुस्सप्ततिखारिकास्त्रिद्रोणाः कुदुवी तिलाः । सुद्गास्त्रयोदशप्रस्थैस्त्रिद्रोणैश्च ततोऽधिकाः ।। ५६ नवप्रस्थाधिका पश्चसप्ततिघंटिका घृतम्। द्ध्यष्टाषष्ट्रिघटिका आढकं कुद्वद्वयम् ॥ ५७ सप्त प्रस्था द्विकुदुवी घटिका नवसप्ततिः। क्षीरं मधु पुनः प्रस्थो घटिकाः पञ्चसप्ततिः ॥ ४८ चतुःप्रस्था द्विकुदुवी पष्टिश्च घटिका गुडः। घटिकास्तु त्रिपश्चाशत्तैलं प्रस्थास्तथा दश ॥ ५६ महीरहफ्लानान्तु स्नानोपकरणक्षमः। स्तेहः प्रस्थाश्च चत्वारः घटिकारच त्रयोदश ॥ ६० एककिवन्सरे देवपूजाङ्गं पिण्डितं पुनः। सब्चयाय द्विगुणितं वामार्घाकरसम्भवम् ॥ ६१ त्रीहीणान्नियुतव्चैकं खार्योऽयुतचतुष्टयम्। षट् सहस्राण्यष्टशतान्येका क नवतिरेव च ॥ ६२ खार्यस् सप्त सहस्राणि शतान्यष्टी च तण्डलाः। चत्वारिशत्तथाष्ट्री च श्राद्धमाधापणादिष् ॥ ६३ खार्यश् शतानि चत्वारि त्रयस्त्रिशत्तिलास्तथा। तन्न्यूना दशस्त्रारीभिमुद्रा द्रोणेन पिण्डिताः ॥ ६४ शतानि पञ्च घटिकाश्चत्वारिशच पञ्च च। बस्थास सप्त वृतं साद्धी दिध सप्त शतानि तु ॥ ६६ घट्योऽष्टासप्ततिः प्रस्थाः पुनर्दश पयांसि तु। षट् छतानि नवत्रिंशत् सङ्ख्याष् षट्पस्थसंयुताः ॥ ६६ शतानि चत्वारि चतुःपञ्चाशद् घटिका मधु। पञ्च प्रस्थास्ततो न्यूनो घटिभिस्तिसृभिर्गुड्ः ॥ ६७ तैलं प्रस्थत्रयं पञ्चदश घट्यश् शतत्रयम्। अष्टप्रस्थास्तरुस्तेहो चट्यो नवदशं शतम् ॥ ६८ अयुते द्वे सहस्रे च देववस्त्रादिवाससाम्। षट् छतानि तथाशीतियुँगानि हे युगे अपि ॥ ६६

^{1.} भादमाधायनादिषु (१). ef. V. 130.

एका तुला तरुष्कस्य नवतिद्वी तथा पणाः। श्रीवासस्यैकभारो हे तुले च दश कट्टिकाः ॥ ७० कृष्णैकभारस्त्रितुलास्त्रयोदश च कट्टिकाः। शतभारास्तुले सिक्थं साद्धैकादश कट्टिकाः ॥ ७१ छागाश शतानि चत्वारि विंशतिश्च त्रयस्तथा। कपोतवर्हिहारीतास् समाष् षष्टिश् शतत्रयम् ॥ ७२ [प्रामाः] पञ्च सहस्राणि त्रिशतानि च विंशति:। [चत्वारो] भूभृता दत्ता प्रामवद्भिध भक्तितः॥ ७३ नवायुतानि सप्तापि सहस्राणि शतानि तु । अष्टौ स्त्रीपुरुपास्तत्र चत्वारिंशच पिण्डिताः ॥ ७४ अभवत् प्रमुखास्तेषान्नराश् शतचतुष्ट्यम्। चत्वारिंशच चत्वारः पाचकाद्यास्तु षट् छताः ॥ ७४ चतुस्सहस्राः पुरुषाष् षट् चाथ परिचारिकाः। सहस्रे हे शते चाष्ट्रानवतिश्चाय नाटिकाः ॥ ७६ सहस्रन्तास्वथो सप्तचत्वारिंशत्सहस्रकाः। चतुशराताश्च षटत्रिंशहेवपूजादिदायिनः ॥ ७७ प्रयब्दन्तण्डुला प्राह्यास् सहस्रन्त्रिशता अपि । खार्योऽष्टाविंशतिभूभृत्कोष्टाहोणद्वयन्तथा ॥ ७८ मुद्रास्तु सप्तपञ्चाशत् खार्यो द्रोणत्रयन्तिलाः। चतुष्प्रस्थास्त्रयो द्रोणा नवविंशतिकाारिकाः ॥ ७६ घटिका विंशतिस्तिसृषु षट् प्रस्थाश्च तथा घृतम्। त्रिंशत्तु घटिकाः प्रस्था नव द्वौ कुदुवौ द्धि॥ ८० एकत्रिंशत् पयो घट्टाष् षट् प्रस्था मधुनः पुनः । षट् प्रस्थाः कुदुवी घटाष् षडशीतिश् शतत्रयम्।। ८१ घटिकाष् षोड्श गुड्ष षट् प्रस्थाः कुदुवद्वयम्। तिस्रतेलन्तु चत्वारः प्रस्थाष् षड् घटिकास्तथा ॥ ८२ सहस्रित्रतयं सप्त शतानि द्वादशापि च। देववस्त्रादियुग्मानि शतं शब्यास्त्रयोदश ॥ ८३ त्रिशता मशकार्थास्त चीनांश्कमयास्त्रयः। विंशतिश्चोपधानानि पुनर्द्वाभ्याञ्च विंशतिः ॥ ८४ चीनशय्याः पुनस्तिस्त्रस्तृणजा विंशतिस्तथा । मरिचानां पुनः प्रस्था द्वादशैका च खारिका ॥ ८४ हों भारों हे तुले सिक्धं साह बादश कहिकाः। लवणानाञ्चतस्रश्च खार्यो द्रोण ... ... ।। ८६ चन्दनस्य पुनर्भार एकः पश्च ... ... श्रीवासस्येकभारश्च त्रितुल ... ... ।। ८७ कृष्णैकभारश्च तुलाष् षट्त्र ... ...। सार्द्धत्रिकट्टाः कर्ष्यं मा(व) -... ... ॥ ८८ पट् कट्टिका दश पण् ....। त्रिकट्टाः क्रिमिजं सूत्रे ....। ८६ हेम।ङ्कुळीयगोभिक्षा ... ...। मार्षौ त्रिपादा द्वादश ... ... ।। ६० समुद्रामत्रकल्शं ... ... यम्। पणा अष्टी त्रयः पादा ... मास् साष्टविम्बकाः ।। ६१ तुलामत्रादिताम्राणि ... ... कट्टिकाः पणाश्च पञ्चाथ तुले ... पञ्चकट्टिकाः ॥ ६२ अथ पञ्चशताश्चीन[स]मुहा विंशतिस्तथा। हेमश्र**ङ्गखुरा** घेनुः कपिछास्तरणान्विता ॥ १३ चत्वारो वर्णतुरगाश्चत्वारो दन्तिनस्तथा। दास्यो हे मही(हि)यो च हो दाप्या राज्ञानुबत्सरम्।। ६४ प्रासादादीनि हैमानि शते पञ्चाशता त्रिभिः। अयुतन्तु करङ्कादिभोगा अष्टसहस्रकाः ॥ ६५

शतं षष्टिस्तथा तेषां करणं काञ्चनं पुनः। तुला द्वादश भारास्तु त्रिशतं सत्रिकट्टिकम् ॥ ६६ चतुर्दश पणा एकपादो मावी सविम्बकी। रजतन्तु शतं भारास् सप्तत्रिंशद् द्विकट्टिके ।। १७ वज्रवैद्र्यरकाश्च मुखान्यष्टशतानि च। पञ्चित्रंशत सहस्राणि सप्तिसित्रंशता सह ॥ ६८ नियुतञ्चायुतञ्चापि द्वे सहस्रे च मौक्तिकाः। ताम्राणां सप्ततिभौरास्त्रयः कङ्गीत्रयन्तुला ॥ ६६ अयुतं षट सहस्राणि कंसानान्दश स ...। भारा हे च तुले एका कड़ी दश पणास्तथा ॥ १०० त्रिकद्रास्त्रित्लास् खणेपटलानां शतद्वयम् । भारा भारा नवशताः पञ्च कट्टास्तुले त्रपु ॥ १०१ चत्वारो विंशतिस सीसं भारा नवशतास्तिथा। चतुस्तुलास्त्रिकद्रो येष पष्टिभौराश्चतुश्राताः ॥ १०२ पिण्डोकृतास्तु बलिभप्रासादा द्वौ शतन्तथा। शिलागृहाणां खण्डास्त पञ्चाशोतिश्चतुशशताः ॥ १०३ सहस्रे द्व शते चाष्टात्रिशत् स्थानेषु पञ्चस् । व्याम[स समन्त]तो ववाश शर्करीवशिलामयाः ॥ १०४ ... व्यामास् सहस्रे पञ्चसप्ततिः। नि ... ... ।। १०४ शकरौघशिलाबद्धतराण्येतानि सर्व्वतः। ... ... 11 १०६ कुट्यश् शतानि चत्वारि नवत्रिशच्च पिण्डिताः। ... ... !! १०७ एकश्चाध्यापकः पञ्चदशोपाध्यापका अपि । 11 905

धरमधारितपश्शीलधरमभाणकयोगिनः।
केश ॥ १०६
सर्व्व ते त्रिशतास्त्रिशदृष्टी शैवाः पुनश्।
नवित्रशच्च ।। ११०
गृहीतस्थितिदानास्ते सर्व्वे पिण्डीकृताः पुनः।
सहस्रन् ।। ११
श्रीवीरशक्तिमुगतं राजा स उदमीलयत्।
अतिष्ठिपत्।। ११२
स्थापयामास सुगतं स श्रीराजपतीश्वरम् ।
जयमङ्ग[लार्थेचू]ड़ामणिञ्च सिकटाह्नये ॥ ११३
श्रीजयन्तपुरे विन्ध्यपब्वते च मर्खेळपुरे ।
रत्नत्रयं स्थापितवानेककस्मिन् स भूपतिः ॥ ११४
श्रीजयराजधानी श्रीजयन्तनगरी तथा।
जयसिंहवती च श्रींजियवीरैवती पुनः ॥ ११४
लवोद्यपुरं स्वर्णपुरं शस्त्रूकपट्टनम्।
जयराजपुरी च श्रीजयसिंहपुरी तथा ॥ ११६
श्रीजयवत्रपुरी श्रीजयस्तम्भपुरी पुनः।
श्रीजयराजगिरिश् श्रीजयवीरपुरी तथा ॥ ११७
श्रीजयवज्रवती श्रीजयकीर्त्तिपुरी तथा।
श्रीजयक्षेमपुरी श्रीविजयादिपुरी पुनः॥ ११८
प्रामश् श्रीजयसिंहाद्यो मध्यमप्रामकस्तथा ।
प्रामश्च समरेन्द्राद्यो या श्रीजयपुरी तथा ॥ ११६
विहारोत्तरकश्चापि पूर्व्वावासस्तथैव च ।
त्रयोविंशतिदेवेष्वेष्वेष्वेकेकस्मित्रतिष्ठिपत् ॥ १२०
जयवुद्धमहानाथं श्रीमन्तं सोऽवनीपतिः।
यशोधरतटाकस्य तीरे यागाः पुनर्दश ॥ १२१

यशोधरपुराद यावबम्पानगरमध्वसु। **डपकार्या हत्मुजस् सप्तपञ्चाशदालयाः ॥ १२२**

पुराद् विमायपुरं यावद् वहेस् सप्तद्शालयाः। पुराज्जयवती तस्या जयसिंहवती ततः ॥ १२३

जयवीरवतीं तस्या जयराजगिरिं पुनः। जयराजगिरेर्यावच्छीसवीरपुरी तथा ॥ १२४

तस्या यशोधरपुरं यावद् वहिगृहाणि च। चत्वारिंशच्च चत्वारि चैकं श्रीसूर्यपर्वते ॥ १२४

एकं श्रीविजयादित्यपुरे कल्याणसिद्धिके। एक च पिण्डितान्येक विंशत्युत्तरकं शतम् ॥ १२६

रैक्ट्यकंसाश्ममया देवास सयमकालकाः। पिण्डितास्ते प्रतिक्षेत्रमयते द्वे चतुराशताः ॥ १२७

पिण्डितान्यत्र देवानां पूजाक्कान्यनुवत्सरम्। सार्द्धमध्यापकाध्येत्रवासिनां परिकल्पितैः ॥ १२८

त्रीहीणानियुत चोष्टावयुतानि च खारिकाः। तथा त्रीणि सहस्राणि नवत्या चाधिकं शतम्।। १२६

चतुससहस्रकाः पञ्चशतास्तण्डुलखारिकाः। त्रयस्त्रिशत्तथा भाद्रपदमाघाप(य ?) णादिषु ॥ १३०

द्विसहस्रा नवशताः खार्यस्तिस्रश्च विंशतिः। म् द्राश्विभिश् शतैरष्टासप्तयोनास्ततस्तिलाः ॥ १३१

सहस्रं वृत्वटास्तु षट्छताष् षष्टिरेव च। चतस्त्रभ्र तथा प्रस्था दश द्विकुदुवाधिकाः ॥ १३२

सहस्रन्तु द्धिश्लीरे घटास सप्त शतानि च। षटषष्टिश्च समे प्रस्थासयो मधुगुड्री पुनः ॥ १३३

सहस्रं षट् छता घटास्त्रयोनवतिरेव च। षट्प्रस्थारचैकशस्तैलं पुनः पञ्च शतानि च ॥ १३४ घटाश्चतुर्देश प्रस्थो स्नेहन्तरुफलस्य तु । घटाश् शते हे पट्तिशत् सार्द्धं प्रस्थचतुष्टयम् ॥ १३४ श्रीवासो विंशतिर्भारास्तुलाः पश्च द्विकृष्टिके । पणाश्च दश कृष्णापि तत्तुल्या चन्दनस्य तु ॥ १३६ एको भारस्तुला कृष्टो चाष्टादश पणा अपि । कृष्रस्तु तुला कृष्टी सार्द्धा पञ्च पणास्तथा ॥१३७

चतुस्तुडा तरुष्कस्य चतुर्देश च कट्टिकाः। त्रिपणाश्चापि सिक्थस्य भारास्तु त्रिसहस्रकाः॥ १३८

हे शते च तथा तिस्रः कट्ट्यो दश पणा अपि । अयुतानि पुनस् सप्त देववस्त्रादिवाससाम् ॥ १३६

हे सहस्रे तथा पञ्चविंशतिश् शतपञ्चकम्। शय्याद्यास्तु सहस्रं पद्छताप् पट्पष्टिरेव च ॥ १४०

राज्ञा दत्तास् स्वयन्दत्ता प्रामविद्धश्च भक्तितः । प्रामा अष्टी सहस्रीणि शति वैद्सप्ततिस्तथा ॥ १४१

स्त्रीपुंसा नियुते चाष्टौ सहस्राणि शतानि च । ५०च द्वात्रिंशद्धिकान्यत्र देवभुजिष्यकाः ॥ १४२

तेष्वध्यक्षा नवशता विंशतिः पुरुषास्त्रयः । कारिणष् पट् सहस्रास्तु पञ्चषष्टिश्चतुश् शताः ॥ १४३ चतुस्सहस्रास्त्रिशतास्त्रयो द्वात्रिंशदेव च । सहस्रन्तासु नतक्यष् पट् छता विंशतिर्द्वयी ॥ १४४

प्रासादादिकरङ्कादिकरणञ्चात्र काञ्चनम् । शतन्त्रिंशत्तथाष्ट्री च भारा द्वादश कट्टिकाः ॥ १४४ रजतन्तु शतं भारा एकविंशतिरेव च । कट्टिका दश च द्वे च सार्द्धन्दशपणैरिव ॥ १४६

तामस्य त्रिशता भारास्त्रयोविंशतिरेव च। तुलैका कट्टिकैका च पणैः,पञ्चभिरन्विता ॥ १४७ भाराः पञ्चसहस्राणि कंसस्य त्रिशतानि च । पष्टिश्च हे तुरे कह्यो सवर्णपटलस्य तु ॥ १४८ शते भारास्तुला कट्टी साद्धें षोड्शभिः पणैः। भाराश्चतुर्देश तुले चतस्रः कृष्टिकास्त्रपु ॥ १४६ सीसं सहस्रिन्द्रिशता भारा: पञ्च तुला अपि। भारास सहस्रे लोहं पट कड़्रास सप्त तुलास्तथा ॥ १५० नवायुतानि सप्तापि सहस्राणि शतत्रयम्। रत्नानि पद्मरागादीन्यष्टाविंशतिरेव च ॥ १५१

मुक्ताफ़ छानि नियतमेकं षडयुतानि च। सहस्राणि नव हे च शते हाविंशतिस्तथा ॥ १५२ शतानि पञ्च बलभिवासादास्त चतुर्दश। हे सहस्रे शिलावेश्मखण्डाष् षट्षष्टिरेव च ॥ १५३

अयुतं पट् सहस्राणि व्यामाश् शतचतुष्टयम् । प्राकारा नवतिश्चापि शर्करौचशिलामयाः ॥ १५४

अयते हे सहस्राणि चत्वारि च शतानि षट। व्यामा विंशतिरष्टी च दीर्घिकाणां समन्ततः ॥ १४४ व्यामा जयतटाकादितटाकानान्नवायताः। त्रिसहस्राः पञ्चशतास्तथा सप्त समन्ततः ॥ १५६

कुट्यस् साद्धं सहस्रन्द्वादश चाध्येतृवासिनः। दिसहस्रा नवशता नवाशीतिश्च पिण्डिताः ॥ १५७ अत्राध्येष्या इमे देवाः काल्गुणे(ने) प्रतिवत्सरम्। प्राच्यो मुनीन्द्रश श्रीजयराजचुडामणिस्तथा ॥ १४८ जयबुद्धमहानाथाः पञ्चविंशतिदेशकाः। श्रीबीरशक्तिसुगतो विमायसुगतोऽपि,च ॥ १५६

भद्रेश्वरचाम्पेश्वरपृथुशैलेश्वराद्यः।

शतद्वाविंशतिश्चेते पिण्डिताः परिवारकैः ॥ १६०

तदा प्राह्माणि पूजाङ्गान्येतानि नृपतेर्निधेः । चतुष्पलाधिके स्वर्णन्द्वे कट्ट्यौ रजतं पुनः ॥ १६१

कट्टाश्चतुर्देश श्वेतत्रपुणस्तु चतुस्तुलाः । चतुश्शतानि पञ्चाशद्देववस्त्रादिवाससाम् ॥ १६२

नव युग्मानि पाक्यास्तु शतन्तण्डुलस्वारिकाः । शतं गन्धसमुद्राश्च चत्वारिंशच्चयोऽपि च ॥ १६३

भृतं मधु गुड़श्चैका घटी प्रस्था दशैकशः। एका तुला तथा पञ्च मधूच्छिष्टस्य कृष्टिकाः॥ १६४

एकैकश; पुनः पञ्च तुलाश् श्रीवासकृष्णयोः । वटिकैका द्विश्लीरे दश प्रस्थास्तर्थकशः ।। १६४

ढिजाश् श्रीसूर्यभङ्गाह्याः जावेन्द्रो यवनेश्वरः । चाम्पेन्द्रो च प्रतिदिनं भक्त्रा स्नानाम्बुधारिणः ॥ १६६

एकङ्काष्टकटं वितीयं मृतयुर्बु द्वेऽजितेन्द्रोऽन्वभृद् ऐश्वयंन्दिवि भैरवासुरं इति ख्यातो नृपं का कथा। तस्मिन् स्वर्णमणिद्विपेन्द्ररदनप्रासादभद्रासनं संबुद्धादिसुरद्विजादियतिषु प्राज्यन्दिशत्याद्रैः॥ १६७

सुरुचिविरचिताया भूमहिष्यास् समस्त-प्रकृतसुकृतकेशश्रीजयश्रीकवर्याम् । उपलक्षनकमालारश्जितायां श्रियाक्यं व्यथित जयतटाकादशमेषोऽवनीन्द्रः ॥ १६८

> अम्भोजरागाञ्जितशातकुम्भ-प्रासादभासारुणिताम्बुराशिः। विश्राजते भागवभावितस्य रक्तद्रदस्याकृतिमुद्रहत् यः॥ १६६

यस्यान्तरे तीर्थजलैकराशि-खाताभिरामं पुलिनं परार्द्ध्यम् । संस्पर्शिनां क्षालितपापपङ्कं विद्यभूतन्तरणं भवाब्धेः ॥ १७०

कृत्वा प्रकृष्टसुकृतान्यमितान्यजस्य-मर्थाय सोऽवनिपतिर्निखिलासुभाजाम् । कुव्वेंस्त्विमानि कुशलानि पितृप्रकृष्ट-भक्तया विशेषत इति प्रणिधिं बभाषे ॥ १७१

पुण्यैरमीभिक्तभयावरणान्धकारान् प्रज्ञार्करिश्मविसरैर्विनिहत्य सद्यः । बोधि परानिधगतां भजतां भवाब्धे रुत्तारणाय जगताःखनको मदीयः ॥ १७२

बद्धागमैश्चिरतया च परस्य भरनान् धर्म्मस्थिति सुगतिसेतुमितीदमाह । रक्षिष्यतस् स्थितिमताग्रतसूमिपाला-नम्रेसरोऽवनिपतिस् स्थितिरक्षिणां सः ॥ १७३

प्राणात् प्रियेष्विप चिराय मृतेषु पुत्र-दारेषु सत्सु च परेषु नृणामलेदः। पित्रोस्तु काङगतयोरतिदीर्घकाल-मेवासतोरपरयोरतिमात्रमाधिः॥ १७४

तत्तौ स्मरन्तुपकृतिब्च तयोरमूल्यां कुर्यामिमानि सुकृतान्यतिमात्रभत्त्या । एतानि रक्षितुमलं क्षितिपाः कृतज्ञाः धम्मस्य कर्त्तुरिकानि फलानि लब्धुम् ॥ १७४

भूषाश्च पालनिविधि विद्धास्यवश्यमभ्यर्थनामपि विना विधिना नियुक्ताः।
तङ्ग्धरा विदित्तवानपि मत्प्रतिष्ठारश्चोत्सुकान् स्वयमतृप्रतयार्थये वः ॥ १७६

अत्र स्त्रीपुरुषास् सचामपयवनास् सार्द्वं पुकांवर्व अनै ।
रिश्चन्तान्त्रिशता इह त्रिनियुतास्ते षट् सहस्रा अपि ।
षष्टिद्वादश चायुतन्तु गणितास् सार्द्वं सहस्रत्रयं
प्रामाः किञ्च न देवकार्य्यकरणं काष्ट्रोप सायस्तम् ॥ १७७
एतेष्वत्र च देवयज्ञगणिता एकैकवर्ष दृढ्वं
स्वार्यस् सन्तु शतञ्चतुर्नियुतिकाष् षड्विशतिस्तण्डुलाः ।
याश्चार्षाकरभूमयोऽत्र निहितास्तत्रानियोज्या इमे
न्याय्यार्घाद्धिकप्रदानवचसो ये देवपूजाच्छिदः ॥ १७८
अम्रा श्रीजयवममदेवन्यते राजेन्द्रदेवी सती
श्रेष्ठं यं समजीजनच्छुतवताः प्रेसरं योधिनाम् ।
कान्त्यानङ्गजितङ्कलासुकृतिनां वन्द्यं वरन्धमिमीणां
स श्रीवीरकुमारिवद्यु (श्रृः)त इदं शस्तं प्रशस्तं व्यथात् ॥ १७६

No. 179 THE SAY-FONG INSCRIPTION OF JAYA-WARMAN, VII.

The stone bearing this inscription was discovered by M. G. Maspero. The inscription was edited by M. L. Finot in BEFEO, III. 18. He noted that the same inscription occurs at five different places. Subsequently M. Barth pointed out that there are altogether five duplicates of this inscription (ibid, p. 460) and a considerable number of verses of this inscription occur in three others, as noted below.

Say-fong is situated on the left bank of the Mekong between Vieng-Chan and Nong-khay.

The inscription is engraved on the four sides of a stele. Each of the first three sides contains 24, and the fourth side, 26 lines of writing. The inscription is preserved fairly well, being damaged only at the bottom of the second and the fourth face.

^{1.} an is an ethnical group, perhaps equivalent to Rman i e , Mon of Pegu.

The inscription, written in Sanskrit, contains 48 verses, the metres being Sloka (1, 2, 10-41); $Upaj\bar{a}ti$ (3-9, 42-47) and $Sragdhar\bar{a}$ (48).

The inscription belongs to king Jaya-varman VII. It records the foundation of a hospital and lays down detailed regulations thereof.

The locality of the inscription is by itself a matter of great importance. It shows that the sway of the kings of Kambuja extended in the 12th century A. D. along the valley of the Mekong as far at least as Vieng-Chan. No other record of Kambuja has been discovered so far north. We note below the inscriptions which contain the same text or a considerable part of it.

1. The Vat Loeu Temple Inscription

The stone bearing this inscription was discovered by Aymonier and a brief summary of it was given by Bergaigne in JA, 1882, p. 142. The stone has since been broken into pieces and only a few fragments remain.

The temple of Vat Loeu is situated at the south-west of the village of Preah Bat Chean Chum in the district of Trang.

2. Ta Ke Pong Stone inscription

The inscription was noticed by Aymonier (II. 297). Prasat Ta Ke Pong or Ta Ke is the name given to a ruined temple about eight miles to the east of the town of Battambang. The inscription is engraved on the four faces of a stele of sandstone.

3. Chayaphum Temple Inscription.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 117-118). Chayaphum (Jayabhūmi) is in Siamese Laos, about fifty miles north of Korat in Siam.

The inscription is engraved on the four faces of a square sandstone pillar.

4. Nom Van Temple Inscription

The inscription was noticed by Aymonier (II. 110).

Nom Van or Phnom Van is situated about 8 or 9 miles to the east-north-east of the town of Korat in Siam.

The inscription is engraved on a pillar.

5. Kuk Roka Inscription.

The inscription was noticed in BEFEO, XV(2), pp. 108-9. Kuk Roka is situated about 8 miles to the south of Kompong Thom

The text of all these five inscriptions is identical with that of Say-fong.

6. Ta Mean Tauch Temple Inscription.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 190-191) and edited by M. Barth (BEFEO, III. 460).

The temple of Ta Mean Tauch is situated just on the north of the Dangrek mountains in the district of Souren in Siam.

The inscription is engraved on the four faces of a stele.

The formal part of the inscription is identical with that of the Say-fong inscription, and it likewise records the foundation of a hospital by Jaya-varman VII. The detailed regulations for the establishment, however, vary from those of the other inscription, as will be evident from the following concordance of the two texts.

Verses 1-19 – Identical with verses 1-19 of Say-fong Ins, Verses 20-39 ~New (given below).

Verses 40-46-Identical with verses 42-48 of Say-fong Ins.

7. Khonburi Temple Inscription.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 116) and edited by M. Barth (BEFEO, III. 464).

Khonburi (Nagarapuri) is the name of a small village about 30 miles due south from Korat in Siam. The inscrip-

tion is engraved on the four faces of a stele belonging to a ruined temple in the village.

The text is identical with that of the Ta Mean Tauch Temple Inscription (No. 6)

8. Ban Pkean Temple Inscription.

The inscription was noticed by Aymonier (II. 130) and edited by M. Barth (BEFEO, III. 465).

Ban Pkean (Phkeam) is the name of a village in Siam on the right bank of the river 'Plai Mat', about 50 miles south-east from Korat and 16 miles south of Nang Rong.

The inscription is engraved on the three faces of a square stele belonging to a temple in the neighbourhood of the village.

The formal part of the inscription is identical with that of the Say-fong inscription, but the regulations for the establishment are different, as will be evident from the following concordance of the two texts.

Verses 1-24—Identical with verses 1-24 of Say-fong Ins. Verses 25-28—New (given below)

Verses 29-35—Identical with verses 42-48 of Say-fong Ins.

The common text can be easily restored by a comparison of the different inscriptions in spite of slight errors or lacuna in some of them.

TEXT

नमो बुद्धाय निम्माणधम्मैसम्भोगमूर्त्तये । भावाभावद्वयातीतो द्वयातमा यो निरात्मकः ॥ १ भैषज्यगुरुवेदूर्ययभराजजिनन्नमे । क्षेमारोग्याणि जनयन्ते येन नामापि शृण्वताम् ॥ २ श्रीसूर्यवैरोचनचण्डरोचिः श्रीचन्द्रवैरोचनरोहिणीशः। रजान्धकारापहरी प्रजानां मुनीन्द्रमेरोजेयतामुपान्ते ॥ ३ आसीन्नपश श्रीधरणीन्द्रवर्म-देवातमजश श्रीजयवम्भेदेवः। जातो जयादित्यपरेश्वरायां वेदाम्बरीकेन्द्रभिराप्तराज्यः ॥ ४ निश्शेषराजन्यशिरोवतंम-पादाम्ब जस् संयति संहतारिः। पर्यंत्रहीत् सद्गुणरत्रभूमां। यत्कीर्त्तिहारां वसुधाङ्गनां यः ॥ ५ सदा मुदा बद्धितदानबारिस सदानवद्विप्रियसंपराद्याः। नष्ट्याहवैः विष्टसरारिकान्तो यः कृष्णकरूपौडिन्यवदित्वणः॥ ६ योऽभ्यर्थितां भूपतिभिद्धरापां छक्षमीमुपेक्ष्य स्वयमभ्यपेताम् । दिश्च द्वतां ह्वादयतिसम कीर्त्तिम् अहो विचित्रा रुचिरिन्द्रियाणाम ॥ ७ यं वीक्ष्य धाम्ना विजिते पि नाथे बुद्धेव कान्या विजितव्च कामम्। गुचन्यजन्यो निजनाम सार्थ वन्दीकृतारिप्रमदाः प्रचक्रः॥ ८ पुण्यायुषः श्लीणतया यगेऽन्हये अयङ्गतायां अयवत् प्रजायाम्। प्रजापतिः प्राग्युगवद्वितेने योऽभ्युतिथतिं पूर्णवृषां समृद्धाम् ॥ ह

^{1.} Read भूमान (or भूवां) ।

^{2.} Some text has granto !

बुद्ध्या स्वर्गीकृतां पृथ्वीं मत्वा मरणद्षिताम् । मर्त्यानाममरत्वाय योऽदिशदु भेषजामृतम् ॥ १० पुष्यङ्कती कृतीकृत्य पूर्णाङ्गं योऽकरोद् वृषम्। राजवैद्याचिकितस्याङ्गि भङ्गन् त्रियुगदोषतः ॥ ११ जित्वान्यगोपतिवृषं स्वेरन् त्रिभुवनाङ्गने । ज्मभते निनद्नधीरं वृषो यत्पुष्कछीकृतः ॥ १२ देहिनान्देहरोगो यनमनोरोगो रुजत्तराम्। राष्ट्रदुःखं हि भर्त्तृणान्दुःखं दुःखन्तु नात्मनः ॥ १३ आयुर्वेदास्त्रवेदेषु वैद्यवीरेविवंशारदैः। योऽघातयद् राष्ट्रहजो हजारीन् भेषजायुधैः ॥ १४ सर्वेवामपराधान यस सर्वेतः परिशोधयन्। युगापराधे न रुजामपराधान व्यशोधयत् ॥ १४ सारोग्यशालं परितो भेषज्यसुगतं व्यथात्। साद्धे जिनीरसाभ्या यस सदा शान्त्ये प्रजारजाम् ॥ १६ स व्यधादिद्मारोग्यशालं ससुगताळयम् । भैषज्यसुगतब्चेह देहाम्बरहृदिन्दुना ॥ १७ सोऽतिष्ठिपदिमी चात्र रोगिणां रोगघातिनौ। श्रीमन्ती सुर्यचन्द्रादिवैरोचनजिनात्मजौ ॥ १८ चिकितस्या अत्र चत्वारो वर्णा हो भिषजी तयोः। प्रमानेकः स्त्रियौ च द्वे एकशः स्थितिदायिनः ॥ १६ निधिपाली प्रमांसी द्वी भेषजानां विभाजकी। प्राहको ब्रीहिकाष्टानान्तदायिभ्यः प्रतिष्ठितौ ॥ २० पाचको त प्रमांसी हो पाकैधोदकदायिनो । पुष्पदर्भहरौ देववसतेश्च विशोधकौ ॥ २१

^{1.} Var. भद्रा।

द्वौ यज्ञहारिणौ पचकारी पचशलाकयोः। दातारावथ भेषज्यपाकेन्धनहरावुभी ॥ २२ नराश्चतुर्दशारोग्यशालासंरक्षिणः पुनः। दातारो भेषजानाञ्च मिश्रा द्वाविंशतिस्तु ते ॥ २३ तेपामेको नरो नारी चैक्शः स्थितिदायिनः। वारिसन्तापभैषज्यपेषकार्व्यस्तु पट् स्त्रियः ॥ २४ द्वे तु त्रीह्यवयातिनयौ ता अष्टौ पिण्डिताः स्त्रियः। तासान्तु स्थितिदायिन्यः प्रत्येकं योषितावुमे ।। २५ पुनः पिण्डीकृतास्ते तु द्वात्रिंशत परिचारिकाः । भूयोऽष्टानवतिस् सन्वं पिण्डितास् स्थितिदैस् सह ॥ २६ तण्डुला देवपूजांशा एकोद्रोणा दिने दिने । शेषा यज्ञाः प्रदातव्या रोगिभ्यः प्रतिवासरम् ॥ २७ प्रतिवर्षेन्त्वदुं प्राह्यं जिञ्कः वीः भूपतेर्निधेः । प्रत्येक चैत्रपूर्ण स्यांि आद्धे चाष्युत्तरायणे ॥ २८ रक्तान्तजालवसनमेकं धौताम्बराणि पट्। हे गोभिक्षे पञ्चवलं तककं कृष्णा च तावती ॥ २६ एकः पञ्चपतः सिक्थदीप एकपताः पुनः। चत्वारो मधुनः प्रस्थास्त्रयः प्रस्थास्तिलस्य च ॥ ३० वृतं प्रस्थोऽथ भैषज्यं पिष्पळीरेणुदीप्यकम् । पुत्रागभ्वेकशः पादद्वयञ्जातीफलत्रयम् ॥ ३१ हिङ्कुक्षारं कोत्थजीर्णमेकैकभ्वेकपादकम्। पञ्चविम्बन्तु कर्परं शर्करायाः परुद्वयम् ॥ ३२ दङ्दङ्साख्या जलचराः पञ्चाख्याता अधैकशः। श्रोबासञ्चन्द्रनन्थान्यं शतपुष्यं प्रतं समृतम् ॥ ३३

^{1.} Var. परिचारकाः।

^{3.} Evidently quini is used for quint !

^{2.} Read त्रिकृत्वो ।

^{4.} For 表版 1

एलानागरककोलमरिचन्तु पलद्वयम्।। प्रत्येकमेकशः प्रस्थी ही प्रचीबलसर्ष्यं (र्ष) पी ॥ ३४ त्वकसार्द्धमुष्टिः पथ्यास्तु चत्वोरिंशत् प्रकल्पिताः। दार्वीभिदाद्वयञ्चाथ² सार्द्धेकपलमेकशः ॥ ३४ कन्द**ब**ह्लायु³ जनस्यक देवदारुच्छन्यं प्रकल्पितम्। सैकपादैकपलको मित्रदेवः प्रकल्पितः ॥ ३६ अथैकशो मधुगुद्दी कुडुवत्रयमानितौ । एकः प्रस्थस्तु सौबीरनीरस्य परिकल्पितः ॥ ३७ द्वी याजकी तद्गणकश्चैकस्ते धर्मधारिणः। त्रयो नियोज्याश श्रीराजविहाराध्यापकेन च ॥ ३८ वर्षे वर्षे त्विदन्तेषु प्रत्येकं परिकल्पितम्। तिस्रो बृहस्यो द्वादशयुगा दशकराः पटाः ॥ ३६ युग्मानि नवहस्तानां वाससान्दश पञ्च च। द्विकट्टिकं पुनः पात्रजितयन्त्रापुषः स्मृतम् ॥ ४० देया द्वादश खार्चश्च तण्डुळानामधैकशः। सिक्थतकके त्रिपलके देये कृष्णा त पटपला ॥ ४१

> वद्नयवृन्दाष्ट्रसरोऽपि⁴ राजा प्रजार्थिचिन्ताजनितार्थिभावः । भूयोऽप्यसी याचत इस्रजस्तं प्रदित्सतः कम्बुजराजसिंहान् ॥ ४२ कृतं मयतत् सुकृतं भवज्ञिस् संरक्षनीयं भवदीयमेतत् । पुण्यस्य कर्त्तः फलभाक् प्रकृष्टं संरक्षितेत्युक्तमिदं हि कृद्धैः ॥ ४३

^{1.} Var. एसानागर क्लीलमरिष' कुरुवद्वयम् ।

^{2.} Var. ब्रिदा for भिदा !

^{3.} Var, • इलाय्।

^{4.} One text has attailo

यो राजधान्यात्रिहितः प्रभुत्वे मन्त्री स एवात्र नियोजनीयः। न प्रेषितव्या इह कर्मकाराः करादिदानेषु न चान्यकार्य्ये॥ ४४

प्रत्यप्रदोषा अपि देहिनस्ते न दण्डनीया इह ये प्रविष्टाः। ते दण्डनीयास्तु न मर्पणीया ये प्राणिहिंसानिस्ता इहस्थाः॥ ४४

जगद्धितात्यर्थेतृपस् स राजा
पुनर्वभाषे प्रणिधानमेतत् ।
भवान्धिमग्नाञ्जनतां समस्तामुत्तारयेयं मुकृतेन तेन ॥ ४६
ये कम्बुजेन्द्राः कुग्नलानुरक्ता
इमां प्रतिष्ठां मम् रक्षितारः ।
ते सान्ययन्तः पुरम्निन्त्रमित्रा

निरामयं मोक्षपुरं लभेरन ॥ ४७

नानादिव्याङ्गनाभिर्विरचितरतिभिर्भूरिदिव्योपभोगे-दिव्येयुर्दिव्यदेहा दिवि दितिदनु जांस्ते जसा तेजयनतः । दार्वप्रभीत्वा समन्तादचित्रतमिनशं रक्षया स्वःप्रयाणे ये निश्रेणीकरिष्यन्त्यकुशाउदस्तनं पुण्यमेतनमदीयम् ॥ ४८

(Additional verses in Ta Mean Tauch Inscription)

निधिपालः पुमानेको भेषजानां विभाजकः।
ब्रीहिभेषजकाष्टानां प्राह्कस्तद्पदायिनः॥ २०
पाचकौ पत्रकारौ द्वौ देवागारिवशोधकौ ।
नरौ वारिप्रदौ पत्रशलाकाकाष्ठदायिनौ ॥ २१
द्वौ च भेषज्यपाकैधजलदौ भेषजप्रदाः।
आरोग्यशालरक्षाश्च पश्च ते परिचारकाः॥ २२

पिण्डिता दश तेषान्तु स्थितिदा एकशः पुमान् । स्त्री चैका दे स्त्रियौ वारितावभेशजमर्दिके ॥ २३

द्वे तु त्रीह्यवघातिनयौ मिश्रास्ताः परिचारिकाः। चतस्त्रस् स्थितिदायिन्यावेतासामेकशः स्त्रियौ ॥ २४

ते सर्व्ते पिण्डितास् सार्द्धे स्थितिदैभिषगादयः । चतुर्व्विशतिराख्याता नराः षड्विंशतिस् स्त्रियः ॥ २४

(V. 26 identical with v. 27 of Say-fong Ins.)

प्राह्मन त्रिवेलमन्बब्दनिधानान नृपतेरिद्म। प्रत्येकश्चैत्रपूर्णम्यां श्राद्धे चाप्युत्तरायणे ॥ २७ सार्द्धविभिवका चैका गोभिक्षा जालमम्बरम् । रक्तान्तपार्श्वमेकञ्च धौताम्बरयगद्वयम् ॥ २८ प्रत्येकन त्रिपले कृष्णातकके हे सिक्थदीपकः। एकस्त्रिपलकश्चेकपलाश्चत्वार एकशः ॥ २६ मध्यस्थद्वयं प्राह्मन्तिलप्रस्थद्वयन्तथा । कुदुवत्रयमानन्तु घृतं प्रोक्तमथौषधम् ॥ ३० यवाणीपिष्पलीरेणपुत्रामाः पाद एकशः। सिंद्रमापा जातीफले द्वे कर्परन्त्रिविम्बकम् ॥ ३१ कोत्थजीर्णक्षारहिङ्ग प्रत्येकन्तच्चतुष्ट्यम् । त्रिमात्रं शक्करायास्त पलमेकं सपादकम् ॥ ३२ त्रयम् सत्त्वा जलचरा दृह्दह् साख्या अर्थेकराः। श्रीवासञ्चन्दनन्धान्यं शतपुष्पनित्रपादकम् ॥ ३३ एलानागरककोलमरिचं कुदुवं स्मृतम्। एकैकं ते द्विकुदुवे द्व प्रचीबलसर्षपे ॥ ३४ त्वगेकमुष्टिद्वार्व्यका पथ्या विंशतिरष्ट च । कन्दङ् हर्लाय् जनस्यङ् दारुन्छव्यं स्यादेकशः पलम् ॥ ३४

^{1.} Read affentqo I

त्रिपादको मिस्नदेवो प्राह्यो द्विकुदुवं मधु । तावान् गुद्दोऽथ सौवीरं सपादं कुदुवत्रयम् ॥ ३६

(V. 37 is identical with v. 38 of Say-fong Ins.)

प्रसम्दर्शहस्तानान्देयन्तेषु युगत्रयम् । वाससान्नवहस्तानां युग्मानि द्वादशैकशः ॥ ३८

प्रत्येकम्ब खार्घ्यश्च तण्डुलानान्त्यैकशः। सार्द्धेककट्टिकं पात्रत्रितयन्त्रापुषः स्मृतम् ॥ ३८

(Additional verses in Ban Pkean Inscription)

... द्वी गुदस्य मधुनस्तथा।

... कुदुव साष्ट्रगण्डूपकं स्मृतम् ॥ २५

... तद्गणकश्चैकस्ते धर्मधारिणः।

··· याश् श्रीराजविहाराध्यापकेन च ।। २६

... तेष्विद्नदेशं प्रत्येकं बृहतीत्रयम् ।

··· नाः पञ्चदशयुग्मास्त्रिपात्रकम् ॥ २७

... ... इकन्तण्डुला नवस्वारिकाः।

... ... नित्रपले सिक्थतकक कृष्णा तु पट्रपछा ॥ २८

180. PRASAT TOR STELE INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN VII, Dated 1111 (or 1117).

The inscription was edited by Coedes (IC. 227). Prasat Tor is the name of a temple in the Province of Siem Rap. The inscription contains 61 verses, the metres being S/oka (14, 30); $Indravajr\bar{a}$ (7, 13, 15, 17, 18, 27, 29, 61); $Upaj\bar{a}ti$ (6, 8, 16, 23, 48, 52); $Vainsasth\bar{a}$ (22); $Vainsasth\bar{a}$ (1-5, 9-12, 19-21, 24-26, 28, 31-36, 46-47,

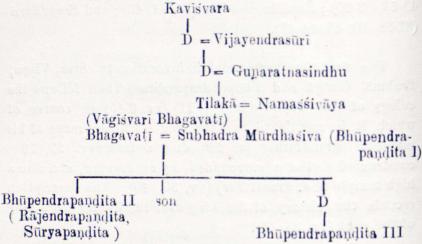
I, This is probably identical with v. 38 of Say-fong Inscription.

49-51, 53-60); Šārdūlavikrīdita (39, 41, 43); and Sragdharā (37-38, 40, 42, 44-45).

The first five verses contain invocation to Siva, Viṣṇu, Brahmā, Gaṅgā and Bhūpendrapaṇḍita. Then follows the eulogy of king Jaya-varman (VII) (vv. 6-45) in course of which it is mentioned that the king set up an image of his maternal grandfather (v. 25), dug a tank (vv. 27, 39), constructed a vihāra surrounded by an āśrama, and also a high temple (i. e. Prasat Tor) (vv. 36, 40). The inscription records the victory of the king over the Chams and a king of the west (vv. 35, 45).

The inscription then gives the history of the family to record whose foundations is its main object. Namaśśivāya and Vāgīśvarī Bhagavatī (mentioned in Ins. No. 173) had a son who recieved the title Bhūpendrasūri or Bhupendrapandita and held the office of the Inspector of magistrates during the reigns of Jayavarman VI, Dharanindra varman I and Sürya-varman II. He had at least two sons, born at Kuśasthali, and a daughter. The elder son, whose mother was Bhagavatī, at first recieved the title Bhupendrapandita, like his father, and then those of Rajendrapandita and Sūryapandita. He held the office of Sabhapati in the reign of Surya-varman II. The younger son whose name is not mentioned was a musician. The daughter had a son who also bore the title Bhūpendrapandita and held the office of Sabhyādhipa (chief of the magistrates?) in the reign of Jaya-varman VII. This Bhapendrapandita III is the author of this inscription, the object of which is to record the religions endowments of the family (vv. 49, 57, 59).

As noted above, the family of donors is mentioned in Ins. No. 173. With the help of that inscription we can draw the following genealogy of this family of learned Brāhmaņas.

The date of the inscription is given in v. 61 as $r\bar{u}pa$ (1), eka (1), candra (1), adri (7). Under normal rules of interpretation, this would mean 7111, —which is of course impossible. It has therefore been suggested that either we take the figures as they stand resulting in the date 1117, or take adri in the sense of $\sup_{\text{Indira candal Nakonal}} (=1)$ and construe the date as 1111 Saka.

Text

ж.

यस्याप्यचित्प्रकृतितः प्रकृतिगु णात्मा श्रोणीपतेरिव तरोभिर जाद्ययोनिः । सब्वेत्र सा भवति वस्तुचयाय पश्चात् तन्नन्नमीमि जगतां पतिमीशमीड्यं ।। १

वन्दे कुशेशयदृशं सदृशं शिवेन संप्रत्ययेन महतां महसां महिन्ना। अर्ह्वेन्दुधारिवपुषासुरसाधितेन प्रापास्विकाङ्गमिव यस्य शरीरमेक्यम्॥ २

अम्भोजभूर्मुवि विधाति विभाभिगाभि-वैदेशतुर्भिरपि भूतपतेरधीतैः । येन व्यधायि निजसमाविवादकाछे विष्णोरधोगतिरधोवदनैर्युधास्राम् ॥ ३ गङ्गामुमाभयिययेव शशाङ्कमौलिः कौटीरकोटरवने गहने निलीनाम्। नाशङ्कितन्यमुरपूर्व्वसुरप्रवेशे निर्भीतिमत्रकुशलां प्रणमन्तु मृद्ध्यी ॥ ४

भूपेन्द्रपण्डितपदं मुनिमस्तकालि-मालानतं कजिमव प्रणमन्तु सन्तः। सङ्सारसिन्धुभुवनोद्धरणाय गुह्य-टीकापथा यदकरोद् यमसद्म शून्यम्।। ५

रक्षत्मु शकादिषु राजमूर्त्या वृषं समीक्ष्य क्षतमिङ्कमङ्गात् । जातश् शिवश् श्रीजयवम्मदेवो राजा ररक्षानिशमक्षताङ्गम् ॥ ६

कान्तं वपुः कोशालमम्बीर्यः पृव्वावनीनद्राद्धिकं यदीयम् । तीत्रं सहस्राभितपः कृतं किः। शास्त्रान्तरेणाप्युत तत् कृतं स्यात् ॥ ७

यो भूतिभूतो समदृष्टिरुद्यन् वृषस्थितो गोत्रवरप्रतीतः। दुग्गीगमेक्षी भुवनप्रतीक्ष्यस् सुरुक्षितो भूतपतिः प्रतीण्णैः॥ ८

नैकं वृषस्य पदमस्थिरमेटा यं प्राङ्-नीत्यौषधेन सुदृढ़ं पुनराप भङ्गम् । अङ्कित्रयं क्षतमनेकनरेन्द्रदोषात् तेन स्म रोहतितरामचिरेण मन्ये ॥ ६

लक्ष्मीः पतिं समुपगृहितुमादता यं मृद्धीभिषिक्तनृपतीन् वत विस्मरन्ती । आलिङ्कने रणमुखेऽनुकिरत्किणत्वा-च्छस्त्राहतौ शतदृशं स्मरति स्म शक्रम् ॥ १० एकान्तकान्तकुमुमायुधकान्तिकामात् कामं द्विषन्तमदहन्तु पुरा न रोपात्। भूतस् स यो हि भुवने भुवनप्रतीतं रूपं स्मरस्य सक्छन्तदृछं बभार ॥ ११

स्थानेतरां मनसिजो भुवि जायमानो यो योषितो व्यद्हदक्षिनिपातवाणैः। पूर्वित्र यद् युवतिहेतुबृहद्विपत्ति-मर्द्धन्दुशेखरधृतोऽन्वभवत् स निन्द्याम् ॥ १२

तापी कलाशो गिरिरनध्रशायी तेजस्विनञ्जे त् तिमनं समीक्ष्य । निर्व्वाणमाया इति कान्दिशीक-श्चारानुनीतः क्षितिपालराशिः ॥ १३

कामोऽपि मकरा रूढ़ो यत्कान्त्युत्कीर्त्तिनीरधौ । अगाधे केवलं मग्नी यदनङ्गो महत्तरः ॥ १४

व्यक्तित्वा स्वाप्ति विष्युक्तिम् स्वाप्ति विष्युक्तिस्य स्वाप्ति विष्युक्तिस्य स्वाप्ति विष्युक्ति स्वाप्ति विष्युक्ति स्वाप्ति विष्युक्ति स्वाप्ति विषयि स्वाप्ति स्वापति स्वाप्ति स्वापति स्वाप्ति स्वापति स्वाप्ति स्वापति स्वापत

यं संप्रधार्यात्मभुवा न तस्य स्तुतिनं कामस्य तिरस्कृतिश्च। य एककत्तीकळुपस्मरस्य तस्यानवद्यस्य पुनस् स्तुनोऽभृत्॥ १६

चन्द्रेण चूतेन मधो रसेन सार्द्धङ्गतोऽस्मीह इतीव कामः। योऽभूर्¹ हियाग्निं प्रविशन् मुखेन्दुः पाण्यिङ्क चूत्रस् श्वसनाप्रगन्धः॥ १७ दिष्ट्यार्जु नश्चाक्ष्यवाणतृणो रामश्च हन्त स्वयमागतेषुः। यस्याहतारे रण एकवाण-गत्यैव किं भूरिशरेण शङ्के॥ १८

दोर्दण्डदण्डदलितद्विरदेन्द्रदन्त-क्षोदैर्व्वलक्षितसमम्बद्यव्विकीर्णैः । कप्पूरचूण्णीनचयैरिव चर्च्चितो यो लक्ष्म्या रती रतिगृहोपमयुद्धरङ्गे ॥ १९

भूभ्द्यशःपरिमितार्थमजाण्डखारी
स्त्रष्ट्रा कृता तद्नु तद्यशसि प्रदत्ता ।
यत्रैव यत्र तु महाण्डमतीतकीर्त्ती
मानं परिङ्किमिव तेन मुद्दा प्रदेयम् ॥ २०

यस्याध्वरोद्ध्रिवसारितधूम्रधूमो वात्योद्धृतोस्तरवृत्तवपुर्व्विरेजे । वाहुद्देरेरिव हरन्कनकाण्डमृद्धें यत्कीर्त्तिपीडितकृशार्जितकीर्त्तिहारे ॥ २१

मरुत्समुद्धतसुवृत्तविष्ठहः² गवां वृहत्कोटिरुपद्रवान्तकः। यद्ध्वरे घूमगणः।करो यथा धृशोरुगोवर्द्धनपर्व्वतो हरेः॥ २२

अमृत्तिरेकापि यदीयकीर्त्ति-व्विभुस् समस्ता सुहदाननस्था। सन्दश्यमानेव जनैरनेका काळो यथोपाधिविशेषसंस्थः॥ २३

^{1.} Coedes suggests विवलिक्ति, but perhaps the adding of हुकार is not necessary.

^{2.} Read of sugi !

यद् द्वाव्यमानिरिप्यो नतु सावकाशा रन्ध्रे हरेर्हरिगणाश्च गृहेपु तेपाम्। श्रीश्चात्र किञ्चिद्वकाशपरं(दं) परेषां वाध।ङ्कमिष्यद्भवन्न तदीयराज्ये ॥ २४

क्षोण्यामिमामनुषमां प्रतिमां सुवर्णां स्वर्गस्वकीयजननीजनकानुसारीम् । योऽस्थापयद् विविधभोगचयैरपूर्वेः काष्टामुखेषु च समं स्वयशःप्रतानम् ॥ २४

गौरीगुरुम्मद्रसमः कनकाङ्गकान्ते-रीशाहितात्मजनया महिमानमाप । मत्वेति मेरुरमछान् तनुजान्नु कीर्त्तिः स्वण्णाद्रिमृर्त्तिरदिशन्नुपतौ महेशे ॥ २६

दैर्घ्यण गम्भीरतया प्रथिम्ना नैवास्य वाषी जस्यीयमाना । आकीर्णकार्त्तस्वरमप्रविम्वै -^{centre for the Arts} रोट्योग्निमूनैरपि मध्यदृष्टैः ॥ २७

यत्राश्वसंहतिसमानतया मया सा संज्ञासमाश्व इति न प्रतिमन्यमाना । त्याज्या न सा त्रिभुवनप्रथिता कथन्नु सार्थेति सप्त तुरगा रविणानिबद्धाः ॥ २८

राजन्यकन्या विभवोपनीता रुक्ष्मीसमास् सन्ति सहस्रसंख्याः। अन्योन्यदेशोचितशिल्पभेदः वेषा रुषा यास् सदृशाः वभृतः॥ २९

वातोद्धृतो ध्वजस्तस्य लक्ष्मीकर इवाप्रतः। ततो मा गा इत इति स्वस्त्रीणां विनिवृत्तये॥ ३० आकीर्णकेतनगणैर्गगणोहसद्भि-स्तारा रराज सुतरामिव ध्मकेतुः। आसंसितक्षितिशुभा¹ न शुभेतराड्या संटक्ष्यते स्म जलकेतुरशङ्कि शङ्को।। ३१

नीहेन्द्रनीलमणिनीरजरागराशि-रोचिष्परिस्फुरितमण्डितमण्डलेन । क्रीड़ागृहे द्युमणिनेव विवण्णभाव-भाजाधयो नु गणकस्य मुहुः क्रियन्ते ॥ ३२

डरादृहद्विततकीर्त्तिसुरद्भुमेण दानाम्बु यस्य सवने जलधीयमानम् । उद्भतभूरिविबुधाद्भतभूतिभूम्ना नेयत्तयाधिकतया जलधेर्दवीयः ॥ ३३

सर्व्वानवद्यवद्नप्रकृतावसत्यां स्वेनानुकृषवपुषि द्यपतिः प्रशक्तः² । ^{Indira Gindhi National} अन्यासु यत्र वनितासु यदि प्रयातः कान्तारतिं स्म नु परासु निराकरोति ॥ ३४

स्वल्पीक्रनापि वसुधा वसुधाधिपेन चाम्पेश्वरप्रहितचाम्पपुरैर्नवीनैः। कीर्त्तप्रानया वत तदुत्थितया महत्या ब्रह्माण्डमेव सुतनक्रतमद्य मन्ये।। ३४

येनाश्रमा विरचिताः परितो विहारं ये नित्यहूतपुरुहूतपुरस्सरेण । अच्छित्रसन्ततमखे सुखिना सुरेण केनाहृता इच चिरं स्थितये युटोकाः ॥ ३६

^{1.} Read ग्राशंसितः।

^{2.} The engraver originally wrote प्रशन्तः । Perhaps ve would read प्रसन्तः ।

सप्तार्च्चिवहायारे विधिसततहतो येन मन्त्रीः प्रयुक्तीः म्मेंध्येनाभृतपूर्वेण विविधहविषापि प्रहृष्यस्यतीव । पूर्वत्रापृर्वमाशुप्रहितहितहविमेन्द्पासस्य मनत्रात् कृत्स्रं कृष्णार्जुनाभ्यां प्रियमधिकमसौ खाण्डवे नो चखाद ॥ ३७ यामिन्यां यामतुर्ग्यः प्रथितपृथुवनो यत्र हर्म्याप्रशृङ्गे नो चञ्चज्ञारुचामीकरचमरकचश्रन्द्रविम्बान्तिकृत्वात् । ~~अन्त~~स्थानस्थितेन्द्रप्रमुखमखभुजामन्यजायारतानाम् अन्यत्राशङ्कनात् काचिद्रतिरपरा रागिणान्नाप चित्ते ॥ ३८ यत्र स्त्रीस्तनचारुचन्दनरुचा ग्रुश्नस्तटाकोऽधिको रोधोरोषितरैचयो हरजटागङ्गेव भूम्युद्धता । यङ्कहोलकरैविवलुपललनालीलाललामं भृशं सा कान्ता प्रतिताड़येत् कुचकुळै:-पीनैरहो विप्रहः ॥ ३९ उच्चेर्युत्या समुद्यन् भुवनमधूरयन् गौरपचाधिकान्तो विश्रान्तभ्राम्यद्भभ्रमरपरिचितः कन्टकेनाचिताङ्गः। प्रांगुप्रासाद एपोऽपरमिव कम्छं छक्षिता छीनछक्ष्मीस् सृष्टं सृष्ट्रा यथार्थं भवति रचितये श्रीसपत्न्या धरण्याः ॥ ४० गन्धव्वी दिवि गायति सम सुयशो यस्याध्वरोत्थं मुदा राजन्यः करमार्द्वोपजनितङ्कान्त्युत्थितङ्कामिनी । द्विट्क्षत्रश्च यथापराघदमजननो वैपरीत्यं कचित् प्रायो गीतिमभीप्सितां स्वरकलाङ्गायन्ति लोका भृशम्॥ ४१ यत्कीर्त्त्यां वागुरायामिव भुवि विततायाङ्गता राजसिंहा दम्या ये दुईमा येन सपदि सुदमास् स्वस्थिति सुष्ठु नीताः । मन्दौजोवागुरायान्नभिस कजदुवा त्वेकमेनं समीक्ष्य तान् त्यक्तवा प्रीद्ये¹ऽद्यापि ननु खलु कृतस्² साधनं मोचनभ्व ॥ ४२ भूतो भूतिगणं भृशं विधुतमो होमार्चितश् शङ्करश् श्रेयो गोत्रवरो महानसमसहृष्टिभवो जातवान् । कुर्व्वन् विप्रमदं समस्तविबुधे निर्व्वाणदाय्यच्युतः पद्मद्धिश्चतुराननो विधिरयन्देवत्रयात्मा स्फुटम् ॥ ४३

घूमानां संख्यया स्याद् यदि घनमहिमा मेघ एकोऽध्वराणां घूमप्रारभ्यमाणो नवसरिवदरो यस्य चैकाण्णंवस्य । तोयादाने क्षणेन दुहिणकृत इव स्थूलकोशोऽतिरेकस् साद्धे सब्वात्मना सन्मणिविसररुचो शङ्कि संरक्षणार्थम् ॥ ४४ उत्कृतक्षत्रमाजौ भृगुजमितविलं विक्रमेणाभिजित्य द्वाग् योऽधःकृत्य तेजस्विनमिनमपरं पूरिताशासमृहः । श्रीभक्तां शङ्कचक्रासिशरवसुमतीशक्तिचापाङ्कपाणि-घोत्रीं शत्रष्वधीनामहरदकुटिलोऽधश्चकाराज्जनेत्रम् ॥ ४४

> वागीश्वरी भगवती भगवान शिवश्व शङ्के यदीयजननीजनकावभूताम्। वागीश्चरी भगवतीति नमश्शिवाय-नामी(मने)श्वरेण विहितं कृपयानयोयत् ॥ ४६ सिद्धान्ततककंमुनिसम्मतशब्दशास्त्र-वेदार्थपञ्चजलधीन पिवति सम हद्यम्। पीतोज्ञिमतंकसरितामपतिराश्च ताव-जिजहाय किङ्किल ने कुम्मभवोऽपि यस्मिन् ॥ ४७ राज्यस्थितश् श्रीजयवम्मदेव-स्ततः परं श्रीधरणीन्द्रवम्भा। श्रीसूर्यवर्माथ नृपे त्रये श्री-भूपेन्द्रसूरिः किल सभ्यद्शी ॥ ४८ लिङ्कं परं प्रतिकृति स्वयमेव सम्यग भूपेन्द्रदेश इह यस समतिष्ठिपत् प्राक्। पुण्याय लोकनिकरस्य ततः परं स स्वयात एष सुरमन्दिरपावनार्थम् ॥ ४६ श्रीसूर्य्यपण्डितसभापतिरात्मजशु श्री-भूपेन्द्रपण्डितगुरोः कुलपद्मसूर्यः। श्रीसूर्य्यवर्मनृषतेः प्रवरो वरोऽसौ सौस्नातिकोऽनवरतन्तृपतीन्द्रभृत्यै ॥ ५०

^{1.} Read भारतनेत्रम्।

^{2.} नृपत्रमे would be a better reading.

भूषेन्द्रपण्डितसभापतिरीश्वराद् यो राजेन्द्रपण्डितसभापतिनाम लब्धा । श्रीसूर्य्यपण्डितसभापतिनाम पश्चाद् एवंविधैविजितपृथ्वेगुरुर्यशोभिः ॥ ४१

स्द्राङ्शजातश् शितिकेशभाग् यो भाग्यो भवोषासकबृद्धपुत्रः । अजातशत्रुः कुळदीप्रदीषस् सुते पि सामान्यसमानदोषः ॥ ४२

एकूनविङ्शतिवयो जनकाप्तविद्यो विद् यस् सुधर्मानिरतो निरतं वदन्यः । विश्वस्भरापतिगुणज्ञतया सुवर्ण-यानोपवीतफलकव्यजनैव्यंभूषि ॥ ५३

योग्यो विचारकगुरुगुँ हकोटिहोम-होता सभापतिगुरुगुँणरत्नपाच्चम् । शास्त्रीयलौकिकपदेव्यवहारमार्गो स्थेयोकृतोऽवनिमुजा किल सूक्ष्मदर्शी ॥ ५४

रैरत्नभूषणकरङ्कसुवर्णदोलां दोर्भ्यां दिदेश गिरिशे प्रणयात्तयोर्थः । आजन्मजन्मविधिवज्जपहोमसोम– यागादिकम्मेपल्लमाचरितश्च पित्रोः ॥ ५५

यस्यानुबन्धकविकुञ्जरसंकुलेऽस्मिन् प्रामे महर्द्धिविभवे च कुशस्थलीति । सञ्जात एवमनुजः प्रणवोषगीतो भद्रेश्वरार्चनविधी गिरिशप्रयुक्तः ॥ ४६

अस्थापयद् भगवती जननी सती श्री-भूपेन्द्रपण्डितपितुः पद्पाङ्गमुलब्ध्ये । श्रीसूर्य्यपण्डितसभापतिरात्मरूपं भक्तेत्रतयोस् सहकलत्रमतिष्ठिपद् यः ॥ ५७ रेराशिरत्ररजतत्रपुताब्रहोह-कंसद्विपेन्द्रभूषभेन्द्रधराश्वदासम 1 श्रीसूर्य्यपण्डितसभापतिरीश्वरेऽदा-दस्मिन प्रतिष्ठितविधी प्रणयेन पित्रीः ॥ ४८ योऽस्थापयत प्रतिकृतिं विभवेन मित्रो²-र्गीब्बीणमन्दिरसखापु(पू)रच्तमूछे। यामे सवर्णगजरत्ररसाश्वताम्र-तारन्ततार तरसा गिरिशेष तेषु ॥ ४६ श्रीसुर्यपण्डितसभापतिभागिनेयो योऽम्रस सभापतिरनन्तरमेव नप्ता। भूपेन्द्रपण्डितगुरोस् स कुशस्थलीश्री-भूषेन्द्रपण्डित इति प्रथितो रसायाम ॥ ६० सभ्याधिपश श्रीजयवस्मंदेव-राज्ञो जयादित्यपुरे पराद्धीत । श्रीसूर्यमुरियंशसे प्रशस्तं रूपेकचन्दादिभिराचकार ॥ Eश

No. 181. PRASAT CRUN STELAE INSCRIPTIONS OF JAYA-VARMAN VII.

These inscriptions are engraved on four stelae found at the four angles of the wall of enclosure round Angkor Thom. These inscriptions have not been edited, but extracts from them have been quoted by Coedes (BEFEO, XXVIII, 86 ff; XXIX. 306-7). The inscriptions on the stelae at the north-west and south-west angle contain the genealogy and eulogy of king Jaya-varman VII. That of the south-west gives, in addition, some important historical information. First, it refers to the unification of Campā and Kambuja, and compares the wall (of Angkor Thom) and the ditch surrounding it respectively with a hill (Jayagiri)

^{2.} Read [q] 1

touching the sky and a tank (Jayasindhu) touching the lower world (cf. Text A). The inscription on the stele at the south-east angle describes the ditch as Jayasindhu (Text B). The inscription on the stele at the north-east angle describes Jaya-varman VII as a newly married husband taking possession of his capital Yaśodharapuri like a bride (Text C). From these extracts Coedes concludes that the object of these inscriptions was to record the foundation of Angkor Thom, as a capital city, with wall and ditches, by Jaya-varman VII.

The other extract (Text D) from the inscription on the stele at the south-west angle refers to the defeat of Dharan-indra-varman by Sūrya-varman, of Yaśo-varman by Tribhuvanāditya, and of the latter by Jaya-varman VII, and to the fortifications made by the last-named king.

एकीकृते भृगुजकम्बुजभूमिभागे ।।
विलिसतक ... व्यालिखच्लृङ्ग एको
भुजगसदनसङ्गागादतान्या पि तेन ।
अनुकुरुत इमे ते निर्मिते श्रोमहाश्रीजयगिरिजयसिन्धू तदृहत्कीर्तिकोटीम् ।।

TEXT B

तेन श्रीजयसिन्धुशैळपरिखा दुग्धाव्धिशु ...

TEXTC

योग्या यशोधरपुरी।मणिसौधभूषा येनोत्सुका कुलभवा जयसिन्धुवस्त्रा। शृद्धोत्सवे ततविकासियशोविताने इस्ताहृता भुवनसौद्ध्यसुतोद्भवाय।। D

पूर्वं श्रीधरणीन्द्रवर्मन् प्रतेश् श्रीसूर्यवर्मा विना
रक्षां राज्यमहर्युधैव जगृहे भर्त्यशोवर्मणः।
... आ दैत्यतमोजयात् त्रिभुवनादित्यश्च तस्मादिष्
चार्म्पेन्द्रो जयइन्द्रवर्माविदितो वीर्यावलेपादिति।।
श्रुत्वा श्रीजयवर्मदेवनृपतिर्वे त्तिन्नृपाणामिमाम्
एनं ... रणे।
कृत्वाह्यामवनीमनूनविभवेर्दुगांश्च वप्रादिकां
... भावीश्वरानत्रवीत्।।

No. 182. THE PHIMANAKA INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN VII.

The inscription was originally edited by Finot (BEFEO, XXV. 372), and re-edited by Coedes (IC, II. 161). It is engraved on a stell found under the foundations of the building, known as an hammanaks, in Angkor Thom. The stell being broken into fragments, the inscription has been very badly damaged. It contains 102 Sanskrit verses.

The metres are :

Indravajrā, Upendravajrā, Upajāti: vv. 1, 3-5, 7-9, 29-90, 96, 100.

Vamsasthā: 2, 97-99.

Vasantatilakā: 6, 95, 101, 102.

Śloka: 10-28, 91-94.

After an invocation to Trikāya, Buddha, and Lokeśvara, in 3 verses, and eulogy of king Jaya-varman VII, the inscription refers to his first queen, of whose name only the last two letters devī have been preserved. Most probably she was Jayarājadevī mentioned in v. 96. She died before her husband who then married her elder sister Indradevī. These two queens were the grand-daughters of a Brāhmaṇa named Rudra-varman and Rājendralakṣmī. The first queen had received her education from her elder sister Indradevī, the second queen, who was

a pious Buddhist, and as learned as beautiful. Indradevi taught the Buddhist nuns of the convents of Nagendratunga, Tilakottara, and Narendraśrama. The present inscription, composed by her, undoubtedly testifies to her scholarship, specially knowledge of Sanskrit. It is essentially an eulogy of her younger sister and a record of her life and pious works.

The inscription mentions one Indra-varman, with the epithet 'Lavodayeśa',' who was willing to take to asceticism, but was dissuaded from this course by the queen on the ground that it will be merely repeating (what she had done) (v 57). This shows that the two were intimately connected, but, on account of the lacunae in the inscription, the relationship between the two cannot be ascertained

The inscription refers to an expedition of Jaya-varman to Vijaya (the capital of Campā) and the invasion of Kambuja by the presumptuous king of Campā. Jaya Indravarman, which was followed by the conquest of Vijaya by the Kambujas. Allusion is also made to the conquest of Campā by Yaśo-varman. A'ccording to Finot's interpretation of v. 79 Yaśo-varman killed the king of Campā, but the probability rather is that it refers to the fact that Jaya Indra-varman killed the king of Kambuja. The lacunae in the inscription prevent us from drawing up a connected account of the war between Kambuja and Campā and coming to a definite conclusion on these doubtful points. Coedes interprets the relevant verses differently and relates the events, to be deduced from them, somewhat as follows:—

Jaya-varman (before he became king) led the invasion of Campā, but hearing of revolution against the king of Kambuja, Yaso-varman II (v. 65), he hurriedly returned to Kambuja². Then follows the death of Yaso-varman II

^{1.} But the word may be a mistake for लड्बोर्येश which is usually applied to kings.

^{2.} For the rebellion of. No. 183,

(v. 66), the patience of Jaya-varman and his queen during the reign of a usurper (v. 69), and finally the victory of Jaya-varman against the Chams and his coronation (v. 70).

When Jaya-varman first went to Campā, his wife Jaya-rājadevī showd her conjugal fidelity by performing hard austerities of diverse types and of long duration (vv. 40-58). She was then initiated to Buddhism by her e'der sister (vv. 69-70). It seems she performed a ceremony by which she could see before her the image of her absent husband (vv. 61-64). When her husband returned, she increased her pious and charitable works (vv. 71-93). These included a dramatic performance, the plot of which was drawn from the Jātakas (v. 73), and which was acted by a body of nuns recruited from cast-away girls (vv. 79-80). She made a series of magnificent gifts to the principal temples of the kingdom (vv. 81-91), and installed a large number of statues of his parents, relations and friends (vv. 92-93).

After her death (v. 94) her elder sister succeeded her in the favour of the kingure (v. 95, 100) who asked her to teach the Buddhist doctrine in various convents (vv. 98-99), as noted above.

TEXT

श्रीधर्मकायक्षनयन् य एकस
स[म्भोग]निम्माणतनुश्चतुर्धा।
भिन्नोऽधिमोक्षेस् सुगतादिशाम्यात्
साध्य[न्तमी]डे जगदेककायम्॥ १
जिनाय शाक्येश्वरसञ्बंवेदिने
यथार्थ ... दते प्रकुव्वंते।
जगद्धितं सङ्घमभेद्यमानसन्
त्रिभिन्न ... फलात्मने नमः॥ २
लोकेश्वरो लोकहितानुलोमो
लोकान् स्व हु... ... दंधद् यः।
वा(व)लाहकाश्वोऽिध्यातावहश्च
नानाप ... सुत्रां वि भाति॥ ३

भोक्तुं भुवं श्रीधरणीन्द्रवर्मः -देवोद्भवश् श्रीजयवर्मदेवः । स मातरि श्रीजयराजचुड़ा-मणौ जयादित्यपुरेश्वरायाम् ॥ ४

वेदाम्बरैकेन्दुभिराप्तराज्यो वित्तो यशोभिस् स नरेन्द्रवर्धः । कलङ्कमुक्तेन्द्रकलाभिरामै-म्मुक्ता[कला|पैरिव दिग्वधूनाम् ॥ ४

विद्विड्द्विपेन्द्रविनतोन्नतद्ग्तसन्धेस् सौंख्यं स्प्रशन् रणरतौ क्षणपातितारिः। यो नापतत् सुखमलं रमणी नवोढ़ां संप्राप्तवानिव विहीनकलावकाशाम्॥ है

विशोष्य दृष्टि(ष्ट्या)द्विपतां हृद्म्यु-राशिं कृती यो जनमानसानि । संपूर्यं छोकार्थविधानदीप्तभाव तृष्णाग्नितप्तस् स्म सद्दाधिशेते ॥ ७

जित्वा समरं यस् स्ववपुर्गुणेन कान्तेन कान्ताहृद्यं प्रविष्टः । नूनं स्मरस्यास्पद्मित्यवेक्ष्य तस्यापि ... ... प्रति साभिलाषः ॥ ८

मनोश्वयोर्घ्यस्य जिनप्रयाणे वि ... ततोर्न भेदः। भेदोऽतिदूरन्नगरागमे तु ... ... पुरमापदश्वः॥ ह

सृत्रज्ञो यस् समाहारादस ... सने ।
साधूपकारिभावाच सृत्रक ... हसत् ॥ १०
लक्ष्म्याकुष्टो मदो यस्य विद्यया व ... ।
तेजसा स घृणेनेव नीतो हस्त्य ... कान् ॥ ११

ऊर्द्धमुद्धेङ्गता यस्य कीर्त्तिमाला प्रभास्वरा। बभौ मुहेन्द्रियान् देवान् बोधयन्तीव ... यान् ॥ १२ सहस्रदर्शनः प्राप्तो लोकपालै ... तैः। तेजोनुजेन यो दुष्टदैत्येषु दम(नं व्य)धात् ॥ १३ वृषियो महाक्षेत्रवीजारोपसमुत्सुकः। क्षेत्रीभृतां भवश्वके यो दोदेण्डपु ण्ये हिं है: ॥ १४ यस्य प्रजापतेश् श्रत्या समृत्या सुप्र ... ...। वेधोमनुभ्यामाधिक्यं सकला मेदि[नी गता] ॥ १४ निबद्धा यः कृतयुगं गोपु कु ... ...। कर्कशं युगमुत्सृज्य क्षेत्र ... ... ।। १६ अनेकोष्रपुरिकत्वा दय .... । रुषा दहन्तन्त्रिपुरआहा ... ... ।। १७ कीर्त्तिर्दिश्च स्वयं याताः पत्युका National ... ... । श्रीस सत्स्वनुज्ञया योऽस्याः कीर्त्या ... ... ॥ १८ ध्वस्तभूभृच्छिरोरब्रद्यतिः पादन[खांशुभिः]। भास्त्रान् स्वभासा योऽर्केन्द्रदीप्तं मेरुमिवाह[सत्] ॥ १६ वशीकृताक्ष्म् सद्राज्यो दुर्योधननृपाग ...। उक्तो युधिष्ठिराच्छे ष्ठो यो ललज्ज नताननः ॥ २० स्रष्टुः कामोऽभिरामोऽपि समायो मे पि मम्मीभत्। इतीव वीतमायो यः सृष्टः सृष्टा मनोरमः ॥ २१ त्यक्तास्त्रवित्तवृनदस्य यथार्थन् द्विषद्धिषु । तृप्तिन यस्य दहशे यथैषान् दिश्च धावताम्।। २२ द्रवीकृत्य द्विषत्कंसं देवविम्बे निधाय यः। देवरूपस्थितिं कुर्वन ... ... व्यधात्।। २३ विरोधप्रशमे रक्ते ... रुपस्थितः। युयुत्सुदैत्येर्युद्धं यो जहा[सै]व हरिं सदा ॥ २४

सर्वेक्ष्मां रक्षयन् पुण्यैः पुरुषायुषमानुषाम् । न केवलं किलं सर्वान् युयुत्सूनिष योऽजयत् ॥ २४

भूमिर्भूर्यातपत्रे पि पूर्व्वराज्येऽतितापभाक्। चित्रमेकातपत्रे यद् यद्वाज्ये तापमत्यज्ञत्॥ २६

Vv. 27-52 are too damaged to be reproduced. Only a few verses of importance are quoted below.

तस्याभव[च्छ्रीजयराजदे वी
नामाप्रदेवी।
सौन्दर्यगशिरन
सृष्टिं परां य ॥ ३०
यस्यास् सुमा[ता]
ਕਾਰ ਜਿਵਾ ਅਤਿ
[भी] रुद्रवर्म [[पितामहा] [पि]तामही आतार for the Arter !! ३३
Indira Gandhi National
[14] (1146) State of the area   11 55
मातामहः
बित्र।
[रा] जेन्द्र २ १६ वर्ष
[माताम]ही व म ३४
[
राजेन्द्रलक्ष्म्य।
··· ··· ··· ··· II ३४
सा नाथभिकता]।
वाब्पे ।। 8३
श्री इन्द्र[देव्य]मभवा च गङ्गा। ४७
सा भर्तः
यद् यत्तपो दुष्करम् मच्छैः।
चक्रे सिद्धम्
अभ्यस्तिमिष्टं सुलभं हि रैः ॥ ५०
Bon 16 4: 11 80

रामप्र ... ... रेण रामं प्राप्तां वियक्ताञ्च सं ... सीताम्। प्रियप्र ... ... यथोमा वियङ्गता स्यामिति ... स्था ॥ ५१ लावण्य ... •• तपोभिस्तप्रामनष्टामविवर्जित ...। साध्ये दरा ... सन्तस समस्तान गणय ... सीख्यम् ॥ ५२ ... कमप्रवीर्ज संवर्द्ध्यमानं मतिकालवृष्ट्या । कर्म ... प्लं समापद् त्रतकशितातमा ॥ ५३ व्र ... ... इमा चरन्ती ... महानवस्यां पथि सा चचार। तपः ... याता संदर्शयन्ती चरितं सतीनाम् ॥ ५४ तदा ... मदोऽस्या जटापिधानं हतवान् करेण। Indira Gandhi National Centre for A A A A प्राकाशयद यानम्पाहितेष्टम् ॥ ५५ ... ... गमनं समीपं ज्ञात्वापि सा व्यक्ततपःसमृद्ध्या ।

> ... ... तीन्द्रवस्मा लवोदयेशो¹ लववद्विनीतः। ... तपश्चरिष्य(ध्यं)-न्त(स्त)या निषिद्धः पुनक्कदोषात् ॥ ५७

कृत्यं हि चित्ते महतान्न संपत् ॥ ५६

... वि प्रवेदे

^{1.} May be a mistake for लड्योदयेश which also suits the metre (see Introductory remarks).

तपोप्रवृक्षे सुनिमित्तपुष्पन्तां प्राप्नुवन्तीं समुपेत्य भृत्याः ।
... यागमादादिपदश्वनन्या
निन्युर्यथावद् वितताध्वशोभाः ॥ ६८
श्रीइन्द्रदेव्यप्रभवानुशिष्टा
बुद्धं प्रियं साध्यमवेक्षमाना ।
(दुःखा)म्बुतापानलमध्यवर्त्तिवत्मांचरत् सा सुगतस्य शान्तम् ॥ ६९

... क्षचिन्ता गजरूपबुद्धं
पुरा जटाच्छादनमाहरन्तम् ।
... कर्षणोत्कम्
पुननयन्तं स्वपथं ववन्दे ॥ ६०

... ... व ज्वलन्तं वह्निं समीक्ष्याप्रिगृहे तमेव। Indira Gandhi National ... entre see the श्रव

विगण्यमानामगमत् सुसिद्धिम् ॥ ६१

... ... भ्यमानं
भीष्मातिकान्तं प्रियमेव साक्षात्।
... ... दुःखं
सुखायमानं स्मरणे प्रपेदे ॥ ६२

... ... देशं भर्त्रायता स्पर्छं मिवाप्नुवन्ती । ... ... भासा सन्दर्शितातमा श्चितिदेवतेव ॥ ६३

पुण्येन सा भत्रै नितान्तभक्त्या।
... ... स्वानि
शश्चद् ययाचे प्रणिधानशक्त्या ॥ ६४

... य शोवममं ... र्ष-र्भृत्येन राज्योदयतत्परेण। ... तेऽत्याश्च नराधिपन्तं राजोपकुर्वन् विजयान्निवृत्तः ॥ ६४ ... तोऽप्याहतजीवराज्ये प्राक श्रीयशोवममन्षे त तेन। ... ... कारो दुरितातिगुञ्ज्यां-स्त्राणे भवः कालमुदीक्ष्य तस्थी ॥ ६६ ... वेव प्रतिलभ्य यत्ने-र्नाथं श्रमान त्यक्तवती सुदिव्या। ... [समु]द्धरिष्यन्तमिमान्निमग्ना-मापत्पयोधौ क्षितिमभ्यकाङक्षत् ॥ ६७ ... व स श्रीजयइन्द्रवस्मा चाम्पेश्वरो रावणवत् प्रमत्तः। ... ... भानौ रथनीतसैन्यो योद्धक्तो द्योसमकम्बुदैशीम्।। ६८ ... ... दा दक्षिणदिकस्थितेन यमेन दुष्टे रविणा च शीते। ... ... गों युधि संप्रहीतुं विपाकयुक्तन्तृपतिं बबाधे ॥ ६६ ... ... यत्नैस्तरणैरपार-वीराम्बुधिन्तं समरे विजित्य। [लब्धाभिषे]को विजयादिजित्या भवं विश्रद्वां व्रभुजे स्तवाच्याम्।। ७० णीशे महिषी ... सा सम्पत्त्रकर्षः कृतपुण्यभारा। ... सर्व्जनेषु ... फलप्रद्रा तेषु जगद्धितोत्का ॥ ७१

^{1.} Or ... मा नौरथनीतसेन्यो ।

... ... सुतशेनि ...
गङ्गामिव प्राप्तनृपेन्द्रनाथा ।
... द्यधिकप्रदानवृष्ट्याभिपूर्णामकरोत्कृतज्ञा ॥ ७२

त ... ... बद् त्रतश्च बौद्धं फल्लं साप्तवती च साक्षात्। तपो ... या युयोज स्वनर्त्तकीर्जाततकसारनाटैघः॥ ७३

सर्वेन ... ... ष्ट ... श्रुतस्य हान्या विषयैः प्रमत्ताः । राज्ञे निवेदाग्रु तया विगत-बन्धाः श्रुतस्था द्विजतां समीयूः ॥ ७४

हता[मृ]तादाहितसन्क्रयाश्च परंपराज्ञापितवृत्तयश्च । Indira Gandhi National संप्राप्तपुण्यप्रसर्वाश्च तस्या यशोऽतिशुभ्रं भुवनेषु वब्रुः ॥ ७४

कृतज्ञतां सा विततान राज्ञः संपत्प्रकाशीर्भु वि भूधरोऽपि । संपत्प्रदो ... ण सम्पदोऽस्याः [परस्प]रस्योपकृतौ स्फुटौ द्वौ ॥ ७६

सा सा ... ती वद्न्या देवार्थिसाद्भूतविभूतिसारा। पात्रप्र ... ...यत्नेः पुजाप्रदीपैर्नृ पकोशतुल्यैः॥ ७७

क्षेत्रे ... ताम्प्रस्त्र-प्रासादसंस्थापितयातृदेवान् । पट्त्रिश ... हेम-कट्टीभिरग्निचुतिसन्निभाभिः ॥ ७८ त्यक्तं प्रसुभिः क्षतमेव बाला-वृन्दं गृहीत्वा शतशः सुताभम्। प्रावद्भयत् कीत्तितधममधमर्म-कीर्याह्यं सा सुखसंपदाङ्यम्।। ७६ तथा नियुक्तव्रतदानवस्र प्रात्राजयत साध्ययनप्रशस्तम । ससीमसंपादितधम्मंकीति-यामं सदा रक्षितधम्मंकीर्त्तम ॥ ८० सा दन्द(न्द्र)भि हेमकृतन् ध्वजञ्च सवणेरूप्यै रचिताम्बदण्डम्। चोनांश्रकः कल्पितचित्रवस्र प्रादाद वरं पूर्वतथागताय ॥ ८१ दिदेश सा श्रीजयसम्बद्धा-मणौ हिरण्याहितनन्दियुग्मम्। श्येनांश्च हैमांश्चत्रस सदण्डान सदीपकोशाञ्ज्वितितितिरन्तम् ॥ ८२ सा श्रीजयश्रीसगते तथादान् नन्दिद्वयं सिंहयुगञ्च हैमम्। सदर्पणां स्वर्णमयीं श्रियञ्च चामीकर श्वामरमप्यदारम् ॥ ८३ रत्नाङ्गिवन्यासमिचन्त्यरूपं कमण्डलं स्वर्णमयश्व कोशम्। भोज्यासनं विंशतिकद्विकाभिः इतञ्च हेम्नामतिदीप्रभासाम् ॥ ८४ हैमं समुद्रं मणिरिञ्जताङ्ग-न्दीपस्य पादञ्च सुवर्णजातम्। धृतञ्चतुश्श्रीप्रतियातनाभिस् सवर्णजं पत्थरमप्यचिन्त्यम् ॥ ८४

^{1.} प्रथरम् is evidently the Pali form of प्रस्तरम् ।

हैमन्तथा चुम्बलमुन्नताव्र¹ संस्थापिते चाष्टमहाभयानाम् । प्रभञ्जके कंसमये जिनेऽदाद् प्रामद्वयं लेखहड़ाभिधानम् ॥ ८६

भद्रेश्वरे रूप्यमयं सुवर्ण-राहेपितन्दुन्द्भिमप्यद्।त् सा । देवञ्च भद्रेश्वरपुत्रभूत-मस्थापयद् दुन्द्भिसंज्ञमर्थात् ॥ ८७

चाम्पेश्वराख्ये च सुरे विमाये बुद्धे च पृथ्वद्राभिधानके च । शिवेऽदिशदुन्दभिमेकमेकं सा स्वर्णेलिमं कृतरूप्यपूर्वम् ॥ ८८

सा श्रीजयक्षेत्रशिवे च देवं महेश्वरं श्रीजयराजपूर्वम् । नाम्नेश्वरी खात्रः तथा सपूर्वाः मस्थापयत् कल्पितदेशभूमाम् ॥ ८६

दिदेश मध्याद्रिसुरे सभूषा(षां)-न्त(स्त)त्संश्रुतान् सा विजयप्रयाणे । भर्त्तुर्निवृत्तौ महदुद्भवाय ध्वजान् शतभ्वीनपटैर्विचित्रान् ॥ ६०

''वसुधातिलकं'' पूर्व्वक्षितीशेन शिलाकृतम्। स्वर्णेः पात्रृत्य सा धर्माद् द्योभूस्योस्तिलकं व्यधात्॥ ६१ सा साधु तत्र त्रिगुरुन्' सीवर्णान् रत्नभूषणान्। अस्थापयच्छिवपुरे प्रतप्तानिव भास्त्ररान्॥ ६२

^{1.} For चम्चल cf. No. 177, v. 95.

^{2.} That is to say, जयराजेश्वरी।

This evidently denotes a specific object of worship, but its precise nature
is not known Coedes suggests that it refers to Phimānaka itself.
 Probably her parents and husband.

मातरं िषतरं भ्रातृसुहृद्वन्धुकुलानि च । ज्ञातानि ज्ञापितान्येषा सर्व्वत्रास्थापयत् सुधीः ॥ ६३ सा भर्तृभक्तिसुदृढ्गं निर्व्वास्यन्त्यप्यनन्तरम् । मध्याह्वकृत्यसंपन्ने नाथे निर्व्वाणमागता ॥ ६४

> तस्याञ्जनन्यधिगुणञ्जननन्दनाया-त्रिव्वाणभाजि जगताञ्ज्विलताधिविह्नम् । तत्पपूर्वेजा नृपतिना विहिताभिषेका श्रीइन्द्रदेव्यभिधिका नयति सम शान्तिम् ॥ ६५ रूपन्तदा श्रीजयराजदेव्या राजात्मरूपेस् सह भूरिसङ्ख्यम् । संस्थापयन् सर्व्वपुरे जिनानां

श्रियं श्रिया स्पजुषां सरस्वतीं विचारकाणाञ्च विजित्य विद्यया। विपक्षलक्ष्मीञ्च सुभाग्यशोभया स्वनाम तत् कम्मेगता क्रमेण या॥ ६७

स्वमन्दिरे चाभिररक्ष रुक्ष्मीम् ॥ ६६

नगेन्द्रतुङ्गे वसुधादिके श्रुती जिनालये या तिल्लकोत्तरे तथा। महीभृताध्यापकसत्तमाहिता-वरोधवृन्दाध्ययनं सदा व्यधात्॥ ६८

स्थिता नरेन्द्राश्रमनाम्नि धाम्नि या नरेन्द्रकान्ताध्ययनैमेनोरमे । रराज शिष्याभिरजस्रचिन्तिता सरस्वती मूर्त्तिमतीव तद्विता ॥ ६६

नाम्ना पुरे दन्तिनिकेतने श्री-सरस्वतीपूर्वपुरे च पश्चात् । द्विजात्मजा राजकुलोत्तमा या यशोधरायां पुरि राजकान्ता ॥ १०० याक्रम्य नम्रशिरसोद्ध्तराजपादा गङ्गामपास्तचरणां शिवमूर्द्ध्निकोपात्। कान्तास्वपि श्रुतरतासु नृपप्रसादान् सारैः श्रुताकृतिकृतान् विततान् कान्तैः॥ १०१

स्वभावभूतप्रतिभा बहुश्रुता सुनिम्मेला श्रीजयवम्मेदेवभाक्। इदं प्रशस्तं विमलं विधाय सा निरस्तसर्व्वान्यकला विदिद्युते॥ १०२

No. 183. BANTAY CHMAR INSCRIPTION

The inscription was noticed by Aymonier (II. 344) and edited by Coedes (BEFEO, XXIX. 309). Bantay Chmar is the name of a temple-group in the District of Sisophon. On account of its massive grandeur and beautiful sculptures it ranks as one of the most splendid temples in Kambuja.

The inscription contains twenty-nine lines written in Khmer, It may be summed up as follows:—

In the holy central chamber,—the god Sri Srindradeva, the image of Kamraten Añ Śri Śrindrakumārarājaputra.

In the south-east,—the god Arjunadeva. In the north-east,—the god Śrī Dharadevapuradeva. In the south-west,—the god Śrī Devadeva. In the north-west,—the god Śrī Vardhanadeva—all ministers.

When Bharata Rāhu treacherously rebelled against king Śrī Yaśo-varmadeva for getting hold of the royal palace, all the troops of the capital fled. The prince fought, and Sañjak Arjuna and Sañjak Śrī Dharadevapura fought to save him. They fell before him, but Bharata Rāhu was defeated. Order was issued, bestowing the title Vrah Kamraten Añ Śrī Nripasimhavarmā to Sañjak Devapura, son of Sañjak Śrī Dharadevapura, and the title Amten to the two Sañjaks (Arjuna and Śrī Dharadevapura), and also to

set up their images. The prince also bestowed wealth and honour on all the members of their families.

Formerly the prince had gone to Campa and returned after capturing the fortress which the Cham king had built on the hill Cek Katan. In course of this campaign the Cham army, by a ruse, intercepted the rearguard of the Khmer army, and the prince came back to the mountain, with all his forces, to the support of his soldiers. The rearguard of his army all perished with the exception of thirty. The prince descended from the hill, fighting all along till he came to its foot. The Chams surrounded him and he was deserted by his soldiers. The Sanjak Sri Deva and Sanjak Sri Vardhana rushed to save the prince. They fell in the battle but remained true to their oath. The prince ordered royal ceremonies to be held in their honour. Inspired by their examples the Khmer soldiers took courage and fought bravely in 78 different places (1). Returning to Kambuja the prince conferred the title of Ainten on the two Sanjaks and raised their statues. Indira Gandhi National Centre for the Arts

The inscription thus gives a very interesting account of the heroic self-sacrifice of four soldiers of the Sanjak class who are sworn to defend the person of their royal master, even at the cost of their own lives. These four Sanjaks were deified, and their images were put in the different chambers of the temple, along with that of the prince, for whom they fought and died, and who also evidently died and was deified when this inscription was set up.

Coedes thinks that this inscription belongs to the reign of Jaya-varman VII, and that the prince Srī Sríndrakumāra, the hero of the inscriptoin, was the son of that king. Coedes has also proved that Yaśo-varmadeva, mentioned in the inscription, was not Yaśo-varman I, as was generally believed, but another king of that name who immediately preceded Jaya-varman VII. According to Groslier (BEFEO, XXXV. 185) it was this Yaśo-varman II who issued this inscription.

In addition to this inscription there are eleven short records in the same temple, giving the names of deities, or rather deified persons, placed in the different chapels. Five of these records have been edited by Coedes (IC, III. 70). They contain the names of (1) Śrī Bhūpendreśvarī; (2) Śrī Bhūpendradeva; (3) Śrī Vijayadeva; (4) Śrī Trailokyarājacūdāmaṇi, Śrī Vṛddheśvarī, and Śrī Jayeśvarī; and (5) Śrī Jayakīrttideva (cf. also BEFEO, XLIV. 117).

Of these No. 3 is the deified form of prince Srī Vijaya-vardhana; and the first name under No. 4, that of the deceased queen of Dharanindra-varman II and the mother of Jaya-varman VII for whom the latter constructed the temple of Ta Prohm (No. 177). Here she is represented as Prajñāpāramitā. The last name (No. 5) is that of the guru of Jaya-varman VII whose statue was also placed in the temple of Ta Prohm.

No. 184. SAMBAUR INSCRIPTION OF JAYAWAMAN VII, Dated 1126

The inscription was edited by Coedes (IC, II. 87). For locality, cf. No. 119.

The inscription, consisting of 9 lines written in Khmer, is very fragmentary. It records endowments to a divinity named Kamraten Jagat Saralāyatana in the year 1126 Saka during the reign of Jaya-varman (VII). The divinity is also mentioned in an inscription at Bayon as Saralāyatana, and is probably identical with the deity named Sralāy, mentioned in another inscription at Sambaur (No. 119). This last had two aspects or forms, one of the 'beginning' and the other of the 'end.' The last is alluded to in this record.

The figure '2' in the date 1126 is not quite clear. But if the reading be correct, it prolongs the reign of Jayavarman VII by three years, his last date, hitherto known, being 1201 A. D. (BEFEO, XXVIII. 102; XXIX. 328).

No. 185 PRASAT LIC STELE INSCRIPTION, Dated 1128.

The inscription was edited by Coedes (IC, III. 116). The stele bearing this inscription was found about 330 yds to the south-east of village Mon in the northern part of the district of Kralan.

The inscription is written in Khmer, but is too fragmentary to yield any complete idea of its contents. It records the installation of several Buddhist images and donations made to them. It is dated in 1128 Saka and seems to contain the name of a king, the last part of which—'yavarmmadeva'—alone is preserved. He is most probably Jaya-varman VII, and in that case this inscription furnishes the latest known date of his reign.

No. 186. PHIMANAKA BILINGUAL INSCRIPTION.

The inscription was edited in *BEFEO*, XVIII, (9), p. 9. For locality see No. 182.

The inscription is a prayer for the preservation of an Aśvattha tree (called Mahābodhi in the Khmer text) which is identified with Brahmā, Viṣṇu, and Śiva. It is written first in Sanskrit verse and then literally translated in Khmer. It is an interesting example of the 'rapprochement' between Buddhism and Brahmanical religion. On palaeographic evidence this inscription may be referred to the period of Jaya-varman VII.

TEXT

त्रह्ममूळ शिवस्कन्ध विष्णुशाख सनातन ।
वृक्षराज महाभाग्य सन्वाश्रय फळप्रद ।। १
मा त्वाशनिम्मा परशुम्मानिलो मा हुताशनः ।
मा राजा मा गजः कृद्धो विनाशमुपनेश्यति ।। २

अक्षिरपन्दं भ्रुबोस् स्पन्दन्दुस्खप्नन्दुर्व्विचिन्तितम् । अश्वतथ शमयेत् सर्व्वे यद्दिन्यं यच मानुपम् ॥ ३

In view of the peculiar and interesting notions conveyed by this inscription its translation is given below:—

- 1. O thou whose root is Brahmā, trunk is Siva, and the branch is Viṣṇu, thou eternal, king of trees, of great fortune, protector of all and giver of fruits!
- 2. May not thunder, axe, wind, fire, king or infuriated elephant destroy thee.
- 3. O Aśvattha, mayest thou heal the effect of quivering of eyes or eye-brows, bad dreams and evil thoughts, both of divine and human beings.

No. 187. BANTAY SREI INSCRIPTION OF SRĪ ŚRĪNDRA-VARMA-DEVA, Dated 1226.

This inscription was edited in the Mémoires Archéologiques (EFEO), Vol. I (No. 49 pt. 79). For locality cf. No. 102. The inscription is written in Khmer and rather difficult to understand. It may be summed up as follows:—

During the reign of Śrī Jaya-varma-deva Parameśvarapada, Śrī Śrīndra-varman was consecrated Yuvarāja with Vrah Bhagavatī Kamraten an Śrī Śrīndrabhūpeśvara Cūḍā, his first wife and first daughter of the king. Later he was consecrated as king by the Brāhmaṇas, ācāryas, and officers of the kingdom. Madhurendra rāja-paṇḍita, of the family of Vrah Guru Yajñavarāha, held an office of dignity in the reign of His Majesty Parameśvarapada.

In the reign of His Majesty Mahā Parama-Saugatapada (Jaya-varman VII) the chief of the corporation, Tripaṭāka, purchased a forest for the worship (?) of the Śakti of Śrī Tribhuvanamaheśvara at Īśvarapura. But some people, probably in royal service, cut off the forest. A complaint being made, the king instituted an inquiry and asked Vraḥ Kamraten añ Śrī Rājendra Paṇḍita, President of the tribunal

(Sabhāpati), Vrah Kamraten an Gunadosa Caturbhūtāsa; Kamraten an pandita Vrddhācārya, all universally esteemed and versed in law, to restore the property to the rightful owners.

In 1226 Saka king Srī Srīndra-varmadeva ordered Kamraten an Śrī Dharanīndra Pandita and Kamraten añ Śrī Yaśodhara Paṇdita to count (the trees) in the wood and distribute them among the owners. The king and queen issued an order, assuring protection to their subjects, preservation of pious works of others, and maintenance of law.

No. 188. KOK SVAY CEK INSCRIPTION OF SRĪNDRA-VARMAN.

Dated 1230

The inscription was edited by Coedes (BEFEO, XXXVI. 14). It is engraved on a stele, found in a temple called Vat Kok Khpos, but, according to the local monks, brought there from Kok Svay Cek, situated about two miles to the south-west of the temple in the region south of Western Baray

The inscription is written partly in Pāli and partly in Khmer. The Pali text comprises ten verses. After an invocation to triratna (v. 1) it mentions king Siri Sirindavamma (Śrī Śrīndra varman) who became king at Yaśodharapura in 1218 Saka (=1296 A. D.). In 1230 the king gave to mahāthera (the great monk), Siri Sirindamoli, the village of Siri Sirindaratanagāma (vv. 3-4.) By order of the king a lay devotee (u pāsikā) named Siri Mālinīratanalakkhī built a vihāra (monastery), and in 1231 installed an image of Buddha and made donations. The king gave four villages to the monastery (vv. 5-9) and eight plots of land to the priests (v. 10).

The Khmer text refers to the same donations in detail and gives the names in Sanskrit. It also names the Buddha image set up by the king in 1230 (evidently an error for

1231) as Śrī Śrindramahādeva,

This inscription supplies the earliest epigraphic evidence for the introduction of Ceylonese Hinayāna Buddhism in Kambuja. The inscriptions of Jaya-varman VII prove that Mahāyāna Buddhism, with its canon in Sanskrit, was prevalent in Kambuja till the end of the twelfth century A.D. But Cheu Ta-kuan reports that Ceylonese Buddhism was already established there at the close of the 13th century A.D.

TEXT

विसुद्भमविसुद्धानं सुद्धिसम्पापकि अनं। धम्मञ्चारियसङ्खञ्च सततं सीरसा नमे ॥ १ सिरिसिरिन्दवम्मारूयभूषेसो गुणभूसनो। यसोधरपुरे आसि मङ्गलिन्दुयमिन्दुना ॥ २ नभग्गियमचन्द्रिङ् अस्सिनीतारकान्त्रिते । रविवारम्हि तितये यामेऽतीते द्विपादके ॥ ३ सिरिसिरिन्दमोलिस्स महाथेरस्स धीमतो। सिरिसिरिन्द्रतनगाममेतं अदा मुदा ॥ ४ सिरिमालिनीरतनलक्की नाम उपासिका। सद्धादिगुणसम्पन्ना राजालङ्कारपाछका ॥ ४ पेसिता तेन कारेत्वा विहारमिध सा पुन। परिखञ्च तटाकञ्च खणापेन्ती ततो परं ॥ ६ चन्द्गियमचनद्मिह भूपाधिपतिपेसिता। बुद्धरूपण् ठापापेत्वा दासिदासादिके अदा ॥ ७ वकुरुत्थलगामञ्च दंदामव्हयगामकं। तालीसत्थलगामञ्च नद्यगगगामकविचमे ॥ ८ बन्धेन्तो खेत्तसीमायो समन्तदृद्सासु च। बुद्धपूजाय चादासि भूपाधिपति धम्मिको ॥ ह

सिरिसिरिन्द्रतनगामक्खेत्तानमन्तरे। अट्रपन्तीनि खेत्तानि याजकानमदापिय।। १०

No. 189. BANTAY SREI INSCRIPTION OF ŚRĪ ŚRĪNDRA-VARMAN

The inscription was edited in Mémoires Archéologiques (EFEO), I (No. 5, p. 82).

For locality cf. No. 102.

The inscription is written in Sanskrit and contains 28 verses, the metres being Vasantatilakā (1-16, 22-24, 26-28); Upajāti (17-20); Indravajrā (25); and Šārdūlavikrīdita (21).

After an invocation to Siva (vv. 1-2), we have a long eulogy of king Srī Srīndra-varman (vv. 3-21), in course of which it is said that the earth, which suffered under an old king, was rescued by this young king (v. 12).

The inscription then records an annual donation of fire-wood by one Tripatāka, living at Maheśvarapura, in the year 1119 (v. 22), and also similar donation to the servants of the temple of Sambhu, established at Īśvarapura, for the wellbeing of the peoples living in this temple (v. 23).

The inscription then introduces us to Madhurendrasūri who was a great favourite and minister of the king and obedient to Yajñavarāha, the guru (preceptor) of the king (v. 24). Sūryalakṣmī, the elder daughter of the younger sister of Madhurendrasūri, became the favourite queen of Śrī Indra-varman (v. 25). Out of compassion for the many servants of Śambhu, the queen recommended to the king the action of Tripatāka, although it was improper. Similar recommendations were also made by Dharaṇīndrasūri, a minister of the king, who thereupon approved of it.

There is hardly any doubt that Tripatāka, who made the donation in 1119, is identical with the individual of the same name who is mentioned in Ins. No. 187. There seems to be some connection between the incidents referred to in these two inscriptions, but it is not quite clear. It is difficult to

understand also in what respect the conduct of this man was irregular. In any event, this irregularity seems to have been sufficiently important, as it was condoned only on the recommendation of the queen and the minister, and a long inscription was composed in poetry to put it permanently on record. Tripaṭāka must have been dead when his action was approved by the king and this record was set up. It is obvious, therefore, that the condonation was required for the beneficiaries of his gift, viz. the servants of the temple of Siva, whose interest probably clashed with that of others as hinted at in the Ins. No. 187. But, as noted above, it is impossible to comprehend clearly the exact implication of these two inscriptions.

TEXT

नैकात्मशक्तिभिरुद्वारतराभिरम्ब-रव्यापिनीभिरनिशं परितः परीतः। एकोऽपि नैकनिल्यों हृदि योगिनां यो रंगम्यतेऽस्तु भगवीन् से शिवः शिवं वः ॥ १ चन्द्रार्द्धशेखरमशेषसुरासुराधि-राजर्षिमस्तकधृताङ्कि सरोजरागम्। वन्दे नु यो मृदु सदा मुकुटं विधातुं गङ्गाङ्कि पहनिमनाद्वीवधुं विधत्ते ॥ २ आसीदसीमधरणीन्द्रशिरोधृताङ्कि -रत्नोऽवनीन्द्रपतिरम्बुनिधीन्द्रसीमाम्। श्रीश्रीन्द्रवर्म विवुधाभिधिरागमेन रक्षन् क्षितिं क्षितिपतीन्द्रकुळावतंसः ॥ ३ **लक्ष्मीपतिर्विहतवैरिसुरारिरा**जि सिन्धौ प्रभूतविजयामृतपूरिताङ्गः। श्रीश्रीन्द्र इसिधिना विततान भूयो योऽनुमहादभिमतोऽसुमतां स्वमृत्तिम्।। ४

शङ्के शिवश् शिव शिवारिमवार्यवीयें सामर्पमित्यभिहितोऽस्या दहो नु भीत्या। रत्ये रतौ रतिपतीं गिरिराजहत्या भस्मावशेशमसृजद् यमिवेह भूय: ॥ ४ रम्ये रिरंसरपि हृदुभवने यदीये रन्तापि रम्यमकरे मकरध्वजोऽसी। तत्र स्थितं सततमेव मृगोङ्गमौलि-रुद्वीक्ष्य वाह्यस्तनी सभयो निलीनः ॥ ह सर्वागमाण्णवरसेषु भशत्रिपीती संस्तम्भतारिक्छविनध्यनगाधिराजः। यो योग्यकम्बुकुलभूषपयःपयोधि-योनिर्हियञ्जनितवान् भुवि कुम्भयोनेः॥ ७ **ब्रह्मानना**ञ्जवनसंक्रमणातखेदान वाणीव हंसरमणी प्यपनेतकामा । शङ्के मनोरमतरास्यग्रहेऽस्यतिष्ठद् यस्य प्रसन्नमनसा श्रुचिमानसस्य ॥ ८ प्रामण्यपुण्यजनराजसरो⁷ विराज-मानोहसत्कमलर जितजीवनीयम्। भीमो ममाथ नितरां भट एक एव गुप्तन्थनेश्वरभटैरमितैरुढात्तैः ॥ ह येनाभिरक्षितमुदारमहीतटाक-मुराद्यशोत्र जसहस्रसहस्रपत्रम् । भीमा भटाः प्रमथितुं किल कोटिशोऽपि नो शेकिरे त्रिभुवनैकभटेन भुम्ना ॥ १०

^{1.} Read cq |

^{3.} Read geq1 |

^{5.} Read ब्यासलेदान्। 6. Read व्यपनेतुः।

^{2,} Read रतिपति ।

^{4.} May be Halva!

^{7.} The meaning is obscure.

श्वेतातपत्रनिकरेण समं समन्ता-दाच्छादितापि वसुधा वसुधाधिपानाम् । प्राक् प्राप तापमधुनैकसितातपत्र-च्छायावृतापि न कदाचिदवाप येन ॥ ११

धात्री भृता क्षितिभृताप पुरातनेन प्रायो मनापमतिविस्तरकण्टकत्वात् । येनाप कण्टकत्तयाभिनवा तु यूना संरक्षिता खळु मनागपि नामनापम् ॥ १२

क्षोणीभुजां भुजभुजङ्गवरेण कृत्वा धात्रीं समुद्रवसनामपदं ध्रुवं यः । साक्षाददृष्टमसमैकसितातपत्र-व्याजेन शौक्ल्यमधिकं यशसां वितेने ॥ १३

निर्मेथ्य दुग्धजलिं किल देवदैत्य-वृन्दैः पुरा सह चतुर्भुजसंप्रयोगः । लक्ष्मीपतिः साभगवान् समवाप लक्ष्मी यहनं विना तु नृपतिस् स्वयमेव चित्रम् ॥ १४

एकेन वाजिपितनैव पुराधिराज्ये तोष्ट्रयमानमहिमा किल भूमिपालः। भूम्ना प्रसन्नमनसा परमेश्वरेण साम्राज्यदीश्चितविधी किमुतार्ष्पितो यः॥ १४

वेधाः कलानिधिमधात् सकलङ्कलङ्क मेकं भवत्रयविधानविधौ वरीयान् । कुर्व्वन् हियेव दधतं स जनापवाद-मन्यं पुनर्गतकलङ्ककलानिधि यम् ॥ १६

योऽकण्टकोकृत्य महीं समस्तां समीकृतान्तीक्ष्णतरस्तरस्वी । दयाम्भसा साधितसाधुवीजं समृद्धयामास फडोरनूनैः ॥ १७ यस्मिन्नवत्यवनिमक्षतमासमुद्राद् वैरोन्द्रभूरिवनिता अपि नापुराधिम् । स्वयोषितस्त्वनुषरब्धमनोरथास्तं संप्रापुरेव नित्ररामनिशं निराशम् ॥ १८

अयं शशाङ्कम् स्वतनुं कलङ्कां शक्तोऽपि संदर्शयितुं प्रजासु। इतीव यत्कीर्त्तिरुदारशुद्धि-प्रत्यायटार्थं विचचार दिख्नु॥ १६ यदीयकीर्त्तिः सुतराध्वरन्ती विकाशिताशाप्यरिगेद्दमध्ये। सपत्नपत्नीवद्दनारविन्दं केनापि चित्रसमलिनीचकार॥ २०

सर्व्विद्वह्द्वीपसोऽपिं यो न जवनो नीत्यादियोगाद्धरी-रम्यश् शर्मकरेण यश्च जगतीसिन्धोर्ववृद्धिं सदा। कर्त्ता वीतभयो द्विषीऽपिज्जयेतिः वेठों नाश्चितोऽरं श्रिया याते न: स जयं रणेऽधिकगुणैरीड्यो मुदा पूर्णिया॥ २१

> एथेषणाधिकृतना त्रिपटाकनामा तिष्ठन् महेश्वरपुरे स यथाकथित्वत्। रन्ध्रीकरूपमनसा प्रतिवासरन्ता-नेधानदात् श्चितिपतेः प्रवरे समृद्ध्या ॥ २२

शम्भोर्भुजिष्यनिकरेषु विचित्रबुद्धिः भूयो नियोजयित स स्म तदारमबुद्धया । एधानवीश्वरपुरे प्रवरे महर्द्धया तान् सुस्थितस्य भुवने भविनां विभूत्ये ॥ २३

^{1.} Read प्रत्यायनार्थ ।

^{3.} Read sesas for seifes !

^{2.} Read द्वीवचो (?)

^{4.} Read यतो।

श्रीधृत्जयावनिषतेरतिवहभश् श्री-श्रीन्द्राधिषस्य धरणीन्द्रशिरोधृताह्वेः। मन्त्री नरेन्द्रगुरुयज्ञवराहधीमद्-वश्यो महाजनमतो मधुरेन्द्रसूरिः॥ २४

यस्यानुजाया नृषभोगिनीनामश्रा सुता पूर्ण्णसुधांशुशुद्धा ।
श्रीसूर्यं छक्ष्मीहं द्याभिरामा
श्रीश्रीन्द्रवस्मां वितपालभर्त्यः ॥ २४
धर्म्मण धार्मिकधराधिपतौ सुवस्मी
न्यायाद्पेतम् पि तत् त्रिपटाककृत्तम् ।
शस्भोर्भु जिष्यिनकरे करुणाई चेता
न्याय्यं निवेद्यति स स्म पुराणकृत्तम् ॥ २६

श्रीमान् नरेन्द्रसचिवो धरणीन्द्रस्रिन नामा समानमिवधमादयार्द्रचेताः। भूयो न्यवेद्धयद्भाद्धयविशेषसार्थो प्रमम्भी प्रवृत्तिमपि धर्मायशासि गोप्त्रे ॥ २७

श्रीश्रीन्द्रवर्मधरणीपतिरीश्वराङ्कि -पद्माभिराधन[समा]र्जितकीर्ण्णकीर्त्तः । ऐश्वर्यदृग् यमहदाकृतम्बनिमुख्यैः

··· ... नुमताभिमतां यथा प्राक्³ ॥ २८

No. 190. THE ANGKOR TEMPLE STELE INSCRIPTION OF SRĪNDRA-JAYA-VARMAN

The inscription was edited by Finot (BEFEO, XXV. 393, and Mémoires Archéologiques, Vol. I, p. 95). The temple, where the stele bearing this inscription was found, is situated in the north-eastern quarter of Angkor Thom.

- 1. Read garni | 2. Reading very doubtful as a portion is broken off.
- 3. I have read from the estampage साम्राज्य (v. 15), समृद्ध्यामास (v 17), विचवार (v. 19), and द्वीप (v. 21), in place of सम्राज्य, समृद्ध्यामास, विचरार, and द्विप as printed in Finot's text.

The inscription is written in Sanskrit and contains 61 verses of which the first two are in $Vasantatilak\bar{a}$ metre and the rest are Slokas.

After an invocation to Visnu (vv. 1-2), and eulogy of king Jaya-varman (vv. 3-8) who ascended the throne in 1103 (v. 4), the inscription refers to the history of his priest called Jaya-Mahāpradhāna (vv. 9-17). He was a Brāhmana of the Bharadvaja gotra, born in Narapatidesa (probably Burma, so called after its ruling king Narapatisithu), and came to Kambuja on hearing that it had a number of Vedic scholars. In the year 1165 he went to offer prayers to Siva at Bhimapura for the peace of (the soul of) Sri Indravarman who had gone (to heaven). There he married Śrīprabhā, born in a Śaiva family in Rājendragrāma, and had from her four sons and two daughters. The elder daughter became the queen_of Jaya-varman (VIII) (v. 18). and the son of the younger daughter, called Jayamangalartha, became a Professor during the reign of Srī Śrīndra-jayavarman (vv. 20-22). He lived for 104 years, and the king erected his statue along with that of a goddess, resembling his mother, in the year 1217 (vv. 23-29). The king named these images Śrī Jaya-Trivikrama-Mahānātha and Śrī Jaya-Trivikrama-Devesvari (vv. 30-31), and gave for their worship gold, silver, lands, dancers and musicians (vv. 32-33). He appointed a member of the family to be in charge of this worship, in perpetutiy, and ordained that in future, if there be no member in the male line, the right of worship would pass to a descendant in the female line (vv. 34-40).

The verses that follow are obscure, as a number of words are missing. It appears from v. 41 that the king died, leaving the kingdom to his son-in-law Srindra. This king (Srindra) abdicated in 1229 and went to forest to practise austerities. He was succeeded by his relation Sri Srindra-jaya-varman.

^{1.} This is the interpretation of Coedes (BEFEO, XXXVI. 15) who reads the last two words in v. 47, l. l as आग्रास्त्रम् and not आग्रासन् नृपः) as Finot did, meaning that the king died.

Śrī Niśākarabhatta, the third son of Jaya-Mahāpradhāna (v. 9) and Śrīprabhā (v. 14), became a great favourite of this king who named him Śrī Śrīndraśekhara (vv. 50-52). The rest of the inscription (vv. 53-61) records the donations of Niśākarabhatta and contains the usual prayers for maintaining the foundations.

There is another inscription in the temple itself, but it is very much damaged. It is edited in Mémoires Archéologiques, Vol. I, p. 94. It commences with a date which may be read as 1217, the last figure being doubtful. The third line of verse 1 refers to king Jaya-varmadeva, evidently Jaya-varman VIII (विभावि न्पविजयममदेवः). The next verse begins with Śrī-Śrindra-varman. The third verse, which alone is nearly complete, contains an eulogy of the queen.

These two verses read as follows:—
श्रीश्रीन्द्रवर्ममृत्यतेर्नृपतीन्द्रवर्चं
भक्त्रा सद्ध्वित्य(?) and interior and i ।
भूयोऽभिसंहितहितप्रभवस्य भूभृत्संपत्तिविष्टपगतस्य नमे न मेरोः ॥ २
श्रीश्रीन्द्रमुख्यमहिषीं गुणरत्नराशिदुग्धाम्बुधिं सक्छळोकमनोभिरामाम् ।
...आवधीन्द्रमहिषीं शुच्चिज्ञातिमूर्त्तिं
सोभाग्यभूरिविभवैः प्रणमे जयन्तीम् ॥ ३

TEXT

श्रीद्धोऽतिस्क्ष्मतनुभावमहाननेकोऽ प्येकस्त्रिलोकनिख्योऽपि निरालयो यः।
क्रीड्त्यलं परमहंस उदारपद्मो
हृत्यलं विदान्तमतिचित्रमजन्नमामः॥ १
श्रीद्धा श्रीद्धा श्रीद्धा स्थानिक्छित्।
त्रीलोक्यभातिगवपुर्श्रियमीक्षितुं या
स्यादिच्छिति(ती) नु द्यिता पुरुषोत्तमस्य॥ २

आसीच्छीजयवम्मेशो भान्यौऽरितमोगणान् । उदयाचल उद्भतश श्रीन्द्रराजपुरेऽहरत् ॥ ३ नेत्रान्तरेन्द्रहृदये यो राज्यं परिलब्धवान् । धम्मेणापालयहोकान पुत्रवद विद्वे यत्रयैः ॥ ४ अतीवकान्तिकोषो यः कामो लोकमनसस्थितः। साङ्गोऽनीशजितो न्यस्तथवो हृदि मुदानलः॥ १ धम्मकात्मा भवत योऽपि द्विपदेन कर्शे युगे। द्वापरस्य युगस्यास्य लोकशङ्कामदात् सदा ॥ ई प्रजानामीप्सितानां यो दानात् कल्पद्रमो नृषः। सर्व्वथा स्वर्गे होकेन समतामकरोद् भुवः ॥ ७ गुणरत्नाम्बुधेर्यस्य स्तुत्यो नापि वदन् शचिः। निखिलं गुणमेवाब्धावशेषं कोचरन् (१) मणीन् ॥ ८ कश्चिद्वेदविदां श्रेष्ठो विप्रस्तस्य पुरोहितः। महाप्रधानशब्दान्तं श्रीजयाग्रभिधिन्दधत्।। ६ त्रिकतन्तुप्रामजातो देशे नरपतावभूत्। भरद्वाजिपगोत्रं(त्री) यो ह्षीकेशादिसंज्ञकः ॥ १० कम्बु जद्वीपमाकीण्णं विर ष्ट्रवेदकोविदै:। विद्याप्रकाशनायास्मिन विदित्वा द्विज आगतः॥ ११ विप्र एकाननोत्सृष्टचतुर्वेद इवाहसत्। यश्चतुर्वदनोत्सृष्टचतुर्वेदं पितामहम् ॥ १२ पञ्चषटचन्द्रचन्द्रेऽब्दे गितस्य श्रीन्द्रवर्माणः। आराधयन्छिवं शान्त्यै यो भीमपुरसंस्थितम् ॥ १३ राजेन्द्रप्रामजान्तत्र काब्चित्शीवान्वयां पराम्। श्रीप्रभान्नाम सार्थां यो रामामुदावहत्सतीम् ॥ १४

^{1.} That is, 1103.

या पुत्रांश्चतुरो यस्माद् वेदत्रयविदो वरान् । असूत द्वे सते सत्यौ स्वरूपिण्यौ नयान्विते ॥ १४ पुत्राणां प्रथमो ज्ञानी तस्य वेदविदां मतः। वेद्विद्यापरीक्षायाम् ... ... भट्टाभिधिः पटः ॥ १६ तृतीयः प्रियवाग [घोता] ... ग्ववदम्प्रधीः। श्रीनिशाकरभट्टोऽपि [सर्व्व]शास्त्रविशारदः ॥ १७ द्वयोः पुत्रग्रोद्वितीयापि महिषी जयवम्र्मणः। श्रीचक्रवर्तिराजादिदेव्यभिख्यातिबङ्गा ॥ १८ अन्यस्यां धरमीपतन्यां यः सुत्रतायां वराननाम् । एकां सुताञ्चाजनयत् सुतान् पञ्च गुणान्वितान ॥ १६ श्रीप्रभाव[र]जा साध्वी सभद्रास(स्)त तहरोः। जयमङ्गलार्थस्रेः स्तुमध्यापकाधिपात् ॥ २० यो ... नर् ... भद्राख्यो विज्ञानजन्मशुद्धिमान्। दान्तः पारङ्गतः शस्ति। शीक्षिञ्यीकरणाम्बुघेः ।। २१ श्रीश्रीनद्रजयवम्मीणो राज्ये सोऽध्यापकाधियः। जयमङ्गलार्थनामा पित्रा नाम्ना गुणैः समः ॥ २२ जीवन वर्षशतं ज्ञानी चतुर्वर्षाधिकं यमी। .अतिबृद्धो² ... विप्रो यो जन्मना वेद्विद्यया ॥ २३ वत्सलस्तस्य विप्रस्य यो ... प्रतिमान्नुपः। प्रसूप्रतिमया साद्धं देव्या द्रव्यमुदीरयत् ॥ २४ राजा ब्राह्मणशालाया भूमौ तनमुक्टं परम । प्रासाद्भेतमत्यन्तमद्वितीयत्वशंसनम् ॥ २४

^{1.} Finot reads सरुवितयो, but the estampage shows a quader स, and this gives better sense.

^{2.} The following missing letter seems to be

मत्त्र्येष्ठह्मगणान वेदैरभिनन्द्य द्विजो ह्यजम्। ब्रह्मलोकस्थितं ब्रह्मलोकं नन्द्यितङ्गतः॥ २६ सप्तेकवाहुचन्द्रेषु प्रासादेऽस्मिन् यथावचः। वैशाखस्यादिपक्षस्य द्वादश्यां सुरमन्त्रिणि ॥ २७ चित्रे वृषगतादिससौरयोर्मिधनस्थयोः। भौमराह्वोस्तुलास्थेन्दौ वृश्चिकस्थवहस्पतौ ॥ २८ सौम्ये शुक्रे च केती च मेषस्थे स्थिरसूचके। कर्कटस्थे च लाने योऽतिष्ठिपत् प्रतिमे नृपः ॥ २६ त्रिविक्रममहानाथं श्रीजयादिपदं नपः। नाम श्लाघ्यं द्विजस्यास्य प्रतिमायास्तदाकरोत् ॥ ३० श्रीजयादिपदं मध्यत्रिविक्रमपदं वरम। देवेश्वर्यन्तनामापि बाह्यपीप्रतिमागतम् ॥ ३१ हेमरूप्यादिभोगांश्च प्रतिमाभ्यामदान्तुपः। अन्त्वहत्रवहिवककरों रहमामां स्त्रीन दाससंयुतान ॥ ३२ गुणिनीर्नेक्तीकोस्त्रस्यैवादकान् गुणसंयुतान् । यस्ताभ्यां गणसंयुक्तान् प्रतिमाभ्यामदात्तदा ॥ ३३ प्रतिमार्च्चनकारञ्च तस्य विप्रस्य यः कुलम् । न ... स्थिति ... शश्वत् कुळपति व्यधात् ॥ ३४ कु ... आनि कार्घ्याणि पुंसी भावे प्यनागते। काले ... स्त्रीकुलं योग्यपूजाकारीति योऽवदत् ॥ ३४ स्थापयित्वा तयोस्तत्र भूमिसीमा कृताभवत्। मन्त्रिणा | ले]खकेन्द्रेण शासनाज्जयवम्मैणः ॥ ३६ एकाशीतस् समारभ्या प्राच्यभूम्यवधरभूत्। व्यामानामष्टभिस् संख्या चत्वारिशत्कृताधिका ॥ ३७

^{1.} Read समारम्य।

एकाशीतस् समारभ्यावधेईक्षिणभूमितः। व्यामानामधिका द्वाभ्यां दशसंख्या कृताभवत् ॥ ३८ एकाशीतस समारभ्यावधेः पश्चिमभूमितः। व्यामानामधिककेन त्रिशतसंख्या कृताभवत् ॥ ३६ एकाशीतस समारभ्यावधे हत्तरभूमितः। व्यामानामधिककेन दशसंख्या कृताभवत् ॥ ४० मृत्त्यों ... आदि दूर जामा तिश्रीन्द्रभूवती। विप्रभू ... राज्यं³ यो ... ब्रह्मालयङ्गतः॥ ४१ Verses 42-43 are lost. जयवम्म्क [तिः] ... ... । असमाप्ता सुपूर्णिया विष्णुकु ... ... ।। ४४ प्रादात् प्रतिदिनं भक्तया य एक ... ...। प्रतिमाभ्यां ... पञ्चदासदासी ... ... ॥ ४४ प्रजानां कुराले सक्ति कुटवेन् रक्षित ... । जन्मना विद्यया बृद्धोऽभवद्धम्मँण ... ... ॥ ४६ नवद्विद्विद्वदि स्वर्गः विजेतुम[गमन्नृपः]। यौवराज्यस्थितं दत्त्वा राज्यं यो भग ... ॥ ४७ श्रीन्द्रभूषस्य वंशश्च यो भूषो जयव[मर्मणः]। श्रीश्रीन्द्रजयवस्मीणं नाम रलाव्यमकारयत् ॥ ४८

त्रीन् शत्रून् यस्य सम्राजीं विजेतुर्नान्तरं ...। परार्थोऽशेषं ... व तेजसा ॥ ४६

^{1.} In vv. 37-40 संख्वा is written as सङ्गा।

^{2.} Finet restores it as मूत्त्रोरभयादि।

^{3.} Finot restores it as विप्रभूम सराज्यं or (var.) विप्रभूयुतराज्यं।

^{4.} Finot supplies द्त्या।

^{5.} Finot reads it as सांराजी in BEFEO, XXV. 400 and सम्राजी in Mem. Arch. I. 100. सम्राजी would be preferable.

श्रानिशाकरभट्टाडीप विप्राच्धी संसमुद्भवः।
तन्नामा त्वीशभक्त्यासीन्निरङ्को नूनमक्ष्यी ॥ ५०
यो निशाकरसूरिन्तं लोकेशव्य ।।
नाम्ना हो म्बरं कि चिंद्रणकोद् ।। ५१
भूपेशस्तस्य तुङ्गत्वं वितन्वन् ।
श्रीश्रीन्द्रशेखरत्राम स्वदय ।। १२
श्रीश्रीन्द्रशेखरश् शुक्ठवस्त्रे ।
प्रासादं हेमरू व्यादिदाने वि ।। ५३
सहस्रगणितानेव विदुषो ।
तर्पयन् हेमरूप्यादि वस्त्रदा[न] ॥ ५४
श्रीजयादिसूरि(रिः)शम्भुसत्र भक्त्या । प्रतिसंबत्सरं मासे ॥ ११
प्रतिसंबत्सरं मासे ।। १४
प्रजा बहुतरामग्य न्यान् से।
संसाराञ्धेः कुछं पारच् नयच् ज्ञा ।। ५६
परपुण्यावनं कार्यं राज्ञापि नियतं कृत[म्]
श्रीश्रीनद्रशेखरा त्या कार्याणां त्वत्र वर्द्धन[म्]॥ ५७
आतिष्ठिपत्।
काले च रक्षार्थमस्य स्थानस्य तन्मये ॥ ५८
त्रः पक्षसं[भृ]तग्रामं देवयज्ञविवर्द्धनम् ।
बहुधान्यसमायुक्तं प्रतिमाभ्यामदान्नृषः ॥ ५६
भविष्यन्तो नृषा धर्मवीजं रक्षन्तु सर्व्वदा।
भूमौ ब्राह्मणशालायां विद्राश्च नियतं स्थिताः ॥ ६०
पुण्यानु परेषां फलमाप्नुयात्।
किमुतान्येषां पुण्यानां ह्यभिरक्षक: ॥ ६१

No. 191. ANGKOR VAT INSCRIPTION OF JAYA-VARMA-PARAMEŚVARA.

The inscription was edited in ISC. 560.

It is engraved on a stele found outside, and at a little distance from, the north-east corner of the ditch surrounding the temple of Angkor Vat.

The inscription is written in Sanskrit and contains 103 verses, of which one is in $\bar{A}ry\bar{a}$ (102) and one in $Vasantatilak\bar{a}$ (83) metres, the rest being Slokas.

After an invocation to Siva (vv. 1-6), the inscription contains the eulogy of Sarvajñamuni (vv. 7-10), Siddha... (vv. 11-38), Vidyeśavid (vv. 39-58), and another whose name has disappeared (vv. 59-66), and mentions their religious foundations, Sarvajñamuni was born in Āryadeśa (v. 9), which evidently refers to India. Vidyeśavid is said to be a hotā of king Jaya-varman, and consecrated Indra-varman (as Yuvarāja?), under whom also he served as hotā of a linga called Īśāna-Bhadreśvara (v. 53). The fourth Brāhmaṇa, whose name is lost, was appointed by king Śrīndra-varman hotā of Jāhnavī (the Gangā) (v. 62). He installed an image of Gangā in the Yaśodhara-tatāka and made a golden throne for her (v. 65).

The inscription then mentions king Śrī-Jaya-varman, also known as Parameśvara, and devotes 17 verses to his eulogy (vv. 67-83), in course of which it is said that like Varāha he rescued the earth from a sea of calamity (v. 69). Then it refers to a Brāhmaṇa who served as hotā under this king as well as his predecessors Śrīndra-varman and Śrīndra-jaya-varman (vv. 84-94). His religious endowments are mentioned in vv. 96-100. He was famous under the name Vidyeśadhīmant (103), and at his request king Jaya-varman issued this ordinance (śāsana) (v. 101).

TEXT [उत्पत्तिस्थितिसं]हारकारणं परमेश्वरम्। वन्दे य एक एव प्राक् त्रिधा भिन्नस् सिस्टक्ष्या।। १

^{1.} Perhaps पदमेश्रम्

^{2.} Perhaps तद्वङ्गजो। 3. Read योगबिदां। 4. सिद्धवि or सिद्धिद्ध।

सर्वे ... नदीधारापुरितो जितसागरः। यत सहस्रद्विजागस्य ... ... ॥ १३ आस ... नदी नाम ... ई ...। काष्ठलोष्ठादि यत् प्राप्य ... ।। १४ अहिंस ... प्रभवे द्वीपे त्रः थक्वल इतीरिते । तस्या द्विजातिजनिते(तो) ... ... ॥ १६ द्वौ त² · · भुवौ यातौ पात्रतामेक एति यः। पृथिव्यां मणिर ... ... ।। १६ ... दी स ... ङीन्नाम सप्तछोकमिवापरम्। स तपोमन्दिरां य ... ... ।। १७ ... ... नानां पञ्चादीनां हविभु जाम्। ... श्रीशानतीर्थकम । कदाचि ... Indira Gandhi National ... ... सं संनी (१) ...। V. 21 missing चकार देशननाम्नेमं मध्यदेशः नाकुलम् ।

चकार देशन्नाम्नेमं मध्यदेशः नाकुलम् । वेदवेदाङ्ग विद्वितं स्त्रियं प्राप्य प्रियान्तु सः ॥ २२ अत्र रम्यतमे कृत्वा तपोमन्दिरमुत्तमम् । स्थितो योऽध्यापकस्तीत्रन्तपस्तेषे तपस्विनाम् ॥ २३ यो योगाभ्यासको व्याससमकम्मीष्यतिष्ठिपत् । जयादिदेवदेवेशं परमेश्वरशासनात् ॥ २४ संस्थापितं ततस्तस्मिन् स ददर्श महेश्वरम् । निम्मलस्फटिकप्रस्यं सहस्रादित्यवर्च्यसम् ॥ २४

Barth suggeste सञ्जाम in the first and पीतौषि न इवशोषि यः in the last pada.
 B. suggeste तद्वीप।

भवानी जाह्नवीयक्तन्तस्वत्रयमिवोद्रतम् । मृत्तिमन्तं सद्ष्येक्ष्यं व्यामव्यापिनमोजसा ॥ २६ प्रणम्य दण्डवद् भूत्वा त्रस्यन् सोत्कण्ठमानसः। तुष्टाव स्तृतिभिः स्तृत्यन्तं विभ्ं स द्विजेश्वरः ॥ २७ प्रोवाच तं महेशानो विस्मयोत्पृह्लहोचनम्। दिष्ट्या मने महत्कार्यमिदं मम कृतन्त्वया ॥ २८ नियोक्ष्ये त्वां वरे कार्ये पावनार्थं महीतले। मत्त्रसादाच तं भूयादिष्टसिद्धिगरीयसी ॥ २६ त्वदीयमाश्रमं विद्धि श्रेष्ठं मध्यमदेशकम्। तस्सिन् कुरु महद्यागं यथोक्तं पारमेश्वरे ॥ ३० तत्रेशानस्य मृत्ती हे अभिषिक्ते त्वया मम। श्रीभद्रेश्वरहोतेका त्वपरा मण्डलेश्वरः ॥ ३१ त्वज्ञागिनेयीपुत्रश्च त्विच्छप्योउप्यपरो मुनिः। तो कीर्त्तिवश्रतौ लोके राजहोत्त्वमागतौ ॥ ३२ इत्युक्तवान्तहिते देवे विलयन सोऽतिदुःखितः। कृत्वा विधि यथाकरूपं करूपवित् स्वाश्रमं ययौ ॥ ३३ अत्राश्रमपदे रम्ये तपोमन्दिरमण्डिते। तपोभताङ्गणाकीण्णे मनत्रस्तुतिविनादिते ॥ ३४ स्वाध्यायनादैरामन्द्रे संप्रज्वितपावके । वेद्याभिकीण्णेकुसुमे⁸ ब्रह्मलोक इवापरे ॥ ३४ कृतवान् स महद्यागं कालयागमिति श्रुतम्। सरस्वतीयागयुतं लोकपालसमावृतम् ॥ ३६ हतारनेशस्प्रशाद्धम्रधूमपाशाकरैरिव। स्वलीकाक्षणकरन्तत्प्रदातुन्तपोभृते ॥ ३७ अनुप्रहार्थं लोकानामास्थितोऽत्राश्रमे मुनिः। अवश्य(')भावि तत्कार्व्यं संप्रतीक्षे शिवाज्ञया ॥ ३८

शिष्यर्षभोऽभवत्तस्य यो व्याप्ताशो यशोहसुभिः। पूर्णाकृद्व**हरा**दुग्धाब्धे जितेन्दुरतिनिम्मेलः ।। ३६ सर्व्वदा सर्व्वविद्याभिस् सेवितो वेद्यमाविदन् । तस्माद्विद्येशविदिति नाम्ना यः प्रथितो भुवि ॥ ४० सर्वदाराध्यन योऽसी मनोवाकायवृत्तिभिः। गुरुं पुरा पुरारातिमुपमन्युरिवावभौ ॥ ४१ शंबव्याकरणज्योतिषशास्त्राम्भोनिधिपारगः । कृताभिषेको गुरुणातिमान्यो यो मनीषिणाम् ॥ ४२ कृतकृत्ये ग्री तस्मिन प्रयाते पदमेश्वरम् तं गुर्वाराधनपरस सोऽनुगन्तुमना भृशम् ॥ ४३ तदानदद् वाग् द्यभवाभ्येनं यच्छि(चि)न्तितं मुने । मा कृथा होतृतां हि श्रीभद्रेशस्य गमिष्यसि ॥ ४४ श्रुत्वाचिन्त्यं वियद्वाक्यन्देवकाय्येनिबन्धनम् । स गुरुस्मरणात्तीऽपि विदम् वेद्यं भवि स्थितः ॥ ४४ स ररक्ष पदन्तस्य मुनिवर्गसमाकुलम् । अभ्युद्धताग्निन्तुतराह³ गुरुतस्तत्कुळं प्रति ॥ ४६ उपार्जिताभिर्भिक्षाभिस्तर्पयन सोऽतिथीन सदा। स्वाध्यायवांस्तपस्तेपे यथाशास्त्रोदितं महत् ॥ ४७ शैवागमानां सर्व्वषां विस्तिं प्रततान सः । भानुमांस्तवसा दीप्रो दीधितीनामिबोदये ॥ ४८ राजा श्रीजयवर्गासीत् कदाचिद् व्याकुलो भशम्। होतुश् शुद्धान्वयाचारश्रतस्यान्वेपणेऽध्वरे ॥ ४६ तदा पुरस्ताद्विदुषान्तेन राज्ञा विचारितः। बहुमान्यो मितमतां सद्घोतृत्वे नययोजि सः ॥ ५०

^{1.} The reading quited is doubtful.

^{2.} head salfano I

^{3.} Reading doubtful.

कृत्वा यज्ञान्यनेकानि [।] दस्वा सर्व्यस्वदक्षिणाम्।
तस्म स श्रीन्द्रवर्माणमभिषे ।। ५१
सोऽभिषेकविधौ तस्य मतश् श्रीजयवरमणा।
परमेशेन शकस्य गुरुर्गुरु ।। ५२
श्रोन्द्रवस्मा दिवं याते भूपे श्रीजयवस्मीण ।
आसी इंद्रेश्वरेशानस्थाप ³ ।। ५३
शासनात् परमेशस्य योजयामास यन् नृपः।
श्रीभद्रेश्वरिकक्स्य होतृ ।। ५४
डत्पत्तिस्थितिसंहारकारणः परमेश्वरः।
स्थापनार्थे स्वलिङ्गस्य यो ॥ ५६
गुरुश्रेष्ठोऽपि संस्थाप्य देवदेवः अगद्गुरुम् ।
तां स्वर्णमयी साभ्रमान्त्राम् ।। ५६
करणान् हेमान् रह्नविरिज्जतान्।
स्वनिकरान प्रादात्तस्मिन् ।। ५७
कानि सार्व्वान्याशयमम्भसाम् ।
सोऽस्याग्नेः पूजनार्थानि कृत्वा ॥ ६८
न्योऽभवड्रूनहिते रतः।
शितिकण्ठे समुत्कण्ठस् स ग् ग गा ४६
भूद् यज्ञने गुरुतः प्रति ।
··· स्थस्य शिवस्यास्मिन पूर्वे याते सता कुरः ।। ६०

^{1.} The reading 电到子中部间 is uncertain and faulty, because 电影 is never used in the neuter.

^{2.} B. suggests oवरो यथा after गुरू।

^{3.} B. suggests स्थापनकृतमानसः, but Bergaigne says that it may be स्थापने ।

^{4.} सम्बमाश्यक would be a better reading B. suggests साम्बीयाः।

... ... भवध्वहसनतत्परः। ··· ना विद्यया कम्मेणाचारेण विदां वर: II ६१ जाह्रव्या विनियोजितः। यो लिङ्गपुर्व्या होतृत्वे तेन श्रीश्रीन्द्रवर्माणा ॥ ६२ शिवं परमकारणम्। योऽभवद्वोतृतां यातो राज्ञश् श्रीश्रीन्द्रवम्मणः ॥ ६३ मुमया सहितं पुनः। नन्दिनं कालसंयक्तं हैमशृङ्गगिरौ वृपम् ॥ ६४ सञ्बद्रव्याण्यवाप्तानि यज्ञे श्रीश्रीनद्रवम्मणः। तान्यदाद् गङ्गया युक्ते स श्रीभद्रेश्वरेशवरे ॥ ६४ स्थापितायां च ग[ङ्गायां] यशोधरतटाकके । सिंहासनं स्वर्णिमयन्त्रस्याः कृत्वा दिवङ्गतः ॥ ६६ ... पृथ्वीन्द्रमृद्धीद्धृतपदाम्बुजः। सम्राट् श्रीजयवस्मीदिपरमेश्वरनामधकः ॥ है७ प्राणिनो दुःखपाशेन पाशितान् परमेश्वरः। दृष्ट्रा विमुक्तये तेषान्तस्माद् यो मृत्तिमान् ध्रुवम् ॥ ६८ कालदोषोदधौ धात्री मन्नामुद्धृत्य निश्चलाम् । भूयो बभार यश श्रीमान् श्रीवराह इवापरः ॥ ६९ सब्बेद्वीपेष्वधीरोषु विनयेनानतेषु यः। दण्डन्द्धार षाड्गुण्यबृद्धस् सद्गुणिनां वरः ॥ ५० युगदोषाद्तिकृशः पादहीनो वृषोऽपि यम्। [वृ]परक्षोचितं प्राप्य वेघोण्डे पुष्कलोऽभ्यगात् ॥ ७१ कान्तिः कामस्य कामारिणानास्था दग्धसत्तनोः । अतीव तस्यास् स्थित्यर्थं यं वेधा विद्धे ध्रुवम् ॥ ७२

यस्यामलाङ्गदुग्धाब्धौ पूर्णो वक्त्रेन्दुनानिशम् ।
[श्रो]रिवाशिश्रियल्लील्यमयशो मार्ष्ट्रमात्मनः ॥ ७३
रुक्ष्मीमिवेन्दुनरिने निनीषुर्भारती रताम् ।
[य]स्यास्ये जितपद्मारिपद्मेऽतिष्टद् ध्रियं रूचा ॥ ७४
अनवद्यं सदा वृद्धं राजा राजानम।
ति तार सैंहिकेयं यन्हण्ट्वा दुःखादिवोत्क्षयः।। ७५
यस्यास्ये ई रिथताम्।
भूमिभुज इवालीना कीची रोषाद् द्विडानने ॥ ७६
कीर्त्तिस्वाक्ष्या।
पूर्णिन्दुविजये वृत्तह् रूयातुन् त्रे छोक्यगामिनी ॥ ७७
उत्खातद्विट्पुर जसिंहयोः।
यशोवितानकाङ्के लिपदङ्कृत्वाभ्यकल्पयत् ॥ ७८
निधा' प्राप्तिः।
यशोम्भसाभिषिकारिकज्ञादक्तकराभवत् ॥ ७६
स [इ]दकम्।
दानवर्षं सदा मुञ्जन् जितेन्द्रोऽतिशताध्वरम्।। ८०
ज् सर्वत्र हि दिवाकरः।
पद्मे श्रुतप्रवोधोऽपि किन्न प्रावोधयत् परम् ॥ ८१
उडैक्स्युतिः
शास्त्रादीक्षादिविधिना [ः] कृतानुप्रहकोऽभवत् ॥ ८२
पादाम्बुजं शिरसि शुभ्रयशो नृपाणा-
माशासु रोधिस महाम्बुनिधेर्महाज्ञा ॥ ८३
आसीद्विद्याकछापूण्णों द्विजेन्द्रोऽतीव निर्मेछः ॥ ८४
आसाद्भाक्षण्यकार्यकार्यकार्यकार्यकार्यकार्यकार्यकार

^{1.} Or निशा ? 2. Reading doubtful. 3. Probably शासदीजाः।

धैर्ध्येण शैलेन्द्रसमस्तपसा भव्करोषमः¹ ॥ ८४ ः
ज्विलितं सन्ततिमिव इविषा इव्यवाइनम् ॥ ८६
श्रीन्द्रवरमाविनीन्द्रो यमामन्त्रयितुमुद्यतः ।(८७
प्रचक्रमे स्थापियतुं शिवं श्राशानतीर्थकम् ॥ ८८
सद्धर्म ^{'2} पुजितं पूर्व्वं पावनशागतां सदा ॥ ८६
दासदासीसमायुक्तन्दद्दी सोऽस्मिन् महेश्वरे ॥ ६०
·· ·· ·· · · · · · · · · · · · · · · ·
तानि सञ्जाणि सं प्रदिक्तिभद्रश्वरशम्भवे ॥ ६१
यस्तपोमन्दिरं रम्यं पुराणात् पुनराकरोत्।। ६२
ययां सद्घातृतां राज्ञश् श्रीश्रीन्द्रजयवर्मणः ॥ १३
यातश् श्रोजयवस्मादिपरमेश्वरमृभृतः ॥ १४
भूयो भूमिभृता तेन विभवैश् शिविकादिभिः ॥ १४
यो गुरु।
श्रीभद्रेश्वरनन्दीशस्थापनं कर्त्तुमारभेत्।। ६६

^{1.} Read भास्करोवमः।

^{2.} Bergaigne suggests सिद्धार्थ ।

> ... न्वहं येन यातु स स्वागंम् । गच्छतु यो नाशयति ... ... त्वाकस्पान्ताद्वीचिनगकादौ ॥ १०२

विद्याभिस् सकलाभिर्ध्यस् सर्व्वदा सेवितो भूशम् । विद्येश इव विद्येशधीमानित्यतिविश्रुतः ॥ १०३

No. 192. BAYON INSCRIPTION OF JAYA-VARMA-PARAMEŚVARA,

The inscription was edited by Coedes (IC, II, 187). This fragmentary inscription contains 27 lines of writing in Khmer. The extant portion begins with a reference to the installation of a linga, enumerates a number of objects in metal, and mentions gifts to artisans ($\dot{sil}\,p\bar{\imath}$), architects ($sth\bar{a}pak\bar{a}c\bar{a}rya$), Brāhmanas, astrologers (hora), and reciters ($?j\bar{a}p\bar{a}tra$). It also gives a list of silver and copper utensils for the worship of the god.

It then refers to the order of king Śrī Jayavarmadevaparameśvara, in his first regnal year, to the effect that the country of Cāmpa belonged to the Brāhmaṇa who performed the worship of Siva (Sivapūjā). Then follows another royal order donating paddy, slaves, etc. to the Brāhmaṇa (or, Brāhmaṇas) at the time he performed the worship of Siva. The asrtronomical details given point to the year 1327 A.D.

No. 193. ANGKOR THOM BUDDHIST TERRACE STELE INSCRIPTION.

The inscription was edited by Coedes (IC, III, 229). The stele, bearing this inscription, was found in the Buddhist Terrace No 1. All the four faces of the stele were engraved, but the inscriptions on the eastern and western faces are completely lost. That on the southern face is also mostly effaced, and only the names of Dhārm-mikarājādhirāja and Rājādhipatirāja can be read with certainty. The style of these names indicates the 14th or 15th century A.D. as the date of the inscription, and this conclusion is supported by litse palaeography.

The northern face contains 12 lines in Khmer. It records a prayer (or desire) of a Buddhist monk that he might obtain various temporal and spiritual blessings. It is expressed in first person singular and may be summed up as follows:

May I be reborn in favourable circumstances. May I have a body, beautiful and complete (paripūrna); may I have recollection of previous seven births; may I have knowledge of all the scriptures (sarvvāgama) and the three Pitakas (pitakatraya); may I have the company of good and virtuous persons (kalyāna sat purusa); may I be fortunate enoughīto possess wealth and enjoyment (bhogai-svaryyasampatti) and a good family (parivārasampatti); may I obtain the fulfilment of my desire; may I possess lustre (tejah), austerity (tapah), power (sakti), supernatural powers (iddhirddhi), and the true knowledge of gods, men, and animals (satva); may I enjoy a life of normal duration in the world

SUPPLEMENT

I. New Inscriptions and additions to those printed above.

No. 6. ANKOR BOREI STONE INSCRIPTION, Dated 533.

(Add the following to No. 6, above, pp. 7-8, and omit its last sentence).

The inscription has been edited by Coedes (IC, II. 21). It is written in Khmer and covers the northern and eastern faces of a block of stone; only a few letters of the southern face are now legible.

The inscription begins with the date 533 Saka and enumerates the gift of 7 slaves, 60 bulls, 2 buffaloes, 10 she-goats, 40 cocoa-nut trees and some paddy fields to (the god) Kpoň Kamratān $\mathbf{A}\hat{\mathbf{n}}^1$; 7 slaves, 20 bulls, women who take to religious life, a person for fixing holy days, flowers, and perfumes to the god Mahāganapati.

Another gift to a god whose name has disappeared, and whose property was amalgamated with that of another god Kamratān Tem Krom, comprises 7 dancing girls, 11 songstresses, 4 players on vīnā (lyre), kanjan (khanjanī?) and lāhv (?), 57 slaves for the paddy field, 100 bulls, 20 buffaloes, paddy fields in various localities, and a kitchengarden. Then follows the list of names. The names of the dancing girls were Ca(Cā?)rumatī, Priyasenā, Aruṇamatī, Madanapriyā, Samarasenā and Vasantamallikā (the name of the seventh not mentioned). The musicians were called Tanvangī, Guṇadhārī, Dayitavatī, Sārāngī, Payodharī, Ratimatī, Stanottarī, Rativindu, Manovatī, Sakhipriyā, Madhurasenā, Gandhinī and Vinayavatī. The names of the slaves and servants were mostly indigenous with a few exceptions, such as Sivadāsa, Bhāgya, Prāsāda, Jyeṣtha-

^{1.} This god is mentioned in Ins. No. 5 (see supplement II).

varman, Dasamī, Mañjarī, Samkha, Haradāsa, Mitradatta, Kinkara, Puṇyāśraya, and Dhara.

In conclusion reference is made to the gift of Ācārya Kandin to (god) Maṇisvara.

No. 27A. BASET STELE INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN I, Dated 57X.

The inscription was edited by Coedes (IC, II. 193). The stele was found in the Vat Po Val of Battambang; the head of this temple stated that it was brought there from Baset.

The inscription contains 22 lines in Sanskrit, followed by 5 lines in Khmer. The Sanskrit text consists of 13 Slokas of which the first two are illegible. Vv. 3-4 refer to god Śrī-Trailokyasāra and a sacrificer, versed in the rites of the Pāñcarātra sect, who is probably no other than Dharmapāla mentioned in v. 10. Vv. 5-7 eulogise king Jaya-varman (I), and the next three verses refer to the installation of an image of god Acyuta by-Dharmapāla. The last three verses (11-13) give the details of the date, 57X Śaka, the unit figure being lost.

The Khmer text refers to the donations of Dharmapāla to a god, whose name cannot be read but does not seem to be either Trailokyasāra or Acyuta.

TEXT Vv. 1-2 illegible.

सिद्धेरिप तपस्सिद्धेर्यस्य ... । स् श्रीत्रेडोक्यसाराख्यः ख्यातबीर्य्य ... ।। ३
यज्वना पञ्चभिर्यज्ञैः पञ्चकलाभिगामिना ।
पञ्चरात्राचीं चुञ्चना पञ्चभौतिकवेदिना ।। ४
जयति प्रणतानेकभूमिपार्च्चितशासनः ।
राजा श्रीजयवर्मित विजयप्रतिमो युधि ।। ४

^{1.} The letter a was wrongly added later to this word.

यस्य रूपश्चियं वीक्ष्य मन्ये विस्मितचेतसः। अनङ्कस्याङ्कपतनादरितत्वं वृथा रतेः ॥ ६ वस्मिनमहीभृति महीमरिशासिनि शास्ति । प्तिप्तामहीमन्यमहीजितमहीयसी म ।। ७ अनेक जनमजनित्रतनिर्धतकस्मणाम । कुछि भागवतानां यो भागधेयादजायत ॥ ८ प्यासंविभागेन नयेन विनयेन च। अन्सरं यस्य नास्त्येव जनेषु रा(भा १) जनेषु च ॥ ६ धिममीपालेन तेनेह भगवानयमच्यतः। स्थापित x पुण्ययशसा गुरुपुण्यवित्रद्वये ॥ १० यश्वविशिख्येगीते शक्परिप्रहे। सौरभेयगते शके रोहिणीनदौ सभागावि ।। ११ द्वन्द्वस्थे सावनेयेऽक्के सश्(शी ?)तकरण(न)न्द्रने । मृगराजोदये कुम्भसरकाजपुरोहिते॥ १२ सकृष्णपक्षे पि दिने विश्वद्धे द्वादशे श्रुचेः । सहस्रकरजे याते तुलामतुलते जसि ॥ १३

No. 35. PRAH KUHA LUON INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN I,

Dated 596,

(The following is to be added at the end of No. 35, on p. 47 above).

The inscription has been edited by Coedes (IC, II. 10). The Sanskrit text contains 5 Slokas. After an invocation to Siva (v. 1) and eulogy of Jaya-varman I (vv. 2-3), it records the proprietory right of the ascetics to the goods belonging to god Utpannesvara (v. 4), and ends with the usual imprecations.

The Khmer text begins with a reference to the royal order, issued at Purandarapura, in the year 596 Saka, in favour of the god Sri Utpannesvara. Mention is then made

of the donations made to this god by Varāhasena and another during the reign of king Srī Raudra-varman (probably Rudra-varman of Fu-nan). The donations comprised male and female slaves, oxen, buffaloes, fields, gardens, etc. The boundaries of the domain of the god are described in detail. All these are placed, by royal order, under the authority of the god, and united with those of (i.e. placed under the authority of) Sresthāśrama, but not of Dhanvipura.

TEXT

जयतीशः प्रवृत्तोऽपि नेप्सया न जिहासया।
यस्येच्छाचक्रघटितं विश्वं भ्रमत् स नैकधा।। १
येन कन्द्प्पवपुषा समुद्रवसना मही।
सहारिमृद्धमणिभिः विक्रमैरधरीकृता।। २
जयिना नृपतीन्द्रेण तेन श्रीजयवर्मणा।
आज्ञया सत्यसन्ध्ये(न्धे)न स्थितिरेवित्रवद्भाते।। ३
स्थेत्रगोमहिषारामभृत्यादिधनसंपदः।
अहार्याः पुरुषे रेषां पत्यस्तापसा इति।। ४
श्रीमदुत्पन्नेश्वरस्य हरन्ति द्रविणानि ये।
ते वसन्त्यन्धतामिस्ने यावद्वक्वन्दुतारकाः।। १

No. 37A. PHUM CREI STONE INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN I

The inscription was edited by Coedes (IC, II, 198). The slab of stone was found in the forest between the villages Phum Crei and Snam Krapo in the District of Kon Pisei, in the Province Kompon Spu. It was decorated with a lotus above and a row of pearls between two bands below the inscribed part, a form of decoration frequently met with in the 7th century A.D.

The inscription commences with a Sanskrit Śloka recording the installation of an image of Visnu by

king Jaya-varman. Considering the style of writing he must be Jaya-varman I. The Khmer text, in 11 lines, which follows, records the gifts to the deity such as slaves, paddy fields, and gardens (betel-plantations), which are to be enjoyed in common (miśrabhoga) by the gods Old Nārāyana and Śrī Kapilavāsudeva. It concludes with a mention of the slaves given to the former deity by Poň Nideśotsāha.

TEXT

श्रीकपिलवासुदेवेन नियोगचूम्बलेन यज्वना । भृत्येन स्थापितो विष्णुः राज्ञा श्रीजयवम्मेणा ॥

No. 41A. TUOL AN TNOT STELE INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN I, Dated 603.

The inscription was edited by Coedes (IC, II. 39). Tuol An Tnot is in the District of Bati in Ta Kev Province.

The inscription is written partly in Sanskrit (6 lines) and partly in Khmer (36 lines). The Sanskrit portion contains six Slokas and records the association (of the property of?) the two gods, named Śrī-Khandalinga and Śrī-Randaparvvateśa, by king Jaya-varman in the year 603. It also refers to the donations by Bhavacandra to the temples.

The Khmer text gives details of the satra (oblations) and other articles, such as rice and clothes, given to the two temples by a large number of persons viz. Poñ Bhavacandra, Kloñ Mṛta, Poñ Jñānaprakāśa, Poñ Vidyādharadeva, Kloň Tāň, Poñ Vidyākumāra, Mratāñ Jñānavindu, Poñ Vinduśakti, etc. The god Raṇḍāparvvateśa seems to be referred to as Kañjrap in the Khmer text.

The inscription shows that king Jaya-varman's reign continued till 681 A.D., his last date, hitherto known, being 674 A.D.

TEXT

जयत्यरोषळोक।नाष्ठाथ एको महेश्वरः। प्रतनोति सदाष्टाभिस्तनुभिर्योऽखिळखगत्॥ १ श्रीरण्डापञ्जीतेशेन कतं श्री जयवम्मणा । मिश्रं श्रीखण्डिङ्कारूयं त्रिञ्योमतैयते शके ॥ २

श्रीखण्डलिङ्गे यहत्तं भवचन्द्रेन यज्वना । पुत्रपीत्रेरहत्त्व्यम्नयैश्च कुलबान्धवैः ॥३

द्रव्यं श्रीखण्डलिङ्गस्य ये हरन्ति नराधमाः। तेऽवीचिनरकं यान्तु पितृभिव्वीन्धवैस् सह ॥ ४

संख्यया वि['श]तिर्विहरेकी भृत्यः पटद्वयम्। संवत्सरमितो दत्तं श्रीरण्डापर्व्वतेश्वरे ॥ ४

डत्सवेषृ[त्]स[वे]ध्वेव तण्डुलञ्च यथोचितम्। निबन्धनश्च यस्त्यस्वा स तामिस्रमितो गतः ॥ ई

No. 41B. SAMBAUR PILLAR INSCRIPTION, Dated 605

The inscription was edited by Coedes (IC, II. 89). For locality, cf No. 119.

The inscription contains 24 rines written in Khmer, but a great deal of the upper part of the pillar being broken, it abruptly commences with a list of slaves. It then records the donations made by Mratāñ Vidyākīrti to god Amareśvara in the year 605 Saka. After this part, ending with an imprecation, mention is made of the donations of Mratan Isvaravindu to the gods Suvarnalinga and Manisiva whose revenues are united to those of Amaresvara. This is followed by a second imprecation, which condemns to Raurava hell seven generations of ancestors (both male and female) of those who violate the endowments1.

The date is written in numerical figures, and this record is the earliest, so far known, to use this system of decimal notation. The last figure, read as 5, has also been read as 4, and the date would then be 604 instead of 605 Saka. For the use of numerical figures, cf. Coedes (Mel,

Rapson, BSOS, VI, 1931, p. 328).

सप्तपिता सप्तमाता पञ्चमहारौरवनरकाः पतन्ति ।

NO. 41C. PHUM KOMRIEN STELE INSCRIPTION, Dated 606.

The inscription was edited by Coedes (IC, II. 123).

Phum Komrien is in the Province of Kandal.

The inscription is engraved on two faces of the stele which contain respectively 18 and 14 lines written in Khmer. It refers to a grand sacrificial performance (dīrghasatra) in honour of god Śri Kedāreśvara by Mratāñ Devasvāmi in the Śaka year 606 (expired) (=685 A.D.), on the ninth day of the bright fortnight, Monday, Uttarabhadra-nakṣatra. The inscriptions on the two faces contain two separate lists of donations made by Devasvāmi, one being given to Pon Sankarsana for the worship of the god of Hamsapura, and the other to Pon Sruta for the worship of Śri Kedāreśvara. Similarly, the two parts refer to two separate assemblies (sabhā) one consisting of Mratān Purusapāla Bhāga(vata), Mratān Sudarsana Bhāgavata, Mratan Bhavaditya Pamjuh (Pon Sankaragana, Pon Śankarabhakti, Pon Bhāviśara, Pon Viśesanan (da); and the other consisting of Mratan Purusapala, Sudarsana, Sankarsana, Candrasīla, Sukṛtavardhana, Sankaragup(ta), Sthānugana, Devasarma, Dharmāditya, Kumāravisesa, Visesavin(du), Visesagana, Udyama, Dharmaraksa, Ratnagana, Candragana, Jadharagana, Tan Krahap, and Tan Cnot. Both the parts conclude with usual imprecations against

Both the parts conclude with usual imprecations against those who violate the property of the deities. Their ancestors, both male and female, up to the seventh generation, will go to the Atirauraya and Mahārauraya hells like those who are guilty of murdering a Brāhmaṇa.

No 41D. TUOL TRAMUN INSCRIPTION, Dated 615.

The inscription was edited by Coedes (IC, II. 200). Tuol Tramun is a raised ground, forming a sort of island, in a tank in the village of Trai Trak in the Kon Pisei District in the Province of Kompon Spu. The inscription,

engraved on a slab of stone, contains eight lines, two in Sanskrit followed by six in Khmer. The Sanskrit text, forming a verse in Sragdharā metre, records the foundation of a linga by Brahmaśakti in the year 615. The Khmer text enumerates the donations to god Śrī Kedāreśvara by Poñ Brahmaśakti and two others, viz. 10 male slaves, 7 female slaves, 27 bulls, 1 pair of buffaloes, paddy field, 10 cocoanut trees, and 100 betel-nut trees. The property of the god is united with that of Bhagavat Śańkarakirti. It is interesting to note that some of the slaves bore purely Indian names such as Dharmmadatta, Yajñadatta, Puruṣakāra, Vṛddhi, and Mānukṛtajña.

TEXT

... मृगपित्सहिते लग्नभावप्रयाते तोले भौमेन्दुजार्काः त्रिदशगुरुयुतश्चन्द्रमाश्चापसंस्थः । कीटशुक्रस्तु सौरस् समकाभवने कार्त्तिकस्येह नक्तं पौर्व्वाषादे सुलिङ्कः सित्तरसगणितेऽतिष्ठिपद् ब्रह्मशक्तिः ॥ १

No. 41E. TUOL KOMNAP INSCRIPTION, Dated 626.

The inscription was edited by Coedes (IC, III. 129). The 'Tuol' or mound, where this inscription was found, is situated between Ta Ke Pon, close to Baset to the east of Battambang, and Vat Ek, to the north-west of this city.

The inscription contains 4 lines in Sanskrit, forming two verses in Sārdālavikrīdita. It records the installation of an image of Viṣṇu named Śrī Viśvarūpa by the Brāhmaṇa Nāga in 626 Śaka. There are fragments of another inscription in Khmer enumerating slaves and paddy fields.

TEXT

... र्ड शशलक्षणे सुरगुरी मार्गा वृषे भागांवे मेषे भास्करसौम्यभौमशनिषु श्रद्धान्वितश्लान्द्सः। नानाज्ञाननिधिस् स्वकम्मीनरतो नागो दिजो नामतो भत्तयातिष्ठिपदीश्वरं गुणानिधश् श्रीविश्वकृषं हरिम्।। १ षद्(इ)दस्तर्भ गते शकेन्द्रसमये लग्ने स्थिते वृश्चिके चित्रस्यासितहारिषष्ठदिवसे सन्तर्षिताग्न्यिक्रिते । लोकानां प्रभुग्व्ययस् स भ[ग]वान् कालात् परोऽप्यद्भुतां सृक्ष्मां मृर्त्तिमपोस्य सर्व्वजगते विश्वेश्वरस्तिष्ठति ॥ २

No. 43. CAMNOM INSCRIPTION

(Add the following to No. 43, above, p. 52). The inscription has been edited by Coedes (IC, II. 26). It is engraved, not on a stele, as stated by former writers, but on a door-pillar, evidently belonging to the temple referred to in the inscription.

TEXT

पुनातु पुण्यकम्मीणं कृष्णमित्रं सबान्ध[वम्]।
स्थापितो येन विधिना भगवानीश्वरः प्र[सुः]॥ १
स्यालस्तस्य चिदीकृनाम्ना कृष्णमित्रस्य ...।
तत्स्थापिताय देवाय योऽस्म भूत्रमदा[त्] ...॥ २
कौमारात् प्रभुरत्रेति स ईश्वरकुमार[कः]।
पौत्रस्तयोक्तियोगाच प्रासादं कृतवानि[मम्]॥ ३
यज्ञोपकरणञ्चात्र क्षेत्रं कीतन्तथाङ्ग ...।
भूषणं स्थानमीटक् च भत्तया तेन कृतं स्व[यम्]॥ ४

No. 48A. LONVEK PILLAR INSCRIPTION

The inscription was edited by Coedes (IC, II. 115). According to Aymonier, who noticed it (I. 135), the pillar was brought from Lonvek, but Coedes thinks it more probable that it was brought from southern Cambodia.

The inscription contains 35 lines written in Khmer, and probably belongs to the 7th century A. D. It records a royal order to Pu Nen Sevabhāra (either a personal name or simply meaning a servant) to bring 400 slaves to Vrah Mratan Kamratan Damdam. The latter is also asked by

the king to write in an inscription (prasasta = prasasti) all the gifts and the ablutions of water made by the king to the various deities. These divinities were to enjoy the properties in common with those of Kamratān Tem Krom, but not with those of Samudrapura. Then follow the names of 212 slaves which include five dancers and five musicians. It is probable that the names of remaining 188 slaves were recorded in another pillar. The slaves are described as Vrau which is probably identical with modern Prou, the name of an aboriginal people of Cambodia. In course of the enumeration of the slaves, the inscription refers to the endowments of Po Yajamāna, Po Bhānudeva, Cī Namaśśivāya, and Po Adra.

The deity Kamratān Tem Krom is also mentioned in Inscription No. 6.

No. 48B. VAT CON EK STELE INSCRIPTION.

The inscription was edited by Coedes (IC, II. 121). Vat Con Ek is situated at short distance to the south of Phnom Penh.

The inscription contains 9 lines written in Khmer and probably belongs to the 7th century A.D. It records a royal order uniting the property of god Siddhāyatana to that of Acaleśvara. The property is described as means of subsistence consisting of slaves, oxen, buffaloes, rice-fields, kitchen-garden, paddy and low lands given by various persons to the two deities. Threat of punishment is held out to those who interfere with these in any way.

No. 48C. TRAPAN THOM MARBLE SLAB INSCRIPTION

The inscription was edited by Coedes (IC, II, 135). Trapan Thom is in the Province of Kompot.

The inscription contains eight lines of writing in Khmer which may be referred to the seventh century A.D. It refers to the donations of servants, oxen, fruit-trees and

paddy to two gods, called Old and Yonng. The Sanskrit words corresponding to these two Khmer expressions are Vrddheśvara and Kumāra, probably denoting respectively Siva and Skanda (Kārttikeya). The donor, who is called ācārya and yajamāna, was probably Poñ Kloñ Krom. He is described as Cāturjātakapramāna, the meaning of which is obscure, but it may mean "an ideal of the four castes,"

No. 48D. THAT BA CON INSCRIPTION.

The inscription was edited by Coedes (IC, II. 145). The stone bearing it was found amid the ruins of the monument called That Ba Con, in the Province of Shen Tren on the left side of the Mekong river, a little more than 100 yds to the south of its confluence with the river Se San. The stone bears a pair of foot prints with the label "Siva-pāda-dvayāmbhoja." It thus represents the two feet of Siva. The inscription belongs to early period.

No. 48E. TUOL AN KHVAV STELE INSCRIPTION.

The inscription was edited by Coedes (IC, II. 196).

The stele was found in the District of Tram Kok in Ta

Kev Province.

The inscription contains 25 lines of writing in Khmer. The first part refers to the donations of Mratāñ Maheśvarasvāmi, versed in the four Vedas, to god Bhīmeśvara. These consisted of 62 slaves of both sexes, 7 pairs of buffaloes, 23 bulls, cows (number lost), 20 she-goats, and paddy fields. The next part, probably added later as the writing is different and less carefully engraved, gives another list of donations to the same god.

The last two lines, written at a distance from the rest, give the boundaries of the domain of the deity. The north and north-eastern boundary was formed by the Nāga-tank.

The alphabet of the inscription may be referred to the 7th century A.D.

No. 49A. SAMBAUR PILLAR INSCRIPTION, Dated 629.

The inscription was edited by Coedes (IC, II, 85). For locality, cf. No. 119.

The inscription is written in Sanskrit and contains three verses, the metre being $Ary\bar{a}$ (vv. 1, 3) and $Srag-dhar\bar{a}$ (v. 2). It records the installation of a goddess, called Vidyādhāranī, in the year 614 Saka, and endowments made to her, by a physician, who died, at the age of 83 years, in 629 Saka.

TEXT

... सो द्वादशरात्री ज्येष्ठेन्दावित्त छोदिते छुव्णे ।

[च]तुरेकपड्गतेऽब्दे देवीयं स्थापिता भिषजा ।। १
श्रीविद्याधारणीति प्रथिततरमिदन्नामधेयन्तु यस्याः
रोदस्योस् साधकानां सततमुरुधिया ध्येयमात्मप्रवृद्धेत ।
तेन प्रज्ञीषिणौतद्भृवि विविध्यनन्दानशीछेन तस्ये
प्रादाय्येतावदेव प्रणिहितमनसा साधने सत्पद्ध्याः ।। २
आयुम्मीससहस्रं सञ्जीव्य भिष्यवरस्तनुममुञ्चत् ।
पीषे प्रथमे दिवसे नवद्विषड्विभूतशकाब्दे ।। ३

No. 52. LOBOK SROT INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN, Dated 703.

(Add the following to No. 52 on p. 56 above).

The inscription has been re-edited by Coedes (IC, II. 92).

TEXT

अौं नमो भगवते वासुदेवाय । श्रीजयवर्माण नृपतौ शासित पृथ्वी समुद्रपर्यन्ता[म्] । ब्रह्मक्षत्राङ्कराभवे नतनृषधृतशासने निर्द्याम्] ॥ १

··· ··· ग्रिविमृतिश् श्रताङ्घतरः ॥

... वि .. ष्ठदेवस्तेनैव स्थापितस् सतिग्माङ्गुः। श्रीसिद्धेश्वरदेवप्रतीत ... ... ।। ३ दहनाम्बरमुनिल्क्ष्ये शाके ... ... ।। ४ अश्विन्यामुड्नाथे तुल ... ... ।। ४

The new reading factor raises an interesting problem. This seems to be a Saiva god, but the invocation is addressed to Visnu.

No. 52A. PRASAT TA KAM INSCRIPTION, Dated 713.

The inscription was edited by Coedes (IC, III. 89). It was noticed by Aymonier (II. 371) under the name Prasat Kedei Ta Keam. The temple is situated in the District of Kralanh in Siem Reap (Province).

The inscription contains one verse in $\bar{A}ry\bar{a}$ metre eulogising Lokeśvara. Its importance lies in the fact that it is the oldest record in Kambuja which mentions Lokeśvara, and thus supplies the earliest evidence of the existence of Mahāyāna cult in that country.

TEXT

समगुणशशिनगशाके प्रथितो यस् सुप्रतिष्ठितो भगवान्। जगदीश्वर इति नाम्ना स जयित लोकेश्वरप्रतिमः॥ १

No. 53. VAT TASAR MOROY INSCRIPTION, Dated 725.

(Add the following to No. 53 on p. 57.)

The inscription has been edited by Coedes (IC, III. 170). It begins with two lines in Sanskrit forming a verse in $\bar{A}ry\bar{a}$ metre, and ends with four lines in Sanskrit, forming 2 Slokas, with 19 lines in Khmer between the two.

According to the Khmer text queen Jyeşthāryā was the daughter of Kamraten Añ Śrī Jayendra...bhā, granddaughter (?) of K. A. Śrī Nṛpendradevī, and great-granddaughter of Śrī Indraloka. The god endowed by her is Āmrātaka, not Āmrataka.

TEXT.
(Beginning).

जितमपरोक्षज्ञानं सर्व्वज्ञयेषु सर्व्वछोकेषु । कर्नृत्वश्वाक्षीणं यस्यैतत्तत ... ... ।। १

(End).

तस्मै शिवाय गुरवे ज्येष्ठार्घ्याख्या नमस्कृत्वा । भक्त्यानुमानार्थमिदं सब्वें प्रादादियं राज्ञी ॥ २

एभिः पुण्यफ्लैर्देवी नव ... तेह भक्तये। शम्भवेऽतः फल्ल्यागादेशं पदमवाप्नुयात्॥ ३

No. 68A. THAP LUC-HIEN STELE INSCRIPTION, Dated 814.

The inscription, noticed in *BEFEO*, XVII, No. 6, p. 48, was edited by Coedes in *IC*, II. 80. Thap Luc-hien is in the Province of Rach-gia in Cochin-China.

The inscription, written in Sanskrit verses, is very mutilated, as the right half of the stele is lost. Only half of three verses and a portion of a pāda of another are preserved, which record the offer of rice and money. The name of king Yasodhara (Yaso-varman) and the year 814 are mentioned, but the alphabet seems to be much later than the end of the 9th century A. D.

TEXT

•••	•••	•••	•••		•••		
•••						1	
					रश् %		
•••	•••					11	2
						त्पताना	
•••	••					1	
[अ]	व्दं सर्	<u>द्रश</u> ि	गमृत्ति	सकात्ति	काणा		
		100				- 11	2

पञ्चविङ्शतिप्रस्थन्तत्तण्डुरुञ्च दिने दिने ।
II 3
सराङ्गि पञ्च रूप्यानि एकैकपञ्चप्रस्थकम्।
11 8
क्षेत्रप्राम गुर्नरोऽपि च कृतन्नैवेद्यकं कल्पना
धान्यं भोज्यतिरञ्च [ः] तण्डुलदिने रूप्यं सरा ङ्गिम् गरै ः।
11 &

No. 73A. DAMNAK SDAC INSCRIPTION.

The inscription was edited by Coedes (IC, III. 100). The sanctuary known as Damnak Sdac is situated quite close to Prasat Trau (cf. No. 164).

The inscription, written in Sanskrit, contains 14 Ślokas in 28 lines. Vv. 1-7 contain invocations to Viṣṇu, Śiva, Brahmā, Lakṣmī and Sarasvatī, Arts The name of the king was mentioned in v. 8, but it is completely lost. The remaining verses, of which very little remains, contained the eulogy of the king. The writing appears to be earlier than the 10th century A.D.

TEXT

महावराहा(ह)हीन(नो)ई दंष्ट्रा हरतु वोऽहितम् । अन्तर्हिमाङ्शुशुभ्राश्रकरद्युतिरिवोद्गता ॥ १ जयत्युद्धिपर्यञ्करतिनद्रश्चतुर्भुजः । आत्मोदरविनिद्रस्य पद्मस्येव विभूतते ॥ ३ भूया विभूषिततनुभभेवोऽस्तु विभवाय वः । गङ्गापतनसञ्चणविधोरिव समाचितः ॥ ३

^{1.} Helis in vv. 4 and 5 may stend for Hits (gold).

^{2.} Meaning uncertain.

रुद्रनेत्राप्ति ... रुचो रो(रौ)द्राश्चकासित । कान्तकण्ठ ... विद्ध् (ध्व)क्सनपरा इव ।। 8 ताम्रपा ... र ... स्मित । निरस्तारोष ... मर्मा ... रसात् ॥ १ नमामि छक्ष्मी यां ... धस् सरन्तीमन्यसंपदः । जितचन्द्राम ... हत्वेव स्वीचक्रे मधुसूदनः ॥ ६ दशना ... वेदवादिविश्वकृदाननात् । नि ... ... धुन्धान्धेश् श्रीरिवेन्दवी ॥ ७ आ[सीत्] ... शिरोनिहितशासनः । श्री ... ... पिताशेपवान्धवः ॥ ८

Only a few words remain of the vv. 9-14.

No. 75A. PRASAT O DAMBAN INSCRIPTION OF MASO MARMAN.

The inscription was edited by Coedes (IC, III. 105). The Prasat O Damban is a small ruined temple situated about 3 miles to the south-east of Battambang.

The inscription is written in Sanskrit and contains 17 Slokas. The first ten verses are invocations to gods Siva (under the names of Paramātman, Sambhu, Vidhuvatamsa and Sarva) (vv. 1-4), Viṣṇu (v. 5), Brahmā (v. 6), Trimūrti (v. 7), Umā (v. 8), Lakṣmī (v. 9), and Vāc (v. 10). V. 11 mentions Yaśo-varman, and the remaining verses (12-17) contain his eulogy. As the inscription is incomplete, it is difficult to say whether it was a record of his endowment, or even whether it was engraved during his reign.

TEXT

यत्र तामरसोत्पन्नपङ्कजाक्षकप[दिनः] । अभिन्नास्था(त्मा) नमस्तस्मै परस्मै परमात्मने ॥ १ नमस् समस्तभुवनव्यापिने व्यापकात्मने । योगिस्वान्तसरससङ्घिकलहङसाय शम्भवे ॥ २ नमो विधुवतङ्साय धत्ते तन्वक्षिमस्तके। विध्वत्रयं यः प्रत्येकन्त्रिलोकीह्नादनादिव ॥ ३ जि(जी)याच्छव्बीऽक्केवहीनदुगर्भन्नेत्रत्रयनद्धत्। जो(ज्यो)तिषां बीजमात्मानमञ्ययं व्यञ्जयन्निव ॥ ४ सर्वेषाञ्जन्मिनामङ्शो यस्य सर्वासु जाती(ति)षु । विशिष्टो जायते तेन राजीव(वा)क्षेण जीयता ॥ ४ सयोनिरपि योऽनङ्गजनकेनोच्यते बुधैः। तन्नाभिनछिनोत्पन्नश् शम्मे वेधा द्धातु वः ॥ ६ रक्षन्तु वस् सदाम्भोजभवाम्भोजाक्षशम्भवः। लोकत्रयसमुत्पत्तिस्ति(स्थि)तिसंहतिहेतवः॥ ७ श्रीकण्ठकण्ठसंरहेषमीखिताक्षिकजामुमाम् । नमामि मूर्धचन्द्रार्धरश्मिसंस्पर्शनादिव¹ ॥ ८ ढक्ष्मीव्वैक्र(क्ष)स्स्थिता विष्णोः प्रभविष्णोः पुनातु वः। प्रोह्रसत्को(को)स्तुभादर्शनिजश्रीदर्शनादिव।। ६ यत्सान्निद्ध्य(ध्य)मनासाद्य सान्निद्धेय(ध्ये)षु सुसंपदा । वाचान्नासुभृताञ्चेष्टा वाग्देवी सा पुनातु वः ॥ १० आसीदासिन्द्(न्धु)भूपालमौलिलालितशासनः। श्रीयशोवम्मदेवाख्यः ख्यातो भूमिभुजां पतिः ॥ ११ यस्य सो(सी)न्दर्ध्यसंपत्तिजितो जातशुचा(चो)निशम्। धत्तेऽधुनापि वाष्पीघं पाण्डुश् शीतकरो घुम(व)म् ।। १२ त्रयाणामसमानानां योऽप्येवैकस् समो मतः। शौर्य्य शौरेब्बेले बायोस्त्यागे कल्पतरोरिप ॥ १३

^{1.} The text reads मुर्पचनद्रावरशिमसस्पाशनादिव।

यद्यशोगाइदुग्धाब्यौ गुद्धो दृष्टः कदा च न ।

मज्जनान्मज्जनान्म ... भानुमा(भाः) पुनरुत्थितः ॥ १४

याने यस्य बलोद्धृत ... ... र्द्धिव ।

मुवि नम्नारिराण्मौलि ... ... त्रिव ॥ १५

उद्धमत्त्य(त्य)मृतं यस्य कला · य · · अणीव ।

निमज्जनात् · · पानान्नु पाण्डुरद्यापि चन्द्रमाः ॥ १६

युगुत्स ... तीन् संहरन् सङ्गरे रिपृन् ।

स ... ... मिव प्रत्यादिदेश यः ॥ १७

No. 77A. VAT TRALEN KEN INSCRIPTION OF YAŚO-VARMAN.

The inscription was edited by Coedes (IC, II, 119). It is engraved on a pillar found among the debris lying in front of the temple situated in the centre of the enclosure at Lonvek (cf. No. 160). Centre for the Arts

The inscription, written in Sanskrit, is fragmentary, and only the first 11 lines are preserved. It contains five Ślokas and the first half of the sixth. It begins with an invocation to Buddha and Triratna (vv. 1-2), refers to the accession of king Yaśo-varman in 811 Saka (v. 3), and describes his virtues (vv. 4-5). The extant portion of v. 6 refers to the installation of Saiva deities, but it appears from the invocation that the inscription recorded a Buddhist foundation.

TEXT

बन्दे तथागतं यस्य ... ... [ते]जसा।
[जि]त्वा नु मारतिमिर ... वरायितम्॥ १
[न]मो रत्नत्रया ... प्राक् त्रिमृत्तिधृक्।
... दार्थमिह लोके ... ज्ञानेन संयम[ः]॥ २
[च]न्द्ररुपाङ्गदीप्तभीश् श्रीययशोवर्मभूष[तिः]।
[ब]भूव भूभदुनमाँ लिमणिताराविर खितः॥ ३

उमाप्ती कामदहनानयो नु परमेश्वरः। तत्कान्तिं निरवद्याङ्गं यं स्वमृत्तिं न्यवेशयत् ॥ ४ [अ]संख्याध्वरधूमालीवितानं विततान यः। शङ्को शतमखस्पर्द्धी भानुमार्गाग्निवेशमिन ॥ ५ यश् शङ्करादिम्पाणि शिवलिङ्गान्यतिष्ठिपत्। ... ... ॥ ६

No. 83. PRASAT NEANG KHMAU INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN IV, Dated 850.

(Add the following to No. 83 on p. 167 above).

The inscription has been edited by Coedes (IC, II. 32). It contains 10 lines in Sanskrit, forming the beginning of an inscription which was never finished. The text comprises 8 verses, the metres being Stoka (vv. 1, 4, 5, 7, 8), Vasantatilakā (v. 2) and Upajāti (vv. 3, 6). It begins with an invocation to Visnu, followed by an eulogy of king Jaya-varman (IV) who is said to have become king in 850 Saka (v. 3). This is in conflict with the statement in other records at Koh Ker according to which the king was already reigning there seven years earlier. This point has been discussed by Coedes (BEFEO, XXXI, 12).

The Vaisnava invocation of this inscription, as well as of another inscription in another temple in the same locality, is in agreement with the fresco paintings of the interior of these two temples, which represent, among other scenes, Kṛṣṇa lifting the Govardhana mountain and Viṣṇu covering the world in three steps.

This second inscription, edited by Coedes (IC, II. 31), is very fragmentary and only the following words have been read.

... ... वासुदेवाय वै नमः। ... ... दाता तां शरणार्थिने॥ १

सो नाम्ना वासुदेवो हि कम्मिधममप[रायणः]।। २

... योऽर्चा स्थापिता तेन भक्तया ...॥ ३
... गं त्रक्षी विर्वेषणोर्न्नेन्द ... ॥ ४

The character of this inscription exactly resembles that of the main inscription and may thus be referred to the same period.

TEXT

नमश् श्रीलोकनाथाय यो यतायतिशक्तिभिः । त्रिपदकान्तधरणिव्योमत्रह्माण्डमण्डलः ॥ १

> श्रीलोकनाथिमिति शब्दिमिमन्द्धाति युक्तं हरिस्निभुवनप्रविकीण्णेकीर्त्तः । पादित्रिविकमरुचाम्बरशेलशृङ्गस् संलक्षितो भगवतायुगविस्तरान्तात् ॥ २

नम्रावनीन्द्रोत्तममृद्धमारिल-रत्नयुतियोतितपादपद्मः। श्रीकम्युजेन्द्रः स्वशराष्ट्रराज्यो रराज यश् श्रीजयवम्मदेवः॥ ३

अरिवक्षस्थलोङ्गान्तश्रियासेः पातनाङ्ग्राम्। यस्य वक्षोम्बुजे भीत्या युद्धेष्वाश्वाश्रयः कृतः॥ ४

युद्धेषु येन निम्मुक्तशानौदैः पूरिताम्बरैः। निशायां द्वप्तशत्रूणां छोचनेषु कृतन्तमः ।। ४

प्राक् चेदनङ्गस्य विभास · विन ङ्गशोभेव जितात्मशोभा । विनेत्रनेत्र · · · · · · । । ह

पाणित्रहमकुर्व्वाणो लक्ष्म्या योऽमृतमन्थने । अवाप्तकक्षी युद्धान्धी न बाहुं बह्बमन्यत ॥ ७

l. The reading यता is doubtful. The second letter may be read as था, भे or ज।

यत्कीण्णंकी तिपीयूषेश शान्ततापा ग्निसञ्चयः। केनापि नितरान्दिक्ष ज्वलयद्यापि कान्तिभिः॥ ८

No. 83A. PRAH PHNOM INSCRIPTION. Dated 852

The inscription was edited by Coedes (IC, III. 119). Altogether three inscriptions are engraved on the group of temples, bearing the name Prah Phnom and situated on the top of a knoll to the north-east of Prasat Lie (No. 185).

The oldest one contains 4 lines in Sanskrit, forming two verses in Upajāti and Śloka metres. It is dated in 852 Saka and records the installation of several images by Sivasoma. In view of the date Coedes thinks that he must be a different person from the guru of the king Indravarman bearing that name (No. 54).

भक्तिस्थिरीकर्त्तमविव्यकारिणी हिपञ्चमूर्त्तो(ती) शिवसीमनामा। चण्डीश्वरविव्रपतिश्व लिङ्गं प्रहेस सह स्थापितवान सुभत्तया ॥ १

भद्रं वोऽस्तु स्वकं पुण्यं भूयाद्स्मिन्वलाधिषाः। रक्षन्त्वदं मुदा ये हि चन्दिणं मृद्धये सदा॥ २

The second inscription, very fragmentary, is probably to be dated in the 10th century A.D. The extant portion refers to a royal order (sāsana), the names of some dignitaries, and that of Amoghapura.

No. 92A. PHNOM PRAH NET PRAH TEMPLE INSCRIPTION, Dated 871.

The inscription was edited by Coedes (IC, III. 34). Phnom Prah Net Prah is the name of a hillock in the Soay

^{1.} These two words are unintelligible. Are they meant for विग्डनं ऋड्ये ?

Chek District in the northern part of Battambang (Province). The inscription is engraved on the door-post of the temple situated on the hillock.

The inscription commences with two lines in Sanskrit, forming a Sloka, followed by 16 lines in Khmer. The meaning of the Sanskrit Sloka becomes clear only in the light of the Khmer Text. It says that in 860 (wrongly written as 960) Saka Lon Ap bought a piece of land from Lon Pit Vrau for founding an asrama and endowed it with paddy-fields and 4 slaves. In 871 Saka Lon Ap died and the aśrama was deserted and fell in ruins. Then Ten Hyan proposed to her husband Lon Para, her maternal uncle Lon Madhyasiva, and to the son of Pit Vrau, that as they had no children they should restore the asrama so that this pious work might ensure them the benefit of funeral ceremonies. These four thereupon restored the asrama and donated lands and four slaves to the god (Siva). The venerable head of the $\bar{a}srama$ ($p\bar{a}dam\bar{u}la$) was charged with the duty of performing the customary funeral ceremonies

TEXT

ह्यङ्नाम्मा मानुछेनैव भक्ती पुत्रश्च धम्मैवान् । रूपाद्रिमृत्तिशाकेन्द्रे सव्वीपायन्ददी शिवे ॥ १

No. 99A. PRASAT TA KAM INSCRIPTION OF SURYA-VARMAN.

This inscription was edited by Coedes (IC, III. 91). For locality cf. No. 52A.

The inscription, written in Khmer, records that in response to a petition, king Sūrya-varman granted exclusive right to the children of the petitioner over an endowment created by the latter. In the year 884 he was married to a lady whose name Me Sok was changed to Me Mani. During the reign of Paramavīraloka he constructed stone images of Siva-linga, Brahmā, Nārāyaṇa on Garuḍa and

Gauripatisvara (Siva) on bull. He invited Vrah Guru to consecrate them with proper ceremony and gave him elephants and horses as honorarium (dakṣiṇā). These gods and their means of subsistence were divided among his three children, and at his request the king confirmed the arrangement by a royal order, as stated above. The record concludes with the usual imprecations.

It is stated that the lady Me Sok, grand-daughter of Mratāñ Śrī Sarvādhikāra, herself approached the author of the record with the proposal of marriage and gave as dowry one horse and saddle and some other object. Nevertheless it appears that the grandfather of the bride and Śrī Guṇapaṇḍita, the father of the bridegroom, negotiated the marriage alliance.

This inscription is written in script of a cursive character which is the precursor of the modern Kambuja style of writing and the Siamese script of the Sukhothay period. It is evident that this cursive character was in use along with the monumental writing of the inscriptions, at least as early as the 11th century A.D., though it was very rarely employed in inscriptions before the 14th century A.D.

Nos. 100A-D. FOUR INSCRIPTIONS AT PHNOM KANVA.

These inscriptions, noticed by Aymonier (II. 243), were edited by Coedes (IC, III. 72). They are engraved on a monolith serving as the door-post of a natural cave on the hillock called Phnom Kanva, about 7 miles to the north of Sisophon.

All the inscriptions refer to a deity called Kanlon Kamraten An Rajaguha, which literally means "the deceased queen in the royal cave." It is probable, therefore, that the cave, where these inscriptions are engraved, was once a burial chamber of a queen.

^{1.} This cave is referred to in the Bantay Prav Ins. (No. 137A).

A. This inscription contains 25 lines in Khmer. A deliberate attempt was made to destroy this inscription by hammering the stone, but the contents are quite clear. It records an order (ālakṣaṇa) communicated to Mratāñ Śrī Nṛpavikhyāta and Mratāñ Khloñ Śrī Jayendrāyudha in respect of a slave named Si Varuna who, with his mother and other relations, was born in the domain of Kanlon K. A. Rājaguhā. This slave fled but was arrested, and the officials cut off his nose and ears. It was stated in the order that the slave Si Varuna and his mother and other relations were to be treated as exclusive property of the Rajaguhā so that there may be no fraud in the endowments made by king Rajendra-varman to this sanctuary. The date of this order is 88X, the unit figure being lost. Mention is made, in conclusion, of some orders issued to Vāp Ātmašiva by Kamraten An Rājakulamahāmantrī, Mratan Śri Nrpavikhyata, and Sten An Caturacarya.

B. The second inscription consists of usual imprecations in Sanskrit which may and regarded as the concluding part

of the first. It contains two Slokas.

TEXT

किरपतं ये विलुम्पेय्(यु)ल्र्लंङ्क्येय्यू(यु)श्च शासनम् । ते यान्ति नरकं तावत् स्थितौ चन्द्रदिवाकरौ ॥ १ अनुकुर्य्युरिदं येन शासनं परिकल्पितम् । वर्द्धयेयुश्च पुण्यस्य फलार्द्धं प्र(प्रा)प्नुवन्ति ते ॥ २

C. This inscription contains 14 lines in Khmer. It records a royal order, made in 888 Saka, to the notables (purusapradhāna) of K. K. A. Rajaguhā, to the effect that the donations to this sanctuary such as gold, silver, jewels, elephants, oxen, buffaloes, and slaves, which were given by the people for the bright fortnight should be used exclusively for bright fortnight, and those offered for the dark fortnight, exclusively for the dark fortnight. This order was communicated by Kamsten Añ Rājakulamahāmantrī,

Mratān Śrī Nrpabhaktivallabha, and Sten An Ācārya Caturācārya to the author of the record Mraten Paramācārya, who is described as pratyaya or 'a trusted man,' with instructions to notify it to the notables.

D. This inscription of 10 lines in Khmer records a royal order made in 889 Saka to Vāp Dharmapāla, asking him to present in person the slaves (names follow) given by the king to the sanctuary, so that there might be no fraud in this respect. This royal order was also communicated through Mrataa Śri Nrpabhaktivallabha. In conclusion it is said that the maintenance of the kuti (cell-ie. sanctuary) is due to the liberality of Sten Rudracarya.

No. 100E. KOK SAMBON INSCRIPTION OF RAJENDRA-VARMAN

This inscription was edited by Coedes (IC, III. 79). It is engraved on the two door posts of a ruined brick temple, called Prasat Ta Siu by Aymonier (II. 365), in Siem Reap District, Battambang.

The inscription contains 21 lines in Sanskrit and 28 in Khmer. The Sanskrit text is in verse, the metres being Sloka (v. 1), Upajāti (vv. 2-4, 6-8), Vasantatilakā (vv. 9-10), and Aryā (v. 5). V. 1 is an invocation to Sangha, and although Buddha and Dharma, the other two members of the Triad, are mentioned in v. 2, it is not unlikely that two verses, invoking these two preceded the extant v. 1. For it is very unusual that the invocation to Sangha should precede that of the other two. Vv. 3-4 contain eulogy of king Rājendra-varman, who became king in 866 Saka, and the next verse refers to his officer Bhadrātisaya. The younger brother of the latter installed, in the year 883 Saka, the image of the god, only the last part of whose name, ...keśvaralinga, is legible (vv. 6-8). The Khmer text mentions Jagannāthakeśvara, but this does not suit the metre of the Sanskrit verse. The last two verses (9-10) contain the Buddhist imprecations.

The Khmer text, dated 888 Saka, enumerates the gifts to Śrī Jagannāthakeśvara. These comprised several plots of land, details of whose price, in commodities, and the names of the sellers are given. In one case reference is made to a wrestling bout (musti-yuddha), probably because the land was won by the victor, though the context is not quite clear. Among other gifts were 13 slaves, 5 buffaloes, 20 oxen, 1 spittoon, 2 kettles (kadaha), 1 bronze pitcher (kolaŝa), 1 bronze plate (ŝarāva) and ornaments. It is interesting to note that lands were purchased in exchange of buffaloes, oxen, clothes and paddy, and in one case the seller is described as a religious mendicant (udāsin). Each of the fields purchased has a proper name. Among the names of persons mentioned are Lon Sugata, Amrta, Guna, Dhi, Dharmapandita, Bhadrananda Śrivija, Krtajnavikhyata, and Vidyādhipa in addition to Bhadrātisaya.

The northern door-post, which contains the last 14 lines of the Khmer text, also contains remnants of another record of a later date, containing the name of the deity Srīdāheśvarī.

There is one orthographic peculiarity in this inscription which must be noticed. It uses separate signs for the letters b and v, which are ordinarily denoted in Kambuja inscriptions by the same symbol. Sometimes it uses b even where v should be the correct spelling.

TEXT

आसीन्तृपश् श्रीधरिवक्रमश् श्री-राजेन्द्रवम्में ति [जितारि]वृन्दः। योऽरिद्विषण्म्(न्म्)र्त्तिभराप्तराज्यो विबुद्धकीत्तिंयुतिदीपिताशः॥ ३

कालेयगम्भीरतमःप्रबन्धा-दुद्धारितो धर्ममनयेन येन। क्रमेण नीतः परमां विभूति दिवाक ... वर ...॥ ४

उद्पादि तस्य भृत्यो भद्रो भद्रातिशयनामा । गुणमण्डलाधिको यः कुल ... न्दचन्द्रतिभः ॥ १ स चित्रभानुद्रविणाष्ट्रशाके धम्मर्यानुजश्च प्र ... द्वभक्तिः । ... आन्तमनूननाम चित्रन्मुदातिष्टिपदद्य देवम् ॥ ६

> ... केश्वरलिङ्गमेतन् प्रासादमित्थञ्च यद्स्ति पुण्यम्। माता पिताः भूमिपतिः गुरुश्च वन्धुः सुह्रचापि तदस्तु तेषाम्।। ७ अनेन चाहं कुशलेन कम्मणा मग्नजगत्तारियतुं समर्थः। जन्माण्णेवे दुःख ... णै-बुद्धात्मजो जन्मनि जन्मनि स्याम् ॥ ८ यद् यज्वना मणि ... ... दिदत्तम्। दास ये लोभदग्ध ... ... [दीप्ता]नलं पुनरिमं प्रपतन्तु घोरम्।। ६ संबद्ध्यन्ति गु ... च ... णा ये धममं परात्महितहेतुममं यथावत्। ते ब(बा)न्धवैस् सह महाभ्युद्यं प्रयान्तु निञ्जाणसौक्यमपि बौद्धपदं परत्र ॥ १०

No. 101. BASAK STELE INSCRIPTION OF RĀJENDRA-VARMAN.

(Add the following in No. 101 on p. 269 after the first para and omit the rest of the English text).

The inscription has been re-edited by Coedes (IC, II. 58).

It begins with an invocation to Maheśvara (V. 1), Rudra (V. 2), and Trivikrama (V. 3), and gives the date of the accession of Rājendra-varman as 866. The object of the inscription is to record the foundation, by Nṛpendrāyudha, of a deity, whose name is lost in the Sanskrit text, but who is called Nṛpendrāyudhasvāmi in the Khmer Text. The lands, servants and precious objects, mentioned in vv. 11-12, are given to this god whose image was placed in the temple of Vakakākeśvara, and it is to the notables of this place that the donor transfers the merit of his pious works. The Khmer text merely contains the usual imprecations.

The following additions and alterations are to be made in the Text on p. 270. Indira Gandhi National Centre for the Arts

V. 3. त्रिविक्रमाङ्क्ष जं पातु रजो वः पापपातनम्। कान्तित्रिलोकोलक्ष्म्या नु वेणीप्रस्तीण्णैकेसरम् ॥ ३

V. 4. विद्विड्रसाष्ट्रभृद्भूषो भूभरविभवोऽभवत्। यश् श्रीराजेन्द्रवर्म्मेन्द्रोऽरीन्द्रदैत्येन्द्रमर्देनः॥ ४

V. 5. Read जन्म for जन्म in 1. 1 Read शतकतुपशस्ताराः in 1. 2

V. 6. Read यङ्कान्तवपुषं वीक्ष्य in 1. 1
 V. 7. सञ्चापसञ्यविक्षिप्तशरो योऽर्जुनको युधि ।
 केनाप्येको जयी नित्यमञ्ज्ञासुहृदुत्रतिः ॥ ७

For v. 9 read :

तस्य पार्श्वधरो भक्तश्च श्रीमृषेन्द्रायुधाभिधः। ... ... लितान्दोलां सम्यगवाप यः॥ ह सोप्यतिष्ठिपत् ... इमां मुदाः। वककाकेश्वरस्य ... ... ।। १०

Vv. 10, 11, and 12 should be numbered 11, 12 and 13. In the last verse (v. 13) read परिण्डामि for परिन्दामि। All the footnotes on pp. 270-271 should be omitted.

No. 101A BASAK STELE INSCRIPTION.

The inscription, noticed by Finot (BEFEO, XV, No. 2, p. 20), has been edited by Coedes (IC, II. 54). For locality, cf, 101.

The inscription, written in Khmer, contains 21 lines, and may be referred, on grounds of palaeography, to the middle of the 10th century A. D. It contains an order of the king to Vrah Guru for the supply of clarified butter to a divinity whose name does not occur in the extant portion of the record, Reference is made to a number of persons charged with the duty of supplying this article, and four collectors of the same, under the authority of Mraten Rājadvāra. It is further laid down that if any of these persons supplying clarified butter be condemned as guilty in a law-court, he will have to offer as penalty a pair of cows. For keeping them, two stables (gosālā) were to be built by a number of officials named, such as kulapati (chief of the temple), deva-paricāraka (servant of God) and grāmapāla (village headman).

No. 106A. BASAK STELE INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN V, Dated 890.

The inscription has been edited by Coedes (IC, II. 142).

For locality, cf. No. 101.

The inscription, which consists of 26 lines of writing in Khmer, is incomplete. It records an order of Jaya-varman V in 890 Saka, donating the village of Thkvāl Jon to the deity Vak Ek for the supply of rice, oil for lamp, clarified butter, and slaves. Mention is made of persons who requested the

king for the endowment and also those who were charged with the execution of the order. A short history is given of the donated land which was originally a territorial unit of Vyādhapura, then transferred by Jaya-varman II to Amoghapura, and was made a royal domain (rājadravya). During the reign of Yaśo-varman it was given to the deity Vak Ek. During the reign of Harṣa-varman I, Vāp Kṣetrajña founded a village in this domain. What follows is obscure, but it seems that the report of the wrongful possession having reached the ears of the king, he restored the village to the deity. Probably in view of all this, the king ordered Mratāñ Śrī-Narendrasimha, general of the Main Gate (Senāpati vraḥ Mukhadvāra), to fix the boundaries of the land and erect an inscribed stele (praśasta) mentioning the exclusive right of the deity Vak Ek to this land.

One of the officers, named Mratañ Śri-Nṛpendrāyuddha, is probably identical with the official Nṛpendrāyudha mentioned in another inscription of the same locality (No. 101). There is equally little doubt that Wak Ek is the original form of the divinity named Vakakākeśvara in this inscription.

The statement in this inscription that the donated land was situated originally in Vyādhapura, supports the identification of this city with Ba Phnom which is close to Basak.

No. 110A. KOMPON THOM STELE INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN V, Dated 896.

This inscription has been edited by Coedes (IC, II. 62). It is a replica of the preceding inscription (No. 110), but in a much better state of preservation. There is another replica of this record on a stell found at Tuol Dan Khoas in Sisophon.

The inscription, engraved on the four faces of a stele, contains 101 lines written in Khmer. It contains an edict of Jaya-varman V, dated 896 Saka, regarding the creation of two new castes or corporations (varna) viz. Khmuk (of the

hall of worship) and Karmantara, the nature of whose functions is not quite clear. The edict was issued on the occasion of an important religious ceremony viz Brahmayajña for the royal Guru. The king also performed a grand sacrifice in honour of Vagisvari, when he had finished the study of all sciences, in the town of Yasodharaparvata on the sacred tank (vrah śilātaṭāka). At the end of the ceremony the king asked the Guru to select, from among the religious men and ācāryas of the seven castes (saptavarnna), 20 persons each for the two new castes, Khmuk and Karmantara. These would be the foundation-members (mūla) of the two new castes, and exclusive right was given to them over the revenues of certain villages, lands, and fields. The members of these two castes must, in future, recognise the authority of the descendants of these chiefs. Those in the two castes who possess knowledge (vidyā), good character (sīla), and good manners (ācāra) could become Acaryahoma and acarya-caturacarya-pradhana (Acarya, chief of Acaryas) The female members of these two castes will be given to men of high caste for the service of Siva (Sivabhakti) but not to men of low caste (hīnajāti). For this reason only the three principal Sañjaks of the king, and no others, even though entitled to use umbrella with golden staff, could take these females. when these were married to three superior castes or to the three Sanjaks, they must not be regarded as heritable property.

Those male members of these castes, who were capable of teaching, should be placed in charge of teaching at the capital by Ācārya-caturācārya. They could adopt a religious life in the service of the king, but not as

Bhāgavata.

The royal Guru, having made the selection of persons, brought them to the king, in presence of sacred fire, the Brāhmaņas, the Ācārya, the K. A. Rājakulamahāmantrin and all the Khlon Vala. His Majesty treated them as constituting the two varnas, viz. Khmuk and Karmantara.

His Majesty ordered that an inscribed gold and a silver plate and a stele of stone should be kept in the territory which is placed under the authority of the two varnas, so that the royal officials may not interfere in any way with their full enjoyment of villages, lands, fields, slaves and other donations. Then follow the usual imprecations in course of which the date of Jaya-varman's accession is given as 890 Saka. The record concludes with twelve names headed by Sten Paramasivācārya, who is described as mūla (root or origin).

No. 107A. THE CIKREN STONE INSCRIPTION, Dated 892.

The inscription, noticed by Finot (BEFEO, xv. No. 2, p, 19), has been edited by Coedes (IC, II. 48). Cikren is in the Province of Kompon Thom

The inscription is written in Sanskrit and contains 9 verses, the metres being Vasantatilakā (vv. 1, 8, 9), Āryā (vv. 2, 7), Śloka (vv. 3-5) and Śragdharā (v. 6). It records a donation of two ornaments, called ardhaprāsāda, to Lokeśvara by Hṛdyācārya, in the year 892 Saka (vv. 4-5). V. 3 contains an eulogy of Umā, younger sister of the donor, and daughter of Sańgrāma. She is said to be the queen (mahiṣī) of Śrī-Mahīdhara-varman, who was evidently a feudatory chief and may be identical with the person of the same name mentioned in Ins. No. 109.

TEXT

छोकेश्वरो जयित यस्य वराङ्क्र घूछि-रावीचिकन्धगधिगत्यितवृद्धविह्नम् । नीरीचकार नरकव्यसनापहारे तस्मिन् मदीयनितरस्तु सहस्रवारम् ॥ १

... ब्रासीद्निन्दिताङ्कशो यश् श्रीसमरेन्द्रविख्यातः। तस्योमेति तु नप्ता(प्त्री) शरदिन्दुरिवान्वयव्योमिन ॥ २ रणाङ्गतसङ्ग्रामसुता सन्वेकलाङ्गता ।
शम्भोग्गौरीव महिषी श्रीमहीधरवर्मणः ॥ ३

[अ] छञ्चकार लोकेशमलङ्काररिवप्रमैः ।
रक्षरैरूप्यरचितैर्द्वित्र(न)वाष्ट्रशकेन या ॥ ४

तदमजश्च सौद्य्यौ हृद्याचार्य्याभिधानधृक् ।
अर्द्धप्रासादभूषे यः प्रस्कृ¹ लोकेश्वरेऽदिशत् ॥ ५

पुण्येनानेन रक्षयुतिनिकरलसत्स्वण्णेषद्योपि स्यां
गन्धेरुन्मादितालिनेरनयनमनोहारिसौन्दर्यजातः ।
जातश्चेत् शुद्धजन्तावकुशलमिलनो लोकनाथान्तिकेऽस्मिन
भूयोभूय[ः] समुन्मूलितमद्जल्ञतामत्सराहङ्कृतिस् स्याम् ॥ ६

[रा]जभयाद्यष्टभयं भयमिष घोरावीचिकादिषु वा ।
दुःखान्यधमानि च मे भवे भवेऽनेन माभूवन् ॥ ७

न्यायेन लब्धमवलोकितभूषणं में
सम्रातृकेण रचितन्द्रहमित्तधौतम् ।
ये रत्नरेरजतलुब्धतया हरन्ति
चारे पतन्तु नरके सह बन्धुभिस्ते ॥ ८
रक्षन्ति बन्धुसुहृदन्यजना मदीयं
ये प्रयमेतदिह देवपुरं प्रयान्तु ।

जाति प्रति प्रहसिताननमण्डितास्ते वाग्भिङजीगत्सु वपुषा सुभगा भवन्तु ॥ १

No. 112B. PRASAT TA AN INSCRIPTIONS, Dated 901 and 1189.

The inscriptions, noticed by Aymonier (II. 366), have been edited by Coedes (IC, III. 76). Prasat Ta An is the name of a sanctuary in Siem Reap District in Battambang. It consists of two separate temples. The southern contains three inscriptions, and the northern, two others. All the inscriptions are written in Khmer.

The first inscription in the southern temple records the donations to Srī Trailokyavijaya. The date and the name of the donor are lost, but it must be earlier than the second.

The second inscription records fresh donations in 901 Saka to Lokeśvara. These consisted of slaves, one ring, one tray, one spittoon, a pair of buffaloes, an āśrama, a kitchen-garden, and some other things.

The third, a short record, simply mentions the name of god Śrī Jayavīraśakti-Mahādeva in characters of a later date (12th-13th cent.). We know from Ta Prohm Ins. (No. 177) and Pra Khan Ins. (No. 178) that an image of this god was installed by king Jaya-varman VII at the beginning of his reign.

The first inscription in the northern temple, probably belonging to the same period as the second inscription of the southern temple, is very much effaced and seems to give a list of slaves.

The second insecription clearly engraved, records the installation of an image of Art Buddha, named Śrī Sugata Māravijita, in 1189 Śaka.

No. 113. PHNOM BANTAY NAN INSCRIPTION, Dated 902, 903.

(Add the following at the end of the summary of No. 113 on p. 299).

The inscription has been edited by Coedes (IC, II. 202). The sanskrit text comprises 10 verses, one $Vasantatilak\bar{a}$ and nine Slokas.

TEXT

सिद्धि खस्ति

नमोऽस्तु परमार्थाय व्योमतुल्याय यो दधौ । धरमभैसारभोगिनिस्माणकायान्त्रै लोक्यमुक्तये ॥ १

 In the summary, the name of the deity Trailokyavijayāgišvara should be changed to Trailokyavijayāgišvarī. This goddess corresponds to Prajñāpāramitā of the Sanskrit text. माति लोकेश्वरो मृध्नी योऽमिताभिजनन्द्धौ । मितरशिमप्रकाशानामक्केन्द्वोदेशेनादिव ॥ २ प्रज्ञापारमितारूयाये भगवत्ये नमोऽस्तु ते । यस्यां समेत्य सञ्बेज्ञास सर्वज्ञत्वमुपेयुषः ॥ ३ अस्ति त्रिभू(भू)वनवज्रो योगी विनयविश्रतः। दक्षिणि(णी)यो महानागो नित्यदानोऽपि निम्मदः॥ ४ यस्य मातामहो भृत्यश् श्रीनामा श्रीन्द्रवर्मणः। तीर्थानाम्नी ददौ दासी श्रेयोर्थी जगदीश्वरे ॥ ६ वियाये सोमवज्राख्यस् स्यालो लोकेश्वरन्द्दी । यस्य संस्थाप्य पात्रेऽस्मिन्बह्वित्योमनवाङ्किते ॥ ६ तेन पूर्व (व्वें)प्रतिष्ठाप्य गोत्रस्य जगदीश्वरम् । मुनीन्द्रजननी भूयः स्थापित।रिनवियद्विलैः ॥ ७ पूर्विवत्तत्र देवेषु कृत्वा गोत्रस्य कल्पनाम्। दासीदासहिरण्यादिद्रज्यं सोऽदाद्विशेषतः ॥ ८ तेभ्यो लघुतरास् सन्ति पञ्चानन्तर्यकारिणः। लोभात् प्रसद्य लुम्पन्ति येऽस्माकं कल्पनामिह ॥ ६

क्षेत्रादिकिङ्करसुनर्त्तकतु(तू)र्घ्यकानां केदाररत्नकनकाभरणादि दत्तम् । ये यज्ञनात्मधनमात्रविनाशलुब्धाः लुम्पन्ति ये(ते) निरयमुद्रभयं प्रयान्ति ॥ १०

[Detached Line]
ये भो[गं] छोपयति देवद्रव्यं ते

No. 113A. THMA PUOK INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN V, Dated 911.

The inscription has been edited by Coedes (IC, III, 66). It is engraved on a miniature temple, now placed in the temple of Thma Puok, but originally brought from the

neighbouring village of Arak Cho. Thma Puok is in the District of Svay Cek in Battambang (Province).

The inscription is written in Sanskrit and contains 14 Ślokas. The first six contain invocations to Buddha, Prajñāpāramitā, Lokeśvara, Vajrin, Maitreya, and Indra. Then follows eulogy of king Jaya-varman (V) who ascended the throne in 890 Śaka (vv. 7-8), and the sage Padma-vairocana (vv. 9-10). This sage installed, in 911 Śaka, the six divinities, who are mentioned above, and some of whom figure among the sculptured images of deities in the niches round the miniature temple (vv. 11-12). After commending the endowment to the care of his virtuous wife (Dharmapriyā) and leaving all his servants, lands and wealth to her, he, free from bondage, went for peace to the forest like an elephant freed from fetters (vv. 13-14).

TEXT

योऽप्येको बहुधा भिन्नो विनेयाशानुरोधतः।
शशीव नैकनीरस्थिवस्वो बुद्धस् स पातु वः॥ १
प्रज्ञापारिमता पायादपायाद्वो वरीयसः।
जिनानामप्यजातानां या जाता जननी सती॥ २
वन्दे छोकेश्वरं भक्त्यामिताभ इव भ ः।
यस्योत्तुङ्गः ॥ ३
वन्नी जयितः ॥ ।
भार्त्तण्डमण्डळः ॥ ॥ १
नमध्वमार्थ्यमेत्रेयमार्थ्यः ॥ ।
करुणामुदितोपेश्वाक्षमाद्यात्मेवः ॥ ॥ १

Coedes interprets these two verses in a different way. He takes
 Dharmapriyā to mean 'people devoted to virtue' and connects takya's
 in v. 14 with the goddess Prajňapāramitā, as she is the only female
 deity mentioned in the record and is thrice represented in the niches.

... बळिभिदा तेन जयन्नप्युष्टिर्जतं किलम्। ... सेनामरेन्द्रत्वं बलव्युदैश्च यो ययौ॥ ६

[वि]यद्विल्लवसुप्राप्तप्राज्यराज्यो वभूव यः। [राजाश्री]जयवर्मेति जयश्रीलि**ङ्गितो**ऽनि**शम्**॥ ७

... र्यभित्कान्तिर्दानन्दिग्दन्तिदैन्यकृत्। ... ज्ञारसङ्हर्त्री तावती यस्य शूरता।। ८

तद्राज्येऽभूज्ञगद्गीतगुणो यो मुनिपुङ्गवः । पद्मवैरोचनाभिख्यो जगद्(त्)पद्मविरोचनः ॥ ६

दानशीलक्ष्मावीर्ध्यध्यानप्रज्ञादयो गुणाः । सारमीकृताः प्रवृत्त्यैव यस्य ... वहिष्कृताः ॥ १०

युद्धमात्रिन्द्रमैत्रययुद्धलोकेशबित्रणाम् । प्रतिमा(माः) स्थापितास्तेन चन्द्रचन्द्रप्रहाङ्किते ॥ ११ सत्वान् मोक्षे शशो दिश्व शोकाग्निमारमानसे । हष्टहत्सु सतामस्मिन्देवान् सोऽतिष्ठिपत् समम् ॥ १२ धर्मिप्रया धर्मीममं रक्षताधर्मराक्षसात् । तमाङ्सि प्रनित लोकान् हि भास्करोत्येव भास्करः ॥ १३

दासीन्दासञ्च भूम्यादिधनन्तस्यै प्रदाय सः । करीव बन्धनिम्मुक्तश् शान्तये वनमाययौ ॥ १४

No. 116A. PRASAT KRALAN INSCRIPTIONS.

The inscriptions were noticed by Aymonier (II. 369), and Coedes (IC, III. 85), and one of them was edited by Coedes (IC, III. 85). They are engraved on the door-posts of six (or five) temples in the sanctuary, situated about 550 yds. to the south of Kralan, the headquarters of the District of that name in Siem Reap District.

I. It contained 42 lines in Sanskrit, but has been

^{1.} Coedes suggests the emendation uni

deliberately erased and is now illegible, except the last six lines which appear to have been Buddhist in character. The alphabet belongs to the 10th century A. D.

 It consists of one line, naming the deity Śri-Vāgindradeva.

III. According to Aymonier it mentions two deities, Śrī-Vindveśvara and Śrī-Maheśvara.

IV. According to Aymonier it mentions three deities, viz, Srī-Jayavīra, Srī-Jayavarmeśvarī and Srī-Varmmeśvarī. But the reading is doubtful.

V. The text, in six lines of Khmer, enumerates donations of slaves and paddy. The writing probably belongs to the 10th or 11th century A. D.

VI. The inscription, containing 20 lines, is written in Pāli. There are five verses, the metres being Vatta (vv. 1, 3-5) and Vasantatitake (v. 2). The date, given at the beginning of v. 2, ends with 96, but the first letter of the word for hundredth figure is missing. If we restore it as 'na', the date would be 996 (=1074 A. D.), but this offends the metre, and the date would appear to be too early for a Pāli Inscription, though this cannot be regarded as an insuperable objection. It appears, however, to be older than the inscription of Srindra-varman dated 1308 A. D. (No 188).

TEXT

तिलोकसरणं वुद्धं धम्मं स (१)त्ते नियानिकं। बन्दथारियसङ्ख्य पापहिणाय साधवो ॥ १

> छद्वार ... वसकराजजिनव्यतिष्ठो सीटेन भूसितवरो यति रामधम्मो । भूष(धा)रवडभतरो मितमातिरेको पण्हं दसहकुसङो परिपुच्छि ... यं॥ २

I. The first three letters are doubtful. The third letter may also be read as 字词 |

^{2.} The first letter tooks like ma. The i of ri is doubtful.

कुम्भिळान्तकरावासा नदि ... ळ पारगा। वासेन्तो मनुस्से तेहि पच्छिमा[भि]मुखो जिनो ॥ ३ तिस्सो दा[सी] तयो दासे तिस्सो गवी कपिळका। तीनि गु ... नि खेतानि जिनाय ... मुदा ददे ॥ ४ धम्माळयशाम्यधारं सिरिवद्वो पधानको। वेसाखपुण्णामियञ्च यजमानो जिनं थपे॥ ५

120C. PRAH NAN STELE INSCRIPTION OF SÜRYA-VARMAN I. Dated 924.

(Substitute the following for 120 C, p. 310, above).

The inscription was edited by Coedes (IC, III. 164). Prah Nan, or Bos Preah Nan, as Aymonier (I, 322) calls it, is situated on the northern border of the Province of Choeung Prei.

The inscription contains 29 lines in Khmer. It is dated in the year 924 Saka (=1002 A. D.) and records the gift of Bhadreśvarāśrama to king Sūrya-varmadeva by Bhagavan Śrī Pṛthivīndra Paṇdita of the country of Āy Ramani.² It then enumerates in great details the donations made in favour of Lingapura, Lingaśodhana, and Jalāngeśvara. Regarding Vijayeśvara it is said that it was the foundation of V. K. A. Śrī Vijayendra-varman, the guru of king Jaya-varman IV, but Sūrya-varman renewed it, re-installed the god, and united his property with that of Lingapura.

Fragments of several other inscriptions have been found in the neighbourhood. One of these goes back to the 7th century A. D. Another, dated 924 or 925 Saka,

mentions donations to the temple of Jalangesvara.

^{1.} Reading doubtful. The fifth letter looks like $g\overline{a}$.

According to Aymonier (I. 328) Prthivindra Pandita consecrated Sri Bhadresvaräsrama which king Sürya-varman constructed for the delties of Lingapura and Lingasodhans.

In the year 924 Saka, when this inscription was composed, Sūrya-varman I was in possession of only a portion of Kambuja, and Jayavīra-varman ruled at Angkor. As Coedes has pointed out, Pṛthivīndra Paṇḍita of this record cannot, therefore, be identified with the dignitary of the same name, referred to in the Tuol Prasat Inscription, dated 925 Saka (No. 122), as serving under Jayavīra-varman.

No. 122. TUOL PRASAT INSCRIPTION OF JAYAVIRA-VARMAN, Dated 925.

(Substitute the following for No. 122, para 2, on p. 311, above).

The inscription has been edited by Coedes (IC, II. 97). It contains 41 lines in Sanskrit, forming 41 verses, and 104 lines in Khmer (6 lines before, and the rest after, the Sanskrit text). The metres of the Sanskrit verses are Upajāti (vv. 1, 3, 5-7, 11 29, 34-36, 41), Indravajrā (vv. 4, 9, 10, 12, 13, 40), Wasantatilakā (vv. 2, 8), and Sloka (vv. 14-28, 30-33, 37-39).

The opening lines in Khmer relate that in 925 Saka, while king Jayavīra-varman was residing in the Four Gates of the royal palace in the town of Śrī Jayendranagarī, Mratāñ Khloñ Śrī-Pṛthivīndra Paṇḍita, Inspector of merits and defects (guṇadoṣadarśī), and the members of the Court (of Justice) presented to him a prayer written in Sanskrit verse (nivedana-śloka) which described the origin and history of certain properties claimed by Vāp Sah, in charge of holy register (pāñjī = pañjikā or calendar?), but contested by several others. The king ordered, through the medium of the court, that the land be given to Vāp Sah and that the poem (śloka) be inscribed (praśasta).

Then follows the Sanskrit text, which is evidently the poem referred to above. It begins with an invocation to Siva (v. 1) and Dharmakāya (v. 1), an interesting example of religious syncretism. Then follows an eulogy of

king Jayavira-varman, who became king in 924 Saka (vv. 3-8), V. 9 introduces Sahadeva, who corresponds to Vap Sah of the Khmer text, and his genealogy through mother's line is given in vv. 10-12. His great-grandfather Gavya purchased a piece of land (vv. 13-19), installed an image of god, and excavated a tank at the village named Devigrāma, so called because it was bounded by the stone of Devi (v. 20). On the death of Gavya three persons claimed the land as belonging to them. Sahadeva complained to the king Jaya-varman V who punished the miscreants. The hands and lips of two of them were cut off, while the third, being the maternal uncle of Sahadeva, was with his family and property handed over to the latter at his request (vv. 21-26). Some years later, five others again wanted to take possession of the land and suffered corporal punishment by order of king Jayavīra-varman, as a result of which one died the very 27-33). Sahadeva was confirmed in his property which he gave to Lingapuresvara. Buddha, and Lokeśvara (v. 34). Vv. 35-39 describe other endowments of Sahadeva, and the two concluding verses (vv. 40, 41) contain the usual imprecations.

The Khmer text that follows describes, in detail, the origin and history of another group of lands, belonging to Vāp Sah, some of which go as far back as the time of king Jaya-varman II. On the petition of Vāp Sah, king Jayavīra-varman confirmed his right to these lands. The royal order was issued on the same day as the preceding one, but from another part of the palace. The names of the high officials who helped in the presentation of the petition are given at the end. These include Vīrendravarman, Pṛthivīndra Paṇḍita, Lakṣmīndravarman, Parākramavīra, and Dharanīndravallabha.

TEXT

अं

नमश् शिवायास्तु शिवाय यस्माद् ब्रह्मादिरङ्क्शः प्रतिभूः प्रभूतः । भिन्नोपधानाद् बहुधेव भिन्नो नान्यस् स्वभावादिव वारिभानुः ॥ १

योऽनादिमद्भय(ध्य)निधनस् स्वसुखोपमोगे साम्भोगिकं वपुरिवेन्दुविधुन्दधानः । निम्माणमङ्गुमिव विज्ञिजनादि छोक-सौख्याय वो दिशतु शम्मे स धम्मकायः ॥ २

बभूव भूपाछशिरोधृताङ्कि -रब्धिद्विरन्ध्राधिमताधिराज्यः । योऽवार्ध्यवीर्ध्यो भुवत्तेक्ववीरो राजा जयी श्रीजयवीरवम्मा ॥ ३

सोमान्ववायाम्बरपूर्ण्णसोमस् सोम्याङ्कतिर्न्निम्मेलकीर्त्तिसोमः। यः क्षत्रनक्षत्रनुतोऽप्यनङ्कश् श्रीकम्बुजेन्द्रो सुवनाम्बुजेन्द्रः॥ ४

व्याप्तेषु तेजःप्रसरैय्यैदीयै-निरन्तरालङ्ककुभाम्म(म्मु)खेषु । नैवान्यतेजोऽवसरोऽवसर्तु -न्तेजस्सहस्रैरिव सप्तसप्तेः ॥ ४

नित्याभिपूर्णाङ्किल निष्कलङ्कां यत्कान्तिमालोक्य शशी हियेव। गङ्गान्वितेऽद्यापि कलङ्कभङ्को विवेश शङ्के शशिमोलिमोली॥ ६ अजसमस्रस्वपङ्कसङ्गी सङ्घे स्वलती शतशो जयश्रीः। बाश्रित्य विश्राम्यति यस्य दीघं-दोहटिकस्तम्भमकम्पनीयम्।। ७ यस्य प्रदानसमयोदितकोर्त्तिमालां येषामिमामगणितां गदितं समीहा । तेऽसंख्यरत्ननिकरानखिलाम्बुराशी तारागणान् गणयितुं गगणे यतन्ते ॥ ८ तस्याधिराजस्य महेन्द्रधास्रो यो वित्तमुद्रालिपिपालवित्तः। मत्यो नियुक्तो द्रविना(णा)धिकारे इत्पद्मदेवस सहदेवनामा ॥ ६ देवस्वमातापितृशास्त्रमान्य-सन्मा(म्मा)ननेनेव विशुद्धभ~~त्त~~या । प्रीत्यादि भिम्मा नितसन्वलोकस् सन्निन्दनी यस समनाप रहमीम् ॥ १० श्रीहर्षवम्मीधिपतेः पटीयां-श्चमुपतिव्वीरपुरससरो यः। मातामहो यस्य महामति[श्] भी-वीरेन्द्रवीरी जितवैरिवीरः॥ ११ यस्य प्रमातामह इद्ध्युद्धि-स्तन्मातुलो लोकहितैककृत्यः। गव्याह्वयो यो महनीयनीति-स्यागी धनी धरमैनिधिश्च धीमान ॥ १२ आज्याद्यभिख्येस् सह बन्धुवागैस सन्मानितैदैत्तधनैः प्रहृष्टेः। भूमिर्यथैवाभिमताः प्रदत्ताः केतेव यस् सर्व्यधनैधनाट्यः ॥ १३

^{1.} Has is used in place of Has I

ह्वरपेकु रङ्गप्-समाहया भू-लीच्म्मीण् चाव्यीर-समाह्रया। स्रेब्रै-नाम्री च पञ्चेतास सर्व्यास सवनगहराः ॥ १४ ... प्राच्यामग्नेया ... दक्षिणे ... स्तुक्सङ् वाद् दल्लेङ् नैभृतिके तथा ।। १४ वारुण्यां पिक्कवे-भूमि स्त्रेत्रे वायव्यतस्तथा । छ्दिङ्चास् उत्तर उत्तरप्राम ईशानतस्तथा ।। १६ पारंपर्यप्रसिद्धैयता भूमिः(मीः)कृत्वापि युक्तितः। यश श्रीराजेन्द्रवरमाणं ययाचे भूपति पुनः ॥ १७ तेन राजाधिराजेन भूमिपालेन भूमयः। यस्मित्रर्थिनि गव्याख्ये भूयो दत्ताः प्रसादतः ॥ १८ यदभ्यर्थितेन राज्ञा नियुक्तश्चारुचारकः। तद्रोलस्थापनाङ्क त्वा तस्मै दत्ता इमा इति ॥ १६ देवीशिलावधिप्रामो देवीप्राम इतीरितः। तदेवस्थापनाञ्चक्रे यः काव्द (ब्ज १)कजलाशयान् ॥ २० दिवङ्गते तु यस्मिस्त ही-प्-के-संज्ञकास्यः। अस्मद्रमिरिति प्रोचस साहसाचा जिहि(ही)षेतः ॥ २१ गोलान् संस्थापितान्तास् ससिद्धान् राजशासनात्। नियुक्तस् स्वयमुद्धत्तं हे-नाम्मा पू-समाह्वयः ॥ २२ सहदेवेन तन्नपत्रा तेषां तहुच्छतं कृतम्। लिपिभिर्निवेदितस् सब्वे राज्ञि श्रीजयत्रममणि ॥ २३ मन्त्रिभस् ससभासङ्गी राज्ञा सम्यक् समीक्षितम्। तेषां पू-संज्ञकादीनां दृष्टन्तदृष्कृतं स्फुटम् ॥ २४ ओष्ठच्छेदं करच्छेदं हैं-नाम्नः प्वाह्वायस्य च। यथा तहोषनः कुट्योदिति तद्राजशासनम् ॥ २५ स्वमातामहसूनुस्तु के-नामा सकुलस्तदा। याचितस् सहदेवेन राज्ञा दत्तस् सभूमिकः ॥ २६

I. Read जिएिभिटबेदितं as otherwise there will be one syllable more than required by the metre.

अथ पञ्-अप्-गदाकेशास् सेशानिशिवसंज्ञकाः । यक्-संज्ञिका च ते भूयो विवदन्ते पि तज्ज्वः ॥ २७ तेषां तज्ज्जिहि(ही)र्षूणामापत्तिं राजकारिताम् । ते पश्यन्तोऽपि शृणवन्तो मोहात्तद्वरणोद्यताः ॥ २८

आज्ञाव्यतीतात्नृषपुङ्गवानां व्यवद्वसम्बद्धाः साहसधरमंकतृन् । न्यवेद्यच्छ्रीजयवीरवर्गने विवेद्यस्थितां सहदेवनामा ॥ २६

तद्भतमपि तद्वाक्यं श्रुत्वा राज्ञा विचारितम् ।

मन्त्रिभिस् ससभासद्भिद्देष्टन्तदुष्कृतन्तद् ॥ ३०

जङ्कापीडा शिरस्पीडाभूत्तेषां राजशासनात् ।

अवियत्त(त्व) व्य अप्-नामा पव्य-नामा पव्यताङ्गताः ॥ ३१

सवलाय(या)स्तु यक्-नाम्न्य(म्न्या)श् शिरस्पीड्वे कारिता ।

तद्वान्धवास्तु भीतास्त निलीना दिग्दुता दुतम् ॥ ३२

यावन्त्यो भूमयस् सञ्चाः कीता दत्ताश्च राजभिः ।

सहदेवस्य सिद्धास्ता इति तद्वाजशासनम् ॥ ३३

क्षेत्राणि चार्वार् पमृतीनि पश्च
पुण्याश्रयाहिङ्गपुरेश्वराय ।
वुद्धे प्रभेशे च तदीयरूपे
लोकेश्वरे सोऽदित सुप्रशस्ते ॥ ३४
कृतेषु भत्तया ... ...
स षष्टिकप्रस्थवृतानि तासु ।
षट्खारिकाराजततण्डुलांश्च
भद्रेश्वरेऽदात् प्रतिवद् (त्)सरश्च ॥३४
स्वकीयवेश्मानि मनोहराणि
सक्वीपजीव्यानि सुखोद्यानि ।
तान्याश्रमायेव कृतानि बुद्धे
ताह्रपके लोकपतौ च सोऽदात् ॥ ३६

श्रीसमन्तप्रमेशारूये श्रीघने श्रुतिबश्चतः।
स प्रादात् प्रत्यहं भत्तया पश्चप्रस्थाद्धेतण्डुलम् ॥ ३७
श्रीसमन्तप्रभेशे च स्वदेशोद्धृतरूपके।
सोऽन्वहं व्यतरत् पश्चदशप्रस्थाद्धंतण्डुलम् ॥ ३८
लोकेश्वरे प्रशस्तेऽस्मिहोके लोकहितोद्यतः।
सोऽदाच प्रस्तहं पश्चदशप्रस्थाद्धंतण्डुलम् ॥ ३६

छुम्पन्ति नो ये मम बल्पनान्ते स्वरगीपवर्गीश्विरमावसन्तु । तद्वद्वीनारक्षणतत्पराणी का चा कथा पुण्यफ्लेषु तेषाम् ॥ ४०

पुण्यं मम स्वार्थपराथेमेव छुम्पन्ति ये स्वरूपधियस्तु तेपाम् । उत्पत्तिरेव स्थितिरस्त्वहानि रनरूपकरूपान्नरकेऽतियोरे ॥ ४१

Indira Gandhi Nationa

128. TWO PHNOM PRAH NET PRAH TEMPLE INSCRIPTIONS, Dated 927, 929.

(Add the following after para I, and omit paras 2 and 3 of No. 128, p. 322 above).

The inscriptions were edited by Coedes (IC, III. 37).

The first inscription contains 13 lines in Khmer. It records that in 927 Saka, the Khloñ Vala, a Professor (adhyāpaka), made a prayer (lit. presented a śloka) to His Majesty Śrī Jayavīra-varmadeva, that he claimed all the property of Sten Añ Vrah Jrai. His Majesty thereupon issued an order to the President of the Court, Mratāñ Śrī-Jayendropaṇḍita and other officers that the slaves, villages, paddy fields and the holy chambers (kuţi) of Rājendrāśrama and Śaṅkara (a Śaiva temple?) be handed over to the relations of Steñ Vrah Jrai whose ancestor made these endowments for the worship of the god. In case there were no relations of Steñ Vrah Jrai the property

should be made over to the Professor, who was in charge of the sacred chambers (evidently the Professor who made the request to the king).

The second inscription, of six lines in Khmer, records a royal order issued in 929 Saka to the chief of Giripura temple, notifying that the domains of Vrah Kamsten Jaroy Car and Sankhan belonged to the god of Giripura as they were purchased for supplying provisions to the god.

No. 128A, TWO PRASAT KHLAN INSCRIPTIONS OF JAYAVĪRA-VARMAN.

These inscriptions were edited by Coedes (IC, III. 225). The first inscription, written in Sanskrit, contains 13 lines, forming 13 Slokas, but the first pada of each is completely lost. It begins with an eulogy of king Jayavīravarman (vv. 1-9) and the latter part seems to refer to an official (v. 11). The object of the record (vv. 12-13) is not quite clear.

The second inscription, decontaining 22 lines in Khmer, is probably a continuation of the first. It is very badly damaged and even the general purport is not quite clear. The very first line contains the name of king Srī-Jaya... who is probably no other than Jayavira-varman. Reference is made, by posthumous titles, to kings Harsa-varman I, Īśāna-varman II, and to Paramaśiva...who may be Yaśovarman (Paramasivaloka) or Jaya-varman IV (Paramaśivapada). Mention is made, in conclusion, of a princess named Sativrata. Coedes concludes from this name or title that she followed her husband on the funeral pyre, but this is very doubtful, as Satī is a common name in India.

TEXT

... ... को नरैः। राजा श्रीजयवीरादिवम्मीन्ताख्यो गुणाकरः॥ १ ... इतं मनः। स्वस्थानं यस्य वीताङ्गो वाद्यमङ्गमशिश्रियत्।। २

महीमपि।
न्यक्कर्तमित्र ते वा(व)के वसित सम सरस्वती ॥ ३
न द्विभूषणे !
सुभाषितादिरत्रानां शतं यस्मित्रिवेशितम् ॥ ४
अरिरुद्धि(धि)रमाहवे ।
प्रणेमुरिक्छोर्व्यापाः पृथुपायनपाणयः ॥ ५
यस्यैतिच्चतयं व्रियम् ।
राज्यलक्षणभन्येषां सम्भवो सम्भवोऽपि वा ॥ ६
~~Constanting~~
द्विजिह्नद्मनोद्यतः।
तथाप्यपश्चपातिस्वाद् वैनतेयो यथा न यः ॥ ७
सुमित्राप्रतिमित्रयः।
अजानन्द्करोऽप्येवमाह्यो (१) दशरथो न तु ॥ ८
न प्रजासु नि आत्मकः।
वीतहेमोदयो योऽप्ति वर्णिंगतो त्रुपचन्द्रमाः ॥ ६
अशेषाम् ।
शशङ्क्त सञ्बदेवा मात्मवत्सु यदु इत्वम् ॥ १०
राराष्ट्रस सञ्बद्धा मारमवरसु बदुक्ष्यम् ॥ रण
यक्षणमुपातः।
दोलामहीमपि सुसततं गुणतोषितात्।। ११
भक्ताप्र नृपः।
वलदेव नेमं सोपायं यत्र सोऽदिशत्।। १२
सो नीज।
भुक्तिसाक्ष्येककार्य्यन्तमिखले (१) मकारयत्।। १
Brand shine and the second

No. 131A. PHNOM PRAH NET PRAH TEMPLE INSCRIPTION, Dated 928-

The inscription was edited by Coedes (IC, III, 40). For locality cf. No. 128.

The inscription contains 25 lines in Sanskrit, followed

by 26 lines in Khmer. The Sanskrit text, full of mistakes, consists of 12 Ślokas after the opening formula in prose. It begins with the eulogy of a lady named Madhyadeśā who was a mālinī (supplier of flower) of the royal temple (vv. 1-4). She celebrated a sacrifice called Brahmayajña (v. 5), offered lands and precious articles as fee to the guru (vv. 6-8), and donated lands and other articles to Sivapādagiri, i. e. the temple of Phnom Praḥ (vv. 8-9). The maintenance of this endowment was undertaken by her grand-daughter (pautrī) Umā and another person called Pitryajñaka (v. 10). The remaining two verses contain the usual imprecations.

The Khmer text begins with a list of slaves, without the name of the donor, who was probably one of the two ladies named in the Sanskrit portion. Mention is then made of slaves offered by Mratāñ Khloň Śrī-Sangrāmadāruṇa, and by another person called Vapā (father), who may be the same as Pitryajāaka. These two persons and Umā provided for all the daily requisites of the temple of god Śivapāda, of which details are given.

TEXT

सिद्धि स्वस्ति ६२८ शक

डपनद्यालयन्नाम्ना मधु(थु)रापुरवत्पुरम्। यंमुनोपनदीवापि कलङ्कपवनाक्षया ॥ १ तस्मिन् बभूव या सैव मध्यदेशेति संज्ञया । डदिता धम्मकामार्थवतीव परमेश्वरी ॥ २ सती सतीनां परमा वनाढेंग्रण व श्वरिं। कुन्तीव धर्मिणामामाद् बाह्मणीवापि काम्बुजा ॥ ३

^{1.} Read ugalo 1

^{2.} The second pada is corrupt and has one syllable short. The last word may be विभागी ; Coedes suggests वनवरी।

कान्सिनाङ्गान्तमस्या च राजमन्दिरमाछिनी। सङ्खरसागरद भित्या धरमेकारकनिद्धमा ॥ ४ आसहस्रात्त यज्ञानां ब्रह्मयज्ञं महत्तरम् । सर्व्वशास्त्रिग्रोरस्माद ब्रह्मयज्ञं कृतन्तया ॥ ४ पादद्वयञ्च केदारं दक्षिणेन नगस्य त शिश्पिनो परतोऽस्यैव ब्रह्ममुखसमीपकम् ॥ ह तत्क्षेत्रं सधनं सब्वें रतनरूप्य(प्यं) सहमक्रम्। गुरवे प्रणिपन्ना सा प्रादान प्रि(प्री)त्या त दक्षिणाम् ॥ ७ शैवपादगिरिपरे सर्वेद्रव्यादि स्वर्गेदम नात(ट)कादिसगीतादिसगन्धव्वशेनोद्यसन् ॥ ८ प्रक्षेत्राणि सञ्चाणि धरमेविन्छरमी(रिमी)हापरा। सा तत्कुलां पुरस्तानां सम (मी)क्ष्य प्रदर्वी मुदा ।। ह परिपालण(न)मेवास्यश शिवपादस्य यज्वनः । करपणा(ना) रश्नितिमाञ्च पश्चिमा पितृयज्ञकः ॥ १० पालयन्ति च ये धीराः सगीतक(क) छवानधवाः। त्रिवर्गोफ छ दामेतान्ते यान्ति परमाङ्गतिम् ॥ ११ नाशयन्ति च ये मूघा(ढा) मुघा(ढा)न्धकपनान्त्रिता: । अविच्यदिन्तरकं वी घो)रन्त यान्ति परमाङ्गतिम् ॥ १२

Nos. 137A-C. THREE BANTAY PRAV INSCRIPTIONS.

These inscriptions, noticed by Aymonier (II. 328), were edited by Coedes (IC, III, 54). They are engraved on three temples at Bantay Pray, about 5 miles to the north-west of Svay Cek, the headquarters of the district of the same name in Battambang (Province). All the three inscriptions

I. Perhaps for कान्तानां कान्तिमत्या।

^{2.} Read संसारसागराद भीत्या।

^{3.} The last pada seems to be corrupt.

^{5.} This pada is defective.

^{4.} This pada is defective

^{6.} Rend दावी विनरकं।

are written in Khmer and contain respectively 11, 26, and 25 lines.

I. It records four donations of lands to the Siva-linga of Thyvan Rmmān, which was evidently the old name of the locality; the first two in 929 Saka, the third in 930 Saka, and the fourth in 933 Saka. In each case the names of those who fixed the boundaries are mentioned with details. Among these is mentioned Khlon visaya of Amoghapura. The donors include Vāp Amṛta of Pancagrāma, Mratān Srī Nṛpendravallabha, Vāp Dharmma, a chief (pradhāna), Vāp Varmasiva, a karmāntara, Mratān Khlon Śrī Rājendra-Paṇḍita, Sten Bhavakṣetra, Mratān Śrī Srutabhaktivikhyāta, Lon Mādhava, Mratān Śrī Samaravikrama, Sten Varmma-śiva, Lon Rāma, Śrī Narapatīndra-varman and a Professor and priest of the temple of Rājaguhā (cf. No. 100 A-D.)

II. It enumerates the slaves offered to Siva-linga of the central temple by Kainsten Srī Narapatīndra-varman. In most cases it is recorded that the slaves originally belonged to some relations or chiefficults of the Kainsten and were made over to him for the service of the deity. In some cases the slaves were given along with their children and grandchildren. The slaves included dancers and musicians. Reference is made to Vyādhapura and Madhurapura.

III. This records the donations of slaves to god Parameśvara of the southern temple by Kamsten Śri-Narapatindra-varman, and refers to their original owners, as in No. II. Reference is made to Nāgapura, Gajapura, and Vyādhapura. In some cases the slaves were offered to Bhagavatī Umā, whose image also must have been installed in the temple.

Nos. 137-D.E. PRASAT KHLAN INSCRIPTIONS OF SURYA-VARMAN I, Dated 937 and 928.

The inscriptions were edited by Coedes (IC, III. 219).

I. The first inscription, containing 38 lines in Khmer, is very fragmentary, and it is difficult to understand its

object or even general purport. It begins with the date 937 Saka and names several dignitaries including Vrah Kamraten Sri-Laksmindra-varman who presented a petition to the king. Mention is made of a royal order addressed to several other high officials as well as to members of the court of justice (dharmādhikarana). Reference is then made to several loñ who had obtained the titles of kamraten and kamsten and to king Sūrya-varman.

Of the rest of the inscription only a few scattered and isolated passages have been preserved. It contains an oath, somewhat of the type mentioned in No. 136, but not a duplicate of it, as has been wrongly supposed. First, it mentions several crimes or misdemeanours such as want of devotion or of fidelity towards benefactors, treason against the king, and dissension among the members of the family. Then follow a number of pledges, in the first person plural, as in the oath recorded in No. 186—promises of valour in fight, of love and devotion and protection. In conclusion reference is made to the king who has gone to Rudraloka (Harşa-varman I), but in what context, it is not quite clear.

II. The second inscription, in the same group of temples, written partly in Sanskrit and partly in Khmer, is too much damaged to yield any coherent meaning. It is dated in 928 Saka, and refers to the endowments of Sri Tapasviśvara Pandita and the division of the property in two parts, giving full details of the boundary. Its chief interest lies in the fact that beneath the inscription are two plans showing graphically the limits of the two territories. It mentions king Sūrya-varman.

No. 138 C. PHNOM CISOR INSCRIPTION.

(Substitute the following for the last para of No. 138 on p. 343.)

The inscription C has been edited by Coedes (IC, III, 153). It is engraved on three faces of a stelle and contains

^{1,} BEFEO, XII, 9, p. 183.

16 lines in Sanskrit and 35 lines in Khmer. The Sanskrit text, comprising 8 Ślokas, is partly illegible. After an invocation to the Trinity (vv.1-3) and eulogy of a Brāhmaṇa named Divākara (vv. 4-7), it refers to the installation of a number of deities whose names have, however, disappeared. The two lines in Khmer, which follow and complete the record on the first face, simply enumerate a number of localities, presumably the lands whose products were reserved for the deities.

The second face probably began with a date, now completely effaced, and then mentions the king Paramakaivalyapada (Jaya-varman VI) and the Sūrya-parvata (Phnom Cisor). Then follow lists of slaves and lands offered apparently to the god of Sūrya-parvata. Similar lists are given in respect of other deities, all of whom, except Vrṣadhvaja, bear indigenous names. The inscription must have been incised after the death of Jaya-varman VI, as his posthumous name is mentioned.

TEXT

[न]मो हिरण्यगर्भाय विभवे भूतभूतये।

यस्यास्येन्दुकलाभ्यस्ते चतुर्वदाः विनिस्सृ[ताः] ॥ १

सर्गास्थाय नमस् स्थित्ये हरये परधा(१)रिणे।

चके चकेण यो राजिश् (१) चकस्य क ...॥ २

नमद्भुन्ध्वान्तविध्वह्सं शङ्करं लोकशङ्करम्।

[त्र]लोक्यारण्यदाहे यो दुर्विषद्यतरोऽनलः॥ ३

[आसी]देकान्तसर्व्वायस् सर्व्ववाह्मयगोचरः।

द्विजो (१) रागादिनिम्मुक्तः तमसेव दिवाकरः॥ ४

... श्रमाचार्यः ... आचार्यः ... इणः।

यस्या]स्ये रुचिर रम्ये रेमे शश्चत् सरस्वती ॥ ६

Only a few letters of vv. 6-7 are legible.

... वीक्ष्यः ...।

स्थापयति स्म यः॥ ८

No. 145. FOUR BASSET TEMPLE INSCRIPTIONS, Dated 958, 964.

(Add the following at the end of No. 145 on p. 348 above).

Inscriptions A, B, C, have been edited by Coedes (III. 3). He points out that Ins. B. is dated in 964 Saka.

The Sanskrit Text in Ins. A. comprises 17 verses, the metres being $\overline{Arya}$ (vv. 1-16) and Malini (v. 17). The first three verses are very badly damaged and contain the invocation to the Trinity or Viṣṇu alone. The next five verses mention the royal artisan Viśvakarman and give a short account of his life and activities (vv. 4-8). The five verses that follow refer to royal favour, viz grants of lands (vv. 9-11), admission of his family to the caste of goldsmith (?) (v. 12), and his appointment as chief painter at Bhimapura (v. 13). After the death of Udayādityavarman II, under whom he began his career, Harṣa-varman III confirmed the royal grants Nation. 14). After the death of Viśvakarman his nephew Kumāra inherited his offices and privileges.

The Sanskrit text has no relation with the Khmer text that precedes it.

TEXT

पद्मा ... पङ्कतः।
... ... ।। १
प्रिदशतु विश्वश्चतुर्भि ... इराङ्गा ... नश् शङ्कः।
... ... ।। २
विद्धतु वो रम्यवृतिं मुखविधवो ... ध्वान्ताः।
... ... ।। ३
सुकुलानि ... विवैषयाधिपति ... बद्दन्यो यः।
श्रीसूर्य्यवर्मे ... श्री ... ... ।। ॥
तज्ञार्थ्या या नारो पतिञ्जता देवीसुविनयभूषा।
सुषुवे पुत्रानष्टो पुरुषान् पश्च [स्त्रियस्ति]सः।। १

पुत्रास्ते गुणकुशलाश् शिवभक्तिरताः पृथक्पुरुषकाराः । आह्याश्चेष्टावन्तस्त्रिषु पतिषु वह[भ] ... ॥ ६
गुणगणरत्नसमुद्रो दृढ्वतो ज्यायसोऽनुजस्तेषाम् ।
कृतशिल्पश् शिल्पीन्द्रो नृपाज्ञया विश्वकम्मा[सीत्]॥ ७
मन्दाकिन्याः खनने त्रिभुवनचूड्रामणेगिरेर्व्वन्धे ।
नगरारम्भे च कृते नरपितनारं स कृत ... ॥ ८
नृपतिः कार्यसमाप्तौ स्वभूमिभागं पुरो निरपवादम् ।
उद्यप्रसादनाम्नादात् प्रथितन्दक्षिणान्वास्त[म्]॥ ६
मातापितृविक्रीतस्तैरष्टाभिश्च भूमिभागोऽयम् ।
कुलभागैरन्यैश्च प्रसादितस्तेषु भूपितना ॥ १०

पुर्ज्जीकृत्य द्विजजनराजकुळं साक्षिणं सभापतिभिः। सीमाः पञ्च प्रतिदिशमवनिषतिरकारयत्तस्य।। ११ तद्गुणचोदितमनसा नरपतिना सादरेण स प्रथिते। वण्णे हेमकरङ्कें संकुळपुरो लेखितो ...।। १२

भीमपुराख्ये विषये सक्षेत्रे भूधरे सभृतिकारे। शिल्पिनि चित्रकरे चाधिपतिर्नामाज्ञया स गुणी।। १३

स्वार्गं याते तस्मिन्नुद्यादित्ये न्यवापयेत्तस्याम्। श्रीहर्षवर्म्मदेवस्तद्गुणकृषया पुनस् सीमाम् ॥ १४ तस्मिन् स्वार्गं याते तत्संस्कारं प्रकार्य्य राजादात्। देशोपायं भगिनीसुते पुगवत् कुमाराख्ये ॥ १५

स कुमारो विनयाढयस् सृतुम्मेधुरेन्द्रपण्डितस्य पटुः । स्वोपायस्याधिपतिर्हेमकरङ्कोपचरवृद्धिः ॥ १६

\$ 9 H

स नृपतिरुद्यादित्याभिधानो यशोर्थी दिशि दिशि कृतकृत्यस्तिर्धिताचार्य्यविष्रः । द्रविणगणसमुद्रैस्तेन दत्ता मही तां पुनरनुजनृपोऽदाद्विश्वकम्मण्युमेशः ॥ १७

No. 148A. PRASAT KHTOM INSCRIPTION OF SÜRYA-VARMAN I.

The inscription was edited by Coedes (IC, III. 109). The three temples of Prasat Khtom are situated about 3 miles to the north of Svay Cek in Battambang. The inscription is engraved on the central temple, but its first part is lost. The extant portion contains 31 lines in Khmer, followed by 11 lines in Sanskrit, forming 11 Slokas. The writing belongs to the 11th century A. D.

The Khmer text begins with a list of objects forming the treasure of the three deities placed in the three temples, viz, Sivalinga, Paramesvari, and Bhagavati, and gives the total number of slaves placed at their service. donations were made by Rajendra Pandita of Samtac Vray, whose family, in maternal lines, was in charge of the endowment. After having served under Jaya-varman IV, in the 'Corps of Pages', he had been placed in the 'Corps of Mangalartha' by Surya-varman I. As the former king is referred to by his posthumous title of Paramasivapada, while the latter is referred to by his personal name, the record must have belonged to his reign. Rajendra Pandita and his younger brother Ksitindra Pandita having offered the merit of their pious works to the king, he granted them and their party (varga) certain exemptions which were to be equally enjoyed by their successors. It appears that the 'Corps of Mangalartha' was an association of learned men with Rajendra Pandita as the hereditary name of the chief for the time being, and included his disciples and relations. This association was in charge of Bhadrasrama, where the three temples were erected, and enjoyed revenues of this territory.

The Sanskrit text gives the list of persons and things granted to the sanctuaries.

TEXT

कृतज्ञपुरजान् पौरान् सञ्जण्णामास्यजास्तथा । सर्व्वाङ्गान्देवकार्यार्थान् प्रतिपक्षमकल्पयत् ॥ १

गीतवादित्रशङ्कानां ध्वनिनाङ्करिणो सदा।	This leader
ide ide delan (:) dend animentality	d i a 1910
	usi di bas
त्रीहीनां शतमेककं पुरयोरप्यकल्पयत् ।	ni vije siye
सकर्मणा शतञ्चेकं त्रिदेवे परिकल्पितम् ॥ ३	io (Salma
महानसं पत्रकारं पूजापालक्षनाधिपम्।	2 deciderar
나는 그 사이를 가게 되었다. 그 사람들은 사람들이 되었다면서 하는 것이 없는데 그 없는데 없다.	the land of the second
आचमं यज्ञकरव्य सर्व्याङ्गं परि[क]ल्पितम्।। ४	ed to far
The same and the s	FI ALVAY
भद्राश्रमे तु धान्यानां शतद्वयमकलपयत्।	on algorithm
	ila mwebwe
व्यभिनेयादिसंयुक्तं पूजापालञ्जनाधिपम् ।	Vigna, colu
	in de la la de la
सोद्धरं सर्व्वं साश्रमं प्रददी शिवे ॥ ६	
आरामाणि तु सर्व्वाणि सक्षेत्राणि वन्ति मे।	5 5 583 1 0
	YESSEVER
19 11	uningianal
पश्च प्रस्थं प्रतिपक्ष त्रये।	ni (1.1.1999a
Indira Gandhi National Centre for the Arts	0.019 0.017
	All is oda
ये सन्वे आरक्षन्ति मम पुण्यभ्व ।	toda escara
गुझवत् सञ्चेरक्ष ।। ६	dam eljier
Control Control Control Control	100 march 401/21
क्रूरः परपुण्य।	5 4 1 A
	0
Only a few letters of v. 11 are legible.	
Only a lew letters of v. II are regioner	

No. 149A. PRASAT SANKHAH INSCRIPTION OF SURYA-VARMAN I.

The inscription was edited by Coedes (IC, III, 45). Prasat Sankhah is about 15 miles to the north-east-east of Prah Net Prah. An inscription at this place (No. 92A) mentions the name Sankha which undoubtedly refers to this place.

The inscription contains 60 lines in Sanskrit followed by 48 lines in Khmer. The Sanskrit text comprises 25

verses in *Upajāti* metre. It begins by an invocation to Siva and Sakti (vv. 1-3), Viṣṇu (v. 4), Brahmā (v. 4), and Harihara (v. 5). Then, after a sign of punctuation, evidently marking the end of the preamble, it contains an eulogy of king Sūrya-varman in 14 verses (7-20), mentioning the troubles which preceded his accession to the throne (vv. 8-9). Another sign of punctuation marks the end of the royal *prašasti*. Then follows an eulogy of Vāgīšvara Paṇḍita, son of Brāhmaṇa Mādhava, and belonging to Sarvapura, and mention is made of his religious endowments (vv. 21-25). He duly installed a *linga*, Umā, Viṣṇu, Trivikrama, a god with the face of a horse, and Trailokyasāra.

The Khmer text mentions the gift, by Sūrya-varman, of the country of Jaroy Cār to a linga, consecrated by Vāgišvara Paṇḍita, (evidently in the temple where this inscription is found). Then follows a long list of 190 servants, in four columns, the two on the left naming those who were to serve in the bright fortnight, and the two on the right, those who served in the dark fortnight. The names, though mostly indigenous, contain a few of Sanskrit origin, such as Kṣīra, Nakha, Svasti, Vijaya, Tīrtha, Bhīma, Dharmma, Bhavānī, Mādhavī, Brahma, Kansa, Śridhara, Śrī, Pancapadārtha, and Hṛdaya.

TEXT

नमश् शिवायात्मविदान्द्धानं योगं मनो यत्र विभक्त्यभेदम् । घटाम्बुधिन्यस्तमुद्दन्वदम्बु-राशाविवानेकरसप्रभित्रम् ॥ १ निसर्गासर्गा न भवन्त्यभावाद् यस्या विरिञ्च्यादितृणावसानाः । दुर्बोधभावा विवुधैरभेद्या सा शक्तिराद्यावतु वश् शिवस्य ॥ २ मार्त्तण्डमन्दयुतिभूनभस्व-दम्भोनभोहव्यभुगात्मभिय्यैः । अष्टाभिरेभिस्तनुभिस्तनोति व्यक्तं स्वमङ्गं स शिवोऽवताद् वः ॥ ३

वसुन्धरां माधवमुद्धरन्त-न्दुब्बोधिमद्धं विबुधैन्नेमध्वम्। आधारणाभावमिवातमनो यो भूतादिभूमिं कथयन्विभर्त्ति॥ ४

नाभ्यन्तराह्नद्वसरोह्न्ह्र)हस्थं विष्णोर्न्नमध्वञ्चतुरास्यमाद्यम्। अपूरयद् वेदपयोव्धिनीरैस् स्वातमानमस्थानमिवाद्धद् यः॥ ५

चन्द्राद्धेचुड़ामणिपङ्कजाक्षा-वेकत्वमङ्गस्य यथा द्धानौ । त्रेलोक्यनाथौ निशदामद्भ्रां संभूय भूतिन्दिशतान्तथा वः ॥ ६

समुन्नतोर्व्वीधरमृद्धेरुद्धः निक्षिप्तपादश् शमितान्यतेजाः। उद्यन्युतिद्योतितदिकलङ्कश् श्रीसृर्य्यवर्मेव बभूव भानुः॥ ७

दुग्धाब्धितुरुये विशदान्ववाये जातोऽवदातो न यथा शशाङ्कः। भृद्धान्द्धद् वेदयमप्रहैय्यी विश्वम्भरामाजलधेर्व्वभार ॥ ८

विज्ञातिमाश्रित्य हरिः खगेन्द्रं रामः कपीन्द्रः चिपून्ममई। स्वबाहुमाजौ विषमे सुज्ञाति-मज्ञातरोषस्तु य एकवीरः॥ १

दृष्टिप्रदानेन वराङ्गनाना-माप्तिस् स्थितेः केवछदुरुभास्याः। अनन्यपूर्व्वेव मुखे तु यस्य केनाप्यनायासमुवास विद्या ॥ १० यदाननोर्व्वीधरराजशृङ्गाद् विनिस्सृता मृष्टजगत्कलङ्का । पुराणरामायणभारतादि-कथाविवञ्चामरधामसिन्धुः ॥ ११ बाह्योपमानास्यविळासकारित-समानशोभा कनकाण्डजाण्डे। इतीव कान्तास स्वमनाङ्सि निन्युस् समापयन्त्यो यमनङ्गकान्त्या ॥ १२ यस्याङ्गलावण्यमनन्यलब्ध-भ्बेद्वीक्ष्य कामापदि कामकान्ता । स्वाङ्गन्दिधक्षुः किमु कातहर्वा मुज्चेत् कथिचन्न नु वाष्पमात्रम् ॥ १३ स्वान्ते मदीये विद्धातु नित्यं स्थास्नुस्थिति स्थाणुरितीव सम्यक्। गुभवृषं सूक्ष्मगतिप्रतीतं यस् स्थापायामास मनस्यज्ञसम्।। १४

तथा प्रदानोचितमानसेन दत्तानि येनानुदिनन्धनानि । यथार्थिभिः ऋत्स्वपरिप्रहे प्य-समर्थेतागृह्यत शत्रुगृह्या ॥ १४

सामान्यवृत्तेरिय नु(दु)र्मृगाक्षी श्रुद्वात्मधाम्नश्चपछा न युक्ता । राजाधिराजस्य तु यस्य कीर्त्तः प्रिया सती सर्व्वगतात्र चित्रम् ॥ १६ निरन्तराहिष्टनिसृष्टयज्ञैश् शतकतोयौ भुवि तुल्यवृत्तिः । भितिञ्बकारामरविप्रकीण्णी-मध्यासितां पुण्यजनैरिव द्याम् ॥ १७

उत्पत्तिनाशाम्बुनिधौ जगन्ति मञ्जन्त्यज्ञस्रं करुणाद्रैचेताः। समीक्ष्य शास्त्रार्थविधिकियां यश् शिवस्य पूजाजननीश्वकार॥ १८

यस्योन्नति राजगुणे च धर्मे कलिन्बेली चालियतुन्न शक्तः। धरपातभूता अपि रत्नरश्मिं बातूलसंघा न हि कम्पयन्ति॥ १९

निर्जित्य शत्रूनिष राज्यस्थमीं साध्यामिष प्राप्य सुखेत्रसन्नः । ध्यानोज्ज्वस्रतपावकमध्युवास साध्याभिस्राषीव सदा मुनिर्ध्यः ॥ २०

तस्याप्तभृत्यो नयविद्धिदग्धो बाग्मी वदन्यो गुणिनां वरिष्ठः। आसीन्मनीषी परिशुद्धभक्तिश् शर्व्विप्रयश शर्व्वेपुरान्वयो यः॥ २१

शैवेतिहासाह्यपुराणकाव्य-शास्त्राण्यनेकान्यक[ल]ङ्कबुद्धः । निश्शेषमुक्तवा गुरुगीरवेण योऽध्यापयामास पराननस्पान् ॥ २२

सौवर्णदोलादिविभूतिभाको द्विजस्य विद्यार्णवपारगस्य । यो माधवाख्यस्य बिशिष्टजन्म-जातस्य पुत्रो विनयैकधाम्नः ॥ २३ यो भोगिभोगादिविभूतिरम्यं सुवर्ण्णदण्डातपवारणाढ्यम् । देवादिवागीश्वरपण्डितान्तं नामोज्जितं पत्युरवाप राज्ञः ॥ २४

सोऽतिष्ठिपहिङ्गमुमां मुरारिं त्रिविकमं वाजिमुखं मखेद्धः। त्रेहोक्यसारं जगतात्रिकृत्त-संसारसारं विधिना विधिज्ञः॥ २४

No. 153A. PRASAT TA KAM THOM INSCRIPTIONS Dated 982 and 986.

The inscriptions were edited by Coedes (IC, III. 94). They are engraved in a temple called Banteay Ta Keam by Aymonier (II. 373), which is quite close to Prasat Ta Kam (cf. No. 52A).

The first two inscriptions contain only the dates 982 and 986. The third inscription is written in a cursive script, similar to, but less elegant than, that of Prasat Ta Kam (No. 99A). It begins with a list of articles such as a silver bowl, clothes, paddy, 1 plough, and 2 sacred bulls, which the author of the record received in exchange of a plot of land whose boundaries are given. The western boundary was a village called Abhinavagrāma, on the north and east was rathyā ie. road fit for carriages, while on the south was a track for carts.

The author of the record then refers to a plot of land which his ancestors obtained as a grant from king Paramesvara (ie. Jaya-varman II), and which he sold and gave the product to his son and grand-daughter. In conclusion reference is made to grant of rice to the god for the new year.

No. 160A. KUK TRAPAN SROK STELE INSCRIPTION, Dated 995.

The inscription was edited by Coedes (IC, II. 126). Kuk Trapan Srok is in the District of Con Prei and

Province of Kompon Cham.

The inscription is engraved on a flat stele and covers the two main faces as well as the two sides. It contains altogether 57 lines in Khmer, some of them being written in a vertical direction. The first 17 lines being completely obliterated, we cannot say anything of the author of the record and the object for which it was set up. The extant portion begins with a mention of Indralakṣmī, chief queen of Indra-varman, and then gives a detailed account of the family of the author of the record in maternal line, reaching as far back as the reign of Indra-varman. It mentions a number of persons who held important posts under various kings and made religious endowments or other pious deeds. These are named below, arranged under different kings, who are referred to by their posthumous divine epithets.

I. Iśvaraloka (Indra-varman).

1 Kamraten An Vindudeva, priest (purohita) at Jalangesvara, and Sri-Candanagiri.

2. Chloñ Śrinivāsa, priest at Haripura.

3. Chlon Vasudeva, sacrificer.

4. Chlon Devacyuta, who constructed a temple to god Nārāyaṇa in the year 81x (unit figure lost).

II. Parama-Sivaloka (Yaso-varman).

Vindudeva came to Vnam Kantāl³, and having obtained lands by royal favour, founded the village of Somālaya and installed a linga, Viṣṇu, and Bhagavatī.

III-VII. During the reigns of Rudraloka (Harşa-varman I),

2. Phonm Preh Bat (Con Prei)

^{1.} Bos Prah Nan (Con Prei).

^{3.} Phnom Bakhen, which marked the centre of the capital city of Yaso-

Parama-Rudraloka (Īśāna-varman II), Parama-Śivapada – (Jaya-varman IV), Brahmaloka (Harṣa-varman II), and Śivaloka (Rājendra-varman), Chloñ Hamsadeva, Chloñ Jayagrāma, Chloñ Gaurīśapura, Loñ Maheśvara, and Chloñ Janārdana were the heads of the family in maternal line.

VIII. Paramaviraloka (Jaya-varman V)

Loñ Vijaya, the head of the family, was the chief of arsenal. At royal command he killed a ferocious buffalo at one stroke; the king gave him the title Vrah Kamraten Añ¹ Śrī-Vīraparākrama, granted him lands, made him the guardian of the bed-chamber at Vnur, and gave him the rank of senāpati (general) in the 'Corps of the Pages.'

IX. Paramanirvāņapada (Sūrya-varman I)

- 1. V. K. A. Śrī Kavīśvara Paṇḍita, observing the rules of the Pañcarātra sect, subsisted on clarified butter, and was chief of hermitages in four localities, viz. Iśvarapura², Śivapura³, Śrī-Sūrya-parvata⁴, and Śrī Jalāṅgeśvara. In 925 Śaka he installed an imagendofatoBhagavatī and of another deity called Kamraten Jagat Kanmyan (young God) at Vnur. He founded again the village of Somālaya, which had been deserted, and installed there a linga. Later in life he became the royal guru (preceptor) and also the minister, and founded two more villages in lands granted by the king.
- 2. V. K. A. Śrī Kantha Pandita, uterine brother of V. K. A. Śrī Kavīśvara Pandita, was highly proficient in Dharmaśāstras, and became Professor (adhyāpaka) at Śivapāda⁵. He received grants of lands from the king, founded twelve villages, and installed a linga and an image of Bhagavatī.
- 3. K. A. Jātivindu, elder brother of V. K. A. Śri-Kaviśvara Pandita, founded in 925 Śaka a village in a territory granted by the king.

^{1.} This title will henceforth be referred to as V. K. A.

² Bantay Srei. 3- Phnom Bayan. 5. Prasat Nak Buce or Phnom Prah Net Prah

^{4.} Phnom Cisor.

- 4. Chlon Govinda, nephew of Śri Kaviśvara Pandita, installed a bronze image of Candi in the temple of a deity, called Govinda2, and granted lands and slaves.
- 5. V. K. A. Viravarman, younger uterine brother of Govinda obtained by royal favour the land called 'Ten bamboos', and founded there a village in 928 Saka. He also obtained another land from the king and founded there the village of Visnvalaya in 929 Saka. He installed there a linga, two cubits high (dvihasta).
  - X. Sadāśivapada (Harsa-varman III).

Vāgīśvara Pandita, grandson of Kavīśvara Pandita. became the chief hota (sacrificer) of the king and the guru of Śri-Harsalaksmidevi. He founded the village of Srī Kambuja-ksetra and installed there a linga, two cubits high, named Śrī Bhadreśvaranivāsa. He composed a prasasti (royal eulogy) engraved on a stele, and installed a ratualinga (probably a linga adorned with precious stones) at Jalangesvara. He obtained lands by way of sacrificial fee (daksinā) and founded there a village in 995 Saka

The record concludes with a reference to Divakara Pandita, uterine brother of (probably Vagisvara Pandita, but the name is lost).3

No. 162A. PRAH PHNOM INSCRIPTION OF JAYA-VARMAN VI, Dated 1023.

The inscription was edited by Coedes (IC, III. 119). For locality, cf. No. 83A.

The inscription contains two lines in Sanskrit forming

- 1. The original has Candi, obviously a mistake for Candi. This may refer to the goddess Candi or a temple, which is the ordinary Javanese mea ing of the term. But the epithet 'bronze' makes the first view more probable.
- 2. The deity was probably named after the donor.
- 3. Many of the names of high functionaries, mentioned above, are also known from other records, but their identity cannot always be presumed. The question has been discussed in detail by Coedes.

a verse in upajāti metre. It mentions king Jaya-varman and is dated in 1023 Saka. It records the installation of an image of Siva by the priest of the king at Padmapura, which was evidently the old name of the locality.

TEXT

उर्व्वीभुजा श्रीजयवर्मेनास्ना नियोजिताज्ञोऽनल्दोर्धुचन्द्रैः। अस्थापयत् पद्मपुराख्य ईशं होतृषभो राजपुरोहितेन्द्रः॥

No. 167A. PHNOM AKSAR INSCRIPTION, Dated 1039.

The inscription was edited by Coedes (IC, III. 134). The name Phnom Aksar (hillock of the alphabet or letters) is derived from two inscriptions found in this place, which is situated bout I promimiles from Tap Svay, a village about 22 miles to the north-west of Angkor Thom.

The inscription contains 4 lines in Sanskrit, followed by six lines in Khmer. The Sanskrit text contains 4 Ślokas, and mentions an ascetic named Vidyāvāsa who received honours from successive kings viz. Jaya-varman VI, Dharaṇīndra-varman I, and Sūrya-varman II. During the reign of the last-named king he installed three lingas on the hillock called Syāmādri (Syāmādri), no doubt the old name of the hillock.

The Khmer text, very fragmentary, refers to the installation of the three lingus on Vnam Thie, by Vidyāvāsa, in 1039 Saka.

TEXT

विद्यावासेतिनामाहं तेजस्वी भुवि विश्रुतः। दशतापतपरम्यं कृत्वा ... ... ।। १ सर्व्वागमानुकूलगुः सा(शा)स्त्रज्ञो धर्म्मतत्परः। तपःकर्ममेविशुद्धातमा [वाङ्मन]ःकायकर्मणा ।। २ श्रीजयश्रीधरणीन्द्रश्रीसूर्यादिभिरेव तु ।
राजभिः पूजितस् सस्वत् सन्वे सत्कृतसंपदा ॥ ३
श्रीसूर्य्यवर्मणो राज्ये शिवभत्तयाभिचोदितः ।
स्यामाद्रिसंज्ञके तस्मिङ्गिरौ लिङ्गत्रयं शिवम् ॥ ४

No. 167B PHNOM AKSAR STELE INSCRIPTION, Dated 1040.

The inscription was edited by Coedes (IC, III. 136). For locality cf. No. 167A.

The inscription, engraved on the four faces of a stele,

is written partly in Sanskrit and partly in Khmer.

The Sanskrit text contains 14 Slokas, the first four of which are identical with those of No. 167A. The remaining verses, much damaged, record donations to the temple

and contain usual imprecations.

The Khmer text, dated 1040 Saka, refers to the donations to the temple and mentions an ascetic named Vidyāspada, who speaks in the Afirst person and refers to the endowments being placed in his charge by his guru Vidyāvāsa. In one passage he says: "I, who am a Brahmarsi, place the gods in charge of the kings who will reign in the town of Yasodharapura. May they interest themselves in the maintenance of these gods. I pray that the kings who come legitimately to the throne be free from troubles, invulnerable to the enemies, malady, fever and infirmity of all kinds, and that all the creatures be prosperous."

Text.

Vv. 1-4 identical with those in No. 167A

... सम्यक् तथा विभवविष्टरैः।

... एतं धरमीम ... न्य शिवं ययौ ॥ ४

^{ं~ 1.} Reed पुजितश शश्वत ।

श्रीसूर्यवर्मितिनामराज्ञो मन्त।
यज्ञ ।। ६
शिवं ययौ ।
यहां छिङ्गे प्रकल्पयेत्।। ७
लिङ्गभक्षदासदासी।
द्वयम्।। ८
छिङ्गोपदां प्रकरपयेत्।
शिविञ्जिहितं सर्वें शैंठे संदक्ष्य यत्नतः ॥ ६
शापानुमहण(णं)शेंलं कृतवानत्र निश्चयो(यम्)।
यो बढ़िते लिङ्गधर्मी मयेरितम् ॥ १०
[12] [12] [14] [14] [15] [15] [15] [15] [15] [15] [15] [15
यो बर्इते ··· लिङ्गधर्ममें मयेरितम् ॥ १० ··· भवेत् कल्पान्तन् णः।
यो वर्द्धते लिङ्गधर्मां मयेरितम् ॥ १०
यो बर्इते ··· लिङ्गधर्ममें मयेरितम् ॥ १० ··· भवेत् कल्पान्तन् णः।
यो वर्डते लिङ्गधर्ममें मयेरितम् ॥ १० भवेत् कल्पान्तन् णः। सतां ॥ ११ अमरपुरन्दिञ्यं गच्छेद् न्यं शिवं य[यौ]।
यो वर्द्धते लिङ्गधर्ममें मयेरितम् ॥ १० भवेत् कल्पान्तन् णः। सतां ।। ११ अमरपुरन्दिञ्यं गच्छेट् न्यं शिवं य्यो। ।। १२
यो वर्द्धते लिङ्गधर्ममं मयेरितम् ॥ १० भवेत् कल्पान्तन् णः। सतां ॥ ११ अमरपुरन्दिञ्यं गच्छेद् न्यं शिवं य्यौ । ।। १२ धीरैस्तप्यते सह व(वा)न्धवैः।

II. Notes

- 1. Ins. No. 10 (p. 11). The god Tungisa, referred to in v. 7, is mentioned in the Phnom Mrah Prou (Kompon Spu Province) Inscription edited by Coedes (IC, II. 73). It is a fragmentary inscription in Khmer, belonging probably to the 7th century A. D., and enumerates donations, including a gong of bell-metal (kamsatāla), to Śrī-Tungīsa.
- 2. Ins. No. 14 (pp. 19-20). The Cruoy Amphil Ins.

NOTES 627

referred to as a replica, has been edited by Coedes (IC, II. 134).

- 3. Ins. No. 18 (pp. 23-4). The Khmer text has been edited by Coedes (IC, III. 144). Among the donors and purchasers or sellers of land are mentioned Ācārya Rāmadeva, Bhadraviśeṣa, Īśvaradatta, Gopadatta, Kumāraśakti, Rudraśambhu, Rāmapāla, Rudraķīrti, Nāgavindu, and Yajñadeva. A slave (?) named Trayodaśī is mentioned at the end.
- Ins. No. 26 (p. 31). The inscription has been edited by Coedes (IC, III, 157). The following emendations by Coedes and Barth may be noted.
  - B. V. 1. [सदा] after श्री
  - B. V. 2. for इविश्वे read हरिश्वेत तथा ...
  - B. V. 9. add [योध्यक्षत्वे] before नियोजितः
  - B. V. 11. for रि ... read रिच्छ[द्धिः फल]

The following corrections should be made

B. V. 3. for समृद्धो read en मूहो earts

- B. V. 6 (1.1), omit अनुस्वार in सहजान्तां
- B. V. 7 (l.1), add avagraha after यो
- B. V. 8 (1.1), add avagraha after गिरिशे
- B. V. 12 (1.2), इ च should be placed after the dots.
- 5. Ins. No. 27 (p. 35). The inscription has been re-edited by Coedes (IC, II. 69) with the Khmer text. The following corrections should be made in the Sanskrit text:—
  - V. 1. for धारणाद्वितिः read धारणाद्वि(दि)तिः

for fn. 2. read "The original text has Sakāpde."

Add the following :-

The Sanskrit text is followed by 18 lines in Khmer, enumerating the fields donated by Mratāñ Īśānapavitra, which he obtained from various persons by exchange of clothes and other articles. Details of these are given in each case. The deity is named Kpoñ Kamratān Añ

mentioned in No. 6 (Supplement). Among the persons named are Šveta, Somavindu, Šubhankara, Syām, Gunadeva, Sivacandra, Rudrabhava, Ācārya Dharmasuddha, and Vidyākumāra.

- 6. No. 28 (p. 36). The Khmer text has been edited by Coedes (IC, II, 150). It mentions the details of fields granted by various persons to different gods, and the price paid for them (in some cases female slaves and clothes). Reference is made to young god and old god¹, the latter corresponding to Bhagavān pūrvva in v. 5 of the Sanskrit text. Among the persons named are Vinaya, Vidyāśakti, Matisakti, Śleṣma, Candra, Kusuma, Bhānaprasiddhi, Matiprasānti, and Medhāvindu. The last named is designated Kumārāmātya, an official title frequently met with in Indian inscriptions since the Gupta period, but rarely occurring in Kambuja inscriptions. Reference is made to the town 'Purandarapura'.
- 7. No. 33 (p. 43). Indirect of United and Oattorn 2, Coedes suggests the reading 'Hgt' instead of Hgt (IC, II. 213).
- 8. No. 34 (p. 44). Dr. D. C. Sircar (JGIS, V. 154-6) has suggested the following emendations:—

V. 4, 1.2. Read 'आकाञ्चीपुरभूपालं'

V. 5, 1.2. Add at the end इत्रापर: in place of lacunae.

V, 6, 1.1. For 2nd pāda read श्रीयेंस्याप्यङ्गतो बहिः But, as Coedes has pointed out, this last reading is not borne out by the estampage (IC, II, 213).

9. No. 40 (p. 50). The inscription has been edited by Coedes (IC, II. 51).

10. Nos. 44 and 45 (p. 53). These two inscriptions have been edited by Coedes (IC, II. 35, 45).

11. No. 51 (p. 56) has been edited by Coedes (IC, II. 146).

12. No. 71 (p. 141). The following changes in the reading of the text have been suggested by Coedes (IC, II. p. 157, fn. 4). At the beginning add ओं नमश शिवाय।

629

v. 4. Omit (धात्री) and add प्रियासीत् at the end of line 1, and read कुलभू in place of कुलभा at the end of line 2.

v. 8. Read प्रभावतीम् instead of प्रभावती at the end of l. 1.

v. 13. Read सन्तते: in place of संतते: in l. 2.

v. 20. Read the last portion as इत्तरे च(चा)भवद्वनः।

NOTES

v. 25. Read वृतभाण्डेपु before पञ्चसु in l. 1.

v. 26. Read स्वारिकया for स्वरिकया।

Coedes also suggests, on the authority of Barth (ISC, p. 539, fn. 7), that Nṛpendravijaya and Pṛthivīnarendra were the titles, not of Nadh (or Nādh) as suggested in the genealogy on p.142 above, but of Nāsa, an official mentioned in v. 7 of No. 71A(p. 146).

13. No. 74 (p. 155). The inscription has been re-edited by Coedes (IC, III. 199). In the Sanskrit text the words सिद्धि स्वस्ति forms a separate invocation and is not a part of v. l. In the last verse read श्रीत्रेहोक्यनाथम् in place of श्रीत्रेहोक्यनाथम्।

The Khmer text calso begins with "सिद्धि खस्ति" immediately followed by the date 832 Saka. It refers to king Yaso-varman by his posthumous name Paramasivaloka, leaving no doubt that the king must have died before that year. Coedes has shown that he

died about 900 A.D. (BEFEO, XLIII. 13).

14. No. 76 (p. 159). The inscription has been re-edited by Coedes (IC, II. 183). The following changes are to be made in the text.

v, 2. The second pāda should be मौ[लिमालि]तशासनः।

v. 4. The last pāda should be 'रिधनोऽर्थन तिर्धताः।

v. 6. 1. 2. After प्रतापै: read किमिन प्राज्येयों द ...।

v. 8. Read निष्कलङ्कतया नित्यकलामण्डितमण्डलः। वृद्धक्षीणकलञ्चन्द्रमिव प्रत्यादिदेश यः॥ ८

v. 9. For the first line read

अङ्गे ऽनङ्गाङ्गसौन्द[र्घ]मैश्वर्यम ... न्द्रिये।

v. 10. l. 1 For कुला read कला and for पुर: read पुन:

v. 12. 1. 2. Add नाम after मौछि

- v. 13. The two letters द्वापि are legible in the middle of the 4th $p\bar{a}da$
- v. 14. For l. 1 read : स्वर्गादागत्य गाङ्गोपमहेन्द्रो यो दिवीकसाम्।

In l. 2. add व्यधात at the end

- 15. No. 78 (p. 161). In v. 9, the second pāda is now read by Coedes as तत्वदं बाप तं विना (IC, III. p. 103, fn. 4).
- No. 130 (p. 330). The two Khmer inscriptions at Tep Pranam have been edited by Coedes (IC, III, 231)
- 17. No. 136 (p. 341). The eight inscriptions in the Royal Palace at Angkor Thom, and one on the north door-pillar of Prasat Khlan (South)—all containing the solemn oath—have been edited by Coedes (IC, III. 205-219).
- 18. No. 138 (p. 342). The Ins. A. has been edited by Coedes (IC, III. 149). The Ins. B. has been edited by Coedes (IC, II. 29) who points out that the royal donations were made to the god of Sri Sūrya-parvata which was evidently the old name of Phnom Cisor.
- 19. No. 141 (p. 344). The inscription has been edited by Coedes (IC, III. 26). The two Sanskrit lines, comprising two Slokas, read as follows:—

स्रिवन्द्य इदन्देवश् श्रीयोगीश्वरपण्डितः। भृङ्गारं स्वर्णरचितं सूर्य्यवर्मोश्वरेऽदिशत्॥ १ सर्वशास्त्रविधिज्ञो यस्तपस्त्रो स्वीकृतागमः। श्रीसूर्य्यवर्मणाचार्य्यस् स्थापकोऽति मतो महान् ॥ २

Coedes reads the date as 959 and not 949.

20. No. 142 (p. 345). The inscription has been edited by Coedes (IC, III. 29). The four lines in Sanskrit, containing the imprecation, read as follows:—

ये नाशयन्ति पुण्यन्ते भस्मभूतान्तबान्धवः¹।
पश्चात्(द्) गच्छन्ति सन्तापः(पं) द्वात्रिंशन(त्र)रकङ्गतः(ताः)।।
ये वर्द्धयन्ति पुण्यन्ते लोकं गच्छन्ति संपदम्।
पश्चात्(द्) गच्छन्ति देवानां स्वर्गः प्राप्य सुरार्च्चनम्।।

1. Read भस्मभूतास् सदान्यवाः।

ALPHABETICAL LIST OF FIND-SPOTS OF

INSCRIPTIONS.

[The place-name within the bracket denotes the province or district within which the find-spot is situated. The capital letters A, B, C etc. followed by a numerical figure indicate the square in the map, at the end of this volume, where the place is to be found. Angkor denotes the well-known region and is not indicated by the square. The figures within bracket refer to the serial number, of inscriptions in the text.]

A

Angkor Thom (Angkor) (76, 77, 116, 190, 193).

Angkor Vat (Angkor) (105, 191).

Ang Pu (Trang) E. 6 (18).

Ankor Borei (Prei Krabas) E. 5 (6).

B

Bako (Roluos) E. 3 (68A).
Bakong (Siem Rap) D. 3 (56).
Baksei Camkron (Angkor) (92).
Ban Bung Ke (Ubon in Siam) (59).
Ban Deume (Stung Treng) G. 3 (48).
Bantay Chmar (Sisophon) CD-3 (183).
Bantay Kdei (Angkor) (129A).
Bantay Prav (Battambang) D. 3 (137-A-C).
Bantay Srei (Siem Rap) D. 3 (102, 107, 108, 137, 187, 189).

Ban That (Bassac) F. 2 (178).
Barsi (Barai), F. 4 (36).
Basak (Romduol) F. 5 (101, 161A, 106A).

Basset (Battambang) D. 3 (145, 27A)ent Bat Cum (Angkor) (96). Bayang (Trang) E. 6 (8, 26A, 57, 75, 87, 163).

Bayon (Angkor Thom) (192).

Cannom (Prei Krabas) E. 5 (43). Chikreng, E. 3 (175). Cikren (Kompon Thom) E. 4 (107A). Con An (Tubon Khmum) F. 4 (81).

Damnac Sdac (Siem Rap) D. 3 (73A). Don Tri (Battambang) CD-3 (100).

Eastern Baray (Angkor) (62-65).

Han Chei (Kampong Siem) F. 4-5 (12).

K
Kedei Ang (Ba Phnom) F. 5 (26, 30).
Khnom Prah Vihar (Mlu Prei) F. 2 (71A).
Koh Ker E. 3 (84).
Kok Rosei (Angkor) (110).
Kok Samron (Siem Rap) D. 3 (100E).
Kok Svay Cek (Angkor) (188).
Kok Svay Prahm (Roluos) E. 3 (109).
Kompon Thom, E. 4 (110A).

Kuk Trapan Srok (Con Prei) E. 5 (160A).

Lobok Srot (Kraceh) G. 4 (52). Loley (Angkor) (61, 70). Lonvek—E. 5 (160, 48A). Lopburi A. 2 (139).

Mebon (Angkor) (93).

Nak Buos (Mlu Prei) F. 2 (183-5). Neak Ta Carek (Chikreng) E. 3 (99). Neak Ta Dambang Dek (Treang) E. 6

Nom Van (Korat) C. 2 (161). Nui Ba The (Long Xuyen) F. 6 (22).

Pathal (Pursat) D. 4 (158).

Phimaise C. 1 (165).
Phimaiska (Angkor Thom) (74, 136, 182, 186).

182, 186).
Phnom Aksar (Siem Rap) D. 3 (167A, 167B).

Phnom Bakhen (Angkor) (106). Phnom Bantay Nan (Battambang) CD. 3 (9, 113).

Phnom Cisor (Bati) E. 5 (138, 166).
Phnom Kam (Chaudoc) E. 6 (176).
Phnom Kanva (Sisophon) C. 3 (100
A-D).

Phnom Ngouk (Kompot) E. 6 (47). Phnom Prah Net Prah (Battambang) D.

3 (92A, 131A). Phnom Prah Vihar (Mlu Prei) E. 2 (71A, 146, 168).

(71A, 146, 168). Phnom Prah Vihar (Kompong Chnang) E. 4 (10).

Phnom Run (Korat) C. 2 (174). Phnom Sandak (Koh Ker) E. 3 (73, 95, 147, 167).

95, 147, 167). Phnom Sanke Kon (Sisophon) CD-3 (132).

Phnom Trap (Con Prei) E. 5 (98).
Phu Lokhon F. 1 (15).

Phum Crei (Kompon Spu) E. 5 (37A). Phum Da (Kompong Chnam) E. 4 (153).

Phum Komrien (Kandal) E. 5 (41C). Ponhea Hor (Trang) E. 6 (11). Pon Prah Thyar (Mt. Kulen) D. 3 (154).

Prah Bat (Kompong Cham) F. 5 (60). Prah Einkosei (Siem Rap) D. 3 (111). Prah Khan (Kompong Svay) F. 3 (149). Prah Ko (Siem Rap) D. 3 (55, 69, 126). Prah Kuha Luon (Bantav Mas) E. 6 (35).Prah Nan (Con Prei) E. 5 (120C). Prah Net Prah (Battambang) D. 3 (128)Prah Nok (Angkor Thom) (155).Prah Phnom (Siem Rap) D. 3 (83A, 162A). Prah Put Lo (Angkor) (90). Prah That Kvan Pir (Kraceh) G. 4 (50). Pra Khan (Angkor) (178). Prasat Ak Yom (Angkor) (4, 5). Prasat Andon (Koh Ker) E. 3 (86). Prasat Ben (Sisophon) CD-3 (140). Prasat Cak (Siem Rap) D. 3 (150). Prasat Car (Siem Rap) D. 3 (114). Prasat Crun (Angkor) (181). Prasat Dambauk Khpos (Mt. Kulen) E. 3 (127). Prasat Damnei (Koh Ker) E. 3 (85). Prasat Kandol Dom (Sutnikom) E. 3 Prasat Khlan (Angkor Thom) (128A, 137 D-E) Prasat Khna (Mlu Prei) F. 2 (117, 144, Prasat Khtom (Battambang) D. _ 3 (148A) Prasat Kok Po (Angkor) (58, 123-5,
 Prasat
 Kok
 Po
 (Angkor)
 (58, 123-5, 162).
 Trail Tasar
 (Ta Kev)
 E. 5-6 (24).

 Prasat
 Komnap
 (Angkor)
 (66).
 Centre for the following for the followi Prasat Kralan (Siem Rap) D. 3 (116A). Prasat Lic (Siem Rap) D. 3 (185). Prasat Neang Khmau (Bati) E. 5 (44, 83). Prasat O Domban (Battambang) D. 3 (75A) Prasat Prah Khset (Angkor) (156)Prasat Pram (Kompon Svay) (91) Prasat Pram Loven (Plaine des Jones) F.G. 6 (2). Prasat Roluh (Sisophon) CD-3 (151). Prasat Sankhah (Battambang) D. 3 (149A). Prasat Sralau (Puok) D. 3 (159). Prasat Ta An (Siem Rap) D. 3 (112B). Prasat Ta Kam (Siem Rap) D. 3 (52A, 99A, 153A). Prasat Ta Keo (Angkor) (71, 148). Prasat Thom (Koh Ker) E. 3 (80, 118). Prasat Tor (Siem Rap) D. 3 (180).
Prasat Trapan Run (Kompon Svay)
F. 3 (131). Prasat Trau (Siem Rap) D. 3 (164). Prei Mien (Treang) E. 6 (51). Prei Prasat (Angkor) (68). Pre Rup (Angkor) (97). Robau Romas (Kompon Svay) F. 3 (120).

Sambaur G. 4 (119, 184, 41B, 49A). Sambor Prei Kuk (Kompon Svay) E.F. 3 (16,17). Samron (Angkor) (169). Say-Fong (Laos) (179). Thom (Sisophon) CD, 3 Sdok Kak (152). Sek Ta Tuy (Chikreng) E. 3 (103, 143). Snay Pol (Sithor Sdam) F. 5 (40). Stun Crap (Battambang) D. 3 (121). Svay Chno (Phnom Penh) E. 5 (91).

T Ta Nen (Battambang) D. 3 (142). Tan Kran (Kompong Cham) F. 5 (34, Ta Prohm (Angkor) (177). Ta Prohm (Bati) E. 5 (3). Ta Tru (Angkor) (112A). Tep Pranam (Angkor) (67, 130). Tham Lekh (Bassac) F. 2 (38). Trap Luc-Hien (Rach-gia) F. 6 (68A). Thap Muoi (Plaine des Jones) F. 6 (20, 21). That Ba Con (Stung Treng) G. 3 (48D). Thma Kre (Kraceh) G. 4 (14). Thma Puok (Battambang) D. 3 (113A). Thyar Kdei (Stung) E. 3 (94). Trapan Don On (Angkor) (170) Trapan Sambot (Trang) E. 6 (89). Trapan Thom (Kompot) E. 6 (48C). Tuol Komnap (Battambang) D. 3 (41E). Tuol Kul (Battambang) D. 3 (104). Tuol Pei (Stung) F. 4 (82). Tuol Prah That (Prei Veng) F. 5 (33) Tuol Prasat (Kompon Svay) F. 3 (122) Tuol Tramun (Kompon Spu) E. 5

Vat Chakret (Ba Phnom) F. 5 (25, 79). Vat Con Ek (Phnom Penh) E, 5 (48B). Vat Ek (Battambang) D, 3 (141)

Vat Kdei Car (Kompong Thom) E. 4 (88). Vat Kirivon (Ta Kev) E. 5-6 (32) Vat Phu (Bassac) F. 2 (37, 130, 171, 172).

(41 D).

Vat Prei Sva (Bati) E. 5 (46). Vat Prei Var (Ba Phnom) F. 5 (29,

Vat Sabab (Chantabun) C. 4 (23). Vat Tasar Moroy (Kraceh) G. 4 (53).

Vat Tenot (Bati) E. 5 (45). Vat Thipedi (Siem Rap) D. 3 (78, 129) Vat Thlen (Chau Doc) E. 6 (42). Vat Tralen Ken (Lonvek) E. 5 (77A). Vat Vihar Tran (Kandal-Stung) E. 5

Veal Kantel (Stung Treng) G. 3 (13). Vihar Thom (Kompong Siem) F. 4 (49).

INDEX

AEEREVIATIONS

Au = Author B = Book

G = God or Goddess

K = King

L = Locality

P = Person

Pr = Prince

Q = Queen

R = River

N.B.-Well-known synonyms of Siva and Visnu are included under these heads. Names, only known from genealogical list, and divinities, named after persons, are not included.

Abhinavagrama, L; 138, 620. Abhivādananitya, L; 370. Acaleśvara, G: 568. Acarya-vidya-vinaya, P; 31. Adhyapura, L; 32, 39. Ädityasarman, P; 56. Ädityasvāmī, P; 50. Adrivyādhapureśa, G; 164. Ahalya, P; 112. Aja, G; 268. Amalakasthala, L; 351. Amarabhava, P; 157. Amarendra, P; 458. Amarendrapura, L; 364, 366 ff. Amareśvara, G; 564. Amoghapura, L; 30. 71, 344, 366 ff. 579 Āmrātakeśvara, G; 36, 44-5, 57, 67, 571. Amrta, P; 70, 268, 584, 609. Amrtagarbha, P; 70. Ananga, P; 28. Anantyaśiva, P; 309. Aninditapura, L; 284, 293, 326, 331-2, 363. Annam. L: 477. Aravindahrada, P; 386. Āryadeśa, L; 548. Āryamaitrī, P; 383. Aśrama, 74 ff, 120. Assemblies, members of, 565. Atharvaveda, B; Atmasiva, P; 582. Avadhyapura, L; 349, 350. Avilagrama, L; 142.

B

Bāhuyuddha, L; 368. Baladeva, P; 314. Baladitya. K; 284, 293. Bhadragiri, L; 162, 366 ff. Bhadrananda, P; 584. Bhadraniketana, L; 370 ff.

Bhadrapattana, L; 363 ff. Bhadratiśaya, P; 583. Bhadravasa, L; 366 ff. Bradraviścia, P; 627. Bhadrayogi, L; 363.

Bhadreśvara, G; 14, 58, 151, 234, 271-2, 285, 300, 350, 386, 431-2, 437 ff.

Bhadreśvaranivāsa, G; 623. Bhadreśvaraśaila, L; 49

Bhadreśvarāspada, L; 437. 427, 432, Bhadreśvarāśrama, L; 310,

597. Bhadrodayeśvara, 180, 268. Bhagavat, G; 23.

Bhagavata-kavi, P; 70. Bhagavatī, P; 503 ff. Bhanaprasiddhi, P; 628. Bhānudeva, P; 568. Bhānuvara, P; 351.

Bhagavata, 589.

Bharata Rāhu, P; 528. Bhārati, G; 171, 285, 326

Bhāravi, Au; 104. Bhāskarapāla, P; 56. Bhāssvāminī, Q; 351.

Bhatasakti, P; 53. Bhavacandra, P; 563.

Bhavaksetra, P; 609. Bhavakumāra, P; 31.

Bhavālaya, L; 364 ff. Bhavapura, L; 52, 162, 310.

Bhava-varman. K; 11, 13, 14, 19, 20, 34, 35, 39, 459.
Bhīmaka, Au; 105.

Bhimapura, L; 30, 168, 352, 541, 612.

Bhīmeśvara, G; 569. Bhinnācala, P; 429.

Bhoja, P; 55. Bhūpendra Pandita, P; 440, 503.

Bhūpendra-varman, P.; 425.

Bhuvanāditva, P. 346.

Brahmā, G; 53, 74, 161, 171, 179, 185, 194, 327, 331, 343, 399 ff, 503, 531,

573-4, 580, 616. Brahma, P; 283. Brahmaguna, P: 315. Brahma-Ksatra, 56. Brahmana, 1, 5, 8, 166, 178, 220, 341, 350, 351, 411, 477, 541, 557, 565. Brahmapura, L; 368 ff. Brahmaputra, P; 311. Brahmasakti, P; 566. Brahmayajña, 607. Braktivikrama, L; 268. Buddha, G; 5, 37, 73, 179, 221, 299, 301, 343-4, 399, 427 ff, 458 ff, 515 ff, 531, 583 ff, 558, 571, 576, 583, 592, 594, 599. Burma, L; 477, 541.

Cakrānkapura, L; 30. Cakratīrthasvāmin, G; 2. Campa, L; 557. Campa, see Champa Campesvara, G; 166, 219, 220, 234, 300, 312, 313, 352, 420, 431, 434. Candana, L; 74, 621. Candi, G; 623. Candra, P; 628. Candrasena, P; 56. Candrodaya, P: 31. Caste, 370, 588-9. Caturācārya, P; 279, 283, 582-3 Caturbhuja, G; 35. Ceylon, 534. Champa, L; 194, 221, 301, 386, 459, 477, 513, 516-7, 529. Chams, 233, 476, 503, 517, 529 antre for the A. Gaurisvara Pandita, P; 345. China, 82, 167. Citrasena, K; 19, 20.

Dancing girls, names of; 559. Decimal notation, 7, 564. Devācyuta, P; 621. Devasvāmī, P; 565. Devīgrāma, L; 599. Devipura, L; 319. Dhanvipura, L; 13, 45, 562. Dhanyapura, L; 427. Dharanindra Pandita, P; 533. Dharanındrasuri, P; 535. Draranindra-vallabha, P; 599. Dharanindra-varman I, K; 427 ff, 430, 440, 503, 624. Dharanindra-varman II, K; 459, 477, 514, 530. Dharanindropakalpa, P; 298. Dharma, P; 609. Dharmācārya, P; 314-5. Dharmadhipati, P; 311. Dharmakāya, G; 598. Dharmapāla, P; 560, 583. Dharmapandita, P; 584. Dharmapura, L; 44. Dharmarāja, G; 476. Dharmaśastra. 315. 348, 360, 369, 622. Dharmasila, P; 427. Dharmasuddha, P; 628. Dharmasvāmi, P; 44.

Dharmavasa, P; 383, 385. Dharmāvāsapura, L; 385. Dhruva, P; 8. Dhruvapura, L; 44. Dhūtarāsi, P; 309. Dîrgha Hor, P; 309. Divăkarabhaţţa, P; 285-6, 293, 298. Divakara Pandita, P; 430 ff, 611, 623. Drdhabhaktivallabha, P; 269. Durga, G; 8, 13, 50, 61, 67, 82, 138, 139, 151, 161, 171, 180, 185, 194, 234, 271, 282, 294, 300, 326, 348, 366 ff. 432 ff. 574, 609, 614, 621 ff. Dvāravatī, L; 219. Dvijendrapura, L; 285, 293. Dvijendravallabha, P; 398.

Fu-nan, L; 1.

Gajapura, L; 609. Gambhīreśvara, G: 7. Ganapandita, P; 269. Ganapati, G; 53, 74. Ganapati-varman, P: 347. Ganga, G; 67, 171, 234, 476, 503, 548. Gangadhara, P; 364. Ganitendra Pandita, P; 349. Gauda, L; 162. Gauriśapura, P; 622. Gavya, P; 599. Genealogical lists, 142, 304, 323, 332, 440, 456, 504. Girindrāśrama, L; 175. Gopadatta, P; 627. Govinda, P; 623. Guna, P; 584. Gunadeva, P; 628 Gunādhya, Au; 90, 105. Gunapandita, P. 580.

Gunadosa Caturbhūtāsa, P; 533. Gunavarman, Pr; 2, 3. Hamsadeva, P: 622. Hamsapura, L; 565. Hari-Hara, G; 13, 23, 30, 41, 47, 52, 56, 67, 185, 280, 293, 368, 438, 616. Hariharalaya, L; 283, 364 ff. Haripura, L; 353, 621. Harsalaksmidevi, P: 623. Harsa-varman I, K; 161, 164. 171, 185, 326, 349, 367, 588. Harsa-varman II, K; 175, 178, 180, 233, 327, 367, 622, Harsa-varman III, K; 411 ff, 430, 459, 612, 623, Hemasrngagiri, L; 312, 314, 352 ff, 426 Hiranya, P; 347, 456 Hiranyadāma. P: 364

Hiranyaruci, P: 366 ff.

610,

Hrdvācārva, P; 590. Hrjayabhava, P; 300

I

India, 23, 162, 285, 298, 548, 605 Indra, G; 112, 439, 594 Indradevī, **Q.** 515 ff. Indralaksmī, **Q**; 285, 294, 621 Indraloka, P; 571. Indranī, **G**; 67 Indrapandita, P; 221, 269 Indrapura, L; 366 Indra-varman, K; 58, 61, 65 ff, 157, 159, 180, 186, 299, 323, 326, 362, 365, 579, 621. Isanadatta, P; 23, 52 Iśanamūrti, P; 367 Iśanapavitra, P; 627 Iśanapura, L; 138 Iśana-varman, K; 21, 23, 25, 26, 28, 29, Iśāna-varman II, K; 161,, 167, 171, 277, 326, 349, 367, 622. Iśvaracita, P; 53 Iśvaradatta, P; 627 Iśvarakumāra, P; 52. Iśvarapura, L; 272, 535, 622. Iśvaravarman, P; 138 Iśvaravindu, P; 564

Jagadiśvara, G; 299 Jagannāthakeśvara, G; 583-4 Jāhnavī, P; 282 Jalāngesa, P; 353, 597 Jalāngesvara, L; 621 ff. Janapada, L; 364 Janapada, P; 352 Janārdana, P; 622 Jārānga, L; 175 Jātakas, 517 Jātaveda, P; 219 Jātivindu, P; 622 Java, L; 364, 477 Jayagrāma, P; 622 Java Indravarman, K; 516 Jayaksetra, G; 345, 348, 352 Java Mahāpradhāna, P; 541-2 Jayamangalartha, P: 541 Jayarājacūdāmaņi, P; 459 Jayarājadevī, Q; 515, 517 Jayasrīnagarī, L; 476 Jaya-varman, K. of Fu-nan; 1, 3, 5 Jaya-varman, K; 32, 39, 56 Jaya-varman I, K; 36-9, 41-5, 47-8, 53, 561, 563.

Jaya-varman II. K; 70, 141 ff, 219, 283, 301, 309, 310 331, 351-2, 362 ff. 411, 588, 599, 620

Jaya-varman III, K; 67, 70, 284, 361-2, Jaya-varman IV, K; 165 ff, 171 ff, 180, 186, 301, 309, 327, 367, 577, 597, 614, 622

Jaya-varman V, K; 271 ff, 301, 312 ff, 331, 368, 370, 417, 587-8, 590, 594, 599, 622. Jaya-varman VI, K; 425 ff. 440, 459, 503, 541, 611, 623-41. Jaya-varman VII, K; 459 ff, 592. Jaya-varman VIII, K; 541-2, 548 Jaya-varman Parameśvara, K; 548 ff. Jaya-varmeśvarī, G; 596 Jayavīra, G; 596 Jayavīraśakti, G, 592. Jayavīra-varman, K; 311 ff. 347, 598-9, 604 ff. Jayayuddhavarman, P; 300 Jayendra, P; 57 Jayendranagari, L; 311 ff, 598 Jayendra Pandita, P; 283, 315, 362, 368, Jayendra-varman, P; 70, 369 Jayendravikhyāta, P; 293, 298 Jayendrayuddha, P; 269, 582 Jayonnātha, P; 309 Jesthapura, L; 52 Jina, 105, 434 Jñanacandra, P; 36 Jñānaprakāśa, P; 563 Jñanapriya, P; 383 Jñānavindu, P; 563 Jvestharva, Q; 57, 571

K

Kāla, G; 476 Kālaparvata, G; 458 Centre for the Kalidasa, Au; 82 Kalyāṇāśrama, L; 429 Kāmasūtra, B; 90 Kambalabrahma, P; 433 Kambu, P; 171, 185, 349 Kambujaksetra, L; 623 Kambujalaksmī, Q; 141 ff Kambujarājalaksmī, P. 459 Kancipura, L; 44 Kandin, P; 560 Kandvarahoma, P; 364 Kanthapāśa, P; 219 Kapāleśa, G; 353 Kapilapura, L; 278 Kapilavāsudeva, G; 563 Karambhapura, L; 71, 312 Karpurā, P; 353 Kāśikāvṛtti, B; 272 Kaundinya; P; 2, 34, 285 Kavalitayamin, P; 41 Kavindrālaya, P; 426 Kavindrapandita, P; 298, 315, 331 ff, 400. Kavindrārimathana, P; 178, 221, 330. Kavindravijaya, P; 331, 334 Kavīśvara Pandita, P; 622-3 Kaviśvaravarman, P; 341, 434 Kedāreśvara G; 43, 44, 565-6 Kern, Au; 299 Keśava, P; 71, 352 Khandalinga, G; 563 Kirtigana, P; 7 Koh Ker, L; 165, 172

Kongavarman, P; 34 Krsna, G; 155, 166, 298, 346, 577 Krsnadeva, P; 56 Krsnamitra, P; 52 Krtajňavikhyāta, P; 584 Krtindra Pandita, P; 323 Ksatriya, 65 Ksetrādhipa, P: 434 Ksetrajña, P; 588 Kstīndra Pandita, P; 614 Ksitindravarman, P; 298 Ksitindropakalpa, P; 293, 354 Kulaprabhāvatī, Q; 1, 3 Kumāra, G; 569 Kumāra, P: 612 Kumārāmātya, 628 Kumārambha, P; 27 Kumārašakti, P; 627 Kumāraśānti, P; 52 Kumārasvāmi, P; 367 Kuruksetra, L; 349 Kurunbanagara, L; 1 Kuśasthali. L; 440, 503 Kusuma, P; 628 Kuti, L; 364 ff. Kutīśvara, 221

Maitreva, G: 594 Mālinīratanalakkhī, P; 533 Mangalapura, L; 347 Mangalartha, 614. Manisiva, G; 564 Maniśvara, G; 560 Manohara, 233. Manu-Samhitā, 120 Matipraśanti, P; 628 Matišakti. P: 628 Mayura, Au; 105 Medhavindu, P; 628 Merā, P; 185 Mitravali, P; 50 Mon. 477 Mrta, P; 563 Mūladeśa, L; 168 Mūlasthāna, G; 26 Műlasútra, P; 437 Műla-varman, K; 3 Műrdhaśiva, P; 440 Musicians, names of, 559

N

L Laksmi, G; 13, 400, 573-4

Laksmindra-varman, P; 425, 599, 610 Laksmindropakalpa, P; 279, 283 Lingaparvata L. 48, 458.9 Indire Gandhi Na Lingapura, L; 48, 458-9, Indira G. Lingapura, L; 272, 300, 341, 350, 352 420, 427, 432 ff, 437, 597 Lingapura, G; 310

Lingapureśvara, G; 180, 599 Lingasādhana, G; 310, 597. Lokeśvara, G; 299, 476, 515, 571, 590,

592, 594, 599

M

Mādhava, G; 155. Mādhava, P; 370, 609 Madhurapura, L: 609 Madhurendra, P; 532, 535 Madhusudanagrāma, L: 285 Madhuvana, L; 285, 293 Madhyadeśa, P; 607 Madhyasiva, P: 580 Mahābhārata. B; 19, 51, 233, 440 Mahābhāsya, B; 90 Mahaganapati. G; 559 Mahendradevi, Q; 219, 220 Mahendradhipati-varman, P; 269 Mahendragiri, L: 179 Mahendra Pandita, P; 348 Mahendravallabha, P; 269 Mahendra-varman, K; 20, 23, 39 Maheśvara, P; 522 Maheśvarapura, L. 535 Maheśvarasvāmi, P; 569 Mahidhara-varman, P; 283, 349, 458, 590

Naga, P: 566 Nagapura, L; 609 Naga-tank, 569 Nāgavindu, P; 627 Naimiseśvara, G; 44 Namaśśivāya, P; 483, 440, 503, 568 Nandin, G; 23, 314 Narapatideśa, L; 541 Narapatindralaksmi, Q: 417 Narapatindra-varman, P; 417, 609 Narapati-varman, P; 300, 304 Naravira, P: 221. Narayana, P: 313 ff. 334 Narendragrāma, II; 344, 352 Narendralakşmî, P; 419, 456 Narendrārimathana, P; 167 Narendrasimha, P; 588 Narendravallabha, P. 283 Narendra-varman, P; 352 Natakeśvaradaśabhuja, G; 352 Navagraha, G; 50 Nidesotsāha, P; 563 Nirvāņa, P; 426 Nirvāņaguņadosa, P; 432 Niśākarabhatta, P; 542 Nityavyāpi, P; 175 Nrpabhaktivallabha, P; 220, 269, 583 Nrpabhaktivikrama, P; 269 Nrpaditya, K, 27 Nrpatindrāditya, P; 315 Nrpatindra-varman, K; 65 Nrpatindrāyudha, P; 180 Nrpavikhyāta, P; 582 Nrpendradevī, Q; 57, 571 Nrpendrarimathana. P; 268 Nrpendravilabha, P; 609 Nrpendravikrama, P; 166 Nrpendravira, P; 293 Nrpendravira, P; 270, 293, 586, 588 Nrtyeśvara, G; 23 P

Padmapura, L; 624 Padmavairocana, P; 594 Pañcagrāma, L; 609 Pańcarátra, 560, 622 Pāṇini, Au; 151, 233 Parākramavīra, P; 599 Paramācārya, P; 353, 583 Paramārmānandana, P; 314 Paramaśivācārya, P; 590 Parameśvara, G; 138, 179 Parameśvararyamaitrideva, G; 269 Parameśvara-Śiva-Samhitā, B; 272 Parāśara, P; 367 Pasengapati, P; 13 Pāśupatas, 11 Pavitra, Q: 353 Phalapriya, L; 348 Phalapriya, P; 400 Pingaleśvara, G; 44, 53 Pitryajńaka, P; 607 Pracandasimha, P; 44 Prahanteśvara, G; 23 Prajāpatīśvara, G; 168 Prajñāpāramitā, G; 299, 459, 530, 594 Prāna, P; 166 Prayaga, L; 476 Prthivinarendra, P; 308, 349, 411 Prthivindra Pandita, P; 282, 310 ff, 349, 597 ff. Prthivindra-varman, K; 65 Prthivindra-varman, P; 166 Prthivindreśvara, G; 138 Prthuśaila, L; 434 Pukam, L; 477 Purānas, 19 Purandarapura, L; 279, 561, 628 Pūrņa-varman, K; 3 Pürvadiśa, L; 364, 368 Puskara, P; 55 Puskarāksa, G; 25, 26 Puskarāksa, P; 55 Puspavatasvāmi, G; 26

R

Raghuvamsa. B: 233 Rājadvāra, P; 587 Rājagraha, P; 53 Rājaguhā, G; 581-2, 609 Rājakula Mahamantrī, P; 221, 269, 279, 582, 589 Rājapati-varman, P: 300, 304, 349, 350 Rājatīrtha, L; 386 Rājavallabha, P; 269, 293 Rājendradevī, Q; 477 Rajendra Pandita, P; 532, 609. 614 Rājendrapura, L; 71 Rājendra-varman, K; 55. 168, 178. 180 ff. 280, 285-6, 293, 319, 367, 582-3, 586, 622, Rājendra-varman, P; 348, 426 Rāma, P; 609 Rāmabhāgavata, P; 221

Rāmadeva, P; 627
Ramani, L; 310, 597
Rāmapāla, P; 627
Rāmāyaṇa, B; 19, 233
Raṇḍāparvateśa, G; 563
Ratnabhānu, P; 37
Ratnapura, L; 425
Ratnasinha, P; 37
Rudrabhava, P; 52, 628
Rudrācārya, P; 180, 365 ff, 583
Rudrakīrtti, P; 627
Rudra-varman, K; 5, 39, 65, 562
Rudra-varman, P; 419

S

Sabhāpati, P; 283 Sadāśiva, P; 324 Sahadeva, P; 599 Sahakāra, L; 219 Śaka Brāhmana, G; 346 Sākāramañjarī, Q; 23 Samaradhipati-varman, P; 179, 310 Samaravikrama, P; 161, 609 Samaravīra-varman, P; 340 Samavira-varman, P; 347 Sambhupura, L; 309 Sambhu-varman, K: 25. Sāmkhya, 105 Samudrapura, L: 568 Sanaiśvara, P; 31 Sangrama, P; 386, 411, 458, 590 Sangrāmadāruna, P: 607 Sanjak, 283, 333, 344-5, 528 ff, 589 Sankara, Au; 58 Śankara Pandita, P; 419, 420 Śankarayāga, L; 168 Sankarşa, P; 370, 398-9 Sankarşana, P; 565 Sankha, L; 615 Śāntipada, L; 168 Sānvarna, P; 162 Saptadevakula, 419, 420 Saralāyatana, G; 530 Sarāma, P; 398 Sarasvatī, G; 23, 151, 185, 282, 285, 573-4, 589 Sārvabhauma, P; 20 Sarvādhikāra, P; 581 Sarvajñamuni, P; 548 Sarvasukha, L; 71 Satagrāma, L; 363 Satīvrata, P; 605 Satragrāma; L; 34 Satyāśraya, P; 155 Satyavatī, P; 351 Saugatāśrama, 330 Śaurigrāma, L; 312 Sabhā, members of, 565 Siam, 29 Siddhayatana, L; 369, 568 Siddhigana, P; 56 Sikhā, P; 366 Śikhareśvara, G; 348 ff. Śikhāśiva, P; 161, 319, 323 Sikhāvindu, P; 165

Simhadatta, P; 39 Sindura, P; 342 Sirindamoli, P; 533 Sirindaratanagāma, L; 533 319, 326, 331, 340, 343 ff, 350 ff, 363 ff, 383 ff, 417, 432 ff, 438 ff, 476, 503, 531, 535-6, 541, 548, 558, 561, 566, 569, 573-4, 580-1, 586, 598, 609, 614, 616, 621 ff. Sivabhūṣaṇa, P; 53 Sivacandra, P; 628 Sivācārya, P; 323-4, 326, 343, 353 Śivācyuta, P; 221 Śivadatta, P; 31 Śivadeva, P; 52 Śivadevī, G: 185 Śivagupta, P; 345, 426 Sivakaivalya, P; 364 ff Śivanivāsa, L; 165 Śivapāda, L; 341, 607, 622 Sivapādagiri, L; 607 Sivapura, L; 69, 151, 175, 178, 220, 351, 427, 622 Sivarakṣa, P; 53 Sivasakti, P; 146, 350 Sivasoma, P; 58, 151, Sivāspada, P; 350, 434 180, 365, 579 Śivasthāna, L; 351 Śivavindu, P; 353 Slaves, names of, 333, 558, 566, 616 Ślesma, P; 628 Soma, P; 285 Somāditya, P; 73 Somakirtti, P; 31 Somālaya, L; 621-2 Somaśarman, P; 19 Somaśiva, P; 151 Somavajra, P; 299 Somavindu, P: 628 Someśvarapandita, P: 310 Śresthapura, L; 44, 70, 138, 437, 459 Śrestha-varman, K; 459 Śridāheśvarī, G; 584 Śrikantha Pandita, P; 347, 622 Śrindrabhūpeśvara Cūdā, Q; 532 Śrindra Jaya-varman, K; 541 Śrindrakumāra, Pr; 529 Śrindraloka, 57 Śrīndraśekhara, P; 542 Śrīndra-varman, K; 349, 532 ff, 541 ff, 548, 596 Śrīnivāsa, P; 621 Śrīprabhā, P; 541-2 Śrī Svāmī, P; 70 Śrīvija, P; 584 Śrutabhaktivikhyāta, P; 609 Śrutavarman, K; 186, 349, 459 Subhadra, P; 440 Subhakīrti, P: 37 Subhankara, P: 628 Sucidatta, P: 26 Sudarsana, P; 53

Sugata, P; 584
Sukarmma, P; 349
Süksmavindu, P; 364
Sun, G; 19, 50
Süra, Au; 105
Süryabhatta, P; 477
Süryakumära, Pr. 477
Süryalakşmi, P; 535
Süryaparvata, L; 429
Sürya-varman I, K; 310, 323, 330-1, 340 ff, 368, 370, 398, 400, 417, 419, 580, 597-8, 610, 614 ff.
Sürya-varman II, K; 426 ff. 503, 514, 624
Suśruta, Au; 82
Suvarnalinga, G; 564
Suvira, P; 57
Svamiguru, P; 175
Sveta, P; 628
Śvetadvipa, L; 71, 311 ff.

T

Tamrapura, L; 30 Tapasviśvara Pandita, P; 610 Tilakā, P; 440 Tirtha, P; 299 Trailokyanatha, G; 73, 155, 299, 344 Trailokyasāra, G; 560 Trailokyavijayāgiśvara, G; 299, 428, 592 Trayodasī, P; 627 Tribhuvanadeva, G; 168 Třibhuvanáditya, K; 514 Tribhuvanāditya-varmadeva, Tribhuvanaikanātha, G; 166 Tribhuvanamaheśvara, G; 271-2, 280, 342, 346, 532 Tribhuvanañjaya, G; 352 ff. Tribhuvanavajra, P; 299 Tribhuvaneśvara, G; 19, 165, 411, 458 Trinity, G: 155, 161, 233, 323, 574, 612 Tripatāka, P; 532, 535-6 Trivikrama, G: 586 Tungīśa, G; 626

U

Udaya, P: 44 Udayāditya-varman, K: 268, 304, 308, 348 Udayaditya-varman II, K; 362 ff, 386, 417, 430, 612 Uddhatavira-varman, P; 352 Udyāna, L; 279 Ugrapura, L; 14 Ukrsna, P; 309 Umā, P; 458, 590, 607 Upendra, P; 219 Urvaśi, P: 50 Utkrsta, P: 57 Utpanneśvara, G; 34, 54, 175, 561 Utsavaműrtti,, G; 157 Uttara, P; 44

V

Vāgindradeva, G: 596 Vagindra Pandita, P; 369, 426 Vāgindrapattana, L; 426 Vagisa, P; 400 Vagisvara Pandita, P; 616, 622 Vahnigrha, 476 Vajrin, G, 594 Vakakākeśvara, G; 270, 586, 588 Vaktrašiva, P; 49 Vāmašiva, P; 365 ff. Vanapura, L; 346 Vanigrāma, L; 71 Vansārāma, L; 434 Varāhasena, P: 562 Vardhamāna. G: 27 Varmasiva, P: 609 Varmmeśvari. G: 596 Varnavijaya, L; 366 Varuna, P; 582 Vasubandhu, Au; 105 Vasudeva, P; 285, 398, 621 Vātsyāyana, Au; 90 Veda, 44, 71, 271-2, 541, 569 Vedånga, 44 Vibheda, L; 349 Vidyādeva, P: 25 Vidyādharadeva, P; 563 Vidyādhāranī, G: 570 Vidyādhipa, P; 584 Vidyākīrti, P; 564 Vidyākumāra, P; 563, 628 Vidyāpuspa, P; 11 Vidyāśakti, P: 628 Vidyāspada, P; 625 Vidyāśrama, P; 315 Vidyāvāsa, P: 624-5 Vidyāvindu, P: 8 Vidyāvišesa, P; 21, 25 Vidyeśadhīmant, P; 548 Vidyeśavid, P; 548 Vijaya, P; 622 Vijayendralaksmi, P; 456 Vijayendra-varman, P; 310, 597 Vijayeśvara, G; 39, 597 Vikarananta, P; 52 Vikramapura, L; 53 Vimala, P; 293 Vinaya, P; 53, 319, 628 Vindudeva, P; 621 Vindusakti, P; 563 Vindveśvara, G: 596 Vīrabhaktigarjjita, P; 268 Vīrakumāra, Pr; 477 Vîralakşmî, Q; 346, 349, 368 Virapura, L: 268 Vīrāsrama, 330

Vira-varman, P; 19-20, 340, 428, 623 Virendrād<mark>hi</mark>pati, P; 298, 428 Virendrapattana, L; 138 Virendrarimathana P; 165, 308 Virendra-varman, P; 268, 278, 283, 293. 343, 599 Virendravijaya, P; 220 Virendravikhyāta, P; 178 Viśātākṣa, Au; 105 Visnu, G; 1, 2, 13, 27, 67, 70, 74, 161, 166, 168, 171, 179, 185, 194, 220, 233 ff, 268, 278, 282, 285, 293, 300 ff, 312 ff, 327, 331, 352, 386, 399 ff, 417, 420, 432 ff, 438 ff, 476, 503, 531, 563, 566, 570, 573-4, 577, 586, 612, 616, 621 ff.

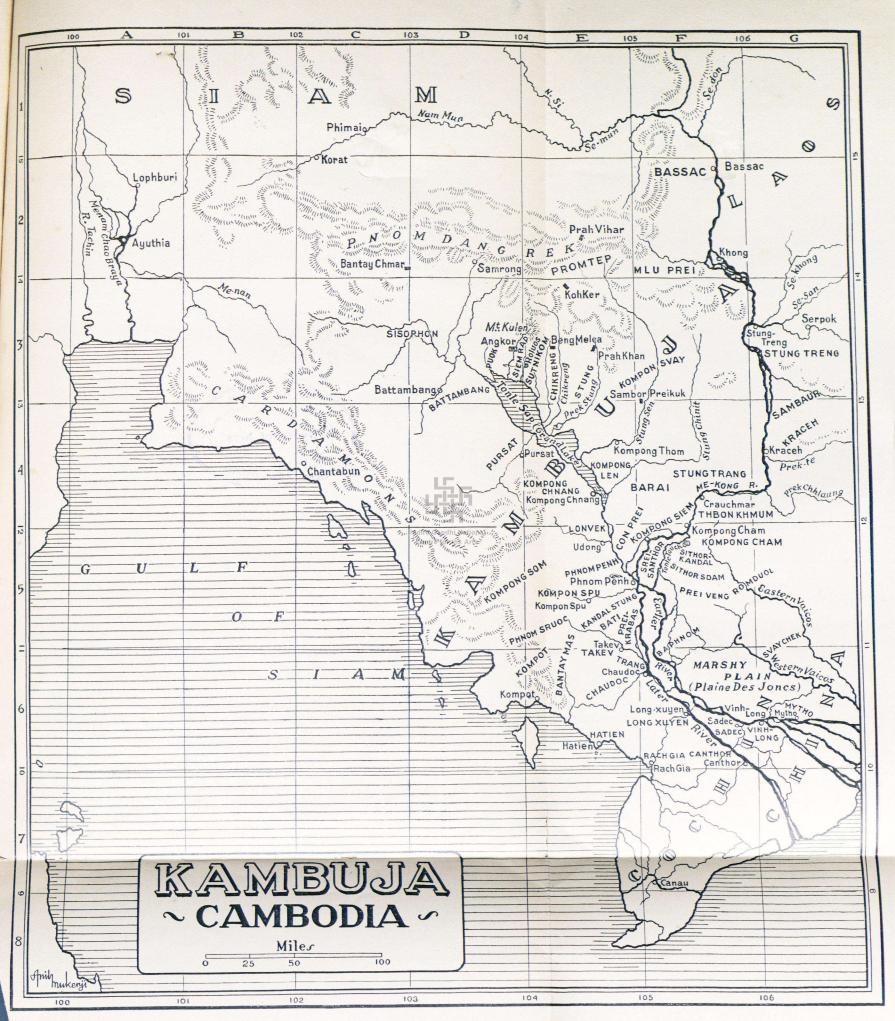
Visnu, P; 351 Vișnugrāma, L; 361-2 Visnukumāra, P; 271 Visnuvara, P; 312 Visnyālaya, L; 623 Viśvakarman, P; 612 Vrddhācārya, P; 533 Vrddheśvara, G; 343, 349, 569 Vrndāvana, L; 312 Vrsabhadhajeśvara, G; 56, 611 Vyādhapura, L; 8, 352, 588, 609 Vyāsa, Au; 51 Vyomatīrtha, L; 385

W

Woodroffe, Au; 58

Indira Gandly Nationana, P; 568 Centre for Ye Artsdeva, P; 627 Yajñapatīśvara, G; 52 Yajñavarāha, P; 27 276-7. 281-2, 271. 532, 535 Yama, G; 53, 311, 476 Yamunā, R, 285, 298, 476 Yasodhara, K; 572. Yasodhara Pandita, P; 533 Yasodharapura, L; 221, 233, 269, 366 ff, 514, 533, 625 Yaśo-yarman, K; 55, 74 ff, 171, 186. 279, 283, 326, 365, 368, 572, 574 576, 588, 621, 628 Yaso-varman II, K; 514, 516, 528-9 Yayana, 477 Yogacara, 233 Yogindra Pandita, P. 351 Yogisvara Pandita, P. 344-5, 351 ff, 486. 432 Yogiśvarapura, L; 352 Yuvarāja, P; 433, 456

The Asiatic Society Monograph Series vol. VIII

INSCRIPTIONS OF KAMBUJA

By R. C. MAJUMDAR

#RAR 417.709596 maj

RAR

.7095% naj THE ASIATIC SOCIETY

1. PARK STREET CALCUTTA-16

1953.